

PREFACE

While collecting materials for my *History of Hindu Chemistry* I was very much struck with the wealth of information and chemical knowledge of which *Rasárnava* is the repository. Thus 'Nature' in its review of the "*History of Hindu Chemistry*" (Vol I) speaking of the progress of chemistry in ancient India quotes two remarkable passages from *Rasárnava* :

"Copper yields a blue flame that of tin is pigeon-coloured, that of lead is pale tinted,"

and as another example :—

"A pure metal is that which, when melted in a crucible, does not give off sparks, nor bubbles, nor spurts, nor emits any sound, nor shows any lines on the surface, but is tranquil as a gem" (see pp 51 52 vs 49 52) *

Among the alchemical Tantras *Rasárnava* holds a unique position and I have referred to it in the following terms in the Introduction to the *History of Hindu Chemistry*, Vol I, 2nd ed. Intro lxxxiii :

"It is to be regretted that of the several works quoted by Mádharma *Rasárnava* alone seems to have survived to our days. This work is almost unknown in Bengal, and extremely rare even in N India and the Deccan. We have been fortunate enough

* "Nature", 1903, LXVIII, 01.

to procure a transcript of it in the Raghunátha Temple Library, Kashmir, and another from the Oriental MSS Library, Madras. As one of the earliest works of the kind, which throws a flood of light on the chemical knowledge of the Hindus about the 12th century A D., Rasárnava must be regarded as a valuable national legacy. It has, besides the merit of being the inspirer of several works of the Iatro-chemical period, notably Rasaratna-samuchchaya and Rasendrachintámáni."

It was thought highly desirable that the full and correct text of this great Tantra be presented to the world, and the Publication Committee of the Bibliotheca Indica have laid me under a debt of obligation by acceding to my request to include it in their series. A serious difficulty, however, arose in the way of restoring the text. The MSS mentioned above were both faulty and defective. I was, however, fortunate in procuring three more transcripts from the libraries of Bikanir, the Deccan and Mysore respectively. The text of the present work is thus based upon a careful collation of five distinct MSS. It is a remarkable fact that these MSS, though procured from such widely divergent sources, often concur in repeating the same errors. There is a close agreement between the MS of Bikanir and that of Kashmir—possibly they are both derived from the same exemplar. The Kashmir MS has been found to be on the whole complete and reliable, and it has been mainly followed. The other MSS are more or less fragmentary, but these *disjecta membra* have been of signal service in throwing light upon doubt-

ful passages. Additional help has also been derived from a comparison of several extracts from Rasárnava with which Rasendra-chintámani, Rasaratnasamuchchaya, Sarvadarśanasamgraha, Yogataranginī etc abound. In spite of all these collateral advantages there was much that could be desired. While the third and concluding part of the present work was in the press, I received a letter from Kaviráj Durgánáráyan Sen Sástri, who had been to Jammu on a professional visit, volunteering his services for the search of rare Sanskrit MSS bearing upon Chemistry and Medicine. Among the several MSS which the scholarly instinct of the Kaviráj had hit upon was one entitled Rasakámadhenu. Although this work is merely a compilation it proved to me like a God send, as it is full of lengthy extracts from Rasárnava of remarkable textual accuracy. Indeed, so material has been the help rendered by Rasakámadhenu that it has been thought advisable to draw up a list of corrections based upon this work and it has been inserted as an appendix.

As the Preface appears over my signature alone, I avail myself of this opportunity of expressing my deep obligations to my collaborator, Pandit Harischandra Kaviratna, on whom has mainly devolved the vast labour of going carefully and critically through the text of the MSS. He has also drawn up the exhaustive table of contents (संक्षेपसूचिका) and the alphabetical index with glossary of technical terms. It is to be hoped that even a casual reader will have no difficulty in finding out the particular information he is in need of.

I have not attempted here any historical review of the Rasārṇava. The probable date of the work will be found discussed at length in the History of Hindu Chemistry, Vol. I. Introduction, under the *Tantric Period* and in Vol II, Intro, ch I, under the *age of Nāgārjuna and the alchemical Tantras*

P. C Ráy

Presidency College.

October, 1910.

रसार्णवस्य अनुक्रमणिका ।

	पृष्ठे
प्रथमः पटलः—तन्त्रावतारः	१-१०
रसस्य उत्पत्तिः माहात्म्यं नामत्रयञ्च	५
रसविद्या परा विद्या	७
रसनिन्दाफलं	७-८
द्वितीयः पटलः—दीक्षाविधानः	१०-३४
रसगुरुलक्षणं	१०-११
शिष्यलक्षणं	११-१२
शिष्यालक्षणं	१३-१४
रसदीक्षाविधानं	१६-२४
रसकर्मस्थानं	१६-१७
रसाद्गुणैर्देवीपूजनं	१८
रसेश्वरस्य मन्त्रः	२१
प्रश्नावताराय महाकालपूजनं	२६
तृतीयः पटलः—मन्त्रन्यासाः	३५-४१
चतुर्थः पटलः—यन्त्रमूषाग्निवर्णनः	४१-५६
यन्त्रसङ्ग्रहः	४२
दोलायन्त्र	४३

मूपायन्त्र	.	.	.	४४
गर्भयन्त्र	.	.	.	४५
वक्षमूपा	.	.	.	”
वरमूपा	.	.	.	४८
प्रकाशमूपा	.	.	.	”
अन्धमूपा	.	.	.	”
भ्रममूपा	.	.	.	५०
शुक्लादीना विभिन्नवर्णा ज्वालाः	.	.	.	५१
कोष्ठकं	.	.	.	५२
सदृक	.	.	.	५४

पञ्चमः पटल.—ओषधिनिर्णयः . ५६-६७

रसनियामकीपथ्य	.	.	५७-५८
रसनिर्जीविकारकीपथ्य.	.	.	५८-६०
रसमारकीपथ्यः	.	.	६०-६१
रसबन्धकरीपथ्यः	.	.	६१-६२
द्राविकाः	.	.	६२
क्रामिका.	.	.	६२-६३
मूलिकाः	.	.	६३
रसशोधन जारणे पञ्चरत्न	.	.	६३-६४
वृषधारा.	.	.	६४

अश्लगणः	.	.	.	६४
श्लवणाः	.	.	.	"
महाविषाः	.	.	.	६५
उपविषाः	.	.	.	"
तैलानि	.	.	.	"
मूत्राणि	.	.	.	"
पिप्पानि	.	.	.	"
वसाः	.	.	.	"
विषः	.	.	.	"
रक्तवर्गः	.	.	.	६६
पीतवर्गः	.	.	.	"
शुक्लवर्गः	.	.	.	"
द्रावणानि	.	.	.	"
शोधनानि	.	.	.	"

षष्ठः पटलः—अश्लकादिलक्षणसंस्कारनिर्णयः ६७-६४

शक्तिचतुष्टयम्—अश्लक कान्त वज्र वैकान्तरूपम्	६८-६४
अश्लकस्य उत्पत्तिः भेदाः शोधनादीनि च	६८-७५
कान्तस्य भेदाः शोधनादीनि च	७६-८०
वज्रस्य उत्पत्तिः भेदाः मारणादीनि च	८०-८१
वैकान्तस्य उत्पत्तिः भेदाः सत्त्वादीनि च	८१-८४

सप्तम पटल — महारसोपरस-लोहलक्षण-

सस्कार रत्नद्रावणभारण-निर्णय . ६५-१२५

महारसा (माक्षिकाद्यष्ट)	६५-१०७
भाक्षिकस्य उत्पत्ति भेदा शोधनादीनि पर्यायश्च	६५-६८
विमलस्य शोधनादीनि	६६
शैलस्य उत्पत्ति शोधन पर्यायश्च	६६-१००
क्षपलस्य भेदा शोधनश्च	१००-१०१
रसकस्य भेदा शोधनादीनि पर्यायश्च	१०१-१०३
सस्यकस्य उत्पत्ति शोधन पर्यायश्च	१०३-१०५
दरदस्य भेदा शोधन पर्यायश्च	१०५-१०७
स्त्रोतोऽञ्जनस्य शोधन	१०७
उपरसा (गन्धकाद्यष्ट)	१०७-११५
गन्धकस्य उत्पत्ति भेदा शोधनश्च	१०८-११०
तालकस्य भेदौ शोधनश्च	११०-१११
शिलाया (मन शिलाया) शोधन	१११-११२
सौराष्ट्रा भेदौ शोधनश्च	११२
काशीसस्य भेदा शोधनश्च	,
गैरिकस्य भेदा शोधनश्च	,
राजावस्य भेदौ शोधनश्च	११३
कङ्कुठस्य सस्य	"

लोहानि (सुवर्णादि षट्)	.	.	११५
सुवर्णस्य भेदाः शोधनञ्च	.	.	११५-११६
रजतस्य भेदौ शोधनञ्च	.	.	११६
ताम्रस्य भेदौ शोधनञ्च	.	.	"
तीक्ष्णस्य भेदाः शोधनञ्च	.	.	११७
वज्रस्य भेदौ	.	.	"
नागस्य (सीसकस्य) शोधनं	.	.	११७-११८
लोहद्रावविधिः	.	.	११८-१२२
रत्नद्रावविधिः	.	.	१२२-१२३
लोहमारणविधिः	.	.	१२३-१२५
अष्टमः पटलः—बीजसाधनः	.	.	१२६-१४०
महारसानां रागसंख्या	.	.	१२६-१२८
बीजानां साधनं	.	.	१२८-१३०
इन्द्रमेलापनं—हेमाभ्रं, ताराभ्रं, वज्राभ्रं, नागाभ्रं, शुल्वाभ्रं, तीक्ष्णाभ्रं.	.	.	१३०-१३२
बीजानां रञ्जनं	.	.	१३३-१३४
पक्वबीजानि, तेषां रञ्जनञ्च	.	.	१३४-१४०
नवमः पटलः—विड्कथनः	.	.	१४१-१४४
दशमः पटलः—रसशोधनः	.	.	१४५-१५६
. रसस्य लक्षणं, नामानि, भेदाद्य	.	.	१४५-१४६

रसस्य स्वेदनं, मर्दनं, चारणं, जारणं, द्रावणं,
 रञ्जनं, सारणं, क्रामणं । स्वेदनात् तौत्रत्वं,
 मर्दनात् भ्रमलत्वं, चारणात् बलकरणं,
 जारणात् बन्धनं, द्रावणात् एकत्वं, रञ्ज-
 नात् रक्तत्वं, सारणात् व्यापित्वं, क्राम-

णात् क्रामित्व	१४६-१४७
रसस्य पञ्च गतयः पञ्च अवस्थाश्च	१४६
रस(पारद)दोषाः	१५०
लिखादि-भारान्तानि परिमाणानि	१५०-१५१
शौषधस्वेदनं (समाप्तं)	१५२
सन्धानाम्स्वेदनं	" "

एकादशः पटलः—बालजारणः १५६-१६३

रसस्य जारणा	१५७
रसस्य बालजारणा	१५७-१५८
पम्पक(श्लोम)जारणं	१५८-१६३
पम्पकसत्त्वस्य जारणं	१६३
रसस्य प्रासदानं—जीर्णस्य च लक्षणम्	१६४
त्रिविधा चारणा	१६५
रसस्य प्रासजारण	१६६

रसस्य सर्व्वदीपविनाशनं (जीर्णं पङ्गुणेन

अभ्रकेण	१६७
जीर्णोभ्रकस्य लक्षणं (पञ्च अवस्थासु)	१६८
सर्व्वसत्त्वजारणं	१६९
भूचरी जारणा	१७०-१७२
खेचरी जारणा	१७२-१७३
जारणान्तरं	१७३-१७४
जारणाक्रमः	१७४
रत्नजारणा	१७६
सीमञ्जारितरसस्य प्रभावः	१८१
सीमाभ्रजारणं	१८६
* रसस्य संस्काराः (सप्त), तेषां च लक्षणानि	१८८-१९०
रसस्य ग्रीधनादिक्रमा.-तज्ज्ञानेन च सिद्धिः	१९१-१९३

द्वादशः पटलः—

रसस्य चम्पनं	१९४-१९८
रसस्य चम्पनान्तरं	१९८-२००
रसस्य चम्पनान्तरं	२०१-२०४
रसस्य चम्पनान्तरं	२०४-२०६
रसस्य चम्पनान्तरं	२०६-२०७
* रसस्य चम्पनान्तरं	२०७-२१०

मूर्च्छितरसस्य प्रभाव.	.	.	२१०-२११
रसस्य बन्धनान्तर	.	.	२११-२१६
रसबन्धकरी उच्चटौ	.	.	२१७
रक्तसुष्ठीकल्प.	.	.	२१८
सूपपद्मिनीविधि.	.	.	२१८
कुमुदिनीविधि	.	.	२२०
चित्रकविधि:	.	.	२२१
ज्योतिष्मतीतैलविधि.	.	.	२२३
रसबन्धकरी दग्धारोष्ण	.	.	२२४
रसबन्धकरी कटुसुम्बी	.	.	२२६
शीरकन्दविधि	.	.	२२७
शाकहृद्यविधि.	.	.	२२८
देवदालीविधि:	.	.	२२८
श्वेतगुञ्जाविधि'	.	.	२३०
चन्द्रोदकेन रसबन्धन	.	.	२३१
कर्त्तरीरसबन्धन	.	.	२३४
विषोदरसबन्धनं	.	.	२३७
[विषहृद्यविधि.	.	.	२४१-२४२]
सङ्घीवनी(न)जलविधि:	.	.	२४२-२४७
उष्णोदकविधि	.	.	२४७-२५१
शैतोदकविधि	.	.	२५१-२६६

शुटिकया अट्टशयत्वलाभः वर्षसहस्रजीवनञ्च २६३-२६६
 रसमध्मरसायनं . . . २६६-२७२

त्रयोदशः पटलः—द्रुतिवन्धनः . २७४-२८०

वह्वजारणा, त्रिविधवन्धनम् . २७४-२७६
 द्रुतिवन्धः, द्रुतीनां मेलनम् . २७६-२८०

चतुर्दशः पटलः—वञ्चवन्धः . २८१-३१४

- वञ्चवन्ध (रसस्य) . . . २८१-२८७
 - वञ्चवन्धान्तरं (रसस्य) . . . २८७-२९५
 द्रव्यसंस्कारः . . . २९५-२९६
 वञ्चमध्म . . . २९७-२९८
 वैद्वमध्म . . . २९८-३०३
 सिद्धरसः . . . ३०३-३०४
 द्रुतवन्धः . . . ३१२-३१४

अष्टदशः पटलः—महारसीपरसलोहवन्धः ३१५-३५३

वैक्रान्तेन (महारसनाम्नापि ख्यातेन) रसवन्धः

—वैक्रान्तवन्धः ३१६-३२४

वैक्रान्तसत्त्वेन रसवन्धः . . . ३१६
 श्वेतवैक्रान्तेन " . . . ३१८
 रक्तवैक्रान्तेन " . . . ३१८
 लण्यवैक्रान्तेन " . . . ३२०

पीतवैक्रान्तेन रसबन्धः	.	३२१
नीलवैक्रान्तेन	„ . . .	३२२
अयस्कान्तेन (महारसनाम्नापि ख्यातेन)		

	—कान्तबन्धः	३२४-३२५
चपलेन	„ —चपलबन्धः	३२५-३२७
गन्धकेन	„ —गन्धकबन्धः	३२७-३३५
तालकेन	„ —तालकबन्धः	३३५-३३६
कुनद्या (मनःशिलया)	बन्धः	३३६-३३८
लोहेः माचिकादिभिश्च	„	३३८-३५३

षोडशः पटलः—रसरञ्जनः	.	३५४-३७२
रसद्रावणं	.	३५४-३५६
वज्रादिरत्नानां जारणं द्रावणञ्च	.	३५६-३५८
जीर्णरसस्य कापालिरञ्जनम्	.	३५८-३६०
„ नानाविधरञ्जनप्रकाराः		३६०-३७२

सप्तदशः पटलः—लोहबन्धः	.	३७३-३८८
रसस्य सारणं, प्रतिसारणम्, अनुसारणञ्च	.	३७३-३७४
रसस्य कामणं	.	३७४-३७५
हेमतारदलानि	.	३७५-३८७
तत्र हेमदलं	.	३७५-३८६
तथा तारदलं	.	३८६-३८७

रसवेधः	३६७-३६८
उष्णः, रसविद्वन्नागः	३६८-३६९
अष्टादशः पटलः—	४००-४३६
देहशोधनं	४००-४०१
आरोटसेवनम्	४०१-४०२
चेत्रीकरणम्	४०२-४०३
वध्वजीर्णरसमक्षणम्	४०३-४०४
लोहजीर्णभस्मरसमक्षणम्	४०४-४०५
हिमजीर्णभस्मरसमक्षणं वैक्रान्तजीर्णभस्मरसमक्षणञ्च	४०५-४०६
हिमादिजीर्णभस्मरसमक्षणफलम्	४०६-४०८
रसवीर्यरक्षणोपायाः	४१०-४११
वध्वभस्मरसायनम्	४११-४१४
वध्वसत्त्वरसायने उपचारः	४१४-४१५
मन्वहीनस्य दुर्गतिः	४१५-४१६
रसस्य कामोपायाः	४१७-४१८
रससेवनकाले वर्जनीयानि	४१८-४२०
तत्काले सेवनीयानि	४२०-४२१
रसाजीर्णे चनिटानि	४२१-४२२
देहवेधः—त्वग्वेधः, मांसवेधः, रक्तवेधः,	

अस्थिवेध, मज्जवेध, नाडीवेध,	
धातुवेध, कवचवेध	४२३-४२४
एतेषा वेधाना फलानि	४२३-४२४
तक्रादिसर्दनम्	४२४
अजरामरत्वलाभ	४२५
वज्राङ्गसुन्दरीगुटिका	४२७
सर्व्वसिद्धिदा गुटिका	४२८
रसशास्त्रज्ञानविहीनस्य निन्दा	४२९
अन्यत् गीलबन्धनम्	४३०
अन्य वल्लबन्ध.	४३२
वङ्गरसप्रभावकथनम्—तप्तकटाहे रससिद्धस्य	
पुस देहक्षेपण, तत उत्थानम्, दिव्य	
कन्यागमनम्, तथा सह सिद्धलोके	
गमनम्, तत्र सर्व्वसुखभोग., प्रलये	
विलयथ	४३३-४३६

ABBREVIATIONS USED IN THIS WORK.

B = Bikanir MS.

D = Deccan MS

K = Kásmir MS.

M = Madras MS

My = Mysore MS

d.r = different reading

gram = grammatically

inc. = incorrect

र चि = रसचिन्तामणि

र र. म or रस स = रसरत्नसमुच्चय

स द स = सर्वदर्शनसंग्रह ।

The following table of errata and variants is mainly based upon the authority of a big MS called *रसकामधेनु*, compiled by CHUDAMANI MISRA of Sákadvīpa—the MS, having been at hand of the editors about the close of printing of the text

THE TABLE OF ERRATA AND VARIANTS.

Page	Line	For	Read
१४	७	सदृशी योनो	सदृश, पीनो
४५	४	लोहस्य	लोणस्य
५७	८	फणिविजिह्वा गोजिह्वा	गोजिह्वा फणिविजिह्वा च
६०	३	तोरवल्ली	तोयवल्ली
”	७	कङ्कुनी	कसुकी
”	”	च पिपीलिजम्	चापि पीलुकम्
७४	८	सर्जचारो	सर्जिचारो
८३	(12) note	is incorrect.	we have adopted.
८८	४, ६	शुण्वयसम	शुण्वयसमं
८७	२, ५	मोदितम्	मर्दितम्
”	८	क्षिप्वा	पिप्वा
”	१२	सूरणकन्दसम्पुटे	सूरणसंपुटेन
८८	१०	शिलावद्वातुक धात	शिलावच्चरमुष्णान्तं

Page	Line	For	Read
१०१	५	सारयेत्	मारयेत्
१०४	७	कोकिलात्रयम्	कोकिलत्रयम्
१०६	५	लघुकन्दरदो	लघुकन्दरसो
"	८	लोह	मेह
११७	१	च पडालकम्	चपलालयम्
"	५	गौरसोनं	गौरसना
११८	७	हयगन्धाङ्घ्रितालकैः	हयगोधोदृतालकैः
१२२	५	कटुपञ्चकम्	पटुपञ्चकम्
"	८	पङ्विन्दुर्विमुखी तथा पङ्विधा द्विमुखास्तथा	श्वेतपीतारुणासिते
१२६	११	श्वेतपीतारुणः सिते	चूर्णं
१३०	७	स्वर्ण	चामरीकेशं
१३१	१०	च नरीकेश	लाचारसनिभं
१३३	१०	लाचारसनिभं	क्षिपेत्
१३४	८	क्षयेत्	गर्भे
"	११	गते	एतदेकाग्रिकस्तम्भो
"	१२	तदेतद्विष्टिकास्तम्भे	चापि शतशः
१३५	८	वापितं शश्वत्	शिलासत्त्व
"	११	शिलासूत	शतशो गणे
१३६	२	शतसद्गुणे	शिलावापं
१३७	१	शिनावापं	

Page	Line	For	Read
१३७	३	योपासृष्टस्य	घोषकृष्णस्य
"	५	खादति	वापितं
"	"	विना	द्विपम्
१३८	७	काक	शाक
"	८	कीरण्डकस्य	कीरण्डकेन
"	१०	च त्रिगुण्या	त्रिगुणेनैव
"	११	वापयित्वा	प्लावयित्वा
१३९	१	द्रव	दृढं
१४२	११	माचिकम्	मोक्षकम्
१४८	४	अकम्पय	सकम्पय
१४९	४	वसुभण्डादिभि	वसुहृदादिभि
१५३	५	मूलत्वात्	मूलस्थं
"	८	मत्प्रभावं	आत्मभावं
१५५	४	नब्धापायो	सन्ध्यायो
१६२	६	वक्षीपुपुङ्गाया	सितेपुपुङ्गाया
१६३	३	नागमुण्डी	नागशुण्डी
"	११	करकाभ्रकम्	भास्कराभ्रकम्
१६५	१२	धारयेत्	जारयेत्
"	१३	कङ्कम्	पङ्कम्
१६६	३	जायते	जार्यते

Page	Line	For	Read
१६६	५	साञ्जेन	कोण्येन
"	११	वासवाञ्ज	वेतसाञ्ज
"	१२	दुग्धीर्णा	दग्धीर्णा
१६८	३	मतिमात्मनः	गतिमात्मनः
१७०	३	स्त्रणभट्ट	वसुष्टट्ट
१७१	१	तथा रत्तं	रत्तमभं
१७२	६	महाजारसमायुक्तं	महाजारणमित्युक्तं
"	८	पद्मरागप्रलेपेन	पद्मरागं प्रयत्नेन
१७३	१०	पादितं	पाचितं
१७४	११	विडाम्निना	वृडाम्निना
१७५	१	भार्द्रपिण्डे नपुंसकम् ।	भार्द्रपिण्डेन सयुतः ।
"	२	आहयेद्	वृत्तीये
"	३	दोक्तयन्त्रविचक्षणः	दोक्तयन्त्रे विचक्षणः
"	६	यावद्भार्द्रक	भाम्बद्भार्द्रक
१७६	४	महाजारसमन्वितान्	महाजारणसंयुतान्
१८२	१	च पडासकम्	चपत्तासयम्
१८४	७	सिद्धवल्ली	सिद्धवल्ली
१८७	५	जिघारनास	विश्वारनास
१८८	१	वज्रिशिखा	वज्रिशिखा
१८०.	८	यदा लक्षणमिदि च	लक्षणे सैम्भवं ववा

Page	Line	For	Read
१८४	८	प्रयोगो	प्रयागो
”	९	तस्यासने	तस्य मध्ये
२१०	२	नैव वाङ्मसु	न च वा भक्ष
२२१	३	यथा ग्राह्य	तथा गुह्यं
२२४	१	तापयेद्भूगतं	तापयेद्भूमितः
२४१	१	तारताम्बाणि	तारपत्त्राणि
२०६	४	प्राकार	प्रकाश
२००	८	नृप	व्रय
२८५	८	द्रव	द्रव्य
३१०	५	भूपा	मूपा
३१३	३	रसयैष	रसायासा
”	४	अथकर्पान्नस्तथा	अथ कुर्यादयामलम्
”	८	जले	मले
३१०	५	वसुभट्ट	वसुहट्ट
३३८	११	पुष्य रस	पुष्यैरय
३४०	५	दीनारी	वाराहो
३४२	८	कोकिमा करवोर च	कोकिमाक्षकवोज्ज
३४४	३	पिटि	सृष्टि
३५३	५	वज्रवन्धी	महारमोपरमन्नीहवन्धी
३६१	१०	वज्रतीक्ष्णं कपाली	वज्रतीक्ष्णकपाली

Page	Line	For	Read
३६२	१	वैक्रान्तं नागकापाली	वैक्रान्तनागकापाली
"	११	रविनागं कपाली	रविनागकपाली
३७०	७	पुटवेधकम्	यामभात्रकम्
"	१२	द्वेषधर्मांश्च	द्वेषधर्मांश्च
३७१	५	चित्रधर्मा	वीतधर्मा
"	७	धर्मशुद्धा	धर्मशुद्धा
"	१२	कारयेद्दलधर्मांश्च	कारयेत्तदलं धर्मं
३८८	१	शिप्रुपञ्चाङ्गुली	शिप्रुः पञ्चाङ्गुली
३८९	४	चीरे धार्कस्य	चीरेणार्कस्य
३८२	४	पाचयेदनुजान्नेन	पाचयेदनुजान्नेन
"	१५	[अनुज may mean मध्यम.]	
४०८	८	वर्षेणु	वर्षेणु
४१८	१२	करविल्वश्च	विरविल्वश्च

रसार्णवम् ।

२६७

ॐ श्रीगणेशाय नमः ।

प्रथमः पटलः ।

यस्मिन् सर्वं यत् सर्वं य सर्वं सर्वतश्च य ।
यश्च सर्वमयो नित्य तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ १ ॥^१
कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नविभूषिते ।
नानाद्रुमलताकीर्णे शुभसवन्धवर्जिते ॥ २ ॥
देवदेव सुखासीन नोलकण्ठ त्रिलोचनम् ।
प्रणम्य शिरसा देवी पार्वती परिपृच्छति ॥ ३ ॥

शोदेव्युवाच ।

देवदेव महादेव काल कामाङ्गदाहक ।
कुलकौल-महाकौल सिंहकौलादिनागन ॥ ४ ॥

(१) The portion from the first sloka to the first hemistich of the 54th is wanting in the Bikanir MS. (B) Slokas from the first to the 43rd are wanting in the Madras MS. (M)

त्वग्रसादाच्छ्रुतं सर्वं मशेषमवधारितम् ।
 यद्वि तेऽहमनुग्राह्या यद्यह तव वल्लभा ॥ ५ ॥
 सूचिता सर्व्वतन्त्रेषु या पुनर्न प्रकाशिता ।
 जीवन्मुक्तिरियं नाथ कीदृशो वक्तुमर्हसि ॥ ६ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

साधु साधु महाभागे साधु पर्व्वतनन्दिनि ।
 साधु पृष्ट त्वया देवि भक्ताना हितकाम्यया ॥ ७ ॥
 अजरामरदेहस्य गियतादात्म्यवेदनम् ।
 जीवन्मुक्तिर्महादेवि देवानामपि दुर्लभा ॥ ८ ॥
 पिण्डपाते च यो मोक्ष म च मोक्षो निरर्थकः ।
 पिण्डे तु पतितं देवि गर्हभोऽपि विमुच्यते ॥ ९ ॥
 यदि मुक्तिर्भगवतीभे किं न मुच्यन्ति^१ गर्हभाः ।
 अजाय ह्यपभाद्यैव किञ्च मुक्ता गणाभ्युक्ते ॥ १० ॥
 तस्मात् संरक्षयेत्^२ पिण्डं रमेद्यैव रमायनैः ।
 शक्रमूत्रपुरीषाणा यदि मुक्तिर्निषेवणात् ॥ ११ ॥
 किञ्च मुक्ता महादेवि श्वानशूकरजातयः ।
 पट्टर्गनेऽपि मुक्तिमु दर्शिता पिण्डपातने ॥ १२ ॥
 करामनकवत्^३ मापि प्रत्यक्ष नोपनभ्यते ।
 अकथ्यमपि देवेशि मद्भावं कथयामि ते ॥ १३ ॥

(1) Kāśmiri Ms (K) reads मुच्यन्ति, which is incorrect. (2) सर्व्व
 हरेणमरद reads अजरामरदम्
 (3) K reads अजरामरदम्, which is incorrect.

शून्यपापो मन्त्रयाजी¹ न पिण्ड धारयेत् क्वचित् ।
 देवानामपि देवेशि दुर्लभं पिण्डधारणम् ॥ १४ ॥
 किं पुनर्मानुषाणान् धरणीतलवासिनाम् ।
 धर्मं नष्टे कुतो धर्मः धर्मं नष्टे कुतः क्रिया ॥ १५ ॥
 क्रियानष्टे² कुतो योगः योगे नष्टे कुतो गतिः ।
 गतिनष्टे² कुतो मोक्षो मोक्षे नष्टे न किञ्चन ॥ १६ ॥
 (तेन पिण्डो महाभागे रक्षणीय प्रयत्नतः ॥)³

श्रीदेव्युवाच ।

जोषन्मुक्तिस्वरूपं तु देवदेव श्रुत मया ।
 तत्रत्युपाय मे ब्रूहि यद्यस्ति करुणा मयि ॥ १७ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

कर्मयोगेन देवेशि प्राप्यते पिण्डधारणम् ।
 रसश्च पवनश्चेति कर्मयोगो द्विधा मतः⁴ ॥ १८ ॥
 मूर्च्छितो हरते व्याधि⁵ सतो जीवयति स्वयम् ।
 बद्धः खेचरता कुर्व्यात् रसो वायुश्च भैरवि ॥ १९ ॥⁶
 ज्ञानान्मोक्षः सुरेशानि ज्ञान पवनधारणात् ।

(1) K reads शून्यपायामत्रयाजी which seems to be grammatically incorrect (2) क्रियानष्ट = क्रियानाशि, गतिनष्ट = गतिनाशि [नपुंसके भावे क्त] K reads सतो नष्टे, which is inc. (3) K adds the line within brackets without affixing a serial number to it (4) स द स and रसेन्द्रचिन्ता मयि read संत (5) स द स reads हरति व्याधीन् (6) The 18th and the 19th ślokas are quoted in स द स

तत्र देवि स्थिरं पिण्डं यत्र स्थैर्यं रसः प्रभुः ॥ २० ॥
 अचिराज्जायते देवि शरोरमजरामरम् ।
 मनसश्च यथा ध्यानं^१ रसयोगादवाप्यते ॥ २१ ॥
 सत्यं स^२ लभते देवि ज्ञानं विज्ञानपूर्वकम्^३ ।
 तस्य^४ मन्त्राय सिध्यन्ति योऽग्राति^५ मृतसूतकम् ॥ २२ ॥
 यावन्न शक्तिपातसु न यावत् पाश^६कृन्तनम् ।
 तावत्तस्य कुतो बुद्धिः^७ जायते मृतसूतके ॥ २३ ॥
 मद्यमासरता नित्यं भगलिङ्गेषु ये रताः ।
 तेषां विनष्टबुद्धीनां रसज्ञानं सुदुर्लभम् ॥ २४ ॥
 कुलशासनहीनानां सदृशं नमकाङ्क्षिणाम् ।
 न सिध्यति रसो देवि पिवन्ति मृगतृणिकाम् ॥ २५ ॥
 गोमांसं भक्षयेद्यसु पिवेदमरवारुणीम् ।
 कुलीनं^८ तमहं मन्ये रसज्ञमपरेऽधमाः ॥ २६ ॥
 न गर्भः संप्रदायार्थे^९ रसो गर्भो विधोयते ।
 तेनायं लभते सिद्धिं न सिद्धिः सूतकं विना ॥ २७ ॥

-
- (1) र वि reads समाधानम् (2) सत्वञ्च, a variant in र वि. (3)
 र. वि reads विज्ञानं ज्ञानपूर्वकम् (4) सत्य, a variant in र वि. which is
 not appropriate here (5) K reads अग्रुते in the sense of अग्राति.
 (6) र. वि reads शक्ति, which is tautological. (7) र वि. reads बुद्धि.
 (8) अहं त कुलीनं कुकार्यहीनं कदाचारं मन्ये, कुलीनशब्दादुत्पन्नं कुलीनं स्वीकृतिन्दा
 इत्यर्थः । अन्ये अधमाः त रसज्ञं मन्यन्ते इत्यर्थः । (9) We have adopted the
 reading in र वि.

यावन्न इरवीजन्तु भक्षयेत् पारदं रसम् ।
 तावत्तस्य कुतो मुक्तिः कुतः पिण्डस्य धारणम् ॥ २८ ॥^१
 मद्यमांसरताप्रज्ञा^२ मोहिताः^३ शिवमायया ।
 जल्पन्ति च वयं सुक्ता यास्यामः शिवमन्दिरम् ॥ २९ ॥
 पिण्डधारणयोगी च निस्पृहा मन्दबुद्धयः ।
 खण्डज्ञानेन देवेशि रञ्जितं सचराचरम् ॥ ३० ॥
 स्वदेहे खेचरत्वं च शिवत्वं येन लभ्यते ।
 तादृशे तु रसघ्नाने नित्याभ्यासं कुरु प्रिये ॥ ३१ ॥

श्रीदेव्युवाच ।

शिवतारं रसेन्द्रस्य माहात्म्यं तु सुरेश्वर ।
 श्रोतुमिच्छामि देवेश वक्तुमहंसि तत्त्वतः ॥ ३२ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

साधु पृष्टं महाभागे शुद्धाद्गुह्यतरं त्वया ।
 अनुग्रहकरं ध्यानं लोकानामुपकारकम् ॥ ३३ ॥
 त्वं माता सर्वभूतानां पिता चाहं सनातनः^४ ।
 इयोद्य यो रसो देवि महामैथुनसम्भवः ॥ ३४ ॥
 स्वैरतः सम्भवाद्देवि^५ पारदः कौर्त्तितो महः^६ ।

(१) र चि. exactly quotes this śloka. (२) K reads मद्यमांसरता
 प्रज्ञा, which is inc. (३) K reads मोहिता, which seems to be an error
 of the scribe. (४) K reads सनातनम्, which is inc. This śloka (34th)
 is also found in र. चि. (५) K reads स्वैरतश्च भवेद्देवि, which is absurd,
 being gram. untenable (६) K reads महा, which is inc.

पारदो गदितो यथ परार्थं साधकोत्तमैः ॥ ३५ ॥
 सूतोऽयं मत्समो देवि मम प्रत्यङ्गसम्भव ।
 मम देहरसो यस्मात् रसस्तीनायमुच्यते^२ ॥ ३६ ॥
 दग्नात् स्पर्शनात् तस्य भक्षणात् स्मरणादपि^३ ।
 पूजनाच्च प्रदानाच्च^४ दृश्यते षड्विध फलम् ॥ ३७ ॥
 केदारादीनि लिङ्गानि पृथिव्या यानि कानि च^५ ।
 तानि दृष्ट्वा तु यत्पुण्य तत्पुण्य रसदर्शनात् ॥ ३८ ॥
 चन्दनाशुक्कपर्पूरकुङ्कुमान्तर्गतो रस ।
 भूर्च्छितं शिवपूजाया^६ शिवसान्निध्यसिद्धये ॥ ३९ ॥
 भक्षणात् परमेशानि हन्ति पापत्रय रस ।
 तथा तापत्रय हन्ति रोगान् दोषत्रयोद्भवान् ॥ ४० ॥
 दुःखं ब्रह्मनिष्णातैः^७ प्राप्यते परम पदम् ।
 हृदय्योमकर्णिकान्तं स्य रसेन्द्रस्य महेश्वरि ॥ ४१ ॥^८
 स्मरणान्मुच्यते^९ पापैः सद्यो जन्मान्तरार्जितैः ॥ ४२ ॥
 स्वयंभूलिङ्गसाहस्रैः^{१०} यत्फलं सम्यग्दर्शनात् ।

(1) स द स reads सूतोऽयम् (2) L reads रसमेवं समुच्यते, which
 gram inc. We have adopted the variant in स द स (3) र चि
 reads स्मरणात् प्रिये (4) स द स reads पूजनात् रसदानाच्च This variant
 exactly agrees with that in र चि (5) स द म and र चि read
 कानिचित् (6) शिवपूजा सा, a variant in र चि (7) र चि read
 ब्रह्मनिष्णातैः (8) The reading in र चि is as follows —योमकर्णिक
 न्तं स्य रसेन्द्र परमेश्वरि (9) स्मरन् विमुच्यते, a variant in र चि (10)
 L reads साहस्रैः, which is inc

तत्फलं कीटिगुणित रसलिङ्गाच्चनाद्भवेत् ॥ ४३ ॥
 अधमं खगवादस्तु^१ विलवादस्तु मध्यमः ।
 उत्तमो मन्ववादस्तु रसवादो महोत्तम^२ ॥ ४४ ॥
 मन्वतन्वपरिज्ञानं रसयोगस्य^३ दूषकाः^४ ।
 प्रयान्ति नरक^५ सर्वं छित्त्वा सुकृतसञ्चयम् ॥ ४५ ॥
 रसविद्या परा विद्या चैलोक्येऽपि सुदुर्लभा^६ ।
 भुक्तिसुक्तिकरी यस्मात् तस्माद्देया गुणान्वितैः ॥ ४६ ॥^७
 अस्तीति भापते कश्चित् कश्चिन्नास्तीति भापते ।
 आस्तिके तु भवेत्किञ्चि^८ तस्य सिद्धयति भूतले ॥ ४७ ॥
 नास्तिकेनानुभावेन^९ नास्ति नास्तीति यो वदेत् ।
 तस्य नास्ति प्रिये सिद्धिर्जन्मकोटिशतैरपि ॥ ४८ ॥
 ब्रह्मज्ञानेन मुक्तोऽसौ पापी यो^{१०} रसनिन्दकः ।

- (1) M reads खन्यवादस्तु रससार reads शून्यवाद in place of खगवाद, and खैववाद in place of विलवाद (2) रसवादोत्तमोत्तम, a variant in M, which is gram inc (3) रसो योगस्य, a variant in K, which seems to be inc M reads रसवादस्य (4) K reads दूषक, which is inc M reads दूषका, which deteriorates the sense (5) K reads रसक, which has no sense here (6) M reads च दुर्लभा, which agrees with र वि (7) सुक्ति सुक्तिकरी यस्मात् तस्माद्देया गुणान्विता is the reading in र वि (8) अस्तीति भापते यस्तु, a variant in M (9) नास्तिकेन तु वदति, a variant in M. (10) M reads पापीयान् होऽप्युक्तो य पापी, a variant in र वि

नाहं चाता भवे तस्य^१ जन्मकोटि^२ शतैरपि ॥ ४६ ॥
 श्वानोऽयं जायते देवि यावत्^३ जन्मसहस्रकम् ।
 त्रिकोटिजन्मलक्षाणि मार्जारो जायते रसात् ।
 रासभो लक्षजन्मानि लक्षजन्मानि वायसः ॥ ५० ॥^४
 कृमिको लक्षजन्मानि कुक्कुटो^५ जन्मलक्षकम् ।
 शृङ्गको लक्षजन्मानि यः पापी रसनिन्दकः ॥ ५१ ॥
 आलापं गात्रसंस्पर्शं यः कुर्याद्रसनिन्दकैः ।
 यावज्जन्मसहस्रं तु स भवेद्दुःखपीडितः ॥ ५२ ॥^६
 रसवीर्यविपाके च सूतक^७स्त्वमृतोपमः ।
 तेन जन्मजराव्याधोन्^८ हरति सूतकः प्रिये ॥ ५३ ॥
 गुरुमाराधयेत् पूर्वं विशुद्धेनान्तरात्मना^९ ।
 संप्रदायं प्रयच्छन्ति^{१०} गुरौ तुष्टे मरीचयः ॥ ५४ ॥

- (1) K reads भवेत्तस्य, so also र पि M reads भवेत्तस्य Both are gram inc The correct reading is either भवाम्भस्य or भवे तस्य (2) K reads जन्मकोटि (3) श्वानो जायते सोऽपि याति, a variant in M. (4) Slokas 50—52 are wanting in M The sense of रसात् is not accurate (5) कुक्कुट, a variant in K, is palpably an error of the scribe. (6) The hemistich as quoted in र पि is as follows —यावज्जन्मसहस्राणि स भवेत् पापपीडितः. (7) रसो वीर्यो विपाके चा पादद, a variant in M, which is gram. inc. (8) M reads जन्मजराव्याधी (9) This character is wanting in M. (10) M reads संप्रदायमपृच्छन्ति, which has no sense here

गुरुसेवा विना कर्म य कुर्यान्मूढचेतनः^१ ।
 स याति निष्फल कर्म^२ स्वप्रलब्धं धनं यथा^३ ॥ ५५ ॥
 य. कर्म कुरुते दृष्ट तस्य लाभः^४ पदे पदे ।
 कारयेद्रसवादन्तु तुष्टेन गुरुणा प्रिये ॥ ५६ ॥
 सिद्धुपायोपदेशोऽयमुभयोर्भोगसोक्ष्णः ।^५
 रसार्णवं महातन्त्र^६मिदं परमदुर्लभम् ॥ ५७ ॥
 गोप्य गुरुप्रसादेन लब्धं स्यात् फलसिद्धये ।^७
 लब्धाच्च^८ रसकर्माणि नाहङ्कार समाचरेत् ॥ ५८ ॥
 अनुज्ञातश्च गुरुणा लब्धा चाज्ञा रसाद्गुणोम् ।^९
 भैरवीं तनु^{१०}माश्रित्य साधयेद्रसभैरवम् ॥ ५९ ॥
 एवमुक्त्वा रसोत्पत्तिः साहाय्यञ्च^{११} सुरेश्वरि ।
 तन्ममाचक्ष्व^{१२} देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६० ॥

(1) B reads विना which is inc मूढचेतना a variant in M (2) B
 and M read कर्म (3) B reads यथा धनं M reads स्वयं लब्धं यथा धनम्
 which is senseless. (4) B and K read लाभ, which is gram. inc M
 reads पाप which is absurd (5) B reads सोक्ष्णो This hemistich
 is wanting in M. (6) रसार्णवमिदं तन्त्रम् a variant in M (7) This
 hemistich is wanting in M (8) लब्धा तु a variant in M (9) B
 reads लब्धा चाच This hemistich is wanting in M (10) B reads
 भैरवीतनु K reads भैरवीमनु (11) K reads रसोत्पत्तिं साहाय्यञ्च which is
 inc. (12) B reads ममाचक्ष्व, which is inc. This hemistich is wanting
 in M

इति श्रीपार्व्वतोपरमेश्वरसंवादे^१

रसार्णवे रससहिताया^२

तन्वावतारो नाम^३

प्रथमः पटलः ॥ १ ॥

—

द्वितीयः पटलः ।

—•••—

श्रीदेव्युवाच ।

रसोपदेशदाता च^१ कथं स्याद्दद मे^२ प्रभो ।

यिष्यथैव कथं^३ देव रसानुष्ठानतत्पर ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

निस्पृहो निरहङ्कारो लोभमायाविवर्जितः ।

कुलमार्गरतो नित्यं शुरुपूजारतश्च यः ॥ २ ॥^४

(1) श्रीपार्व्वतोपरमेश्वरसंवादे is wanting in M (2) रससहितायां is wanting in M (3) B reads रसावतारो नाम

(1) K reads रसोपरसदाता We have adopted partly the reading in B and that in M. (2) कथं नम दद, a variant in B and M. (3) K reads रस, which is senseless (4) B reads षट्कपूजा instead of शुरुपूजा This śloka is wanting in M.

दान्तः शिथोपदेशज्ञः^१ शक्तिमान् गतमत्सरः^२ ।
 धर्मज्ञः सत्यवाक् दक्ष. शीलवान् गुणवान् शुचि ॥ ३ ॥
 अनेकरसशास्त्रज्ञो रसमण्डपकोविदः ।^३
 रसदोषाविधानज्ञो यन्त्रौषधि^४महारसान् ॥ ४ ॥
 रागसख्या^५ वीजकला इन्द्र^६मैलापनं विडम् ।
 रञ्जन^७ सारण तैल^८ दलानि क्रामणानि च^९ ॥ ५ ॥
 वर्षोत्कर्ष^{१०} मृदुत्वञ्च जारणा बालवद्भयो.^{११} ।
 खेचरीं भूचरीं चैव यो वेत्ति स गुरुर्मतः^{१२} ॥ ६ ॥
 देशकालक्रियाभिज्ञो^{१३} दयादाक्षिण्यसयुतः ।
 लोभमायाविनिर्मुक्तो मन्त्रानुष्ठानतत्परः ॥ ७ ॥
 सामुद्रलक्षणोपेतो गम्भीरो गुरुवत्सलः ।

- (1) शिथोपदेशज्ञः, a variant in B शिथोविनेतयः, a variant in M Both are inc (2) K reads विमत्सर which breaks the metre We have adopted the reading in M (3) The portion from धर्मज्ञः to कोविदः is wanting in M B reads शिलवान्, which is inc. (4) B reads दिवा K reads मन्त्रौषधि Both are inc. (5) रागसखा, a variant in K. (6) B reads विजकला, which is inc. K reads इन्द्र which is a palpable mistake. (7) M reads रञ्जक (8) तैल्य a variant in K. (9) K reads वक्षत्रिण्युन गानि च दधानीकामणानि च, a variant in M, which seems to be inc. (10) K reads वर्षोत्कर्षे, which is gram. inc. (11) जारणादडडइरे, a variant in K. (12) B has खचरीं, and भूचरीं, which are inc. खचरीं चैव यो वेत्ति भूचरीं स गुरुर्मतेत् a variant in M (13) देशकालक्रियाभिज्ञः, a variant in K, which cannot be reconciled without the word युक्त to be understood.

देवाग्नि^१योगिनीचक्र कुलपूजारतः सदा ।

शिशो विनीतस्तन्त्रज्ञः सत्यवादी दृढव्रतः ॥ ८ ॥^२

ये नराः^३ कुम्भकुहाल ध्वजशंखादिलाब्धितैः^४ ।

करैः^५रधिष्ठिता देवि योन्यास्ते निधिसाधने^६ ॥ ९ ॥

बलवन्ती महासत्त्वाः^७ हृष्यरक्त^८विलोचनाः ।

वक्रघोणाः^९ सदा^{१०} क्रूराः प्रशस्ता विल^{११}साधने ॥ १० ॥

निर्मास^{१२}मूर्धपिण्डीकान्^{१३} रक्तकेशान् गतालसान्^{१४} ।

कठिनानुष्णपादाय^{१५} धातुवादे^{१६} नियोजयेत् ॥ ११ ॥

आदौ परीक्षयेद्देवि साधकान्^{१७} सुसमाहितान् ।

ब्राह्मणान् क्षत्रियान् वैश्यान् शूद्रायानुक्रमेण तु^{१८} ॥ १२ ॥

जितेन्द्रियाः क्लेशसहा नित्योद्यमसमन्विताः ।

- (1) K reads देवाग्नी, which is inc. (2) K reads सिद्धो instead of शिशो The portion beginning from लोभमायविनिष्कृतो and ending in सत्यवादी दृढव्रत is not to be found in M (3) K reads क्रूरा (without-विस्मये), which is absurd and inc. (4) B reads लाब्धितैः K reads लक्षणे (5) M reads नरे, which is inappropriate. (6) निधिदशने, a variant in M (7) K reads महासाय, which is gram inc. (8) B reads हृष्यरक्त (9) K reads वक्रघोरा (10) सदा, a variant in K, which is meaningless. (11) K reads किल which is a mere expletive. (12) K reads निर्मास (13) B reads मूर्धपिण्डोक M reads मूर्धकलिकान् (14) K reads रक्तकेशाङ्गनासिका (15) K reads कठिनानुष्णपादाय कठिनायुष्ण च, an incomplete variant in M (16) K reads यातोर्वादि (17) M reads साधकान्, which is gram inc. (18) ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्या शूद्रायानुक्रमेण तु, a variant in K. M has च instead of तु

शूराश्च कृतविद्याश्च प्रशन्ताः^१ साधका प्रिये ॥ १३ ॥
 रसदीक्षाविहोना ये^२ प्रोक्तलक्षणवर्जिता ।
 विप्लासकाः प्रापरता^३ वर्जयेत्तान्^४ प्रयत्नतः ॥ १४ ॥
 दुष्टारिणी दुराचारा निहुरा कलहप्रिया ।
 बह्वाशिनी^५ च दुष्टिता कोटराक्षी च निर्दया ।
 रसनन्दाकरी या च तां नारीं परिवर्जयेत् ॥ १५ ॥
 ईदृशीभिर्वरारोहे^६ सम्पूर्णं च्छितिमण्डलम् ।^७
 न तादृशी^८ भवेन्नारी यादृशी रसबन्धकी ॥ १६ ॥^९
 काकिणी कीकणी नारी तथैव काञ्चिकाचिनी ।^{१०}
 क्षणपदे ऋतुमती सा नारी काकिणी स्मृता ॥ १७ ॥^{११}
 चभयपदे ऋतुमती सा नारी कीकणी मता^{१२} ॥ १८ ॥
 शूलपदे ऋतुमती सा नारी^{१३} काञ्चिकाचिनी ॥ १९ ॥

- (1) K reads विप्लवः. The portion commencing from the 14th śloka and ending in the first hemistich of the 45th is wanting in M.
 (2) K reads नरा दीक्षाविहीनाय. (3) K reads अविप्लासकापरता. (4) K reads वर्जये तान्, which is gram. inc. (5) B reads बकाशनी. (6) K reads ईदृशी, which is palpably inc. (7) K has सम्पूर्णं च्छितिमण्डलम्. (8) K reads तादृशी च. (9) Cf रसरत्नसमुच्चय, Chap VI ślokas 34—38.
 (10) काकरी काञ्चिकाचिनी कीकरी, a variant in K, which we have not adopted for its deficiency in words and defect in metre. P. P. S reads कालिनी in lieu of काञ्चिकी. (11) चभयपदे ऋतुमती सा कीकणी, a variant in K, where some words are wanting. (12) This word is not found in K. The ślokas 17—19 are not found in B.

नवयौवनसम्पदा सुरूपा चारुहासिनी ।
 सूक्ष्मकेशा तु या नारी चोराहारप्रिया सदा ॥ २० ॥
 प्रियानापकरो^१ नित्य शिवशास्त्रकथाप्रिया ।
 पद्माकार^२ मुख यस्या दृष्टिरिन्दीवराकृतिः ॥ २१ ॥
 दशना वज्रसदृशा, प्रवालसदृशोऽधरः^३ ।
 यस्या, पयोधरौ देवि तुङ्गपीनी समावुभौ ॥ २२ ॥
 अग्नत्यपन्नसदृशी योनी यस्या भग समः ।^४
 यत्पादौ मांसनी स्निग्धा वर्तुणावत्तरोमकी^५ ॥ २३ ॥
 श्यामा च मध्ये चामा च^६ तन्वो भक्तिपरा^७ शिवे ।
 पद्मिनी सा तु विद्यया प्रसदा^८ मृगलोचना ॥ २४ ॥
 पूर्णिमायाममाया वा पद्मे पद्मे रजस्तना ।
 पद्भेदा काकिणो नाग्रा पूर्व्यप्रोक्ता रसप्रदा ॥ २५ ॥^९
 यस्य तुष्टौ महादेवस्तस्य सिद्धो^{१०} रसायने ।
 तयैव^{११} देवदेवेशि रसकर्मणि कारयेत् ॥ २६ ॥

- (1) विद्यापद्वरि a variant in K, which is inc. (2) K has मना
 वनव (3) B reads प्रवालसदृशवरा K has दृष्टं वनसदृश प्रवालसदृशवरा,
 which seems to be inc. (4) अग्नत्यपन्नसदृशीर्दिददुहा मता, a variant
 in R & S (5) वर्तुणावत्तरोमकी a variant in L (6) मधुपद्मा च,
 a variant in K. (7) अनेपरा a 12 part in K, which is inc. (8)
 I reads मना (9) The 25th śloka is not found in B (10) B
 reads मना देवदेवेशि रसकर्मणि कारयेत् K reads देव, which is gram. inc. (11) K
 reads देव

तस्य हि निर्मला बुद्धिर्निथिता रससाधने ।

तस्माद्गुरुश्च शिष्यश्च पूर्वोक्तः सिद्धिभागभवेत् ॥ २७ ॥

श्रीदेव्युवाच ।

ईदृशैर्लक्षणैः^१ नारीं कुतः प्राप्नोति साधकः ।

यत्र रूपमहादेवस्य लक्षणं नात्र विद्यते ॥ २८ ॥

लक्षणं विद्यते यत्र भावना नात्र विद्यते ।

अथवा रूपहीनाया रूपं केन प्रवर्त्तते ॥ २९ ॥

लक्षणत्रितयं^२ कुत्र त्वया दृष्टमहेश्वर ।

तदेतज्जायते येन तमुपायं वद प्रभो^३ ॥ ३० ॥

श्रीभैरव उवाच ।

शृणु देवि परं शुद्धं यत्सुरैरपि दुर्लभम् ।

पितुः सदाशिवाब्जात्^४ जन्म यच्चण्डिकोदरे ॥ ३१ ॥

तासां बुद्धिर्भवेद्देवि निर्मला रससाधने ।

दापयेत्स्वरितामन्त्रं जपेत्त^५ दर्पवर्जिता^६ ॥ ३२ ॥

लक्ष्मन्त्रं^७ जपेद्यथा तु जायते सा सुलक्षणा ।

बद्धा तु खिचरी सुद्रां जपेत् फेट्कारभैरवीम् ॥ ३३ ॥

(1) ईदृशैर्लक्षणैः, a variant in K, which is gram untenable [Here उपलक्षिता is to be understood] (2) K reads लक्षणं त्रितयं (3) K reads तमुपायं वद मे प्रभो, where the word मे can be left out in order to keep up the metre (4) The reading in K is gram inc., the text runs thus —पितुः सदाशिवाब्जात् तन्मायाचण्डिकोदरे (5) [Here सा is to be understood] (6) त जपेद्दर्पवर्जिता is the reading in B (7) B reads लक्ष्मन्त्रं

ममैयं^१ चण्डिका माता जम्भ च त्रिपुरान्तकात्^२ ।

कालिकाहं समुद्रूतास्मीदृशं संस्मरेत्तु^३ सा ॥ ३४ ॥

भूतं भव्यं भविष्यच्च वैलोक्ये^४ कथयेत्तु सा ।

सहायास्तादृशास्तस्य यादृशी भवितव्यता ॥ ३५ ॥^५

श्रीदेव्युवाच ।

देवदेव महादेव समस्तज्ञानभाजन ।

रसदीक्षा तु पृच्छामि साधकानां हिताय वै ॥ ३६ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

शृणु भैरवि यद्भावम्^६ अपूर्वं वर्णयामि ते ।

रसदीक्षाविधानन्तु^७ तस्माद्विगदितं शृणु ॥ ३७ ॥

यत्र राजा नयपरो^८ बलवान् धर्मतत्परः ।

मन्त्री च धर्मतत्त्वज्ञो भक्तियद्वासमन्वितः ॥ ३८ ॥

तत्रेदं कारयेत् कर्म रसबन्धं रसायनम् ।

जना माहेश्वरा यत्र तत्र स्थाने^९ तु कारयेत् ॥ ३९ ॥

- (१) After the 33rd śloka we find a hemistich in B, which runs thus —तदा प्रवर्तते भारी जम्भ धरति काहुत, we have rejected it, since the 34th śloka serves the same purpose. K reads ममैयं (2) K reads धरत'तका, which is inc. (3) K reads सधरंतु सा, which is gram inc. (4) B has भूतं च भवदभविष्य च which mars the metre. K reads वैलोक्य which is inc. (5) After the 35th śloka we have the following hemistich in B —रसदीक्षां विधातेर तस्यान् कर्म समाचरत् । We have rejected it, because रसदीक्षाविधान is not yet explained. (6) K reads यद् कर्म (7) Cf. र र च Chap VI ślokas 12—66 (8) K reads इमद्वरो (9) K reads माहेश्वराय प्रच्छेत्तु

कारवेद्विजने स्थाने पशुर्यत्र न विद्यते ।
 सुगुप्ते सुपमे स्थाने सर्व्वाधाविवर्जिते ॥ ४० ॥
 प्राकार^१परिखोपिते कपाटाग्लरक्षिते ।
 एकान्ते निम्नले हृद्ये नानापुष्यद्रुमान्विते ॥ ४१ ॥
 हसकारण्डवाकोर्णे चक्रवाकोपशोभिते ।
 दिव्यौषधिगणोपिते सजले श्यामशाहले^२ ॥ ४२ ॥
 कुसुदोत्पलकङ्कार कदलीपण्डमण्डिते ।
 चित्रिते^३ भवनोद्याने कारयेत् परमेश्वरि ॥ ४३ ॥
 तन्मध्ये देवदेवेशि भक्तवारणसयुतम्^४ ।
 चातायनममोपेतमूर्ध्वनिर्गामिधूमकम्^५ ॥ ४४ ॥
 रक्त^६पताकासंयुक्तं सज्जीपकरणं तथा ।
 प्रविभक्तौषधितुपा^७ काष्ठारण्योत्पलालयम्^८ ॥ ४५ ॥
 समान्निखितदिग्देवं^९ समर्चितविनायकम्^{१०} ।

(1) K reads प्रकार, which seems to be an error of the scribe.

(2) K reads श्यात् स्याहले, wherein the first word (श्यात्) is redundant.

(3) B reads चित्रिते (4) यन्तोद्धार तु कारयेत्, a variant in K, which seems to be unconnected (5) K reads निम्नले instead of निर्गामि.

(6) B reads रक्षा K reads रक्त, which is inc. (7) K reads

प्रविभक्तौषधोदप, wherein उदप has no meaning (8) काष्ठारण्योत्पला-

लयम्, a variant in K, wherein the word काष्ठ is an error of the scribe.

काष्ठारण्योत्पलालयम्, a variant in M, wherein some of the terms are inc.

(9) This sloka (46th) is wanting in B K reads दिग्देव, which has no

clear meaning (10) M reads विनायकम्, which is a palpable error

of the scribe

ॐ श्रीं श्रीं^१ सूतराजस्य मूलमन्त्र उदाहृतः ॥ ५२ ॥
 तस्मिन् रसाङ्गुशी^२ देवी^३ मूलेनावाहयेत्प्रिये ।
 चतुरस्र तु दिक्पालान्^४ पूजयित्वा वहि क्रमात् ॥ ५३ ॥
 नन्दिनश्च महाकालं भृङ्गिरीटं महाबलम्^५ ।
 कुम्भकर्णश्च सुग्रीवं भृङ्गोकश्च^६ दृढायुधम्^७ ॥ ५४ ॥
 हारे चतुर्धा विन्ध्यस्य पूजयेद्दक्षवामयोः ।
 शुक्रे पूर्वोऽभि^८संपूज्य स्कन्दमाग्नेयगोचरे^९ ॥ ५५ ॥
 दक्षिणस्या ततो रुद्रे^{१०} पवन नैर्ऋते तथा^{११} ।
 शिव पश्चिमभागे तु पावकं वायवे न्यसेत् ।
 र्धमासुत्तरेभागे तु व्यापकं चेशगोचरे^{१२} ॥ ५६ ॥
 लेपिका चेपिका चैव क्षारिका रश्मिका तथा^{१३} ।
 लोहटी बन्धकारी च भूचरी मृत्युनाशिनो^{१४} ॥ ५७ ॥
 विभूतिः खिचरी^{१५} चैव दश दूत्य, क्रमेण च^{१६} ।

(1) श्रीं श्रीं, a variant in M (2) B reads रसाङ्गुशी M reads

रसाङ्गुशी देवी, which is grammatically inc (3) चतुरस्र दिक्पालान्, a

variant in M (4) M reads मनोरथ (5) B reads भृङ्गकश्च

M reads मृगादश्च (6) K reads दृढायुधम् which has no clear sense

(7) B reads पूर्वोऽभि M reads शुक्रे पूर्वो द (8) B reads माधवम्,

(9) K reads भद्र (10) K reads यज्ञिन् (11) B reads खिच

रसाङ्गुशी (12) B has क्षारिका रश्मिका तथा K has लेपिका चेपिका चैव

रश्मिका रश्मिका तथा (13) लोहटी बन्धकारी च भूचरी मृत्युनाशिनो, a variant

in K. (14) विभूतिः खिचरी, a variant in K. (15) दशदूत्यक्रमेण च,

a reading in M, which is grammatically inc.

प्रतिष्ठितमुमेशाभ्या^१ लोकपालैश्च रचितम् ॥ ४६ ॥
 निर्मापयेदेकतलं हितलं वापि मण्डपम्^२ ।
 अथ पक्षे सिते देवि चन्द्रतारावलान्विते^३ ॥ ४७ ॥
 पुण्ये त्रिथौ मुहूर्ते च^४ लग्ने सौम्यग्रहेक्षिते ।
 स्रातः शुकाम्बरधरः शुकमाख्यामुलेपनः ॥ ४८ ॥
 मधुसर्पिर्दधिघ्नोरतिलैः संपूज्य बालिकाः^५ ।
 कपिलागोमयालिप्ते हिरण्यकलसावृते ॥ ४९ ॥^६
 यवसिद्धार्थकास्तीर्णै^७ गन्धमाख्योपशोभिते ।
 तत्रेष्टिकाभिः रचिते^८ करपीठे सुरेश्वरि^९ ॥ ५० ॥
 शिलापट्ट समुत्कीर्य शिन्नापट्टार्गलं प्रिये ।
 न्यासं रमाद्गुणैव कृत्वाद्गुलिहृदादियु^{१०} ॥ ५१ ॥
 रसलिङ्गं न्यसेत्तत्र ह्येव च^{११} सहितं प्रिये ।

- (1) प्रतिष्ठितोमेशाभ्या, a variant in M, which breaks the metre.
 (2) B reads मण्डपः. M reads मण्डपम् which is an error of the scribe.
 (3) चन्द्रतारावलि सति, a variant in B and K. We have adopted the reading in M. (4) पुण्योर्द्वे मुहूर्ते च a variant in K, which seems to be unconnected. (5) M reads बालक. (6) The portion from स्रातः to कृत्वाद्गुणैव is wanting in M. (7) B reads यवसिद्धार्थकास्तीर्णै, M reads यवसिद्धार्थकास्तीर्णै, both the readings seem to be erroneous. (8) तत्रेष्टिकाभिः रचिते, a reading in B. तत्रेष्टिकाभि रचिते, a reading in M. (9) K reads कारपट्टे करपीठे सुरेश्वरि a variant in M, which has no clear sense. (10) च ह्येव च कृत्वाद्गुलिहृदादियु a variant in K. कृत्वाद्गुलिहृदादियु, a reading in M, which seems to be erroneous. (11) B reads बालको.

ॐ श्रीं श्रीं^१ सूत्रराजस्य मूलमन्त्रे उदाहृतः ॥ ५२ ॥
 तस्मिन् रसाद्गुणो देवो^२ मूलेनावाहयेन्निये ।
 चतुरस्रे तु दिक्पालान्^३ पूजयित्वा वहि क्रमात् ॥ ५३ ॥
 नन्दिनश्च महाकालं शृङ्गिरीटं महाबलम्^४ ।
 कुम्भकर्णश्च सुयोवं शृङ्गोकश्च^५ दृढायुधम्^६ ॥ ५४ ॥
 द्वारे चतुर्धा विन्यस्य पूजयेद्दक्षवामयोः ।
 शंक्रं पूर्व्वेऽभि^७संपूज्य स्कन्दभागेयगोचरे^८ ॥ ५५ ॥
 दक्षिणस्या ततो रुद्र^९ पवनं नैर्ऋते तथा^{१०} ।
 शिवं पश्चिमभागे तु पावकं वायवे न्यसेत् ।
 उमासुत्तरेभागे तु व्यापकं चैरगोचरे^{११} ॥ ५६ ॥
 खेपिका खेपिका चैव चारिका रश्मिका तथा^{१२} ।
 लोहटी बन्धकारी च भूचरी मृत्युनाशिनी^{१३} ॥ ५७ ॥
 विभूतिः खेचरी^{१४} चैव दश द्रव्य. क्रमेण च^{१५} ।

- (1) श्रीं श्रीं, a variant in M (2) B reads रसाद्गुणो M reads रसाद्गुणं देवो, which is grammatically inc
 variant in M (3) चतुरस्रे श्रेष्ठदिक्पालान्, a
 variant in M (4) M reads मनोबल. (5) B reads शृङ्गकण
 M reads शृङ्गादश्च (6) K. reads सुचायुधम् which has no clear sense
 (7) B reads पूर्व्वेऽभि M reads एकं पूर्व्वे च. (8) B reads माचरम्.
 (9) K reads रुद्र (10) K reads वज्रिन् (11) B reads खेत्
 उमाचरेण (12) B has चारिका रश्मिका तथा K has खेपिकां खेपिकां चैव
 रश्मिकां रश्मिकां तथा. (13) लोहटी बन्धकारी च भूतमृत्युनाशिनी, a variant
 in K. (14) विभूतिः खेचरी, a variant in K. (15) दशद्रव्यक्रमेण च,
 a read १६ in M, which is grammatically inc.

पूज्यास्त्वष्टदले^१ पद्ये जर्द्वाधस्तु दलेषु च^२ ॥ ५८ ॥
 माधिको विमल^३ शैलश्चपलो रसकस्तथा ।
 सस्यको^४ गन्धतानी च पूर्व्वीदिक्रमयोगत ॥ ५९ ॥
 भटादशमुजा रुद्रा^५ पञ्चवक्त्रास्त्रियम्बका^६ ।
 चन्द्रार्द्धगोभिमुकुटा^७ नीलघीवा हृषध्वजा^८ ॥ ६० ॥
 स्वस्ववर्णधरा^९ सर्व्वेऽप्यष्टदिव्यशरान्तथा^{१०} ।
 पूजनीया महिगानि द्वितोयेऽष्टदन्ताम्बुजे^{११} ॥ ६१ ॥
 कर्णिकायान्तु पूर्व्वीदिपूर्व्व^{१२} गतिचतुष्टयम् ।
 मामिनी हेमशक्तिय परा शक्तिर्वना स्मृता^{१३} ।
 अपरा वष्यशक्तिय कान्तिश्रेय चरापरम्^{१४} ॥ ६२ ॥

- (1) पूज्या षाट्ठल is the reading in K which is a palpable error
 (2) पुर्वादिषु दलेषु च a variant in B चहे चाप षट्ठलषु च a variant in M
 (3) K reads माधिको विमल (4) M reads शैल which seems to be erroneous
 (5) सस्यको is the reading in K and सस्यको is that in M Both are incorrect (6) K reads भटा (without विमल).
 (7) पञ्चवक्त्र विमलम्बका (without विमल) a variant in K. (8) M reads सस्यको.
 (9) K reads हृषध्वजा (without विमल) (10) The portion from the 61st to the 64th hem. tel. of the 94th is wanting in B सस्यको चरापरम् a variant in K, which is absurd (11) विमलशरान्तथा a variant in K. विमलशरान्तथा a reading in M which is incorrect (12) M reads महिगानि द्वितोयेऽष्टदन्ताम्बुजे (13) पूज्य च पूज्या is the reading in M which seems to be incorrect. (14) K reads कृते which is incorrect. This cha ana and the next are wanting in M (15) चरापरम् चरापरम् a variant in K.

मध्ये तासाश्च शक्तीनां सख्यं रसभैरवम् ।

शुद्धस्फटिकसंकाशं पञ्चवक्त्रं त्रियम्बकम्^१ ॥ ६३ ॥

ज्वलत्पिङ्गोयनेत्रश्च^२ ज्वलज्जिह्वाननं तथा ।

ज्वलद्भुवं^३ ज्वलत्केशं दुःप्रेक्ष्यं^४ प्रेतविष्टरम् ॥ ६४ ॥

जटामुकुटसंयुक्तं चन्द्रार्चकतयेखरम्^५ ।

ध्यात्रचर्मधरं नागोपवीतं हृषभध्वजम्^६ ॥ ६५ ॥

षष्टादशभुजं देवमोपलहसिताननम् ।

द्वात्रिंशत्पैत्रं मनुना पूजयेत् सकलं शिवम् ॥ ६६ ॥

रसेखरस्य सन्धश्च कथ्यमानं निबोध मे^७ ॥ ६७ ॥

ॐ ह्रीं क्रौं^८ रसेखराय महाकालाय महाबलायावीर-

भैरवाय^९ वषयोरे^{१०} क्रोधकङ्काल क्षुः क्षुः^{११} ॥ ६८ ॥

तस्योक्तज्ञे महादेवीं रत्नाभरणभूषणाम्^{१२} ।

(1) M reads चाम्बकम्, which is the correct form of विशम्बकम्-

(2) K reads ज्वलत्पिङ्गोयनेत्रश्च. (3) M reads ज्वलद्भुव.

(4) M reads दुःप्रेक्ष्य, which is an alternative form of दुःप्रेक्ष्य. (5) M reads

चन्द्रार्चकतयेखरम् (6) M reads नाम उपवीत इरभध्वजम्, wherein the

former is grammatically incorrect. (7) In lieu of this hemistich

M has only रसेखरमनुम् which ought to be रसेखरमनुम् (8) M reads

क्षुः क्षुः क्षुः प्रम्. (9) M reads भैरव. (10) वषयोरे is the

reading in M. The correct form would be वषयोराय and क्रोधकङ्कालाय.

(11) M reads क्षुः क्षुः । After this, is added इति मनुः. This मनुः con-

tains 3: letters (क्षुःक्षुःक्षुः), the last two (क्षुः क्षुः) being excepted.

(12) रत्नाभरणभूषणाम्, a variant in K.

उत्तमहेमरुचिरा पीतवस्त्रां त्रिलोचनाम् ॥ ६८ ॥
 श्वेतचामरयोर्मध्यं मुक्ताच्छत्रेण शोभिताम्^१ ।
 षड्भुजं चाक्षमाला च दधती दक्षहस्तयो ॥ ७० ॥
 पाशाभये च वामाभ्यां^२ चन्द्रार्द्धकृतशेखराम् ।
 रसाङ्गुशी^३ महादेवी नीलश्रीवा कृपामयीम् ॥ ७१ ॥
 पूजयेद्भक्तिसिद्धार्थं विद्यया पञ्चवीजया ।
 वाग्भव भुवनेशोश्च^४ श्रोत्रवीजश्च सुरेश्वरि ॥ ७२ ॥
 मादन^५ शक्तिवीजश्च—विद्या^६ परमदुःखभा ।
 धूपदीपैस्तु नैवेद्यै^७ पुष्पताम्बूलचन्दनै ॥ ७३ ॥
 शान्तिपाठस्य निर्घोषै^८ स्तोत्रमङ्गलनिस्त्रने^९ ।
 घण्टाटङ्कारसयुक्ते पूजा कृत्वा यथाविधि ॥ ७४ ॥
 अघोरैश्च वेलि दद्यात् सर्वविघ्नोपशान्तये^{१०} ।

- (1) K reads मुक्ताच्छत्रोपशोभितां which is a palpable error of the scribe
 (2) वरद भवहस्त दां a variant in K पाशाभयो च वामाभ्यां a variant in M where n the first term is grammatically incorrect.
 (3) रसीहृद्यां a reading in M (4) h. reads भुवनेश नां सुषनशिक्ष
 a variant in M which ought to be भुवनेशोश्च (5) K reads मदन
 (6) K reads विद्यया which is incorrect. This change is made by Siva to draw special attention of his consort. This विद्यया is to be communicated by the guru to his disciple (see śloka 82)
 (7) धूपदीपैस्तु नैवेद्यै a variant in K (8) h. reads शान्तिपाठस्य नि
 र्घोषै M reads शास्त्रपाठस्य निर्घोषै We have adopted the above reading
 after collating all the texts (9) h. reads निस्त्रने (10) h. reads
 सर्वविघ्नोपशान्तये ।

भूतभ्यो यत्तरक्षभ्यो^१ पिशाचेभ्यश्च यद्वतः ॥ ७५ ॥
 अघोरमन्त्रसंयुक्त^२मोहारादिनमोऽन्तकम् ।
 सर्वकर्माकर^३ देवि विघ्नोपद्रवनाशनम्^४ ॥ ७६ ॥
 यथाशक्ति जपित्वा तु विद्यामेव रसाद्भुगौम् ।^५
 कुण्डं विधाय देवेशि योनिचक्र^६ समेखलन् ॥ ७७ ॥
 तत्राज्यतिलसंयुक्तं ह्योमं कृत्वा क्रमेण तु ।
 कलशं स्थापयेद्देवि पयःपूर्णं फलान्वितम्^७ ॥ ७८ ॥
 पञ्चरत्नसमोपेतं वासोभिः परिवेष्टितम् ।
 तत्राष्टादश^८विद्याभिरभिमन्त्र्य पृथक् पृथक् ॥ ७९ ॥
 गन्धपुष्पादिभिः पूर्ण^९ पङ्कदैरुपशोभितम् ।
 अर्घ्यपात्रञ्च^{१०} संपूज्य वर्धन्याभ्युक्ष्य साधकम्^{११} ॥ ८० ॥
 शतमष्टोत्तरं चैवमर्घ्यपात्रोदकेन^{१२} तु ।

(1) Both K and M read यत्तरक्षेभ्य, which is grammatically incorrect, the term being रक्षस् and not रक्ष (2) M reads सयुक्तं, which is incorrect (3) सर्वकर्माकर, a variant in M, which is meaningless (4) K reads विघ्नोपद्रवनाशनम्, which is palpably an error of the scribe M adds here after the 76th śloka अघोरभ्योऽप्यघोर इति मन्त्रं नमोऽन्तकम्, which we have rejected as it is redundant. (5) K reads विद्योपविद्या दिद्या तु, which has no clear sense (6) योनिचक्र, a variant in K. (7) पयःपूर्णं फलान्वितम् a reading in M. (8) K reads तत्राष्टरत्न. (9) M reads शीघ्रं (10) K reads बलिपात्रञ्च (11) Both K and M read वर्धन्याभ्युक्ष्य, which is incorrect M reads साधकं, which is grammatically untenable. (12) चैव मन्त्रपात्रोदकेन, a variant in K.

अभिविद्य^१ विधानेन कुम्भतीयेन मन्त्रवित् ॥ ८१ ॥
 विद्यासुपदिशेदेवि पाठयेद्रससाधकम्^२ ।
 कुमारोयोगिनोयोगि^३साधकाश्च यथोचितैः^४ ॥ ८२ ॥
 तर्पयेदन्नपानैश्च^५ जागर तत्र कारयेत् ।
 एवविहितदीक्षसु^६ साधकः सुरनायिके ॥ ८३ ॥
 महाभूतमयीं तत्र^७ वर्षणपञ्चकसयुताम्^८ ।
 पञ्चवीजात्मिका^९ विद्या प्राणायामात्मसूत्रके^{१०} ॥ ८४ ॥
 मुद्रा रसाद्गुणीं बध्वा लक्ष्मिकं जपेत्प्रिये ।
 तस्य सिध्यति देवेशि निर्विघ्न रसभैरवः ॥ ८५ ॥
 प्रणवादिनमोऽन्तस्तु तर्पणास्ते जप. पर.^{११} ।
 अहिंसा चन्दन^{१२} सत्य पुष्यमस्त्रेयधूपनम्^{१३} ॥ ८६ ॥
 ब्रह्मचर्यं महादीपमप्रतिग्रहघण्टिकाम्^{१४} ।

- (1) K reads अभिविद्य, which is incorrect (2) K reads साधक, which is incorrect M reads साधन, which conveys a different idea.
- (3) K reads योगी, which is erroneous. (4) M reads साधकाश्च यथोचितैः wherein the first term is incorrect. (5) दानपानैश्च, a variant in M (6) K reads दीक्षा सु, which is erroneous. (7) M reads 'तन्त्र', which means dependent. (8) वर्षणं तत्र महादिकं, a variant in M (9) पञ्च वजात्मिका, a reading in K, which is absurd (10) K reads साधकं प्राणायामात्मसूत्रके. M reads साधकं प्राणायामात्मसूत्रके We have adopted the above reading after collating all the texts (11) K reads परम् प्रणवादिनमोऽन्तस्तु सादृश्यास्ते जप पर, a variant in M (12) K reads चन्दन (13) M reads धूपकम् (14) M reads कर्षिकाम्

पायसान्नं^१ महेशानि सर्व्वभूतदयात्मकम्^२ ॥ ८७ ॥
 संगृह्याराधयेद्देवी^३ स भवेत्सिद्धिभाजनम्^४ ।
 सहस्रं वा शतं वापि त्रिसन्ध्यं संजपेदिसाम्^५ ॥ ८८ ॥
 अस्या आन्ना^६प्रसादेन जायते खेचरो रसः ।
 दिव्योपध्यथ तस्यैव सिध्यन्ति सुरवन्दिते ॥ ८९ ॥
 अन्नद्रुगं समारुह्य वने मत्तगजं यथा ।
 तथाऽरसाद्गुणाभिज्ञो^७ रसेन्द्रं प्राप्य सोदति^८ ॥ ९० ॥
 विद्याया^९ सह मन्तव्यं गुरोः^{१०} सत्सम्प्रदायिन ।
 रसप्रयोगजातन्तु^{११} सर्व्वतः सिद्धिमिच्छता ॥ ९१ ॥
 अथ प्रश्नावताराय^{१२} पूर्व्वोक्तं रसभैरवम् ।
 समाहितमना ध्यायेत् तदानीनं^{१३} समाचरेत् ॥ ९२ ॥

- (1) K reads पायसानि, which seems to be incorrect. (2) सर्व्वं भूतमयात्मकम्, a reading in M (3) M reads ईवि, which makes the sentence incomplete (4) सन्धयेत् is the reading in M. सिद्धि-भाजन is the reading in K. (5) त्रिसन्ध्या संजपेदिसाम्, a variant in M, wherein the first term is incorrect (6) अन्नाशया is the reading in K, which is not correct. (7) रसाशयायुक्तं, a variant in K. In this reading no nominative to सोदति is to be found. (8) K reads सिद्धिमि, which is absurd (9) K reads मद्यया, which is senseless. (10) K reads गुरो (without विमर्गं) which is एतन्नेन (11) M reads रसप्रयोगजातन्तु which is incorrect [जात is neuter] (12) आशतस्युय is the reading in M, which is an evident error of the scribe (13) M reads आशतस्युय

अनाहते^१ ब्रह्मरन्ध्रे मन कृत्वा निरामये ।

करन्यास पुरा^२ कृत्वा अङ्गन्यासमनन्तरम्^३ ।

यथाशक्ति जपेन्मन्त्र रसेन्द्रस्य समाहित ॥ ८३ ॥

चतुष्कोण पुन^४ कृत्वा मध्य षट्कोणमण्डलम्^५ ।

हस्तामात्र द्विहस्त वा तण्डुलैर्विमलैर्लिखेत् ॥ ८४ ॥

सुगन्धैलेपिते स्थाने^६ पूजयेच्चन्द्रनादिभि ॥ ८५ ॥

कर्णिकाया^७ न्यसेद्देवि^८ पूर्वोक्त रसभैरवम् ।

षट्कोणे^९ देवताषट्क महाकालादि विन्यसेत् ॥ ८६ ॥

महाकाल महाबल^{१०}मघोर वध्वोरकम्^{११} ।

न्यसेत् क्रोधश्च कङ्काल मालामन्त्रै समर्चयेत् ॥ ८७ ॥

ॐ ह्रीं क्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रूं हुं फट्—रसेश्वराय

महाकालभैरवाय रौद्ररूपाय कृष्णपिङ्गललोचनाय । अवतर २

अवतारय २ जल्प २ जल्पय २ शुभाशुभ कथय २ कथापय २

महारचा कुरु २ रससिद्धि देहि ॥ इति मालामन्त्रा ॥^{१२}

(1) अनाहते a variant in M which is incorrect.

(2) M reads

पुन (3) The portion commencing from the s charana and ending in the third charana of the 94th sloka is not found in K. (4) B

reads पुरा (5) K and M read मष्टसे (6) B reads सुगन्धि

सप्तित्स्थाने (7) M reads कर्णिकाया which seems to be an error of

the scribe (8) न्यसेद्द्वं a reading in K. (9) M reads षट्कोण

which is not (10) B and K read महाबल this reading we have

adopted though it makes a defective metre because we see the same

word occurring afterwards M reads महाबल (11) वध्वोरकम् is

the variant in M (12) B reads ॐ ह्रीं क्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रीं ह्रीं ह्रूं हुं फट् ।

ॐ महाकालभैरवाय हृदयाय नमः । ॐ महाबलभैरवाय
रसे स्वाहा । ॐ अघोरभैरवाय शिखायै वीषट् । ॐ वज्र
भैरवाय कवचाय हुम् । ॐ क्रोधभैरवाय नेत्राय वीषट् ।
कङ्कालभैरवाय अस्त्राय फट् । सर्वत्र स्वाहान्तम् । एव
ङ्गन्यासाः ।^१ एवमङ्गुलीन्यासान् कुर्यादादौ । एते षडङ्गे
जने च मूलमन्त्राः ॥

एवं न्यासाक्षरैः कूटै^२ गन्धपुष्पैः समर्चयेत्^३ ।

पूर्णकुम्भ^४ न्यसेन्मध्ये शरावं तण्डुलैः सह । ८८ ॥

तस्योपरि घृतदीप^५ वर्त्ती मन्त्रैश्च^६ मन्त्रयेत् ॥ ८९ ॥

समानोय कुमारो तु कुमार वा सुशोभनम् ।^७

एकद्वित्रिचतु.पञ्च^१ यथालाभं समानयेत् ।
 गन्धपुष्पैर्घूपदोषैः नैवेद्येन च पूजयेत् ॥ १०० ॥
 एकैकस्या^२ न्यसेन्नन्त्रं हृदयाद्याय^३ देवताः ॥ १०१ ॥
 ततो निरोक्ष्य^४ तद्दीपं^५ सर्वास्तत्र^६ कुमारिकाः^७ ।
 पश्यन्ति देवता दीपे कुमाराय^८ शुभाशुभम् ।
 सिद्धि वा^९प्यथवासिद्धि कथयन्ति कुमारिकाः^{१०} ॥ १०२ ॥
 प्रश्नावतारं ज्ञात्वेति^{११} रसकर्म्मणि सञ्चरेत्^{१२} ॥ १०३ ॥
 य. पुरा देवदेवेशि रसेन्द्रे^{१३} भावितात्मवान् ।
 सप्तजन्म^{१४} मृतो जातो न त्यजेद्रसभावनम्^{१५} ॥ १०४ ॥
 एवं शुभाशुभं ज्ञात्वा देवतानुपह्वान्वितः ।

- (1) एकद्वित्रिचतुपञ्च is the reading in K, which is not correct.
 (2) B reads एकैक स्यात्. M reads एकैकस्य (3) हृदयादीय is the reading in M. They are mentioned in p. 27. (4) M reads निरोक्ष्य. B and K read निरोच, which seems to be incorrect. (5) B reads तदाप. K reads तद्दीप, which is grammatically untenable. (6) B reads सर्वां शि च. K reads सर्वां तत्र, which is a palpable mistake. (7) B and M read कुमारिकाः. (8) तं कुमारा is the reading in B and M. (9) B and M read वा. (10) B and M read कुमारिकाः. (11) प्रश्नावतारं ज्ञात्वेति is the reading in M, which seems to be incorrect. (12) B reads सञ्चरन्. M reads रसकर्म्मणि सञ्चरेत्, which is incorrect. (13) या पुरा देवदेवेशि रसेन्द्रे is the reading in M, which is incorrect. (14) B and M read सप्त. (15) B reads रसभावनं. रसभाविनम् is the variant in M, which has no sense here.

मण्डपे पूर्ववद्देवी¹मर्चयित्वा रसाद्गुग्गु² ॥ १०५ ॥
 आचार्यमपि संपूज्य धूपस्रक्चन्दनादिभिः ।
 अचोरेण बलिं दत्त्वा ततः कर्म समाचरेत् ॥ १०६ ॥
 ओषधी मण्डपे³ प्राच्या रसस्वेदोऽग्निगोचरे⁴ ।
 दक्षिणस्या लोहमारो नैर्ऋत्यां पेषणादिकम्⁵ ॥ १०७ ॥
 द्रुतिक्रिया तु⁶ वारुण्यां वायव्ये धमनं प्रिये ।
 वर्णोत्कर्षसु⁷ कौर्व्याम् ऐशान्यां रसवेधनम्⁸ ॥ १०८ ॥
 आसनन्तु गुरोर्मध्ये⁹ निवेश्य¹⁰ सुरनायिके ।
 नियामनादिकं कर्मं क्लामणान्तं¹¹ वरानने ।
 रसाद्गुगेन मन्त्रेण कर्त्तव्यं साधकेन तु ॥ १०९ ॥

(1) B and K read देवि, which is incorrect. (2) B reads

रसाद्गुगा. M reads रसाद्गुग्गु. Both are grammatically erroneous.

(3) ओषधी मन्त्रवित्, a variant in K, wherein मन्त्रवित् has no final verb to govern (4) B reads रस स्वेदोऽग्निगोचरे K reads रसे स्वेदोऽग्निगोचरे.

(5) K reads पेषिष दत्क, wherein पेषिष is incorrect. The correct form is पेषण [दत्क=water.] (6) B reads द्रुतिक्रिया तु, which ought to be spelt द्रुतिक्रिया तु K reads कर्षोत्कृषीति M reads द्रुतिक्रिया तु.

(7) वर्णोत्कर्षण, a reading in K (8) ऐशान्यां रसवेधनम्, a variant in B and M. Cf रसरत्नसुचय, Chap VII, śloka 3—5. (9) आसनन्तु गुरोर्मध्ये, a reading in K, which is incorrect (10) K reads निवेश्य, which is not accurate here (11) क्लामणान्तं, a reading in M, which seems to be incorrect. But K has a different reading in the 5th. Patala,

śloka 1, नियामिहादिकं कर्म क्लामणान्तं

śloka 1, नियामिहादिकं कर्म क्लामणान्तं

यः पुरा देवदेवेशि वर्णितो^१ रसभैरवः ।
 सद्योजात तस्य जानु^२ वामदेवन्तु गुह्यकम्^३ ॥ ११० ॥
 अघोर हृदय^४ तस्य वक्त्रे तत्पुरुष स्मृतम्^५ ।
 यावद्दृ^६भ्रूमध्यमीशानमर्हचन्द्र ललाटकम्^७ ॥ १११ ॥
 विन्दुद्वेषि तस्योर्ध्वे विन्दोरुर्ध्वे स्थितो नदः^८ ।
 ललाटशिरसोर्मध्य^९ गतिस्तत्रैव सस्थिता ॥ ११२ ॥
 व्यापिनो^{१०} ब्रह्मरन्ध्रस्या^{११} तस्योर्ध्वे तृमना^{१२} भवेत् ।
 उन्नना उन्ननोभावम्^{१३} उन्ननापदमव्ययम् ॥ ११३ ॥

- (1) M reads वर्णित, which is incorrect (2) K reads जानी
 सद्योज तसदा जानु, a variant in M wherein जानु is an error of the scribe
- (3) K reads गुह्यके वामदेवेन्दु गुह्यकम्, a reading in M, wherein the first
 term is erroneous. (4) K and M read अघोरहृदय, which is not
 correct (5) B reads तत्पुरुष स्मृत K reads तत्पुरुष स्मृतम्
- (6) B and M read भवेद्, which is not appropriate (7) K reads
 ललाटः M reads अर्धेवन्दुललाटकम् The final verb व्यापत्, stated in the
 sloka 116 is to be understood here (in the slokas 110-111) by सपृक्
 कृत connection (8) The 112th sloka is not found in B, except
 the initial and final words, i. e. विन्दुद्वेष and स्थिता विन्दुद्वेषि स्थिता नदः,
 a variant in M, which is incorrect [Here the correct word is नदः as
 is stated in the ब्रह्मसंहिता Ptāla I "वासुदेवद्वेषिता नदी नानावृत्तिः सद्योजातः"
 (9) अर्धेवन्दु शिरसा मध्ये, a reading in M (10) K reads व्यापिनि
 M reads व्यापिनो Both are incorrect (11) M reads ब्रह्मरन्ध्रम्
- (12) B and K read उन्ननः (13) B and M read उन्नन उन्ननोभावम्
 [उन्नन = उन्ननापदः]

तस्योद्धे परमं सत्यं^१ व्योमस्त्रायि परात्परम्^२ ।
 शून्यं शून्यं पुन^३ शून्यं त्रिशून्यञ्च^४ निरामयम् ॥ ११४ ॥
 नभश्च गगनं व्योम खमाकाशं^५ च केवलम् ।
 निष्कलं निष्कलं नित्यं निस्तरङ्गं निरामयम् ॥ ११५ ॥
 निष्पृपञ्च^६ निराधारं निर्गुणं गुणगोचरम्^७ ।
 एवरूपं सदा ध्यायेत् स्वदेहे रसभैरवम् ॥ ११६ ॥
 यदा च निश्चलं^८ ध्यायेत् यदा च निश्चलं^९ मनः ।
 वङ्गिमध्ये तदा^{१०} सूतो बध्यते निश्चलस्तथा^{११} ॥ ११७ ॥
 यदा च^{१२} चलति ध्यानं रसो वङ्गौ न तिष्ठति ॥ ११८ ॥
 मण्डलस्य वह्निः^{१३} रात्रौ सुरामख्यामिषादिभिः ।
 अच्येद्^{१४} यत्तगन्धर्वान् पिशाचान् राक्षसांस्तथा ॥ ११९ ॥ १

- (1) B reads तस्योद्धे K reads तु पद शून्य M reads तु पर मय
 (2) B has व्यामस्यापि परापर. व्योमस्यापीच तत्परम्, a variant in M, which is
 erroneous. (3) K reads पर (4) B reads त्रिशून्यञ्च (5) खमाकाश,
 a variant in K [This repetition expresses the intensity of essence
 of God, who is compared with nothing but the sky] (6) K
 reads निष्कलः (7) नभश्चगगनञ्च, a variant in M, which has no
 clear meaning. (8) K reads त्रिशून्यं, which is inc. (9) B
 reads न चल K reads तदा च M reads यदा वै (10) B reads तथा.
 (11) M reads तदा, thus creating a tautology (12) B and K
 read यदा च M reads यदा च. (13) K reads मण्डलस्य M reads
 मण्डल कारणेन. (14) The portion beginning from अच्येद् and
 ending in वटुकेन्द्रम् is wanting in M.

अथज्ञा रोगजातश्च^१ सन्देहय^२ पदे पदे ।

आलस्यरदगुरुलीभाश्च^३ परस्य कथनेन च^४ ।

उत्पन्नमपि विज्ञानं हरन्ति कुलका. प्रिये ॥ १३२ ॥

दीक्षितो रसकर्माणि मन्त्रन्यासविदाचरेत् ।^६

तन्ममाचक्ष देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १३३ ॥^६

इति श्रीपाञ्चतोपरमेश्वरसंवादे^७

रसार्णवे रससंहितायां^८

दीक्षाविधानो नाम^९

द्वितीयः पटलः ॥२॥

(1) B and K read रोगजातश्च, which seems to be incorrect.

(2) K reads सन्देहय.

(3) K reads लीपश्च.

(4) B has परस्य

कथनेन वा

(5) मन्त्रे न्यास विचारयन्, a variant in K.

दीक्षिते रसकर्माणि

मन्त्राकारिणो समाचरेत्, a variant in M

(6) This hemistich is not

found in M

(7) (8) (9) These portions are not found in M.

K reads दीक्षाविधान नाम.

तृतीयः पटलः ।

श्रीदेव्यावाच ।¹

भगवन् देवदेवेश लोकनाथ जगत्पते ।

मन्त्रन्यासं समाचक्ष्व रसकर्म्मोपकारकम् ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।²

पुनरन्य³ प्रवक्ष्यामि मन्त्रमूर्त्तिं रसाद्गुणोम्⁴ ।

पञ्चमं तु गृह्ण देवि दुर्लभं देवदानवैः ॥ २ ॥

चत्वारः प्रधानगृहाः हंसगृहं⁵ तु पञ्चमम् ।

यत्र सिद्धिमंकारादिः⁶ तिष्ठते⁷ पञ्चमे गृहे⁸ ॥ ३ ॥

लिङ्गाथयं यथा रूप⁹ लिङ्गिमाया¹⁰ तु लिङ्गिनी ।

गगनेन¹¹ तु सा ज्ञेया भगरेखा¹² तु पञ्चमे ॥ ४ ॥

-
- (1) M reads देवो. (2) This as well as the above mentioned sloka are not found in M. (3) K reads पुनरन्यत्, which is grammatically untenable. (4) M reads रसाद्यम्. (5) B reads चत्वारः प्रधानगृहाः. M reads प्रधानगृहाः चत्वारः. Both have no clear sense. (6) K reads सिद्धिमंकारादि. M reads सिद्धिमंकारादि. (7) K reads तिष्ठति. (8) गृहे is the reading in M. (9) K reads लिङ्गी चत्, which is evidently an error of the scribe. M reads लिङ्गचत्. We have adopted the above text after collating all the readings. The portion commencing from यथा रूप and ending in the 20th sloka is not found in B. (10) लिङ्गिमाया a variant in M, which is properly लिङ्गिमाय. (11) M reads गगन. (12) भगरेखा, a variant in K.

प्रणव पूर्वमुच्चार्य वीज शब्दमनुत्तरम्^१ ।
 झीकारश्चैव^२ क्रीकार हसबुद्धि^३मनन्तरम् ॥ ५ ॥
 कालपाश महामन्त्र गृह्णीयात्साधकेश्वर^४ ।
 महारम्भे तु तन्मन्त्र प्रतीहार रसाद्गुशोम्^५ ॥ ६ ॥
 लक्ष्मिक जपेत्तस्य महामसिद्धि प्रवर्त्तते ।^६
 बालवत्सपुरीष तु^७ तत केनैव ग्राहयेत्^८ ॥ ७ ॥
 चिताग्नि^९भस्म तेनैव ग्राहयेत् परमेश्वरि ।
 क्षेत्र तदुत्तम स्थान रसेन्द्रस्तत्र तिष्ठति ॥ ८ ॥
 माजन्था माजयेत्स्थान कुम्भिकाख्या तु खेचरी^{१०} ।
 द्वात्रिंशदक्षरा^{११} देवि पञ्चनादेषु सस्थिता ॥ ९ ॥
 तत सिंहाय चत्वारः पुरुषाष्टादश^{१२} स्मृता ।
 षर्ष^{१३}पञ्चकसयुक्ता ध्यान स्यात्^{१४} पञ्चक पुन ॥ १० ॥
 योगिनोपट्कसयुक्त^{१५} सप्तविंशत्कमान्वितम्^{१६} ।

(1) शिवशब्दमनुत्तरम् a variant in K

(2) क्रीकार चैव, a variant

in K, which is incorrect as it is connected with उच्चार्य (3) K

reads हसशब्द (4) This charaṇa and the next are wanting in K. reads जसशब्द (5) K reads शशिहार रसाद्गु which is correct. (6) This

hemistich is wanti g n M (7) K reads चौक in lieu of शक M reads बालवत्सपुरीष (8) K reads पुनसनेव ज्ञापत् which has no

clear sense M reads गृह्णयत् which is incorrect (9) K reads चिताग्नि (10) कम्भिकाख्या तु खेचरी a reading in M (11) M

reads द्वात्रिंशदक्षरा (V de Patala II verse 68) (12) K reads पुरुषाष्टादश (13) M reads षट्. (14) K reads ध्यनाख्या

(15) योगिनोपट्कसयुक्ता, a variant in K (16) K reads सप्तविंशत्कमान्वितम्

एकाशोतिपदैर्युक्तं पञ्चावरणसंयुतम् ॥ ११ ॥
 अनेन क्रमयोगिन मार्जनीं परिपूजयेत्^१ ।
 अनेन मार्जयेत् चैत्रं रसेन्द्रो यत्र तिष्ठति ॥ १२ ॥
 उपलेपन्तु तत्रैव चण्डघण्टान्तु कारयेत् ।
 पूर्वं गृहे^२ तु सा देवी चण्डघण्टा व्यवस्थिता ॥ १३ ॥
 चण्डभैरविका देवी संस्थिता^३ दक्षिणे गृहे ।
 गोमयं तेन गृह्णीयास्त्रेपनार्थं वरानने ॥ १४ ॥
 चण्ड^४कापालिनो देवी^५ संस्थिता^६ चोत्तरे गृहे ।
 गृहीत्वा चोदकं तेन^७ लेपयेद्भूमिमण्डलम्^८ ॥ १५ ॥
 सप्तदशाक्षरं कार्त्तिकी^९ खल्ल^{१०}पापाणतो न्यसेत् ।
 हात्रिंशदक्षरं घोरं मर्दके^{११} तु नियोजयेत् ॥ १६ ॥
 गृह्णीयात् कार्त्तिकीं देवि कालपाशिन मन्त्रितः ।^{१२}
 एवं सुकर्मसंयोगं कुरुते खेचरोकुलम् ॥ १७ ॥
 अष्टाशोतिसहस्राणि या. स्थिता दिव्यखेचरी^{१३} ।

- (1) M reads तेन पूजयेत् (2) पूर्वशेष्ठे, a variant in K. (3) K reads सा स्थिता (4) M reads पञ्च. (5) M reads देव्या, which is incorrect. (6) K reads सा स्थिता. (7) M reads देवि. (8) लेपनभूमिमण्डले, a variant in M (9) सप्तदशाक्षरी कार्त्तिकी, a variant in K (10) All the MSS agree in spelling खल्ल thus—खल्ल. But no lexicon supports the latter spelling. (11) K reads मर्दके. (12) गृहीत्वा कार्त्तिकीं देवि कालपाशिन चार्त्तिकाम्, a variant in K. (13) [इति गृहा] is to be understood after दिव्यखेचरी Both K and M read वा (without चिह्नं), which is incorrect.

ता सर्वा किकरास्तस्य^१ ओपधं पेपयन्ति ता^२ ॥ १८ ॥
 तासा सर्वन्तु मन्वैक^३ चतुरक्षरसयुतम् ।—‘सोह हसः’
 सा विद्या खेचरीणा तु^४ नाम्ना^५ तु कुलखेचरो ॥ १९ ॥
 राजिका सैन्यव न्यस्य^६ सा विद्या कुलखेचरो ।
 मन्वयेत् काञ्चिका^७ तत्र मन्त्रराजो रसाद्गुणो^८ ॥ २० ॥
 अस्त्रविद्या जपेत्तत्र^९ या ज्ञाता पूर्व्वभार्गवे^{१०} ।
 गुडष्टकान्तु सम्मर्थ^{११} प्रिये तन्मदित^{१२} रसम् ॥ २१ ॥
 का कथा मन्त्रराजस्य^{१३} न वाक्य विशिरस्य च^{१४} ।
 षडङ्ग योजयेत् त^{१५} तु त्वरित^{१६} धारयेत् ततः ॥ २२ ॥
 डामराख्य महामन्त्र धमनीपु^{१७} नियोजयेत् ।

- (1) खेचरास्तस्य is the reading in M [Here किकरा = female servants].
 (2) K reads पेपयन्ति
 (3) तासाश्च सर्वमन्वैक, a reading in K
 (4) K reads खचरा नाम
 (5) M reads नाम्ना which is an error
 of the scribe
 (6) राजिका सैन्यव न्यस्य a variant in M, which
 seems to be erroneous
 (7) M reads काञ्चिक
 (8) B
 reads रसाद्गुणो K reads रसाद्गुणी
 (9) B has अस्त्र विद्या जपेत् तत्र
 (10) K has या ज्ञाता पूर्व्वभ भवेत् M has या ज्ञाता पूर्व्वभ भवेत्
 (11) B
 reads गुडष्टक K reads गुडष्टक तु ससच, wherein the last term seems to be
 an error
 (12) B reads तन्मदित
 (13) B reads काण्ठपाद
 मन्त्रराजस्य, which mars the metre
 (14) B reads न वाक्य विशिरस्य च
 K reads तस्मात्कविशिरस्य च
 (15) K reads तत् M reads ते which
 is incorrect
 (16) B and K read त्वरितः, which is a palpable
 mistake
 (17) B reads महामन्त्र धमनीपु M reads मृपुपु which
 has no clear sense

चिन्तामणिमहाविद्यां कवचेषु नियोजयेत् ॥ २३ ॥

चण्डिकाया महामन्त्रं तं तु पात्रे नियोजयेत् ।^१

नवविद्यां^२ वरारोहे विन्यसेत्तुपगोमये ॥ २४ ॥

त्रिपुराभैरवी देवो^३ राजिकाकाङ्क्षिके^४ न्यसेत् ।

शुद्धस्य कालरात्रिस्तु न्यस्तव्या वीरवन्दिते^५ ॥ २५ ॥

त्रिकूटाक्षं त्रिनेत्रं तु^६ अनलस्य तु विन्यसेत्^७ ।

उदके विन्यसेद्देवि चतुरशीति^८चण्डिकाः ॥ २६ ॥

चेत्रपालमधोरास्त्रं^९ न्यस्तव्यं कोष्ठके प्रिये^{१०} ।

महापाशुपतास्त्रन्तु मूषायां च नियोजयेत्^{११} ॥ २७ ॥

एतन्मन्त्रगणं^{१२} देवि रसस्थाने नियोजयेत् ।

- (१) The portion commencing from चिन्तामणिमहाविद्या and ending in पात्रे नियोजयेत् is not found in M (2) K reads नवविद्यां
 (3) B reads त्रिपुराभैरवि देवि M reads त्रिपुराभैरवी देवि Both seem to be incorrect. (4) M reads राजिका काङ्क्षिके (5) शुद्धस्य कालरात्रिस्तु न्यस्तव्या वीरवन्दिता, a variant in M, which is inc
 (6) K reads त्रिकूटाक्षविनेत्रं च. M reads त्रिषष्ट्याक्ष्याधिकोत्रिनेत्रं (7) K reads चतुरशी च तत्रे न्यसेत् M reads erroneously चतुरशीत्यं विन्यसेत् [शुद्धस्य = शुद्धे, चतुरशीत्यं = चतुरशी, चतुरी सर्वेषु युज्यते] (8) All the MSS read चतुरशीति, which is grammatically incorrect (9) चेत्रपालमधोरास्त्रं, a variant in M
 (10) K reads प्रिये All the MSS read कोष्ठके, which is incorrect.
 (11) महापाशुपत या तु मूषायां तन्नियोजयेत्, a variant in M, which is inc. K reads मूषायां, wherein मू is written in the place of ष, which is pronounced by. the up countrymen as मू (12) This hemistich is wanting in B K reads एतन्मन्त्रगणं, which is incorrect.

तदा तु सिद्धति^१ तस्य साधकस्य फल^२ प्रिये ॥ २८ ॥
 रसाङ्गुश महामन्त्र जपेत्तु हृदयान्तरे^३ ।
 अन्ये ये^४ योगिनीमन्त्रा सर्वाङ्गारीष जापयेत्^५ ॥ २९ ॥
 अपकाशन्तु^६ तेनैव मन्त्रराज रसाङ्गुशम् ।
 अपकाशश्च^७ नारीणा रक्षयेत्प्रणव तथा^८ ।
 महासमयविभ्रश^९ नारीणा हृदय यथा^{१०} ॥ ३० ॥
 कुम्भिकाद्यासु ये मन्त्रा मया^{११} ते सप्रकाशिता ।
 वैलीक्य क्षोभितास्ते तु^{१२} न मन्यन्ते मम प्रिये ॥ ३१ ॥^{१३}
 रसाङ्गुशन ज्ञानेन^{१४} वैलीक्य वश्यता^{१५} व्रजेत् ॥ ३२ ॥

- (१) B reads सिद्धते wh ch is incorrect (2) B reads पर M reads रम (3) B reads जपेत्तु हृदयान्तरे M reads हृदयान्तरे All the texts read जपेत्तु which is grammatically incorrect as the term जपेत् is not neuter (4) B and M read च (5) B has सर्वाङ्गारीष च भवनाद्येष जापयेत् a variant in K wh ch has no clear meaning (6) K reads अपकाशन्तु M reads सप्रकाशन्तु which is incorrect (7) K reads अपकाशन्तु (8) B reads प्राणवदयथा K reads प्राणवदय ता where न ता is incorrect. (9) महासमयविभ्रश is the reading in K wh ch seems to be defective (10) हृदययथा is the variant in K wh ch is incorrect This hem stich is wanting in M (11) B reads मया य तथा where न the last term is incorrect (12) K reads तेषु wh ch seems to be incorrect (13) The portion beginning from कुम्भिकाद्यासु and ending in सिध is not found in M (14) K reads जपेत्तु (15) K reads वश्यता

मन्त्रन्यासमिति^१ ज्ञात्वा यन्त्रमूपाग्निमानवित् ।
 कुर्वाणो रसकर्मणि सिद्धिं प्राप्नोति साधकः ॥ ३१ ॥

इति श्रीपार्व्यतोपरमेस्वरसंवादे
 रसार्णवे रससहिताया
 मन्त्रन्यासो नाम^३
 तृतीयः पटलः ॥ ३ ॥

चतुर्थः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच ।^१

यन्त्रमूपाग्निमानानि न ज्ञात्वा मन्त्रवेद्यपि ।
 किं करोति^२ महादेव तानि मे वक्षुमर्हसि ॥ १ ॥

(1) मन्त्रन्यासमिति, a variant in K. (2) K reads मन्त्रवेद्य (See the remark in p 39) (3) M reads रसार्णवे मन्त्रन्यासस्य तृतीयः पटलः

(1) K has the following sloka, which being absurd, we have not adopted — रसोपरमेस्वरानि यन्त्रमूपाग्निमानानि । मन्त्रिणी ज्ञात्वा मन्त्रमन्त्रं मन्त्र वेद्यपि । The portion commencing from the opening श्रीदेव्या उवाच &c. up to श्रीदेव उवाच (next page) is not found in M except the word मन्त्रः. (2) K reads किं करोति which is inaccurate.

योभैरव उवाच ।

रसोपरसलोहानि यसनं¹ काञ्चिकम्² विडम् ।
 धमनो-लोहयन्त्राणि³ खल्ल⁴पापाणमर्दकम् ॥ २ ॥
 कोष्ठिका⁵ वक्रनाल च⁶ गीमय सारमिन्धनम् ।
 मृन्मयानि च यन्त्राणि मुषलोलूखलानि च ॥ ३ ॥
 सडसो पट्टसदंश⁷ मृत्पात्राय कटोरकम्⁸ ।
 प्रतिमानानि च तुला च्छदनानि कपोपलम्⁹ ॥ ४ ॥
 वशनालो-लीहनाली¹⁰-मूषाद्वारा¹¹स्तथौषधीः ।
 स्नेहाम्ललवणक्षारविषाण्युपविषाणि च ॥ ५ ॥
 एव समृद्ध¹² सम्भार कर्मयोग समाचरेत् ॥ ६ ॥
 द्रवद्रव्येण भाण्डस्य पूरिताहोदरस्य¹³ च ।

- (1) B and M read वासना (2) B reads किञ्चिका M reads काञ्चिक
 (3) K reads लोहयन्त्राणि (4) All the texts read खल्ल which is not supported by any lexicon
 (5) B and K read कोष्ठिका which is not correct (6) M reads चक्रनालच, which seems to be incorrect,
 (7) K reads पट्टसदंश M reads मृत्पात्राय
 (8) K reads कटोरकम् M reads कर्मोरकम् Both are inc.
 (9) योदिनी, a reading in M, which has no meaning K reads कपोपलम् which is not correct
 (10) K reads वशनालि लोहनालि, which is incorrect (11) M reads मूषाद्वारा K reads मुषनामा, which has no clear sense
 (12) M reads समृद्ध (13) K reads द्रवद्रव्येण भाण्डे च पूरिताहोदरेण which seems to be an error We have adopted the reading in B and M, which agrees with that in रमार्णवे

मुखे तिर्यक्कृते^१ भाण्डे रसं सूत्रेण लम्बितम् ।
 तं^२ स्नेदयेत् तल^३गतं दीलायन्त्वमिति स्मृतम् ॥ ७ ॥
 लोहमूपाहयं कृत्वा द्वादशाङ्गुलमानत ।^४
 ईपच्छिद्रान्वितामेका तत्र^५ गन्धकसयुताम्^६ ॥ ८ ॥
 मूपाया रसयुक्तायाम् अन्यस्या ता प्रवेशयेत् ।
 तोयं स्यात् सूतकस्याधः^७ ऊर्ध्वाधो वज्जिदोषनम्^८ ॥ ९ ॥
 रसोनकरसं भद्रे यन्नतो^९ वस्त्रगालितम् ।
 दापयेत्पुनर यन्नात् आप्लाव्य^{१०} रसगन्धकौ^{११} ॥ १० ॥
 स्थालिकाया निधायोर्ध्वं^{१२} स्थानोमन्या दृढां कुरु^{१३} ।
 सन्धिं^{१४} विनेपयेद्यत्रात् मृदा वस्त्रेण चैव हि^{१५} ॥ ११ ॥

- (1) K reads मुखतियक्कृते (2) K reads तत (3) K reads तत्र M reads तैल For the definition of दीलायन्, vide रसरत्नसमुच्चय Chap. IX. vs 3-4 (4) This sloka and the following six slokas are nearly the same as in रस म in Chap IX vs 15-21. (5) K reads ईपच्छिद्रा क्षिद्रमितमेका (6) M reads गन्धकसयुताम्, which is grammatically inc. (7) B reads मूतकस्याधः. (8) Both K and M read शीपकम् We have adopted the reading in B and रस म (9) M reads यन्नत, which is evidently an error of the scribe. (10) B reads पाप्लव्या, which is incorrect. K reads पाप्लवी. (11) M reads रसगन्धकौ, which seems to be incorrect. (12) B reads विधायोर्ध्वः. K reads विधायोर्ध्वं विधायोर्ध्वं is the reading in रस.म. We have adopted the reading in M (13) स्थानोमन्या दृढ कदा a variant in K. (14) K reads सन्धि, which seems to be incorrect. (15) M reads शिटम्

स्यात्पुनरे कपोताख्यं पुटं कर्षाग्निना^१ सदा ।
 यन्त्रस्याधः करोषाग्नि^२ दद्यात्तीव्राग्निमेव वा ॥ १२ ॥
 एवन्तु त्रिदिन^३ कुर्यात् ततो यन्त्र विमोचयेत्^४ ।
 तप्तोदके तप्तपुत्रा^५ न कुर्याच्छीतले क्रियाम्^६ ॥ १३ ॥
 न तत्र चोयते^७ सूतो न च गच्छति कुत्रचित् ।
 अग्नेन क्रमयोगेन^८ कुर्याद्गन्धकजारणम्^९ ॥ १४ ॥
 ऊर्ध्वं वज्जिरधयापो मध्ये तु^{१०} रससद्बद्धः ।
 मूषायन्त्रमिदं देवि^{११} जारयेद्गगनादिकम्^{१२} ॥ १५ ॥

- (1) M reads पुटकषाग्निना which is incorrect (2) B reads करिष्याधि, which is not correct (3) B, K and M read त्रिविध, the sense whereof is not clear We have adopted the reading in रसस-समुच्चय (4) तप्तपुत्रो विमोचयेत्, a variant in K We have adopted the reading in B, M and रसस. (5) तप्तोदके तदा पुत्रा, a variant in K M reads तप्तोदकेन तत्पुत्रा which seems to be an error We have adopted the reading in B and रसस (6) B reads न कुर्यात्शीतलक्रिया K reads न कुर्यात्शीतलतां क्रियाम्, which is evidently a mistake. न कुर्यात्शीतलक्रिया, a reading in M We have adopted the reading in रसस (7) K reads जायते M reads जयते We have taken the reading in B and रसस (8) अग्नेन च क्रमयोगेन, a variant in रसस (9) M reads गन्धकजारणम् (10) M reads च (11) मूषायन्त्रमिदं देवि a variant in M which seems to be an error K reads मूषायन्त्रं, which ought to be मूषायन्त्रं सोमानलमिदं प्रोक्तं or सोमानलमिदं प्रोक्तं, a reading in रसस Most probably सोमानलमिदं प्रोक्तं is the modern name of मूषायन्त्रं (12) जारयेद्गगनादिकं a variant in B जयते गन्धकादिकं, a variant in K जारयेद्गगनादिकं a reading in M, which destroys the metre.

गर्भयन्त्रं प्रवक्ष्यामि पिष्टिकाभस्त्रकारणम्^१ ।

चतुरङ्गुलदीर्घां तु^२ मूपिकां मृन्मयीं दृढाम् ॥ १६ ॥

त्यङ्गुलां मध्यविस्तारं^३ वर्तुल कारयेन्मुखम् ।

लोहस्य^४ विंशतिभागा एको भागस्तु गुग्गुलोः^५ ॥ १७ ॥

सुश्लक्ष्णं पेपयित्वा तु तीयं दद्यात्^६ पुनः पुनः ।

मूपालेपं ततः कुर्यात्^७ तले पिष्टीं च निक्षिपेत्^८ ॥ १८ ॥

तुपकर्पाग्निना भूमौ^९ मृदुस्वेदन्तु कारयेत्^{१०} ।

अहोरात्रं त्रिरात्रं वा रसेन्द्रो भस्मतां व्रजेत् ॥ १९ ॥

(1) B reads भस्त्रकारक K reads पिष्टिकायन्त्रकारकम् We have

adopted the reading in रसरत्नसमुच्चय For पिष्टिका, see रस स Chap VIII, slokas 7—8, and for गर्भयन्त्रं vide do Chap IX, vs 28—31 This hemistich is wanting in M. (2) K reads चतुरङ्गुलदीर्घं च, which is incorrect. दीर्घान्तु मूपीका, a variant in M (3) B reads अङ्गुल

मध्यविस्तारे K reads अङ्गुल मध्यविस्तारं अङ्गुलीन्मितविस्तारं is the reading in रसरत्नसमुच्चय, wherein the last term seems to be incorrect, as the term विस्तार is invariably used to express a collection of words and not the breadth Vide Pāṇini 3.3.33 (4) B and K read लोहस्य M reads लोहस्य We have adopted the reading in रस स (5) B reads एकभागस्तु गुग्गुलु. M reads एको भागस्तु गुग्गुलु. (6) B and M read दद्यात्. दद्यादवारवार is the reading in रस स (7) K reads

मूपालेपं दृढं हस्ता is the reading in रस स (8) K reads तिलपिष्टं सुनिक्षिपेत्. तिलपिष्टं च निक्षिपेत्, a variant in M. रस स. has लवणान्मृदुदक्षुभिः (9) B has मूपो instead of भूमौ K has कृष्यानुशाधि भूमौ च. कषेत्तुशाधिना भूमौ, a variant in रस स (10) रस स reads स्वेदयेन्मृदु मातवित्.

जारणे मारणे^१ वैव रसराजस्य रञ्जने ।

यन्त्रमेक^२ पर मग्ने यत्रौषधो महाबलम्^३ ॥ २० ॥

श्रीषधीरहितयाय हठाद्^४यन्त्रेण बध्यते ।

सर्वत्र सूतको याति^५ मुक्ता भूधरलक्षणम् ॥ २१ ॥

देवताभिः समाकृष्टे लोष्टस्योऽपि^६ हि गच्छति ।

तस्माद्यन्त्रबल चेक न विनहति^७ विजानता ॥ २२ ॥

मन्त्रौषधिसमायोगात् सुमिदं कुरुते ह्ययम्^८ ।

मन्त्रोऽधोरोऽत्र जप्तयो^९ जपान्ते^{१०} पूजयेद्रसम्^{११} ॥ २३ ॥

एकान्ते तु क्रिया कार्या दृष्टान्यैर्विफला^{१२} भवेत् ॥ २४ ॥

गन्धकस्य त्रयो नास्ति^{१३} न रसस्य त्रयो भवेत् ।

(१) B reads जारणमारणे K reads मारणे (२) K reads यन्त्रमेक

पर कर्म M reads यन्त्रौषध पर कर्म (३) K reads यत्रौषधो महाबला

M reads यत्रौषधो महाबलम् Both are partly correct (४) M reads

ह्रिडाद्, which is incorrect and absurd (५) सूतको याति a variant in M

(६) B has a defective hemistich समाकृष्टलोष्टस्योऽपि हि न गच्छति तथा दोषो

ऽपि, a variant in M (७) B has नविनहति M reads नाद्विनहति, which

seems to be inaccurate (८) B and M read अत्रान् In this reading

the sentence becomes incomplete (९) K reads मन्त्रधोरोष यष्टयो

M reads मन्त्रोऽधोरोष जप्तयो Both the readings are not free from slight

errors (१०) K reads यत्रान् M reads यत्रानो Both are inc.

(११) K reads पूजयेद्रसम् (१२) दृष्टान्यैर्विफल a variant in M, which

is incorrect (१३) दृष्टकार्यत्रयो नास्ति, a reading in M, which has

no sense at all

शयो यन्त्रस्य विज्ञेय^१ यन्त्रे विक्रियते क्रिया^२ ।
 अनाभि कान्तलोहस्य यन्त्र लोहेन कारयेत् ॥ २५ ॥
 वज्रिलक्ष्य^३मविज्ञाय रसस्याईक्षयो^४ भवेत् ।
 यन्त्रक्षयविधिज्ञस्य चतुर्थाशक्षयो^५ भवेत् ॥ २६ ॥^६
 द्विमासेन द्वितीयाश तृतीयाश त्रिभिर्भवेत् ।
 महाग्नि सहते क्षेप सारितो यत्र^७ तिष्ठति ॥ २७ ॥
 खपर सिकतापूर्ण^८ कृत्वा तस्योपरि न्यसेत् ।
 अपर खपर^९ तत्र शनैर्मृहग्निना^{१०} पचेत् ॥ २८ ॥
 पञ्चचारैस्तथा मूत्रै^{११}लवणैश्च^{१२} विडन्तत^{१३} ।
 हसपाक स विख्यातो^{१४} यन्त्रतत्त्वार्थकीविदै^{१५} ॥ २९ ॥

- (1) K reads विज्ञेय B and M read यत्रमविज्ञाय (2) M reads क्रिया which is incorrect (3) K reads वज्रिलक्ष्य M reads वज्रिलक्ष्य.
 (4) रसस्याईक्षयो a variant in M which seems to be an error of the scribe (5) यत्रक्षयविधिज्ञस्य चतुर्थाशक्षयो, a variant in M, which is inc
 (6) This hemistich is not found in K (7) K reads खदान् instead of क्षेप B reads सरिदावच M reads सरिदावच Both the readings are unintelligible (8) B reads कपूर which is inc
 कपर सिकता चक a variant in M (9) तत्र कपर a reading in M
 (10) K reads शनैर्मृहग्निना wh ch is a palpable mistake of the scribe.
 (11) B reads पञ्चचारैस्तथा मूत्रै M reads पचचरै, which is senseless
 (12) लवणश्च is the reading in रसरत्नसमुच्चय (13) K reads विडन्तत
 (14) स विख्यातो a variant in B हसपाक सुविख्यातो a variant in M.
 हसपाक समाहृत a variant in रस ए (15) M reads यत्र तत्त्वार्थकीविदै
 We see यत्र तत्रार्थकीणमे in रस म

कृष्णा रक्ता च पीता^१ च शुक्लवर्णा^२ च मृत्तिका ।
 चाद्या श्रेष्ठा कनिष्ठान्या^३ मध्यमा मध्यमा मता ॥ ३० ॥
 दग्धधान्यतुपीपेता मृत्तिका कोष्ठिकाविधौ^४ ।
 वक्रनालकृता^५ वापि शस्यते सुरसुन्दरि ॥ ३१ ॥
 गारा^६ दग्धा तुपा दग्धा दग्धा वल्लीकमृत्तिका ।
 अजाश्वाना मल^७ दग्ध यावत्तत् कृष्णता गतम्^८ ॥ ३२ ॥
 पेपयेदङ्गितोयेन यावत्तत् श्लक्ष्णता गतम् ॥ ३३ ॥^९
 मर्दयेत्तेन बध्नीयात् वक्रनालञ्च कोष्ठिकाम्^{१०} ॥ ३४ ॥
 गारा दग्धा तुपा दग्धा दग्धा वल्लोकमृत्तिका ।
 चौरमद्गारक किष्ट वल्लेणापि न भिद्यते ॥ ३५ ॥^{११}
 दग्धाद्गारस्य षड्भागा भागैका^{१२} कृष्णमृत्तिका ।
 चौरमद्गारक किष्ट वल्लमूपा^{१३} प्रकीर्त्तिता ॥ ३६ ॥

- (1) M reads सौदा. (2) M reads चक्रकृष्णा (3) कनिष्ठा
 च a variant in K (4) B reads कोष्ठिकाय वै K reads कोष्ठिकार्थं वै
 which is inc The correct reading appears to be कोष्ठिकाय वै (5) B
 and M read वक्रनालकृता (6) M reads गौरा [गार or गारा—black
 earth mixed with kankar or nodular stones] (7) K reads अजा-
 श्वाना मल. M reads अजाश्वानमल Both are inc. (8) दग्धा मृत कृष्णता
 गता a variant in K (9) अनेन पत्रता गता a variant in K This
 śloka (33) is not found in M (10) B reads मर्दयेते तेनोपधौ या, which
 is not intelligible M reads कोष्ठिकाम् (11) This śloka is wanting
 in M (12) M reads मर्दयेत् which is not correct (13) Accord-
 ing to रसर्वसमुच्चय this appears to be गारमूपा (Chap. X v 13)

तुषं वस्त्रसम दग्ध^१ मृत्तिका चतुरंशिका^२ ।
 कूपो^३पापाणसयुक्ता वरमूषा^४ प्रकोर्त्तिता ॥ ३७ ॥
 प्रकाशा चाश्वमूषा च मूषा तु द्विविधा स्मृता^५ ॥ ३८ ॥
 प्रकाशमूषा देवेशि शरावाकारसयुता ।
 द्रव्यनिर्वाहणे सा च वादिकैः^६ सुप्रशस्यते ॥ ३९ ॥
 अश्वमूषा तु कर्त्तव्या गोस्तनाकारसन्निभा ।
 पिधानकसमायुक्ता किञ्चिदुन्नतमस्तका^७ ॥ ४० ॥
 पत्रलेपे तथा रङ्गे^८ इन्द्रमैलापके तथा ।
 सैव च्छिद्रान्विता^९ मन्दा गम्भीरा सारणोचिता ॥ ४१ ॥
 तिलमस्र हिरण्य तु^{१०} इष्टकाश^{११}समन्वितम् ।

(1) तुष दग्धसम दग्ध a variant in K, which is a senseless tautology.

(2) B reads चतुरशका (3) K reads कूर्ध M reads कुपौ (4) B,

K and M read वज्रमूषा According to रसरत्नसमुच्चय this appears to be

वरमूषा (Chap X v 15) Hence we have adopted the reading in रस स

in order to avoid tautology (5) प्रकृतिर्द्विविधा स्मृता, a variant in

K (6) K reads वैदिके M reads सा चावैदिके (7) किञ्चि

दुत्तनमस्तका, a variant in K किञ्चिदुन्नतमस्तका a variant in M Both

are incorrect. [उत्तन should be उत्तान, and उन्नत should be उन्नित]

This मूषा is called in रस स as गोस्तनी (Vide Chap X v 25) (8) B

reads तव लेपे K reads भागे in place of रङ्गे (9) M reads च्छिद्रा-

न्वितान्विता, which is a mistake of the scribe (10) M reads

हिरण्यस्तु whch is not correct. (11) B reads रप्रकाश K reads

इष्टकाश Both appear to be incorrect

भस्ममूपा तु विज्ञेया तारसशोधने हिता¹ ॥ ४२ ॥
 माक्ष²धारस्य भागौ द्वौ इष्टकाशसमन्वितौ³ ।
 मृद्भागास्तारशुद्धयर्थमुत्तमा⁴ वरवणिनि⁵ ॥ ४३ ॥
 रक्तवर्गेण सन्मिथ्या रक्तवर्गपरिष्कृता⁶ ।
 रक्तवर्गकृतालेपा⁷ सर्व्यशुद्धियु शोभना⁸ ॥ ४४ ॥
 शुक्लवर्गेण सन्मिथ्या⁹ शुक्लवर्गपरिष्कृता ।
 शुक्लवर्गकृतालेपा शुक्लशुद्धियु शोभना¹⁰ ॥ ४५ ॥
 विडवर्गेण¹¹ सन्मिथ्या धृतिमिच्छति कारणे¹² ।

- (1) भस्ममूपा तु विज्ञेया तारसशोधने हिता a variant in B तारस शोधने
 हिता a variant in K तारसशोधने हिता a variant in M All appear
 to be the error of the scribe We do not find any mention of this
 मूपा (भस्ममूपा) in रस स (2) M reads सोष (3) इष्टकाश्च सम
 न्वित a variant in B which is incorrect इष्टकाश्चसमन्वित a variant in M
 (4) B and K read सुत्तम which is not grammatically correct
 (5) वरवणिनि is the reading in K which is not accurate (6) K
 reads रक्तवर्गपरिष्कृता which is incorrect (7) रक्तवर्गकृतालेपा a variant
 in K which is an error of the scribe (8) This charapa and the
 next three charapas are wanting in M (9) K reads मिथ्या वा
 (10) सर्व्यशुद्धियु शोभना, a reading in K शुक्लशुद्धियु शोभना a reading in M
 [For रक्तवर्ग and शुक्लवर्ग see the next Patala v 39 and v 40 respectively]
 (11) K reads विडवर्गेण M reads वडवर्गेण च (12) धृतिमिच्छति
 कारणे a variant in M which is meaningless K reads कृतिमिच्छति कारणे,
 which has no clear meaning We have adopted the above reading,
 after collating all the texts

निर्वाहणं प्रकुर्वीत^१ रक्तवर्गप्रलिप्तया^२ ॥ ४६ ॥
 विषटङ्कणशुक्लाभि मूषालेपन्तु^३ कारयेत् ।
 प्रकाशया प्रकुर्वीत यदि वाङ्गारलेपनम्^४ ॥ ४७ ॥
 तस्या त्रिन्यस्य मूषाया द्रव्यमावर्त्तयेद्बुध ।
 लेपो वर्णपुट देवि रक्तमृत्स्निभुभूखगै^५ ॥ ४८ ॥
 आवर्त्तमाने कनके पोता तारे^६ सिता प्रभा^७ ।
 शुक्लै^८ नीलनिभा तीक्ष्णै कृष्णवर्णा सुरेश्वरि ॥ ४९ ॥
 वह्न ज्वाला कपोताभा^९ नागे मलिनधूमका^{१०} ।
 शैलेः तु धूमरा देवि आयसे कपिलप्रभा ॥ ५० ॥
 अयस्कान्ते धूमवर्णा^{११} सस्यकी^{१२} लोहिता भवेत् ।
 वज्रे नानाविधा^{१३} ज्वाला खसत्त्वे^{१४} पाण्डुरप्रभा ॥ ५१ ॥

(1) B and M read प्रकुर्वन्ति (2) B reads रक्तवर्गप्रलिप्तया. [मूषया

is to be understood after this charana] (3) K reads मूषा लपन्तु

wherein मूषा = मूषा (4) K reads वाङ्गारलेपनम् wh ch is gram inc

M reads वाङ्गारलेपनम् which is not accurate here (5) रक्तमृत्स्नि

भूखगै, a variant in K which appears to be incorrect M reads रक्तमृत्

स्निभूखगै (6) B reads तार K reads पितागारे wh ch is evidently

a mistake (7) K reads सिता प्रभा M reads सितप्रभा (8) K

reads शुक्लै, which is inc (9) कपोताभा a reading in B and K

(10) B and K read मलिनधूमका (11) K reads धूमवर्णा (12) K

reads सस्यकी which is incorrect (13) K reads नानाभिधा [According

to Varāha and Garuda a diamond may be रक्त पीत सित शैवी and आताप

Hence it emanates different kinds of flames] (14) K reads सस्यल,

wh ch seems to be incorrect [सु = स्य]

न विस्फुलिङ्गो^१ न च बुद्बुदय^२

यदा न रेखापटलं^३ न शब्दः^४ ।

भूपागतं रत्नसमं स्थिरञ्च^५

तदा विशुद्धं प्रवदन्ति लोहम् ॥ ५२ ॥

प्रतीवापः पुरा योज्यो^६ निपेक^७स्तदनन्तरम् ।

छादनं तु प्रतीवाप^८ निपेक मज्जन^९ विदुः ।

अभिपेक^{१०} तदिच्छन्ति स्रपमं क्रियते तु यत्^{११} ॥ ५३ ॥

वापो निपेकः स्रपन^{१२} द्रुते^{१३} निर्मलता गते ।

उष्णेनैव हि वाञ्छन्ति शीतल^{१४} न च वाञ्छति ॥ ५४ ॥

शुक्तदीप्ति स्रशब्दश्च^{१५} यदा वैखानरो भवेत् ।

- (1) K reads विस्फुलिङ्गा which is incorrect
 (2) B reads बुद्बुदाय K reads बुद्बुदा
 (3) नरे खापटल a variant in M, which is senseless
 (4) न शब्दम् is the reading in M, which is grammatically incorrect
 (5) M reads भूपासमा, which is meaningless. B reads स्थित च
 (6) K reads यो हि M reads प्रतिवाप पुरा योज्या which is gram. inc.
 (7) K reads निकरे M reads निपेका
 (8) छादनं प्रतिवापे, a variant in K, wherein the latter term is inc.
 (9) M reads मज्जन
 (10) K reads अभिशक which is gram inc
 (11) K reads य, which is gram incorrect स्रपित क्रियते तु यत्, a variant in M
 (12) वापे निशक स्रपन, a variant in K, which is erroneous.
 (13) K has द्रुते M has only the letter द्र Both are absurd.
 (14) M reads शीतले
 (15) B reads शुक्तदीप्तिशब्दश्चाद् शुक्तदीप्ति-शब्दश्चात् तदा, a variant in K, which seems to be inaccurate.

लोहावर्तः स विज्ञेयः सत्त्व पतति निम्नैलम् ॥ ५५ ॥^१
 योडगाङ्गुलविस्तोर्णं हस्तमात्रायत शुभम्^२ ।
 धातुसत्त्वनिपातार्थे^३ कोष्ठक^४ वरवर्णिनि ॥ ५६ ॥
 वयः^५खादिरमाधूक^६ बदरोदाकसम्भवै^७ ।
 परिपूर्णं दृढाङ्गारैः धमेहातेन कोष्ठकम्^८ ।

(1) To illustrate the above technical terms we quote here the verses from रसरत्नसमुच्चय (Chap VIII vs 49—52) —

दुते द्रव्यान्तरचेपो लोहायो क्रियते सि यः ।
 स आवापः प्रतीवापलदेवाच्छादन मतम् ॥ ४९ ॥
 दुते वद्विस्थितं छाष्टे विरम्याष्टनिमेपकम् ।
 सलिलस्य परिचेपः सोऽभिवेक इति श्रुतः ॥ ५० ॥
 तत्रस्थास विनिचेपो निवापः सपनद्य सत् ।
 प्रतीवापादिकं वाच्यं दुते छाष्टे सुनिर्म्मलः ॥ ५१ ॥
 यदा हुताग्नी दोहाच्चि यच्छोल्यानसमन्वितः ।
 यद्वावसंज्ञदा जय स काल सत्त्वनिर्गमे ॥ ५२ ॥

(2) B, K and M read शुभम् but we see समम् in रस स and in अवि-

(3) तनुसत्त्वनिपातार्थे, a variant in M which is not correct (4) B,

K and M read कोष्ठक which is not correct It is called कोष्ठिकावन in the 6th Patala, śloka 16 and कोष्ठोबन्धु in रस स (Chap IX. v 44.)

(5) K reads वसा, which is incorrect. (6) M reads माधूक, which

has no clear sense. (7) बदरोदीदारिसमभवै a variant in M, which

is absurd. (8) B reads अपोवातेन कोष्ठके K reads धमेहातेन

कोष्ठके अयोवातेन कोष्ठके is the reading in M. अपोवातेन कोष्ठके is the

variant in अग्नि [We cannot account for the third case-ending in

कोष्ठके, which has an adjective परिपूर्णं]

मस्रया^१ ज्वानमार्गेण ज्वालयेच्च हुताशनम् ॥ ५७ ॥

प्रविततमुखभाग सवतान्त.प्रदेश^२

स्थलरचितचिरान्तर्जालकं कोष्ठकं स्यात् ।^३

वकगनसममान^४ वङ्गनाल विधेय^५

शुषिरनलिनिका स्या^६मृन्मयो दीर्घवृत्ता^७ ॥ ५८ ॥

मृन्मये लोहपात्रे वा^८ अयस्कान्तमयेऽथवा ।

पापाणे स्फटिके वाथ मुक्ताशैलमयेऽथवा ॥ ५९ ॥

सुहृदो मर्दक. कार्यः^९ चतुरङ्गुलकोच्छ्रय.^{१०} ।

- (1) मस्रया is the reading in अत्रि. (2) मान्वत्तन्मूलाभागात् सवतान्त
प्रदेशत, a variant in K, which is incorrect. B and M read प्रविततमुखभाग
सवतान्त-प्रदेश, whereas they state कोष्ठक (neuter) (3) स्थलरचितविद्वत्
पात्रक कोष्ठकस्य तु, a variant in K, which has no sense, neither metre.
M reads चित्तान्तर्जालक (4) वकगनसमान च, a reading in K, which
is not correct. M reads वकगनसमान, wherein वकग has no meaning
(5) B reads वङ्गनाल. K reads विधाययेत् which mars the metre (6) B
reads शुषिरनलिकोन्याः शिशून् वरनलिकासा, a variant in K, which is a
palpable error शुषिरनलिनिकादा, a variant in M. [शुषिर=सुष्पिद्र, नल
निका=नली, नाल] (7) K reads दीर्घवृत्ता, which is incorrect. M
reads दीर्घवृत्ता the meaning whereof is not intelligible (8) K reads
च. M reads मनुयद्वाहपात्रे वा, which seems to be incorrect (9) B
and K read मर्दक. कार्य. M reads कार्यो, which is incorrect. रसरत्नसमुच्चय
has the term मर्दक in the masculine gender (Chap IX, v 87.) We
have adopted that reading (10) चतुरङ्गुलकोच्छ्रय, a variant in K.
चतुरङ्गुलगीच्छ्रय, a reading in M Both are unintelligible.

स च^१ लोहमयः शैली द्वायस्कान्त^१मयोऽथवा ॥ ६० ॥

अघोरास्त्राभिधानेन महापाशुपतेन वा ।

सन्त्रेण रचयेच्छुद्धिं भूमिं तेनैव शोधयेत् ॥ ६१ ॥

इन्धनानि च सर्वाणि द्रव्याणि च विशेयतः ।

दाहकं ज्वालयेत्तेन खलं तेनैव शोधयेत् ॥ ६२ ॥^२

रसं विशोधयेत्तेन विन्दसेत् दिवसे शुभे^३ ।

खलोपरि न्यसित्वा^४ च शिवमूर्त्तिमनुष्मरेत् ॥ ६३ ॥

देवतानुग्रहं^५ प्राप्य यन्त्रमूपाग्निमानवित् ।

देवेशि रससिद्धयर्थं जानीयात्^६ श्रीयधीरपि^७ ॥ ६४ ॥

यन्त्रमूपाग्निमानानि^८ वर्णितानि सुरेश्वरि ।

तन्ममाचक्ष्व देवेशि^९ किमन्दच्छोतुमिच्छसि ॥ ६५ ॥^{१०}

(1) K reads मैव, and द्वास्त्रात् Both the readings are incorrect.

[The चचरमन्त्र is mentioned in detail in the 2nd Patala Vide the portion between the flokas 97 and 98] (2) This floka is wanting in M

(3) विन्दसेदासवे तथा, a variant in B and M (4) K reads न्यसिता, which is incorrect (5) देवतानुग्रहं is the reading in K,

which seems to be an error of the scribe. (6) K reads दानि वा, which is inconsistent.

(7) M reads दीयधोरपि, which seems to be दीयधोरपि. (8) यन्त्रमूपाग्निमानानि, a variant in K. (9) This

charana is wanting in M K reads तन्ममाचक्ष्व which is an error of the scribe. (10) This hemistich is written in K between the two hemistichs of the 64th sloka, which is an evident error of the scribe.

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरसंवादे^१ -

रसार्णवे^२ रससहिताया

यन्मसूपाग्निवर्णनो^३ नाम

चतुर्थः पटलः ॥४॥

पञ्चमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच ।^१

नियाममादिक^२ कश्चै कामणान्तं सुरेश्वर ।

यथा सम्पद्यते श्लेषामोषधी^३ वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।^४

-
- (१) This is wanting in B and M (2) This is wanting in M
 (3) B reads यन्मसूपाग्निवर्णन नाम M reads only सूपाग्निवर्णनम् and omits
 the term यन्

-
- (१) M reads only श्लेषी (2) B and M read here नियाममादिक ,
 but they have stated नियममादिक in the 2nd I pāla K reads here नियाम-
 मादिक but it has stated नियाममादिक in the 2nd Pāla (Vide
 Pāla II śloka 109) (3) B reads मोषधी K reads मोषधि
 [यथा इत्यत्र श्लेषामोषधीकत्ववचनम्] (4) M reads only भैरव .

सर्पाक्षो वज्रिकाकोटो^१ कश्युको जलविन्दुजा^२ ।
 शतावरो भृङ्गराजः^३ शरपुङ्खा^४ पुनर्नवा ॥ २ ॥
 मख्दुकपर्णी^५ मत्स्याक्षो ब्रह्मदण्डी शिखण्डिनो^६ ।
 अनन्ता काकजङ्घा च काकमाक्षी^७ कपोतिका^८ ॥ ३ ॥
 विष्णुकान्ता सहचरा^९ सहादेवी^{१०} महाबला ।
 बला नागबला क्षया^{११} चक्रमर्द्दः कुरङ्गिणी^{१२} ॥ ४ ॥
 पाठा चामलकी नीलो^{१३} ज्वालिनो पद्मधारिणी ।
 फणिविजिह्वा गोजिह्वा^{१४} कोकिलाक्षी^{१५} घनध्वनिः^{१६} ॥ ५ ॥

- (1) K reads वज्रिकाकोटो. M reads वज्रिकाकोटो. (2) B reads कश्युको जलविन्दुजा. K reads कश्युकि जलविचिका. M reads कश्युको जलविचिका.
 (3) M reads भृङ्गराजो (4) B reads शरपुङ्खो (5) K has मख्दुकपर्णी (without विचर्ग). (6) K has शिखण्डिन, which is gram inc.
 (7) B reads काकमाक्षी, which is not accurate. K reads only माक्षि
 (8) B reads कपोतकी. K reads कपोतिका तथा. M reads कपोतका.
 (9) K reads सहसा च (10) K and M have सहादेवी (11) B and K read मूरां. But this is a tautology, since we see afterwards ज्वालिनो meaning मूरां (12) चक्रमर्दङ्गिणी, a variant in B चक्र मर्दङ्गिणी, a variant in M (13) K has चामलकि नीलो, which is gram inc. (14) B reads चट्टिविजिह्वा गोजिह्वा. K reads गोजिह्वा विजिह्वा च (15) K reads erroneously कोबीलाषा. M reads कोकिलाषा
 (16) B has घनध्वनि, which is incorrect. K has घनध्वने which is also incorrect. M has चामलका (which means काकमाक्षी), which has been already mentioned

आखुपर्णी^१ त्रिपर्णी च^२ द्विपर्णी चैकपर्णिका^३ ।
 तित्तिडी^४ श्रीरिणी राक्षा^५ मेपशुद्धी च कुकुटी^६ ॥ ६ ॥
 हृष्यपर्णी^७ च तुलसी खेता च गिरिकर्णिका^८ ।
 एता नियामकौषध्यः^९ पुष्यमूलदलान्विताः^{१०} ।
 दोलाखेदः प्रकर्त्तव्यो^{११} मूलानानेन सुव्रते^{१२} ॥ ७ ॥
 चण्डाली^{१३} राक्षसी व्याघ्रो खड्गारी गजकर्णिका^{१४} ।
 गण्डमुष्यग्निधमनी^{१५} लाङ्गली बालमोचका^{१६} ॥ ८ ॥

- (1) B reads आखुकर्णि M reads अखुपर्णी Both are gram incorrect.
- (2) B reads त्रिपुत्री च M reads तिलपर्णी च (3) B reads चैकपर्णिका
- (4) K has तित्तिनी M has तित्तिरी (5) B reads लक्ष्मी M has लक्ष्मी and राक्षा (6) B reads कुकटी K reads कुकुटी. [All meaning the same] (7) K reads हृष्यपर्णि, which is gram. inc. M reads हृष्यपर्णा (8) M reads erroneously खतली गिरिकर्णिका
- (9) B reads एता नियामकौषध्यः K reads एताश्च यामकौषध्यः, which is inc.
- (10) K reads erroneously पुष्यमूला दलान्विता (11) B reads दोलाखेदा प्रकर्त्तव्यो. M reads दोलाखेदः प्रकर्त्तव्यः Both are grammatically incorrect. (12) Both K and M have a defective character मूलानानेन सुव्रते (13) K and M read चाण्डाली, which is also correct.
- (14) B reads बहारी गजकर्णिका. K reads बटकारि गजकर्णिका M reads बाघारी गजकर्णिका. All the texts have ब as the initial letter. ब is pronounced as ख by the up countrymen. We do not find any name बहारी or बटकारि or बाघारी in any lexicon. Hence we have adopted a word with ख as its initial (15) B reads गण्डमुष्या, which is rarely found in the lexicons. (16) K reads बालमोचिका

रक्तस्रुही रक्तशृङ्गी रक्तिका^१ नीलचित्रकः ।
 शृगालजिह्वा वृहती वज्रो चक्री च राजिका ॥ ८ ॥^२
 एकबीरा नरकसप्त रुदन्ती ब्रह्मचारिणी^३ ।
 लक्ष्मी^४ मानिनोकन्दा^५ कुमारी रक्तचित्रक ॥ १० ॥^६
 लक्ष्मी. शाखाटकशैव^७ कक्षुकी^८ मेघशृङ्गिका ।
 हिमावतो सोमलता मोदा^९ व्याघ्रनखो शमी^{१०} ॥ ११ ॥
 काञ्चनी वनराजी च^{११} काकमाची च केशिनी^{१२} ।

- (1) B has रक्तक M has रक्तकपी च चित्रका. (2) This hemistich and the next two are not found in M K reads चक्रा B reads कारिका. But all other texts have the above reading After this (9th) sloka we find a hemistich in B and K, which we have omitted, as it appeared to be a repetition of the above-mentioned objects. (3) B reads पद्म चारिणी (4) B reads लक्ष्मी K reads लक्ष्मी (5) K has an absurd reading मानिलिगलावकु (6) After the 10th sloka B and K read the very same hemistich, which is the first part of the 9th sloka (7) B and M read लक्ष्मीशाकोटकशक्री K reads लक्ष्मीशाकोटकशक्री All the texts read लक्ष्मी which is once mentioned in the 9th sloka (8) B and K read वज्रिणी, which is once mentioned in the shape of वज्रो (9) B and K read व्याघ्रो, which is once mentioned in the 8th sloka (10) K reads व्याघ्रनखो शमी M reads व्याघ्रशमी नखा Both seem to be incorrect (11) B reads वनराजा च which is gram. incorrect M reads काञ्चनी वनराजी च (12) B has काकमाची च केशिनी K has काकमाची केशिनी

अजमारी^१ कीटराक्षी हनुमत्यङ्गनायिका^२ ॥ १२ ॥
 नरजोवा^३ हेमपुष्पो^४ काकसुण्डो च कालिका ।
 तोरवल्ली गजारो च^५ हसाङ्गी कुङ्कुमविका^६ ।
 ताम्बूली सूर्यभक्ता च^७ रसनिर्जीवकारिका^८ ॥ १३ ॥
 कटुतुम्बी च गोसम्बी देवदालोन्द्रवारुणी^९ ।
 वाकुची ब्रह्मबीजानि^{१०} कार्पास कृष्णजीरकम् ॥ १४ ॥
 कङ्गुनी^{११} कृष्णकनक श्वेतार्क च पिपीलिजम्^{१२} ।
 दन्तिनी यवचिञ्चा च कर्कोटी^{१३} कारवल्लीका^{१४} ॥ १५ ॥
 गोजिह्वा काकजङ्घा च महाकाली च शम्बरी^{१५} ।

- (1) M reads अज मारी (2) K has हनुमत्तन्नायिका, which has no sense M has हनुमन्त्यङ्गनायिका which is a defective charana. (3) M reads नरजिह्वा. (4) K reads हेमपुष्पि कः thus wanting a charana. (5) B reads गजारो च K reads गजतारो (6) K has हसाङ्गी च कङ्कुमविका M has हसाङ्गी कुङ्कुमविका (7) K has माकली सर्वभूषण च (8) B reads रसनीर्जीवकारिका K reads रसनिर्जीवकारिका. M reads रसनिर्जीवकारिका All the readings are more or less void of grammatical accuracy (the correct term being कारिका, qualifying चोदय्य to be understood.) (9) B reads इन्द्रवारुणी M reads देवताम्बी (10) M has वाकुची ब्रह्मबीजानो wherein the last term is not gram. correct. (11) K reads कङ्गुनी M reads कङ्गुनी (12) B reads पिपीलिजम्. K reads वा पिपीलिजम् M reads पिपीलिजम् (13) M reads कर्कोटी (14) K reads कारवल्लीका (15) B and M read शम्बरी K reads शम्बरी (The correct term appears to be शम्बरी, which we have adopted above)

खेतगुञ्जा सिताङ्गोलः^१ पटोली विल्वमेव च ।

एकैकमौषधीबीज^२ मारयेद्दसभेरवम् ॥ १६ ॥

रक्तसुहो सोमलता रुदन्ती रक्तचित्रक^३ ।

शाखोटको^४ दग्धरुहा मोदिनी^५ वृहदारुकः ॥ १७ ॥

त्रिशूलो कृष्णमार्जारी^६ चक्रिका चीरकुकुटी^७ ।

देवदाली^८ शङ्खपुष्पो काकमाची हनूमती^९ ॥ १८ ॥

नीलज्योतिस्तृणज्योति^{१०} रुक्टा हेमवल्ली^{११} ।

त्रिदण्डी ब्रह्मदण्डी च चक्राङ्गी^{१२} स्यलपर्णिनी ॥ १९ ॥

नागजिह्वा नागकर्णी वीरा वर्जुलपर्णिका^{१३} ।

अर्कपर्णी वंशपर्णी^{१४} ताम्रपर्णी तथैश्वरी^{१५} ।

(1) B has सिताङ्गोल, which is incorrect K has सिताङ्गोल M has

सिताङ्गोल (The proper term is चङ्गोल) (2) एकैकमौषधीबीज a

variant in B एकैकौषधीबीज, a variant in K एकैकमौषधीबीज, a variant

in M (3) M reads रक्तचित्रकम् (4) B reads शाखोटरी K

reads शाखोटको M reads शाखोटका (5) K reads रोहिषि which

is grammatically incorrect M reads मोदिनी (6) K reads कृष्ण

मज्जरी M reads कृष्णमज्जरी (7) B reads चक्रिका चीरकुकुटी K

reads चक्रिका चीरककुटी (8) M reads देवदाली (9) K reads

हनूमती which, though correct, mars the metre (10) B has

नीलज्योतिस्तृणज्योति (11) एवरा हेमवल्ली, a variant in K. एवरा

हेमवल्ली, a variant in M (12) M reads चक्राङ्गी (13) M

has वर्जुलपर्णिका (14) K reads नागकर्णी (15) B reads तथैश्वरी

K reads इन्द्रपर्णि तथैश्वरी, which is partly incorrect M reads ताम्रपर्णी तथैश्व

र, wherein the term इश्वरी is wanting

अजमारी¹ कोटराची हनुमत्यङ्गनायिका² ॥ १२ ॥
 नरजोवा³ हेमपुष्पो⁴ काकमुण्डो च कालिका ।
 तोरवत्तो गजारो च⁵ हंसाद्वी कुडुकंठिका⁶ ।
 ताम्बूली सूर्यभक्ता च⁷ रसनिर्जीवकारिका⁸ ॥ १३ ॥
 कटुतुम्बी च गोसन्धी देवदालोन्द्रवारणी⁹ ।
 बाकुची ब्रह्मबीजानि¹⁰ कार्पास कृष्णजीरकम् ॥ १४ ॥
 कङ्कनी¹¹ कृष्णकनक श्वेतार्क च पिपीलिजम्¹² ।
 दन्तिनी यवचिन्ना च कर्कोटी¹³ कारवल्लिका¹⁴ ॥ १५ ॥
 गोजिह्वा काकजङ्घा च महाकाली च शम्बरी¹⁵ ।

- (1) M reads अजामारी (2) K has हनुमत्तगणायिका, which has no sense M has हनुमत्त्वङ्गिका, which is a defective charana. (3) M reads नरजिह्वा (4) K reads हेमपुष्पि का, thus wanting a charana. (5) B reads जगारो च K reads जगगारो. (6) K has हंसाद्वी च कडुविका M has हंसाद्वी गुरुभङ्गिका. (7) K has शकली सर्वभक्ता च (8) B reads रसनीजीवकारिका K reads रसनिर्जीवकारिका. M reads रसनिर्जीवकारिका All the readings are more or less void of grammatical accuracy, (the correct term being कारिका, qualifying शोधयः to be understood.) (9) B reads इन्द्रवारणी M reads देवताली (10) M has बाकुची ब्रह्मबीजानो, wherein the last term is not gram. correct. (11) K reads कङ्कनी M reads कङ्कनी (12) B reads पिपीलिकम्. K reads वा पिपीलिक M reads पिपुलुजम्. (13) M reads कारकोटी. (14) K reads कारवल्लिका (15) B and M read शम्बरी K reads शंबरी. (The correct term appears to be शम्बरी, which we have adopted above)

खेतगुञ्जा सिताङ्गोलः^१ पटोली विल्वमेव च ।

एकैकमौषधीबीज^२ मारयेद्द्रुसभेरवम् ॥ १६ ॥

रक्तस्रुहो सोमलता रुदन्ती रक्तचित्रक^३ ।

शाखोटको^४ दग्धरुहा मीदिनी^५ वृद्धदारुकः ॥ १७ ॥

त्रिशूली कृष्णमार्जारी^६ चक्रिका चौरकुकुटी^७ ।

देवदाली^८ शङ्खपुष्पो काकमाची हनूमती^९ ॥ १८ ॥

नीलज्योतिस्तृणज्योति^{१०} रुक्मटा हेमवल्ली^{११} ।

त्रिदण्डी ब्रह्मदण्डी च चक्राङ्गी^{१२} स्थलपर्णिनी ॥ १९ ॥

नागजिह्वा नागकर्णी वीरा वर्सुलपर्णिका^{१३} ।

अर्कपत्री वंशपत्री^{१४} ताम्रपर्णी तथेश्वरी^{१५} ।

(१) B has सिताङ्गोल, which is incorrect K has सिताङ्गोल M has

सिताङ्गोला (The proper term is चङ्गोल) (२) एकैकमौषधीबीज, a

variant in B एकैकौषधीबीजैश्च, a variant in K. एकैकमौषधीबीज, a variant

in M (३) M reads रक्तचित्रकम् (४) B reads शाकोटरी K

reads शाखोटको M reads शाकोटका- (५) K reads रोहिणि, which

is grammatically incorrect. M reads मीदिनी (६) K reads कृष्ण

मार्जारी M reads कृष्णमार्जारी (७) B reads चक्रिका चौरकुकुटी K

reads चक्रिका चौरकुकुटी (८) M reads देवदाली (९) K reads

हनूमती, which, though correct, mars the metre (१०) B has

नीलज्योतिस्तृणज्योति (११) सर्वरा हेमवल्लीका, a variant in K. सर्वरा,

हेमवल्ली, a variant in M. (१२) M reads चक्राङ्गी. (१३) सिद्धासनी

has वर्सुलपर्णिका. (१४) K reads नागपर्णी (१५) B reads (१६) इदिया

reads इदिया इदिया तथेश्वरी, which is partly incorrect. M reads

च, wherein the term इश्वरी is wanting

अजमारी^१ कीटराची हनुमत्यङ्गनायिका^२ ॥ १२ ॥
 नरजोवा^३ हेमपुष्पो^४ काकमुण्डो च कालिका ।
 तोरवन्नो गजारो च^५ हसाङ्गी कुङ्कुमविका^६ ।
 ताम्बूनी सूर्यभक्ता च^७ रसनिर्जीवकारिका^८ ॥ १३ ॥
 कटुतुम्बी च गोसन्धी देवदालोन्द्रवारणी^९ ।
 धाकुची ब्रह्मबीजानि^{१०} कार्पास कृष्णजीरकम् ॥ १४ ॥
 कङ्गुनी^{११} कृष्णकनक खेतार्क च पिपीलिजम्^{१२} ।
 दन्तिनी यवचिन्ता च कर्कोटी^{१३} कारवन्निका^{१४} ॥ १५ ॥
 गोजिह्वा काकजङ्घा च महाकाली च शम्बरी^{१५} ।

- (1) M reads अज मारी (2) K has हनुमत्तगणायिका which has no sense M has हनुमन्वद्वयिका which is a defective charapa. (3) M reads नरजिह्वा. (4) K reads हेमपुष्पि का thus wanting a charapa. (5) B reads गजारो च K reads गजतारो (6) K has हसाङ्गी च ककुमविका M has हसाङ्गी कुङ्कुमविका (7) K has हाकली सपुष्पा च (8) B reads रसनीजीवकारिका K reads रसनिर्जीवकारिका. M reads रसनिर्जीवकारिका All the readings are more or less void of grammatical accuracy (the correct term being कारिका qualifying शोष्य to be understood) (9) B reads इन्द्रवारणी M reads देवदाली (10) M has धाकुची ब्रह्मबीजानि wherein the last term is not gram. correct. (11) K reads कङ्गुनी M reads कङ्गुची (12) B reads पिपीलिकम्, K reads वा पिपीलिक M reads पिपीलिकम्. (13) M reads कर्कोटी. (14) K reads कारवन्निका (15) B and M read शम्बरी K reads शम्बरी. (The correct term appears to be शम्बरी, which we have adopted above)

सक्तुक^१ कालकूट च सितमुस्ता^२ तथैव च ।
 शृङ्गी कृष्णविष चैव^३ पञ्चैते तु महाविषा^४ ॥ २३ ॥
 सुहृत्कोन्मत्तकश्चैव करवीर च लाङ्गुली ।
 पञ्चैवोपविषा मुख्या^५ — सैलानि ह्युत्तमानि वै^६ ।
 कुसुम्भकङ्कुणी^७ नक्ता तिल^८ सर्पपजानि तु ॥ २४ ॥
 हस्त्यश्वक्रागनारोणा मूत्र गव्य घ^९ पञ्चमम् ॥ २५ ॥
 पित्त पञ्चविध मत्स्य गवाश्वनरवर्हिजम^{१०} ॥ २६ ॥
 वसा पञ्चविधा मत्स्य मेपाद्दिनरवर्हिजा^{११} ॥ २७ ॥
 कपोतचाप^{१२} गृध्राणा शिखिकुकुटयोश्च विट् ॥ २८ ॥

- (1) B reads शक्तुक which appears to be the error of the scribe
 (2) B reads अशितमुक्ता which appears to be erroneous K reads शित
 मुक्ता (3) B reads शृङ्गी K reads कृष्णाविषचैव which is incorrect
 (4) Cf रसरत्नसमुद्भव Chap X vs 86 87 (5) Cf रस स Chap X.
 v 88 (6) K reads चै., which is incorrect. M reads सैलानि उत्तमा
 विषे wherein the middle term is gram inc (7) B has कडली
 which perhaps is incorrect (8) B has तिला Cf रस.स Chap
 X vs 73—75 (9) M reads ह्य Cf रस स Chap X. v 78.
 (10) पित्त पञ्चविध गवा हस्त्यश्वक्रागनारोणा a variant in K पित्त पञ्चविध मत्स्य
 गवाश्वानरवर्हिणाम् a variant in M No mention is made of पित्त in रस स
 (11) K reads वर्हिजा instead of वर्हिजा M reads वर्हिजा which is not
 correct Cf रस स Chap X. vs 76 77 (12) B reads कपोतचाप
 गृध्राणा wherein the first term is gram. inc M reads कपोत instead of
 चाप Cf रस स Chap X. vs 91 92

पञ्चरत्नमिदं देवि रसशोधनजारणे^१ ॥ २८ ॥
 रसस्य बन्धने यस्तमेकैक^२ सुरवन्दिते ।
 रसाद्गुणेन गृह्णीयात् पञ्चरत्नानि^३ सुव्रते ।
 ददाति खेचरो सिद्धि^४ रसभैरवसङ्गमे ॥ २९ ॥
 त्रिचार^५ टङ्कणधारो यवचारश्च सर्जिका^६ ।
 तिलापामार्गकदली पलाशशिशुमोचिकाः^७ ।
 मूलकार्दकचिञ्चाम्ब^८ वृक्षधाराः प्रकीर्त्तिताः^९ ॥ ३० ॥
 अम्लघेतसजम्बीर-लुङ्गाम्लचणकाम्लकम् ।
 नारङ्गं तिमिषीक च चाङ्गेर्यम्भ्रगणोत्तमा^{१०} ॥ ३१ ॥
 सामुद्र सैन्धव चैव चूलिकालवण तथा ।
 सौवर्चल च काच च लवणा. पञ्च कीर्त्तिताः^{११} ॥ ३२ ॥

- (1) B reads रसाशोधनजारणे K reads रसशोधनकारण (2) K has
 मला एकैका, which is grammatically incorrect. (3) M reads पञ्च
 रत्नेन, which is not gram. correct (4) K reads ददता M reads
 खेचरोसिद्धि (5) B and K have त्रिचारा, which is not gram. accurate
 (6) K reads सर्जिक M reads सर्जिकम् (7) पलाशशिशुमोचिके,
 variant in B पलाशशिशुमोचिके a variant in M Both are not accurate
 (8) मूलकार्दकचिञ्चाम्ब, a variant in K, which is inc. (9) Compare
 this with the चारपथ and चारपथक in रसवसुधाय (Chap X vs 71,72
 (10) The 31st and 32nd slokas are not found in K and M Cf
 रस स Chap X. vs 80—85 (11) Cf रस स Chap X. v 72
 wherein the salts are enumerated as six in number viz

“लवणानि षड्भ्यन्ते सामुद्र सैन्धव विदुम् ।

सौवर्चल रसक च चूलिकालवण तथा ॥”

सक्तुकं¹ कालकूटं च सितमुस्ता² तथैव च ।
 शृङ्गी कृष्णविपं चैव³ पञ्चैते तु महाविपाः⁴ ॥ ३३ ॥
 सुहृत्कोशमत्तकञ्चैव करवीरं च माङ्गली ।
 पञ्चैवोपविषा मुख्या.⁵ —सैलानि ह्युत्तमानि वै⁶ ।
 कुम्भकङ्कुणी⁷ नक्ता तिल⁸ सर्पपजानि तु ॥ ३४ ॥
 हस्त्यश्वक्रागनारोणा मूचं गव्यं च⁹ पञ्चमम् ॥ ३५ ॥
 पित्तं पञ्चविध मत्स्य गवाश्चनरवर्हिजम्¹⁰ ॥ ३६ ॥
 वसा पञ्चविधा मत्स्य मेघाहिनरवर्हिजा¹¹ ॥ ३७ ॥
 कपोतचाप¹² गृध्राणा शिखिकुकुटयोश्च विट् ॥ ३८ ॥

- (1) B reads शक्तुक, which appears to be the error of the scribe
 (2) B reads अशितमुक्ता, which appears to be erroneous K reads शित
 मुक्त (3) B reads शृङ्गी K reads कृष्णविपचैव, which is incorrect
 (4) Cf. रसरत्नमुचय Chap. X. vs 86 87 (5) Cf रस स Chap X.
 v 88 (6) K reads वै, which is incorrect. M reads सैलानि ह्युत्तमा
 विदे wherein the middle term is gram inc (7) B has कङ्कुणी,
 which perhaps is incorrect (8) B has तिला Cf. रस.स. Chap
 λ vs 73—75 (9) M reads ह्य Cf रस स Chap λ v 78.
 (10) पित्त पञ्चविध गाव हस्त्यजानरवाजिज, a variant in K पित्त पञ्चविध मत्स्य
 भवाशानरवर्हिजाम् a variant in M No mention is made of पित्त in रस.स.
 (11) K reads वाजिजा instead of वर्हिजा M reads वर्हिजा, which is not
 correct Cf रस स Chap λ vs 76,77 (12) B reads कपोतचाप
 गृध्राणा, 'wherein' 'ha' fins. 'arm.' 'to gram.' 'na' M reads कप instead of
 चाप Cf रस स. Chap λ vs 91 92

क्रियां कुर्वन्ति^१ तद्योगात् शक्तयश्च^२ महारसाः ॥ ४४ ॥

तत्रमाचक्ष्व देवेभि^३ किमन्यच्छतुमिच्छसि ॥ ४५ ॥

इति त्रयोपार्व्यतीपरमेस्वरसंवादे^४

रमार्षवे रससंहितायां^५

त्रयोपधिनिर्णयो नाम^६

पञ्चमः पटलः ॥ ५ ॥

पष्ठः पटलः ।

—

श्रीदेव्युवाच ।^१

देवदेव महादेव शक्तीनां मक्षणं कथम्^२ ।

रमकयेणि योग्यत्वे^३ संस्कारस्यास्य कथ्यताम् ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।^४

- (1) K and M read *शक्ति* which is gram. inc. (2) B has *रमकये* M has *रमकये* (3) This charana is wanting in M.
 (4) This part on is wanting in B (5) *रमकये* is wanting in M
 (6) K. read's *शक्ति* which is gram. inc.

- (1) M reads only *देव*. (2) K reads *रम*. (3) K has *रमकये* which is unimportant.
 (4) M has only *देव*.

कदाचिद्गिरिजा देवी^१ हरं दृष्ट्वा मनोहरम् ।
 सुमोच यत्तदा वीर्यं^२ तज्जात शुभमभ्रकम्^३ ।
 पात कृष्ण तथा शुक्लं रक्त भूमेश सद्गमात्^४ ॥ २ ॥
 अभ्रकं कान्तपापाण^५ वञ्च वेक्रान्तकं शृणु ॥ ३ ॥
 पिनाकं दर्दुर नाग^६ वञ्च चाभ्र चतुर्दिग्म्^७ ।
 पिनाकेऽग्नि प्रविष्टे तु शब्दचिटिचिटिर्भवेत्^८ ॥ ४ ॥

- (1) B reads दीक (2) K has सुमोच यत्तदवीर्य, which is incor-
- (3) B reads तज्जात, which is not grammatically correct, अशक्य being neuter K reads तच्च जात समभ्रकम् M reads शुभमभ्रकम् which is incor- [For अशक्य as गौरौतज्ज vide रसरत्नसमुच्चय Chap II v 3 For रस as हरतिज्ज vide ditto Chap I vs 61—68] (4) B has पात कृष्ण तथा रक्त तत्र भूमेश सद्गमात्, wherein only three sorts of mica are mentioned, whereas four sorts are stated in रस स Chap II vs. 5, 10 K has पात कृष्ण तथा यत्र रक्त भूमेश सद्गमात् M agrees with B in the first charana, but wants the second charana, stating partially त सद्गमात् We have adopted the above reading after collating all the texts and specially referring to what follows (in the 8th sloka) (5) B reads लोहपादैक K reads लोहपादाक Here we have adopted the reading in M, which states four objects—1 अशक्य 2 काल, 3 वञ्च and 4 वेक्रान्त These four objects (called शक्तिः) are described in this Patala. Vide sloka 139 (6) चित्तके सुदुर नाग, a variant in M. (7) B reads चतुर्दिग्म् K reads वञ्च चर्चि चतुर्दिग्म् Cf. रस स Chap II v. 10. (8) K has चिटिचिटिभवेत् M has an erroneous reading शब्द चिटिचिटि भवेत्

ददुरेऽग्नि प्रविष्टे तु^१ शब्द कुक्कुटवद्भवैत्^२ ।
 अग्नि प्रविष्ट नागन्तु^३ फ्रूत्कार देवि मुञ्चति ॥ ५ ॥
 अग्नि प्रविष्ट वच्च तु^४ वच्चवत्तिष्ठति प्रिये ॥ ६ ॥
 कुष्ठप्रद पिनाकाभ्र ददुरे मरणप्रदम्^५ ।
 नाग देहगत नित्य व्याधि कुर्याद्भगन्दरम् ॥ ७ ॥
 रसे रसायने चैव योज्य^६ वज्राभ्रक प्रिये ।
 अनेकवर्णभेदेन तच्चतुर्विधमभ्रकम्^७ ॥ ८ ॥
 रक्त पीतञ्च हेमाद्य^८ कृष्ण हेमशरीरयोः^९ ।
 तारकर्मणि शक्यं च काचकिष्ट सदा^{१०} त्यजेत् ॥ ९ ॥
 एकपत्र कृत^{११} पूर्वम् अभ्रक सुरनायिके ।

- (1) K reads अपिप्रविष्ट M reads ददुरेऽग्नि प्रविष्टे च, wherein the first term is incorrect. (2) K has कुक्कुटवद्भवैत् (3) B and M read अपि प्रविष्टी नागन्तु. But these texts read the word as neuter in all other places. (4) B has अपिप्रविष्ट वच्च तु, wherein the second term is incorrect K and M have अपि प्रविष्ट वच्च तु which is gram. inaccurate (5) K has मरण प्रिय Cf रस म Chap II vs 6—9 (6) K reads वीणा (7) B has दैकेक वचभेदेन, wherein the first term is incorrect. K has an entirely different hemistich which runs thus —वच सत्वाधिप गगन याज्ञतोया यद ह्रम M has एनकवचभेदेन wherein the first term is inc. (8) M reads रक्त नित्य वज्राभ्र. Cf रस म Chap II v 10. (9) Vide रस म Chap II v 11, where the black mica is highly praised for its merits—“कृष्णवर्ण काटिकटिगुणाधिकम्” (10) B reads सदा, which is inc. K reads कः M reads वाच विद (11) M reads एकपत्रक.

अगस्त्यपुष्यतोयेन^१ कुमुदानां रसेन च ॥ १० ॥
 कपि^२तिन्दुकजम्बीर मेघनादपुनर्नवैः^३ ।
 यवचिञ्चारनालास्त्र-करबोरारुणोत्पलैः ॥ ११ ॥
 वनसूरणभूघात्री-भिण्डिमूलान्त्रवेतसैः ।
 मैपशृङ्गी^४शशवसा शृङ्गतैलगमोरसैः ॥ १२ ॥
 वज्रवल्लीचीरकन्द^५-मरिचैः सुमुखेन च^६ ।
 त्रिदिनं स्वेदयेद्देवि जायते दीपवर्जितम् ॥ १३ ॥
 धान्याभ्रकं^७ पुरा कृत्वा^८ सुश्लक्ष्णं नवनीतवत्^९ ।
 त्रिंशत्पलं व्योमरजः^{१०} क्षुद्रमख्यपलद्वयम्^{११} ॥ १४ ॥
 तिलचूर्णपलं^{१२} गुञ्जा-त्रिपल^{१३} पादटङ्कणम्^{१४} ।
 गोधूमबहा^{१५} तत्पिण्डी पञ्चमथ्येन भाविता ॥ १५ ॥

(1) K has अगसि. M has अगस्त्यपुष्यहारेण. (2) M reads कपि-

(3) K has पुनर्नवा, which is gram. incorrect. (4) B reads मैपशृङ्ग

(5) B reads चिरकद, which is an error of the scribe. K reads चीरकद, which is not accurate. (6) K has सप्तुवेपि च, which has no sense. M reads मरीचै.

(7) B reads धान्यभ्रक, which is inc. K reads धान्यमथ. (8) K has पुरकृत्य. (9) B has नवनीतवान्, which is incorrect. K has सुश्लक्ष्ण, which is also inc. (10) त्रिंशत्पलान्

रज, a variant in K. त्रिंशत्पलं व्योमरज, a variant in M, wherein the first term is inc. (11) K reads चोद्र. M reads फल. Both the readings seem to be inc. (12) K reads तिलचूर्णपल, which is evidently an error of the scribe. M reads तिलचूर्णपल, which is inc. (13) B and M read गुञ्जात्रिपल, which seems to be an error. (14) B ; पादटङ्कणम्. (15) M reads गोधूमबहा, which is not gram. correct.

घमनात् कोष्ठिकायन्त्रे भस्त्राभ्या^१ तोत्रवद्धिना ।
 पतत्यभ्रकसत्त्व तु^२ सत्त्वानि निखिलानि च^३ ॥ १६ ॥
 खेटनौपधिनिर्व्यास^४ लोलित पुटित मुहु ।
 मृत तु पञ्चनिचुल^५ पुटैर्बहुलपोतकम्^६ ॥ १७ ॥
 पिण्डित व्योम निष्कूद^७ दत्त्वा सत्त्व निरध्वनम्^८ ।
 उमाफलैश्च पुष्पैश्च^९ पट्टिकाम्बु^{१०}परिप्लुतै ।
 शौमदण्डविमर्देन गगन द्रवति स्फुटम् ॥ १८ ॥
 अग्निजार नवे कुम्भे स्थापयित्वा धरोत्तरम्^{११} ।
 गगन द्रवति क्षिप्र मुक्ताफलसुभ्रमभम् ॥ १९ ॥
 यतथा कक्षुकोचूर्ण कक्षुकोरसभावितम्^{१२} ।
 द्रावयेद्गगन देवि^{१३} लोहानि सकलानि च ॥ २० ॥

अगस्त्यपुष्यतोयेन^१ कुमुदानां रसेन च ॥ १० ॥
 कपि^२तिन्दुकजम्बीर मेघनादपुनर्नवैः^३ ।
 यवचिञ्चारनालास्त करबोरावृणोत्पलैः ॥ ११ ॥
 वनसूरणभूषात्री भिण्डिमूलास्तवेतसैः ।
 मैपशृङ्गी^४गशवसा शृङ्गतैलगमोरसैः ॥ १२ ॥
 वज्रवल्लीचीरकन्द^५ मरिचैः समुखेन च^६ ।
 त्रिदिन खेदयेद्वि जायते दोषवर्जितम् ॥ १३ ॥
 धान्याभ्रक^७ पुरा कृत्वा^८ सुश्लक्ष्णं नवनीतवत्^९ ।
 विशत्पलं व्योमरजः^{१०} क्षुद्रमक्ष्यपलद्वयम्^{११} ॥ १४ ॥
 तिलचूर्णपल^{१२} शुष्ना त्रिपल^{१३} पादटङ्कणम्^{१४} ।
 गोधूमवद्वा^{१५} तत्पिण्डी पञ्चगव्येन भाविता ॥ १५ ॥

- (1) K has अगस्ति. M has अगस्त्यपुष्यसारेण. (2) M reads कपि
 (3) K has पुनर्नवा, which is gram. incorrect. (4) B reads मैपशृ
 (5) B reads चिरकद, which is an error of the scribe. K reads चीरक
 which is not accurate (6) K has समुखेपि च, which has no sense
 M reads मरोधै (7) B reads धान्याभ्रक, which is inc. K read
 धान्यमभ्र. (8) K has पुरकृत्य (9) B has नवनीतवान्, which
 is incorrect K has सुश्लक्ष्ण, which is also inc. (10) विशत्पलद्वय
 रज, a variant in K. विशत्पल व्योमरज, a variant in M, wherein the first
 term is inc. (11) K reads चीद्र M reads फल Both the read
 ings seem to be inc. (12) K reads तिलचूर्णपल, which is evidently
 an error of the scribe M reads तिलचूर्णपल, which is inc. (13) B
 and M read शुष्नात्रिपल, which seems to be an error. (14) B reads
 पाद टङ्कणम्. (15) M reads गोधूमवद्वा, which is not gram. correct.

धमनात् कोष्ठिकायन्त्रे भस्त्राभ्या¹ तीव्रवह्निना ।
 पतत्यभ्रकसत्त्वं तु² सत्त्वानि निखिलानि च³ ॥ १६ ॥
 स्वेदनौषधिनिर्व्यास⁴-सोलितं पुटितं मुहुः ।
 मृतं तु पञ्चनिचुल⁵ पुटैर्बहुलपोतकम्⁶ ॥ १७ ॥
 पिण्डित व्योम निष्कूद⁷ दत्त्वा सत्त्वं निरञ्जनम्⁸ ।
 उमाफलैश्च पुष्पैश्च⁹ पष्टिकाम्बु¹⁰परिप्लुतैः ।
 शोमदण्डविमर्देन गगनं द्रवति स्फुटम् ॥ १८ ॥
 अग्निजारं नवे कुम्भे स्थापयित्वा धरोत्तरम्¹¹ ।
 गगनं द्रवति क्षिप्रं मुक्ताफलसमप्रभम् ॥ १९ ॥
 शतधा कञ्चुकोचूर्णं कञ्चुकोरसभावितम्¹² ।
 द्रावयेद्गगनं देवि¹³ लोहानि सकलानि च ॥ २० ॥

- (1) M has हस्ताभ्या For कोष्ठिकायन्त्रं vide 4th Patala, slokas 56-58
- (2) पतत्यभ्रकसत्त्वानि, a variant in M (3) M reads विविधानि च
the portion commencing from गोधूमस्रवणा and ending in च is not found
in h. (4) M has स्वेदनं मूर्धन्यानिर्व्यास, which has no clear sense.
A list of षाधिसि for स्वेदनं is given in detail in the 4th Patala]
- (5) h reads निचुला M reads निचुल (6) पुटैर्बहुलपोतक, a variant
in M (7) B reads निष्कूद h reads निष्कूद M reads व्ययक टट
None of the readings appears to be correct. (8) M reads सुल
निरञ्जन. (9) h reads इक्षुश्च (10) B reads पिण्डिकाश्च h reads
'टकाश्च (11) h reads धरोत्तर (12) M reads भावित, which
grammatically incorrect, as it is stated as an adjective to चूर्ण.
(13) h reads दिव्य

भाषितं^१ कुलिशक्षीरे धातं द्रवति^२ तत्क्षणात् ॥ ३०
 वज्रवल्लीरसैः^३ पिष्ट्वा व्योम सौवर्चलान्वितम् ।
 शरावसपुटे पक्त्वा^४ द्रवेत् सलिलसन्निभम् ॥ ३१ ॥^६
 गोमांससैन्धवाकैस्तु^६ मुनितोययुतं पुनः ।
 कदलो^७ कन्दकान्तःस्य गोमयाग्नौ त्यृहं द्रवेत् ॥ ३२ ॥
 कृष्णाभ्रपत्रं^८ संगृह्य पीलुतैलेन लेपयेत्^९ ।
 सप्ताहमातपे तप्त-मान्ने क्षिप्त्वा^{१०} दिनत्रयम् ॥ ३३ ॥
 वज्रार्कचिक्चकारं तुम्बोचारस्तथार्जुनः^{११} ।
 सर्जचारी^{१२} यवचारष्टङ्गणशाष्टमो^{१३} भवेत् ॥ ३४ ॥
 क्षीरकन्दरसं चैव^{१४} वज्रकन्दरस तथा^{१५} ।

- (1) K reads भाषित. (2) M reads भवति (3) K and M read रसे (4) K reads युक्त M reads पक्के (5) This śloka contains an idea, which is similar to that in the 29th (6) B has गोम ससैन्धवाकैस्तु K has गोमांसै सैन्धवाकैस्तु M has गोमांसै सैन्धवाःकस्तु We have adopted the above reading after collating all the MSS
 (7) K reads कदलि. (8) B has कृष्णाभ्रकपत्र, the letter क being redundant mars the metre. (9) पीलुतैलेन पिबयन्, a variant in K, which is inc (10) K reads तैले. M reads क्षिप्त (11) B reads तुम्बोचार K reads तुम्बिचार. M reads तुम्बोचार (12) M has मयचार, which appears to be the error of the scribe (13) यवचार टकयाषाष्टमो, a variant in B यवचारटङ्गणशाष्टमो, a variant in ML
 (14) B and K read रससैव which is not correct since it is an object to लेपयेत् (15) B and K read रससद्य, which is also inc. for reason stated just above.

दृढतीव्रयस्युक्तं चारवर्गञ्च लेपयेत्^१ ॥ ३५ ॥

कल्केनानेन लिप्तं तत् पत्राभ्र^२ कास्यभाजने ।

धमन्नात्^३ सूर्यतापोत्थात्^४ त्रिदिनेन द्रुतं^५ भवेत् ॥ ३६ ॥

अथवाभ्रकपत्रं तु^६ कञ्चुकोक्षीरमध्यगम् ।

भावयेच्च तथा तेन^७ यावच्चूर्णं ततो^८ भवेत् ॥ ३७ ॥

ग्राहयेद्भ्रपत्राणि^९ निक्षिप्यान्ने टिनत्रयम् ।

लेपयेत्तेन कल्केन कास्यपात्रे निधापयेत् ।

सूर्यतापेन^{१०} समाह द्रुतिः^{११} सञ्जायते क्षणात् ॥ ३८ ॥

काकाण्डीफलचूर्णेन^{१२} द्रावकैः पञ्चभिस्तथा ।

अभ्रकस्य युतं चूर्णं घात मूषागत^{१३} द्रवत् ॥ ३९ ॥

॥ इति अभ्रकविधिः ॥

(1) चारवार्धाखिलं भवत्, an incorrect and absurd reading in K.

(2) B reads पात्राभ्र, which seems to be inc. (3) B reads धामन्नात्

K reads धामणात् (4) सूर्यतापोत्थ, a reading in K. सूर्यतापोत्था, a read-

ing in M. (5) B reads erroneously त्रिदिनदृढ (6) M reads

पात्राभ्र, which seems to be inc. (7) B has तद्योजन which is inc.

[It ought to have been तद्योजन] (8) यावच्चूर्णसम्, a variant in K

यावच्चूर्णं तत, a variant in M, wherein the last term is inc. (9) M

reads पात्राणि, which seems to be inc. (10) K and M read सूर्यतापेन

But as all the texts have ताप in the 36th sloka, so we have adopted it

in order to keep uniformity (11) B reads दृति, which is inc. for

reasons stated before K reads द्रुति (without त्रिसर्ग) which is inc. M

reads दृढ (12) काकाण्डीद्रावकैः पञ्च, a variant in B M reads काकाण्डी,

(13) K reads मूषागत. It is a blunder. Vide p 39, note (11).

आमकं सुम्बकं चैव कर्पकं द्रावकं^१ तथा ।
 एवं चतुर्विधं कान्तं रोमकान्तञ्च पञ्चमम् ॥ ४० ॥
 एकद्वित्रिचतुःपञ्च सर्वतोमुखमेव तत्^२ ।
 पीतं कृष्णं तथा रक्तं त्रिवर्णं^३ स्यात् पृथक् पृथक् ॥ ४१ ॥
 क्रमेण देवतास्तत्र ब्रह्म^४ विष्णुमङ्गेश्वराः ॥ ४२ ॥
 सर्षपेधि^५ भवेत् पीतं कृष्णं श्रेष्ठं रसायने^६ ।
 रक्तवर्णं महाभागे रसबन्धे^७ प्रशस्यते ॥ ४३ ॥
 आमकं तु कनिष्ठं स्यात् सुम्बकं मध्यमं^८ प्रिये ।
 उत्तम कर्पकं देवि द्रावकं चोत्तमोत्तमम् ॥ ४४ ॥
 आमयेक्षोहजातं^९ तु तत्कान्तं^{१०} आमकं प्रिये ।
 सुम्बयेसुम्बकं कान्तं कपयेत् कर्पकं प्रिये ॥ ४५ ॥
 यत्साक्षाद्द्रावयेक्षोह^{११} तत्कान्तं द्रावकं भवेत्^{१२} ।
 तद्रोमकान्तं स्फुटितात्^{१३} यथा रोमोद्गमो भवेत्^{१४} ॥ ४६ ॥

(1) M reads here कर्पकं द्रावकं, but it states afterwards कर्पक and द्रावक.

(2) सर्वतोमुखवद्वेत् a variant in K. (3) K reads वर्णं.

(4) B reads ब्रह्मा, which is gram inc. (5) B has सर्षपेधी K has सर्षपेधी. Both the readings are gram inc. (6) M reads वरानने

(7) M reads रसबन्ध, which is incorrect. (8) K has मध्यम सुम्बकं

(9) B reads erroneously आमयेक्षोहजात (10) M reads erroneously

तत्कान्तं. (11) यत्साक्षाद्द्रावकं साक्षाद्, a variant in K, which is not ac-

curate (12) M reads द्विदि (13) रोमकान्तं तद्रोमं, a variant

in K. (14) रोमोद्गमकारक, a variant in K

कनिष्ठं¹ स्यादेकमुखं मध्यं द्वित्रिमुखं भवेत्² ।
 चतुःपञ्चमुखं श्रेष्ठम् उत्तमं सर्वतोमुखम् ॥ ४७ ॥
 भ्रामकं चुम्बकञ्चैव व्याधिनाशे प्रशस्यते ।
 रसे रसायने चैव कर्षकं द्रावकं हितम् ॥ ४८ ॥
 मदोन्मत्तगजः सूतः³ कान्तमद्भुशमृष्यते ।
 चैत्रं खात्वा⁴ ग्रहोत्तव्यं⁵ तत्प्रयत्नेन भूयसा⁶ ॥ ४९ ॥
 माहतातप⁷ विक्षिप्तं वर्जयेत् सुरसुन्दरि ।
 वह्निस्थितं त्वयस्क्रान्तं⁸ छागरक्तेन भावयेत् ॥ ५० ॥
 छागरक्तप्रलिप्तेन⁹ वाससा परिवेष्टयेत्¹⁰ ।
 छागचर्मपरीवेष्ट्य¹¹ विन्यसेत् पूर्व्ववत् चित्ती ॥ ५१ ॥
 उद्धृतं¹² समभिर्मासैः तोयकुम्भे विनिचिपेत् ॥ ५२ ॥

(1) M reads कनिष्ठि, which is incorrect (2) द्विमुखं मध्यम भवेत्, a variant in K. मध्यमद्विमुख भवेत्, a variant in M, which ought to be मध्यम द्विमुख.
 (3) M reads गजसूत, which is inc. (4) K reads खात्वा.
 (5) All the MSS. read ग्रहोत्तव्य, which is gram. inc. (6) M read भूयस
 (7) माहतातप, an incorrect reading in B. माहतायत, a reading in K, which can be maintained with difficulty माहतातप, which is incorrect. M reads वह्नि स्थितं त्वयस्क्रान्त.
 (8) K reads वह्निस्थितं त्वयस्क्रान्त, an incorrect variant in M (9) छागरक्तप्रलिप्तेन,
 (10) B and M read तप वेष्टयेत्.
 (11) B has परिवेष्टा. K has छागचर्मो M has परिवेष्टा. None of these is perfectly correct.
 (12) B reads उद्धृत. K reads उद्धृत. Both are inc. M reads उद्धृत, which is unintelligible.

रक्तपुष्पैः सदा पूज्यं रक्तमास्थानुलेपनैः ।
 पूजितं मद्यमांसेय योज्यं रसरसायनैः ॥ ५३ ॥
 संस्कृतं छागरक्तेन भ्रामकं चुम्बकं भवेत् ।
 अनिन क्रमयोगिन द्रावकं भवति प्रिये ॥ ५४ ॥
 सूतलोहस्य वक्ष्यामि संस्कारमतिसौख्यदम् ।
 जोवदेहे प्रवेशे च देहसौख्यबलप्रदम् ॥ ५५ ॥^१
 कान्तलोहं विना सूतो देहे न कामति क्वचित् ।
 वेधयेद्ब्यापयेच्छीघ्रं^३ तैलविन्दुरिवाभसि ॥ ५६ ॥
 न सूतन विना कान्तो न कान्तः सूतवर्जितः^४ ।
 कान्तसूतसमायुक्तः^५ प्रयोगो देहधारकः^६ ॥ ५७ ॥
 यवचारन्तु संसृष्ट^७ स्निग्धभागडे^८ निधापयेत् ।
 मरिचाभ्रकचूर्णन^९ पिण्डीबन्धन्तु^{१०} कारयेत् ।
 कान्तलोह द्रवेदुष्मातं^{११} नात्र कार्या विचारणा ॥ ५८ ॥

- (1) B has रसरसायनैः M has only सायनैः, a defective charana
 (2) This sloka (55) is not found in K and M (3) बहुदहन
 सिद्धि, a variant in K, which has no clear sense. (4) M read
 सूतवर्जित, which is incorrect (5) K has कान्त सूतसमायुक्त. M has
 कान्तसूतसमायुक्त. Both the readings seem to be incorrect. (6) A
 देवधारक, which is erroneous (7) यावत् चतुः संसृष्ट, a variant

त्रिंशच्चुम्बककान्तं च^१ पिष्टा तु त्रिफलाश्रमा^२ ।
 तेनैव क्षालनं कार्यं पञ्चनिष्कं तु टङ्गणम् ॥ ५८ ॥
 जीर्णवस्त्रे^३ विनिक्षिप्य मधुमर्पिर्युतं पुटेत् ।
 संस्थाप्य मासपर्यन्तं तत्र शुद्धिर्भवन्निये ॥ ६० ॥
 सिनाडिकाया मूलं तु^४ दशनिष्कमितं युतम्^५ ।
 फलत्रय^६कपायेन खल्ले^७ तु परिमर्दयेत् ॥ ६१ ॥
 त्रिमूपासु समं स्याप्य^८मष्टाङ्गुलमितासु च ।
 मूपका^९लेपनं कार्यं तन्मूलं निष्कमात्रकम् ॥ ६२ ॥
 शिवपञ्चमुखीकार्यं^{१०} मूपां^{११} प्रति समं ततः ।
 यन्त्रहस्ते सुसंबध्य^{१२} खोटकं च^{१३} शिलातले ॥ ६३ ॥
 तैलेन मिश्रितं कृत्वा कान्तनागं^{१४} लभेत्ततः ।

- (१) त्रिंशच्चुम्बककान्तं च, a variant in K. (2) पिष्टा तु कवलाश्रमा,
 a variant in M, which is incorrect (3) M reads जीर्णे वस्त्रे.
 (4) B has सिनाडिकीमात् मूलं तु, which has no clear sense M has
 सिनाडिकाया मूलं तु (5) K reads दशनिष्कयुतमितं which seems to be
 inaccurate (6) M reads बलत्रय (7) All the MsS read खल्ले
 (8) K reads त्रिमूपासु समास्थाप्य M reads त्रिमूपासु संस्थाप्य, which is a
 defective charana (9) M reads मूपिका (10) B has शिव-
 पञ्चमुखीकार्यं K has शिवपञ्चमुखीकार्यं M has शिवपञ्चमुखीकार्यं (11) K
 reads मूपां M reads मूपा, which is gram inc. (12) यन्त्रहस्ते वध सर्वे,
 a variant in K. यन्त्रहस्ते तु सम्बध्य, a variant in M (13) B reads
 खोटकं च M reads तटकं च (14) B reads कान्ते नागं M reads
 कान्तं नागं

षभ्रक^१क्रमयोगेन द्रुतिपातश्च^२ साधयेत् ॥ ६४ ॥

॥ इति कान्तविधिः ॥

सुरासुरैर्मथ्यमाने चीरोदे मन्दराद्रिणा^३ ।

पीत तदमृत देवैरमरत्वमुपागतम्^४ ॥ ६५ ॥

पिवता विन्द्वो देवि पतिता भूमिमण्डले^५ ।

शुष्कास्ते वञ्चता याता नानावर्णा महाबला ॥ ६६ ॥

विन्द्व केषपि सञ्जाता^६ सस्यका विमलास्तथा^७ ।

ब्राह्मणा^८ क्षत्रिया वैश्या^९ शूद्राश्चैवमनेकधा ॥ ६७ ॥

श्वेता रक्तास्तथा पीता^{१०} कृष्णाश्चैव चतुर्विधा ।

युरुपाश्च स्त्रियश्चैव नपुंसक^{११}मनुक्रमात् ॥ ६८ ॥

वृत्ता फलकसपूर्णा^{१२}स्तेजस्वन्तो महत्तरा^{१३} ।

(1) K has षभ्रक क्रमयोगेन wh ch seems to be incorrect (2) B

reads द्रुतिपतश्च K reads द्रुतिपादेव M reads द्रुतीपातश्च None of the
above readings are correct (3) K has चीरोद्भौ मन्दराद्रिणा wh ch is

inc M has मन्दराद्रिणाम् wh ch is also inc (4) रमरत्वमुपागतम् a

variant in K wh ch is grammatically inc रमृतत्वमुपागतम्, a variant in

M (5) K reads भुविमण्डले wh ch is not accurate (6) चीरोदे

क्षपि सञ्जाता a correct variant in M (7) B has शाश्वकविमला-

क्षया K has सस्यकानामनाक्षया (8) K reads ब्राह्मणा (without विस्मर्ते),

wh ch is inc (9) K reads वैश्या (without विस्मर्ते) wh ch is inc

(10) B reads श्वेता रक्ता तथा पीता wh ch is gram inc (11) K reads

नपुंसक wh ch is inc (12) स्तेजस्वन्तो (13) महत्तरा an inc variant in

पुरुषास्ते निबोद्धव्याः^१ रेखाविन्दुविवर्जिताः ॥ ६८ ॥
 रेखाविन्दुसमायुक्ताः खण्डाद्यैव तु योषितः^२ ।
 त्रिकोणाः पत्तला दीर्घा^३ विज्ञेयास्ते नपुंसकाः ॥ ७० ॥
 सत्त्ववन्तो बलोपेता लोहे क्रामणशीलिनः^४ ।
 रसबन्धकराः शीघ्रं पुंवद्वा^५ सुरवन्दिते ॥ ७१ ॥
 शरीरकान्तिजनना^६ स्त्रीवच्चाः सल्पशक्तयः^७ ।
 नपुंसकाः सत्त्वहोना कष्ट^८ लोहे क्रमन्ति च ॥ ७२ ॥
 चतुर्विधाः^९ सर्वकार्येषु वर्ज्याश्च^{१०} रसकर्मणि ।
 उत्तमा मध्यमाद्यैव कनिष्ठाः परिकीर्तिताः ॥ ७३ ॥
 स्थूलातिस्थूलमध्याय सूक्ष्माः सूक्ष्मतराः^{११} प्रिये ।
 चास्फोटदाहमेदश्च^{१२} निर्व्याङ्गा^{१३} निरुपद्रवाः ।

- (1) B reads निबोद्धव्या K and M read निबोधव्या, which is incorrect.
- (2) B reads खण्डैवैव तु योषित K has व्यनसाद्यैव योषित M has याषित Both are inc (3) त्रिकोणाः पत्तला दीर्घा, a variant in B त्रिकोणाः पत्तला दीर्घा a variant in K त्रिकोणा बहूला दीर्घा, a variant in M
- (4) B reads क्रामणशीलित, which is not perfectly correct M reads क्रामणि, which is inc (5) B and K read erroneously पुंवद्वा (without विरुग्) M reads पुंम्वच्च which is absurd (6) B has जनना (without विरुग्). M has जनन Both are gram inc (7) M reads सल्पशक्तय, which is inaccurate (8) M reads षट (9) B and M read चतुर्वि, which we have rejected the term चतुर्वि being stated in the previous śloka (67th) (10) K reads वच्चा (11) M has सूक्ष्मतरा.
- (12) चास्फोटदाहमेदश्च, a variant in K चास्फोटदीहमेदश्च, a variant in M (13) B reads निर्व्याङ्गा which seems to be inc.

वीर्यवन्तश्च^१ ते ज्येष्ठा निर्मला बलदत्तराः^२ ॥ ७४ ॥
 रसायने भवेद्विप्रो^३ ह्यणिमादिगुणप्रदः^४ ।
 चत्रियो मृत्युनाशार्थो^५ बलीपलितरोगहा^६ ॥ ७५ ॥
 द्रव्यकारो तथा वैश्यः^७ शरीरं दृढता नयेत्^८ ।
 व्याधिप्रशमनं शूद्रो^९ वयःस्तम्भं करोति च^{१०} ॥ ७६ ॥
 क्लीवे क्लोवाः स्त्रियः स्त्रोणा^{११} भ्रव्येषा पुरुषा हिताः ॥ ७७ ॥
 यथा जातिस्तथोक्ताहं^{१२} यथा सत्त्वं तथा गुणान्^{१३} ।
 यथा रुचिस्तथा शीलं यथा शीलं तथा वरम्^{१४} ।
 यथा वरस्तथा^{१५} वर्णं कुर्वन्ति कुलिशाः प्रिये ॥ ७८ ॥
 श्यामा गमो घनरवो वर्षाभूमन्तकोद्रवाः^{१६} ।
 आशुकर्णो^{१७} सुनितरुः कुलत्वं चास्त्रवेतसम् ॥ ७९ ॥
 मेपशुद्धौ रसोऽप्येषा^{१८} कन्दस्य^{१९} सूरणस्य तु ।

- (1) K reads वीर्यवन्तश्च (2) बलदत्तराः, a reading in K
 (3) K reads भवेद्विप्रा, which is gram inc (4) K and M read
 गुणप्रदा (5) K has चत्रिया दितनाद्यास्य which has no sense. (6) K
 reads नाशना (7) K has द्रव्यद्विकारो वैश्यः (8) K has शरीर
 दृढताहरा (9) K reads व्याधिप्रशमना शूद्रा (10) K has वय
 स्तम्भकरा हि ते (11) M reads erroneously क्लीवे क्लोवलित क्लोवा
 (12) K reads भयत्साह [उक्ताह &c. are objects to कल्पना] (13) K
 reads यथावत्तथा गुणा, which has no sense (14) This cha-aga
 and the next are not found in K and M (15) B reads यथा वर
 मथा (16) M reads वर्षाभूमन्तकोद्रवा (17) B reads erroneously
 आशुकर्णो K reads आशुपर्णो (18) B has रसस्तथा K has रसवर्षः
 (19) L reads कन्दस्य M reads कन्दस्य Both a e inc.

शोधयेत्त्रिदिन वञ्च शुद्धिमेति¹ सुरैरञ्जरि ॥ ८० ॥

मेषशृङ्ग भुजङ्गास्य कूर्मशृङ्ग² शिलाञ्जतु ।

स्रक्कीलान्तरस स्तम्भ³ क्रान्तपाषाणमेव च ॥ ८१ ॥

वञ्चक चापि वैक्रान्त⁴ तन्मध्ये प्रक्षिपेत् प्रिये ।

तौत्रानले पुष्ट⁵ दत्त्वा पुटान्त⁶ यावदागतम् ॥ ८२ ॥

कुलत्र्य कोद्रव⁷ चापि ह्यमूत्रेण पेषयेत् ।

तप्त निपेचयेत् पीठे⁸ यावत्तद्गन्धता गतम् ॥ ८३ ॥

एष कापालिको⁹ योगो वञ्चमारण उत्तम¹⁰ ॥ ८४ ॥

मात्तिक मेषशृङ्ग च¹¹ शिलागन्धकटङ्कणम्¹² ।

वैक्रान्त तालक चापि¹³ वञ्चोक्षीरपरिप्लुतम्¹⁴ ॥ ८५ ॥

- (1) M reads सिद्धिमेति which is not accurate. (2) B has कर्मेष्ट which is evidently an error of the scribe (3) स्रक्कीलान्तरस a variant in K. (4) K reads वञ्च चापि सुवञ्च च After this next four charanas are not found in K. (5) M reads पुष्टे (6) B reads पुट न wh ch seems to be an error (7) M reads कालम्यकोद्रव which is an error of the scribe (8) B reads पीठ, which appears to be inc. K reads पुष्टे M reads तच्चित्रिपेषयेत् पुष्टे (9) B reads कापालिक) which seems to be the blunder of the scribe (10) B and M read वञ्चमारणसुत्तमम् which can also be maintained grammatically (11) मेषशृङ्ग च a variant in B, which is evidently an error (12) शिलागन्धकटङ्कण, a reading in M, which is incorrect (13) B reads तालक चापि K reads चैव (14) M reads वञ्चोक्षीर परिप्लुतम्, which is inc

लेपं मूषोदरे^१ दत्त्वा समावर्त्तं तु^२ कारयेत् ।
 म्रियन्ते हीरकास्तत्र हन्ते सम्यङ्मिलन्ति च ॥ ८६ ॥
 गन्धकं च शिलाधातुं^३ भ्रामकस्य मुखं तथा^४ ।
 शशकस्य च दन्तांश्च^५ वेतसास्त्रेण पेययेत् ॥ ८७ ॥
 अनेन सिंह^६कल्केन मूषालेपं^७ तु कारयेत् ।
 अभ्रमूषागतं धातं^८ वज्रं तु म्रियते क्षणात् ॥ ८८ ॥
 तेनैव^९ मिलितं वज्रं तारहेन्नि न संशयः ॥ ८९ ॥
 तालकं गन्धकं कान्तं तार्प्यं कर्पूरटङ्गणम् ।
 चिञ्चास्थि^{१०} मेघशृङ्गं च^{११} स्त्रीरजःपरिपेषितम्^{१२} ।
 मूषालेपगतं^{१३} धातं वज्रं तु म्रियते क्षणात् ॥ ९० ॥
 शरपुङ्खस्य पञ्चाङ्गं^{१४} पेयं स्त्रीरजसा ततः^{१५} ।

(१) K reads मूषोदरे, which is incorrect. Vide p. 39, note (११)

(२) K reads सङ्गताका तु (३) गन्धकस्य शिलाधातु, an incorrect variant in K. M reads गन्धकस्य शिलाजातु, which is also inc. (४) K has भ्रामकस्य मुखस्य, which is gram inc (५) B reads दन्ताश्च, which is not correct. K reads शशकस्य तु दन्ताश्च, which is also not perfectly correct

(६) M reads सिंह. (७) Both B and K read मूषालेप. Vide p 39, note (११). (८) B has not the term धात K reads मूषागत. (९) B reads तेनेन, which is evidently an error. After this charana two ślokas are wanting in M (१०) K reads चिञ्चास्थि, which is not correct.

(११) B reads मेघशृङ्ग च (१२) K reads परीक्षित, which is inc (१३) K reads मूषालेपगत, which is not correct (१४) K has सञ्चाङ्गं (१५) B reads erroneously स्त्रीरजस तत. K reads रजसमन्वितम् M reads रजसागत, which is erroneous.

पेटारी^१बीजमयवा सपेथं तण्डुलाम्भसा^२ ॥ ८१ ॥
 पेथं त्रिकर्षकार्पास^३मूलं वा तण्डुलाम्भसा ।
 चारुतराकामूलं वा^४ स्त्रीस्तन्येन तु पेपितम्^५ ॥ ८२ ॥
 पेपयेद्वज्रकन्दं वा^६ वज्रीक्षीरेण^७ सुव्रते ।
 तत्कल्कपुटितं धातं^८ वज्रं चैव सृतं भवेत् ॥ ८३ ॥
 महानदीश्वेतशुक्त्या^९ दिनमेकान्तु भावितम्^{१०} ।
 क्षीरेणोत्तरवारुष्याः^{११} कल्केनानेन^{१२} सुव्रते ॥ ८४ ॥
 तालेन शिष्यशुद्ध्या च^{१३} वज्रवह्न्या च^{१४} वेष्टितम् ।
 चयनमूपागतं धातं^{१५} वज्रं तु म्रियते क्षणात् ॥ ८५ ॥

- (1) K reads पेटरी. M reads पेटारि. (2) पेपित तण्डुलाम्भसि, a variant in K. (3) K has त्रिकर्षकार्पास. M has त्रिवर्षकार्पास.
- (4) चारु चारुमूल वा, a variant in K. चारुतराकामूल वा, a variant in M, which seems to be inc. (5) K reads च पेपित. M reads सुपेपितम्.
- (6) पेपयेद्वज्रकन्देन, a variant in K. (7) M reads वज्रीक्षीरेण, which is an error of the scribe. (8) तत्कल्क पुटितधात, a defective variant in B. तत्कल्क पुटितधात, a variant in M. (9) K has महानदीमवापुष्या, which is gram inc. M has महानदीश्वेतशुक्ता. (10) K reads भावयेत्.
- (11) K has no विश्वं after वारुष्या, which is gram inc. (12) K reads कल्केनाने, wherein न् is left out by the scribe. (13) तालेन शिष्य-शुद्ध्या, an incorrect variant in B. तालेन शिष्यशुद्ध्या, a variant in M, which is also inc. (14) B reads वज्रवह्न्या च. M reads वज्रवह्न्या च. Both the readings are inc. (15) B reads चयनमूपागत धात. M reads चयनमूपागत धात.

कास्तम्य पिष्टिकामथे वञ्ज देवि विनिक्षिपेत् ।
 पेपयद्गन्धतैलेन म्रियते वञ्जमीश्वरि ॥ ८६ ॥
 कुलत्याम्भसि^१ कासोससौराद्रौतानकान्विते^२ ।
 अपामार्गचारयुते^३ वञ्ज सिक्तं मृतं भवेत् ॥ ८७ ॥
 असृताकन्दतिमिर वीजात्वक्क्षीरवेष्टितम् ।^४
 मेपमृद्गत^५ वञ्ज मृत्सिक्तं म्रियते पुटैः ॥ ८८ ॥
 पेटारी हसपादौ च वञ्जवल्ली च सूरणम् ।
 अश्वत्थस्याङ्गुरा देवि सर्व्वे स्त्रीस्तन्यपेषिता^६ ॥ ८९ ॥
 अनेन सिद्धकल्कन वष्टितं बृहतीफले^७ ।
 क्षिप्तं बहिर्मुदा^८ क्षिप्तं म्रियते सप्तभिः पुटैः ॥ ९० ॥
 श्वतेन्दुरखापुष्पाब्जु^९ गन्धकत्रयमाक्षिकैः^{१०} ।
 वेष्टितं कुलिशं देवि पुटपाकात्^{११} मृतं भवेत् ॥ ९०१ ॥
 अश्वत्थवदरोभिण्डो^{१२} माक्षिक^{१३} कर्कटास्थि^{१४} च ।

- (१) B reads कुलित्याम्भसि M reads कृषस्याम्भस which is incorrect.
 (२) K has तालकान्वितम् M has an incomplete and incorrect charana
 राष्ट्रियालखानिते (३) अपामार्गचारयुत a variant in M (४) This
 hem st ch is not found in K. This sloka and the next four slokas
 (९८—१०२) are not found in M (५) B reads मेपमृद्गवै, which
 has no sense (६) K reads पेषिता (without विस्मृते), which is gram
 inc. (७) K has बृहतीफल (८) K reads क्षिप्ता वल्ली मुदा (९) B
 reads श्वतेन्दुरखा K reads श्वतांबुरखा Both are inc. (१०) गन्धक
 माक्षिकै
 सद् a variant in K (११) B has पुट पाकात् (१२) *B reads वदरि
 K reads भाचो. (१३) B reads माक्षिक (१४) K reads कर्कटास्थि

सुत्तीचीरेण^१ सपेथ पुटाद्विप्रो मृतो भवेत् ॥ १०२ ॥

करवोरार्कदुग्धेन सैपमृद्भ^२ सहिङ्गुलम् ।

उदुम्बर^३समायुक्त पुटात्^४ चत्रियमारणम् ॥ १०३ ॥

वाला चातिबला^५ चैव गन्धक कर्कटास्थि^६ च ।

चीरेणोत्तरवारुष्या^७ पुटनाद्वैश्यमारणम् ॥ १०४ ॥

कण्डूलसूरणेनैव^८ शिलया^९ लशुनेन च ।

न्यग्रोधगद्द^{१०}दुग्धेन शूद्रोऽपि म्रियते क्षणात् ॥ १०५ ॥

स्यूना बहुस्यूलपुटे^{११} नश्यन्ति फलकादय^{१२} ।

सुस्विन्ना^{१३} इव जायन्ते मृदुत्वमुपजायते ॥ १०६ ॥^{१४}

- (1) B has सुत्तीचीरेण (2) B reads सैपमृद्भ which is incorrect
 (3) M reads चौदुम्बर (4) Both B and M read पुटे but they
 read पुगात् and पुटनात् (in the 5th case-ending) before and after this
 śloka, i.e. पुटात् in 102, and पुटनात् in 104 (5) B reads बला
 चातिबला (a mere tautology चातिबला is a kind of बला which has f ur
 dfferent kinds) [बला=डोवर] K reads बला वा सिन्धुना which has no
 clear sense (6) K has कण्डुपाथि M has गन्ध कण्डुपाथि,
 wh ch is inc (7) पुटन तारवारुष्या, a variant in M. (8) K
 reads कडुनी च सूरणम् which is not only grammatically incorrect but
 also defective in metre (9) B reads शिय, स being left out by
 the scribe (10) B reads गद्द which seems to be the blunder of
 the scribe (11) K reads पुट M reads बहुस्यूलपुटे (12) K
 has मृदुत्वमुपजायते (13) सुस्विना is the incorrect reading in B This
 hemist ch is wanting in K. M reads सुस्विद्भ wh ch is inc. (14) After
 this śloka we find in B—साम अरुच्यमारणम् As other MsS are silent in
 this part, we did not ad pt this in the body of the text.

पिष्टामलकपञ्चाङ्गं गौराभा¹मिन्द्रवारुणीम् ।
 अनेन वेष्टितं² वक्षं म्रियते सप्तभिः पुटैः ॥ १०७ ॥
 मातृवाहकजीवस्य³ मध्ये वक्षं विनिक्षिपेत् । .
 दोलाखेदे त्र्यहं देवि⁴ गुणपत्रसमं⁵ भवेत् ॥ १०८ ॥
 शरणवृक्षमध्ये तु वक्षं देवि विनिक्षिपेत् ।
 एकमासे⁶ गते देवि गुणपत्रसमं⁷ भवेत् ॥ १०९ ॥
 कान्तस्य पिष्टिकामध्ये⁸ वक्षं देवि विनिक्षिपेत्⁹ ।
 कार्पास¹⁰निम्बपत्रं च बदरीपत्रसंयुतम् ॥ ११० ॥
 एकत्र पेपयेत्तत्तु¹¹ कान्तगोलकवेष्टितम्¹² ।
 वाद्ये¹³ ताम्बूलपत्रेण¹⁴ स्थापयेज्जानुमध्यतः¹⁵ ॥ १११ ॥
 यामदयेन तद्वक्षं जायते मृदु निश्चितम्¹⁶ ।

- (1) B reads गौराभा K reads राजनी. (2) M reads वेष्टित.
- (3) K has मातृवाहकजीवस्य M has मातृवाहकजीवस्य Both the texts seem to be incorrect. (4) This charana and the next three are not found in B K reads दोलाखेट M reads दालायां खेटवदेवि (5) K reads गुणपत्रसम (6) M reads एकमास, which is gram. inc. (7) K reads गुणपत्रसम (8) कान्तस्य पिष्टितं वक्ष, a variant in K, which has no clear sense (9) सुस्त्रिमिति जायते, a variant in K, which is unconnected After this we do not find the next two charanas in K.
- (10) B reads कार्पास M reads कार्पे, the being left out by the scribe
- (11) B reads पेपये तत्तु M reads पेपयत्तु (12) B has कान्त गोलक-वेष्टित M has कान्तगोलकवेष्टितम्, which seems to be inc (13) B reads वाद्य (14) K reads ताम्बूलपत्रे वक्षं तु (15) K has स्थापयद्गुणमध्यत (16) This charana and the next are not found in K.

तत्क्षणाभियते¹ वञ्च तारे हेमिन् न संशयः ॥ ११२ ॥
जम्बोरफलमध्यस्थ वस्त्र²पोटलिकागतम् ।
काथयेत् कोद्रवकाथे³ क्रमेणानेन तु त्युहम्⁴ ।
तद्वञ्च जायते खोट⁵ हेम्ना मिलति तत्क्षणात्⁶ ॥ ११३ ॥
जागवन्नाया प्रलिप्तं तु तत्पत्रेणैव⁷ वेष्टितम् ।
जानुमध्ये⁸ स्थितं याम मृदु सञ्जायते ध्रुवम्⁹ ॥ ११४ ॥
मूले वञ्चलतायास्तु मृदु वञ्च विनिक्षिपेत् ।
पुट दद्यात् प्रयत्नेन भस्मीभवति¹⁰ तत्क्षणात् ॥ ११५ ॥
सुखादन्धकर ह्याशु¹¹ सत्त्व मुञ्चति तत्क्षणात् ।
सर्वमृत्युप्रशमना¹² सर्वसिद्धिकराय ते¹³ ॥ ११६ ॥
अस्थिशूलमध्यस्थ¹⁴ कृत्वा वञ्च विरन्धितम्¹⁵ ।

(1) M reads तत्क्षणाञ्जायते (2) K reads वञ्च पोटलिकागतम्. M reads वञ्चद इलिकागतम् (3) K reads कोद्रवकाथे (4) M reads सयद् which is senseless (5) B has only खो M reads खोट. (6) K reads लक्षणात् (7) M reads तत्पत्रेणैव, wherein 'न is gram inc (8) K reads शीनिमध्ये (9) K has सञ्जायते ध्रुवम् (10) K reads विद्यते दक्षि (11) K has सुखादन्धं करीलाशु which has no clear sense M has सुखादन्धकरा ह्याशु (12) सर्वमृत्युप्रशमना (without विसर्ग) a variant in B सर्वमृत्यु प्रशमना, a variant in K. सर्वमृत्युप्रशमन, a variant in M. All are incorrect (13) सर्व सिद्धिकराय ते, a reading in B which is not correct सर्वशुद्धिकराय ते, a reading in M, which is absurd (14) K reads अस्थिशूलमध्यस्थ M reads अथ शूलमध्यस्थ (15) विराट् कृत a reading in K. M has a defective charana—कृत्वा वञ्च विरन्धितम्

जलभाण्डे तु तत् स्त्रिं^१ समाहं^२ द्रवतां व्रजेत् ॥ ११^१
 चारद्वयं रामठञ्च^३ चणकास्त्रवेतसम्^४ ।
 चिह्ना^५ ज्वालामुखीचीरं स्थलकुम्भी^६रसेन च ॥ ११^२
 एतैस्तु मर्दितं वज्र^७ सुघ्नर्कपयसा तथा^८ ।
 दोलाया^९ स्वेदयेद्देवि जायते^{१०} रसवद्वयथा ॥ ११^३ ॥
 अथवाप्यभ्रक^{११} स्त्रिं मौक्तिकं च प्रबालकम् ।
 माञ्जिक नीलपुष्पं च^{१२} पीतं मरकतं महत्^{१३} ।
 वैदूर्यस्फटिकादीनि^{१४} द्रवन्ति सलिलं यथा ॥ १२^० ॥
 लोहजात तथा^{१५} धातम् अग्निवर्णं तु दृश्यते ।
 धापित सकृदेकेन^{१६} मृतं जलसम^{१७} भवेत् ॥ १२^१ ॥
 मुक्ताफलन्तु समाहं वेतसास्त्रेण भावितम् ।

- (1) K reads तत् चिह्न M reads जलमध्ये तु (2) K r
 सभाज्ञान (3) K has आरवय M has हि रामच. (4) K
 only चणकास्त्रवेतसा M has चणकास्त्रवेतसम् (5) K reads
 (6) M reads स्थलकश्च (7) B has मर्दिता वज्रा M has मर्दिता
 which is incorrect. (8) M reads पयससाया, which is not con
 (9) M has डोलाया (10) B reads जायते (11) B and
 read स्वभक्त (12) M reads नीलपुष्पा च, which is inc. (13)
 reads मयकत, which is inc K reads मरकतक M reads पीतमरकत क
 which has no sense (14) All the texts read वैदूर्यं But
 reading we have adopted above is generally used, and stated in रा
 Chap VIII v 57 (15) K and M read यथा (16)
 reads सकृदेकेन (17) B has दत्त समञ्जस K has दत्त instead of *

जम्बोरीदरमध्यस्थं धान्यराशौ निधापर्येत् ।
पुटपाकेन तच्चूर्णं^१ जायते सलिलं यथा ॥ १२२ ॥

॥ इति वज्रविधिः ॥

शृणु देवि महाभागे वैक्रान्ताख्य महारसम् ॥ १२३ ॥

दैत्येन्द्रो महिषः सिद्धोः हरदेहसमुद्भवः^२ ।

दुर्गा भगवती देवो^३ त शूलेन व्यमर्दयत्^४ ॥ १२४ ॥

तस्य रक्तं तु पतितं यत्र यत्र स्थितं भुवि ।

तत्र तत्र तु वैक्रान्तो वज्राकारो महारस^५ ॥ १२५ ॥

त्रिभ्यस्य दक्षिणे चास्ति उत्तरे नास्ति सर्व्वथा^६ ।

विकृतयति^७ लोहानि तेन वैक्रान्तकः स्मृत^८ ॥ १२६ ॥

श्वेतः पीतस्तथा रक्तो नीलः^९ पारावतप्रभः ।

मयूरवालसदृशश्चान्यो मरकतप्रभः^{१०} ॥ १२७ ॥

(1) K reads तद्वर्णं which is not correct variant in K (2) सर्व्वदेवसमुद्भवः, 2-
(3) B reads भगवति देवि M reads द्धि (4) त
वलिनेव मर्दयत्, a variant in M (5) All the texts read वैक्रान्त वज्राकार
महारस But the term रस is in masculine gender, meaning mercury
or any metal [Rules on genders are not strictly observed in the
Purānas and Tantras] (6) सर्व्वथा सर्व्वसिद्धिदम् a variant in K, which
is unconnected with the context. (7) K reads विकृतयति M reads
निकृतयति Both are gram inc. (8) K has वैक्रान्तक स्मृतम् [The
term वैक्रान्त is used here in both the genders, masculine and neuter as
it is stated in रस च Chap IV v 73] (9) M reads श्वेत which
is erroneous.. [But the term लक्ष्ण is used as its synonym in the next
=loka] (10) This hemistich is not found in M

देहसिद्धिकरं कृष्ण^१ पीते पीत सिते सित^२ ।
 सर्वार्थसिद्धिदो रक्त^३ तथा मरकतप्रभ^४ ।
 श्रेपे द्वे निष्फले वर्ज्ये^५ वैक्रान्तमिति सप्तधा ॥ १२८ ॥
 यत्र चित्रे स्थित देवि^६ वैक्रान्त तत्र भैरवम् ।
 विनायक च^७ सपूज्य गृह्णीयात् साधकीत्तमः ॥ १२९ ॥
 वैक्रान्त चूर्णित सूक्ष्म सुरासुरनसकृतम्^८ ।
 व्याघ्रीकन्दस्य मध्यस्थ^९ धमयित्वा पुटे स्थितम्^{१०} ॥ १३० ॥
 अश्वमूत्रेण^{११} मृद्वग्नीं स्वदयेत् सप्तवासरात् ।
 छायाशुष्कं तत कुर्व्या^{१२}दिद वैक्रान्तमुत्तमम् ॥ १३१ ॥
 अथवा लवणचारमूत्राङ्गकृष्णतैलकै^{१३} ।
 कुलत्यकीद्रवकाये^{१४} स्वदयेत् सप्त वासरान् ॥ १३२ ॥

- (1) B reads देहसिद्धिकरं कृष्ण M reads देहसिद्धिकरं कृष्ण which is inc
 (2) B and M read पीते पीत एव सिते सित K reads पीते पीते सिते सित We
 have adopted the above reading after collating all the MSS
 (3) B and K read सर्वार्थसिद्धिदो रक्त (4) B K and M read तथा
 मरकतप्रभम् (5) K reads वर्ज्य which is inc. [From this charapa
 the term वैक्रान्त is used in neuter gender] (6) B reads स्थित दास
 M reads यत्र चर्णितं दक्षि Both are gra n. inc (7) K reads पु
 (8) सुरासुरनसकृत, a variant in B (9) M reads व्याघ्रीकन्दस्य मध्यस्थ
 (10) K reads धमयित्वा पुटस्थित M reads पुट स्थितम्. (11) B has
 चर्णितम् M has चर्णितम् Both are inc. (12) This hemistich
 and the next two are wanting in K. M has a defective charapa—तस्य
 कथा (13) B reads लवणचारमूत्राङ्गकैः (14) कलयांकाङ्ककदे a variant
 in B कुलत्यकीद्रवकाये, a variant in M, which is not correct.

बन्ध्याचूर्णन्तु वैक्रान्तं समाशिन तु चूर्णयेत्¹ ।
 अजामूर्त्रेण² संभाव्य ह्यायाशुक्क तु कारयेत् ।
 अन्धनाले धमिता तु³ मूपासत्त्वं तु जायते⁴ ॥ १३३ ॥
 मोक्षमोरटपालाश चारगीमूत्रभावितम्⁵ ।
 वज्रकन्दशिफाकल्क⁶-लाक्षाटङ्गणसंयुतम् ॥ १३४ ॥
 वैक्रान्तसम्भवं चूर्ण मेपशृङ्गो⁷द्रवान्वितम् ।
 पिण्डितं मूकमूपाया⁸ धातं सत्त्वं विमुञ्चति ॥ १३५ ॥
 वैक्रान्तं वज्रकन्द च⁹ पेपयेद्वज्रवारिणा¹⁰ ।
 माहिपे नवनीते च¹¹ सक्षौद्रं पिण्डितं ततः ।
 शोधयित्वा धमेत् सत्त्वं¹² मिन्द्रगोपसमं पतेत्¹³ ॥ १३६ ॥
 केतकोस्त्रसः काञ्ची¹⁴ मणिमल्य सखेचरम्¹⁵ ।

- (1) K reads कारयेत्. M reads पूजयेत् (2) M reads अजामूर्त्रेण
 (3) M reads erroneously अन्धनालयमिता तु जायते (4) K has मूखासत्त्वं तु
 (5) M reads कोमूत्रभावित, which is inc (6) K has
 कल्क. M has शिलाकल्क (7) B reads मेवशृङ्गो, which is inc. M
 reads मेषशृङ्गि (8) K reads मूकमूखायां M reads मूकमूपाया, wherein
 the omission of अनुस्वार is the error of the scribe (9) वज्रान्ते वज्रकन्दे
 च, a variant in K, which has no sense. (10) M reads वज्रवारिणा,
 which is inc. (11) B reads शोधित नवनीतेन M reads माहिपे नवनीतस
 (12) शोधयित्वा धमेत् सत्त्वं, a variant in M. (13) इन्द्रगोपासम भवेत्, a
 variant in h. M reads इन्द्रगोपसम पतेत्, which is inc. (14) B
 reads केतकोस्त्रस काञ्ची K and M read केतकोस्त्रस काञ्चि [But the term
 स्त्रस is in masculine gender] (15) h. has मखेचरी, which is not
 correct. M has मणिमल्य.

स्वेदनाज्जायते^१ देवि वैक्रान्त रससन्निभम् ॥ १३७ ॥

॥ इति वैक्रान्तविधि ॥

सुवर्णं रजतं ताम्रं कान्तलोहस्य वा रज^२ ।

अनेन स्वदविधिना द्रवन्ति सलिलयया ॥ १३८ ॥

इत्युक्तमभ्रकादोना चतुर्णां लक्षणदिकम् ।

तन्ममाचक्ष्व देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १३९ ॥

इति शोषार्णवीपरमेश्वरसवादे^३

रसार्णवे रससहितायां

अभ्रकादिलक्षणसंस्कारनिर्णयो नामः

पठ पटल ॥६॥

(1) K reads erroneously स्वदना जायते (2) B reads कान्तलोह
 च वाजः K reads कान्तलोहं च वाजः M reads कान्तलोहस्य वा रजः All
 the texts seem to be incorrect We have adopted a reading after
 collating all of them (3) This portion is wanting in B and M

सप्तमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच ।¹

सह लक्षण²सस्कारै राज्ञापय महारसान् ।

अन्यच्च तादृश देव रसविद्योपकारकम् ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।³

माक्षिकी विमल शैल⁴ चपली रसकस्तथा ।

सस्यको दरदयैव स्त्रीतोऽन्नमथाटकम्⁵ ।

अष्टौ महारसायैव⁶ मितान्⁷ प्रथमत शृणु ॥ २ ॥

कृष्णसु भारत युत्वा⁸ योगनिद्रामुपागत⁹ ।

तस्य पादतले विह¹⁰ व्याधेन सृगशङ्कया ॥ ३ ॥

ये तत्र¹¹ पतिता भूमौ क्षताद्गिरिबिन्दव ।

- (1) M reads देवी and nothing else is not gram correct (2) B reads लक्षणे which is not gram correct (3) B has भैरवोवाच । K has श्रीभैरवुवाच । Both the readings are incorrect M has श्रीभैरव and nothing else. (4) B reads मलस instead of विमल, which seems to be the blunder of the scribe K reads माक्षिका विमला शिला M reads शैली which is gram inc. (5) K has स्त्रीत'अनकदाटकम् which is inc. [Vide रसरत्नसमुच्चय Chap II and रसमार 6th P. 41a vs -3] (6) B reads महारसस्य M reads महारसायैव Both the readings are inc. (7) K reads मितम् (8) K has युत्वा (9) B reads मुपागता, which is gram. inc. (10) K has चिह्न, which has no sense here. (11) K reads एव

ते निम्बफलसंस्थाना जाता वै माक्षिकीपलाः^१ ॥ ४ ॥
 माक्षिकी द्विविधस्तत्र^२ पीतशुक्लविभागतः^३ ।
 विमलस्त्रिविधो^४ देवि शुक्लः पीतश्च लोहितः^५ ॥ ५ ॥
 तैलारनालतक्रेषु गोमूत्रे कदलीरसे^६ ।
 कुलत्थकीद्रवकार्यैः^७ माक्षिकं विमलं तथा^८ ।
 मुहुः शूरणकन्दस्थं स्वेदयेद्दरवर्षिनि^९ ॥ ६ ॥
 चारान्नलवणैरण्ड-तेलसपिः^{१०}समन्वितम् ।
 पुटत्रयं प्रदातव्यं तद्वयं शोधितं भवेत् ॥ ७ ॥

- (1) This hemistich is wanting in B K reads माक्षिकीपला (without विस्मर्ग), which is gram. inc. M reads जाता माक्षिककीमला. (2) This hemistich is not found in B K has an incomplete charana—माक्षिकी द्विविधस्तत्र (3) पीत शुक्ल विभागत, a variant in K [रसव्यसमुहय reads माक्षिकी द्विविधो द्विममाक्षिकस्तारमाक्षिक Chap II v 80] The following sloka is found in MS K only—चतुर्धा करकाकारं यज्ञिकापुटसन्निभं । तथांगुलीयकाकारो भयकर्भरिकासमः ॥ इति माक्षिकलक्षणः ॥ We have placed it in the footnote because we do not find these varieties of माक्षिक in any other MS., neither in रस स, nor in रससार (4) B reads विमलस्त्रिविधा K reads विमलास्त्रिविधो, which is inc (5) B has शुक्ल पीतश्च माक्षिकः here the last term is inc K has शुक्लपीतश्च [रस स mentions the different names of विमल according to its colour, as पीत—द्विमविमल, शुक्ल—तारविमल, लोहित—कान्धविमल Chap. II v 96] (6) गोमूत्रकदलीरसे, a variant in K. (7) M reads कुलत्थकीद्रवकार्यै, which is inc. (8) K reads माक्षिकी विमलस्रथा, which is not gram. correct, as these are objects to स्वेदयन् (9) K reads this hemistich very imperfectly—मुहुः शूरणक दारवर्षिनि (10) B and M read तैलसपि

माक्षिक चूर्णित स्तम्भ^१-स्रुष्ट्यर्कचौरभावितम् ।

सत्त्व मुञ्चति सुधात टडकङ्कुठमोदितम्^२ ॥ ८ ॥

कदलीकन्दतुलसी-नारङ्गास्त्रपरिप्लुतम्^३ ।

सप्तसप्तपुटोपेत^४ पञ्चद्रावकसयुतम्^५ ।

स्त्रीस्तन्यमोदित धात^६ सत्त्वं मुञ्चति माक्षिकम् ॥ ९ ॥

चौद्रगन्धर्वतैलाभ्या^७ गोमूत्रेण घृतेन च ।

कदलोकन्दसारेण भावित माक्षिक मुद्गः ।

मूषाया^८ मुञ्चति धात सत्त्व शल्बनिभ मृदु^९ ॥ १० ॥

देवदासीरस क्षिप्त्वा^{१०} पादांशटङ्कुर्युतम्^{११} ।

मकटा मूषिका^{१२} कृत्वा धमेत् सत्त्वमपेक्षितम्^{१३} ॥ ११ ॥

किमत्र चित्र कदलोरसेन

सुपाचित^{१४} सूरणकन्दसम्युटे ।

- (1) मर्दक चूर्णित स्तम्भ a variant in M, which is partly correct
 (2) टडकङ्कुठमोदित a variant in K (3) M reads पञ्चप्लुतम्
 (4) M reads सप्तसप्तं पुटोपेत wherein the first term is inc (5) M
 reads सप्तसप्तम् (6) B reads erroneously स्त्रीस्तन्य मोदित धात K has
 स्त्रीस्तन्यमोदित धात (7) चौद्र गन्धर्वतैलाभ्या a variant in B [Vide रस च
 Chap II vs. 89-90] (8) K reads मूषाया, which is incorrect
 [Vide p 39 note (11)] (9) B reads मृदु, which is not gram
 correct. M reads शल्ब शल्बकं मृदु which is inc. as well as incomplete
 (10) M has मूषा (11) B and M read पादांश टङ्कुर्युतम् (12) K
 reads erroneously मूषिका. (13) धमेत् सत्त्वमपेक्षितम्, a variant in B
 स च मुञ्चति पेक्षितम्, a variant in M (14) K reads सुभाषित

वातारितैलेन पुटेन ताप्यं

पुटेन दग्ध वरशुद्धिमेति¹ ॥ १२ ॥

गोमूत्रैश्च सृष्टिचौरैः² भाव्यमेरण्डतैलकैः³ ।

माक्षिक दिनमेकान्तु मर्दिते वटकीकृतम् ।

अभ्रवदृधमयेत् सत्त्व⁴ सस्यकस्याप्यय विधि⁵ ॥ १३ ॥

ताप्यमावर्त्तक धातु⁶ माक्षिक⁷ मधुधातुकम् ।

माक्षिक तिक्तमधुर मेहार्श⁸ चयकुष्ठनुत् ।

कफपित्तहर बल्य⁹ योगवाहि रसायनम् ॥ १४ ॥

ज्वरसन्निपातदारियाण्यपि¹⁰ यन्नामकथनमात्रेण¹¹ ।

नश्यन्ति योजनशते¹² कस्तस्मात्सोद्देधकर¹³ ॥ १५ ॥

॥ इति माक्षिकशुद्धिः ॥¹⁴

(1) M reads परशुद्धिमेति (2) गोमूत्रेण सृष्टिचौरैः a variant in K

(3) B reads तैलके (4) K reads सत्व M reads अथकान्तु पतेत् सत्त्व

(5) B has an incomplete charana—सस्याप्यय विधि (6) ताप्यं चार

त्तकभाक, an incorrect variant in M (7) M reads माक्षिक, which

is an error of the scribe (8) B has मेहार्श, which is inc. M

has महार्श (9) M reads बल्य (without अशुद्धर) (10) K has

ज्वरसन्निपातदारियाण्यपि M has ज्वरसन्निपातदारियाण्यपि Both seem to be inc.

(11) K has तु after मात्रेण But we have not adopted it, because the

final च is optionally a शुद्ध letter (12) K reads योगशतानि

(13) B has कस्तस्मात्सोद्देधकर which is entirely absurd M has कस्त

सायासोद्देधकर, which has no clear sense. (14) B reads इति

माक्षिकशुद्धिः । This is wanting in M

विमल^१ शिषुतोयेन काञ्चिकासीसटङ्कणै^२ ।
 वज्रकन्दसमायुक्त भावित कदलोरसै^३ ॥ १६ ॥
 मोक्षक^४चारसयुक्तं धामित मूकमूषया^५ ।
 सत्त्व चन्द्रार्कसकाश^६ प्रयच्छति न समय. ॥ १७ ॥
 ॥ इति विमलशुद्धिः^७ ॥
 पतितोऽपतितश्च^८ द्विविधः शैल ईश्वरि^९ ।
 ग्रन्थान्तरेऽपि कीर्त्योऽसौ^{१०} कीर्तितो बहुभिः सुरै ॥ १८ ॥
 निदावे घम्भसतसा धातुसार धराधरा ।
 निर्यास च विमुञ्चन्ति तच्छिलाजतु^{११} कीर्तितम् ॥ १९ ॥
 शिलावटुधातुक^{१२} भात शलज गिरिसानुजम्^{१३} ।

- (1) B and K read विमला but use its adjectives in the neuter gender, this is ungrammatical (2) काञ्चिकासीसटङ्कणै a variant in K काञ्चिकासिसटङ्कणै, a variant in M (3) M reads कदलोरसे (4) K reads माक्षिक M reads माषण (5) M has सन्धित instead of धामित K has मूकमूषया, which is incorrect (6) M reads सयुक्त [The 16th and the 17th slokas nearly agree with the texts in रस स Chap II vs 103-104] (7) Both B. and K read विमलाशुद्धि । This is wanting in M (8) पतित पतितश्चैव, a variant in K. (9) B reads शैलमीश्वरि M reads द्विविधा शैलमीश्वरि, which is gram. inc. (10) The portion commencing from this charana and ending in माषणसतु यत्र (ślokas 18-21) is not found in B and M. (11) K reads शिलाजितु, which seems to be inc. [Cf रस स Chap II vs 110-111] (12) K reads incompletely धातु (13) K has गिरि सानुकम्

जलद्रिजं^१ गिरिः शैलः प्रोक्तस्त्वयानुकीर्तितः ॥ २० ॥

चाराण्णगोजलैर्धातं^२ शुध्यते च शिलाजतु ।

अथवा गोघृतेनापि त्रिफलद्वयार्द्रकद्रवैः ।

लोहपात्रे विलिख्य्य शोधयेत्तत्तु यन्नतः ॥ २१ ॥

शैलं विचूर्णयित्वा^३ तु धान्यान्त्रोपविषैर्विषैः^४ ।

पिण्डं बद्धा तु विधिवत्^५ पातयेच्चपलं यथा^६ ॥ २२ ॥

॥ इति शैलशुद्धिः^७ ॥

गौरः खेतोऽरुणः क्षण्यपलसु प्रशस्यते ।

हेमाभयैव ताराभो विषेपाद्रसबन्धकः^८ ॥ २३ ॥

- (1) K reads जलद्रिज, which is incorrect (2) This charana and the next five charanas are not found in B and M [रस स reads "चाराण्णगोजलैर्धातं शुध्यते च शिलाजतु । शिलाजतु च दुग्धेन त्रिफलासार्द्रकद्रवैः ॥" Chap. II. v. 117.] (3) विचूर्णयित्वा is gram. inc. The correct form is विचूर्णं, which, if adopted, destroys the metre. [This form of grammatical error is generally met with in the Purānas and Tantras. To avoid this error रस.स. reads शैलं तु चूर्णयित्वा तु, which creates tautology of तु. This śloka (22nd) nearly agrees with the text in रस स Chap II v 148] (4) h. has an incorrect reading—धान्यान्त्रोपविषैर्विषैः (5) This charana is wanting in K. M reads हला instead of वा (6) This charana is not found in K. M has चतस्रपलसु यथा, which is unintelligible. [रस स. reads तथा Chap II. v. 148] (7) K reads इति शिलाजितशुद्धिः, which ought to be शिलाजतुशुद्धिः. (8) B reads रसबन्धकः M reads रसबन्धनम्.

शेषी मथ्यी च लाक्षावत्^१ शीघ्रद्रावी तु निष्कली^२ ।

वङ्गवद्वर्त^३ वङ्गी चपलस्तेन कीर्तितः^४ ॥ २४ ॥

यस्त्रेण बद्धा चपलं लङ्घयेद्यदि सागरम् ।

वस्त्रञ्च वेष्टयेत् सद्यः तेनासी चपलः स्मृतः ॥ २५ ॥^५

सारयेत् पुटपाकेन चपलं गिरिमस्तके ।

देहबन्धं करोत्येव विशेषाद्द्रसबन्धनम् ॥ २६ ॥

चपलश्चपलावेधं करोति घनवस्त्रलः ।

चपलो लेखन. छिन्धो देहलोहकरो मतः ॥ २७ ॥

॥ इति चपलशुद्धिः ॥^६

मृत्तिका^७गुडपाषाण भेदतो रसकस्त्रिधा^८ ॥ २८ ॥

पीतसु मृत्तिकाकारो मृत्तिकारसको वरः^९ ।

(1) B has शेषा मथ्याय लाक्षावत्. M has शेषा मथ्याय लाक्षावत्, wherein the last term seems to be incorrect.

(2) शीघ्रं द्रावास्तु निष्कली, a variant in B. K has शीघ्रद्रावीस्तु, which is inc. रसद्रावास्तु निष्कली, a variant in M, wherein the last term is inc.

(3) M reads नागवद्वर्त.

(4) The slokas 23rd and 24th nearly agree with the texts in रस.स. Chap. II vs 143-144.

(5) The 25th sloka is not found in B and M. (6) The 26th and the 27th slokas with the portion— इति चपलशुद्धिः are not found in B and M. [The latter hemistich of the 27th śloka exactly agrees with the text in रस.स. Chap II. v. 145]

(7) M reads मृत्तिका, which is inc. (8) B reads भेदको तो, which is not correct. M reads भेदको रसस्त्रिधा, which is a defective charana.

[But रस.स. states two sorts of रसकः Vide Chap II. v. 149]

(9) मृत्तिकारसतो वरम्, a variant in M, which is erroneous.

शुद्धाभो मध्यमो ज्ञेय पापाणां कनिष्ठक^१ ॥ २८ ॥

कटुकालावुनिर्यासेनानोद्य^२ रसक पचेत् ।

शुद्धो दोषविनिर्मुक्त^३ पोतवर्णस्तु जायते^४ ॥ २९ ॥

किमत्र चित्र रसक^५ रसेन

रजस्वलाया कुसुमेन^६ भावितम् ।

क्रमेण कृत्वा उरगेन^७ रश्चित

करोति शुद्धं विपुटेन^८ काञ्चनम् ॥ ३१ ॥

क्षीयते नापि वदिस्य सत्त्वरूपो महाबल ॥ ३२ ॥^९

रसक चूर्णयित्वा तु बद्धा वस्त्रे विचक्षण ।

मूत्रे निधापयेत् स्त्रीणां सप्तरात्र सुरेखरि ॥ ३३ ॥

पुष्पाणां रक्तपीतानां रसे पत्रैश्च^{१०} भावयेत् ॥ ३४ ॥

- (1) K reads कनिष्ठक M reads कनिष्ठिक Both are incorrect
 (2) B has निवासे कालाय M has निवासे कालाभ्या Both are incorrect
 (3) K reads दोष विनिर्मुक्त M reads विनिर्मुक्त^३ Both are gram inc
 (4) पोतवर्णस्तु जायते a variant in K which seems to be an error of the scribe जायते पोतवर्णस्तु a variant in M. [Vide अमर Chap II vs. 153 154] (5) M reads रसको [The term रसक is of both genders]
 (6) M reads रजस्वलाया कुसुमेन (7) K reads सुरेखरि [Both सुर (lead) and खरि (sulphur) are mentioned in रसविज्ञानसिधे Chap 3]
 (8) M has क्व विपुटेन (9) This hemstich is not found in B and M After this 32nd sloka we find चन्द्र in K only* hence we have not inserted it in the text It appears to be redundant.
 (10) B reads पत्रैश्च which is evidently an error of the scribe. K reads पत्रैश्च which is also incorrect, as the use of flowers is unusual.

क्षारैः स्रैहैस्तथा चाम्नेः भावितं रसकं मुहुः ।

ऊर्णालाक्षानिशा^१पथा भूनताधूमसंयुतम्^२ ॥ ३५ ॥

सूकसूपागतं^३ धातं टङ्गणेन ममन्वितम् ।

सत्त्वं कुटिलसद्भाशं मुञ्चत्येव^४ न संशयः^५ ॥ ३६ ॥

गोभदो रसकस्तुथ^६ चित्तिकिटो^७ रसोद्भवः ।

खर्परो^८ नेत्ररोगारिः रोतिरुत्ताम्ररञ्जकः^९ ॥ ३७ ॥

रसको रञ्जको रूक्षो वातहतु श्लेष्मनाशनः^{१०} ।

त्रिदोषघ्नन्तु तत्सत्त्वं नेत्रदोषविनाशनम्^{११} ॥ ३८ ॥

॥ इति रसकशुद्धिः^{१२} ॥

कालकूट^{१३}विषं पीत्वा गरुडः सोदुमक्षमः ।

- (1) B has इर्णालाक्षानिशा, wherein the first term is not correct K has क्षारैः स्रैहैः in lieu of निशा M has ऊर्ण instead of ऊर्ण [Vide रस.स. Chap II v 162, which mentions निशा] (2) K reads मधुता, which is gram inc. (3) B has गते. K has सूत्वा M has एक in place of सूक All the readings are inc. (4) Vide रस.स. Chap II v 161, which says "बद्धाभ पतित सत्त्वं." K reads मुञ्चत्येव. M reads मुञ्चत्येव (5) Cf. रस.स. Chap II v. 162 (6) M has an incomplete charana—रसन्तु त्य (:) M reads भदो, which seems to be inc. (8) B has खर्परी. M has कर्परी. (9) K reads रतिरुत्ताम्ररञ्जकः. M reads रौतिरुत्ताम्ररञ्जक. (10) M reads नागिनी, which is not correct. [रस.स. states कफविषविनाशन Chap II v 150] (11) K reads नेत्ररोगविनाशनम् M reads नेत्रदोष हरति च, which is gram inc. (12) B has not इति M reads रसशुद्धिः, which is not correct (13) B reads कालकूट

सुधामपि तथावामत्^१ भुक्त आशीविषामृते^२ ।
 स्वयं विनिर्गते चक्षुः सस्यकोऽभूत् स कालिकः^३ ॥ ३९ ॥
 एकधा सस्यकस्तस्य^४ स्त्रीमूत्रे भावयेद्भ्रजः^५ ।
 शश^६शोणितमध्ये वा दिनमेकं निधापयेत् ॥ ४० ॥
 तस्य चूर्णं महेशानि पादसौभाग्यसंयुतम्^७ ।
 करच्छतैलमध्यस्थं दिनमेकं निधापयेत्^८ ॥ ४१ ॥
 मध्यस्थमन्धमूषायाः^९ धमयेत् कोकिलात्रयम्^{१०} ।
 इन्द्रगोपकसंकाश^{११} सत्त्वं पतति शोभनम्^{१२} ॥ ४२ ॥
 एकधा सस्यकस्तस्मात्^{१३} धातो निपतितो भवेत् ।

- (1) B reads स्वधावामत् K reads सुधां चार M reads सुधामविषामाम्, which is unintelligible We have kept अवामत्, though gram incorrect, merely for the sake of metre (2) शोणितमाशीविषामृते, a variant in B भुक्तमाशीविषामृते, a variant in K. शोणितमाशीविषाहृते, a variant in M [Vide रसरत्नसमुच्चय Chap II. vs. 126-127] (3) M reads सकालिक (4) एकधा सस्यकस्तस्य a reading in K which seems to be inc M reads एकया instead of एकधा. (5) M reads द्वावधेद्भ्रज (6) M has शर (7) M has an incorrect reading—पादच्छतस्राय्यसंयुतम् (8) Cf रस स Chap II. v 133 (9) K has चन्धमूषायाः, which is erroneous M has मन्धमूषायाः, which is absurd. रस स has चन्धमूषायाःसंयुतम् Chap II v. 134 (10) K reads आपयेत् रस स. reads also आपयेत् कोकिलत्रयम् Chap II. v 134. (11) M has an absurd reading—वशीपकाशकाश. रस स has इन्द्रगोपकसंकाश (12) रस स. reads भवति instead of पतति Chap II v. 134. (13) K reads सस्यकस्तस्य. M reads एकया सस्यकामये.

कालिकारहितो रक्तः शिखिकठ^१समाकृतिः ॥ ४३ ॥
 सस्या मयूरतुल्य स्यात्^२ वज्रिकृत् कालनाशन,^३ ।
 रसायने तु योग्यः स्याद्^४ वयस्तन्मकरो भवेत् ॥ ४४ ॥
 सस्यकः शुद्धिमाप्नोति रक्तवर्गेण भावितः^५ ॥ ४५ ॥

॥ इति सस्यकशुद्धिः ॥

दरदस्त्रिविध. प्रोक्त^६चर्मरः शुकतुण्डक.^७ ।

हंसपादसृतोयः स्याद्^८ गुणवानुत्तरोत्तरः^९ ॥ ४६ ॥

चूर्णपारदभेदेन^{१०} द्विविधो दरदः पुनः ॥ ४७ ॥

(1) K has शिखिकठ M has शिखिकर्ण But रम.स. has मयूरकण्डसंख्य
 Chap. II v 127 (2) B has तुल्य स्याद् K has तुल्य स्या M has तुल्य
 All the readings are gram incorrect (3) B reads कालनाशन, which
 has no clear sense K reads वज्रिकृत्कालनाशन (4) B and K have
 सस्य स्याद् M has सस्यस्य Both are gram inc (5) K and M
 read रक्तवर्गेण, which is evidently an error, because we find in रम.स रक्त
 वर्गेण, which is supported by the MS B M has भावितम्, which is
 gram erroneous. [Vide रम.स. Chap II v. 130] (6) दरदस्त्रिविधा
 रक्त, a variant in B and M (7) B has चर्मरयुकदडक M has
 चर्मरम शुकदडक (8) B and M read हंसपादन्तु स्य स्यात् [रम.स
 reads हंसपाद Vide Chap III v. 139.] (9) All the MSS.
 have उत्तरोत्तरम्, but since दरद is written in the masculine gender, it
 ought to have an adjective in the same gender (10) K reads
 भेदादि M reads दरद Both are inc.

गोमासे माहिषे मूत्रे^१ दध्यन्ततिलतैलयो^२ ।
 एकैकं त्रिदिनं पक्त्वा शिखिपित्तेन भाषयेत् ॥ ४८ ॥
 दरद पातनायन्त्रे^३ पातयेत् सलिलाशये^४ ।
 सत्त्व सु सूतसकाश^५ जायते नात्र संगय^६ ॥ ४९ ॥
 लघुकन्दरदो मूच्छो^७ हिङ्गुल चूर्णपारदम्^८ ।
 मणिरागजमस्यैव^९ नाम चर्मारगन्धिकम्^{१०} ॥ ५० ॥
 तित्तोष्ण हिङ्गुलं दिव्य^{११} रसगन्धकसम्भवम्^{१२} ।
 लोहकुष्ठहर दिव्य^{१३} बलमेधाग्निदोपनम् ॥ ५१ ॥

- (1) The portion commencing from this charana and ending in
 छत्वाक्तकपटोपरि (48—70) is wanting in K (2) दध्यन्ततिलतैलयो^२
 variant in M, which seems to be incorrect (3) M has दरद पात
 यत् पात्र wherein the first term is gram inc [For पातनायन्त्रं vide रस स
 Chap IX vs 6—8] (4) The term पातयेत् is wanting in B,
 which reads सलिलाशये M reads सलिलाशय But as we see in रस स,
 which nearly agrees with this sloka, the term अलाशये we have adopted
 the above reading as correct one [Vide Chap III v 144]
 (5) सत्त्व सूतसकाश, a variant in M [रस स reads तत्त्वत्त्व सूतसकाश Chap
 III v 144] (6) रस स reads पातयेन्नात्र संगय [Chap III v 144]
 (7) M has an incorrect and incomplete reading—लघुकन्दरदोष्णेन
 (8) B reads चूर्णपारदम् M reads चूर्णेपारदम् (9) मणिरागजमकरदरद
 a variant in B मणिकामाकर शेष a variant in M Both the readings
 seem to be inc (10) B reads नात्रा M reads न ना चर्मारगन्धिकम्
 (11) M reads दिव्य (12) M reads संभवेत् which is not correct
 (13) B has लोहकुष्ठहर दिव्य M has दोष्का, which has no sense

किमत्र चित्रं दरदः सुभावितः

क्षीरेण मेप्या बहुगोऽम्बुवर्गः ।

सितं सुवर्णं बहुघर्मतापितं

करोति साक्षाद्दरकुडुमप्रभम् ॥^१ ५२ ॥

॥ इति दरदशुद्धिः ॥

वभ्रोकशिखराकारं भङ्गे नीलोत्पलद्युति ।

घृष्टन्तु गैरिकच्छाय^२ स्रोतोज सुगवन्दि^३ ॥ ५३ ॥

गोगकद्रसमूलेषु घृतक्षौद्रवसासु च ।

भावित बहुशस्तच्च चिप्रं बध्नाति सूतकम्^४ ॥ ५४ ॥

॥ इति स्रोतोऽञ्जनशुद्धिः ॥^५

॥ इत्यष्टमहारशुद्धिः ॥^६

एवं महारसाः^७ प्रोक्ताः शृणुष्वोपरसान्^८ प्रिये ॥ ५५ ॥

(१) M reads बहुघर्मभावित. This sloka agrees with the text in रस म. except the term सित, which is एर [Chap III. v 143] (2) घृष्टन्तु गैरिकच्छाय,—an incorrect variant in M. (3) M reads स्रोतस्य which is evidently an error. This sloka agrees with the text in रस म except the last term, which is लघवद्गुणः. (4) Cf रस स Chap. III v 107. (5) This portion is wanting in M. (6) This portion is not found in M. (7) B reads महारसा (without विघर्षं), which is inc. (8) M has शृणुष्वेव रसान्, which is gram. inc. [The verb शृणुष्व is gram. inc. The correct form is शृणु. This sort of error is generally seen in the Purānas and Tantras. For a similar grammatical anomaly vide ante page 100, note 3.]

गन्धकस्तालकः¹ शिला सौराष्ट्री खग²गैरिकम् ।
 राजावर्त्तय³ कङ्कुठम्⁴ अष्टा⁵ उपरसा स्मृताः⁶ ॥ ५६ ॥
 श्वेतद्वीपे पुरा देवि सर्व्वरत्नविभूषिते ।
 सर्व्वकाममये रम्ये तीरे क्षीरपयोनिधे⁷ ॥ ५७ ॥
 विद्याधरीभिर्मुग्धाभिरङ्गनाभिश्च योषिते ।⁸
 सिद्धाङ्गनाभिस्त्रिष्टाभिस्तथैवाप्सरसा गणैः ॥ ५८ ॥
 देवाङ्गनाभिरन्याभिः क्रोडिताभिः पुरा प्रिये ।
 गीतनृत्यैविचित्रैश्च वाद्यैर्नानाविधैस्तथा ॥ ५९ ॥
 एव⁹ सक्रोडमानायास्तवाभूत् प्रसृतं¹⁰ रजः ।
 तद्रजोऽतीव सुशोणि¹¹ सुगन्धि सुमनोहरम्¹² ॥ ६० ॥
 रजसखातिव्राहुल्यात् वासस्ते रक्तता¹³ ययौ ।
 तत्र त्यक्त्वा तु तद्वास¹⁴ सुस्राता¹⁵ क्षीरसागरे ॥ ६१ ॥

- (1) B reads here गन्धक तालक But it writes afterwards गन्धक and तालक (2) M reads खर here but we see afterwards in B and M काशीम् instead of खग or खर [Vide sloka 8] (3) B and M read at first राजावत्, but afterwards राजावत् (4) B reads कङ्कुठ (5) B has सदा, which is grammatically inc (6) B reads विद्याधरी (7) B has पयोनिध (without विभुः), which is incorrect. (8) The hemistich and the next three are not found in M (9) M reads एव (10) B reads प्रसृत, which is neither accurate nor metrical (11) M has सुशोणि, which is gram. inc (12) B reads सुमनोहरम् (13) B reads रक्तता (14) B has तद्वास. (15) M reads तत्र त्यक्त्वा तु तद्वास.

१. हता^१ देवाङ्गनाभिस्त्वं सुरैश्चापि पुरं^२ गता ।
 जम्बिभिस्ते रजोवस्त्रं^३ नीतं मध्ये^४ पयोनिधिः ॥ ६२ ॥
 एवं ते शीणितं भद्रे प्रविष्टं क्षीरसागरे ।
 क्षीराब्धिमयने चैतदमृतेन सहोत्थितम् ।
 निजगन्धेन तान् सर्वान् हर्षयद्देवदानवान्^५ ॥ ६३ ॥
 ततो देवगणैरुत^६ गन्धकास्थो भवत्वयम् ॥ ६४ ॥
 रसस्य बन्धनार्थाय जारणाय^७ भवत्वयम् ।
 ये गुणाः पारदे प्रोक्ता^८स्ते चैवात्र भवन्त्विति ॥ ६५ ॥
 इति देवगणैः प्रीतैः पुरा प्रोक्तं सुरैश्चरि ।
 तिनार्यं गन्धको नाम विख्यातः क्षितिमण्डले ॥ ६६ ॥
 स चापि त्रिविधो देवि शुकचञ्चुनिभो वरः ।
 मध्यमः पोतवर्णः स्याच्छुक्लवर्णोऽधमः प्रिये ॥ ६७ ॥
 कारञ्चैरण्डतैलेन द्रावयित्वाजदुग्धके^९ ।
 सिञ्चेदुन्नात्तनिर्यासे^{१०} चीन् वारांस्तं^{११} पृथक् पृथक् ॥ ६८ ॥

- (1) B reads हता, which is not accurate. (2) B has सुरैश्चापि पुरा, which has no sense. (3) हर्षयद्देवदानवान्, a variant in M. (4) This term is wanting in M. (5) Both B and M read सर्व-दानवान्, which creates tautology. (6) M has देवगणैरुत, which appears to be incorrect. (7) M reads जारणार्थाय. (8) B has पारदे प्रोक्ता, which is gram inc. M has पारदेऽप्युक्ता. (9) द्रावयित्वा जदुग्धके, a variant in M. (10) M reads सिञ्चेदुन्नात्तनिर्यासे, wherein, the middle term seems to be inaccurate. (11) Both B and M read चीन् वारास्तं, which is gram inc.

ज्वालनीबीजचूर्णेन मत्स्यपित्तैश्च भावयेत् ।
 भृङ्गाभ्रसा वा सप्ताहं भावित. क्षालितोऽभ्रसा^१ ॥ ६८ ॥
 तापितो बदराङ्गरैः^२ घृताक्ते लोहभाजने ।
 आवर्त्तितश्च मृद्गन्नी घृताक्त^३कर्पटोपरि ॥ ७० ॥
 क्षिप्रं भृङ्गस्य निर्यासे^४ क्षालितो गन्धको हितः^५ ॥ ७१ ॥
 गन्धको हि स्वभावेन रसरूप^६ स्वरूपतः ।
 गन्धक शोधयेत् चोरे^७ शृङ्गवेररसे तथा^८ ॥ ७२ ॥
 रसे च^९ भृङ्गराजस्य निम्बुकस्य रसे तथा^{१०} ।
 शोधित. सप्तवाराणि^{११} गन्धको जायतेऽमलः^{१२} ॥ ७३ ॥
 ॥ इति^{१३} गन्धकशुद्धिः ॥

तानक. पटल. पिण्डो द्विधा तत्राय उत्तमः ।

कुष्माण्ड तु शत^{१४} वारान् तालकं स्वदयेद्बुध. ॥ ७४ ॥

- (1) B has भावित क्षालिताभ्रसा M has भावित क्षालिताभ्रसा Both the readings seem to be inaccurate (2) तापीतयदराङ्गरैः, a variant in M which is evidently an error of the scribe (3) M reads घृताक्ते
- (4) निविध्य भृङ्गनिर्यासे a variant in K. M reads भृङ्गस्य सारिष (5) M reads हितम् which is grammatically inc, being an adjective to गन्धक-
- (6) B reads रस रूप, which is not correct (7) M has चोरे
- (8) K has शृङ्गवेररसैश्च. M has शृङ्गवेररसे तथा (9) K reads रसम् which is inc. (10) निम्बुकस्य रसे तत्, a variant in K. निम्बुकस्य रसे तत् a variant in M (11) All the texts have this reading.
- * which is not authorised by any lexicon The correct form is सप्तवाराण्यु.
- (12) M reads गन्धको निर्मला भवत्. (13) This term is wanting in B (14) M reads शतान्यु, which is gram. inc.

स्रक्चोरकटुकालावु^१-रसयोः सप्तधा पृथक् ।

तिलसषपशिशूणि लाक्षा च लवणं गुडः^२ ।

टङ्गण च युतैर्द्युतैः^३ तालक भूधरे द्रवेत्^४ ॥ ७५ ॥

व्याधिघातफलचारं^५ मधु^६कुमाण्डकं तथा ।

द्रवैः^७ पुनर्नवोद्भूतैः सप्ताहं मर्दयेद्द्रुधः ॥ ७६ ॥

दत्त्वा पादाशकं^८ सर्वं ततः पातनयन्त्रके ।

दद्यात् पुटं गजाकारं^९ पतेत् सत्त्वं सुतालकात्^{१०} ॥ ७७ ॥

॥ इति तालकशुद्धिः ॥^{११}

रक्ता शिला^{१२} तु गोमासे लुङ्गास्त्रेण विपाचिता^{१३} ।

(त्रिपुष्पेण पृथग्भाव्या शिला तालकवद्भवेत् ।)^{१४}

(1) B has स्रक्चोरकटुकालावु which is unintelligible, as well as defective in metre K has सुद्धकंचोरकटुको M has स्रक्चोरकटुकालावु

(2) M has गुडम् (3) B reads युत छैते, which is gram incorrect
M reads युत छैते (4) K reads धमेत् M reads न्द्रवत्, which is inc
(5) व्याधिघातफलचार, a variant in B व्याधीघातफलचार, a variant in K M has an incomplete charapa—व्याधिघातप रञ्ज (6) B reads मधु M has not this term () B reads द्रवै (8) M reads पादात् शकम् (9) M reads गजकारान् (10) पतेत् सर्वं सुतालकम्, a variant in M (11) This is wanting in B and M

(12) K reads रक्ता शिला, which seems to be gram inc (13) मङ्गास्त्रे
(14) विपाचिता, a variant in B. लुङ्गास्त्रे तु पाचिता, a variant in K. लुङ्गास्त्रेण
विपाचिता, a variant in M The last two readings are gram incorrect.

(14) This hemistich is found only in M

ता रक्तपीतपुष्पाणा रसे पित्तैश्च भावयेत् ॥ ७८ ॥

॥ इति शिलाशुद्धि ॥¹

सिता कृष्णा च साराद्रौ चूर्णखण्डात्मिका च सा² ॥³

गोपित्तन³ शत वारान् सौराष्ट्रौ भावयेत्तत ।

धमित्वा पातयेत् सत्त्व क्रामण चातिगुह्यजम् ॥ ८० ॥

॥ इति साराष्ट्रीशुद्धि ॥⁴

काशीस त्रिविध शुक्ल⁵ कृष्ण पीतमिति प्रिये ॥ ८१ ॥

काशीस चूणयित्वा तु कासमहरसेन च ।

राजकोशातकीतोयै⁶ पित्तश्च⁷ परिभावयेत् ॥ ८२ ॥

॥ इति काशीसशुद्धि ॥⁸

गैरिक त्रिविध रक्तहेमकेवलमेदत⁹ ।

रक्तवगरसक्रायपित्तै¹⁰ स्तुद्धावयेत् पृथक् ॥ ८३ ॥

अग्नेन क्रमयोगेन गरिक विमल धमेत्¹¹ ।

क्रमात् सितश्च¹² रक्तश्च सत्त्व पतति शोभनम् ॥ ८४ ॥

॥ इति गैरिकशुद्धि ॥¹³

(1) This is wanting in B and M. K has इति मन शिलाशुद्धि ।

(2) M reads चर्चित साक्षिकाचम which is unintelligible. (3) M has गोपित्तन which is inc. (4) This is wanting in B and M. (5) K

has कश्मल विष शुक्ल. M has काशानली शुक्ल. Both are incomplete.

(6) K reads कोमलकी. I reads ताः. (7) M reads पृथक्. (8) This is wanting in B and M. (9) एमच सितमेदत a variation in M.

(10) M reads विमै which is inc. (11) K reads मवत्. (12) M

reads पीतश्च. (13) This is wanting in B and M.

राजावर्त्ती द्विधा देवि गुलिका^१चूर्णभेदत ॥ ८५ ॥

तच्चूर्णं देवदेवेशि महिषीक्षीरसंयुतम्^२ ।

विपचेदायसे पात्रे गोघृतेन विमिश्रितम्^३ ॥ ८६ ॥

तच्चूर्णितं सुरेशानि^४ कुनटीघृतमिश्रितम्^५ ।

सौभाग्यपञ्चगव्येन पिण्डीबद्धं तु^६ कारयेत् ।

धमितं खादिराङ्गारैः^७ सत्त्वं मुञ्चति शोभनम् ॥ ८७ ॥

॥ इति राजावर्त्तशुद्धिः ॥^८

कङ्कुष्ठं विद्रुमच्छायं^९ तच्च सत्त्वमयं प्रिये^{१०} ॥ ८८ ॥

॥ इति कङ्कुष्ठम् ॥

सूर्यावर्त्तीदककणा-र्याङ्गिप्रुशिफारसैः^{११} ।

कदली^{१२}कन्दसारेण बन्ध्याकोशातकीरसैः^{१३} ॥ ८९ ॥

(१) K reads वृटिका (२) K reads मिश्रित (३) M reads

मिश्रितम् (४) M has महेशानि (५) B reads कुनटि K reads

सयुतम् M reads कुनटी, which appears to be the error of the scribe.

(६) B reads पिण्डीबद्ध तु K reads पिण्डिवद्ध तु M reads पिण्डिवद्धतु.

(७) धामित खदिराङ्गारै, a variant in B K reads धामित M reads धमित

(८) This is wanting in B and M We find the 84th sloka in all the

MSS after इति राजावर्त्तशुद्धि, but looking at the context, we placed the

same after the 83rd sloka. (९) M reads विद्रुमच्छाया, which is

gram inc (१०) B reads यच्च K reads सत्व तु यप्रिये (११) B

has र्नाशिय K has नवसौष्ट M has शिफारसै. (१२) K reads

कदली (१३) K reads कोशतकी, which seems to be incorrect.

काकमाची^१ देवदाली^२ वज्रकन्दरसैस्तथा^३ ।
 एभिर्व्यस्तै^४ समस्तैर्वा चाराम्लस्रेहसैस्त्वै ।
 महारसाथोपरसा शुद्धिमायान्ति भाविता ॥ ८० ॥
 लाज्जालवणसौभाग्य-धूमसार^५ कटुत्रयम् ।
 शिशुमूल^६ मधूच्छिष्ट पथ्यागुगुलुधातव^७ ॥ ८१ ॥
 सजिकासर्जनिर्यास^८ पिण्याकोर्णसमन्वितम्^९ ।
 पारावतमलक्षुद्रमत्स्यद्राविकपञ्चकम्^{१०} ॥ ८२ ॥
 तिलसर्पपगोधूम मापनिथ्यावचिकसम्^{११} ।
 छागक्षीरेण^{१२} सयुक्त वज्रपिण्डी तु कीर्त्तिता^{१३} ॥ ८३ ॥
 अनया वज्रपिण्डा तु पञ्च^{१४} माहिपयुक्तया ।
 महारसा मोदितास्तु पञ्चगव्येन भाविता ॥ ८४ ॥
 कोष्ठे^{१५} खुराग्निना धाता^{१६} सत्त्व सुचन्ति^{१७} सुव्रते ।

- (1) K has काकमाचि which appears to be incorrect (2) M reads देवदाली (3) B and M have रसेन च. (4) M reads एभिर्यस्तै (5) M reads धूमसार (6) K reads शिशुमूल M reads शिशुमूल (7) पथ्यां गुगुलुधातव, a variant in B, wherein the first term is incorrect M reads सज्जिकम् in tead of धातव (8) B has सजिनिर्यास M has सज्जनिर्यासपिण्याको (9) पिण्याकोर्णसमन्विता a variant in K M has an incomplete charana—नारसमन्वितम् (10) B reads पञ्चम (11) M has निथ्य पचिहस (12) K reads छागो क्षीरेण (13) वज्रपिण्डी तु कीर्त्तिता an incorrect variant in K वज्रपिण्डीति कीर्त्तिता, a variant in M, wherein the last term is gram inc. (14) M reads पञ्च (15) K reads काश M reads काष्ठ (16) B and M read चत (17) K and M read सुचति

एवं शिलाभ्यो जीवेभ्यो मृद्भ्यः सच्चं प्रजायते^१ ॥ ८५ ॥

॥ इत्युपरसा अष्टौ ॥^२

एवं चोपरसाः प्रोक्ताः शृणु^३ लोहान्यतः परम् ॥ ८६ ॥

सुवर्णं रजतं ताम्रं तीक्ष्णं वज्रं भुजङ्गमम्^४ ।

लोहन्तु^५ षड्विधं तच्च यथा पूर्वं तदक्षयम् ॥ ८७ ॥

तत्रादितः सुरेशानि सारं लोहद्वयं स्मृतम्^६ ।

साधारणी तीक्ष्णशुल्के^७ वज्रनामौ^८ तु पूतिकौ^९ ॥ ८८ ॥

रसजं^{१०} चैवजं चैव लोहसंकरजं^{११} तथा ।

त्रिविधं^{१२} जायते हेमं चतुर्थं नोपलभ्यते ॥ ८९ ॥

रक्ताभं पीतवर्णं च द्विविधं^{१३} देवि काञ्चनम् ।

दाहे^{१४} रक्तं सितं छेदे निकषे^{१५} कुङ्कुमप्रभम् ॥ ९० ॥

सगौरवं मृदु^{१६} स्निग्धं तारं^{१७} शुल्कविवर्जितम् ।

(१) B reads प्रजायते. M reads प्रतापयते (२) This is wanting

in B and M (३) M reads शृणु, which is incorrect (४) तीक्ष्ण

चद्रभुजङ्गमा, a variant in K तीक्ष्णं वर्णं तु अद्रमा, an incorrect variant in

M [The term नाय=भुजङ्गम=श्रीश.] (५) तु is wanting in K

(६) K reads नम (७) B reads तीक्ष्णशुल्के. K reads साधारणी, which

is gram inc. (८) M reads नायवदौ (९) B has पूतिकौ K

has युनिकौ M has पौतिकौ We have adopted the above reading

after collating all the texts (१०) M reads रसक. (११) M

has साहसहरजौ, which is gram inc. (१२) M reads त्रिविधो, which

is not gram correct (१३) M has त्रिविध (१४) M reads

दाहे (१५) K reads निकषे (१६) B has नुर, which seems to

be a tautology (१७) B reads शशि

हेम पीडशवर्णाद्य शस्यते देहलोहयो* ॥ १०१ ॥

मृत्तिका^१ मातुलुङ्गास्त्रै^२ पञ्चवासरभाविता^३ ।

सभस्मलवणा^४ हेम शोधयेत् पुटपाकतः ॥ १०२ ॥

शुक्लञ्च तारकृष्णञ्च^५ द्विविध रजत प्रिये ।

शुक्लं स्निग्धं मृदु श्वेतं तारसुत्तममिष्यते ॥ १०३ ॥

नागेन चारराजेन द्रावितं शुद्धिमिच्छति ।

तारं त्रिवारं निक्षिप्तं पिशाची^६ तैलमध्यत ॥ १०४ ॥

ताम्रं च द्विविधं प्रोक्तं रक्त^७ कृष्णं सुरेश्वरि^८ ।

घनघातसह स्निग्ध^९ रक्तपत्र^{१०} मृदूत्तमम्^{११} ॥ १०५ ॥

सुच्छकचीरलवण^{१२} चाराम्बपरिलेपितम्^{१३} ।

ताम्रपत्रं च निर्गुण्डो रसमध्यं तु टालयेत्^{१४} ॥ १०६ ॥

- (1) M reads मृत्तिका which is gram inc. (2) B has मातुलुङ्गास्त्रै which is incorrect
- (3) K reads पञ्चवारं सुभाविता M reads पञ्चवासरभाविताम्, which is gram incorrect
- (4) M has सभस्मलवणा which is not correct
- (5) B reads तापकृष्णञ्च K reads तापकृष्णञ्च
- (6) B has पिशाची which is unintelligible
- (7) रक्त is wanted in B thus destroying the metre
- (8) K reads सुरेश्वरि, which is a palpable error of the scribe
- (9) घनघातसहस्निग्ध a variant in K
- (10) K reads रक्तपत्र. M reads रक्तपात्र a variant in M where न्नात् seems to be inc.
- (11) Both B and K read मृदूत्तमम् which is incorrect
- (12) B reads चारलवण The letter क after च is wanting in M
- (13) K reads परिष्कृतं M reads चिरक्षिप्तम्
- (14) निर्गुण्डोरसमध्यं चालयेत् a variant in M

रोहणं वाजरं चैव¹ ततोयं च पडालकम्² ।

इति तीक्ष्णं त्रिधा तच्च कान्त³लोहमिति स्मृतम् ॥ १०७ ॥

नीलं क्षणमिति त्रिगुणं⁴ सूक्ष्मधारमयः⁵ शुभम् ।

गुडूची⁶ हंसपादो च नक्तमालः⁷ फलत्रयम्⁸ ॥ १०८ ॥

गोपालकी⁹ गोरसान¹⁰ तुम्बुरुलोहनिष्ठकः¹¹ ।

एषां रसे ढालयेत्तत्¹² गिरिदोषनिवृत्तये ॥ १०९ ॥

चपु च¹³ द्विविधं ज्ञेयं श्वेत¹⁴क्षणविभेदतः ।

श्वेतं¹⁵ लघु सृदु त्रिगुण-सुत्तमं वङ्गमुच्यते ॥ ११० ॥

नागस्वेकविधो¹⁶ देवि शोघद्रावो¹⁷ सृदुर्गुरुः ॥ १११ ॥

महिषस्यास्थिचूर्णेन वापात्तन्मूत्रसेचनात् ।

वङ्गं शुद्धं भवेत्तद्वत्¹⁸ नागो नागास्थिमूत्रतः¹⁹ ॥ ११२ ॥

(1) M reads राजक चैव

(2) M reads पडालकम्

(3) B

reads काली M reads काशी

(4) नील क्षण त्रिगुण, a variant in K.

(5) K has सूक्ष्मधारमय M has सूक्ष्मधारमयश्च. The terms मय and मयश्च are not correct.

(6) B reads गुडूची

M reads गणूची

(7) B and

K read नक्तमाला M reads नक्तमाल.

(8) M has फलत्रयम्, which

seems to be the error of the scribe.

(9) B reads गोपालिकी K

reads सेफालिका

(10) All the texts read गोरसान, wherein the sixth

case-ending cannot be accounted for

(11) K has तुम्बुरुलोहनिष्ठकः.

M has तुम्बुरुलोह निष्ठकम्.

(12) M reads ढालयेत्तत्

(13) K

reads चपुच

(14) B and M read. सित

(15) K reads सित.

(16) M has नागस्वेकविध

(17) K reads शोघद्रावि

(18) K reads

महिषो. M reads भवेत्तद्वत्

(19) The term नागो is wanting in B

K has वापास्थिमूत्रतः, which is incomplete as well as incorrect.

गौरीफलानि^१ क्षुरको रजनी तुम्बुरुणि च^२ ।
 कुवेराक्षस्य वोजानि मल्लिकायाथ सुन्दरि ॥ ११३ ॥
 पलाशशुष्कापामार्ग^३ चारसुकक्षीरयोगतः^४ ।
 सप्तधा परिवापेन शोधयन्ति भुजङ्गमम्^५ ॥ ११४ ॥
 सुही^६क्षोरसमायोगात् वङ्ग^७ चावापयेत्ततः ॥ ११५ ॥
 सुह्यर्कक्षोरहलिनी कञ्चुकी^८कन्दचिन्नकैः ।
 गुञ्जाकरञ्जधुत्तूर^९ हयगन्धाद्द्वितालकैः^{१०} ॥ ११६ ॥
 नक्तमालेद्गुदोशक^{११} वारुणीमूलसयुतैः ।
 पिष्टैर्माहिपतक्र तु^{१२} सप्तरात्रोपितैस्ततः ।
 निपेकः सर्व्वन्नोहाना भल हन्ति न संशयः^{१३} ॥ ११७ ॥
 देवदालोफलरज. स्वरसैर्भावितं मुहुः ।

- (1) B has गौरीफलानि. M has गौरीफलानि. Both the readings seem to be incorrect. (2) रजनि तु कश्चि च, an incorrect variant in K. M reads रजनी instead of रजनी. (3) पलाशशुष्कापामार्ग, a variant in B, which seems to be erroneous. (4) चारसुकक्षीरयोगतः, a variant in K, which destroys the metre. (5) M reads सुप्त, which is gram incorrect. (6) B reads कञ्चु. M reads कञ्चु. Both are unintelligible. (7) M reads पाक. (8) K has कञ्चुकी, which appears to be the error of the scribe. (9) B reads चारु. K reads चर्तूर. M reads धुत्तूर. (10) B has तालकै. K has तालकै. (11) K reads नक्तमाले, which is not correct. (12) M reads नक्तमाले, which is gram inc. M reads वल instead of वल. (13) M reads निपेकत, which is a tautology.

द्रावयेत् कनक वापात्¹ भूयो न² कठिन भवेत् ॥ ११८ ॥

अखिलानि च सत्त्वानि³ द्रावयेत्प्रभावेत्⁴ ॥ ११९ ॥

समाश्र सुरगोपस्य सुरदात्याय⁵ यद्रज ।

आवापात् कुरुते देवि कनक जलसन्निभम् ॥ १२० ॥

मण्डूकास्थिवसाटङ्क-हयलालेन्द्रगोपकै⁶ ।

प्रतिवापेन कनक सुचिर तिष्ठति द्रुतम्⁷ ॥ १२१ ॥

त्रि सप्तकृत्यो⁸ गोमूत्रे ज्वालिनोभस्म⁹गालितम् ।

शोषयेत्तस्य वापेन तीक्ष्ण भूषागत¹⁰ द्रवेत् ॥ १२२ ॥

त्रि सप्तकृत्यो¹¹ निचुल भस्मना भावितेन तु¹² ।

केतक्यास्तु रसैस्तीक्ष्णम्¹³ आवापाद्भवता व्रजेत् ॥ १२३ ॥

पक्षधात्रोफलरसै शङ्खे¹⁴ सप्ताहभावितम् ।

(1) K reads वापि (2) M reads भूयन् which is gram inc

(3) अखिलानि च सत्त्वानि an incomplete variant in B K reads सत्त्वानि

अखिलाणि च सत्त्वानि an incorrect variant in M (4) B has an in

complete charaqa—द्रावयेत् प्रयवत् K has द्रावयेत्प्रयवत् (5) M reads

सुद राय यद्रज which is incorrect (6) K reads गोपकै M reads

हयलालेन्द्रगोपकै which is unintelligible (7) B has an incomplete

charana—सुचिर ति द्रुत (8) B reads त्रि सप्तकृत्यो K and M read

त्रिसप्तकृत्यो Both are gram inc (9) K reads ज्वालनि M reads

ज्वालनोपव (10) K has सूत्रागत wh ch is inc [Vide p 39 note

(11)] (11) All the MSS read त्रिसप्तकृत्यो which is grammatically

erroneous (12) K reads विन्दतेन तु (13) B reads रससौख्यम्

K reads केतक्यास्तु रसैस्तीक्ष्णम् Both are gram inc (14) B reads

पुन कञ्चुकितोयेन^१ भावित सम^२वासरम् ॥ १२४ ॥
 शरावयुगलान्त स्थ^३ सुदृढ परिधामितम्^४ ।
 तत्तीक्ष्णचूर्ण^५ देवशि रसरूप प्रजायते ॥ १२५ ॥
 तान्त्रिक गन्धपापाण^६ शिलामात्रिकगैरिकम् ।
 काशीस खण्डसौराद्रो^७ तुल्यमभ्रकमेव च ॥ १२६ ॥
 श्वश्रुगान्तरचूर्णा^८ कुक्कुटस्य मल^९ तथा ।
 मयूरगृध्रमार्जार विष्टा च समभागकम्^{१०} ॥ १२७ ॥
 भावयेत्ति^{११} सुहीक्षोरै^{१२} देवदानो^{१३} रसेन च ।
 तत्कल्क^{१४} मष्टमाशेन साहपत्राणि^{१५} लेपयेत् ॥ १२८ ॥
 धमे द्रुत भवलोहमेतैरव निपेचयेत्^{१६} ।

- (1) K reads कचुकी M reads पान in place of पुन which is inc.
- (2) M reads भावितकम् (3) शरावयुगलस्य च a variant in B शरावयुगलस्य च a variant in K Both the readings seem to be incorrect.
- (4) B reads erroneously—परिधावापित M reads परिधामित (5) K has ताक्ष्णचूर्णाणि which is not gram correct (6) B and K read गन्धपापाण which is not correct, as the term is in masculine gender M reads तान्त्रिकगन्धपापाण which is not accurate (7) M has काशीस खण्डसौराद्रौ (8) M reads श्वश्रुगान्तरचूर्णाणां (9) B and K have मलतथा (10) B and K read समभागिकम् (11) B reads भावयेत्ति K reads भावयेत्ति M reads भावयेत् The first two readings are incorrect and the last is incomplete (12) M reads सुहीक्षोरै (13) M reads देवदानो (14) M has तत्कल्क which seems to be inc. (15) B and M read साहपत्राणि (16) एते रसत्रिंशच्चयत् an incorrect variant in K.

अङ्गोदस्थ तु मूलानि काञ्चिकेन प्रपेषयेत् ।^१
 लोहलेपं ततो दद्याद् अग्निस्थं धारयेत्^२ प्रिये ॥ १२८ ॥
 पुनर्लेपं ततो दद्यात् परिच्छिन्ना^३रसेन तु ।
 मत्स्यपित्तेन^४ देवेण वङ्गिस्थं धारयेत् प्रिये ॥ १२९ ॥
 पुनर्लेपं प्रकुर्वीत लाङ्गलीकन्दसम्भवम् ।
 त्रिभिलेपैर्द्रुत^५ लोहं निर्मल स्वच्छवारिवत्^६ ॥ १३० ॥
 चूर्णितं देवि वृक्षास्थि मेषशृङ्गं शिलाजतु^७ ।
 कुरुते प्रतिवापेन बलवज्जलवत् स्थिरम्^८ ॥ १३१ ॥
 अर्कापामार्गमुसलो^९ नितुलं चित्रकं तथा ।
 कदलो पीतकी दालो^{१०} चारमेपा तु साधयेत् ॥ १३२ ॥
 गान्धेय्याहिषे मूत्रे षड्वारान्^{११} सुरवन्दिते ।
 आवापाद्वावयेदितदभ्रसत्त्वादिक^{१२} रज ॥ १३३ ॥
 दन्तीदन्तो^{१३} विशेषेण द्रावयेत् सलिलं यथा ॥ १३४ ॥

- (1) This hemistich is wanting in K. (2) M reads धामयेत्
 (3) B reads परिच्छिन्न (4) B and M have मत्स्यपित्तञ्च (5) M
 reads त्रिभिलेपे द्रुत, which is not gram correct (6) B reads स्वच्छ
 वारिवत् which is an error of the scribe (7) K has शिलाजितु,
 which seems to be erroneous (8) B reads काञ्चीर जलवत् स्थिरम्
 M reads कांस्यपात्रे श्वर्वास्थितम् (9) M reads कदली, which is incorrect,
 as the very same word is mentioned afterwards (10) M reads
 कदल्यपीतकी माली (11) M reads चत्वार, which seems to be gram,
 inc (12) K has अथमन्त्रादिक M has अथमन्त्र 'रत (13) K
 has दन्तीदन्त (without विमर्ग) M has दन्तादन्ती

रसेनोत्तरवारुण्या ^१ मुतं वैक्रान्तजं रजः^२ ।
 प्रतिवापेन^३ लोहानि द्रावयेत् सलिलोपमम् ॥ १३६ ॥
 ॥ इति लोहद्रावविधिः ॥

रत्नानां द्रावणं वक्ष्ये गगनस्य द्रुतिं तथा ॥ १३७ ॥
 त्रिफला च^४ त्रिकटुकं त्रिचारं कटुपञ्चकम्^५ ।
 बला चातिबला चैव तृतीया च महाबला^६ ॥ १३८ ॥
 अश्वगन्धा चवो नारी^७ भूलता मातृवाहकः ।
 गोपेन्द्रमण्डलो चैव षड्विन्दुर्द्विमुखी^८ तथा ॥ १३९ ॥
 घीरा सूरणकन्द्य^९ कञ्जुको च पुनर्नवा^{१०} ।
 सुहृत्कोष्मत्तहलिनी पाठा धौत्तरवारुणी ॥ १४० ॥
 अयस्कान्तो गोक्षुरश्च^{११} मृदुदूर्वास्त्रवेतसम्^{१२} ।
 शिलाजतु च^{१३} सौवीर विषगन्धकटङ्गणम्^{१४} ॥ १४१ ॥

- (1) रसेनात्मवारुण्या a variant in M (2) B reads रज, which is evidently an error of the scribe (3) M reads प्रतिवापेन, which is unintelligible (4) K and M read त्रु (5) M has पुत्रपञ्चक
 (6) B reads महाबला (7) B reads च दीनारी (8) K reads षड्विन्दुर्द्विमुखी (9) M reads कन्द्य (10) B has कञ्जुको मपुर्नवा
 (11) B has an incomplete charana—अयस्कान्तश्च. (12) B reads मृदुदूर्वास्त्रवेतसम् K reads मृदुदूर्वास्त्रवेतसम् M reads मृगधूर्वास्त्रवेतसम्
 We have adopted the above reading after collating all the texts [मृदुदूर्वा perhaps = नीमदूर्वा as मृदुदूर्वा = नीमोत्पल] (13) B has शिल्पी
 चातु च K has शिल्पीचातु च M has शिलाजतुश्च All the readings are grammatically correct (14) विषगन्धकटङ्गण, a variant in B विषगन्धकटङ्गण, a variant in K.

। पृथग्दशफलं^१ सर्वं सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ।

कुम्भद्वयं कुलत्यानां काष्ठेन तिमिशस्य च^२ ॥ १४२ ॥

। काथयेन्मृदुतापेन यावत् कुम्भावशिपितम् ।

तेन काथेन तच्चूर्णं भावयेदेकविंशतिम्^३ ॥ १४३ ॥

रत्नानि तेन लिप्तानि तत्काथस्थं धमेत्^४ पुनः ।

अहोरात्रेण तान्याशु द्रवन्ति मलिलं यथा ॥ १४४ ॥

॥ इति रत्नद्रावविधिः ॥^५

अम्बकादीनि लोहानि द्रवन्ति ह्यविचारतः ।

निर्मलानि च^६ जायन्ते हरवीजोपमानि च^७ ॥ १४५ ॥

मिलन्ति च रसेनाशु वङ्गिस्थान्यक्षयाणि च^८ ।

तेर्द्रुतः स्पर्शमात्रेण^९ क्षणादुवध्येत सूतकः^{१०} ॥ १४६ ॥

लोहानां मारणं^{११} वक्ष्ये समाहितमना^{१२} शृणु ।

(1) B reads दशफलं, which is incorrect (2) B has तिमिरस्य च

K has तिमरस्य च M has काष्ठेन तिमिशस्य च We have adopted the above reading after collating all the texts. (3) B and M read

एकविंशति K reads एकविंशति. All the readings are inc. (4) तत् काथे तडमेत्, a reading in M, which has no sense (5) This portion is not found in B and M (6) B and M read निर्लेपानि च

(7) K has हरवीजोपयोनि च, which has no clear sense (8) K reads वङ्गिस्थान्यक्षयाणि च, which seems to be inc. (9) तेर्द्रुते स्पर्श

मात्रेण, an incorrect variant in K (10) B reads क्षणादुवध्येत K reads क्षणादुवध्येत M reads क्षणादुवध्येत सूतकम् (11) B has मारणं,

which is gram inc. (12) K has समाहितमना (without विस्मये), which is gram inc.

सुही^१चीरेण सिन्दूर^२ कनकं रजत पुन^३ ॥ १४७ ॥
 तेनैव^४ मात्तिकं ताम्रमजाचीरेण गन्धकः^५ ।
 स्तन्यन हिङ्गुल^६ तोक्ष्य वङ्गतालपलाशकम् ॥ १४८ ॥
 नाग शिलार्कचोरेण स्वच्छपत्रीकृत^७ प्रिये ।
 मारयेत् पुटपाकेन^८ निरुत्य^९ भस्म जायते ॥ १४९ ॥
 न सोऽस्त्रि^{१०} लोहमातङ्गो य न गन्धककेसरी ।
 निह्न्याद्गन्धमात्रेण^{११} यद्वा मात्तिककेसरो ॥ १५० ॥
 रसोभवन्ति^{१२} लोहानि सृतानि सुरवन्दिते ।
 हरन्ति रोगान् सकलान्^{१३} रसयुक्तानि^{१४} कि पुनः^{१५} ।
 शीलनान्नाशयन्त्यव^{१६} बलोपलितरुग्जरा^{१७} ॥ १५१ ॥

- (1) B and M read सुही K reads सुही, which seems to be inc
- (2) K has सिन्दूर which is erroneous M has सप्तार (3) K reads पु पा (4) B has तेनैव which is evidently an error (5) B and M read गन्धकम् (6) M has an incorrect reading—हिङ्गुल (7) B reads स्वच्छ पत्रीकृत M reads स्वच्छपवनु त (8) B and M read पुटयोगिन (9) B has निरुत्य M has निरुद्ध Both of these readings appear to be inc. (10) B and M read रसस्त्रि, where the sense is not clear (11) निह्न्याद्गन्धमात्रेण a variant in B, which seems to be inc (12) B has रसभवन्ति K has रसोभवन्ती M has रस भवन्ति We have adopted the above reading after collating all the texts (13) M reads सकलान् रोगान् (14) B reads रसयुक्तानि (15) K reads वै पुन (16) B has शीलनान्नाशयन्त्यव M reads शीलनान्नाशयन्त्यव None of these texts is correct (17) K reads रुग्जराणाम् M reads रुग्जराणाम्

वञ्ज^१मान्जिकतीक्ष्णाभ्रं शस्यते देहकर्मणि^२ ।
 नाग वङ्ग सुवीरञ्च^३ द्रव्यकर्मणि योजयेत् ॥ १५२ ॥
 परिवालन्तु^४ यत्नोहं तथाच मलयोद्भवम् ।
 एतत्सोहृदय देवि विशेषाद्देहरक्षणम् ॥ १५३ ॥
 रागं^५ महारसादोना ज्ञात्वा बीजानि साधयेत् ।
 तन्ममाचक्ष्व देवेशि^६ किमन्यच्छ्रोतुमर्हसि ॥ १५४ ॥

इति त्र्योपार्ज्वतीपरमेश्वरसंवादे^७
 रसार्णवे रससंहिताया
 महारसोपरसलोद्भवक्षणसंस्कार^८-
 रत्नद्रावणमारणनिर्णयो नाम^९
 सप्तमः पटलः ॥७॥

- (1) B reads वञ्ज (2) M reads देहकर्मणि, which appears to be incorrect (3) वङ्गनागसुवीरञ्च, a variant in M (4) B has परिवालन्तु K has विदौशल (5) K reads नाग, which is incorrect, because the next Patala opens with the description of रागसङ्घा (6) तन्मयाचक्ष्व देवेशि, a variant in B This charana is wanting in M (7) This portion is wanting in B and M (8) K reads रत्न between महारसोपरस and लोद्भव The word महा is not found in M, it reads रसोपरससंस्कारलोद्भवक्षणमारणनिर्णयो नाम (9) K reads only निर्णयो नाम, omitting रत्नद्रावणमारण

अष्टमः पटलः ॥

श्रीदेव्युवाच ।¹

महारसानां लोहानां रत्नानाञ्च सुरेश्वर² ।

रागसख्या³ तथा वीजसाधनञ्च⁴ वद प्रभो ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

महारसेषु द्विगुण⁵स्ताम्बरागः⁶ सुरेश्वरि ।

गिरिदोषे चय नीते⁷ सूतक रञ्जयन्ति तं⁸ ॥ २ ॥

सस्यकवपलश्चैव राजावर्त्तय मात्तिकः⁹ ।

विमलो¹⁰ गैरिकश्चैषा¹¹ मेकैकं द्विगुणं भवेत् ॥ ३ ॥

भ्रामकादिषु कान्तश्वप्येकद्वित्रिगुणो¹² हि सः ।

एकैकमभ्रके चैव¹³ श्वतपोतारुणः¹⁴ सिति ॥ ४ ॥

- (1) K reads श्रीदेव्युवाच This is wanting in M. (2) M has रत्नानां च सुरेश्वरि, which is erroneous. (3) B has not this word K has रागसख्या M has रागसख्या. (4) M reads here सारसञ्च, but it reads साधनञ्च in its colophon. (5) B reads द्विगुण (6) B reads ताम्बे राग (7) गिरिदोषवचयकर, a variant in M (8) श्वरै रञ्जयन्ति च, a variant in M (9) M reads राजावर्त्तय मात्तिकम्, which is incorrect (10) K and M read विमला (11) K has गैरिकश्चैषा M has गैरिकश्चैव. (12) K reads कान्तु श्वप्ये द्विगुणो. (13) एकैकमभ्रकश्चैव, a variant in K. (14) श्वतपोतारुणः, an incorrect reading in M

अष्टादशसहस्राणि स्थिता रागाश्च^१ गन्धकी ।
 अयुत इरदे देवि^२ शिलाया द्विसहस्रकम्^३ ॥ ५ ॥
 रसके^४ सप्तसाहस्र कङ्कुले तु^५ चतुष्टयम् ।
 रसगर्भे प्रकाशन्ते जारण तु^६ भवेदयदि ॥ ६ ॥
 द्वादशाय शत^७ पञ्च नागे रागा^८ व्यवस्थिता^९ ।
 शतहीन सहस्र तु षड्गे रागा^{१०} व्यवस्थिता ॥ ७ ॥
 रागाणां शतपञ्चाशत् शुन्धमध्ये व्यवस्थिता ।
 रक्तपीताश्च शुक्लाश्च^{११} हेन्नि रागाश्च षोडश ॥ ८ ॥
 रागा धष्टि^{१२}सहस्राणि शकनीले व्यवस्थिताः ।
 महानीले च^{१३} देवेशि ते रागा द्विगुणा^{१४} स्थिता ॥ ९ ॥
 माणिक्ये तु सुरेशानि रागा^{१५} सत्तन्त्रयोदश ।
 गजवारिसमुत्पन्न रत्न^{१६} मुक्ताफलं विदु ॥ १० ॥

- (1) M reads भागाश्च, which seems to be incorrect (2) अयुते
 इरदे वाय a reading in M which appears to be inc (3) M reads
 शिलाय च द्विसहस्रकम् (4) K reads रक्तके (5) M reads ऋह चैव,
 which seems to be inc (6) M has जारणान्, which is gram inc
 (7) द्वादश सशत a variant in M which is inc (8) M reads नागे
 राग which is gram inc (9) K reads व्यवस्थिता which is an error of
 the scribe (10) M reads षड राग which is not correct (11) K
 has शुन्धाश्च M reads रक्तपीताश्च शुक्लाश्च (12) K reads षष्टी M
 reads erroneously रागाश्च (13) M has महानीलश्च which is gram
 inc (14) M reads द्विगुण which is not grammatically correct.
 (15) K reads राग which is not gram correct (16) M reads
 रत्न which is inc

गजै^१ त्रीणि सहस्राणि पट्सहस्राणि वारिजे^२ ।
 नवलक्ष च रागाणा पञ्चरागे व्यवस्थिता ॥ ११ ॥
 भिद्येत् सर्वस्रोहानि यच्च^३ केन न भिद्यते^४ ।
 तद्वञ्च तस्य देवेशि राग लक्षद्वयं^५ विदुः ॥ १२ ॥
 षोडशव सहस्राणि पुष्परागे व्यवस्थिता ।
 पादानलक्षरामास्तु^६ प्रोक्ता मरकते^७ प्रिये ॥ १३ ॥
 रागसख्या न जानाति^८ सक्रान्तस्य^९ रसस्य तु ।
 अधिक मारयेल्लोह हीन चय प्रकाशयेत्^{१०} ॥ १४ ॥
 मानेन्द्र^{११} प्रकुर्वीत यो हि जानाति पार्व्विति ।
 शतकोटिप्रमाणेन^{१२} रागसख्या प्रकल्पयेत् ।
 स्यग्न चवमालोक्य^{१३} शतकोटिसु विध्यते^{१४} ॥ १५ ॥
 अत. पर प्रवक्ष्यामि बीजाना साधन प्रिये ।
 हेमतारवशाद्बोज^{१५} द्विविध तावदोखरि ॥ १६ ॥

- (1) गज is the reading in M which is incorrect [गजै=गजै]
- (2) M reads वारित, which is not correct (3) K and M read यन
- (4) M reads यन कर्तापि विद्यते, which conveys the reverse sense.
- (5) M has लक्षद्वय (6) K has पादान M has पादिन लक्ष रागाणा, which has no clear sense (7) मरक मरकते, an incorrect reading in M. (8) K reads जानति which is not accurate (9) M reads साकालस्य which has no clear sense (10) M has प्रकारयेत्
- (11) मारयति is the reading in M (12) शतकोटीप्रमाणेन, a variant in K (13) चवमालोक्य, a reading in M (14) K reads विध्यति M reads विद्यते. We have adopted the above text, after collating the MSS (15) K reads बजाबीज, which is a palpable error

धीतारुणै^१ ह्येमवोजं^२ तारवोजं सितैर्भवेत् ।
 कल्पितं रञ्जितं पक्वमिति भूयस्त्रिधा भवेत् ॥ १७ ॥
 कल्पितं द्विविधं तच्च^३ शुद्धमिश्रविभेदतः ॥ १८ ॥
 रसोपरसलोहानां^४ वोजाना कल्पनं पृथक्^५ ।
 'शुद्धं मिश्रं तु^६ संयोगात्' यथालाभं^७ सुरेश्वरि ॥ १९ ॥
 सत्त्वमावर्तितं व्योम्नि शोधितं काचटङ्कणैः ।
 चिञ्चाफलान्ननिर्गुण्डो^८-पत्रकल्कनिषेचनैः^{१०} ।
 'पक्व निषिद्धितं देवि^{११} रसप्रिष्टित्तमं भवेत् ॥ २० ॥
 स्नेहचाराम्लवर्गैश्च^{१२} शिलायाश्च पुटत्रयात्^{१३} ।
 मृताहे धूपनायन्त्रै^{१४} धूपगन्धानुलेपनात् ।
 वङ्गस्यापि^{१५} विधानेन तालकस्य हतस्य^{१६} वा ॥ २१ ॥
 ताप्यहिङ्गुलयोर्वापि हतं च^{१७} रसकस्य वा ।

- (1) M has पीतारुणौ (2) K has ह्येमवीजै, which is gram inc
 (3) K reads तच्च (4) रसोपरसलानि, a variant in K (5) वीजा-
 नाश्च इत्यक्स्थिते, a variant in M (6) M has शुद्धमिश्र [रञ्जित is
 described in the 41st sloka, and पक्व in the 50th] (7) K reads
 योगाय (8) पालभग is the absurd reading in K (9) K reads
 फलाम्बुसिद्धय
 are inc (10) K reads निषेचनै M reads पत्रकल्क Both
 (11) K has पक्वनिषिद्धितं सहेवि. (12) M has स्नेह-
 चाराम्लवर्गै (13) M reads शिलाया च पुटत्रयात् K reads पुटत्रय.
 (14) धूपनायन्त्रै is wanting in K. (15) K reads वङ्गस्याभि, which
 seems to be inc (16) K has हतेन M has तालकस्य (17) M
 reads वातिनो which is unintelligible

रसगर्भे द्रवेत् कृष्णं^१ पत्रं कनकतारयोः ॥ २२ ॥

सङ्घराश्यन्तु^२ दुर्मेत्य प्रिये मृदुखराह्वयम्^३ ।

ततः समृदितं^४ देवि द्वन्द्वमिलापनं द्रुतम्^५ ।

भवेत् समरसं गर्भे^६ रसराजस्य च द्रवेत् ॥ २३ ॥

अतः परं^७ प्रवक्ष्यामि द्वन्द्वमिलापनं शृणु ॥ २४ ॥

वर्षाभूकदलीकन्द काकमाचोपुनैर्नवाः ।

स्वर्णं नरकपालं च^९ गुञ्जाटङ्कणसंयुतम्^{१०} ।

घोरतैलेन सुभातं हेमाभ्रं मिलति प्रिये ॥ २५ ॥^{११}

अनेनैव विधानेन ताराभ्रमपि मिलयेत्^{१२} ॥ २६ ॥

वङ्गमावर्त्य^{१३} देवेशि पुनः सूतकयोजितम्^{१४} ।

कदलीकन्दतोयेन मर्दयेद्वृङ्कणान्वितम् ।

अश्वमूपागतं^{१५} धात वङ्गाभ्रं^{१६} मिलति क्षणात् ॥ २७ ॥

चूर्णं नरकपालस्य स्त्रोस्तन्य वनशिग्रुकम् ।

(1) K reads कृष्णत् M reads भवेत् कृष्ण (2) K reads मग

तु (3) K has an incomplete charapa—दुखराह्वयो M reads र

ह्वयत् (4) K reads सम्मिश्रित. (5) K reads तत (6) १

समरसगर्भो, a variant in K, which is partially incorrect M reads व

which is senseless (7) K reads क्षिप्रवत् (8) K reads अत

(9) M reads तु (10) M has सम्मिश्रितम् (11) This hemist

is not found in K (12) शालकाभ विमेलयत्, a variant in

(13) K reads भग, which is incorrect M reads erroneously वटमाव

(14) K has योजित (15) K reads अश्वमूपागत M reads अश्वमू

पागत Both are inc. (16) M reads वङ्गाभ्र

गुञ्जाटङ्कणसंयुक्तं वङ्गाभ्रं^१ मिलति क्षयात् ॥ २८ ॥

भ्रकं चूर्णयित्वा तु काकमाचो^२रसद्भुतम् ।

कपित्थतीयसंसृष्टं^३ रस^४टङ्कणसंयुतम् ।

वङ्गपत्रान्तरं^५न्यस्तं धातं वङ्गाभ्रकं^६ मिलेत् ॥ २९ ॥

आवर्त्य कटुतैलेन भस्त्रापामार्गजं क्षिपेत् ।

वङ्गाभ्र^७ हरितालञ्च^८ नागाभ्रे तु^९ मन.शिलाः ॥ ३० ॥

हेमाभ्रं नागताप्येन^{१०} ताराभ्रं वङ्गतालकात् ।

गन्धकेन तु शुल्वाभ्रं^{११} तोष्णाभ्रं सिन्धु^{१२}हिङ्गुलात् ।

वङ्गाभ्र^{१३} हरितालेन नागाभ्रं शिलया मिलेत् ॥ ३१ ॥

लाङ्गलो च नरोकेश^{१४} कार्पासास्थिकुलत्यकम् ।

भ्रूलता चाश्मदलनो^{१५} स्त्रोस्तन्यं सुरगोपकः^{१६} ॥ ३२ ॥

एतन्नलितभ्रूप्राया^{१७} सुधातास्तीव्रवङ्गिना^{१८} ।

- (1) M reads वदाभ्र (2) K reads काकमाचि (3) M reads
भ्रक
(4) M reads सूत (5) K reads वङ्गपत्रान्ते, [which
is = वङ्गपत्रान्तरं] M reads वङ्ग. (6) M reads वदाभ्रक. (7) K
reads वङ्गाभ्र M reads वदाभ्र (8) K reads erroneously हरितालञ्च.
(9) K has नागाभ्र तु M has नाकाभ्रेण, which is inc [नागभ्रेण is correct]
(10) K reads नागताप्येन. (11) M reads शुलीभ्र, which is gram inc.
(12) K has सिन्धु. (13) M has वदाभ्र (14) M reads नरोकेश,
which is inc. (15) K reads करयुक्ता च. (16) K and M read
गोपकम्, which is incorrect, the term being used in the masculine
gender (17) एतन्नलित्यभ्रूप्राया, a variant in K, which seems to
be inc (18) सुधात्र तीव्रवङ्गिना, a variant in K, wherein the first
term is gram inc.

कान्ताभ्रशैलविमला मिलन्ति सकलान्^१ क्षणात् ॥ ३३ ॥
 लताकुकुन्दरीमास^२ विषटङ्गणयोजितम् ।
 मूषालेपेन^३ कुरुत सर्व्वहन्धेषु^४ मेलनम् ॥ ३४ ॥
 अभ्रक सुरसा शृङ्ग^५ मण्डूकस्य वसा विषम् ।
 गुञ्जाटङ्गणयोगिन^६ सर्व्वसत्त्वेषु^७ मेलनम् ॥ ३५ ॥
 टङ्गणीर्णागिरिजतु कर्णाख्यामलककण्टैः^८ ।
 मिलन्ति सर्व्वहन्धानि स्त्रीस्तन्यपरिपेपितैः ॥ ३६ ॥
 धातकोगुगुलुगुड^९-सजयावकटङ्गणैः^{१०} ।
 स्त्रीस्तन्यपेपितैः सर्व्व^{११} हन्धज तु रसायने ॥ ३७ ॥
 खसत्त्व सूक्ष्मचूर्णं तु^{१२} पूर्व्वकल्केन सयुतम् ।
 अन्धमूषागत^{१३} धात सङ्कर मिलति क्षणात् ॥ ३८ ॥
 वापित^{१४} ताप्यरसक^{१५} सस्यकैदरदेन च ।
 खमत्त्व स्याद्विषद्य च^{१६} दृढ धात मिलेत्ततः ॥ ३९ ॥
 रसोपरसलोद्धानि सर्व्वारण्यकत्र धामयेत् ।

- (1) K reads सकल (2) M reads कुकुन्दरीमास (3) मूषालेपेन
 an incorrect reading in K (4) M reads सव हन्धु (5) अण्ड
 धुरशृङ्ग, a variant in M (6) M reads लुपेन (7) M reads
 सव सवु (8) कणाचीमोगकण्टी a variant in K (9) धनु
 गुगुलुगुड a variant in K (10) सजायवकटङ्गणे a variant in M
 (11) M reads यत्तो (12) सूक्ष्मचूर्णेन दल्लिखित् a variant in K
 (13) K reads अन्धमूषागत, which is inc. (14) M reads वापित,
 which is not technical (15) K reads ताप्यरसक (16) खसत्त्व
 चाद्विषद्य a variant in M.

अन्योन्यं हन्वता यान्ति^१ द्रवन्ति^२ सलिलं यथा ॥ ४० ॥

वोजानि कल्पितान्येव^३ रञ्जितानि पर^४ शृणु ॥ ४१ ॥

घनं^५ माक्षिकचूर्णेन शुल्यचूर्णेन रञ्जितम् ।

हन्वितं ताप्यसत्त्वेन^६ रसराजस्य रञ्जनम् ॥ ४२ ॥

आरक्तवल्लीगोमूत्रैः^७ बहुधा परिभाषितैः^८ ।

कुमटीगन्धपाषाणैः^९ हर्ममाक्षिकहिङ्गुलैः^{१०} ॥ ४३ ॥

वापितं सेवितं रक्त^{११}गणैः स्नेहेर्मृतं^{१२} ततः ।

रञ्जनं रसराजस्य तीक्ष्णताम्ब्री^{१३} विग्रेषतः ॥ ४४ ॥

केवल विमलं ताम्र वापितं^{१४} दरदेन च^{१५} ।

कुरुते त्रिगुण जीर्ण लाक्षारसनिभं रसम्^{१६} ॥ ४५ ॥

रसकं द्विगुण^{१७} दत्त्वा ताम्र सुधातमीश्वरि ।

कृष्णाभ्रकस्य चूर्णं च रक्तवर्गेर्मुहु^{१८} पुटैः ॥ ४६ ॥

- (१) अन्येन्यहन्वतामेति a variant in M. (२) M reads द्रवती, which is gram incorrect (३) M has कल्पितान्येव (४) M reads पर, which is not correct. (५) M reads घन, which has no clear sense. (६) हन्वज वाप्यसत्त्वेन, a reading in K, which seems to be erroneous. (७) आरक्तवल्लीभिर्मूत्रैः, a variant in K. आरक्तवर्गेयलित, a variant in M (८) गोमूत्र बहुभाषितैः, a variant in M (९) M reads पाषाण (१०) M reads हिङ्गुलम् (११) M reads रक्त (१२) M reads गणस्नेहमृत (१३) M reads तीक्ष्णताम् (१४) K reads वापित which is inc (१५) M reads च (१६) K reads रस, which is grammatically inc (१७) द्विगुण रसक, a reading in K. (१८) M reads रक्तवर्ण मुहु

ताप्येन वा मृतं हेमं त्रिगुणेन निवापितम्¹ ।
भाण्डिकाया² तु रसकं ताप्य³सैन्धवसयुतम् ॥ ४७ ॥

इन्द्रगोपनिभं यावत् सर्वं द्विगुणजारणात् ।

द्वुत⁴ हेमनिभं सूतं कुरुते नात्र सशय ॥ ४८ ॥

अभ्रकं हेमं ताम्रं च शिलया⁵ माक्षिकेण च ।

गैरिकेण च मुख्येन रसकेन च रञ्जयेत् ॥ ४९ ॥

वोजान्ति रञ्जितान्यद्व⁶ पक्ववोजान्यत⁷ मृणु ॥ ५० ॥

महारसानुपरसान्⁸ तोष्णालोहानि च चयेत्⁹ ।

समाश्रयं सममाक्षीकं गन्धकावापयोगत ॥ ५१ ॥

शतशो वापयेदेतत्¹⁰ चक्षीणं सावशेषितम्¹¹ ।

समाश्रयं रसरजस्य गते द्रवति निश्चितम्¹² ॥ ५२ ॥

तदेतद्विष्टिकास्तम्भे जारणाया सुरश्चरि ।

रञ्जने रसरजस्य सारणाया च शस्यते ॥ ५३ ॥

तदेव¹³ शतशो रक्तगणैः स्नेहनिषेचितम्¹⁴ ।

(1) M reads विपाचितम् (2) इष्टिकायां a reads g in h

(3) h reads रसकतप्य M reads रसकान्यत्र which is unintelligible

(4) M reads मृत (5) M reads शिलया (6) वाशानां रसना

भव, a variant in M (7) M reads पक्ववोजान्यत (8) M has

महारसानुपरसा (9) h reads वचन which is graminc M reads

कोष्णालोहानि which is unintelligible (10) शतशो वा भवदत्त a

variant in M (11) h has an incomplete charaṇa—चक्षी सावशेषित

(12) This charaṇa and the next three charaṇas are not found in K

(13) M reads तदेव (14) K has निषेचितम् M has रक्तगणैः स्नेहनिषेचितम्

अधिकं^१ शस्यते तेषु सहस्रांशिन विपक्तत्^२ ॥ ५४ ॥
 निर्व्यूढं नागवङ्गाभ्यां क्रियाया हेमतारयोः ।
 खसत्त्वं रविणा योज्यं दन्धित स्याद्रसायने ॥ ५५ ॥
 सस्नेहचारपञ्चाम्बैः^३ रसैस्त्रैस्तालकादिभिः^४ ।
 समद्वित्रिगुणान् ताम्बे^५ वाहयेद्द्विपन्नगान् ॥ ५६ ॥
 रक्तस्नेहनिपिक्तं तद्रसाकृष्टिरिति^६ स्मृतम् ॥ ५७ ॥
 मात्त्रिकं गन्धपाषाणं हरितालं मनःशिलाम्^७ ।
 वैक्रान्तकं कान्तमुख्यं^८ सस्यकं विमलाञ्जनम् ।
 रसकं धापितं शश्वत्^९ चूर्णितं हेन्नि वाहयेत् ॥ ५८ ॥
 लोहपर्पटिकाताप्य^{१०}-कडुष्ठविमलाभ्रकैः ।
 मृतशुल्व^{११}शिलासूतं सुद्वर्कक्षोरहिङ्गुलैः ।
 नागो निर्जीवता^{१२} याति पुटयोगै पुनः पुनः ॥ ५९ ॥
 रसतालकशङ्खाभ्र^{१३}-चिञ्चाचारैस्तथा त्रयुः^{१४} ।
 मृतं नागं मृतं बद्धं शुल्वं तीक्ष्णञ्च वा मृतम् ।

- (1) K reads अधिक (2) M reads वैषयेत् (3) सस्नेहचारक-
 चाम्बै, a variant in K (4) अरिभिलालकादिभिः, a variant in M.
 (5) समद्वित्रिगुणास्ताम्बे, a variant in M. (6) M reads तद्रसाभिरिति च,
 which seems to be gram incorrect (7) M reads erroneously
 मनशिला (8) M has काकमुष्ट (9) K reads दापि शश्व-
 (10) K reads लोहपर्पटिका ताप्य (11) M reads शिल (12) K
 reads नाम्ने निर्जीवता, which is inc (13) रसतालकशङ्खा, a variant
 in K. (14) K reads त्रयु

एकैकमुत्तमे हेम्नि¹ वाहयेत सुरवन्दिते² ॥ ६० ॥
 निरुत्य³ पन्नगे हेम्नि निर्युद्ध⁴ शतसद्गुणे⁵ ।
 गौरोचनानिभ धाम⁶ भास्करे तारसन्निभम्⁷ ॥ ६१ ॥
 तोक्षणाभ्रक रविसम⁸ माक्षिक द्विगुण तथा⁹ ।
 भावत्तित चूणित, च भारित¹⁰ सप्तभि पुटै ॥ ६२ ॥
 व्यूढे शतगुणे¹¹ हेम्नि तदीज जारयेत् समम् ।
 चन्द्रार्क¹² पन्नलेपेन शतभागेन वेधयेत् ॥ ६३ ॥
 ऊर्द्धाधो माक्षिक दत्त्वा शुल्व हेमसम भवेत्¹³ ।
 एव दशगुण व्यूढ वीज कारणसन्निभम्¹⁴ । ६४ ॥
 रसकाभ्र कान्तताम्र¹⁵ भागद्वया धमेत्तत¹⁶ ।
 माक्षिकेण हत तच्च वीजे¹⁷ निर्वाहयेत् प्रिये ॥ ६५ ॥
 द्वात्रिंशद्गुणित¹⁸ हेम्नि नाग ताप्य हत¹⁹ वहेत् ।

- (1) एकैकमुत्तमेहेम्नि a variant in M (2) M reads सुरवन्दिते
 (3) K reads निरुत्य (4) K reads निर्युद्ध which appears to be inc
 (5) शतसद्गुण > the ead g M which sun tell g ble (6) K
 reads हन M reads ग रोचननिभ (7) K has तारसन्निभ [गु + तारसन्निभ]
 (8) तोक्षणाभ्रकरव हन a r a t in K M reads ताला भजे (9) M
 reads यद्य (10) M reads भारित which is gran inc. (11) M
 has व्यूढ शतगुण (12) M reads चन्द्रार्क which is inc (13) M
 reads समम् (14) M reads कारणसन्निभम् (15) रसकाभ्रकताम्र
 a variant in M (16) M reads समन्तत (17) K reads
 वीजे which is an error of the scr be (18) द्वित्रिंशद्गुणित a reading
 in K (19) M reads हत

त्रिंशद्गुणशिलावाहं^१ नागबीजमुदाहृतम् ॥ ६६ ॥
 ताप्यतालकवापेन^२ सच्चं पीताभ्रकस्य तु ।
 बीजे निर्वाहयेदितत् योषामृष्टस्य^३ वेधकम् ॥ ६७ ॥
 नागः करोति मृदुतां निर्व्यूढस्तां च रक्तताम् ।
 खादति^४ पीततां तीक्ष्णं कान्तस्थां कालिकां विना ॥ ६८ ॥^५
 हेमबीजमिति प्रोक्तं—तारबीजमतः शृणु ॥ ६९ ॥
 तीक्ष्णाभ्रताप्यविमल^६ रसकं समभागिकम्^७ ।
 वङ्गभागास्तु चत्वारः^८ सर्व्वं धातं विचूर्णितम् ॥ ७० ॥
 पुटेन निहतं कार्य्यं^९ व्यूढं तारन्तु वेधयेत् ।
 षात्रिंशत्सद्गुणं^{१०} तारे वङ्गे^{११} ताप्यं हतं वहेत् ।
 त्रिंशद्गुणात्तालवापात्^{१२} वङ्गबीजमुदाहृतम् ॥ ७१ ॥
 कुटिलं^{१३} विमलं तीक्ष्णं खसच्चं चापि वाहयेत् ।
 वङ्गाभ्रं ताप्यसच्चं वा^{१४} ताल^{१५}माचिकवापतः ।

(1) K reads वायां instead of वाह, which seems to be incorrect.

(2) M reads वाचिन or पाचिन Both are gram inc. (3) K has
 घोषाकृष्टस्य.

(4) K reads खादति, which is gram inc (5) This
 śloka is wanting in M. (6) K reads विमला. (7) K reads

समभागीकम्, which is not gram correct (8) M reads erroneously
 वङ्गबीजमिति प्रोक्तं भागास्तु चत्वार' (9) M reads भाष्ये, which has no
 clear sense (10) K reads सद्गुण (11) M reads वङ्ग

(12) त्रिंशद्गुणात्तालवापात्, a variant in M, which has no meaning.

(13) K reads कुटील, which is inc (14) वङ्गायात्तलम्व वा a variant
 in M, which appears to be inc (15) M reads त न.

शुक्लपुष्पगणैः. सेकं स्नेहयुक्तैस्तु कारयेत् ॥ ७२ ॥
 उक्तानि तारवीजानि—वीजाना रञ्जनं शृणु ॥ ७३ ॥
 तीक्ष्णमाक्षिकशुल्बञ्च^१ नोगेञ्चपलमारितम्^२ ।
 सिन्दूरसन्निभं यावत्^३ तेन बीजानि रञ्जयेत् ॥ ७४ ॥
 निधाय खर्परे नागं ब्रह्मबीजदलैः सह ।
 दग्धमग्निमधो^४ दत्त्वा वङ्गिवर्णं यदा^५ भवेत् ॥ ७५ ॥
 वासकेन विभीतेन^६ काक^७ किशुकशिशुभिः ।
 कौरण्डकस्य^८ पुष्पेण वकुलस्यार्जुनस्य^९ च ॥ ७६ ॥
 अहिमारेण^{१०} नागिन्या^{११} कुमार्यां नागकन्यया ।
 शिल्पया^{१२} च त्रिगुण्या कथितेनाजवारिणा^{१३} ॥ ७७ ॥
 भावित खर्परस्थञ्च वापयित्वा^{१४} पुनः पुनः ।
 सप्तभिर्दिवसैरेव मारित सुरवन्दिते^{१५} ॥ ७८ ॥
 पुटयेद्दग्धकेनादा^{१६} वास्त्रैश्च तदनन्तरम् ।

- (1) K has तीक्ष्ण माक्षिकपुष्पञ्च. (2) नाग धवभमीरित a variant
 in K which has no clear sense. (3) K reads छट्टिभां याते M reads
 सिभूर (4) दग्धमग्निमधो, a variant in M (5) M reads दत्त्वा
 (6) वासकेन समुत्तम a variant in M (7) K reads काक (8) M
 reads कारण्डक च (9) M has वङ्गवर्णमग्निमधो (10) K reads
 अहिमारेण, which seems to be inc. (11) M reads नागिन्या which
 is incorrect (12) K reads शिल्पया (13) K reads इतिना
 (14) M reads इतिना (15) M has सुरवन्दिते. (16) पुटयेद्दग्धकेनादा
 a variant in M

द्रवं दलानां^१ धीजानां रसराजस्य रञ्जनैः ।
 उद्घाटे कामणे^२ योज्यं पिष्टीस्तम्भे^३ विशेषतः ॥ ७८ ॥
 भञ्जिष्ठाकिंशुक^४रसे खदिरं रक्तचन्दनम् ।
 करवीरं देवदारुं^५ सरलं रजनीद्वयम्^६ ॥ ८० ॥
 अन्यानि रक्तपुष्पाणि पिष्ट्वा लाक्षारसेन तु ।
 तैलं विपाचयेद्देवि^७ तेन बीजानि रञ्जयेत्^८ ॥ ८१ ॥
 द्विगुणे रक्तपुष्पाणां^९ रक्तपीतमर्षस्य च^{१०} ।
 काथे चतुर्गुणे क्षीरे^{११} तैलमेकं सुरेश्वरि ॥ ८२ ॥
 ज्योतिष्मतीकरञ्जाख्य^{१२} कटुतुम्बीसमुद्भवम् ।
 पाटनीपिप्पलीकाम काकतुण्डी^{१३}रसान्वितम् ॥ ८३ ॥
 मेकशूकरमेपाहि^{१४} मत्स्यकूर्मंजलौकसाम्^{१५} ।
 वसया^{१६} चैकया युक्तं षोडशंशैः सुपेषितैः^{१७} ॥ ८४ ॥
 भूलतामलमांचीक इन्द्रमैलापनीपथैः ।

- (१) M reads उद्दशानां, which is unintelligible (2) M reads कामदे, which is incorrect (3) M reads पिष्टस्तम्भे. (4) K reads किंसुक. (5) M reads देवदारु (6) सरसे रजनीद्वय, a variant in M. (7) M reads व्यापातवेत्तेन (8) कुर्यादीजादिरञ्जनम्, a variant in M (9) द्विगुणं रक्तपुष्पैः, a variant in K, which is not gram. correct. (10) M reads तु (11) K reads काथे M reads चतुर्गुणे क्षीरे (12) M reads करञ्जाव (13) M reads काकतुण्डी. (14) K reads माहि instead of मेपाहि (15) मत्स्य कर्म अक्षसाम्, an incorrect variant in M (16) M reads वसया, which is gram. inc (17) M has षोडशंशैः सुपेषितम्

पाचितं गालितं चैतत् सारणा^१ तैलमुच्यते ॥ ८५ ॥
 रसतुल्यं यथा बीजं^२ गतं गर्भद्रुति^३ प्रिये ।
 व्यापकत्वेन सर्वं^४ च समभागास्तथेष्यते ॥ ८६ ॥
 पक्वं श्रेष्ठं समं गर्भं यद्द्रवद्रुचयेच्च तम्^५ ॥ ८७ ॥
 एवमुक्तानि बीजानि जारयेद्विड^६योगतः ।
 तन्ममाद्यच्छ देवेशि^७ किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ ८८ ॥

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरसंवादे^८

रसार्णवे रससंहिताया

बीजसाधनो^९ नाम

अष्टमः पटलः ॥ ८ ॥

- (1) M reads सारणं (2) K reads यदा बीजं (3) M reads गर्भद्रुति, which is incorrect (4) व्यपकत्वेन सर्वं, a variant in M which is not intelligible. (5) यद्द्रवद्रुचयेच्च, a variant in M, where the first term is inc. (6) K reads जारयद्विड, which is incorrect. (7) This charana is not found in M (8) This portion is not found in M (9) K and M read बीजसाधनं, but as it qualifies पटल, which is in masculine gender, it ought to be also in the same gender. The neuter gender may be supported by the rule of सर्वविशेषण. But in order to keep up the uniformity we have adopted the masculine gender.

नवमः पटलः ।

देव्युवाच ।¹

वीजाना कल्पेन² प्रोक्तं विशेषेण च साधनम³ ।

जात्यन्ते⁴ तानि यै सूते⁵ तान विडान् वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

भैरव उवाच ।⁶

काशीस⁷ सैन्धव काङ्गी⁸ सौवीरं व्योपगन्धकम् ।

सौवर्चल सर्जिका च⁹ मालतीनीरसम्भवम्¹⁰ ।

शिशुमूलरसै¹¹ सिक्तो विडोऽय सर्व्वजारण ॥ २ ॥

निर्दग्ध शङ्खचूर्णन्तु रविक्षीरशतप्रुतम् ।

पुटित¹² बहुशो टेवि प्रशस्तो जारणाविड¹³ ॥ ३ ॥

शतशो वा प्रुत चूर्णं गन्धकस्य गवा जले ॥ ४ ॥

निर्दग्ध शङ्खचूर्णं तु¹⁴ शिशुमूलाभ्युभावितम् ।

(1) M reads श्रीदेवी

(2) K reads प्रथमं.

(3) K has

विश्वरससाधन

is gram incorrect

(4) K reads आयन्ते

(5) M reads एता which

(8) K reads नाथी

(6) M has श्रीभैरव

(7) M reads काशीस.

logy (10) K reads मालतीरससम्भव
in the med cal lex cons

(9) K has व्यापका च wh ch creates a tauto

We find also मालतीर रसम्भवम्

(12) K reads erroneously पुटीत

(11) K reads शिशुमूलरसै, which is inc

(13) K has प्रशस्तो जारण विडु,

wherein the first term is gram inc

(14) M reads प्र कश्चुत तु

शतशो विपसिन्भृत्य^१ सयुत^२ वडवामुखम् ॥ ५ ॥
 टङ्कणं शतशो देवि भावयेत् किशुकद्रवैः ।
 विडो वङ्गिमुखाख्योऽय^३ लोहाना जारणे प्रिये ॥ ६ ॥
 चूलिका गन्धपापाण^४ कान्तस्य च मुखे प्रिये ।
 एकैकमेव^५ पर्याप्त लीहचूर्णस्य जारणे^६ ॥ ७ ॥
 गन्धतालकसिन्भृत्यं^७ चूली^८ टङ्कणभूखगम^९ ।
 चारैर्मूत्रैश्च विपचेदय^{१०} ज्वालामुखो विड ॥ ८ ॥
 एकविंशतिपर्याय देवदालीदलद्रवै^{१२} ।
 भावितो निचलचार सर्वसत्त्वानि जारयेत् ॥ ९ ॥
 घामुकैरण्डकदली^{१३} देवदालोपनर्नवम^{१४} ।
 वासा^{१५}पलागनिचुलं तिलकाश्चन^{१६}माचिकम् ॥ १० ॥

- (1) K reads विपसिन्भृत्य M reads विपसिन्भृत्य (2) K reads सयुत M reads सयुत We have adopted the above reading after collating the texts (3) M has वङ्गिमुखाख्योऽय (4) K reads पापाण which is gram incorrect M reads भवपापाण (5) तेष्वमेक is the reading in M & herein the last term is inc (6) K has an incomplete clarification—लीहचूर्णजारणे M has लीहचारणजारणे (7) M reads सिन्भृत्य (8) K reads चमि (9) K has मुखग or correctly मुख (10) M reads विपचेदय which is evidently an error (11) K reads विडु which is inc (12) विडु मित्रवार्ध्वै a variant in K (13) M reads घामुकैरण्डकदली which is not gram correct (14) K reads पुननन M reads इ त लोपुननवम् (15) M reads वासा (16) M reads तिलकाश्चन

सञ्चोद्गं खण्डशच्छिन्न^१ नातिशुष्कं^२ शिलातले^३ ।
 दग्धकाण्डेस्त्रिलाना तु पद्माङ्गं मूलकस्य च ॥ ११ ॥
 प्लावयेन्मूत्रवर्गेण जल तस्मात् परिसृतम्^४ ।
 लोहपात्र पचेद्यन्त्रे हसपाकेऽग्निमानवित्^५ ॥ १२ ॥
 वाष्पाणा^६ बुद्बुदानाञ्च वह्नानामुद्गमो यदा ।
 तदा काशोससौराष्ट्रा चारत्रयकटुत्रयम् ॥ १३ ॥
 गन्धकञ्च^७ सित द्विद्गु लवणानि च षट् तथा ।
 एषा चूर्णं क्षिपेदेष^८ लोहसम्पुटमध्यगः^९ ।
 सप्ताह भूगत. पद्याद्दान्यस्यः प्रवरो विडः ॥ १४ ॥
 जम्बोरान्त्रेन पचन^{१०} शिशुमूलद्रव्येण च ।
 चुम्बिकागन्धकासित्की^{११} द्वौ विडो शतश. क्रमात् ॥ १५ ॥
 कोषातकी^{१२}दलरस. चारैर्वा निचुलोद्गैः^{१३} ।

- (1) खण्डशच्छिन्ना is the incorrect variant in M (2) M has क्षातिशुष्का which seems to be inc (3) K reads शिलातले, which is gram inc (4) K reads परिसृत which destroys the metre M has क्षातिलक्ष्णात् परिसृतम्, which has neither grammar nor sense (5) इह पाकाग्निमानवित् a variant in K (6) K reads ब्रह्मणा which is incorrect (7) K and M read गन्धकस्य which is inc (8) M reads क्षिपेदित्, which is not gram correct (9) M reads गन्धकम्, which is not gram correct (10) M reads च वन, which is inc (11) K reads क्षिन्ना M reads क्षिन्ना Both the readings are not correct (12) M reads कोषातकी (13) K has चारो वा M has चारा वा निचुलद्रवै

देवदालोशिवावीज^१ गुञ्जासैन्धवटङ्गणम्^२ ।
 भावयेदम्बवगण^३ विडोऽयं हेमजारण^४ ॥ १६ ॥
 मूलकार्द्रक^५चित्राणा चारैर्गोमूत्रगालितै ।
 गन्धक शतशो भाव्यो विडोऽयं हेमजारणे ॥ १७ ॥
 हरितालशिलाक्षारो^६ लवण^७ शङ्खशुक्तिका^८ ।
 हसपाकविपक्वोऽयं विडं स्याद्धेमजारणे ॥ १८ ॥
 एव सगृह्य सन्धारान् रसकर्म समाचरेत् ।
 तन्ममाचक्ष्य देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १९ ॥

इति श्रीपार्व्वतीपरमेश्वरसवादे^९

रमाणवे रससहिताया

विडकथनो नाम^{१०}

मवम पटल ॥९॥

- (1) K reads शिव बीजं M reads देवत बीजिका which is a complete
 (2) M read गुञ्जासैन्धवगणम् () भावयेदम्बवगणं a variant in M
 (3) विडोऽयं हेमजारणं a variant in M where n the first term is incorrect
 (4) M reads erroneously मूलकार्द्रक (6) K reads चारै () K
 reads भावय (8) K has हरितालिका which destroys the metre
 (9) This portion is not found in M (10) M reads विडकथं

दशमः पटलः ।

—

श्रीदेव्युवाच ।

रसेस्य लक्षणे किवा रसकर्म च कौटुशम् ।

तन्न जानामि देवेश वक्तुमर्हसि तत्त्वतः ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

प्राग्वीक्ता रसोत्पत्तिस्तल्लक्षणमत¹ शृणु ॥ २ ॥

तस्य नामसहस्राणि अयुतान्यर्बुदानि च ।

शक्यते न मया यत्तु सचेपात् कथ्यते शृणु ॥ ३ ॥²

रसो रसेन्द्रः सूतश्च पारदद्याद्य मिथकः³ ॥ ४ ॥

रस सिद्धरस विद्यात् सिद्धत्वेत्तसमाश्रयम् ।

नाशयेत् सकलान् रोगान् बलीपलितमेव सः⁴ ॥ ५ ॥

देहलोहकर शुद्ध⁵ रसेन्द्र⁶मधुमा शृणु ।

शरीरे हेन्नि कर्त्ता च जारणे सारणासु च ॥ ६ ॥

(1) K reads रसोत्पत्तिस्तल्लक्षणमत, which is grammatically incorrect

(2) This śloka is not found in M (3) M reads मिथकम् [Vide

रस च Chap I v 68] (4) K reads बलि M reads फलितनाशनम्,

which is inc [Vide रस च Chap I vs 69 and 77] (5) M reads

शुद्ध (6) But vide रस च Chap I, vs 70—72 and 78 which

state सूत instead of रसेन्द्र

ईपत्पीतश्च रुचाङ्गो दीपयुक्तश्च सूतक ॥ ६ ॥ (कै)^१
 यो वाङ्माभ्यन्तरे श्वेतो^२ बहुल^३ कञ्चुकाहत ।
 न विद्यात्^४ पारद देवि तारकर्मणि योजयेत् ।
 यथा क्वाञ्जिकसंस्पर्शात् क्षीरभाण्ड^५ विनश्यति ।
 तथा हेम शरीरश्च^६ पारदेन विनश्यति ॥ ७ ॥
 मयूरपत्रिकाभास^७ मिश्रकञ्च विदुर्बुधा ।
 धूम्रवर्णे रस^८ दृष्ट्वा विशेषेणोपलभ्यते ।
 मिश्रकन्तु^९ विजानीयाद्दुहाहकर्मकारकम्^{१०} ॥ ८ ॥
 एव पञ्चविधा देवि रसभेदा निरूपिता ॥ ९ ॥^{११}
 खेदन मर्दन चैव चारण^{१२} जारण तथा ।

- (1) After the 6th sloka we do not find in any of our MSS's a sloka which defines सूत Hence we have inserted the above hemistich from रस स [Chap I v 72] in order to complete the list of 5 different sorts of quicksilver, i.e. रस रसन्द सूत पारद and मिश्रक (2) M has वाङ्माभ्यन्तरस्थो (3) K reads बहुल M reads बहुल (4) M reads विद्यात् [Vide रस स Chap I v 73] (5) M reads क्षीरे भाण्ड which seems to be inc. (6) K reads शरीरसु which is not correct. (7) मयूरपत्रिकाभास a variant in M [Vide रस स Chap I v 74 which states—"मयूरपत्रिकाभास्य स रसो मिश्रको मतः"] (8) M reads धूम्रवर्णे रसे (9) K reads मिश्रकन्तु, which is inc. (10) K reads कारकम् which is gram. incorrect M has an incomplete charapa—कर्मकारकम् (11) This hemistich is wanting in M (12) K reads चारण [Vide रस स Chap VIII v 78]

द्रावणं रञ्जनं चैव सारणं^१ क्रामणं क्रमात् ।
 इति यो वेत्ति तत्त्वेन तस्य सिध्यति सूतकः ॥ १० ॥
 तोम्रखं जायते^२ स्वेदात् अमलत्वञ्च मर्दनात् ।
 चारणेन^३ बलं कुर्यात् चारणाद्भव्यन भवेत्^४ ॥ ११ ॥
 एकत्वं द्रावणात्^५ तस्य रक्तत्वं रक्तकाञ्चनात्^६ ।
 व्यापित्व सारणात्^७ तस्य क्रामित्वं क्रामणात्तथा ॥ १२ ॥
 जलगो जलरूपेण त्वरितो^८ हंसगो भवेत् ।
 मजगो मजरूपेण सधूमो धूमगो भवेत् ॥ १३ ॥
 अन्या^९ जोवगतिर्देवि जोवोऽण्डादिव निष्कमेत्^{१०} ।
 स तावज्जीवयेज्जीवं^{११} तेन जोवा रंसः^{१२} स्मृतः ॥ १४ ॥
 चतुष्टयो गतिस्तस्य निपुणेनः तु लभ्यते^{१३} ।

- (1) K reads चारण [Vide रस स Chap VIII. v 70] (2) M reads अमरत् (3) K reads सारणेन (4) K reads विभो-
 (5) K has an incomplete charapa—मुत्वं द्रावणात्तथा. M reads द्रावण-
 (6) K reads रक्तजनात्, which mars the metre (7) K has चारणात्
 M has सारण (8) K has जलगो जलरूपेण तारितो, which seems to be
 inc. M has चारितो in lieu of त्वरितो [Vide रस स Chap I vs. 82-85,
 the readings whereof mostly agree with the above texts (13 to 16).]
 (9) M reads अन्या, but रस स reads अन्या (10) K reads अण्डादिव,
 which is incorrect M reads औवोऽण्डदिव निष्कमेत्, which is senseless.
 (11) सधूमो औवधेज्जीवं, a variant in M Cf रस.स Chap. I. v 84 —स
 औवधेज्जीवं (12) M reads औवरसः, which is not correct.
 (13) M reads रचति.

चतस्रो गतयो दृश्या अदृश्या^१ पञ्चमी गतिः ॥ १५ ॥
 मन्वध्यानादिना तस्य चीयते^२ पञ्चमी गतिः ॥ १६ ॥
 धूमसिचिचिटिश्चैव^३ मण्डूकप्लुतिरेव च ।
 अकम्पद्य विकम्पद्य^४ पञ्चावस्था रसस्य तु ॥ १७ ॥
 मथ्यमानस्य^५ कल्केन सम्भवेद्दि गतित्रयम्^६ ।
 जले गतिर्मलगतिः पुनर्हंसगतिस्ततः^७ ॥ १८ ॥
 हेम^८ दत्त्वा ततः शुद्ध तत्तु स्तम्भेन्नियामके^९ ।
 नियामकगणोपध्या^{१०} रसं दत्त्वा विपाचयेत् ॥ १९ ॥
 नियमितो^{११} न प्रयाति तथा धूमगतिं^{१२} शिवे ॥ २० ॥
 कणिकाचालरहितो बुद्बुदेषापवर्जितः^{१३} ।
 नियमितो भवत्येष^{१४} चूलिकाग्निसहस्रया^{१५} ॥ २१ ॥

- (1) M reads न दृश्या. Cf रस.म., which exactly agrees with the above (2) रस.स. reads चयते [Vide Chap I v. 85] (3) K reads धूमसिचिचिटिश्चैव M reads धूम instead of धूम (4) K has अपकथ विपचय (5) M reads मथ्यमानस्य, which appears to be inc (6) K reads erroneously सम्भवेद्दी गतित्रये M reads सम्भवेद्दि गतित्रयम् which is not perfectly correct. (7) M has जलेन विमलगतिस्तथा हंसगति पुन (8) K reads इ. (9) K has तस्यस्या नियामके M has स्तम्भे नियामके (10) नियामकगणो, विधो, a variant in M (11) K reads नियमानौती which destroys the metre All the texts read नियमितो which is gram inc (12) K reads धूमगति. (13) K has बुद्बुदेषापवर्जित M has बुद्बुदेषापवर्जित, which is inc. (14) M read अरथेव (15) चूलिकाग्निसहस्रया, a variant in K.

अनियम्य यदा¹ सूत जारयेत् काञ्चिकाशये² ।
 जायते निश्चित भद्रे तदा³ तस्य गतित्रयम् ॥ २२ ॥
 दीलास्वदेन चावश्य⁴ स्वदितो हि दिनत्रयम्⁵ ।
 वसुभण्डादिभि⁶र्देवि रसराजो न⁷ होयते ॥ २३ ॥
 अक्षीण तु रस दृष्ट्वा दद्या⁸द्द्वयोमादिक तत ।
 स्वेदन च⁹ तत कश्चै दीयमानस्य मर्दनम् ॥ २४ ॥
 रसालिङ्गित आहारः¹⁰ पिष्टिकेत्यभिधीयते ।
 तद्द्रुत रसगर्भे तु जारण परिकीर्तितम् ॥ २५ ॥
 जारणा तत्समाख्याता तद्देवञ्चीपलभ्यते¹¹ ।
 जीर्णान्ते रञ्जन कार्यं रक्तवर्ग¹²गणेन च ॥ २६ ॥
 जीर्णं जोर्णन्तु¹³ सरक्त¹⁴ समहेम्ना तु सारयेत् ।
 सारणायन्त्रयोगिन बध्यते सारितो¹⁵ रस ॥ २७ ॥

- (1) M reads यदा wh ch seems to be incorrect (2) जालयेत्
 कञ्चिकाशय a variant in K (3) M reads यदा which is not correct
 (4) K reads दाल स्वदनतोऽवश्य M reads दाला in place of दीला
 (5) The portion commencing from दिनत्रयम् and ending in रसराजो न
 ही is wanting in K (6) M reads वसुभण्डादिभि (7) M has
 रसराजन which is not accurate (8) K reads दद्या wh ch is gram
 mc (9) K reads तु (10) रस लिङ्गीतकाहार, an incorrect
 variant in K (11) K has नालव नोपलभ्यते (12) K reads
 रक्तवर्ग (13) M reads जीर्णान्ते तु (14) M reads सरक्त
 (without अनुस्वार) (15) M has सारता which seems to be the
 error of the scribe

मारितं मारितयैव' यथा भवति सूतकः ।

क्रामग्नन ममायुक्तं तच्च^१ वेधे नियोजयेत् ॥ २८ ॥

पारोट^३ पारदो व्रज्या मूर्च्छितम् जनार्दन ।

वहन् रुद्ररूपं स्यात्^४ कर्मयोगवनाद्रस ॥ २९ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि कर्मयोगस्य विस्तरम् ॥ ३० ॥

पारदस्य त्रयो दोषा विष वङ्गिर्मनस्तथा^५ ।

विषेण सविष विद्यात्^६ यङ्गौ कुष्टी भवेन्नरः ।

मलेनोदररोगो स्यात् म्रियते च रसायने ॥ ३१ ॥

पट्पुत्र्यैकलिप्ता स्यात्^७ पट्लिप्ता यूक एव च^८ ।

पट्यूकान्नु रज.सञ्जा^९ कथितास्तव सुव्रते ॥ ३२ ॥

- (1) पारोत पारितयैव an incorrect variant in K. मारितमारितयैव a variant in M, wherein the middle term is incorrect (2) h and M read तच्च which is gram incorrect (3) M reads पारोट [रस स defines पारोट thus —“सुशोषितो रस सस्यपारोट इति कथ्यते” Chap XI v 60 Cf “मलहोतो यथा एत पितामहमनो भवेत् । स यद्दो विष्णुराखातो रक्षितं शिव उच्यते ॥” रससार, 1st Patala, v 5] (4) h has an incorrect reading—वहन् स्यात् (5) M reads विषवङ्गिर्मनस्तथा, wherein the term मन is incorrect [Vide रस स Chap. XI v 14] (6) h reads दद्यात् M reads विद्यात् [Vide रस स Chap XI v 15] (7) M reads लप्ता [रस स, agrees closely with the texts in vs^{३२}, 33 and 34. Vide Chap X vs. 102-105] (8) h reads incompletely the whole hemistich thus —व यद्वैव चा स्यात् पट्लिप्तायुमेव च M reads यूकमव पट्, (9) आकरय रज सञ्जा a variant in M, wh ch seems to be inc.

षड्रजः स्र्यप साक्षात्^१ सिद्धार्थः स च कीर्त्तितः^२ ।
 षट्सिद्धार्थाश्च द्वेषेण यवस्वेकः प्रकीर्त्तितः ॥ ३३ ॥^३
 धड्यवेरेकगुञ्जा स्यात्^४ षड्गुञ्जाद्यैकमापक ।
 माषा द्वादश तोनः स्यात्^५ अष्टौ तोलाः पलं भवेत्^६ ॥ ३४ ॥
 द्वात्रिंशत्पलक देवि शुभन्तु^७ परिकीर्त्तितम् ।
 शुभस्य तु सहस्रे द्वे भार एकः प्रकीर्त्तित ॥ ३५ ॥
 द्वे सहस्रे पलानान्तु सहस्रं शतमेव वा ।
 अष्टाविंशत् पलानान्तु दश पञ्चकमेव वा ॥ ३६ ॥^८
 पलादेनैव^९ सस्कारः कर्त्तव्यः सूतकस्य तु ॥ ३७ ॥
 महाबला नागबला मेषनादा पुनर्णवम^{१०} ।
 मेषशृङ्गा^{११} च तस्कारैः^{१२} भवसारसमन्वितम्^{१३} ।

- (1) M reads षड्रजः, which is an error of the scribe रसस reads स स्यात्, (2) K has सिद्धार्थ स च प्रकीर्त्तित, wherein प्र is redundant.
 (3) This hemistich is wanting in K रसस reads षट्सिद्धार्थेन
 (4) रसस. has तु instead of स्यात् After this charapa we find in रसस
 "विगुञ्जा बल उच्यते । षड्भिरव तु गुञ्जाभिमाप एक प्रकीर्त्तित ।" (5) माप
 द्वादश तोला स्यात्, a variant in K (6) K has तदनुमि पलं भवेत्, thus
 differing from other texts as well as from रसस [Vide Chap. X v
 105] (7) K reads शुभन्तु M reads शुभन्तु (8) This sloka
 nearly agrees with रसस [Vide Chap XI v 21] (9) M reads
 पलादेन न (10) K reads पुनर्णवा (11) K reads मेषशृङ्गा
 (12) K reads तस्कारै (13) M reads एव सारसमन्वितम्, which
 appears to be incorrect.

पारदं देवदेवेशि स्वेदयेद्विषमत्रयम् । ३८ ॥

॥ इत्योषधस्वेदनम् ॥^१

गिरिकर्णी च मोनाक्षी सङ्घदेवी पुनर्णवा ।

उरगा त्रिफला कान्ता^२ लघुपर्णी^३ शतावरो ॥ ३९ ॥

तुपवर्जे तु धान्याम्ने^४ सर्व्व सत्तुभ्य^५ निक्षिपेत् ।

एकादशगुणे^६ स्त्रेऽस्मिन् षोडशशैर्विमर्दितम् ॥ ४० ॥

आसुरोलवणव्योष चित्रकार्दकमूलकैः^७ ।

दोलाया^८ स्वेदयेद्देवि त्रिदिन मृदुनाग्निना ॥ ४१ ॥

॥ इति सन्धानाम्बस्वेदनम् ॥

अडोलसु^९ विष हन्ति वङ्गि^{१०}मारग्वधः प्रिये ।

(1) K has इत्योषधस्वेदनं तु कर्षितं तत्र सुव्रते । After this we find in K the following verses which we have rejected as these seemed to us incongruous, incorrect and unconnected with the text —

षडतर्पणसाक्षा सिद्धार्थं स च ।

स्वेदनं मृदुना मूकां स्थापनं पातनं त्रिधा ।

निराधनं निवासं च दीपनं आनुशासनम् ।

चारणं चारणं चैव गर्भं वाङ्मा दुतिं तथा ।

वञ्जनं चारणं आनुसारणा प्रतिधारणा ।

कामथं दृश्यं कर्त्तव्यं रससाधके । ४०

(2) K reads कान्ता (3) K reads लघुपर्णी (4) तुपवर्ज्यामुषान्तात्वे,

a variant in K. (5) K reads सद्य M reads सुचोष्य (6) एकादश

शोभ्य, an incorrect variant in K. (7) Vide रस म Chap XI v 23.

(8) M reads उलाया (9) M reads अदामेन्दु which is gram inc

(10) K reads वङ्गी, which is inc.

चित्रकम्^१ मलं हन्यात् कुमारो सप्तकचुकेम् ॥ ४२ ॥^२
 तस्मादेभिः समोपेतै^३र्मर्दयेत् पातयेद्बुधः^४ ॥ ४३ ॥
 विद्याधरेण यन्त्रेण भावयेद्दीपवर्जितम्^५ ।
 ततस्त्रिगुणवस्त्रस्यं^६ तं रस देवि गालितम्^७ ॥ ४४ ॥
 विफलावङ्गिमूलत्वात्^८ गृहकन्या^९रसान्वितम् ।
 निरुद्धारे^{१०} तु पाषाणे मर्दयेत् पातयेत् पुनः ॥ ४५ ॥
 धूमसारगुड^{११}ब्योष रजमोसित^{१२}सर्पयैः ।
 इष्टिकाकाञ्चिकोष्णाभिः^{१३} त्रिदिनं मर्दयेत्ततः^{१४} ॥ ४६ ॥
 निर्मलो जायते सूत^{१५} मत्प्रभावं प्रकाशयेत्^{१६} ॥ ४७ ॥
 वासकेन^{१७} विभीतेन मर्दयेत् पातयेत् पुनः ।
 नागवज्रादिका द्रोषा यान्ति नाशमुपाधिजाः^{१८} ॥ ४८ ॥

- (1) M reads चित्रकश्च (2) But compare रसं स Chap XI v 28, which differs from the above in certain points (3) K reads समोपेते, which is incorrect M reads तस्मादेतत् (4) K reads पुनः After this sloka we find नागवज्रं in the Ms. M (5) K has वर्जित, which is gram. erroneous. (6) K has हतस्त्रीगुणंनिवस्य which is partly inc. [निव=वस्य] (7) M reads भावितम् (8) विफलावङ्गिमूलत्वात् a variant in K (9) K reads erroneously गृहकन्या (10) K reads निरुद्धारे, which has no clear sense (11) K has गुडा M has इल (12) K reads चेत (13) K reads इष्टिका M reads काञ्चिकोष्णाभिः (14) K has मर्दितं ततः (15) K and M read सूत (16) M reads चात्मभावात् प्रकाशयेत्. (17) M reads वासकेन (18) K reads नाशमुपाधिजा M reads नागवज्रमुपाधिजा

सप्तवारं काकमाथा गतदोष^१ विमर्दयेत् ।
 पातयेत्^२ सप्तवारं च गिरिदोष त्वजिद्रस^३ ॥ ४६ ॥
 चेचदोष त्वजिदेवि गोकर्णरसमूर्च्छित ॥ ५० ॥
 कार्पास^४पचनिर्यासे खिन्नस्त्रिकटुकान्विते^५ ।
 सप्तकक्षु^६निर्मुक्त सप्ताहाज्जायते रस ॥ ५२ ॥
 काकमाचो^७ जया ब्राह्मी^८ गाङ्गेरो^९ रक्तचिचक^{१०} ।
 मण्डूकी^{११} भृङ्गपर्णी च शृङ्गवेर रसाङ्गुग^{१२} ॥ ५२ ॥
 देवदाली^{१३} शङ्खपुष्पी काकजङ्घा शतावरी ।
 कुमारो भृङ्गराजश्च निर्गुण्डी शीघ्रसुन्दर^{१४} ॥ ५३ ॥
 शूलिनो शूषपर्णी च^{१५} गोजिह्वा क्षीर^{१६}कक्षुक ।
 तद्रसैर्मर्दित^{१७} पात्य^{१८} सप्तधा निम्बलो भवत् ॥ ५४ ॥
 ताम्रण^{१९} पिष्टिका कृत्वा पातयेद्दूर्ध्वपातने^{२०} ।

- (1) K has गतदोष wh ch has no clear sense (2) M read
 पातयेत् (3) M reads लज्जद्रस (4) K reads कर्पास (5) K
 reads विकटकान्वित खिन्न स्त्रिकरकान्विते a variant in M (6) M
 reads काचकि (7) K reads काकमचि (8) M reads ब्राह्मी
 (9) K reads माजारी (10) M reads रक्तचिचकम् (11) K read
 मण्डूका M reads मण्डूकी (12) K has समकक्षु M has शृङ्गवेर
 (13) देवदाली is the read g in M (14) शीघ्रसुन्दरम् s the varian
 in M (15) च is wanti g in K M reads शूषपर्णी च (16) K
 reads क्षीर wh ch s inc. (17) K reads सप्त M reads मर्दित
 wh ch is gram inc. (18) K reads पात्य M reads पात्य Both ar
 gram nc. (19) K reads ताम्रण रस स reads ताम्रण (20) K
 reads ऊर्ध्वपातने wh ch is an error of the scr be But रस स reads ऊर्ध्वपातने

वह्ननागौ परित्यज्य शुद्धो भवति सूतकः ॥ ५५ ॥^१
 मर्दित^२स्त्रिफलाशियुराजिका^३पटुचित्रकैः ।
 ऊर्ध्वभाण्डगत. पाच्य प्रदीप्तैरुपलेखैः^४ ॥ ५६ ॥
 सृष्ट्यम्बुजनिरोधेन लब्धापायो भवेद्रस ।
 कर्कोटो^५कच्चुकोपिम्बो सर्पाद्यम्बुजसयुतम् ॥ ५७ ॥
 रस नियामके दद्यात् तजस्वी निम्बलो भवेत् ।
 एव त्रिशोधित सूतो भद्राष्टाशविशोधित ॥ ५८ ॥^६
 क्षुद्रास्त्रलवणचार^७ भूखगोषणशियुभि^८ ।
 राजिकाटङ्गणयुतेरारनाले^९ दिनत्रयम् ।
 स्वेदनाद्दोषिती देवि आसार्धै^{१०} जायते रस ॥ ५९ ॥^{११}
 व्योमसत्त्वादिवोजानि रसजारणशोधने^{१२} ।
 तन्ममाचक्ष्य देवेशि^{१३} किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६० ॥

- (1) This hemistich closely agrees with रस स (vide Chap. XI v 31)
- (2) M reads मर्दित which is gram inc
- (3) M reads रसका
- (4) प्रदीप्तरुक्फलेखैः, a variant in M which appears to be inc
- (5) M reads कर्कोटी. [Vide रस स Chap. XI vs 41 and 42]
- (6) The slokas 57 and 58 are not found in H
- (7) क्षुद्र सलवणचार a variant in M
- (8) गुरुगोषणशियुभि, a variant in K
- (9) K reads चारनाले
- (10) K reads आसार्धै which is gram inc
- M reads आसार्धै
- (11) The 43rd sloka in रस स Chap. XI mo tly agrees with the 59th sloka of this text
- (12) रसे चारण शोधने, a variant in H. रसे चारण शोधिते a variant in M Both of these readings do not convey a clear sense
- (13) This chitraka is not found in M

इति श्रोतार्वतीपरमेश्वरसवादे^१

रसार्णवे रससहिताय,

रसशोधनो नाम^२

दशम पटल ॥ १० ॥

एकादश पटल ।

श्रीदेव्युवाच^१ ।

सत्तण शोधन चैव पारदस्य श्रुत मया ।

चारण जारण चव श्रोतुमिच्छामि भरव ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच^२ ।

सर्वपापक्षये जाते^३ प्राप्यते रसजारणा^४ ।

तत्प्राप्तौ प्राप्तमेव स्याद्विज्ञान^५ मुक्तिकारणम् ॥ २ ॥

मोक्षाभिव्यञ्जक^६ देवि जारण साधकस्य तु ।

यावन्न जाय्यते^७ सूत तावत्तु न च निर्वृति^८ ॥ ३ ॥

(1) Thus s want ng in M

(2) K and M read रसशोधन नाम

(1) M has only दशौ

(2) M has only भैरव

(3) K

reads सप्तपापक्षय तस्य

(4) K reads रसजारणात्

(5) M has

द्विजानां

(6) M reads भावाभिव्यञ्जन

(7) यावत्तु श्रुतीयते a

variant in K. यावन्न जायते, a variant in M.

(8) K has an in

complete charaṅa—तावन्न च निर्वृति,

खल्लसु पीठिका^१ देवि रसेन्द्रो लिङ्गमुच्यते ।
 मर्दन वन्दन^२ तस्य यास पूजा^३ विधीयते ॥ ४ ॥
 यावद्दिनानि वद्विस्थो जार्थ्यते^४ धार्थ्यते रस ।
 तावद्युगसहस्राणि शिवलोके महीयते ॥ ५ ॥
 दिनमेक रसेन्द्रस्य यो ददाति हुताशनम्^५ ।
 द्रवन्ति तस्य पापानि कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥ ६ ॥
 जारणा द्विविधा बाल^६ जारणा बहजारणा^७ ।
 तत्रादौ परमेशानि वक्ष्यते बालजारणा ॥ ७ ॥^८
 गगन जारयेदादौ सर्व्वसत्त्वमत परम् ।
 ततो मात्तिकशुद्ध च^९ सुवर्णं तदनन्तरम् ॥ ८ ॥
 गर्भस्थ द्रावयित्वा तु^{१०} ततो वाह्यद्रुति^{११} द्रवेत् ।

- (1) K reads खल्ल तु पिठिका M reads खल्लन् (2) M has चदन which is incorrect (3) K reads पूजा wh ch is incorrect (4) M reads जारणा wh ch seems to be gram inc. (5) M has सिताशनम् which has no clear sense (6) K reads बाला M reads विविधा बाल (7) K reads जारणादभगुपातना which is unintelligible. बहजारणा will be explained in the 13th Paṭala. (8) This hemistich is not found in M. [Vide रसस Chap VIII vs 65 and 66 which state जारणा first as विद्वया and next as द्विविधा] (9) K has मात्तिकशुद्ध च We do not find this charana and the next in M. (10) गर्भे संद्रावयित्वा तु a variant in K, which is gram. inc. (11) M reads द्रवयति which seems to be inc [Vide रसस Chap VIII v 72, wherein वाह्यद्रुति is explained]

सितं सितेन द्रव्येण रक्तं रक्तेन रञ्जयेत् ॥ ८ ॥

सारण क्रामण ज्ञात्वा ततो वेधं प्रयोजयेत् ॥ १० ॥^८

॥ चारणजारणमन्त्रः ॥

ॐ नमोऽमृतलोहाय परामृतरसोद्भवाय ॐ स्वाहा ॥११॥

सर्व्वसत्त्वोपकाराय भगवन् त्वदनुज्ञया ।

जारणं कर्त्तुमिच्छामि ग्रासंः^१ गृह्ण^२ मम प्रसी ॥ १२ ॥

कुरुष्वेति शिवेनोक्तं ग्राह्यमेव^३ सुबुद्धिना ॥ १३ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि ध्योमजारणमुत्तमम् ।

पञ्चाभ्र^४जारणे सत्त्वजारणञ्चति तद्विधा^५ ॥ १४ ॥

निर्मुख^६ समुख^६ चैव वासनामुखमेव च ।

एकैकं त्रिविधं तच्च तद्वक्ष्याम्यानुपूर्व्वग^७ ॥ १५ ॥

वैक्रान्त^८वचसस्पर्गात्^९ दिव्यौपधिवलेन वा ।

निर्मुखो भक्षयेद्देवि^{१०} क्षणिन गगन रसः^{११} ॥ १६ ॥

- (1) This hemistich is wanting in M. (2) K reads राक्ष M reads गृह्ण Both the readings are gram. inc. [गृह्ण is generally used by Rishis though the correct form is गृह्णाण] (3) भावमव सुबुद्धिमान्, a variant in K ग्राह्यमेव, a variant in M (4) M reads पञ्चभ्र, which appears to be incorrect. (5) K reads erroneously तद्विधा. (6) K has निर्मुखं M has समुख रस स. reads—“समुखा निर्मुखा चेति जारणा दिविधा पुन ॥” “इयं हि समुखा याक्ता जारणा भृगुचारिणा ॥” (Chap. VIII. vs. 66 and 69) (7) K and M read तद्वक्ष्याम्यानुपूर्व्वग. (8) M reads वैक्रान्त, which is inc. (9) K and M read सस्पर्गात् (without any suffix), which seems to be inc. (10) सख्येद्देवि, a reading in K. (11) M reads रसम् which is gram. erroneous

हैभकर्मणि हैमैव तारे तारो मुखं^१ भवेत् ॥ १७ ॥

तमखल्लक्षता पिष्टिः^२ श्लष्ण^३मल्पाल्पमञ्जकम् ।

शस्त्रवेतस^४जम्बीरवोजपूरास्त्रभूखैः^५ ।

मर्दितं^६ चरते देयि सेयं समुखजारणा^७ ॥ १८ ॥

क्षारत्रयं^८ पञ्चपटु^९ काक्षो^{१०}-काशीसगन्धकम् ।

भ्राक्षिकं चास्त्रसंयुक्तं ताम्रपात्रे तु जारयेत्^{११} ॥ १९ ॥

एतच्चाभिषवाद्^{१२}दिव्यं कीरयित्वा विचक्षणः ।

जारणार्थञ्च वोजानां^{१३} वज्राणाञ्च विशेषतः ॥ २० ॥

तस्मिन्नावर्त्तितं नागं वङ्गं^{१४} वा सुरवन्दिते ।

निषेचयेच्छतं वारं न रसायनकर्मणि ॥ २१ ॥

अनेन सकलं देवि^{१५} चारणावस्तु भावयेत्^{१६} ।

क्षारास्त्रे^{१७} भावितं व्योम रजसा प्रथमेन च ॥ २२ ॥

(1) रस स defines मुख thus — "यद्द स्पर्श च दृश्य च वीजमित्त्वभिधीयते ॥१७॥

चतु पटागतो वीजप्रक्षेपो मुखमुच्यते । १८ ।" (Chap VIII.) (2) तत्र मल्ले

हतापिष्ट, a variant in K M reads हतापिष्टि (3) K reads मूत्र

(4) M reads शस्त्रवेतस (5) K has वीजपूजास्त्रभूखै, which is

gram. inc (6) M reads मृदित (7) K has जारणात् M has

सम्पन्नजारणा (8) K reads चारद्वय (9) K reads पञ्चलवण M

reads पञ्चपटु, which seems to be incorrect (10) K has काञ्जि.

M has काञ्चि (11) K reads सारयित् (12) एतच्चाभिषव, a

variant in K. (13) जारणात्तु वीजानि, a variant in K (14) M

reads वङ्ग (15) अनेन स चारणां यस्तु, a variant in K. (16) भावये-

तद्विषय, a variant in K (17) K reads चारण

सट्टिचयोदककणा^१ तुम्बुरुद्रवमदितम्^२ ।
 चरेज्जरेद्वा पुटित^३ यवचिञ्चारमेन च ॥ २३ ॥
 शताशरो गदा रम्भा मेघनादा पुनर्नवा ।
 गिपुको यवचिञ्चा च भाषित तद्रसै क्रमात् ॥ २४ ॥
 मूल हिलमुचायामु^४ कौवेरीमूलमेघ च ।
 फदलोमुसलोगिपु-ताम्बूलीवाणपोलुकम्^५ ॥ २५ ॥
 अनम्युपा बला कोल मास्फोट खरमञ्जरी ।^६
 तुम्बुरुस्तिक्तगाक वाप्येपामेकरसेन तु ।
 राजिकाव्योपयुक्तेन त्रिदिन खिन्नमभ्रकम् ॥ २६ ॥
 काशोसतुवरोसिन्धु^७ टङ्गणञ्चारसयुत^८ ।
 पूर्व्वाभिषव^९ योगेन सूतकयरति क्षणात् ॥ २७ ॥
 गोलका^{१०} भवति क्षिप्र सर्व्वसिद्धिप्रदायक^{११} ॥ २८ ॥
 गृहोत्वा देवि धान्यान्म मन्त्रवर्गेण^{१२} सयुतम् ।

(१) K reads शही M reads सट्ट Both the readings are incorrect.

(२) M reads तुम्बुरुद्रवमदितम् (३) चाञ्चरी पटौ चैक a variant in K, which seems to be unconnected with the text (४) K reads

erroneously हितुमुय य मु (५) K has बालवीसुका (६) This

hem st ch and the next two are not found in K (७) K reads

कौमौसतुवरोसिन्धु which is inc (८) K has सगुल which is gram inc.

M has टङ्गण चारसयुत wh ch is partly inc (९) K read पुराभिषव

which is inc (१०) K has गोलक (११) सवसिद्धीप्रदायक a

variant in K M reads प्रद यकम् which is gram inc (१२) अन्त्रवर्गेण

is the reading in K which is not correct

हाथयित्वाभ्रकं तत्तु^१ स्रुहीचीरेण^२ मर्दयेत् ॥ २८ ॥
 आरण्य^३गोमयेनैव कपोताख्यं पुटं^४ ततः ॥ २० ॥
 कदलीकन्दनिर्यासे^५मूलकन्दरसेन च ।
 काकमाषी च मीनाची अपामार्गो मुनिस्तथा^६ ॥ ३१ ॥
 एरण्यमार्द्रकश्चैष^७ भिघनादा^८ पुनर्नषा ।
 एकैकस्य द्विवैरेष^९ पुटैकैकं प्रदापयेत्^{१०} ॥ ३२ ॥
 बधीचीरेण संयुक्तं दोलायन्त्रेण^{११} पाचयेत् ।
 छायाशुष्कं ततः कृत्वा चणकाक्ष्णेन संयुतम्^{१२} ॥ ३३ ॥
 नवसारं च काशीसं वचा^{१३} निम्बं तथैव च ।
 अम्रस्य^{१४} घोड़शांशेन एकैकं तत्र^{१५} निक्षिपेत् ॥ ३४ ॥
 निधाय^{१६} ताम्रपात्रे तु घर्षयेत्तच्च^{१७} सुव्रते ।
 नवसारं^{१८} ततो देवि शोडपात्रे तु जारयेत् ॥ ३५ ॥
 रसेन सह देवेशि चणकाक्ष्णेन काञ्चिकम् ।

(1) K reads हाथयित्वा भ्रकं त तु (2) M reads स्रुहीचीरेण.

(3) M reads आरण्ये. (4) M reads कपोताख्यपुट. (5) M has

निर्वांघे. (6) K reads अपामार्गसुनी तथा. (7) K reads

मार्द्रकयेन. (8) M reads भिघनादा (9) एकैकस्यद्विवैरेण, a variant in

K. (10) K has पुटैकैक. M has सुदापयेत् (11) M reads

दोलायन्त्रेण. (12) K reads भैरवि (13) M reads वचा.

(14) K reads अम्रकात्. (15) M reads तत्तु (16) M reads

विशरी, which is unintelligible (17) परंत ये च, a variant in K,

which has no sense M reads घर्षयेत्तच्च. (18) K has नवसारं,

which is absurd

मृदग्निना तुर्दनि.काथ्यं प्रहराहेन जायते ॥ ३६ ॥
 सोमवल्मीरसैः पिष्ट्वा व्योम सौवर्चलान्वितम् ।
 शनैः शनैर्हसपाद्या^१ दापयेच्च पुटत्रयम् ॥ ३७ ॥
 सोमवल्मीरसेनैव सप्तधारञ्च दापयेत्^२ ।
 पातयेन्मृन्मये भाण्डे^३ रसेन सह संयुतम् ॥ ३८ ॥
 मूलं वल्लीपुपुड्याया^४ गव्यक्षीरेण घर्षयेत्^५ ।
 कल्कन लेपयेत् सूत गगनञ्च तदूर्ध्वगम्^६ ॥ ३९ ॥
 तापयेद्रवितापेन निर्मुखं घसते चणात् ।
 जायते पिष्टिका शीघ्र नात्र कार्या विचारणा ॥ ४० ॥
 तिनपर्णीरसेनैव गगनं भावयेत् प्रिये^७ ।
 मर्दनाज्जायते पिष्टी^८ नात्र कार्या विचारणा ॥ ४१ ॥
 मुण्डोनिर्यासके नागं^९ बहुगम्भु निपेचयेत् ।^{१०}
 तेनाभ्रकं तु मंग्गाव्य^{११} भूयोभूयः पुटे दहेत् ॥ ४२ ॥

(1) The portion commencing from रसेन सह and ending with दापय is not found in M (2) K reads तापयेत् (3) दापय
 मृन्मये पात्रे, a variant in K (4) K has त्रिनेत्रपुण्ड्या (5) शी
 क्षीरे सह घर्षयेत् a variant in K, which is gram inc (6) K reads
 मृदम मृदधोर्ध्व. (7) मृदम मृद भावयेत् a reading in K (8) M
 reads पिष्टि (9) K reads मरिचि (10) After this character
 we find in K the following hemistich — कल्कन लेपयेत् सूत गगन मृदधोर्ध्व,
 which we have not adopted, seeing it to be the repetition of the
 latter half of the 39th sloka (11) K reads मृन्मय

चित्रकार्द्रकमूलाना¹मेकैकेन तु सप्तधा ।
 प्लावितव्य² प्रयत्नेन गन्धकाभ्रकचूर्णकम् ॥ ४३ ॥
 नागमुण्डीरसस्तन्य³रजो⁴लुङ्गाम्भ्रभावितम् ।
 षोडशशिन तद्वत्तं दोलाया⁵ तु चरेद्रसः ॥ ४४ ॥
 चतुषष्टि⁶गुणं देवि द्वात्रिंशद्गुणमेव वा⁷ ।
 अथवा, षोडशगुणं तथाष्टगुणमेव वा⁸ ।
 चतुर्गुणं वा⁹ द्विगुणं समं वा चारयेत्¹⁰ प्रिये ॥ ४५ ॥
 परमभ्रकसत्त्वस्य¹¹ जारणं शृणु पार्व्वति ॥ ४६ ॥
 व्योमसत्त्व समाशिन ताप्यसत्त्वेन संयुतम्¹² ।
 स खल्वेदं¹³ चरेद्वि गर्भद्रावी¹⁴ भवेद्रस ॥ ४७ ॥
 नागाभ्र देवि वङ्गाभ्रं¹⁵ तीक्ष्णाभ्रं¹⁶-करकाभ्रकम्¹⁷ ।
 ताराभ्र देवि¹⁸ हेमाभ्रं¹⁹ रसगर्भेण²⁰ जारयेत् ॥ ४८ ॥

- (1) K reads मूलानि (2) All the texts have this reading, which is gram erroneous, the correct form being प्रावदितञ्च (3) K reads नाग मुण्डीरसस्तन्य (4) K reads रस लुङ्गाम्भावितम् (5) M reads डोलाया (6) K reads चतुषष्टि, which is inc (7) K reads च. (8) K and M read च, which is not accurate (9) M reads च. (10) K has सम चारयेते (11) K reads पवस (12) K reads erroneously पुसञ्च (13) K has सखल्वेन (14) K reads गर्भद्रावि M reads गर्भद्राव. Both the readings are gram incorrect (15) M reads वङ्गाभ्रं (16) K reads तीक्ष्णभ्रं (17) K reads नागराभ्रकम् (18) K reads तु, which mars the metre (19) M reads पुन्वाभ्रं (20) K reads रसगर्भे, thus wanting one letter.

पूर्वाभियेक^१योगेन गर्भे द्रवति मर्दनात् ॥ ४९ ॥
 चतु.पद्यंगकः पूर्व.^२ हात्रिशाशो द्वितीयकः^३ ।
 तृतीय. षोडशाशसु^४ चतुर्थोऽष्टांश एव च^५ ॥ ५० ॥
 पञ्चमसु चतुर्थीश.^६ षष्ठो द्वाश. प्रकोर्त्तित.^७ ।
 यासो रसस्य दातव्य^८ सप्तत्वस्याभ्रकस्य च^९ ॥ ५१ ॥
 चतु.पद्यंगके^{१०} ग्रामे दण्डधारी भवेद्रस ।
 जलोकावद्वितीये च^{११} ग्रामयोगे सुरेश्वरि ॥ ५२ ॥
 ग्रामेन तु तृतीयेन^{१२} काकविष्टासमो भवेत्^{१३} ।
 ग्रामेन तु चतुर्थेन दधिमण्डसमो भवेत् ॥ ५३ ॥
 षष्ठमे चारिते ग्रामे नवनोतसमो^{१४} भवेत् ।
 षष्ठे तु गोलकाकार.^{१५} क्रमाञ्छोर्णस्य सद्यणम् ॥ ५४ ॥
 काञ्चिकेन निपिक्तेन रक्तधूम शतद्रुतम्^{१६} ।

- (1) K reads पूर्वाभियेक, which is incorrect (2) चतुषष्टाशसु पूर्वा
 an incorrect variant in K (3) हात्रिशाशो द्वितीयकः a variant in K
 (4) तृतीय षोडशाशसु a variant in K (5) चतुर्दोऽष्टांशे च, a variant in
 K which is inc. (6) षष्ठमपि चतुर्थीशे, a variant in K. (7) च
 विष्णुकोर्त्तित, a variant in M (8) K reads यासा रसस्य दातव्या. M
 reads य सा रसस्य दातव्य, wherein the last term is inc. (9) K has
 सप्तत्वाभ्रकस्य वा (10) K reads चतुषष्टाशसु M reads चतुष्षष्टाशसु
 Both are inc (11) जलकवद्वितीये तु, a variant in M. (12) M
 reads तृतीयसु (13) केन काकविष्टा भवेत् a variant in M. (14) K
 reads नवनोत समो which is not correct (15) K reads गोलकाकार.
 (16) K reads रक्त धूम, which is inc. केन धूम is the reading in M.

खल्लान्तधारयेत्तच्च^१ शुक्लवासनया^२ सह ॥ ५५ ॥
 हेम तारञ्च संष्टय^३ खल्ले तत्र रसं न्यसेत्^४ ।
 काञ्चीसहितकाशीसं^५ सिन्धुना चरते रसः ॥ ५६ ॥
 हेम सोसन्तु संष्टय^६ रसं तत्र प्रदापयेत् ।
 नागहेमयुतं व्योम समजीर्णं द्रुतं^७ भवेत् ।
 अभ्रकोपरसान्^८ क्षिप्रं मुखेनैव चरत्ययम् ॥ ५७ ॥
 तारं वङ्गं च संष्टय^९ रसं तत्र प्रदापयेत् ।
 नागहेमयुतं व्योम समजीर्णं द्रुतं भवेत् ।^{१०}
 मुखेन चरते व्योम तारकर्म्मणि शस्यते^{११} ॥ ५८ ॥
 समुखं निर्मुखं^{१२} चापि यत्नतधारयेन्नभः^{१३} ॥ ५९ ॥
 चारणां त्रिविधामिवं^{१४} कृत्वा गर्भद्रुतिं रसे ।
 चारयेत् स्वेदयेत् पिण्डं^{१५} परिणामक्रमैस्त्रिभिः^{१६} ॥ ६० ॥
 कङ्कन्^{१७} चारगोमूत्र-सुष्टोघ्नैः प्रलेपितम्^{१८} ।

- (1) खल्ले तु चालयेत्तच्च, a variant in K. (2) K reads पल्ल वासनया. M reads वासनया, which is inc. (3) K reads सष्टय. (4) खल्ले तत्र च संन्यसेत्, a variant in K. (5) काञ्चीसहितकाशीस, a variant in M. (6) K reads सष्टय. (7) M has समजीर्णद्रुत (8) M reads अभ्रकोपरसान्. (9) K reads सष्टय. M reads संष्टय. (10) This hemistich is not found in K. (11) K reads समुख (12) निर्मुखं समुख is the reading in K. समुख निर्मुख is the reading in M. (13) K reads तत्र, which is not accurate. (14) M reads चारणां त्रिविधामिव. (15) K reads incompletely—चारयेत् पिण्डं. (16) M reads incompletely—परिक्रमैस्त्रिभिः. (17) M reads पटुच (18) सुष्टोघ्नैः प्रलेपितं, a variant in M.

पूर्वाभिपेक^१योगिन गर्भे द्रवति मर्दनात् ॥ ४९ ॥
 चतुःपञ्चशकः पूर्व्वः^२ द्वात्रिंशशो द्वितीयकः^३ ।
 तृतीय. षोडशशसु^४ चतुर्थोऽष्टांश एव च^५ ॥ ५० ॥
 पञ्चमसु चतुर्थांशः^६ षष्ठो द्वात्रिंश. प्रकोर्त्तितः^७ ।
 त्रासो रसस्य दातव्यः^८ सप्तत्त्वस्याभ्रकस्य च^९ ॥ ५१ ॥
 चतुःषष्ट्यशके^{१०} त्रासे दण्डधारी भवेद्रसः ।
 जलौकावद्वितीये च^{११} त्रासयोगे सुरेश्वरि ॥ ५२ ॥
 त्रासेन तु तृतीयेन^{१२} काकविष्ठासमो भवेत्^{१३} ।
 त्रासेन तु चतुर्थेन दधिमण्डसमो भवेत् ॥ ५३ ॥
 पञ्चमे चारिते त्रासे नवनोतसमो^{१४} भवेत् ।
 षष्ठे तु गोलकाकारः^{१५} क्रमाज्जोर्णस्य लक्षणम् ॥ ५४ ॥
 काञ्चिकेन निपित्तेन रक्तव्योम शतप्लुतम्^{१६} ।

- (1) K reads पुराभिपेक, which is incorrect (2) चतुषष्ट्यशके पूर्व्वः,
 an incorrect variant in K. (3) द्वात्रिंशशो द्वितीयकः, a variant in K.
 (4) तृतीय षोडशशसिन् a variant in K. (5) चतुर्थाष्टांशमेव च, a variant in
 K, which is inc. (6) पञ्चमोपि चतुर्थांशो, a variant in K. (7) षष्ठो
 द्विगुणकोर्त्तितः, a variant in M (8) K reads त्रासा रसस्य दातव्या. M
 reads द्वासा रसस्य दातव्य, wherein the last term is inc. (9) K has
 सप्तत्वाभ्रकजस्य वा (10) K reads चतुषष्ट्यशको. M reads चतुषष्ट्यशका
 Both are inc. (11) जल्लूकावद्वितीये तु, a variant in M. (12) M
 reads तृतीयस्य (13) यत्र काकविष्ठा भवति, a variant in M. (14) K
 reads नवनोत समो, which is not correct (15) K reads गोलकाकारः.
 (16) K reads रक्त व्योम, which is inc. शत प्लुतम् is the reading in M.

खलान्तधारयेत्तच्च^१ शुक्लवासनया^२ सह ॥ ५५ ॥
 हेम तारश्च सष्टय^३ खले तत्र रस न्यसेत्^४ ।
 काञ्चीसहितकाशीसं^५ सिन्धुना चरते रसः ॥ ५६ ॥
 हेम सोसन्तु संष्टय^६ रस तत्र प्रदापयेत् ।
 नागहेमयुत व्योम समजीर्णं द्रुतं^७ भवेत् ।
 भ्रम्रकोपरसान्^८ क्षिप्रं मुखेनैव चरत्ययम् ॥ ५७ ॥
 तारं वङ्गं च सष्टय^९ रसं तत्र प्रदापयेत् ।
 नागहेमयुतं व्योम समजीर्णं द्रुतं भवेत् ।^{१०}
 मुखेन चरते व्योम तारकर्म्मणि शस्यते^{११} ॥ ५८ ॥
 समुख निर्मुख^{१२} चापि यत्रतधारयेन्नभः^{१३} ॥ ५९ ॥
 चारणा त्रिविधामिव^{१४} कृत्वा गर्भद्रुतिं रसे ।
 चारयेत् स्वेदयेत् पिण्डं^{१५} परिणामक्रमैस्त्रिभिः^{१६} ॥ ६० ॥
 कद्रुन्^{१७} चारगोमूत्रं सुहोचीरैः प्रलेपितम्^{१८} ।

- (1) खले तु चालयन्त, a variant in K. (2) K reads शुक्ल वासनया
 M reads वासनया, which is inc. (3) h. reads सष्टय (4) खले
 तत्र च न्यसेत्, a variant in K. (5) काञ्चीसहितकाशीसं, a variant in M.
 (6) K reads सष्टय (7) M has समजीर्णं द्रुत (8) M reads
 भ्रम्रकोपरसान् (9) K reads सष्टय M reads संष्टय. (10) This
 hemistich is not found in K (11) K reads समुख (12) निर्मुखं
 हेमुखं is the reading in K. समुख निर्मुखं is the reading in M (13) K
 reads तत्र, which is not accurate. (14) M reads चारणा त्रिविधामिव.
 (15) K reads incompletely—चारयेत् पिण्डं (16) M reads in-
 completely—परिक्रमैस्त्रिभिः. (17) M reads पट्टय (18) सुहि-
 चीरैः प्रलेपित a variant in M.

यद्विष्वक् वस्त्रेण^१ भूयो घासं निवेदितम्^२ ।
 चारारनाम्नेनेषु स्वेदयेन्मृदुनाग्निना ॥ ६१ ॥
 क्रमेणानेन देवेभिर्जायते दिवमैस्त्रिभिः^३ ।
 यन्त्रादुद्धृतमात्रं तु^४ लोहपात्रे स्थितं रमम्^५ ॥ ६२ ॥
 साम्नेन^६ काञ्चिकेनादौ चान्नितं वस्त्रगान्नितम् ।
 पात्रे सुखीण्य^७ हस्तेन यावत् शेषं विमर्दयेत् ॥ ६३ ॥
 चतुर्गुणेन वस्त्रेण पोडितो निर्गमलय सः^८ ॥ ६४ ॥
 गालनक्रियया आसे सति निष्येपनिर्गते^९ ।
 स^{१०} भवेद्द्वारो च जाण्यथासस्तथा रसः^{११} ॥ ६५ ॥
 अजीर्णं पाचयेत् पिष्टीं^{१२} स्वेदयेन्मर्दयेत्तथा ।
 वासवाग््न^{१३} प्रयोगेण जीर्णं घासं तु दापयेत्^{१४} ॥ ६६ ॥
 इष्टिकागुडदुग्धोर्णा^{१५}-राजोसैन्धवधूमजैः^{१६} ।

- (1) K has वद्वस्त्रेण M has वस्त्रे वस्त्रेण (2) भूर्जं चार निषीध्यताम्-
 a variant in M (3) M has वा त्रिभिस्त्रिभिः (4) M reads
 सस्त्रे तु (5) M has रस, which is gram inc. (6) M reads
 सोषेण, which is perhaps काषेण (7) M has सुखीणे (8) विडतो
 निर्मल रस, a variant in M, wherein the second term is inc (9) सति
 विशिषनिर्गते, a variant in K (10) M reads न, which is an error
 of the scribe (11) We do not find तथा रस in K. (12) K
 reads स्यान्नयेत् पिष्टीं M reads पिष्ट (13) K has वासवाग््न (14) M
 reads सापयेत् (15) B reads दुग्धोर्णं M reads इष्टिकागुडद्विन्धीर्णं,
 (16) M reads धूमजै

षोडशशै स धान्याश्चै^१ मर्द्य खेद्यश्च पारद^२ ॥ ६७ ॥
 निर्मलीकरणार्थं तु^३ यासे यासे^४ पुन पुन ।
 जोर्णाभ्रो जोणवोजोऽपि रागान् गृह्णाति^५ निर्मल ॥ ६८ ॥
 क्रमेणानेन दालाया^६ चार्थ्य^७ यासचतुष्टयम् ।
 तत कच्छपयन्त्रेण ज्वालन बन्धन^८ क्रमात् ॥ ६९ ॥
 ऊर्द्धाध्याष्टमाशिम विङ्ग दत्त्वापि आरवेत्^९ ।
 क्षमजोर्णाभ्रक सूत शतवधी^{१०} भवेत् प्रिये ॥ ७० ॥
 सहस्रवेधी द्विगुणे त्रिगुणेऽयुतवधक ।
 चतुर्गुणे लक्षवेधी स भवेद्भूचरो रस ॥ ७१ ॥
 जीणे पञ्चगुणे^{११} देवि ब्रह्मायुर्जायते रस^{१२} ।
 आयुस्तु^{१३} षड्गुणे^{१४} विष्णो कोटिवेधी भवेद्भ्रस ॥ ७२ ॥
 रसस्य सूर्ध्वदीपास्तु^{१५} षड्गुणेनाभ्रकेन तु^{१६} ।

- (1) B has an incomplete charana षोडशशै स धान्याश्चै M has षोडश शै
 शय न्य शै (2) B reads स पारद K reads शय which is incorrect
 (3) K reads करणार्थं तु (4) The second यासे is omitted in B
 (5) रागानाग्राति is the variant in B रागाद्गृह्णाति is the variant in M
 (6) M reads डालायां (7) B reads चार्थ्य K reads चार्थ Both are
 inc (8) B has ज्वालन बन्धन v h ch is inc M has मदन (9) B
 reads त्वापि instead of दत्त्वापि दिष्टौ दत्त्वापि और्ध्वेति v variant in K दत्त्वा
 विचारयन् a reading in M (10) B reads शतवेषि which is inc
 (11) M reads पञ्चगुणे which is not correct (12) B and M read
 शर (13) B reads आयुश्च (14) K reads षट्गुणे M reads
 षड्गुणे (15) M has सूर्ध्वदीपास्तु whch seems to be incorrect
 (16) K reads षट्गुणेन M reads षड्गुणनाभ्रकस्य तु

जीर्णेन नाशमायान्ति¹ नात्र कार्या विचारणा ॥ ७३ ॥
 रसराजि² यदा जीर्ण³ षड्गुण गगन⁴ प्रिये ।
 तदा⁵ असति लोहानि त्यजेच्च मतिमात्मनः⁶ ॥ ७४ ॥
 धूमचिटिचिटिचैव⁷ मण्डूकमुतिरेव च⁸ ।
 सकम्पय विकम्पय⁹ पञ्चावस्था रसस्य तु ॥ ७५ ॥
 कपिलोऽथ निरुद्गारि¹⁰ विष्णुपदैव मुञ्चति¹¹ ।
 अग्नौ तिष्ठति¹² निष्कम्पो व्योमजीर्णस्य लक्षणम् ॥ ७६ ॥
 समजीर्णो भवेद्दालो¹³ यौवनस्य¹⁴ यतुर्गुणम् ।
 इहस्तु षड्गुणं जीर्णं¹⁵ कुर्यात्¹⁶ कर्म पृथक् पृथक् ॥ ७७ ॥

- (1) K has जीर्णे जीर्णे समाधाति M has जीर्णेन नाशमायान्ति The sense of these readings is not clear (2) B reads रसराजो
- (3) K reads जीर्णे M reads यदा जीर्णे (4) M has गगन षड्गुण
- (5) B has यदा which is inc (6) Both B and K read मतिमात्मनः, which has no clear sense (7) धूम चिटि चिटिचैव, a variant in K
- (8) निरुद्गारिरेव च a variant in B K has मण्डूकमुतिरेव च Both the readings seem to be inc (9) K reads सकम्प च विकम्प च (10) M reads कपिलोऽथनिरुद्गारि
- (11) B reads विष्णुपदैव In K, the whole hemistich seems to be incorrect which is as follows—कपिलोऽथनिरुद्गारिरेव च येव मुञ्चति (12) K reads तिष्ठति which is gram. incorrect
- (13) समीवर्णो भवेद्दालो an incorrect variant in K (14) B reads यौवनस्य, which has no sense K reads यौवनस्य (without विहर्ष), which is gram. inc.
- (15) B has इहस्तु षड्गुणं जीर्णं K has इह षड्गुणं जीर्णं M has इहस्तु षड्गुणं जीर्णे We have adopted the above readings after collating all the texts. (16) Both B and K read तदा

बालसु पत्रलिपेन कल्कयोगिन यौवन.¹ ।
 हृदो² विध्यति लोहानि जारितः सारितोऽथवा ॥ ७८ ॥
 कुमारसु रसो देवि न समर्थो रसायमे ।
 यौवनस्यो रसो³ देवि क्षमो देहस्य रक्षणे ॥ ७९ ॥
 जरावस्यो रसो यथ देहे लोहेन सक्रमेत्⁴ ।
 अभायेऽभ्रकसत्वस्य⁵ कान्तसत्त्व प्रदापयेत् ॥ ८० ॥
 कान्तस्य चाथभावे⁶ तु तोत्सलोहन्तु दापयेत् ।
 अनेन क्रमयोगिन सर्वसत्वानि जारयेत्⁷ ॥ ८१ ॥
 एकोऽपि हेमसयुक्तयामोकरकर. चणात् ।
 गन्धकात् परतो नास्ति रसेपूपरसेषु वा⁸ ॥ ८२ ॥
 पूर्वोक्तसन्धयोगिन⁹ द्विरष्टगुणगन्धकम्¹⁰ ।
 अथवा द्वादशगुणं षड्गुणं¹¹ वापि जारयेत्¹² ॥ ८३ ॥
 माचिक¹³ सत्वमादाय पादाग्नेन तु¹⁴ जारयेत् ।
 ततोऽपि सर्वसत्वानि द्रावयेत् सूतगर्भतः ॥ ८४ ॥

(1) M reads घोषन, which is incorrect [Here अर्धपादित्वात् अच्]

(2) K reads हृदो which is incorrect (3) K reads यौवनस्यरसो

(4) K reads सक्रमे which is an error of the scribe M reads देहसायमे.

(5) अभावे अथसत्वस्य, a reading in M (6) K reads वाथभावे.

(7) M reads रक्षयेत् (8) K reads च. From this hemistich,

some portion is wanting in B (9) M has पूर्वोक्तपादाग्नयेण.

(10) K reads द्विरष्टगुण गन्धक, which is incomplete (11) K has

षड्गुणं (12) M has वा विजारयेत् (13) M reads माचिक

(14) तु is wanting in K.

हेमपावकयो सख्य तथा^१ काञ्चनसूतयो ।
 वज्रिसूतकयोर्बेर तयोर्मित्रेण मित्रता^२ ॥ ८५ ॥
 अग्निको^३ यवचिञ्चा च खण्डुभट्टय रागिणी^४ ।
 टोलाखेदेन^५ तत् पक्क हेमजारणमुत्तमम् ॥ ८६ ॥
 पलाशभस्मापामार्गो^६ यवचारय काञ्चिकम्^७ ।
 सौवर्चल च काशीस^८ सामुद्र सैन्धव तथा ॥ ८७ ॥
 आसुरी टङ्कणयैव^९ नवसार^{१०}स्तथैव च ।
 कर्पूरयैव माक्षीक^{११} समभागानि कारयेत् ॥ ८८ ॥
 सुहृदकदुग्धैर्देवेशि^{१२} मूषा^{१३}क्षेपन्तु कारयेत् ।
 विहचूर्णं ततो दत्त्वा कनक आरयेत् प्रिये ॥ ८९ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि भूषणस्यन्तु^{१४} जारणम् ॥ ९० ॥

- (1) M reads सख्य wh ch creates a tautology (2) सख्य मित्रण
 मित्रता a variant in M (3) K reads खंडोल (4) K reads
 1 completely—सुभट्टेण काञ्चिकी The meaning of सुभट्टेण is un-
 intelligible (5) M reads डोल सुभट्टेण (6) K reads पमर्गं wh ch seems to be
 incorrect (7) M reads काञ्चिकम् (8) K reads कौशिक
 wh ch is an error of the scribe M reads काशीस (9) K has
 सा रो टङ्कणयैव wh ch is incomplete (10) M reads नवसार
 (11) कर्पूरयैव माक्षिक a variant in K (12) K reads सुहृदकदुग्ध
 देवेशि wh ch appears to be incorrect M reads सुहृदकदुग्ध wh ch is not also
 accurate here. (13) K reads मूषा wh ch is incorrect (14) K
 has भूषणस्यन्तु M has भूषणस्यन्तु Both seem to be incorrect since we see
 afterwards (in 51 ka 15) भूषणी जारण and not भूषणी or भूषणी जारण

कृष्णं पीतं^१ तथा रक्तं^२ शुल्बे तोष्णे च मेलयेत् ॥ ८१ ॥
 शुल्बे तोष्णं यदा चूर्णं^३ द्वाविंशतिगुणं प्रिये^४ ।
 गन्धनागं ततोऽर्द्धं^५ तु^६ क्रमेणैव तु मेलयेत् ॥ ८२ ॥
 हेम्ना तु सह दातव्यं सूतकैकेन षोडशं^६ ।
 गन्धनागं यदा जीर्णं^७ तदा^८ बद्धी^९ भवेद्द्रसः ।
 हेम्नि जीर्णे ततोऽर्द्धेन^{१०} मृत^{११} लोहेन रञ्जयेत् ॥ ८३ ॥
 गन्धकीन हतं शुल्बं^{१२} माचिकं दरदायसम् ।
 पुटेन सारयेच्छुद्धं हेम दद्यात् तु षड्गुणम्^{१३} ॥ ८४ ॥
 सूतकी हेमवीजं च यदा जीर्णं^{१४} चतुर्गुणम् ।
 बद्धरागं विजानोयात् हेमाभो जायते रसः ॥ ८५ ॥
 सारणायन्त्रमध्यस्थं तेनैव सह सारयेत्^{१५} ।
 विभाग^{१६} सारितं कृत्वा पुनस्तत्रैव^{१७} जारयेत् ॥ ८६ ॥

(१) K reads कृष्णपीत

(२) M reads रक्तयुग्म

(३) यदा

यदा भवेज्जीर्णे, a variant in K, after this, one charapa is wanting in it.

(४) K reads द्वाविंशतिगुणं चैव न सारसद्यैव च, which is incomplete.

(५) M reads ततोऽर्द्धे तु, which is unintelligible (६) सूतके चैव षोडशं,

a reading in K. (७) M reads यथा षुणे (८) M reads तथा.

(९) K reads मृत्ते, which seems to be incorrect. (१०) K has an

incomplete charana—हेमजीर्णे ता न. (११) M has मृत्ता, which is

inc. (१२) K reads शुल्ब (१३) हेम दद्यात् षड्गुणं, an incom-

plete variant in K. (१४) K reads यदाऽर्द्धे, which is an error of the

scribe. M reads यथा जीर्णे (१५) M reads सारयेत्. (१६) M

reads विभाग. (१७) K reads पुनस्तत्रैव.

जारित सारितद्यैव पुनर्जारितसारितः^१ ।
 सप्तशृङ्गलिका^२योगात् कोटिवेधो^३ भवेद्रस ॥ ८७ ॥
 मूचरी जारया प्रोक्ता—खेचरी^४ जारणा शृणु ॥ ८८ ॥
 होरमुख्यानि रत्नानि^५ रसोच्छ्रितानि कारयेत् ।
 कटुतुम्बस्य बीजानि तस्यार्धेन^६ तु दापयेत् ॥ ८९ ॥
 महाजारसमायुक्त^७ कस्क कुर्याद्विचक्षणः ।
 वज्रमूषामुखे^८ चैव तन्मध्ये स्थापयेद्रसम् ॥ ९० ॥
 कतक कनक चैव^९-मेकीकृत्य^{१०} च मर्दयेत् ।
 पद्मरागप्रलेपेन^{११} रसे रासं तु दापयेत्^{१२} ॥ ९१ ॥
 एकादशगुण यावत् पद्मराग तु सूतके ।
 रागजोर्णस्तु^{१३} देवेणि लिङ्गाकारो भवेद्रसः ॥ ९२ ॥
 रञ्जितव्य^{१४} प्रयत्नेन लोकपालाष्टकेन च^{१५} ।

- (1) K has an incomplete charapa पुनर्जारित (2) K reads
 शृङ्गलिका (3) K has an incorrect reading—कोटिवेधि (4) K
 reads खचरी. (5) K has an incomplete charapa—होरमुख्यानि M
 has भीरमुख्यानि, which seems to be an error of the scribe (6) M
 reads तस्योर्ध्वेन (7) K reads महाजारसमायुक्त, which seems to be
 महाजारसमायुक्त. (8) K has वज्रमूषा खे M has वज्रमूषामुखे Both
 are inc. (9) K reads कतक कनक च, which is incomplete as well
 as tautological (10) M reads मिलीकृत्य which is not grammati-
 cal. (11) K has पद्मराग प्रयत्नेन (12) K reads रासं M
 reads रसो in lieu of रसे (13) M reads रागजोर्णस्तु (14) K
 reads रञ्जितव्य (15) K has three letters only of this charapa—
 ना वा इ

पङ्कभागं सूतकेन्द्रस्य तेषु सर्वेषु दापयेत् ॥ १०३ ॥

भक्षितव्यं प्रयत्नेन^१ नत्वा च गुरुदेवयोः ।

सर्वसिद्धान्तमस्कृत्य देवताय विशेषतः ॥ १०४ ॥

मूर्च्छाङ्गदाहश्च^२ ततो जायते^३ नात्र संशयः ।

आत्मानमुत्थितं पश्येत् दिव्यतेजो^४महाबलम् ॥ १०५ ॥

शङ्खकाहल^५निर्घोषैः सिद्धविद्याधरैः सह ।

इच्छया विचरेत्सोकाब् कामरूपो^६ विमानगः ॥ १०६ ॥

देवाश्च^७ यत्र लीयन्ते सिद्धस्तत्रैव लीयते ॥ १०७ ॥

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि जारणा^८योगमुत्तमम् ॥ १०८ ॥

सृष्टं पादितं^९ सूतं सर्वद्वैयोञ्जितं ततः^{१०} ।

शाकपल्लवसारेण विष्णुकान्ता^{११}रसेन च ॥ १०९ ॥

पलाश^{१२}पुष्पतीयेन भावितं गन्धकं समम् ।

समं^{१३} कृत्वाभ्रसत्त्वञ्च रसकञ्चाष्टकं गुणम् ॥ ११० ॥

तोत्पणशुल्बोरगञ्चैव कूर्मयन्त्रेण जारयेत् ।

(1) After this we find two redundant charanas in K, which are as follow—रसे याम तु दापयेत् । रक्षितव्यं प्रयत्नेन (2) मूर्च्छाङ्गदाह च, an

incorrect reading in K. मूर्च्छादाहश्च, an incomplete reading in M.

(3) K reads जायते, which is gram. inc. (4) M reads incorrectly

दिव्यतेजो (5) K reads शङ्खकाहल, which appears to be incorrect.

(6) K reads कामरूपो (7) K reads देवा चै. (8) K reads

जारण (9) K has सृष्टं पादितं (10) This charana is wanting

in K (11) M reads विष्णुकान्त (12) K reads पलाश

(13) K reads सम.

काञ्चनं जारयेत् पथात् विडयोगेन पार्व्वति^१ ॥ १११ ॥

तत सिद्ध^२ विजानीयात् द्वैध^३ शुल्वस्य दापयेत् ।

कर्मसख्याप्रमाणेन नागो भवति काञ्चनम् ॥ ११२ ॥

अत पर प्रवक्ष्यामि जारणाक्रममुत्तमम् ॥ ११३ ॥

बोजचूर्णानि तैलेन भावयित्वा पुन पुन ।

पोडशायेन तद्भास^४मद्गुल्या मर्दयेच्छनैः ॥ ११४ ॥

आर्द्रकादि ततो योगाद्^५-दातव्य पोडशाशत^६ ।

भूजे^७ दत्त्वा ततो देय दोलायन्त्रे^८ विनिक्षिपेत् ॥ ११५ ॥

अहोरात्रेण तद्बीज सूतको ग्रसति^९ प्रिये ।

तमुद्धृत्य^{१०} रस देवि खल्ले^{११} समर्दयेत्ततः ॥ ११६ ॥

ततो यन्त्रे विनिक्षिप्य दिवारात्र विडाग्निना^{१२} ।

तप्त समुद्धृत^{१३} यन्त्रात् तप्तखल्ले^{१४} विमर्दयेत् ॥ ११७ ॥

मर्दयित्वाभ्रके^{१५} पिण्डे क्षिप्त्वा तत्र पुट ददेत् ।

ततो गर्भे पतत्याशु जारयेत् तत्^{१६} सुखेन तु ॥ ११८ ॥

(१) K reads पाञ्चती which is not gram correct (2) h reads

खल्व. (3) h reads इत्त (4) h reads त यत्त (5) K

has योग. (6) h has वाङ्म तत (7) K reads भूर्जे (8) M

reads दोलायन्त्रे (9) सूतके ग्रसति is the reading in h, which is gram-

incorrect (10) h reads तमुद्धृत्य, which is not gram correct.

(11) All the MSS spell खल्व which is not corroborated by any-

lexicon (12) h reads दीपग्निना which mars the metre. (13) M

reads समुद्धृत. (14) h has तदा खल्व (15) h reads मर्दयित्वा रथे.

(16) This is wanting in h.

दोलायन्त्रे ततो दत्त्वा¹ आर्द्रपिण्डे नपुंसकम्² ।
 ग्राहयेद्³ दिवसे सूतो जरते यस्मिन् ततः⁴ ॥ ११९ ॥
 समजीर्णं ततो यावत् दोलायन्त्रविचक्षणः⁵ ।
 पद्यात् कच्छपयन्त्रेण समजीर्णं⁶ तु पार्व्वति ।
 तं ग्रासद्वादशांशिन⁷ कच्छपेन तु जारयेत् ॥ १२० ॥
 यावदार्र्द्रक⁸योगं च गर्भद्रावणमिव च ।
 पद्यात्त⁹ देवि निक्षिप्य पुटं दद्याद्विचक्षणः ॥ १२१ ॥
 अष्टांशिन ततो ग्रासं गर्भद्रावञ्च पूर्व्ववत्¹⁰ ।
 कन्दोदरे¹¹ सूरणञ्च तं विनिक्षिप्य सूतकम् ।
 पुटेत्तु जारितस्तावत्¹² यावत् कन्दो न दृश्यते¹³ ॥ १२२ ॥
 पादांशेन तु मूपाया¹⁴ ग्रासः सूते¹⁵ विधीयते ।
 पूर्व्ववञ्च विहं दद्यात् गर्भद्रावणमिव च ॥ १२३ ॥
 एवं¹⁶ चतुर्गुणे जीर्णे सूतको बलवान् भवेत् ।

- (1) K reads दद्या, which is inc M reads दोलायन्त्रे (2) This charapa is wanting in M (3) K has तृतीय. (4) जारते यस्मिन् एव, a variant in K (5) दोलायन्त्रेषु विचक्षण, a reading in K M reads दोलायन्त्रे (6) K has an incomplete reading—सजीर्णं (7) K reads ग्रासं द्वादशांशेन (8) M reads ग्रासदार्र्द्रक, which is not intelligible (9) K reads यथाश. M reads पञ्चन्त्र. Both are unintelligible (10) M reads पूर्व्वकम् (11) M reads कन्दोदरे (12) पुटयजारितस्तावत्, a variant in M (13) यावत् कन्दो न दृश्यते, an incorrect variant in K (14) मूपाया is the reading in K (15) M reads सूता (16) K reads एव

ततः शलाकया यासान्^१ अग्निस्थो यसते रसः^२ ॥ १२४

ततो रत्नानि जाय्याणि^३ वक्ष्यमाण^४क्रमेण तु ॥ १२५

अभ्रक भ्रामकश्चैव^५ शंखनाभिं^६ तथैव च ।

रसानुपरसान् दत्त्वा^७ महाजारसमन्वितान्^८ ॥ १२६ ॥

वज्रकन्दं वज्रलता^९ मेषशृङ्गमृतायसम्^{१०} ।

कटुतुम्बुस्य वोजानि मृतलोहानि पाचयेत्^{११} ॥ १२७ ॥

सर्वाणि समभागानि शिखिशीणितमाचितम्^{१२} ।

तायत्तं मर्दयेत् प्राञ्चो यावत् कर्म दृढं भवेत् ॥ १२८ ॥

मूषा वल्लाकृतिर्यैव^{१३} कर्त्तव्या छादनैः सह ।

तन्मध्ये म्यापयेत् सूतम् अधोवातेन धामयेत्^{१४} ॥ १२९ ॥

षादी तथैव दातव्य^{१५} वज्रमोषधलेपितम्^{१६} ।

मृह्यते कोऽत्र^{१७} सन्देहो यथा तीव्रे द्रुताग्ने^{१८} ॥ १३० ॥

(1) K reads याम्

(2) This charana is wanting in M

(3) K reads जायानि, which is gram incorrect, the word जाय being an indeclinable

(4) K has वक्षमाण

(5) K reads भ्रामकश्चैव.

(6) M reads शंखनाभि

(7) K has रसानुपरसा दत्त्वा M has रसा

नुपरसादत्त्वा.

(8) K has महाजारसमन्वितम् M has महाजारसमन्वितम्

(9) कदम्बमा वज्र, an incomplete variant in K

(10) K reads

मतायस, which seems to be an error of the scribe.

(11) M reads

शेषम्

(12) शिखिशीणितसमन्वित, a variant in K.

(13) मूषा

वज्राकृतीर्यैव, a variant in K मूषामल्लकृतिर्यैव, a variant in M

(14) M

reads मेषशृङ्गमृतायसम्

(15) K has कोऽत्र यथा तीव्रे द्रुताग्ने

(16) K

reads मेषम्

(17) K reads जाय

(18) वज्रकन्दं वज्रलता, a variant in K

in K

कुलिशेन पुटे दग्धे^१ कर्ध्वग्नौ^२ तेन मर्दयेत् ।
यावदेकादशगुणं कुलिशं^३ जारयेत् पुनः ॥ १३१ ॥
सुदग्धशंखनाभिश्च^४ मातुलुङ्गरसद्भुतः^५ ।
मुक्ताफलं^६ ततो देयं वच्चजोषे तु सूतके^७ ॥ १३२ ॥
अनेन क्रमयोगेन ह्येकादशगुणं^८ भवेत् ।
केवलं शिखिपित्तञ्च^९ नीली^{१०}निर्यासमिश्रितम् ॥ १३३ ॥
नीलोत्पलानि^{११} लिप्तानि प्रक्षिप्तानि तु सूतके^{१२} ।
रसे कल्पेऽम्हारगान् होनरागान् परित्यजेत्^{१३} ॥ १३४ ॥
रक्तानि शिखिपित्तञ्च^{१४} मंहारत्नं^{१५}सर्मन्वितम् ।
सद्रत्नं^{१६} लोपयेत्तेन प्रद्रवेत्^{१७} रसमध्यत ॥ १३५ ॥
रजनीं चैव कुष्ठं च^{१८} ऋद्धानिर्यासभावितम् ।
जारण पुष्परागस्य तेनैव सह दापयेत् ॥ १३६ ॥

(1) कुलसारिपुटे दग्धे, a variant in K कुलिशनिपुटेर्दग्धे, a variant in M

(2) k reads कर्वापि. (3) K reads कुलीशं (4) K has नाभिस्तु

M has सुदग्ध शंखनाभिश्च (5) M reads रसद्भुतम् (6) M has

मुक्ताफल (7) वर्धयति सूत्रीर्दके, a variant in K (8) K reads

एकादशगुण (9) M reads पित्त तु (10) K has निनी M has

नीलि (11) K reads निलिमशानि, which is unintelligible

(12) K reads भूतले (13) In lieu of this hemistich, k has

अनेन क्रमय गेन एकादशगुण भवेत्. (14) K has an incomplete charana

एका शिखिपित्त च. (15) K reads महारत्न, which seems to be incorrect.

(16) k has सरत्न (without any suffix) (17) प्रक्षिपत् is the read-

ing in K. (18) रजनी चैव कसुकी, a variant in M

बहुरत्नेषु^१ जीर्णेषु भङ्गरागेषु^२ सुव्रते ।
 रसेन्द्रो दृश्यते देवि नीलपीतारुणच्छविः ॥ १३७ ॥
 शुद्धानि हेमपत्राणि शताश्रितं तु लेपयेत्^३ ।
 पुटेन भारयेदेतदिन्द्रगोपनिभ^४ भवेत् ॥ १३८ ॥
 संस्पर्शाद्विधयेऽस्त्वर्ध्वमिदं हेम मृतं^५ प्रिये ।
 त्रिभागं सूतकेन्द्रस्य तेनैव सह सारयेत् ॥ १३९ ॥
 मूपामध्यस्थिते^६ तस्मिन् पुनस्तेनैव सारयेत् ।
 धूमवेधी भवेद्देवि पुनः सारितसारितः^७ ॥ १४० ॥
 अनेन क्रमयोगेन यदि जीर्णा त्रिशृङ्खला^८ ।
 वेधयेन्नात्र^९ सन्देहो गिरिपाताल^{१०}भूतलम् ॥ १४१ ॥
 पार्श्वज्योतिः^{११} प्रदृश्येत चोर्ध्व^{१२} नैव तु दृश्यते ।
 भूचर त विजानीयात् रसेन्द्र^{१३} नात्र सशयः ॥ १४२ ॥
 तेनाग्रान्तगतिर्देवि^{१४} योजनाना शतं व्रजेत् ।
 दिव्यतेजा^{१५} महाकायो दिव्यदृष्टि^{१६}र्महाबलः ॥ १४३ ॥

(1) K reads बहुरत्नेषु (2) K reads भङ्गरागेषु (3) शतां

शेनात्रलेपयन्, an incorrect variant in K (4) K reads नीभ, which is

unusual (5) सह हेम त is an incomplete reading in K (6) K

has मूपामध्य स्थिते (7) पुन सारितसारित, a variant in M (8) K

reads त्रिसकला (9) वेधयन्नात्र is an incorrect reading in K

(10) K reads पाषाण M reads भूतल which is gram inc (11) K

has an incomplete reading पा ज्यति (12) K reads कष

(13) M reads रसेन्द्रो which is inc. (14) K reads गति दवि M

reads तेनाग्रान्तगतिर्देव. (15) K has दिव्यतेजो (16) K reads दिव्या दृष्टि

सर्व्वरोगविनिर्मुक्तो जोवेदाचन्द्रतारकम्^१ ।
 तस्य सूत्रपुरोय तु सर्व्वलोहानि विध्यति ॥ १४४ ॥
 समजोर्णेन वज्रण हेम्बा च सहितेन च ।
 अग्निस्था जारयेन्नोहान्^२ बन्धभायाति सूतकः ॥ १४५ ॥
 सारयत्तेन वोजेन सहस्रमपि^३ वेधयेत् ।
 सारितं जारयेत्^४ पद्मात् लेप्यं चैप्यं सहस्रशः^५ ॥ १४६ ॥
 सारयेत्^६ तेन वोजेन लक्षवेधमवाप्नुयात् ।
 अनेन क्रमयोगेन कोटिवेधी भवेद्रसः ॥ १४७ ॥
 केवलं तु यदा वज्रः समजोर्णं तु जारयेत् ।
 बद्धः^७ सूतस्तदा ज्ञेयो निष्कम्पो निरुपद्रवः ॥ १४८ ॥
 अग्निस्थो जायते सूतः शलाका^८ असते चणात् ।
 हठाग्निना धाम्यमानो^{१०} असते सर्व्वमादरात्^{११} ॥ १४९ ॥
 चरते जरते सूत^{१२} आयुर्द्रव्य^{१३}प्रदायकः ।

(१) लावेन्द्रार्कतारक, a variant in K (२) K. reads जारयन्नोह.

M reads आयते लोहान्. (३) समसमपि is the reading in K

(४) K reads जारित (५) लोप्ये चैप्यं सहस्र, a variant in K. लेप्यं

सिपसहस्र, a variant in M [For the explanation of लेप्य and चैप्य vide-

रु.स Chap VIII v. ८०] (६) K reads सारयित्, which seems to

be incorrect M reads धारयेत् (७) B reads बद्ध (without विसर्गः)

(८) This śloka is not found in M (९) M reads शलाका

(१०) B and M have धाम्यमाने K has हठाग्निर्धाम्यमाने None appears

to be gram. correct. (११) M has सर्व्वपारदान् (१२) जरतेः

जरत सूत a variant in B रसते जारते सूते, a variant in K. (१३) B

reads आयुर्द्रव्य, which is incorrect.

मूपास्य धमयेत्^१ सूत हठाग्नी नैव कम्पते^२ ॥ १५० ॥

जारयत् सर्व्वरत्नानि बड^३ खेचरता^४ नयत् ।

इति^५ लोहेऽष्टगुणिते^६ जीर्णे स्याद्द्रसवन्धनम् ॥ १५१ ॥

लोहानि सत्त्व त्रिगुण^७ द्विगुण^७ कनक तथा ।

धूमावलोकवेधो^८ स्यात् भवेद्विर्वाणदो रस^९ ॥ १५२ ॥

आदावष्टगुणं जार्यं व्योमसत्त्व महारसम्^{१०} ।

समं हेमदशाग्निं वज्ररत्नानि आरयेत् ॥ १५३ ॥

सर्व्वं^{११} च जारयद्वच्च तदासौ^{१२} खेचरो रसः ।

अमेत् प्रदक्षिणावर्त्तं कोटिवेधो च जायते ॥ १५४ ॥

समे तु पत्रगे जीर्णे दशवधो भवेद्द्रसः ।

द्विगुणे गतवधो स्यात् त्रिगुणे तु सहस्रकम्^{१३} ॥ १५५ ॥

चतुर्गुणस्युत^{१४} देवि क्षमेयानिन^{१५} यद्देयत् ।

(1) h. reads धमते M reads धामयत्

(2) B has नैव कम्पते

M has मानकम्पते

(3) M reads बड

(4) h. reads खेचरता

(5) The portion commencing from इति and ending in जारयत् (153)

is not found in h. only the following portion is found after भवत्स

(155) —गुणोता जीर्णे स्याद्द्रसवन्धनं लोहसत्त्व त्रिगुणं त्रिगुणकम्पत्तं तथा ४८ धमलोहकवधो

स इतिवादनो रसः । M reads इत् in lieu of इति (6) B reads

एव ता which is inc (7) M reads त्रिगुण (8) धूमलोहकवधो

is the reading in B. (9) B reads वर (10) Two flokas

are wanting in B beginning from this word. (11) h. reads सम

(12) M reads तदासौ (13) सहस्रकम्पत्तं is wanting in B

सर्व्वं तु चतुर्गुणे a variant in h. (14) h. reads चतुर्गुणस्युत (15) h.

reads incompletely क्षमेयानिनं यद्देयत्

उत्तरोत्तरद्वयं तु^१ जायते^२ तत्र पद्मगम् ॥ १५६ ॥

कुटिल पद्मगं जायते तत्र^३ सव्याक्रमेण तु ।

तद्वादमेति देवेशि^४ कोटिवेधी भवेद्रसः ॥ १५७ ॥

रुक्मिणी दानवेन्द्र^५ भक्षितो भक्षसूतकः^६ ।

जारित द्वादशगुण^७ यत्र तोष्णं सुरेश्वरि ॥ १५८ ॥

भक्षयित्वा^८ पत्नैकं तु दानवी बलदर्पित ।

जगदुत्पाटित^९ तेन कैलासोऽपि च चूर्णितः^{१०} ॥ १५९ ॥

तत्र मया क्षणं ध्यात्वा^{११} दृष्ट्वा तन्मायया कृतम्^{१२} ।

जारित पद्मगे सूत^{१३} समाश्रितशिलया हतम्^{१४} ॥ १६० ॥

तेन सूतेन सलिलं त्रिशूलं हिमशैलजे^{१५} ।

तेन शूलेन निहती दानवी बलदर्पित ॥ १६१ ॥

(1) M has उत्तरोत्तरद्वयं

(2) B reads जायते

(3) B

reads जायतेऽत्र.

(4) तत्रातिमेतु देवेशि a variant in B दत्ता तु देवि

is an incomplete variant in K.

(5) K reads दानवेनापि M reads

कुटिला दानवेन्द्र

(6) K reads भक्षयित्वा which is evidently the

error of the scribe. M reads सूतकम्

(7) K has वा दशगुण M

has जारितद्वादशगुण

(8) M reads रक्षयित्वा

(9) B reads

जगदुत्पाटित. K reads जगदुत्पाटित, which is not intelligible

(10) कैलास

अपि चूर्णितः an incorrect variant in K.

(11) तत्र क्षणं, मयातुला, a

variant in B तद्विकारममय, a variant in M. Both the readings are

unintelligible

(12) B reads मया मया कृतम्. K reads कृतम्. M

reads कृत्वा दृष्ट्वा मया कृतम्, which mars the metre

(13) K reads

पद्मगे सूत. M reads पद्मगं सूत

(14) M reads सत्.

(15) B

reads रसवे जने

K reads शूलधूरिणि शैलजे M reads रसवत्तलम्

हेम शुक्लं^१ तथा तीक्ष्णं वाजरं च पडालकम्^२ ।
 रोहण कान्तलोहं च^३ जारयेत्तस्वसंख्यया ॥ १६२ ॥
 एकके^४ रमराजोऽयं बद्धः^५ खिचरतां नयेत्^६ ।
 गन्धनागे द्रुति^७ देवि जारणां सुकरां शृणु^८ ॥ १६३ ॥
 आदौ^९ मगोधितं सूतं रजनीचूर्णसंयुतम्^{१०} ।
 मर्दयेद्दयायदाक्षुष्यं^{११} घालयेदुष्णकाश्चिकैः ॥ १६४ ॥
 एवं मुहुर्मुहुर्घृष्टो गन्धनागो द्रुतिं चरेत्^{१२} ॥ १६५ ॥
 नागस्य मूत्रं^{१३} देवेगि वत्सम्य महिषस्य वा^{१४} ।
 प्रावर्त्यावर्त्य भुजगं^{१५} सप्त वारान् निपेक्षयेत्^{१६} ॥ १६६ ॥

- (1) B reads रामदण्ड K reads ह्रमदण्ड (2) वाजर च पडालक, a variant in B वाजरक पडालक, a variant in K. [Vide ante 7th Paṭala, v 107] (3) Both B and M read वाजराजोऽयं च (4) K reads एकके (without any suffix) (5) M reads बद्ध, which is incorrect. (6) B reads एकके which is inc. (7) B has मगोधितं द्रुति K has मगोधितं द्रुति M has मगोधितं द्रुति (8) कुर्यात् भव, an incorrect reading in B कुर्यात् द्रुति, a reading in K, which has no sense. (9) M reads चट. (10) रजनीचूर्णसंयुतं a variant in K. रजनीचूर्णसंयुतम्, a variant in M (11) B reads वायदाक्षुष्यं, which seems to be the error of the scribe. (12) मगोधितं चरेत्, a variant in B. मगोधितं चरेत्, a variant in K. Both the texts are inc. (13) K reads मूत्र, which is not correct. M reads मूत्रं मूत्रं (14) M has च (15) B reads मूत्रं, which is incorrect. मगोधितं मूत्रं, a variant in K. (16) B reads मूत्रं. K reads मूत्रं च मूत्रं, wherein the last term is incorrect.

कृत्वा^१ कण्टकवेध्यानि तस्य पत्राणि सुन्दरि ।
 चतुर्थांशप्रमाणेन^२ गन्धकस्य तु योजयेत् ॥ १६७ ॥
 प्रसार्य लाक्षापटल^३ रोमाणि^४ तदनन्तरम् ।
 ऊर्ध्वं गन्धकचूर्णं च^५ ततो नागदल स्या^६ ॥ १६८ ॥
 गन्धक नरलोमानि लाक्षाया पटल^७ क्रमात् ।
 ऊर्ध्वं प्रसार्य सस्याप्य^८ सूत्रैर्वर्त्ति^९ तु कारयेत् ॥ १६९ ॥
 करञ्जतेल^{१०}मध्ये तु दशरात्र मिधापयेत्^{११} ।
 दोसाग्रभागा ता वर्त्ति^{१२} सडश्या तु विधारयेत्^{१३} ॥ १७० ॥
 ता द्रुति पातयत् पात्रे सौवोरटङ्कणान्विते^{१४} ।

- (1) K reads एव (2) B reads चतुर्थीशप्रमाणेन M reads चतुर्थीशे प्रमाणेन Both are incorrect (3) B reads लाक्षापट, which seems to be the error of the scribe (4) B reads रोमाणि which is inc M reads रोमाणि, which is also inc. (5) B reads गन्धकचूर्णे च K reads तु M reads ऊर्ध्वं (6) नागदलस्य, an incorrect reading in B K reads स्या which is inc (7) B has लाक्षाया M has पाटल. Both the readings are inc (8) This charana and the next are wanting in K M reads सस्याप्य instead of सस्याप्य (9) B has सूत्रैर्वर्त्ति (10) K reads कारजतेल (11) K has नियोजयत् M has दशरात्रेण दापयत् (12) B reads वा वर्त्ति K reads दोसाग्रभागा ता वर्त्ति M reads दोसी दयाया तावति which is unintelligible. (13) तदस्य तु विधारयेत् a variant in B सडश्या तु विधारयेत् a variant in K तस्यां विधारयेत् a variant in M (14) सौवोरटङ्कणान्विते, an incomplete reading in B सौवोरटङ्कणान्विते, a reading in M

काचकूप्याद्य^१ मध्ये तु तत्तैर्न स्थापयेत् प्रिये^२ ॥ १७१ ॥
 कृत्वा गोस्नानमूषाया^३ लिप्ताया शिन्धया रसम ।
 चतु पद्यादिभागेन^४ ज्ञात्वा देवि बलाबलम् ॥ १७२ ॥
 गन्धनागद्रुति दत्त्वा तौ मूषा सुरवेन्दिते^५ ।
 गत्ते शोभयत्सपूर्ण विन्ध्यस्य पुठपाचनम् ।
 दद्यात् करीपतुपयो^६ प्रष्टतिद्वितयेन च^७ ॥ १७३ ॥
 दद्याद्दजीर्णशकाया^८ सिद्धवल्लीरसस्य तु^९ ।
 चतुर्विन्दून् पुटे^{१०} प्राग्देव^{११} प्रतिदिन भवेत् ॥ १७४ ॥
 जारणात्रिगुणात् सूतो^{१२} भवज्जम्बूफलप्रभ^{१३} ॥ १७५ ॥
 माक्षिक सस्वमस्याल्प मृतनागसमन्वितम् ।
 मूषागतं भवेद्दयावत्^{१४} काच^{१५} दत्त्वाधरोत्तरम् ।

(1) Both B and K read काचकूप्यस्य

(2) K reads पुन

(3) B has गोस्नानमूषायां K has गोस्नानमूषायां

(4) B reads पातनं

(5) K reads तु मुखमुद्रिते

(6) करीपतुपय an incorrect reading in B

(7) प्रष्टतिद्वितयेन वा a variant in K which is gram inc. M has प्रष्टतं inst ad of प्रष्टति

(8) B reads मकायां which is gram incorrect

(9) K reads शीद्धवल्लीरसेन तु M reads सिद्धवल्लीरसस्य तु

(10) B and K read चतुर्विन्दुपुटे

(11) K has प्राग्देव which has no sense

(12) जारणात्रिगुणात् सूतो a variant in B जारणात्रिगुणात् सूतो, a variant in M

(13) भवेज्जम्बूफलप्रभ an incorrect reading B

(14) भवेद्दयावत् a reading in B

(15) The

एवं द्वादशवारास्तु^१ सुभातं रश्चितं^२ भवेत् ॥ १७६ ॥ ॥
 तेन पक्वं वोजचूर्णं पारदे पादभागिकम्^३ ।
 मर्दितं चणकास्त्रेण क्षणाद्गर्भद्वृतिर्भवेत्^४ ॥ १७७ ॥
 गर्भद्वृतिर्न चेद्देवि^५ वर्णिकाद्वयगन्धयोः^६ ।
 रक्तसिन्धुद्भवालकं^७ टङ्कणाशगपुंखतः^८ ।
 कल्केन लिप्तं पुटितं^९ वीजं गर्भे द्रुतं^{१०} भवेत् ॥ १७८ ॥
 वोजे पादाहं^{११} तुल्याग्ने जीर्णे वेधं करोति सः ।
 दशषोडशभागेन द्वाविंशति^{१२} च क्रमात् ॥ १७९ ॥
 संयोज्य त्रिगुणां रीतिं^{१३} तारे तारावशेषितैः^{१४} ।

- (1) K reads द्वादशवारैस्तु M reads द्वादशवारस्तु which is incorrect
 (2) B reads रजत K reads रजन. (3) B reads पादभागिक. M
 reads पारदे वोजभागिकम् (4) B has गर्भे द्वृतिर्भवेत् K has an in-
 complete text—क्षणार्धवेत् (5) गर्भद्वृतिर्भवेद्देवि, a variant in K,
 which is partly incorrect (6) K has वर्णिकाद्वयगन्धयो M has
 वर्णिकाद्वयगन्धयो. Both seem to be inc (7) रक्तसिन्धुद्भवालक, an
 incorrect variant in B सुसंधवालकं, a variant in K. रक्तसिन्धुद्भवालकं, a
 variant in M. (8) B reads पूडत M reads कडकाशरमुदत
 (9) M has कल्केन लिप्तं पुटित, which seems to be inc. (10) B reads
 गर्भद्वृतिं K reads वीजगर्भे द्रुत M reads वीजगर्भद्वृति All are gram inc.
 (11) B reads पादाहं, which is not correct (12) B reads द्वाविं-
 शति (13) The portion beginning from this charana and ending
 in सन शिला (vs 180 & 181) is wanting in B M reads त्रिगुण, which is
 gram inc (14) K reads तारावशेषित.

तारारिष्टमिदं लिखा^१ तेन सूतेन वेधयेत् ॥ १८० ॥

अत परन्तु सस्कार^२ वक्ष्ये नागाभ्रजारणम् ।

करवीरारुणा^३ देवि चूर्णयित्वा मन शिलां ॥ १८१ ॥

भावयेद्दिशति वारान्^४ यवचिञ्चारसेन तु ।

तेन कल्केन सलिय नागपत्र प्रयत्नत^५ ।

कर्ष्वनलेन^६ यिपचेत् यावत्तत् चूर्णित भवेत् ॥ १८२ ॥

रसकस्य च भागास्त्रोन्^७ भागैक दरदस्य च^८ ।

पेपयेन्नातुलुङ्गन पादगन्ध^९ शिलाविपम् ॥ १८३ ॥

वल्कनानेन लिप्ताया^{१०} मूषायां^{११} पुटपाचितम् ।

त नाग धमयेदेव^{१२} सप्तधा हेमवद्भवेत् ॥ १८४ ॥

पौताभ्रक स्वकदम्ब^{१३} लिप्ताया^{१४} मरिचेन तु ।

मूषाया धातमग्न्याम सौभाञ्जनरसे^{१५} क्षिपेत् ॥ १८५ ॥

(1) तार रीष्टमिदं लिखा a variant n k

(2) k reads सुमभ

(3) k reads करवीरारुण which is incorrect

(4) k reads दिशति

वार M reads दिशतीम् वरन् wh ch is inc

(5) k reads सलिय

नागपत्र प्रयत्नते

(6) B reads कर्ष्वनलेन

k reads कर्ष्वनलेन M reads कर्ष्वनलेन [But the real word is कर्ष्व + नलेन = कर्ष्वनलेन = करीवादि Vide

a te कर्ष्वघ्नौ v 131] (7) B reads भागस्त्रोन् k reads रसकस्य तु

भास्त्रोन् M reads रसकस्य चतुर्भागा All the readings are incorrect-

(8) M has विभग कदम्ब च

(9) B reads पादगन्ध k reads पादगन्ध-

(10) M reads लिप्ताया

(11) k reads मूषायां wh ch is incorrect

M reads मूषाया (12) k reads धमयेदेव which is inc. (13) स्वक

दम्बो is the read g in M (14) M reads लिप्ताया wh cl is ग्रन्थ

inc (15) B reads सतोऽञ्जनरस

पातयेत् पूर्व^१ पुरम्^१ ॥ १८६ ॥
 पत्र रञ्जितन^{१८५} च^२ ।
 स्त्रोस्तान्यका^३ न्तटङ्गणैः^३ ।
 तुल्येन सयुतेन त^४ भवेत् ॥ १८७ ॥
 क्षिपारनाल^४ रष्टकागुडैः^४ ।
 मर्दयेत्त्रिदिन^५ या^५ स्वेदयेत् त्रुहम् ॥ १८८ ॥
 पुनर्नवामेषशृङ्गो^५ लोकलसयुतम् ।
 अथासुरो^६ सिन्धु^६ मरिचैः परिपेषितैः^६ ।
 दोलायन्त्रे पुनरपि^७ स्वेदयेद्द्विसत्रयम्^७ ॥ १८९ ॥
 अष्टमाशेन नागाभ्र चारयित्वा^८ सुरेश्वरि ।
 शिलाभागद्वयं चैक सिन्धुसौवर्चल^९ भवेत् ॥ १९० ॥
 टङ्गाङ्गं वियपादञ्च^{१०} विड. पिण्डाष्टमाशत.^{१०} ।

- (1) तत् रुच धममास्वरम्, a variant in M (2) K reads तु
 (3) B reads धूमोक्त K reads धूमोष M reads धम र्ध All the texts
 appear to be incorrect (4) B has सयुतेरेतन्नागाभ्र M has सिन्धुने
 रैरेनागाभ्र (5) K reads मर्दित (6) M reads क्षिपारनाल ।
 (7) धूमसारष्टकागुड, a variant in K धूमसारष्टकागुडै, a variant in M
 (8) K has an incorrect reading—मर्दये त्रिदिन भूत (9) M reads
 दोलायां (10) B reads चयापुरि (11) मरिचैः परिवपितैः, a
 variant in M (12) दोलायन्त्रे च रत्न, a variant in K M reads
 दोलायन्त्रे (13) B has an incorrect reading—स्वेदयेद्द्वौवन च
 (14) K reads चारयित्वा (15) B has सिन्धुसौवर्चलात् (16) K,
 reads टङ्गाङ्गवियपाद
 (17) M has विडविष्ठाष्टमाशतम्, which seems
 to be incorrect

त्रिदिने^१ कच्छपे जाय्यमेव^२ जाय्यन्तु पङ्गुणम्^३ ॥ १८१ ॥
 शैल तुत्योरगं^४ ताम्र तीक्ष्णघोषारकाञ्चनम्^५ ।
 क्रमद्वमिदं तुल्य ताप्यसत्त्वनिपातनात्^६ ॥ १८२ ॥
 हेमावशेष तद्दीजं पादांशं^७ मातुलाम्भसा,^८
 चारयेद्रसराजस्य जारयेत् कनकान्वितैः^९ ॥ १८३ ॥
 ताप्यसौवर्चलशिलागन्धकासीस^{१०}टङ्कणैः ।
 पद्मयन्त्रे^{११} निवेश्याथ कोल दत्त्वा सुरेश्वरि ॥ १८४ ॥
 धमेद्दिनत्रय^{१२} मन्दं यावद्दीजं दूत^{१३} भवेत् ।
 तमेव समजोर्णन्तु^{१४} वल्ली निष्कम्पनं रसम्^{१५} ॥ १८५ ॥
 ततः पङ्गुण^{१६}वीजिन सारणा^{१७}क्रमयोगतः ।
 तारारिष्टमहिं शुल्ब^{१८} सहस्रांशेन वेधयेत् ॥ १८६ ॥
 विषगन्धकताप्याम्भ^{१९} काकविष्टा घनध्वनिः ।

- (1) K reads त्रिदिन (2) B reads मेव M reads मेव (3) K has षट्स
 (4) K reads शैल तुत्योरग M reads शैल दुष्पारम
 (5) ताप्यघोषारकाञ्चनात्, a variant in B (6) Both K and M read निपातनात् रस स. says "निर्वापण पातनस्यसुक्तम्" Chap. VIII v 60
 (7) K reads पचाशे (8) K reads कनकान्वितै (9) K reads कासीस.
 (10) K reads पद्मपत्रे. (11) K reads erroneously धमेद्दिनत्रय. (12) B reads erroneously दूत (13) B has सजोर्णे तु, which is defective K has समजोर्णे तु (14) K reads निष्कम्पन रस निष्कम्पन रस is the reading in M, which is unintelligible
 (15) K reads षट्गुण (16) The letter ञ् is wanting in K.
 (17) B reads महिषुल्ब K reads तारारिष्टमहिषुल्ब. (18) B reads ताप्य K reads ताप्योभ M reads ताप्याम्भ

सहदेवो व^१ङ्गिशिला कल्केन क्रमते रसः^२ ॥ १८७ ॥

मूर्च्छितो मृतसूतय^३ जलूकाबन्ध एव च^४ ।

चतुर्यो मूर्त्तिबन्धस्तु^५ पट्टबन्धस्तु^६ पञ्चमः ।

भस्मसूतय खोटय संस्कारात्^७ सप्तधा रसः ॥ १८८ ॥

नागवर्ण^८ भवेत् सूतं विहाय घनचापलम् ।

लक्षणं दृश्यते यस्य मूर्च्छितं तं वदन्ति हि ॥ १८९ ॥

आर्द्रत्वञ्च घनत्वञ्च^९ तेजोगौरवचापलम्^{१०} ।

यस्यैतानि न दृश्यन्ते^{११} त विद्यामृतसूतकम्^{१२} ॥ २०० ॥

मानावर्णं तथा स्रच्छं^{१३} द्रुतं योनौ जलूकावत्^{१४} ।

बध्यते^{१५} सूतकं यच्च^{१६} जलूकाबन्ध^{१७} लक्षणम् ॥ २०१ ॥

- (1) The letter व is wanting in B (2) B reads रस (3) B reads मृतसूतस which is incorrect M reads मृतसूतय, which is evidently an error of the scribe (4) B reads षडधव च, which is incorrect (5) B and K read मूर्त्तिबन्धस्तु. (6) K reads पट्टबन्ध (7) M reads खोटय संस्कारा (8) B and K read मानावर्णं (9) आर्द्रत्वञ्च चापलव च, a variant in K M reads चापलव, which seems to be inc (10) M reads चापल, which is gram. inc (11) रसस्यैतानि दृश्यन्ते, a variant in M, which conveys just the opposite sense (12) विद्यामृतसूतक, a variant in K त विद्यामृतसूतकम्, a variant in M (13) B reads स्रच्छ, which appears to be inc (14) B has द्रुत योनौ, which is inc. K has योनौ पासकवत्, which seems to be incorrect. M has यो न, which is also inc. (15) B reads बध्यते, which is inc. K reads बध्यते (16) K reads यवत्. Another reading is सूतको यव. (17) K reads जलूकावत्

गुरुत्वमरुणत्वञ्च^१ तेजसा सूर्यसन्निभम् ।
 शिखिमध्ये धृतं^२ तिष्ठेत् मूर्तिबन्धस्य^३ लक्षणम् ॥ २०२ ॥
 शलाकाजारणाहापि^४ मूर्तिबन्धत्वमिष्यते ॥ २०३ ॥
 श्वेतं पीतं गुरु तथा मृदु सिक्थक^५सन्निभम् ।
 अग्निमध्ये यदा^६ तिष्ठेत् पटवन्धस्य^७ लक्षणम् ॥ २०४ ॥^३
 कृष्णं श्वेतं तथा पीतं^८ नोलं^{१०} भस्मनिभं तथा ।
 चपलत्वं यदा^{११} नष्ट भस्मसूतस्य^{१२} लक्षणम् ॥ २०५ ॥
 कुकुटाण्डनिभं^{१३} सूतं यदा लवणमेदि च^{१४} ।
 धावर्त्तते^{१६} रसमाहत् खोटकस्य च^{१६} लक्षणम् ॥ २०६ ॥
 अथवा छदने खिग्धं^{१७} रश्मिना मृदुना द्रवेत् ।

- (1) K has गुरुत्व मरुणत्व च, which is incorrect (2) B reads
 धृत M reads द्रुत. (3) K reads मूर्तिबन्धस्य (4) This
 charapa and the next are not found in K. M reads शलाकाधारणाहापि
 (5) B reads सिक्थक M reads सिद्धक (6) M reads यदा.
 (7) B has पटवन्धस्य here, but it has mentioned पटवन्ध in the 198th
 śloka. (8) This śloka is not found in K. (9) B reads
 रक्तपीत instead of पीत, which mars the metre K reads भिदिशित instead
 of कृष्ण श्वेत M reads कृष्णश्वेत. (10) M reads नील (without any
 suffix) (11) M reads यदा (12) B and M read भस्मसूतक.
 (13) B has an erroneous reading—कुकुटाण्डमिदं (14) K reads
 लवणसंघट्ट. M reads लवणमेदि च Another reading is पटु इति भवेद्वदा
 (15) K and M read धावर्त्तते Another reading is धावर्त्तित पुनश्च
 (16) B reads खोटकस्य M reads पटवन्धस्य (17) B reads खिग्ध

अक्षयं कठिनं खेतं^१ खोटवन्धस्य लक्षणम्^२ ॥ २०७ ॥^२

खोटादयस्तु ये पञ्च^३ विहाय जलुकाकृति^४ ।

हटाग्नौ धामिताः सन्ति^५ न तिष्ठत्येव^६ मूर्च्छितः ॥२०८॥

तरुणादित्यसंकाशो नानावर्णः^७ सुरेश्वरि ।

वेधयेद्देहलोहानि रञ्जितो रसभैरवः ॥ २०९ ॥

शीघ्रं सूतकस्यादौ ग्रासमानमतः परम् ।

जारणं व्योमसंस्वस्य सर्वसंस्वस्य^८ जारणम् ॥ २१० ॥

गर्भवाह्यद्रुतिः पथात् सुवर्णस्य तु जारणम् ।

दिश्वोपधिपुटः^९ पथात् रत्नवन्धमतः परम्^{१०} ॥ २११ ॥

रञ्जनञ्च ततो देवि जारणा चानुमारणा^{११} ।

क्रामणञ्च ततो देयं^{१२} कृतकस्य विचक्षणैः ॥ २१२ ॥

एवं क्राम तु यो देत्ति तस्य सिद्धिर्न सगय. ॥ २१३ ॥

(1) B reads कठिनश्रेत.

(2) This sloka is not found in M.

(3) खोटादयस्तु य पञ्च, a variant in K. खोटादयस्तु य पञ्च, a variant in M. Both the readings are incorrect.

(4) विद्यया जलुकाकृति, a variant in K विद्यया जलुकाकृति, a variant in M Both of them are incorrect

(5) हटाग्नौ धामिताः सन्ति, an erroneous reading in B. हटाग्नौ धामिताः, an incomplete reading in K हटाग्नौ धामिताकृति, a reading of unintelligible sense

(6) K reads न तिष्ठत्येव, which is just the opposite in sense

(7) B reads नानावर्णः

(8) K reads सर्वे संस्वस्य which is inc.

(9) B reads पुटः K reads दिश्वोपधिपुटे. M reads दिश्वोपधिपुटः.

(10) K reads रत्नवन्धमतः परम् M reads रत्नवन्धमतः परम्

(11) K reads चानुमारणा. M reads जारणाचानुमारणा Both seem to be inc.

(12) K reads क्रामणञ्च. M reads देयं, which is gram. inc.

वेधकं यस्तु जानाति^१ देहे लोहे^२ रसायने ।
 तस्य जन्म^३ जरा व्याधिर्नश्यत्येव न संगीयः ॥ २१४ ॥
 देहे तु पञ्चरत्नानि^४ नार्गं वर्द्धं तथायसम्^५ ।
 क्रामर्णं रसरजस्य भेषजं व्याधिनाशनम्^६ ॥ २१५ ॥
 श्रौषधैः^७ क्रमते सूतो योगशक्तिक्रमेण^८ तु ।
 क्रमते^९ व्याधिसघाते घसते दुष्टमामयम् ॥ २१६ ॥
 तस्य तु क्रामर्णं ज्ञात्वा^{१०} ततो वैद्यैरुपाचरेत्^{११} ।
 क्रामर्णेन विना सूतो न क्रमेत्^{१२} न च वेधयेत् ।
 देहलोहामयान् सर्वान्^{१३} हथा स्यात् केवल^{१४} यमः ॥२१७॥
 यस्य रोगस्य यो योग^{१५}स्तेनैव मह^{१६} योजयेत् ।
 रसेन्द्रो हरति व्याधोन्^{१७} नरकुञ्जरवाजिनाम् ॥ २१८ ॥

- (1) वेधकं यो न विजानाति a variant in B, wherein न is incorrect
 (2) M reads देहदह which is incorrect (3) The word जन्म is not
 found in B (4) B reads दह which is inc M reads पञ्चरत्नानि,
 which is also inc (5) नार्गं वर्द्धं यमः, a variant in M (6) B
 has व्याधिनाशने (7) K reads श्रौषधि (8) B has योगशक्ति-
 क्रमेण M has न रजस्र क्रमेण (9) M reads क्रामते which appears
 to be inc. (10) B reads नदत्त K reads क्रामर्ण M reads तस्य
 क्रामर्णं वाद (11) वैद्यैरुपाचरेत् a reading in B (12) B
 reads न मेत् K reads नार्थे (13) K has देहलोहामयान् सर्वान् M
 reads देहलोहामयान् सर्वान्. (14) K reads केवल M has यमं यान्
 देहलोहदह (15) M reads योगस्ते, which is gram inc. (16) K
 reads न instead of मह (17) B reads नरकुञ्जर K reads नरकुञ्जर /

आरीटी बलमाधत्ते¹ भूर्च्छितो व्याधिनाशनः ।
 बध्नेन खेचरोसिद्धिः² भारितेनाजरामरः³ ॥ २१८ ॥
 विशेषाद्वाधि⁴ममनो गन्धकेन तु⁵ भूर्च्छितः ।
 ओपध्या धातितः⁶ सूतो यथा भूयो⁷ न जीवति ॥ २२० ॥
 सहि क्रामति लोह्यु⁸ तेन⁹ कुर्याद्भसायनम् ।
 तन्ममाबच्च देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि¹⁰ ॥ २२१ ॥

इति श्रोपार्व्वीपरमेश्वरसंवादे¹¹

रसार्णवे रससहिताय

बालजारणे नाम¹²

एकादश. पटलः ॥११॥

(1) K reads आरीटे M reads आदी चपलमाधत्ते, which is senseless

[For the explanation of आरीटे vide रस सं Chap XI, v 60] (2) बध्नु

खेचरोसिद्धिः, a variant in K. बध्नेन खेचरोसिद्धिः, a variant in M.

(3) भारितेन जरामरे, a reading in B and M भारितेनाजरामर, a reading

in K. Both the readings seem to be incorrect (4) B reads

विशेषान्वाधि K reads विशेषान्वाधि (5) The letter तु is not found

in K (6) K has औपध्या धातितः M has आध्या (without any

suffix) (7) M reads पतेद्भूयो. (8) स सहि क्रामति लोह्यु a

variant in B, wherein the first स is redundant, K reads लोह्यु

(9) K reads न instead of तेन (10) K reads महंसि. (11) This

is wanting in B and M (12) B K and M read बालजारण नाम,

but this is not strictly correct

द्विदश. पटल १

— ० —

श्रीदेव्युवाच ।^१

श्रीषधी^२ कीदृशी नाथ रसमूर्च्छोकरो शुभा ।

केन वा भस्मसूत^३ स्यात् केन वा खोटबन्धनम्^४ ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच^५ ।

शृणु भस्वि यत्नेन^६ रहस्य रसबन्धनम् ।

ब्रह्मविष्णुसुरेन्द्राद्यै^७र्न ज्ञात बोरवन्दिते^८ ॥ २ ॥

गङ्गायमुनयोर्मध्ये प्रयोगो नाम^९ राक्षस ।

तस्यासने^{१०} वरारोहे चणादृबध्येत^{११} सूतक ॥ ३ ॥

निशाचरस्य पत्राणि^{१२} गृह्णीयात् साधकोत्तम^{१३} ।

अधो निष्पोडित^{१४} देवि रसा^{१५} भवति चोत्तम ॥ ४ ॥

- (1) This is wanting in M (2) K reads श्रीषधी M reads श्रीषधी which is gram incorrect (3) K reads भूतभस्म (4) K reads बधन which is incorrect M reads कीदृशनम् wh ch is senseless.
- (5) M reads only भैरव (6) B reads शृणु देवि प्रयत्न (7) K has महद्वाद्यै M has त्रिविन्दाद्यै (8) अज्ञात सुरवन्दिते, a variant in M
- (9) K reads प्रयोग नाम M reads प्रायोग नाम (10) K has तस्यासने This charana and the next are wanting in M (11) K reads erroneously चणादृबध्यम्
- (12) K reads पत्राणि wh ch is incorrect (13) M reads साधक उत्तम wh ch is absurd (14) B reads चोत्तम K reads निष्पोडित, which is inc M reads निष्पोडित (15) M has रसा, wh ch is not correct

रसं संमर्द्य^१ तेनैव दिनानि त्र्योणि वार्त्तिकः^२ ।
 आरोट^३ बन्धयेत् चित्र गगन तत्र जारयेत् ॥ ५ ॥
 तेन^४ पत्ररसेनेव साधयेद्गगनं पुनः ।
 सम्रधा भावित तेन वृषपणेन^५ सहैकतः ।
 यन्त्रे विद्याधरे देवि गगनं तत्र जारयेत् ॥ ६ ॥
 मासमात्रेण देवेशि^६ जोर्यते ब्रह्म समं समे^७ ।
 समजोर्णे रसे देवि शतवेधो भवेद्भ्रस ॥ ७ ॥^८
 निशाचररसे देवि गन्धक भावयेत्ततः ।
 भावयेत् सप्तवार तु द्विपद्याय^९ रसेन तु ॥ ८ ॥
 तारस्य पत्रलेपेन^{१०} अर्द्धार्द्धिकाद्यनोत्तमम्^{११} ।
 गन्धके समजोर्णेऽस्मिन्^{१२} शतवेधो रसो भवेत्^{१३} ॥ ९ ॥

- (1) B reads समर्प, which is gram. incorrect
 मायिक, which is evidently an error of the scribe.
 चाखेट (2) M reads
 तेन are wanting in K. (3) K reads
 तु देवीशो, an incorrect variant in M. (4) The following three hemistichs commencing from
 (5) M reads वृषपण (6) मासमात्र
 in B. निर्धोति तत् समे सम, a variant in K. जोर्यते तु सम सम, a variant
 in M (7) जोर्यते तु सम सम, a variant
 (8) This hemistich is not found in M (9) K
 reads द्विपद्याय M reads द्विपद्याय. Both the readings are inc. [The
 first seems to be द्विपद्याय, and the second द्विपद्याय द्विपा=द्विपदी=द्विपा-
 दिका=नागेकेसरवृक्ष] (10) तारस्यपत्रलेपेन, an incorrect variant in K.
 M reads पत्रलेपेन which is not correct (11) B reads काधनोत्तम-
 K reads कंधनोत्तम M reads अर्द्धार्द्धिकाद्यनोत्तमम्. (12) M reads सम-
 जिशेऽस्मिन्, which is inc. (13) M reads मज्जदम

पुनस्तं गन्धकं दत्त्वा यत्रलेपे रविं हरेत्^१ ।
 तं रविं तारमध्ये तु त्रिगुणं वाहयेत्ततः^२ ॥ १० ॥
 हेमाद्रेः मिलितं^३ हेममातृकासमतां व्रजेत्^४ ।
 पुनस्तं गन्धकं साक्षाद्वावयित्वा द्रुतं^५ कुरु ॥ ११ ॥
 रसेन्द्रं^६ मर्दयेत्तेन गतदेहं तु^७ कारयेत् ।
 लेपमात्रेण तेनैव कुष्ठानष्टादशं^८ प्रिये ।
 अथो भगन्दरं सूतां^९ शिरीरीगाद्यं^{१०} नाशयेत् ॥ १२ ॥
 निशाचररसे भाव्यं^{११} सप्तवारं तु^{१२} तालकम् ।
 तेनैव घातयद्बद्धं^{१३} बद्धं तारि^{१४} तु निर्वहति ॥ १३ ॥

- (1) B has इतम् which is gram. incorrect. K has रवीं हरेत् M has पत्रलेपरवि (2) वाहयेत्ततः an incorrect reading in B (3) K reads मिलितं which is inc. M reads इमाद्रेः, which is also incorrect. (4) K reads मातृकासमतां M reads erroneously मातृकासमतां इतम्. (5) B reads द्रुतं. K reads इतं M reads इतं We have adopted the reading in D (Deccan Ms) which begins from this charapa, the previous portion of the text being wanting (6) D reads रसकं (7) B reads गतदेहं M reads गतदेहान् Both are inc. (8) कुष्ठानष्टादशं प्रिये and कुष्ठानष्टादशं प्रिये are incorrect readings in K and M respectively (9) अथ भगन्दरं सूतां, an incorrect variant in K. अथो भगन्दररसो, a variant in M, which seems to be inc. (10) Both D and M read शिरीरीगाद्यं. (11) B has निशाचरे रसे D has भाव्यं. (12) B reads सप्तवारं तु which is gram. incorrect (13) K reads वाहयेत्ततः M reads पातयन् चम् (14) B and M read इतं (D and K read तारं निर्वहन् पर

तं तारं जारयेत्^१ सूते तत्सूतं बन्धनं व्रजेत्^२ ।
 लेपमात्रेण तेनैव चतुःपष्टितमो भवेत् ॥ १४ ॥^३
 चतुःपष्टितमे^४ भागे शुक्लवेधं^५ तु दापयेत् ।
 शुक्लं तु दापयेत्तारे तत्तारं काञ्चनं भवेत् ।^६
 तत्तारं जायते श्रेष्ठं^७ धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ १५ ॥
 निशाचरस्य पुष्याणि^८ सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत्^९ ।
 पलानि^{१०} दश चूर्णस्य रसैर्घात्यास्तु भावयेत्^{११} ॥ १६ ॥
 घृतेन मधुनालोढा^{१२} नवभाण्डे^{१३} विनिक्षिपेत् ।
 धान्यराशौ निघातव्यं त्रिसप्ताहं सुरेश्वरि ॥ १७ ॥
 तेन भक्षितमात्रेण बलोपलितवर्जितः^{१४} ॥ १८ ॥

- (१) D and K read भावयेत्. (२) D and K read बधन भवेत् M reads बन्धनं व्रजेत्. (३) This hemistich is wanting in B and M. (४) This hemistich is wanting in D K reads चतुःपष्टितमो, which is incorrect (५) K reads शुक्ले वेध (६) This hemistich is wanting in B and M. (७) M reads जारयेच्छ्रेष्ठ, which seems to be inc. (८) All other texts read पञ्चाणि, but M only reads पुष्याणि We suppose the latter to be correct, since पञ्चाणि is already mentioned in verse 4 (९) चूर्णानि तु कारयेत्, a variant in D. चूर्णानि कारयेत्, a variant in K. (१०) M reads पलानि, which is incorrect. (११) द्विराद्यास्तु भावयेत्, a variant in D चर्कराद्यास्तु भावयेत्, a variant in K घृते धान्या विभावयेत्, a variant in M (१२) B reads मधुनालोढा. C reads मधुनालोढे B and C are inc (१३) B reads नवभाण्डः D reads नव भाण्डे (१४) K reads निजंर, which is not correct.

वल्कल सूक्ष्मचूर्ण^१ तु मधुना सहित^२ लिहेत् ।
 अर्धमासप्रयोगेण^३ प्रत्यक्षीऽय^४ भवेत् प्रिये ॥ १९ ॥
 तस्य मूत्रपुरीषेण शुल्व भवति काञ्चनम् ।
 मासमात्रप्रयोगेण पद्मग^५ काञ्चन भवेत् ॥ २० ॥
 ग्राह्य^६ तत्फलतैल वा^७ यन्त्रे पातालसन्नके^८ ।
 तेन तैलेन देवेशि रस सकोचयेद्बुधः ॥ २१ ॥
 तत्क्षणाज्जायते देवि^९ पट्टबद्धी महारसः^{१०} ॥ २२ ॥
 कटुक कङ्कण कार्य्य^{११} रसलिङ्गे वरानने^{१२} ।
 सकोच्य मारण^{१३} तेन कर्त्तव्य परमाहुतम्^{१४} ॥ २३ ॥
 निशाचररसे क्षिप्त समवार तु भास्करम् ।

- (1) D reads सूक्ष्मचूर्णे (2) D reads सहित [perhaps सहित =
 सहकार] M reads साहित. (3) अर्धमासे तयोग an incorrect reading
 in D (4) B and K read प्रत्यक्षीऽय D reads प्रत्ययोग्य which is inc.
 (5) M reads पद्मग the MS B is wanting about 250 slokas from
 this (20th) sloka. (6) M reads ग्राह्य which is not accurate here
 (7) D which begins from this portion, reads erroneously तत्फलतैलम्
 K reads तत्फलतैलम् M reads तत्फल तैलम् (8) M reads समिते
 (9) तत्क्षणादेव जायते a variant in M. (10) D wants the term महा
 K reads पट्टबद्धी महारस M reads पट्टबद्धी महारस (11) D has
 an absurd reading—कर्त्तव्य कार्य्य M reads कटुक instead of कटुक
 (12) D reads रसलिङ्ग K reads रसलिङ्ग परायण M reads रसलिङ्गवरानने
 (13) K reads सकाचमारण M reads सकाचमारण. (14) D reads
 परमहुतम् M reads erroneously परमत्यतम्

कालिकारहितं तेन जायते^१ कनकप्रभम् ॥ २४ ॥
 तत्तारेण समं वाह्यं^२ तेन सिक्तं तु वापितम् ।
 दशाशं वेधयेत्^३ सूतं दश पीत शतेन च^४ ॥ २५ ॥
 शतं वेधयते लक्षं सहस्रं कोटिवेधकम् ।
 दशाशं कोटिवेधि^५ स्यात् कोटिवेधि समेन च^६ ॥ २६ ॥
 पुनरन्यं प्रब्रूयामि रसबन्धं सुदुर्लभम्^७ ॥ २७ ॥
 त्रैलोक्यजननो या स्यादोपधीः अजनायिका^८ ।
 तस्याः सम्पर्कमात्रेण^{१०} बद्धस्तिष्ठति पारदः ॥ २८ ॥
 सप्ताहं मर्दितस्तस्या^{११} महीपथ्या रसेन सः^{१२} ।
 शताग्नेनैव वेधेन^{१३} कुरुते दिव्यकाष्ठनम्^{१४} ॥ २९ ॥
 द्विसप्ताहं रसे तस्या मर्दनाद्वरवर्णिनि^{१५} ।

- (1) M has कालिका, which is a tautology which is incorrect and incomplete M reads वाय (2) D reads सवाद्य, which is incorrect and incomplete M reads वाय (3) M reads तदा वेधयत (4) D reads रसेन चै K reads रसेन च (5) All the texts read कोटिवेधि, which is not gram correct (6) M reads तु (7) तु दुर्लभ is the reading in D (8) D and K have या सा औपधी M has यलादापधी, which is inc. (9) D reads अजनायिका K reads अजनायिका M reads अजनायिकम् (10) तथा सप्तमात्रेण, a variant in M (11) M has सप्ताहोमर्दितस्तस्या, wherein मर्दिन is inc. (12) महीपथिरसम स, a variant in K. M reads महीपथ्या रसेन स. (13) D reads विधेन M reads गतं शतं तु वेधेन (14) D reads दिव्यकाष्ठन, which is inc (15) D reads परवर्णिनी, which is gram inc. K reads द्विरवर्णिनि, which is unintelligible.

लक्षवेधो रस साक्षादष्टौ^१ लोहानि काञ्चनम्^२ ॥ ३० ॥
 त्रिसप्ताहेन देवेशि दशलक्षानि विध्यति^३ ।
 चतुर्थे चैष^४ सप्ताहे कोटिवेधो महारसः ॥ ३१ ॥
 खेदतापननिर्घृष्टो^५ महौषध्या रसेन तु ।
 ददाति खेचरीं सिद्धिमनिवारितगोचर^६ ॥ ३२ ॥
 कामयेत् कामिनीनां तु सहस्र दिवसान्तरे ।
 नष्टच्छायो ह्यदृश्यश्च^७ वैलोक्य च भ्रमेद्भ्रमै^८ ॥ ३३ ॥
 महौषध्या रसेनैव^९ मृतसञ्जीवनं^{१०} भवेत् ।
 धनेन घातयेत्^{११} सूर्यं पञ्चावस्य^{१२} कुरु प्रिये ॥ ३४ ॥
 मृतस्य दापयेत्तस्य^{१३} हस्तपादौ तु^{१४} मर्हयेत् ।
 तस्य तु प्रविशेज्जोषी^{१५} मृतस्यापि धरानने ॥ ३५ ॥

- (1) D reads साक्षादष्टौ (2) M reads विध्यति (3) D reads
 विध्यन् दश लक्षा स विध्यति an incorrect reading in K (4) D reads
 नैव which is inc. (5) खेदतापननिर्घृष्टो, a variant in D. खेदतापन
 निर्घृष्टा a variant in K खेदतापननिर्घृष्ट a variant in M None is correct
 (6) अनिवारितगोचर, a variant in D अनिवारितगोचरा a variant in K
 Both are gram inc (7) K has नष्टच्छाया तद्वन्मय M has नष्ट
 चाभाह्यदृश्यश्च (8) K reads भ्रमेद्भ्रम चैवाद्य भ्रमेद्भ्रमै, an incomplete
 variant in M (9) K reads रस चैव (10) D has मृतसञ्जीवन
 K has मृते सञ्जीवन (11) K reads पालयेत् (12) D reads
 पञ्चावस्य M reads पञ्चावस which seems to be inc. (13) D reads
 दापयेत्तस्य K reads दापयेत्तस्य Both are incorrect (14) M reads
 हस्तपादौ (15) K reads नमन in place of तस्य तु M reads मर्हयेत्
 जोषा

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि रसबन्धं सुदुर्लभम्¹ ।

नरसाररसेनैव² क्षणाद्³वध्येत सूतक⁴ ॥ १६ ॥

नरसाररस दत्त्वा⁵ द्विपदीरजसा सह⁶ ।

दिनान्ते बन्धमायाति⁷ सर्व्वलोहानि रञ्जयेत्⁸ ॥ १७ ॥

नरसाररसेनैव⁹ जीर्णे षड्गुणपन्नगे¹⁰ ।

तारे ताम्बेऽपि वा देवि¹¹ भावयेत्तं मन शिलाम्¹² ॥ १८ ॥

निर्गन्धा जायते सा तु¹³ घातयेत्तद्रसायनम्¹⁴ ।

द्विपदीरजसा सार्धं¹⁵ नि सत्त्वः पन्नगो भवेत्¹⁶ ॥ १९ ॥

- (1) M reads वरानने (2) D reads नरकरसारसख्येनि K reads नरकारस्य पत्रेण M reads नरकसारसद्वयेन All the readings seem to be incorrect [नरसार has different designations in different texts,—as नरकसा and नरकसार] (3) D reads क्षणाद् (4) M reads सूतकम् (5) नरकसारसे दत्त्वा, a variant in D नरकसाररस दत्त्वा, a variant in K, नरकसारस दत्त्वा a variant in M (6) D reads सहि, which seems to be the error of the scribe (7) M reads बन्धमायाति, which is incorrect. (8) D reads रञ्जति K reads रजति (9) D and K read नरकसारसेनैव (10) जीर्णे षड्गुणपन्नग, a variant in D This charana and the next are wanting in M (11) सारताम्बेऽपि वा देवि, an incorrect variant in D (12) K reads भावयेन्ना, which seems to be incorrect M reads भावयेत्तु मन शिला (13) K has यायसे, which is incorrect M reads घातु, (14) घातयेत्तद्रसायनम् a variant in K, घातयेत्तद्रसायनम् a variant in M (15) D has द्विपदीरजसा सार्धे M has सार्य (16) D reads नि सत्त्वपन्नगो भवेत् K has an incomplete reading—नि सत्त्वपन्नग M has नि सत्त्वपन्नगो भवेत्, which is not correct.

नरसाररसेनैव^१ जीर्णे यद्गुणयसने^२ ।

तारे ताम्रेऽपि वा देवि^३ कोटिविधी भवेद्रमः ॥ ४० ॥

नरसाररसस्तन्ये भावनाः^४ सप्तधा पृथक् ।

रसेन्द्रं दापयेद्वासं^५ यन्त्रे विद्याधराह्वये ॥ ४१ ॥

जीर्ण्यते^६ गगनं देवि निर्मुखं च^७ धरानने ।

नरसाररसेनैव^८ कीटमारीरसेन च^९ ।

द्रापयेद्गगनं देवि^{१०} तीक्ष्णं लोहञ्च पद्मगम् ॥ ४२ ॥

नरसाररसेनैव हनुमत्या रसेन च ।

जायते काञ्चनं^{११} दिव्यं निपेकाद्^{१२}भास्करप्रिये ॥ ४३ ॥

नरसाररसे दत्त्वा^{१३} मस्त्रिहारक्षयन्दनम्^{१४} ।

- (1) D and K read नरसाररसेनैव M reads नरसाररसेनैव. (2) जीर्ण्यते, a variant in D (3) This hemistich and the next are wanting in M D reads erroneously देवि (4) D has नरसाररसस्तन्ये भावनाः, which mars the metre. K has नरसाररसस्तन्ये. (5) रसेन्द्रं दापयेद्वासं, a variant in D रसेन्द्रं दापयेद्वासं, a variant in K. रसेन्द्रं दापयेद्वासं, a variant in M (6) D reads जीर्ण्यते, which has no sense (7) D reads निर्मुखं च (8) D and K read नरसाररसेनैव. M reads नरसाररसेनैव (9) तीक्ष्णं पद्मगम्, a reading in D त्रिदशगम् च, a reading in K (10) This charana and the next three are wanting in D and K. (11) D reads जायते काञ्चनं M reads कञ्चनं. (12) M reads निपेकाद् (13) नरसाररसे दत्त्वा a variant in D and M नरसाररसे दत्त्वा, a variant of K (14) The MS. M reads the following verse immediately after चन्दनं— इति लक्ष्मिदि कौटिलि कौटिलि कौटिलि कौटिलि, which we have not adopted as it seems to be redundant.

स्वरसे मर्हयेत् पथात्^१ पन्नगं देवि सेचयेत् ॥ ४४ ॥
 तत्क्षणात् काञ्चनं दिव्यं सप्तवारं निपेचितम्^२ ।
 रविष्टष्टं तु^३ तं देवि पन्नगं त्रिगुणं प्रिये ॥ ४५ ॥
 तच्छुक्लं^४ हेमसंकाशं तारपञ्चांगं^५योजितम् ।
 अष्टमांगयुतं हेम^६ हेमकर्मणि चौपधम्^७ ॥ ४६ ॥
 नरसाररसे^८ भाव्यं सप्तवारं तु द्विङ्गुलम् ।
 तेनैव घातयेत्तीक्ष्णं^९ भस्मीभूतत्वमादिगेत्^{१०} ॥ ४७ ॥
 तद्भस्म ताम्रपिष्टं तु^{११} त्रिगुणं तेन निर्घहेत् ॥ ४८ ॥
 तच्छुक्लं हेमसंकाशं तारमष्टांगं^{१२}योजितम् ।

- (1) D reads स्वरसो M reads मर्हयन्त्याप, which is incorrect. (2) K and M read निपेचित. (3) K reads रविष्टष्टे तु, which is incorrect M reads रविष्टष्टे तु, which is grammatically incorrect. (4) K reads तच्छुक्ल, which is incorrect. M reads तत् शुक्ल, (without any suffix), which is gram. incorrect. (5) D and K read तार पञ्चांग, which seems to be inaccurate. (6) This word is wanting in K. (7) हेमकर्म-निचौपधम्, a variant in M. (8) D reads नरकसाररसे K reads नरकसारसे. M reads नरकसारसे.. (9) तेनै शोणत घातये, an incorrect variant in D. K has तापयेत्तीक्ष्ण. M reads घातयेत् शुक्ल. (10) K reads तापयेत्. M reads अष्टभूतत्वमादिगेत्, which is incorrect. (11) D reads ताम्रपिष्टं तु K reads ताम्रपिष्टे तु. M reads ताम्रपिष्टे तु. (12) M reads तारे अष्टांग

कंकालखेचरी नाम औषधी परमेखरि^१ ।
 तस्यास्तैलं तु संगृह्य^२ माघखेचरि^३संयुतम् ।
 भावयेत्^४ दिनमेकान्तु पात्रे भास्करनिर्मिते ॥ ५३ ॥
 द्वितीये वासरे प्राप्ते^५ वच्चरत्नं^६ तु घातयेत् ।
 अमले धामयेत्तत् तु^७ सुतप्तज्वलनप्रभम्^८ ॥ ५४ ॥
 कंकाल^९खेचरीतैले वच्चरत्नं निपेचयेत्^{१०} ।
 दशवारं^{११} निपित्तं तु भस्माकारं हि^{१२} जायते ॥ ५५ ॥
 तद्भेमपक्षवीजं तु^{१३} तेन भस्मसमं कुरु^{१४} ।
 विभागं^{१५} टङ्कणं दत्त्वा अश्वमूपागतं^{१६} धमेत् ।
 तत्क्षणाभिस्रति इन्द्रं^{१७} वच्चरत्नं च^{१८} काञ्चनम् ॥ ५६ ॥

(1) D reads परमेखरी M reads औषधी Both are incorrect. (2)

This charana and the next three are wanting in D K reads अघाघ,
 which is not correct. (3) M reads अखेचरि (4) K reads

स्थापयेत्. (5) D reads एतं M reads द्वितीयवासरे (6) K reads
 वचं एव (7) M reads यामयत्तु, which is senseless (8) सुतप्त

तप्तप्रभम् a variant in D सुतप्तज्वलनप्रभम् a variant in K अमले
 अश्वमप्रभम्, a variant in M (9) K reads कक्षीज (10) वच्चरत्नि

विचयेत्, a variant in D (11) K reads दशवारं, which is incor-
 rect (12) D reads तु (13) तद्भेमं पक्षवीजं तु, a variant

in D (14) D has तद्भेमेन भस्मसमं कुरु, wherein the first part
 seems to be incorrect (15) M reads erroneously एतत् (16)

K reads अश्वमूपागतं (where अश्व-अ) (17) D reads एव, which
 has no clear sense. (18) D and K have तु

तारहेम^१ समांशं तु^२ द्विगुणं पित्तल^३ भवेत् ॥ ४८ ॥
 नरसाररसे भाव्यं^४ रसक^५ सप्तवारतः ।
 तं रसं^६ रसकं चैव तीक्ष्णं लोहं च^७ पद्मगम् ।
 नरसाररसेनैव^८ तेनैवैकत्र मर्दयेत्^९ ।
 तत्क्षणाज्जायते बन्धो^{१०} रसस्य रसकस्य च ॥ ५० ॥
 तीक्ष्णं नागं^{११} तथा शुल्बं रसकेन^{१२} तु रक्षयेत् ।
 समस्तं^{१३} जायते हेम कुष्माण्डकुसुमप्रभम्^{१४} ॥ ५१ ॥
 पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि रसबन्धं सुदुर्लभम्^{१५} ॥ ५२ ॥

- (1) D has तारहेम K has तारे हेम M has तार हे
- (2) Both D and M read erroneously समांशं तु and समांशं
 respectively which is absurd (3) K has द्विवार दशवर्षं क्जायते इति
 a variant in D नरसाररसे भाव्यं, a variant in K This charava
 wanting in M (4) नरसाररसे वा
- (5) K reads नरक M reads रक्षेत्
 D reads नरस This charava and the next three are not fou
 in M (7) D has तीक्ष्णं पद्मोदं च which is inc K has तीक्ष्ण
- (8) D and K read नरसाररसेनैव (9) तेनैवैकत्र मर्दयेत्
 a variant in K (10) K and M read बन्धो which is gram.
 correct (11) M reads तीक्ष्णनाग (12) D reads रसकेन whi
 seems to be an error of the scribe (13) M reads इतिक्ष्णं, wh
 is an intelligible (14) हेम कुष्माण्डकुसुमप्रभम् a variant in D वा
 कुसुमप्रभम् a variant in M where n the first term is incorrect (1
 D reads च सुदुर्लभं This hem st ch and the next are wanting in K.

कंकालखेचरी नाम ओषधी परमेश्वरि^१ ।
 तस्यास्त्रैलं तु संगृह्य^२ माघखेचरि^३संयुतम् ।
 भावयेत्^४ दिनमेकन्तु पात्रे भास्करनिर्मिते ॥ ५३ ॥
 द्वितीये वासरे प्राप्ते^५ वज्ररत्नं^६ तु घातयेत् ।
 धनले धामयेत्तत् तु^७ सुतप्तज्वलेनप्रभम्^८ ॥ ५४ ॥
 कंकाल^९खेचरीतैले वज्ररत्नं निषेचयेत्^{१०} ।
 दशवारं^{११} निषिक्तं तु भस्माकारं हि^{१२} जायते ॥ ५५ ॥
 तडेमपक्वबीजं तु^{१३} तेन भस्मसमं कुरु^{१४} ।
 त्रिभागं^{१५} दृष्ट्वा अश्वमूपागतं^{१६} धमेत् ।
 तत्क्षणाम्बिलति हन्तं^{१७} वज्ररत्नं च^{१८} काञ्चनम् ॥ ५६ ॥

(1) D reads परमेश्वरौ M reads ओषधी Both are incorrect. (2)

This charaya and the next three are wanting in D K reads सवाद्य,
 which is not correct (3) M reads अश्वखेचरि (4) K reads

स्यापयेत् (5) D reads प्राप्ते M reads शितीयवासरे (6) K reads
 वज्रं रत्न (7) M reads यामयत्रन्तु, which is senseless (8) सुतप्त

ज्वलनप्रभम् a variant in D सुतप्तज्वलनप्रभम् a variant in K सप्त
 ज्वलनप्रभम्, a variant in M (9) K reads ककोन (10) वज्ररत्नानि

विषयेत्, a variant in D, (11) K reads दृष्टावार, which is incor-
 rect. (12) D reads तु (13) तडेमेत् पक्वबीजं तु, a variant

in D (14) D has तेषन्तेन भस्मसमम् कुरु, wherem the first part
 seems to be incorrect (15) M reads erroneously तमाट (16)

K reads अश्वमूपागत (where ख=ष). (17) D reads वद, which
 has no clear sense. (18) D and h have तु

चन्द्रहेम^१ वरारोहे समं जारयते यदि ।

कोटिवेधी रसो देवि^२ लोहान्यष्टौ च विध्यति^३ ॥ ५७ ॥

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि रसबन्धं^४ सुदुर्लभम् ॥ ५८ ॥

सवीजा चौपधी^५ ग्राह्या^५ काचिद्गुल्ललता^६ प्रिये ।

मन्त्रसिंहासनी नाम द्वितीया देवि खेचरी^७ ।

पातालयन्त्रे तत्तैलं गृह्णीयात्तन्त्रभाजने^८ ॥ ५९ ॥

तस्य तैलस्य मध्ये तु प्रक्षिपेत् खेचरीरसम्^९ ।

मेदिनी^{१०} यन्त्रमध्ये तु स्थापयेत्तु^{११} वरानने ॥ ६० ॥

पूर्वोपध्या तु तद्देवि^{१२} गगनं मेदिनीतले^{१३} ।

रसपास^{१४} ततो दत्त्वा मर्दनात्^{१५} गोलक^{१६} कुरु ॥ ६१ ॥

(१) K reads चन्द्रे हेम (२) D reads देवी, which is incorrect.

(३) D reads विधति M has लोहाष्टौ च विविद्वति (४) D has रसबन्ध, which is grammatically incorrect (५) सवीजसोपधी ग्राह्या, an incorrect variant in D सवीज चौपधी ग्राह्या, a variant in K सवीजा चौपधी ग्राह्या, an incorrect variant in M

(६) D reads किञ्चित् K reads किञ्चित् दुर्लभता. (७) D reads त्रिविधा देवि खेचरी wherein the first term is incorrect K reads तृतीया देवि खेचरी, which is partly incorrect

(८) M reads तन्त्रभाजनम् which is not correct. (९) क्षिपेत् खेचरी रसम्, a variant in D, which is partly incorrect (१०) D reads मेदिनी

(११) M reads स्थापयित्वा (१२) पूर्वोपध्या तु तद्देवि, a variant in D पूर्वोपध्या तु तद्देवि, a variant in M. Both seem to be incorrect (१३) D reads मेदिनीतले K reads मेदिनीतले M reads मेदिनीतले

M reads erroneously समेदस (१५) D reads मर्दने (१६) M reads गोलक

बद्धा^१ पोटलिकां^२ तेन गगनं तेन जारयेत्^३ ।
 समे^४ तु गगने जीर्णे बद्धस्तिष्ठति सूतकः ॥ ६२ ॥
 भस्त्रा^५फूत्कारयुक्तेन^६ धाम्यमानेन नश्यति^७ ।
 काकविष्टासमं रूपं समजीर्णस्य जायते^८ ॥ ६३ ॥
 द्विगुणे गगने जीर्णे अष्टौ लोहानि संहरेत् ॥ ६४ ॥
 पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि रसबन्धं सुदुर्लभम् ॥ ६५ ॥^९
 शिवदेहात् समुत्पन्ना श्रीपथी तुरसिंहनो^{१०} ।
 जारयेद्बन्धकं सा तु^{११} जारयेत् सापि तालकम्^{१२} ॥ ६६ ॥
 काञ्चनं जारयेत् सापि^{१३} रसेन्द्रं सा च बद्धयेत्^{१४} ।
 प्रबालं जारयेत् सा तु^{१५} गगनं द्रावयेत् तथा^{१६} ।

- (1) This is wanting in D (2) M reads पहलिकां. (3)
 भाग स तेन जारयेत्, a variant in D M reads चारयेत् (4) D
 reads सम (5) D has भष्ट, which is not accurate. (6)
 M has भात्कारणात् यन्नेष, which is absurd (7) D reads ससति.
 K reads सासति (8) D reads जारयेत् M reads सम जीर्णस्य
 (9) This hemistich and the next are not found in D (10)
 K reads श्रीपथी. M reads तहुरीडरी (11) We do not find गन्धक
 सा तु in K (12) M has सालयेत् सा पटालकम् The portion be-
 ginning from this charana and ending in बद्धघ घातयेत् सा तु is not
 found in K (13) D has जारयेद्यामि, which is an error of the
 scribe (14) रसेन्द्र्यादि बन्धनात् a variant in D. (15)
 D reads भावयेत्याप्तु which seems to be भावयत्याप्तु (16) M
 reads मत

यश्च घातयेत् सा तु^१ सर्ज्जसत्त्व च^२ पातयेत् ॥ ६७ ॥
 (जाययेत् सर्ज्जलोहानि सत्त्वान्यपि च पाचयेत् ।)^३
 हरींदरीरसे न्यस्य^४ गोशृङ्गे तु वरानने ।
 धान्यराशी निघातव्य मृत तिष्ठति सूतकम्^५ ॥ ६८ ॥
 दिव्यीषध्या रसेनैव^६ रसेन्द्र^७ सुरवन्दिने^८ ।
 सप्तमे तु कनके जीर्णे दशकोटीस्तु^९ वेधयेत् ॥ ६९ ॥
 पञ्चमे लक्षकोटिस्तु^{१०} षड्गुणे स्पर्शवेधकः^{१०} ।
 सप्तमे धूमवेधी स्यात् अष्टमे त्ववलोकितः^{११} ।
 नवमे शब्दवेधी स्यात्^{१२} दत्त ऊर्ध्व^{१३} न विद्यते ॥ ७० ॥

- (1) यश्च तु घातयेत् सा तु a variant in D, wherein सा is incorrect
 (2) D reads तु
 (3) We have got this hemistich only in K which we have printed within brackets
 (4) हरींदरीरसे न्यस्य a variant in K हरींदरीरसनन्यस्य a variant in M
 (5) मृतस्तिष्ठति सूतक, a variant in D मृतस्तिष्ठति सूतक, a variant in K. द्रुत तिष्ठति सूतकम्, a variant in M We have adopted the above after collating all the texts.
 (6) दिव्यीषधिरसेनैव a variant in M
 (7) D reads रसेन्द्री सुरवन्दिने, which is grammatically incorrect K reads रसेन्द्रो, which is also incorrect. M reads रसेन्द्र
 (8) K has दशकोटि तु M has दशकाटिल
 (9) K has लक्षकोटि तु M has लक्षकोटी तु
 (10) D reads स्यात् स वेधयेत्
 (11) D reads अवलोकित M reads अवलोकित
 (12) D has नवमे दशमे वेधी स्यात्, which mars the metre and the sense
 (13) K reads दत्तो द्रुति which is not correct

भ्रमन्ति पशवो मूढा¹ कुलीपधिविवर्जिता² ।
 वृषीपधि³रसानाञ्च नैव सिद्धिं प्रजायते ॥ ७१ ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन ज्ञातव्या तु कुलीपधी⁴ ॥ ७२ ॥
 दिव्यीपधी चतुषष्टि⁵ कुलमध्ये व्यवस्थिता⁶ ।
 नैव जानन्ति मूढास्ते⁷ देवमोहिन⁸ मोहिता ॥ ७३ ॥
 अदिव्यास्तु वृषीपधी⁹ जायन्ते¹⁰ गिरिगह्वरे ॥ ७४ ॥
 वृषीपध्या रसे सूत¹¹ नैव बद्ध कदाचन¹² ।

- (1) D reads भ्रमन्ति पशवो मूढा K reads धमती पशवो मूढा, where-
 in the first term is inc (2) कुलीपधिविवर्जिता a variant in D
 (3) D has वृषीपधी K has वृषीपधी M has वृषीपधि (4) D
 reads erroneously ज्ञातव्यो तु कुलीपधी K reads also incorrectly ज्ञात
 व्यास्तु कुलीपधी M reads ज्ञातव्या तु कुलीपधी which is incorrect
 (5) दिव्यीपधीचतुषष्टी a variant in D and K which is incorrect.
 M reads दिव्यीपधि चतुषष्टि which is also incorrect. (6) K
 reads व्यवस्थिता which is not correct M reads कुलमध्य which is incor-
 rect (7) नैव जानति मूढा सा a variant in D K reads नैव
 जानन्ति मूढास्त which is grammatically incorrect. M reads नैव जानन्ति
 मूढास्तान्. (8) D and K read erroneously शिवमायैव which
 ought to be शिवमायैव (9) D has अदीव्यास्तु वृषीपध्या which is
 grammatically incorrect M has also an incorrect variant—अदि
 व्यास्तु वृषीपधी (10) D reads जायते which is incorrect. (11)
 D has वृषीपधीरसे सूत वृषीपधी विहीनास्त a variant in M Both
 are incorrect (12) K reads बद्ध which is incorrect वर
 कारयन्ति ते a variant in M

त सूत मारयेद्भद्रे^१ गजारिदिव्यकौषधी^२ ॥ ८६ ॥
 भक्षित, स रसो येन^३ सोऽपि साक्षात् सदाशिव ।
 भक्षिते तोलकैकेन^४ स्पर्शविधी भवेत्तर ॥ ८७ ॥
 प्रस्वेदात्तस्य गात्रस्य रसरजश्च वेध्यते^५ ।
 प्रस्वेदादपि मूत्रेण^६ अष्टौ लोहानि काञ्चनम् ॥ ८८ ॥
 लक्षवर्षसहस्राणि^७ स जीवेत् साधकोत्तमः^८ ।
 प्रजापति कृष्णतेजा^९ क्षणाद्भ्रान्ति सूतकम्^{१०} ॥ ८९ ॥
 गजारिस्पर्शनाद्देवि^{११} क्ष्मापालेन च बध्यते^{१२} ॥ ९० ॥
 व्यवह्रीरसेनैव^{१३} भावित गगन प्रिये ।
 जारयेद्बालुकायन्त्रे खोटो भवति तत्त्वणात्^{१४} ॥ ९१ ॥

- (1) D has मारयिद्वय which is unintelligible K has रस.
 (2) D and K read दिव्यकौषधी M reads दिव्य कौषधी Both are incor-
 rect (3) भक्षितोरमयोमन a variant in D भक्षितं तस्य रसो दत्त, a
 variant in K. M reads सा रस All are gram inc (4) D
 reads मद्यते K reads तोलकैकेन Both are incorrect. (5) M reads
 रसरजस्तु बद्धति (6) प्रस्वेदात्तस्य गात्रस्य a variant in M (7) भया
 द्दुर्महस्राधि, a variant in D, wherein the middle term is incorrect
 (8) D reads गात्र सद्य (9) D has कृष्णतेज, K has प्रजापते कृष्-
 तेजा (10) क्षणाद्भ्रान्ति सूतक an incorrect variant in D K has
 only क्षणा and wants four charanas next following (11) M reads
 स्पर्शनाद्देव (12) क्ष्माणि गद्यन बध्यते a variant in D which is
 unintelligible (13) M reads तोरवध्या रसेनैव (14) D reads
 चक्षान् instead of तत्त्वणात् K reads खा? which is not correct

मृतगोलकमापैकं^१ मापैकं हेमगोलकम्^२ ।
 एकीकृत्य^३ तु संमर्दं^४ लुङ्गास्त्रेण^५ दिनत्रयम् ।
 कर्षकं नागपत्राणि^६ रसकल्केन लेपयेत् ॥ ८२ ॥
 वैष्टयेद्दृष्टिकाल्या च^७ तत्पिण्डं लेपयेत् ततः ।
 मारयेत् पद्मगं देवि शक्रगोपनिभं^८ भवेत् ॥ ८३ ॥
 कर्षकं तारपत्राणि मृतनागेन लेपयेत् ।
 द्व्यधिकाल्या च तत्पत्रं लेपितं^९ वैष्टयेत्ततः ॥ ८४ ॥
 तत्तारं म्रियते देवि सिन्दूरारुण^{१०}सन्निभम् ।^{११}
 सहस्राग्निं तेनैव शुल्बवेधं प्रदापयेत् ॥ ८५ ॥
 जायते^{१२} कनकं दिव्यं देवाभरणभूषणम् ॥ ८६ ॥

(1) D reads माष्टिक K has मृतकमापैक नामिक M reads मृतके

रसक मृत All the texts seem to be inaccurate (2) मापक हेमं

गोलक, a variant in D K reads माष्टिक in lieu of मापैक which is

incorrect, M reads हेमनाटकम् (3) All the texts read एकी

कृत्या, which is gram inc (4) D reads तत् सर्वं M reads मन्मर्दं,

which is incorrect (5) D has लुङ्गास्त्रेण K reads erroneously मास्त्रेण.

(6) कर्षकं च नागपत्राणि a variant in D. M reads कर्षक for कर्षक (7)

The portion from this charana upto the शुल्बवेधं प्रदापयेत् is not found

in D K has वैष्टयेद्दृष्टिकाल्या लेपयेद्दृष्टिकालिच, a variant in M

(8) M reads शक्रेद्याभनिभ which is apparently an error of the scribe

(9) K reads द्व्यधिककाल्या तत् पत्रं लेपयेत् (10) K reads द्विचाराण्य,

which seems to be incorrect. (11) The portion commencing

from कर्षकं तारपत्राणि and ending in सन्निभ is not found in M (12)

D reads मारयेत् which is incorrect

क्षीरयुक्ता^१ बहुफला ग्रन्थियुक्ता^२ च पार्व्वति^३ ।
 नाम्ना चटुनपर्णीति^४ शस्यते रसबन्धने ॥ ९७ ॥
 एकवोराकन्दरसे^५ मूकमूषा^६गत रसम् ।
 धमेन्मुखानिलैर्बद्धो^७ भक्षणाय प्रशस्यते ॥ ९८ ॥
 रक्तकञ्चुकिकन्दं तु^८ स्त्रोस्तन्येन तु पेपितम्^९ ।
 मूषाया^{१०} पूर्व्वयोगेन कुरुते^{११} रसबन्धनम् ॥ ९९ ॥
 हृषिकापत्रिका^{१२}वोज नारी^{१३}क्षीरसमन्वितम् ।
 धमयेत्^{१४} पूर्व्ववत् सूतं भक्षणार्थाय वार्त्तिक^{१५} ॥ १०० ॥

(१) D has क्षीरयुक्ता K has क्षीरे युक्ता (२) D reads चक्षीयुक्ता

K reads चक्षीयुक्ता (३) K reads पार्वती which is gram inc

(४) D reads चतुनपर्णी K reads चतुर्नपनीति M reads चतुनपर्ति

It is very difficult to find out the proper term from all these texts

We have adopted the above text after referring to the meaning

of these terms (५) M reads कन्दरसे (६) Both D and K

read मूकमूषा [क being pronounced as ख] (७) धमे मुखानिलैर्बद्धो

a variant in D धमे मुखानिलैर्बद्धो a variant in M (८) D reads

रक्तकञ्चुकिकन्दं K reads कञ्चुकिकन्दं M reads रक्तकञ्चुकिक

कन्दं which appears to be incorrect (९) D has पेपितम् which

is incorrect M reads पेपितम्, which is not accurate here (१०)

Both D and K read मूषाया (११) M reads erroneously कुरुते

(१२) D has हृषिकापत्रिका M has हृषीकपत्रिका (१३) M reads नारी,

which is evidently an error of the scribe (१४) K reads धमयेत्

(१५) D reads वार्त्तिक K reads भक्षणार्थाय वार्त्तिक M reads वार्त्तिक

वचकन्दं समादाय¹ रसमध्ये² विनिक्षिपेत् ।
 गजेन्द्राख्यं³ पुटं दत्त्वा सप्तधा बहता⁴ नयेत् ॥ १०१ ॥
 भक्षयेत् तं रसं प्राञ्जः⁵ पण्मासादमरो भवेत् ॥ १०२ ॥
 लाङ्गलीकन्दमादाय कर्कीटोकन्दमेव च ।
 रस तन्मध्यगं⁶ कृत्वा स्वेदयेन्मर्दयेत् पुनः⁷ ॥ १०३ ॥
 म्रियते⁸ नात्र सन्देहो ध्यात⁹ स्त्रीव्रानलेन तु ।
 शुकचक्षुगत सूतं पुटयेहामयेत्ततः¹⁰ ॥ १०४ ॥
 यताशं वेधकर्त्तायं¹¹ देहसिद्धिकरो भवेत् ॥ १०५ ॥
 हंसपादोरस¹² सूतं शूककन्दोदरे क्षिपेत्¹³ ।
 गजेन्द्रपुटन¹⁴ दद्यात् म्रियते¹⁵ नात्र संशयः ॥ १०६ ॥

- (1) वचकन्दं समादाय, a variant in D (2) D reads रसे
 मध्ये So also K (3) D has गजेन्द्राणां (4) D reads बन्दातां,
 which is incorrect M reads बन्दातां (5) भक्षयेत् रसं प्राञ्जः, a variant
 in D K reads भक्षयेत् रसं प्राञ्जः (6) D has रस तन्मध्यगं (7)
 M reads ततः (8) Both D and M read म्रियते which is gram
 inc (9) Both D and K read ध्यात, which is not accurate here
 (10) This charapa and the next three charapas are not found in K.
 M reads चापःपुटन (11) M reads वेधयेत् कर्ता which has no
 clear sense (12) D has हंसपादोरसं (13) शूककन्दोरसो भवेत्,
 a variant in D M reads शूककन्दोदरे क्षिपेत् (14) D has गजेन्द्र
 पुटन K has गजेन्द्रपुटन (15) Both D and M read म्रियते, which
 is incorrect

हंसाङ्घ्रि' एकतुण्डीं च^१ गृहीत्वा^२ मर्दयेद्रसम् ।
 कौस्तुभपादोदरे दत्त्वा^३ ततो^४ दद्यात् पुटत्रयम् ॥ १०७ ॥
 म्रियते^५ नात्र सन्देहो लक्षवेधी महारसः ॥ १०८ ॥
 तृण^६ज्योतिरिति ख्याता शृणु दिव्यीपधी प्रिये ।
 निशासु^७ प्रज्वलन्निख्यं नाङ्घ्रि ज्वलति^८ पार्व्वति ।
 तस्या मूले तु निक्षिप्त चीर रक्त भवेत् प्रिये ॥ १०९ ॥
 तन्मूलरसगन्धाभ्रै^९र्मातुलुङ्गास्त्रपेपितैः^{१०} ।
 शुक्लपत्रं विनिप्त तु^{११} भवेत्तत्र पुटत्रयात्^{१२} ॥ ११० ॥
 तन्मूलचूर्णमयुक्तो^{१३} रसरज सुरेन्द्ररि^{१४} ।
 मातुलुङ्गरसे घृष्ट^{१५} मभ्रकं चरति क्षणात् ॥ १११ ॥

- (1) इलाङ्घ्रि एकतुण्डी a variant in D इलाङ्घ्रि एकतुण्डी a variant in K इलाङ्घ्रि एकतुण्डी च, a variant in M which is incorrect (2) M reads इलाङ्घ्रि which is not unanimously correct (3) M reads इलाङ्घ्रि (4) D has इलाङ्घ्रि K has इलाङ्घ्रि (5) D reads erroneously म्रियते This hemistich and the next four are not found in M. (6) D reads तृण which is evidently an error of the scribe. (7) This hemistich and the next are not found in D (8) K reads इलाङ्घ्रि (9) D reads इलाङ्घ्रि (10) K reads इलाङ्घ्रि, which is incorrect. (11) इलाङ्घ्रिचूर्णम् a variant in D, which is not correct (12) D reads इलाङ्घ्रि, which is not correct. (13) तं चूर्णचूर्णमयुक्तो a variant in D, which has no sense K reads इलाङ्घ्रि, M reads इलाङ्घ्रि which is grammatically incorrect. (14) D has इलाङ्घ्रिचूर्णम्, which is incorrect. M reads इलाङ्घ्रि which is also incorrect. (15) K reads इलाङ्घ्रि M reads इलाङ्घ्रि

अयोच्चटी^१ प्रवक्ष्यामि रसबन्धकरी^२ प्रिये ।
 एकमेव^३ भवेत्सालं तस्य रोम तु^४ वेष्टनम् ॥ ११२ ॥
 तस्याग्रे च भवेत् पुष्यं शुक्रतुण्डस्य सन्निभम्^५ ।
 तत्पत्राणि च देवेशि शुक्रपिच्छनिभानि च ।^६
 तत्कन्दं कुष्ठसंस्थानं^७ क्षीरं सिन्दूरं^८ सन्निभम् ॥ ११३ ॥
 जलं स्रवेन्मधुच्छिष्टं^९ तत्समादाय पार्व्वति ।
 वेधयेत् सर्व्वलोहानि काञ्चनानि भवन्ति च ॥ ११४ ॥
 रसतालकतुल्यानि^{१०} मर्द्दयेदुच्चटीरसैः ।
 आतपे म्रियते^{११} तप्तो रसो दिव्यौषधीबलात्^{१२} ॥ ११५ ॥
 वेधयेत् समं^{१३} लोहानि लक्षायेन वरानने ॥ ११६ ॥^{१४}

- (1) D has अयोच्चटी, which is unintelligible K has अयोपटी M has अयोचटि (2) M reads रसबन्धकर, which is incorrect (3) D reads एकमेव, which is incorrect. (4) D reads रोम तु K reads राम तु M reads रोगप्र. (5) D has सन्निभ M has शुक्र तुष्टय (6) This hemustich and the next are wanting in D (7) M reads कुष्ठसंस्थानं (8) K reads सिन्दूर, which is incorrect. (9) D has सावेत् K has मधुपिष्ट which is incorrect M has जल द्रव्यमधुच्छिष्टे (10) रसतालकतुल्यानि, a variant in D रसतालक तुल्यानि, a variant in K. ससतालकतुल्यानि, a variant in M (11) D reads मृत्तये which is incorrect. K reads क्षीते, which is unintelligible. M reads मृत्तये, which is gram. inc. (12) D has दीर्घौषधी यमात्, which is not correct. (13) M reads सर्वं (14) After this sloka we find in D—एत रस च देवेशि &c., a portion of विषककल, which is described afterwards, and in K—श्रीगिरिवीरैकविधिं, which will be mentioned after विषककल. We have adopted the text in M

अथ रक्तसुहीकल्पं^१ वक्ष्यामि सुरसुन्दरि^२ ।
 सुहीचोरिण शुल्बस्य^३ पत्रलेपं तु कारयेत्^४ ॥ ११७ ॥
 चोरिण तापयेद्भूयः^५ सप्तवारं धरानने ।
 आवर्त्तितं^६ भवेद्यावज्जाम्बूनदसमप्रभम् ॥ ११८ ॥
 (अथातस्त्रिलतैलेन पाचयेच्च दिनत्रयम् ।
 तथा शुल्बस्य पत्राणि वेध्यं जाम्बूनदं भवेत् ॥)^७
 रसं रक्तसुहीचोरि^८ कुनटीं गन्धकाभ्रकम्^९ ।
 दरदक्षैव लोहानि सहस्राग्निं वेधयेत्^{१०} ॥ ११९ ॥
 सुहीचोरि समादाय^{११} निशार्द्धं हेम चोभयम्^{१२} ।

- (1) सुहीकल्प प्रवक्ष्यामि, a variant in D सुहीकल्प प्रवक्ष्यामि, a variant in K अथ रक्त सुहीकल्प, a variant in M (2) D reads विख्यात च सुख दिने K reads विख्यात सुरवन्दिते. (3) D has सुहीचोरिण शुल्बस्य M has सुहीरलेन शुल्बस्य (4) अत्र लेपस्तु कारयेत्, an incorrect variant in D (5) Both K and M read तापयेत् भूय (6) D reads तप्तवत् (7) We find this incongruous śloka in K only, hence we have put it within brackets and have not numbered it (8) रसगत सुहीचोरि, an incorrect variant in D K reads रक्तसुहीचोरि. M reads रक्तसुहीचोरि, which is apparently an error of the scribe (9) D has कुनटीगन्धकाभ्रकम्. M reads कुनटी instead of कुनटी (10) K reads मदयेत् प्रहरवध. After this charana K has an incorrect and incomplete hemistich which is not found in any other MSS. The hemistich runs thus —सहस्राग्निं वेधयेत्तार गन्धयोभ्रतारत्तं. (11) D has an incomplete charana सुहीचोरि समादाय M reads सुहीचोरि (12) निशार्द्धं हेमदी भवेत्, a variant in D, which has not the following two hemistichs कुनटी &c. and चनेनैव &c. निशार्द्धाग्निं वेधयेत्, a variant in M, which also does not contain the above two hemistichs

कुनटों गन्धचूर्णञ्च^१ सर्व्वमेकत्र मर्द्दयेत् ॥ १२० ॥

अग्निनैव प्रकारेण निग्राहं हिम शोधयेत् ।

गुटिकाकृत्य तेनैव^२ नागं विध्यति^३ तत्क्षणात् ॥ १२१ ॥

अथातः स्थलपद्मिन्या^४ दिव्यौषध्या विधिं शृणु ॥ १२२ ॥

पद्मिनीसदृशी पत्रैः^५ पुष्पैरपि च तादृशी^६ ।

भङ्गे चैव^७ भवेत् चीरं रक्तवर्णं सुगोभनम् ॥ १२३ ॥

आक्रम्य^८ वामपादेन पश्येद्भगनमण्डलम्^९ ।

पश्येच्च^{१०} तारकायुक्तं^{११} ग्रहनक्षत्रमण्डलम् ।

लक्षयोजनतो^{१२} देवि सा ज्ञेया^{१३} स्थलपद्मिनी ॥ १२४ ॥

तस्याः^{१४} पञ्चाङ्गमादाय हरगौरीसमन्वितम् ।

मनःशिलातालयुक्तं मादिकेण समन्वितम् ॥ १२५ ॥

(1) K reads कुनटों गन्धक चूर्णेन, which seems to be partially in

correct (2) D reads गुटिकाकृता तेनैव K reads गुटिकाकृतानेनैव

M reads पुत्रौक्त्यन्तु तेनैव All these texts are partly incorrect. (3)

D reads वेधति, which ought to have been वेधयति. (4) D

has. प्रव्याख्यासा पद्मिन्या, an incomplete and incorrect charata (5)

पद्मिनी तु समपत्रे, an incorrect reading in D M reads, पद्मिनीसदृशा

पत्रे (6) M reads पत्रैरपि च तादृशै, wherein the first term

is tautological (7) M reads भवेदपि च (8) D reads

शक्रव्य (9) पश्येद्भूते तु मण्डलम् a variant in D (10) D has

इत्येव, which has no sense (11) M reads तारकायुक्त (12)

M has लक्षयमानतो, which has no sense (13) D reads सा ज्ञेया

which mars the metre. (14) Four hemistichs commencing

from तस्याः are not found in M

मर्दयेत् सप्तरात्रं तु तेन शुल्वञ्च वेधयेत्^१ ।

सहस्राग्नेन देवेशि^२ विद्^३ भवति काञ्चनम् ॥ १२६ ॥

तस्या पञ्चाङ्गमादाय पूर्वोक्तविधिना प्रिये^४ ।

चारयेत्^५ सूतराजन्तु^६ मूकमूपागत^७ धमेत् ॥ १२७ ॥

स्त्रियते^८ मूपिकामध्ये सकोचेन न सशय^९ ।

तेनैव सर्व्वलोहानि सहस्राग्नेन वेधयेत् ॥ १२८ ॥

अथात्^{१०} सप्रवक्ष्यामि कुमुदिन्या^{११} विधिं प्रिये ।

भित्त्वा काश्मीरिपापाणे^{१२} पूर्णिमायान्तु कारयेत्^{१३} ॥ १२९ ॥

तस्या पञ्चाङ्गमादाय भावयेत्तु मन शिलाम् ।

खर्परे^{१४} धारयित्वा तु भावयेत्तु पुन पुन. ॥ १३० ॥

- (1) मान एव च वेधयेत् a variant in D (2) D reads साह
साग्ने देवेशि, thus destroying the metre (3) D reads सिद्धि K
reads दृष्ट (4) h has भूर्त्तो only for this charana. (5)
D reads मारयेत् (6) M reads सूतराजञ्च (7) D has मूक
मूपागत K has मूकमूपागत Both are incorrect (8) M reads
सुयते which is gram inc (9) सकोचेन सशय च a variant in D,
the sense whereof is not clear (10) The whole piece relating
to कुमुदिनी is not found in M (11) D reads कुमुदिन्या which
is incorrect (12) D reads काश्मीरिपापाण (13) पूर्णिमायां
कारयेत् प्रिये a variant in D After this sloka we find in D the follow-
ing hemistich—कुमुदिनिकन्दमादाय तस्य मध्ये रश्मिं विधेत्, and in K—सप्त
दायानि प्रसक्त विन्मकस यथा नि चाकन्दिकतति द्वि These seem to be re-
dundant (14) h reads खार्परे (a slang term)

खर्परं द्रावितं नाग^१ तत्कल्केन युत^२ कुरु ।

काश्मीरद्रवतुष्यं हि^३ जायते कनक ध्रुवम् ॥ १३१ ॥

चित्तकस्य यथा ग्राह्य^४ कथयामि समासतः^५ ॥ १३२ ॥

चित्तकस्त्रिविधो ज्ञेयो^६ रक्तः कृष्णो रसायने^७ ।

शुक्लो^८ व्याधिप्रशमने श्रेष्ठो मध्यः कनीयसः^९ ॥ १३३ ॥

कृष्णं रक्तं सितं^{१०} वापि हेमन्ते नोद्धरेद्^{११} बुधः ॥ १३४ ॥

कृष्णचित्तकमुत्पाद्य^{१२} गोभिर्नाघातमौखरि^{१३} ।

-
- (1) खर्परमचिपे द्रवित नाग, an absurd reading in D (2) D reads सुत, which is incorrect. (3) काश्मिद्रवतुष्यं हि, an absurd reading in D (4) D reads यथाग्राह्यं wherein the first term is incorrect. This hemistich is not found in K (5) M reads समासतः, which is incorrect (6) D reads ज्ञेयो M reads विविध चित्तको ज्ञेयः, wherein the first term is incorrect. (7) D and K read रक्तकृष्णो M reads कृष्णो रक्तो रसायनम् wherein the middle term is incorrect (8) D reads शुक्ले, which is not correct. K reads य only M reads युक्त (without any suffix) which is gram. inc. (9) श्रेष्ठमध्यकनीयसः, a variant in D श्रेष्ठमध्यकनीयसः, a variant in K श्रेष्ठमध्यान् कनीयसम्, a variant in M All are incorrect (10) K reads सित, which is erroneous M reads erroneously रत्नं in place of रक्त. (11) K reads नोद्धरेद् which is not accurate. (12) Both D and K read कृष्णचित्तकमुत्पाद्य, but the term is चित्तक and not चित्त (13) गोपनीयपरिखेचरी, a variant in D. गोभिर्नाघातमौखरी, an incorrect variant in K M reads मौखरी, which is gram. inc.

घोरमध्यस्थितं क्षीरं^१ कृष्णवर्णं भवेत् क्षणात् ॥ १३५ ॥
 तस्य पञ्चाङ्गचूर्णेन^२ पारदं^३ सह मर्दयेत् ।
 धमेच्च^४ मूकमूपायां खोटो^५ भवति तत्क्षणात् ॥ १३६ ॥
 रक्ताम्बरधरो भूत्वा^६ रक्तमाल्यानुलेपनः ।
 कृष्णपद्मे तु पञ्चम्यां रक्तशाल्योदनेन तु^७ ।
 बलिं दत्त्वा महादेवि^८ रक्तचित्रकमुद्धरेत् ॥ १३७ ॥
 रक्तचित्रकचूर्णेन^९ बद्धस्तापैस्त्रिभिस्त्रिभिः^{१०} ।
 सर्व्वदोषविनिर्मुक्तः^{११} स्तम्भमायाति^{१२} तत्क्षणात् ॥ १३८ ॥
 तन्मूलं सूतकं चाग्ने^{१३} कङ्कणीतैलसेचनात्^{१४} ।
 एकविंशतिवारेण शुद्धं^{१५} शुद्धं भविष्यति ॥ १३९ ॥

- (1) घोरमध्ये स्थितं क्षीरं, a variant in D. स्थित is wanting in M
- (2) D reads पञ्चाङ्गचूर्णं तु (3) D reads पारदेन (4) D reads धामयेत्. (5) M reads खोटो. (6) K reads erroneously मूक्ता The word धरो is wanting in M (7) D reads रक्तमाल्योदनेन तु, which is incorrect M reads रक्तशाल्योदनेन च, which is an error of the scribe (8) M reads ततो द्वि. (9) M reads चूर्णेन, which is incorrect (10) K reads वय (without any suffix), which is gram incorrect (11) D reads विनिर्मुक्ता. K reads विनिर्मुक्तो. M reads विदुम्मुक्ता All the readings are incorrect (12) M reads स्तम्भमायात् (13) K reads चाम् M reads चैव (14) D reads चयुता M reads सेचनम्. After this hemistich we find in D the following hemistich, which runs thus — पतलेपपमाणेन चन्द्रार्के काचन भवेत्. We have not adopted this, for it seems to us redundant (15) K reads erroneously दग्

रक्तचित्रकभस्मात् तैललिप्तं पुटेन तु^१ ।

चन्द्रार्कपत्रं देवेशि जायते हेम शोभनम् ॥ १४० ॥

नागिनीकन्दस्तेन्द्रं^२ रक्तचित्रकसंयुतम्^३ ।

पत्रलेपप्रमाणेन^४ चन्द्रार्क काञ्चनं भवेत् ॥ १४१ ॥

रक्तचित्रकसंयुक्तो रसोऽपि सर्व्वदो भवेत् ॥ १४२ ॥^५

ज्योतिष्मतोतैलविधिं^६ वक्ष्यामि शृणु पार्व्वति ॥ १४३ ॥

ज्योतिष्मती नाम लता या च^७ काञ्चनसन्निभा ।

वल्लीवितानबहुला हेमवर्णफला शुभा ॥-१४४ ॥^८

आषाढपूर्व्वपक्षे तु^९ गृहीत्वा^{१०} बीजसुत्तमम् ।

तिलवत् काथयित्वा तु^{११} हस्तैः पादैरथापि वा^{१२} ।

तस्य तैलं^{१३} समादाय कुम्भे तान्त्रमये चिपेत्^{१४} ॥ १४५ ॥

- (1) M reads भवेन तु, which has no clear sense (2) नागिनी-
करस्तेन्द्र, a reading in D नागिनीकरस्तेन्द्र, a reading in K नागिनीकन्द
स्तम्, a reading in M We have adopted the above text, after col-
lecting all the texts (3) M reads सङ्गतम् (4) M reads
प्रतापैश्च (5) This hemistich is not found in M. After this we find
in D चित्रककल्प and in K कदचित्रकल्प. (6) M reads अथ ज्योतिष्मती
तैल. (7) M reads याति, which is not correct (8) This
hemistich is not found in M (9) Both D and K read पूर्व्व-
पक्षे. (10) M reads गृहीत्वा, which is not unanimously correct.
(11) D reads कल्पयित्वा तु M reads अतीव साधयित्वा च (12) D has
हस्तोपादैरथापि वा, which is incorrect. K and M have हस्तपादैरथापि वा
(13) D and K read तस्यैव. (But the word बीज is neuter) (14)
कुम्भे तास्ते पयो चिपेत् a variant in D, wherein the third term is incorrect

तापयेद्भूगतं^१ कुम्भं क्रमाद्ब्रूँ तुपाग्निना ।

पण्मासे तु व्यतिक्रान्ते^२ स घट. काञ्चनं भवेत् ॥ १४६ ॥

त तु^३ हेममय कृत्वा तैलमाक्षिकमिश्रितम्^४ ।

प्रतिवापि^५ निपिञ्चेत् तत् हेम ताम्रसम^६ भवेत् ॥ १४७ ॥

तथाच शतवेधि^७ स्यात्—विद्यारत्न^८भनुत्तमम् ॥ १४८ ॥

दग्धारोहा^९ प्रवक्ष्यामि रसबन्धकरी प्रिये^{१०} ।

स्पर्शवेधे तु^{११} सा ज्ञेया सर्वकार्यार्थसाधिनी ॥ १४९ ॥

शस्त्रच्छिन्ना^{१२} महादेवि दग्धा वा पावकीन तु^{१३} ।

प्ररोहति क्षणाद्दिव्या^{१४} दग्धा च्छिन्ना महीषधी^{१५} ॥ १५० ॥

(1) D reads भूमितं M reads स्थापयत्.

(2) पण्मासे तु व्यतिक्रान्तं,

a variant in D पण्मासे व्यतिक्रान्ते, a variant in M. (3) D reads

तत्फल, which has no sense K reads ताम्र

(4) तैल मक्षिकमिश्रितम्,

a variant in D K reads तैल instead of तैल

(5) This hemis-

tich and the next one are not found in D M reads प्रतिवापि (6)

K reads हेम ताम्रमय

(7) K has अथाशतशतवेधी M has तथा च शत-

वेधी

(8) M reads विद्यारत्न, which seems to be incorrect

(9)

D and K read दग्धलोह which appears to be incorrect M reads दग्धा

रोह, which is also incorrect, since we see just afterwards तस्य

पुत्र &c.

(10) रसबन्धकरा भवेत् a variant in D. रसबन्धकरी भवेत्

a variant in K

(11) Both D and K read स्पर्शवेधे तु

(12)

D reads शस्त्रच्छिन्ना, which is incorrect.

(13) D reads erroneously

दग्धा चापकीन तु

(14) प्ररोहति क्षणाद्देवि, a variant in D, wherein

the first word is incorrect. प्ररोहति तत्क्षणा दिव्या, a variant in K,

wherein the second word is incorrect.

(15) K reads erroneously

मोषधी M reads दग्धा सा तु महीषधी

रक्तं पीतं सितं कृष्णं^१ तस्याः पुष्यं प्रजायते ।
 चणकस्यैव पद्मानि सुप्रसृतानि सञ्चयेत्^२ ॥ १५१ ॥
 सा स्थिता गोमतोत्तरे^३ गङ्गायामर्बुदे^४ गिरौ ।
 उज्जयिन्या^५ दक्षिणतो वनान्तेषु च दृश्यते^६ ॥ १५२ ॥
 तस्या कन्दरसं^७ दिव्यं कृष्णराजि^८समन्वितम् ।
 ताम्बूलेन^९ सम कृत्वा गुटिका^{१०} कारयेद्बुध ॥ १५३ ॥
 सर्वेषामेव लोहानां^{११} द्रुतानां वज्रिमध्यतः^{१२} ।
 सहस्रं वेधयित्वा तु काञ्चन कुरुते चणात् ॥ १५४ ॥
 तथैव त्रियते सूत^{१३} कान्तहेमाभ्रसंयुतः ।
 कुरुते काञ्चन दिव्यं देवाभरणभूषणम् ॥ १५५ ॥^{१४}

- (1) श्वेत पीत गित कृष्ण a variant in D श्वेत पीत सित कृष्ण, a variant in K (2) D reads सचयत् M reads सुप्रसृतानि (3) साक्षी गंगामत्तरे तीरे, an absurd variant in D K reads गौतमीतीरे M reads सा स्थिता. (4) D has गङ्गायायाद्यव M has गङ्गायामर्बुदे Both the texts seem to be incorrect. (5) K reads उज्जयिन्या (6) वन तेषु च दृश्यते, a variant in D वनान्तेषु च दृश्यते, a variant in K, Both the readings seem to be incorrect. (7) D reads कान्तरस, which has no clear sense K and M read तस्य, which is gram. inc. (8) D reads कृष्णरक्त K reads कृष्णराजि (9) D has तत्र कृष्णेन (10) M reads चणिका, which is evidently incorrect (11) D reads सर्वेषामपि वज्रम्. (12) D has वज्रिमृत्तानां मध्यतः. द्रुतानां वज्रिमध्यतः, an absurd variant in K (13) D reads सूत and reads its adjective सूतः But M reads सूत and reads its adjective सूतः, which is gram. incorrect. (14) This hemistich is wanting in D and M.

कटुतुम्बोति विख्यातां^१ देवि दिव्यौषधीं शृणु^२ ॥ १५६ ॥
 तस्या बीजानि^३ संगृह्य सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत्^४ ॥ १५७ ॥
 एकद्विंशतिवारांस्तु^५ भाव्यं धात्रोरसेन तु ।
 पयसा सहितेनैव विश्वभेषजसंयुतम् ॥ १५८ ॥
 बीजं यन्त्रे विनिक्षिप्य तैलं संगृह्य पण्डितः ।^६
 रसं मूर्च्छापयेत्सेन^७ चक्रमर्देन मर्दयेत्^८ ॥ १५९ ॥
 गोपितं शिखिपित्तञ्च काह्लोकाशीससंयुतम्^९ ।
 तारतुल्यानि चैतानि सञ्ज्ञेपां सूतकः समः^{१०} ॥ १६० ॥
 भेषशृङ्गे निधातव्यं^{११} मासमेकं^{१२} निरन्तरम् ।

- (1) D and M read कटुतुम्बी तु विख्यातां (2) देवि दिव्यौषधी शृणु
 a variant in D and M K reads दिव्यौषध and at the same time
 reads its adjective विख्यातां, which is g in inc (3) D reads
 तस्य बीजानि M reads तस्य वज्रानि Both are incorrect. (4) D has
 an incomplete characterाशा सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत्. M reads कारयेत्, which seems
 to be incorrect (5) All the text read वाराणि But the term
 वार is a masculine It means otherwise, when it is a neuter. (6)
 This hemistich is not found in D and K. (7) M reads मूर्च्छापर्ययेत्,
 which is gram incorrect (8) This hemistich is not found in
 D K has an incomplete characterाशा चक्रमर्देत्. M reads चक्रमर्देश (9)
 This hemistich is not found in D. काशीकाशीससंयुत, variant in K.
 काशीससंयुतम्, a variant in M (10) M reads मूलवृद्धम्,
 which seems to be incorrect (11) मेषशृङ्गे निधातव्य, a variant in D,
 मेषशृङ्ग निधातव्या, an incorrect variant in M. (12) D reads यम-
 शक. K reads रावनेक, which is incorrect.

लोहदण्डेन संसितं^१ सर्व्वलोहानि वेधयेत् ॥ १६१ ॥
 गन्धकं लोहदण्डेन एकविंशतिभाषितम् ।
 युक्तं^२ लाहमनेनेव^३ जम्बीर^४रममंयुतम् ।
 सवोजं सूतकापितम्^५ अभ्यमूषा^६निवेशितम् ।
 भूगत मासमेकन्तु^७ तारकाञ्चनता नयेत् ॥ १६२ ॥
 दलस्य भागमेकं तु^८ तारपञ्चकमेव च^९ ।
 शुक्लन्य पञ्चभागञ्च^{१०} वोजस्येकञ्च योजयेत् ॥ १६३ ॥
 एते डादश भागाः स्यु मर्च्च^{११} तद्वारयेत् चित्तौ ।
 स्थानस्यास्य निपेकं तु^{१२} भूदण्डेन तु^{१३} कारयेत् ॥ १६४ ॥
 पञ्चवंशद्दिग्न्ते तु^{१४} जायते कनकं क्षमम्^{१५} ॥ १६५ ॥
 चौरवन्दविधि वक्ष्ये र्च्चसिद्धिकरं परम् ।
 चतुर्वर्णविधि^{१६} तत्र रक्तकन्द^{१७} प्रशस्यते ॥ १६६ ॥

- (1) M reads मयुक्तं (2) This term is wanting in D. K reads सुक्त
 (3) D reads लोहामनेनेव M reads लोहमनेनेव (4) K reads जम्बीर which is also correct. (5) तारकाञ्चनता, a variant in K M reads मासमेकन्तु which is incorrect. (6) K reads अभ्यमूषा (सूत्रा = सूत्रा). (7) D has पसमेकं तु (8) D reads दलस्य, which is incorrect. M reads च in lieu of तु (9) तार पञ्चकमेव च, a variant in D (10) D reads पञ्चभागञ्च (11) D reads erroneously सर्वे (12) K has तद्वारयेत् चित्तौ. (13) तु is wanting in D M reads भूदण्डेन (14) पञ्चवंशद्दिग्न्ते a variant in M (15) M reads कनकं क्षमम् (16) D and K read चतुर्वर्णविधि. (17) M reads रक्तकन्द which is incorrect.

भग्नमेतच्छयेत् क्षीर^१ रक्तवर्णं सुगोभनम् ॥ १६७ ॥

मिथाना^२ तु निनादेन सन्नातेरुपगोभितै^३ ।

पत्रैः सुहोममैः स्निग्धै^४ मत्तभिर्हंसमुप्रभै^५ ।

वन्धन^६ रसरराजस्य सर्व्वसत्त्ववशकरम्^७ । १६८ ॥

तस्य क्षीरन्तु मण्डलं तारं निर्वापयेद्बुध^८ ।^९

धमेहवाग्निना^३ चैव जायते हेम गोभनम् ॥ १६९ ॥

तिन्तिषीपत्रनिर्यासै^{१०} रोपत्ताम्र^{११} रज्जोयुतम् ।

म^{१२}येत् पारदं प्राप्नो रसबन्धो भविष्यति ॥ १७० ॥

तोयमध्ये विनिक्षिप्य^{१३} गुटिका^{१४} षड्वद्वदेत् ॥ १७१ ॥

शाकहृत्तस्य देवेगि^{१५} निष्पीड्य रसमुत्तमम् ।

रक्तचन्दनसयुक्तं सर्व्वलोहानि जारयेत्^{१६} ॥ १७२ ॥

गन्धपापाणाम्भेन श्रायसे विनियोजयेत्^{१६} ।

- (1) भग्नमेतच्छयेत् क्षीरं a va ant in D भग्नयत्क्षयत् क्षीरं a variant in K which is partly correct (2) M reads मिथाना^२ which is the error of the scribe (3) मत्तभिः रूपगोभितम् an incorrect variant in M (4) चन्द्रैः स्निग्धैः an incorrect variant in D M reads स्निग्धैः (5) D has हंसमुप्रभैः M has हेममुप्रभैः (6) D reads वधन (7) रसवशकरम् an incorrect variant in D रसवशक्तिवशकरी a variant in M (8) This hem tch and the next three are not found in D (9) M reads धमेहवाग्निना (10) M reads निर्यासै (11) K reads रोपत्ताम्र which is incorrect (12) D reads विनिक्षिप्य which is not correct (13) M reads गुटिका (14) D has कण्डवद्वद्वेत् M has शकण्डवद्वद्वेत् which is not correct (15) M reads रक्षयेत् (16) M reads विनियोजयेत्

मिलन्ति^१ सञ्ज्ञेनोद्धानि द्रवन्ति सलिलं यथा ॥ १७३ ॥

गन्धकं रसकं तार्प्यं पारदं रक्तचन्दनम् ।

रुदन्या रससंयुक्तं^२ तारमायाति काञ्चनम्^३ ॥ १७४ ॥

शाकहृत्तस्य निश्वासं पत्रे तस्य च गालयेत्^४ ।

शिशुपूलस्य चूर्णं तु तद्रसेन विमर्द्दयेत् ॥ १७५ ॥

प्रनिय शूलपत्राणि पुटे क्षिप्त्वा विपाचयेत् ।

तद्भुतं^५ काञ्चनं दिव्यं भवेत्तत्रणसयुतम्^६ ॥ १७६ ॥

फलानि शाकहृत्तस्य^७ परिपक्वानि स्रष्टहेत्^८ ।

तद्रसेन युतं^९ प्राज्ञः सप्तरात्रन्तु भावयेत् ॥ १७७ ॥

तद्रसेन समायुक्तं मञ्जिष्ठामिश्रितं^{१०} तथा ।

लेपयेत्तारपत्राणि भ्यातं भवति काञ्चनम् ॥ १७८ ॥

देवदात्या महीषध्या^{११} विधिं वदामि तत्परम्^{१२} ।

सा खेता व्याधिनामि च^{१३} कृत्वा पीता रसायने ॥ १७९ ॥

- (1) D reads मीलित (2) M has मङ्ग मङ्ग (3) सञ्ज्ञेनोद्धानि शार्वेता
a variant in M (4) पत्रे तस्या च गालये an incorrect variant in D
यथेत परिगालयेत, a variant in K This hem stich and the next one are
wanting in M. (5) D reads उद्यत K reads उद्यत [correct form is
उद्यत] (6) भवेत्तत्रणसयुत a variant in K, which is partly incorrect
(7) M reads शकहृत्तस्य, which seems to be incorrect (8) D reads
पक्वानि च स्रष्टहेत्, which is incomplete M reads मयद्दित. (9) M
reads हृत (10) D reads erroneously मञ्जिष्ठामिश्रितं M reads मञ्जिष्ठा
मिश्रित. (11) D has देवदात्या महीषध्या M has देवदात्या महीषध्या
Both are incorrect (12) D reads वदामि M reads तत्परम्
(=तत्परम्) (13) M reads वायुगमने.

पौर्णमास्यां^१ त्रयोदश्यां राहुग्रस्ते टिवाकरे ।
 अथवा^२ कृष्णपञ्चम्यामिमा विधिवदुदरेत् ॥ १८० ॥
 देवदानीफल^३ देवि त्रिष्णुकान्ता च रुतकम् ।
 मूर्च्छयेदन्वयेत् त्रिप्रं शुल्ब हेम करोति च ॥ १८१ ॥
 देवदानीफलं मूल मोखरोरस एव च ।^४
 तीयेन मन्त्रितं वत्सा^५ वङ्ग स्तम्भयति^६ क्षणात् ॥ १८२ ॥
 अथ पां प्रवक्ष्यामि^७ श्वेतगुञ्जाविधिं प्रिये ॥ १८३ ॥
 कृष्णपक्षे चतुर्दश्यामष्टम्यां वा^८ सुरार्चिने ।
 कपाले मृत्तिका न्यस्य मेचयेत् मन्त्रिलेन तु ॥ १८४ ॥
 बीजानि मितगुनाया^९ पुष्पयोगेन वापयेत्^{१०} ।
 वक्ष्यमाणेन मन्त्रेण कृथात् सप्रहणं^{११} तथा ॥ १८५ ॥
 ॐ नमो भगवति खेतवर्द्धि^{१२} खेतपर्वतवामिनि^{१३} सर्व-
 कार्याणि कुरु कुरु अप्रतिहो^{१४} नमो नमः स्वाहा ॥

- (1) K reads, पौर्णिमसा (2) D reads, erroneously अथा
 (3) K has देवदानीफल M has देवदानीफल Both are incorrect (4)
 This hem-stich is not found in M (5) K reads, मन्त्रेण कृत्वा M
 reads, कृत्वा which is incorrect. (6) D reads भाव्यं दन्वयेत् M
 reads, दन्वयेत्. (7) अथवा मन्त्रयामि, a variant in K (8) D
 and M have च which is not proper (9) D has मितगुनाया, which
 seems to be incorrect. (10) पुष्पयोगे तु वापयेत्, a variant in D.
 K reads, पुष्पयोगे तु. (11) M reads erroneously सप्रहणं. (12)
 D and K read भगवतो खेतवर्द्धी (13) D has खेतपर्वते च सिद्धि. (14)
 K reads प्रतिहते, which appears to be an error of the scribe

अनेन महाना प्रोक्ता सिद्धिर्भवति नान्यथा ।

पश्मासेन तथा वल्ली मन्त्रपूतेन रक्षयेत् ॥ १८६ ॥^१

शुद्धशुल्क^२ च । गृह्य मृषामये तु सस्त्रितम्^३ ।

undertaking										
sued subject to										
takings Rules										
and Regulations										
15 nP.										
BUS										
HOURS										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Ch	Sp	SUN	MON	TUE	WED	THU	FRI	SAT		

तु^४ कर्पादंसितगुह्यया^५ ॥ १८७ ॥

र^६ तस्य गन्धविवर्जितम् ।

तिं गुह्याचूर्ण सहैकत^७ ।

वि जायते हेम शोभनम्^८ ॥ १८८ ॥

त्यौषधिक्रिया^९

देवेशि वक्ष्यामि^{१०} रसबन्धनम् ॥ १८९ ॥

दृष्टा^{११} पूरणेन्दुमण्डलम् ।

and in D and M (2) K read शुद्ध

शुद्धशुल्क, which is incorrect (3) K read मूल मये, which = मृषामये] D reads सस्त्रितम्, which is graminc (4) विपद्य

मण्डलम्, a variant in D विपद्यमण्डलम् मु a variant in K विपद्य मण्डलम् a variant in M We have adopted the above reading

after collating all the texts (5) D has कर्पादंसितगुह्यया K has

कर्पादंसितगुह्यया M has कर्पादंसितगुह्यया, which is incomplete (6)

M reads भवेत्तच्च () D reads ब्रह्मरति, which is evidently an

error of the scribe. K reads ब्रह्मरति (8) M reads भृश, which

creates a tautology. (9) This is not found in D and M (10)

After शुद्धशुल्क we find in M कर्पादंसितगुह्यया but in D and K अन्धोदकविधि

Hence we place the latter first (11) D reads जायते. (12)

D reads दृष्टा K reads दृष्टा Both are incorrect

निर्गच्छन्ति मही भित्वा चन्द्र^१तोयान्यनेकधा ॥ १८० ॥
 कानिचिन्मृत्तवर्णानि^२ रसेन लवणानि तु^३ ।
 कानिचिच्चन्द्रतुष्यानि व्योमभासानि^४ कानिचित् ।
 चन्द्रहृद्गाभिवर्द्धेरन्^५ क्षीयेरन् तत्क्षयेण तु^६ ॥ १८१ ॥
 दृष्टा^७ चन्द्रोदक मन्त्री^८ पीर्णमास्यां विरिषत^९ ।
 निर्गच्छति^{१०} मही भित्वा चन्द्रहृद्गा विवर्द्धते ॥ १८२ ॥^{११}
 क्षेत्रवध पुरा^{१२} कृत्वा देवमभ्यर्च्य^{१३} शङ्करम् ।
 चतुर्दश्या च^{१४} तत्क्षेत्र पूजयित्वा^{१५} विचक्षण ।
 अहीरालोपितो भूत्वा बलि तत्र निवेदयेत् ॥ १८३ ॥

- (१) D reads erroneously चन्द्रो (2) D has कानिचिन्मृत्तवर्णानि which mars the metre K has कानिचिन्मृत्तवर्णानि which is not proper here (3) D reads च (4) D reads व्योमभासानि which is unintelligible (5) चन्द्रहृद्गाभिवर्द्धत a variant in D K reads चन्द्रहृद्गाभिवर्द्धेण Both the readings are incorrect (6) D has क्षीयतान् क्षयतु here in the second term is incorrect K reads क्षीयते The above mentioned shlokas commencing from चन्द्रोदकेन द्विविधे &c and ending in तद्वन्दनं are not found in M (7) D reads दृष्टा K reads दृष्टा None of them is correct (8) K has मन्त्रि which is incorrect (9) K reads पीर्णमस्यां M reads प्रवर्द्धत After this we find in D the following hemistich—चन्द्रेण तस्य कर्णस्य पीर्णमास्यां प्रवर्द्धत which we have rejected (10) D reads निर्गच्छन्ति M reads निर्गच्छति None is correct (11) This hemistich is not found in K (12) M reads तत्र (13) D reads देवमभ्यर्च्य M has देवमभ्यर्चत an incomplete character (14) M reads तु (15) We find in M a redundant letter च after पुनर्दश्या.

पूर्णमास्यां^१ च रात्रौ च गत्वा तस्य समीपतः^२ ।
 चन्द्रोदकं तु सगृह्य^३ मन्त्रयुक्तं सुमन्त्रितम्^४ ।
 आलोच्य मधुसर्पिर्भ्यां पिवेत्तत्तु^५ समाहितः ॥ १८४ ॥
 पीतमात्रेण तेनैव मूर्च्छा भवति तत्क्षणात्^६ ।
 चन्द्रोदये ततो दृष्टे^७ क्षीरं तस्य तु दापयेत् ।
 समरानप्रयोगेण^८ चन्द्रवन्निर्मलो^९ भवेत् ॥ १८५ ॥
 एकविंशतिरात्रेण^{१०} जीवेद्ब्रह्मादिनत्रयम् ।
 एकमास^{११} प्रयोगेण ब्रह्मायुः स भवेन्नरः^{१२} ॥ १८६ ॥
 चन्द्रोदकेन गगनं रसं हिमं च^{१४} मर्दयेत् ।
 मूपा^{१५} मध्यगतं धातं तत्क्षणाहुटिका भवेत् ॥ १८७ ॥

(1) M reads पौर्णमास्यां (2) गत्वा तु तस्मीपतः, a variant in

K. (3) D reads सगृह्यं (4) K reads समन्त्रितः (5)

D reads पिवेत्तु M reads पिवेत्तु Both are gram. incorrect. (6)

सुतं वध्नाति तत्क्षणात्, a variant in D (7) चन्द्रोदयेन ते दृष्टे a variant

in D M reads ततो दृष्टेत् which is gram. inc (8) M reads

अधमासे प्रयोगेण (9) M reads निर्मलं भवेत्, which is not gram.

correct (10) एकविंशतिरात्रेण, a variant in D, which has no

clear sense एकविंशतिरात्रेण, a variant in K. (11) K reads कवेद्,

which is inaccurate here (12) D reads अशमास (13) ब्रह्म-

युगायने नरः, a variant in D, wherein the first term is incorrect. K

reads ब्रह्मयुगैर्वने नरः, where the middle term is gram. incorrect.

(14) Both D and K read हिमं च ; [but the word is usually spelt as

हिमम्] (15) K reads मूपा (=मूरा).

अयं च^१ स्पर्शमात्रेण लोहान्यष्टी^२ च वेधयेत् ॥ १९८ ॥

तद्रसेन^३ रसं भाव्यं वज्रेण समजारितम् ।

चतुःषष्ट्यंशतः पिण्डे^४ द्विगुणे तु^५ सहस्रकम् ॥ १९९ ॥

दशसंकलिका^६ बद्धं गुञ्जामात्रं रसं नरः^७ ।

त्रिलोहवेष्टितं वज्रे धृत्वा चादृश्यतां ब्रजेत्^९ ॥ २०० ॥

ॐ नमो रुद्राय दंष्ट्रोक्तटाय^९ विघ्ननाशाय^{१०} दिशां रश्च
रश्च विदिशां रश्च रश्च रुद्रो विज्ञापयति^{११} हुं फट् स्वाहा ॥

॥ इति दिग्बन्धनमन्त्रः^{१२} ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय त्रिशूलहस्ताय^{१३} अमृतोद्भवाय^{१४}
रश्च रश्च हुं फट् स्वाहा ॥

॥ इति पानमन्त्रः^{१५} ॥

अथातः संप्रवक्ष्यामि कर्त्तारो रसबन्धनम्^{१६} ॥ २०१ ॥

- (1) M reads अथ तु [Here अथ refers to रस] (2) M reads लोहान्यष्टी. (3) D reads तद्रसे तु M reads तत्र सन्तु, which is incorrect. (4) चतुःषष्ट्यंशतो पिण्डे an incorrect variant in D and M K reads पिण्ड. (5) D reads द्विगुण तु (6) M has दशसंकलिका, which is incorrect (7) D reads रसे तत. K reads रसेन तु M reads न संशय. (8) K has आदृश्यतां M has इजेत् which is gram incorrect (9) M reads दंष्ट्रोक्तटाय, which is incorrect. (10) M reads विघ्ननाशाय, which is gram incorrect (11) M has अयति. (12) M reads दिग्बन्धनम् (13) M reads त्रिशूलहस्ताय (14) K reads अमृतोद्भव (15) M reads परममन्त्र This पानमन्त्र is not found in D. (16) B reads कर्त्तारो रसबन्धनम् कर्त्तारो रसबन्धनम्, a variant in D, which is incorrect, since it states afterwards कर्त्तारो रस-

असुराणां समायोगे क्रोधाविष्टेन चेतसा ।
 सुदर्शनं महाचक्रं^१ प्रेरितं सुरवैरिणा^२ ॥ २०२ ॥
 भालपद्मस्तस्य^३ निपेतुः^४ खेदविन्दवः ।
 ते भूमौ पतिता दिव्याः^५ सञ्जाताः कर्त्तरीरसः^६ ॥ २०३ ॥
 रक्षार्थं स्थापितं तत्र^७ विष्णुना च सुदर्शनम् ।
 चक्रतुल्यं भ्रमत्येत^८ दायुधानि निकृन्तति^९ ॥ २०४ ॥
 कुरुते गर्जितं^{१०} नादं धूमं ज्वाला^{११} विमुञ्चति ।
 कर्त्तरीं दृष्टिमात्रेषु^{१२} तद्यान्या^{१३} शब्दकर्त्तरी ॥ २०५ ॥
 सा स्पर्शकर्त्तरी छाया^{१४} कर्त्तरी धूमकर्त्तरी ।

- (१) सुदर्शनचक्र a variant in M (२) D reads सुरवैरिणम्, which is incorrect B and K read सुरवैरिणा which is also incorrect.
- (३) भालपद्मस्तस्य a variant in B, which is partly incorrect, तत्ताण पदे ते तस्य, a variant in D which conveys no idea at all भालपद्मस्तस्य, an incomplete charapa in K (४) M reads निर्याता (५) D and K read जाता (६) B has सजात कर्त्तरीरस which is incorrect सजातात् कर्त्तरीरस, a variant in D wherein the first term is incorrect कर्त्तरीरस चक्रम्, a variant in K. (७) D reads तत्र (८) B, D and K read धमत्येव (९) तदा खेद भिन्नां तति, an incorrect variant in D K has सञ्जुह्वित्कृतम्. (१०) B and K read वर्जनं D reads erroneously गर्जेय (११) B reads चरे ज्वाला, which is incorrect. D reads धूमवाणां, which is incorrect. M reads महाज्वालां (१२) B reads कर्त्तरी which is incorrect K reads दृष्टीमात्रेषु, which is incorrect M reads दृष्टमात्रेषु (१३) M reads तद्यान्व, which seems to be incorrect. (१४) This charapa and the next one are not found in D. K reads शया which appears to be incorrect

सा^१ज्वालाकर्त्तरी चैव शक्तिघोरस्य^२ कर्त्तरी ॥ २०६ ॥
 लोकानां तु हितार्थाय घोरशक्तिर्व्यवस्थिता^३ ।
 रसरूपा महाघोरा असिदानां तु ह्येदिनी^४ ॥ २०७ ॥
 तस्याः चैत्रं यदा गच्छेत्^५ अघोरास्तं जपेत्तदा^६ ।
 पुनर्घोरं^७ न्यसेत्तत्र अथास्तं विन्यसेद्बुधः^८ ॥ २०८ ॥
 अनुलोमविलोमेन देहेऽधिष्ठाप्य^९ कर्त्तरोम् ।
 सुद्रया सुद्रयेत्तां तु^{१०} अघोरास्त्रेण योजिताम्^{११} ॥ २०९ ॥
 दीपिनाराधयेत्तां तु^{१२} स्तम्भयेद्बुधनेन च^{१३} ।

- (1) D reads स (2) B reads सत्सघोरस्तु, which is incorrect.
 D and M read शक्तिघोरस्य which seems to be incorrect (3) B
 reads घोरे शक्ति D reads घोरशक्ति (without विघ्नं) Both are incorrect.
 (4) D reads ह्येदिनी (5) B reads तस्य चैत्रं, which is incorrect.
 तस्य चैत्रं यदा गच्छेत् a variant in M, which is partly incorrect (6)
 दशराव तदा जपेत्, a variant in D अघोरस्तं तदा जपेत्, a variant in K. M
 reads जपेत्तदा, which is partly incorrect (7) D reads पुनर्घोरं.
 (8) यथास्तं विन्यसेद्बुधः, a variant in D, which is partly incorrect. (9)
 देहेऽधिष्ठाप, an incorrect reading in D (10) D has सुद्रया सुद्रयेत्तं,
 which has no sense K has सुद्रया सुद्रयेत्तु, which is partly correct.
 (11) M reads योजित (12) B reads स्त्रेण, which is incorrect.
 दोमेन राधयेत्तु, a variant in D M reads दीपेन (13) D and
 K read तु instead of च B reads स्तम्भयेद्बुधनेन तु M reads स्तम्भयेद्दीपनेन च.
 We suppose that, स्तम्भयेत् is the proper word here, for in worshipping
 a deity दीप and च are necessary.

विष्टरा^१मुद्रया तां तु स्थानयोगं नियोजयेत्^२ ॥ २१० ॥

कञ्चुकी तु शिला क्रान्ता^३ कुमारी वज्रकन्दकम्^४ ।

योपिद्रक्तं गवां भ्रूवं^५ तिलकः सञ्जीवयत्यक्षत्^६ ॥ २११ ॥

अथातः संप्रवक्ष्यामि विषोद^७रसवन्धनम् ॥ २१२ ॥

विषोदकं विषसमं घृतवच्च घृतोदकम्^८ ।

सितपीतादिवर्णाब्जं^९ तच्च देवि रसोत्तमम् ॥ २१३ ॥

तच्च गत्वा वनोद्देशे^{१०} अरेहोरसहस्तकम्^{११} ।

केशाः क्षिप्ताः स्फुटन्त्यस्मिन्^{१२} आत्म^{१३}च्छाया न दृश्यते ॥ २१४ ॥

(१) B reads निहुरा. K reads निष्टया. M reads निपुरा. (२)

स्थानयोगेन योजयेत्, a variant in D. K has an incomplete charapā स्या योजयेत्. (३) B reads कुञ्चुके, which is incorrect. M reads तुन्दिका

शामा. (४) D reads कचकन्दकम्. (५) योपिद्रक्तं तु गोरक्तं, a variant in B. योपिद्रक्तस्योदकं, a variant in M. (६) In B we have

this absurd reading—मर्दनं संवधये देवो दीप्तोद्देशे गौहति रसवधन. Here ends the 12th Pāṭala of the MS. B. आत्म्या आत्मवन्धकम्, a variant in M.

(७) D reads विषोदकरसवन्धनम्, which seems to be incorrect. K reads विषोदकरसवन्धनम्, wherein च is redundant. (८) This hemistich is not found in M.

(९) सौम्यादिवर्णाब्ज, an incorrect variant in D. K reads वर्णाब्ज, which is incorrect. (१०) D reads तदो

द्देशे. K reads वनोद्देशे, which is incorrect. M reads वनोद्देशे, which is also incorrect. (११) अरेहोरासहस्तक, a variant in D. अरेहोरासहस्तक, an incorrect variant in K.

(१२) D reads केशाः क्षिप्ताः. K reads केशाः क्षिप्ताः, which is incorrect. M reads केशाः क्षिप्ताः, which is also incorrect. (१३) M reads आत्म

तैलञ्च गोलकाकारं^१ घृतञ्चैव विसर्पति ।
 गन्धकस्य हरेत्तन्म^२ लवणास्त्रञ्च जायते^३ ॥ २१५ ॥
 आम्ना पालाशपत्रेण^४ कटुकालावुके^५ क्षिपेत् ।
 विषोदकं गन्धक च हरवीजञ्च तत्समम् ॥ २१६ ॥
 अजाक्षीरेण पिष्ट्वा तु^६ शुल्बपत्राणि^७ क्षिपयेत् ।
 तत् पुटेन च^८ देवेशि सिन्दूरारुणसन्निभम् ।
 शताशिनैव देवेशि^९ सर्व्वलोहानि वेधयेत्^{१०} ॥ २१७ ॥
 अनेन विधिना देवि नाग^{११} सिन्दूरता व्रजेत्^{१२} ।
 सहस्राशेन तस्यैव^{१३} तार वेधं प्रदापयेत्^{१४} ॥ २१८ ॥

- (1) D has गोपालकाकार which is absurd M has गोलकार which is incorrect (2) D reads हरेत्तन्म, which is an error of the scribe (3) लवणास्त्र जायते an incomplete variant in D लवण मलायते, an incomplete variant in K लवण कलिलायते, a variant in M [लवणा + अस्त्रञ्च, लवणा = लवण] (4) आम्ना पाटलाशपत्रेण a variant in D, which is not intelligible तत् आम्ना फलपत्रेण a variant in M (5) D reads कटुकालावुके, which seems to be incorrect K reads कटुकाशवुके (6) अजाक्षीरे मारुत्यत्तु a variant in D, which is unintelligible M reads अजाक्षीरेण. (7) D reads पात्राणि which is incorrect (8) D reads तत् पुटेणच K reads तत् पुटेनैव (9) अनेन वै शिवे सर्व्व, a variant in D M reads शतशिनम् (10) लोहानि वेधदद्रुपम् a variant in D (11) M reads नाग (12) K reads विधुरता M reads इति Both are incorrect. (13) M reads तस्यैव (14) तारवेधं प्रदापयेत् an incorrect variant in D K reads तारे M reads तारवेध

रत्नं पीत^१ तथा कृष्णमुत्तरोत्तरकार्यैकत् ॥ २१८ ॥
 त्रिपल कान्तपात्रे वा^२ पात्रेऽलातुमयेऽपि वा^३ ।
 गृह्योत्वा पूर्व्वयत् पत्रै^४ पालाशैर्वेष्टयेद्दहि.^५ ॥ २२० ॥
 स्थापयेद्दान्यरागौ तु^६ दिवसानेकविंशतिम्^७ ।
 महिषी^८ चौरमध्ये तु विन्दुमेकन्तु साधयेत्^९ ॥ २२१ ॥
 पायस भक्षयेदन्तु^{१०} मध्वाज्येन तु सयुतम्^{११} ।
 यावच्चूर्णपल^{१२} देवि जीवेत्तद्विन्दुसख्यया^{१३} ॥ २२२ ॥
 लाहलो गृहधूमश्च^{१४} सिन्दूर^{१५} रजनोदयम् ।

(1) M reads रत्नपित्त, which is absurd (2) D and K read

विकृष्टा M reads कान्तपात्रेण (3) पात्रे जम्बुमये तथा a variant in D
 K reads erroneously यत्रोत्तुमये तथा (4) D reads मन्त्रे M
 reads पात्रे, which is incorrect (5) पलाशे ष्टयेद्दहि, an incorrect

variant in D M reads फलशैरथ ईष्टयेत् which has no clear sense

(6) M reads चान्दमथ तु (7) दिवसानेकविंशति, an incorrect variant
 in K. M reads विंशति which is incorrect. (8) D reads चहो

(9) D reads पाचयत् (10) भवयदयन्तु स पय, a variant in M

(11) यत्रा न समानुतम् a variant in D. यत्रे यावच्चूर्णम् an incomplete
 reading in K. (12) D reads यावच्चूर्णे पल which is not correct.

(13) यत्रद्विन्दाय संस्था, a variant in D यावच्चद्विदमथाया a variant in K.
 which is unintelligible. जीवन्तुविन्दुसख्यया a variant in M, which is
 partly correct. (14) D and M read दहधूमश्च, which is not correct.

(15) K reads सिन्दूर

मेषशृङ्गीं च शृङ्गीं च^१ कृष्णोन्मत्त च मारकम्^२ ।
 सवीज^३ सूतकञ्चैव विपतोयेन मर्दितम्^४ ।
 विपतोयेन मेधावी^५ सप्तवाराच^६ भावयेत् ॥ २२३ ॥
 अथवा भावयेत् तत्तु^७ यावच्चूर्णं तु तद्भवेत् ।
 तेन नाग प्रतिवाप्य^८ षोडशामेन^९ सभवेत् ॥ २२४ ॥
 मूषाख्ये वेणुयन्त्रे च^{१०} त्रिवारभपि^{११} भावयेत् ।
 धूम परिहरेतस्य अद्भुव्याधिकर परम् ॥ २२५ ॥
 स्थापयेन्नागसिन्दूर^{१२} पात्रेऽस्त्रावुमये तत^{१३} ।

- (1) मेषशृङ्गीं च शृङ्गीं च a variant in D मेषशृङ्गं च शृङ्गीं च a variant in K
 मेषशृङ्गिच शृङ्गिच a variant in M (2) K has an incomplete charana
 —कृष्णो च च मारकम् M has कृष्णोन्मत्तय मारकम् (3) D reads सवीजं
 (4) विपतोये विमर्दित a variant in D M reads मर्दितम् (5) K
 reads erroneously मधा M also reads incorrectly मधवि (6) All
 the texts read सप्तवाराचि which is gram inc (7) D and M
 read तत्तु wh ch is not correct (8) तेन वा प्रतिवाप्य an incorrect
 and incomplete charana in D K and M read प्रतिवाप्य which destroys
 the metre (9) K has षोडश म सभवेत् wh ch is both incorrect
 and incomplete (10) एत विमर्दं मन्त्रिणि a variant in D मूषाख्य
 चण्ड च an incomplete variant in K मूषाख्य वेणुयन्त्रे च an incorrect
 variant in M (11) D reads तार तु wh ch is an error of the scribe
 K has त्रिवि वारचि M has त्रिवि वारचि Both are incorrect. (12)
 K reads नागसिन्दूर M has an incomplete charana स्थापये (13)
 पात्रेऽस्त्रावुमये च a variant in D पात्रेऽस्त्रावुमये च a variant in K M has
 an incomplete charana—मवमये तत

तच्चूर्णं तु शताग्निं तारताम्राणि वैधयेत् ॥ २२६ ॥

विषपानीयमादाय^१ यवागौ^२ वर्त्तितं शुभम् ।

निषिक्त^३ तच्च वर्त्तेऽय^४ तारं भवति शोभनम् ॥ २२७ ॥

विषपानीयमादाय प्रक्षिपेच्च रसोत्तमे ।

कुनटी गन्धपाषाण विषटङ्कण-लाङ्गलि^५ ।

नष्टपिष्टीकृतं खल्ले^६ तारपत्राणि क्षिपेत् ।

अन्धमूषा^७गतं धातुं निर्वीज^८ कनकं भवेत् ॥ २२८ ॥

॥ ॐ श्रीनीलकण्ठाय ठठः^९ ॥ अस्यायुतं जपेत्^{१०} ॥

॥ इति विषोदकग्रहणमन्त्रः^{११} ॥

[विषटङ्कणविधिं वक्ष्ये समाहितमनाः शृणु ॥ २२९ ॥^{१२}

(1) This hemistich and the next five are not found in M (2)

D reads यावगौ K reads यवागौ [यवागौ should be यवाग्याम्] (3)

D reads निषिक्त. K reads निषिक्तं Both are incorrect (4) D

reads वर्त्तेऽय K reads वर्त्तेय (5) M reads लाङ्गली (6) D

reads नष्टपिष्टकृत खल्ले. (7) M reads अन्धमूषा, which is incorrect

(8) D reads नज्जीव, which is not correct. (9) D has ॐ श्री नील

कण्ठाय ठठ M has ॐ श्री नीलकण्ठाय ठठ. (10) D has अस्य प्रयुत जपेत्

K has अस्यायुत जपेत् M has अस्य मन्त्रस्यायुत जप, which is incorrect.

(11) विषोदकायद्वयमन्त्र a variant in D अथ विषोदक इत्यमन्त्र, a variant

in K. इदं विषोदकमन्त्रम्, a variant in M (12) This विषटङ्कणविधि

is not found in M [It seems to be an interpolation, since it is not

proper to resume औषधिप्रक्रिया in the section of उदकक्रिया]

गन्धमाचीकदरदं^१ कुनद्या^२ रससंयुतम् ।

विषद्वेष^३समायुक्तं मातुलुङ्गास्त^४र्भर्हितम् ॥ २३० ॥

एतत् कल्कं पलमात्रं^५ चौपध्या लेपनं कुरु ।

निर्यासे^६ तु पुटं कुर्याच्चिवारं हेम शोभनम्^७ ॥ २३१ ॥]^८

सञ्जीवनी^९जलस्थाय विधिं वध्यामि पार्वति ॥ २३२ ॥

शुक्लेणाराधितो देवि प्रागहं^{१०} सुरवन्दिते ।

दानवाना हितार्याय मृतानां देवसङ्घरे ॥ २३३ ॥

मया संजीवनी विद्या^{११} दत्ता चोदकरूपिणी^{१२} ।

तया सजीविता दैत्या^{१३} ये मृता देवसङ्घरे^{१४} ॥ २३४ ॥

(१) गन्धमाचिकदरद, a variant in D, wherein the middle term is incorrect (2) D reads कुनद्या K reads कुनद्या, Both of these

texts are incorrect. (3) D reads विषद्वेष (4) K reads मातु

लिगास्त (5) D reads कल्कतलेमात्र K reads एतत्कल्क र मात्र which is incomplete (6) K reads निर्यासे (7) D reads हेमशोभनम्.

(8) Thus विषद्वेषविधि ought to have been placed after श्वेतगुञ्जाविधि, i.e. after the śloka 188 But as all the texts except M placed it here, we are compelled to follow them only putting it within brackets.

(9) D reads erroneously संविनी M reads सञ्जीविनी After the end of this विधि and before the commencement of लघोदकविधि we find in K—सञ्जीवनीजल-कल्प and not सञ्जीवनीजलविधि (10) D reads चोदक

(11) मायासञ्जीविनी विद्या, a variant in D M reads सञ्जीविनी (12)

D reads चोदकतपनी K reads चोदकरूपिणी M reads चोदकरूपिणी

(13) तया सजीविनी दैत्या, an incorrect variant in D तया सजीविता दैत्या, an incorrect variant in M (14) M reads दैवसङ्घरे, which seems

to be incorrect

निक्षिप्ता मर्त्यलोके सा^१ सम्यक् ते^२ कथयाम्यहम् ॥२३५॥

अस्ति मर्त्ये महापुण्या^३ पवित्रा दक्षिणापथे^४ ।

नदी गोदावरी नाम प्रसिद्धा जाङ्गवी यथा^५ ॥ २३६ ॥

दक्षिणे च तटे^६ तस्या. कदलीनगरं परम्^७ ।

तस्य दक्षिणतः शैलः सर्वलोकेषु विद्युत् ॥ २३७ ॥

नाम्ना ह्यण्गिरिषेति^८ दृश्यते सर्वमङ्गले^९ ।

सुप्रसिद्धाम्बिका नाम ग्राम^{१०}स्तस्यास्ति सन्निधौ ॥ २३८ ॥

तत्राप्युदक^{११}मालोक्य परोक्ष्येत^{१२} सुरार्चिते ॥ २३९ ॥

गृहीत्वा शुक्लवर्णं तु^{१३} चिपेतोयस्य मध्यतः ।

जायते हरितं खिग्ध^{१४}महोराषेण निधितम्^{१५} ।

(१) निक्षिप्ता मर्त्यलोके सा a variant in D, which is incorrect. (2)

reads मर्त्यलोके, which is incorrect. (3) D has an incorrect read

—महापुण्या (4) D reads दक्षिणपथे, which is incorrect (5)

reads यथा, which is not correct (6) M reads तथा (7)

कदलीनगरम्, a variant in D K reads दर M reads सुप्रसिद्धा

म् (8) D has ह्यण्गिरिषेति which is incorrect (9) D

reads सर्वमङ्गलम् K reads सर्वमङ्गलम् (10) This word is wanting

D (11) D reads तत्राप्युदक, which is not accurate (12)

has an incomplete reading—परोक्ष्य (13) M reads शुक्लवर्णम्

which is not appropriate here M reads हरिणम् which is not univer-

sally correct. (14) K reads हरितखिग्ध (15) महोराषेण निधितम्

an incorrect variant in D K reads निधितम् The term is निधितम् and not

निधितम्, though the latter is proper here

मुञ्चत्यङ्कुरपत्राणि¹ दृश्यते तन्मनोहरम्² ॥ २४० ॥
 बलिपुष्पोपहारेण³ ततो देवी⁴ समर्चयेत् ।
 क्षेत्राधिप गणेशश्च चण्डयोगीश्वर तथा⁵ ॥ २४१ ॥
 तस्य मन्त्र प्रवक्ष्यामि त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥ २४२ ॥⁶
 ॥ ॐ चण्डाय⁷ पिनाकिने शूलहस्ताय ॐ दिशा बन्ध
 विदिशा बन्धय ठठ ॥
 तिलाद्य तण्डुलाद्यैव⁸ मन्त्रेणानेन सर्पपान् ।
 सप्ताभिमन्त्रितान्¹⁰ कृत्वा साधको दिक्षु निधिपेत्¹¹ ॥
 कटुकालावुकी तीय¹² कतरक्ष समाहित¹³ ।

- (1) भवत्कुरपत्राणि a variant in D which has no clear sense
 भवत्कुरपत्राणि a variant in K (2) D and K read सुमनो
 (3) D reads पूज्योपहारेण K reads पुष्पोपहारेण (4) D has
 whereas all other texts have देवी (5) चन्द्र योगीश्वरौ तथा a variant
 in D चण्डो योगीश्वरौ तथा a variant in K Both are incorrect
 योगीश्वरौ सह a variant in M (6) This hem stich is not fo
 in D and M (7) D reads चन्द्राय M reads चन्द्र which is in
 rect (8) D and K read चर which is not correct The
 meaning portion is not found in M (9) M reads तण्डुलान्
 (10) All the texts read अभिमन्त्रित but as the nouns (तिल तण्डुल & क
 are all in masculine gender we ought to have the adjective अभिमन्
 तान् (11) K reads नि निधिन् M reads विधिदिन् (12)
 कालान्वतीये a variant in D कटुकालावुकीय a variant in M The se
 of these texts is not clear (13) D has कतरक्षालमोहित K
 कलाद्य सुमन्त्रित M has कतरक्षसमाहितम् 'All the texts seem to
 incorrect

गृहीत्वा तत्प्रयत्नेन^१ निजस्थानं समाश्रयेत् ॥ २४४ ॥

॥ ॐ नमोऽमृतोऽमृतरूपिणि^२ अमृतं मे^३ कुरु कुरु एवं
रुद्र आज्ञापयति^४ स्वाहा ॥

सप्ताभिमन्त्रितं कृत्वा मन्त्रेणानेन तज्जलम्^६ ।

दिनमेकं तथा सूतं स्वर्णमापदयान्वितम्^६ ।

मर्हयेत्तेन तीयेन पिवेत्तत्तु^७ विचक्षणं ॥ २४५ ॥

एकविंशतिरात्रेण^८ क्षीराहारोऽथ यन्नतः^९ ।

जीवेत् कल्पायुतं साधुं^{१०} कामरूपो महाबलः ॥ २४६ ॥

योजनानां^{११} गतं गत्वा पुनरेव^{१२} निवर्त्तते ।

अवध्यः सर्वभूतानां श्लेच्छाचारः^{१३} स खेचरः ॥ २४७ ॥

कनकं पारदं व्योमं सममेकत्र योजयेत् ।

मर्हयेत्तेन तीयेन सप्तवारं तु खेदयेत्^{१४} ॥ २४८ ॥

- (1) सगत्वा तत् प्रयत्नेन, a variant in D M reads गृहीत्वा (2) D reads रूपिणी which is gram. incorrect. K reads तर्पिणि M has नमो घनविन्दुरूपिणी, which is incorrect. (3) मे is not found in D M reads आमत. (4) D reads incorrectly रुद्राज्ञापयति M reads रुद्रो आपयति (5) D reads मज्जन्म् which is an error of the scribe. (6) शर्षं यावदयान्वितम्, a variant in D, wherein the second term is incorrect. K reads मर्षं मापदयान्वित. (7) D reads तत्तु K reads पवित्रं तु which seems to be incorrect (8) M reads रात्रौ तु (9) D has क्षीराहारो यन्नतः. K has क्षीराहारो यन्नतः Both are partly incorrect. (10) M reads सौम्य (11) M reads योजनानि (12) D reads पुनरुत्तं. (13) K reads erroneously श्लेच्छाचारो M reads श्लेच्छाचार (14) मर्हयेत् खेदयेत् a variant in M

स रस सर्त्रलोहानि पद्मशिन तु वेधयेत्^१ ॥ २४८ ॥
 अथवा त रस दिव्य मधुना सह भक्षयेत्^२ ।
 मासमात्रप्रयोगेण^३ जीवेद्ब्रह्मादिनायुतम्^४ ॥ २५० ॥
 तस्य मूत्रमलस्त्रे^५ शुल्व भवति काञ्चनम् ॥ २५१ ॥
 निर्वाते^६ तोयमादाय अञ्जलि^७ त्रितय पिवेत् ।
 पीतमात्रे भवेन्मूर्च्छा स्वास्थ्य स्यात् प्रहरत्रयात्^८ ॥ २५२ ॥
 एकविंशद्दिनान्येव^९ क्षीराहारो भवेत्तत ।
 षट्पर्याकृति प्राञ्ज^{१०} कामरूपो महाबल ॥ २५३ ॥^{११}
 पश्येच्छिद्रा महीं सर्व्वा^{१२} सप्त^{१३} पातालसयुताम् ।
 अर्धो देवदैत्याना^{१४} कल्पायुध प्रजायते ॥ २५४ ॥

- (१) षट्प्राञ्ज सुवेधयेत् an incorrect read ng in D (2) M has this hemistich in an irregular manner—त रस दिव्य मधुना सममेकत्र योजयेत् repeat ng the second charana of the 248th sloka (3) M reads मासमात्रप्रयोगेण wh ch is incorrect (4) K reads ब्रह्मादिनायुध M reads erroneously ब्रह्मादिना (5) K has तस्य मूत्रमलै स्त्रे M has त्रै, wh ch is incorrect (6) K has only निर्वा (7) K reads पत्रशौ wh ch is incorrect (8) समथ्य स्यात् प्रहरत्रये an incorrect read ng in D त्रस स्यात् प्रहरत्रयम् a variant in M wherein the first term is incorrect (9) D reads erroneously एकविंशद्दिनान्येव (10) D reads शौचो instead of शौच M reads षट् instead of षट् (11) After this śloka we find in D only the 247th śloka repeated Hence we have not adopted it (12) K has an incomplete charana पञ्च द्वा मदि सवा (13) K read सप्त instead of सप्त (14) D has देवदैत्याना wh ch is not correct M has देवदैत्याना

अथवीदक^१मादाय पारदञ्च^२ मनःशिलाम् ।

मर्द्दयेत् खल्लपापाणे^३ नष्टपिष्टं भवेत्ततः ॥ २५५ ॥

स्वेदयेत् समरात्रं तु विलोहेन च घेष्टयेत् ॥ २५६ ॥

अन्तर्दानं क्षणाद्गच्छेत् विद्याधरपतिर्भवेत्^४ ।

सिद्धकन्यागतवृत्तो^५ यावत् कल्पान् चतुर्द्दय^६ ॥ २५७ ॥

दिनेषु तेषु सर्वेषु दद्याच्छाल्योदनं घृतम् ।

पयसा च समायुक्तं नित्यमेवं तु^७ कारयेत् ॥ २५८ ॥

उष्योदकविधि वक्ष्ये समाहितमनाः शृणु ।

पश्येदुष्योदकं^८ यत्र वासं तत्रैव कारयेत् ॥ २५९ ॥

अस्ति गोदावरी नाम महाराष्ट्रे^९ऽतिविश्रुता ।

तस्या उत्तरभागे तु सञ्जाद्रिः पुण्यपर्वतः^{१०} ॥ २६० ॥

(1) D reads अथ वीदक.

(2) D reads मारीष तु

(3) The

word खल्ल is not found in D

All other texts read खल्ल.

(4) विद्या

धरपतिर्भवेत् a variant in D

विद्याधारपतिर्भवेत्, a variant in K

(5)

D reads कन्यागतवृत्तो

(6) D and K read कल्पचतुर्दश

(7) M reads

दशमेषु

After this charana we find the following three hemistichs in

K only, which we have not adopted on account of their erroneous-ness

and redundancy. They are as follow—

तत्र सर्वे पुण्यपर्वतस्य नामातिविश्रुताः । ता-

वनाय वसं दद्युः सिद्धकामो भवेन्नरः । कन्योपनिशितकन्या जीवन्महाकृतारब्धः । इति विद्यो-

दकमर्द्दयेत्तत्रकन्या ।

(8) M has भवदुष्टदक

(9) D reads महा-

शब्दे This hemistich and the following seven ones are not found in

M (10) D has सञ्जाद्रिः पुण्यपर्वतः, wherein the first word is incorrect.

K has सञ्जाद्रिः पुण्यपर्वतः, wherein also the first word is incorrect.

तत्र मातापुरं^१ नाम प्रसिद्ध देवतागृहम् ।
 तस्मादुत्तरतो देवि कम्पाख्यं नगरं^२ परम् ॥ २६१ ॥
 तत्र कम्मेश्वरो देव^३स्तवास्त्युणोदकं^४ ध्रुवम् ।
 प्रणीताख्या^५ नदी तत्र स्नात्वा वै साधकोत्तम ।
 पयादुणोदके कुण्डे विधिं कुर्याद्यद्योदित^६ ॥ २६२ ॥
 शर्वरीमुपितस्तत्र^७ धनवाध^८ दिने दिने ।
 भक्षयेन्नासमात्रं तु जीवेद्वर्षशताष्टकम्^९ ॥ २६३ ॥
 वर्षमेकं प्रयुञ्जीत^{१०} जीवेद्वर्षायुतं सुखी^{११} ।
 बलीपलितनिर्मुक्तो भोगी चैव पुरन्दर^{१२} ॥ २६४ ॥

- (१) D reads मातापुरी (2) D reads नगर, which seems to be incorrect (3) Both D and K read देवी which is gram inc.
 (4) तवास्त्युणोदक is the reading in D (5) D reads प्रीचीताया which seems to be incorrect (6) D reads यद्येदित (7) शर्वरीमुपिते तत्र, a variant in D शर्वरीमुपिता तत्र a variant in K शर्वरीमुपिता तत्र a variant in M None of the readings is perfectly correct (8) D reads धन वाधित् K reads धनकथ Both are inc M leaves a blank space here (9) M reads वर्षसमाष्टकम् which seems to be an error of the scribe (10) K reads only प्रयु and omits जीत (11) This charana and the next three are not found in M (12) भारी च सन्ध्यागत, a variant in D After this we have एकमुषेन स्नान &c (9th śloka), which occurs in the beginning of the fourteenth Patala. Hence the MS D is wanting the remaining portion of this twelfth Patala and the whole of the thirteenth Patala, as well as the first c. 201. 413. 2. of the fourteenth Patala.

वर्षमेकं पिवेत्तोयं^१ जीवेच्चन्द्रार्कतारकम् ।
 तस्य मूत्रपुरीषेण^२ शुल्वं भवति काश्चनम् ॥ २६५ ॥
 उष्णोदकञ्च कासीसं^३ गन्धपापाणसंयुतम् ।
 चतुर्थांशेन रसकं दशभागं विनिक्षिपेत्^४ ॥ २६६ ॥
 शुल्वञ्च मर्दयेत् सर्व्वं नष्टपिष्टं क्षणेन तु^५ ।
 तेन लेपितमात्रेण शुल्वं भवति काश्चनम् ॥ २६७ ॥
 निषिक्तं तेन तोयेन प्रतिवापं ददेद्बुधः^६ ।
 शुल्वञ्च जायते हेम तरुणादित्यवर्चसम्^७ ॥ २६८ ॥
 तज्जलेन निषिक्ताञ्च हेम बीजार्यसंयुतम् ।^८
 तारं चानेन मार्गेण^९ निषिक्तं हेमतां व्रजेत्^{१०} ॥ २६९ ॥
 उष्णोदकेन भस्मात् तिलपिष्टं^{११} च भक्षयेत् ।
 मासद्वयप्रयोगेण^{१२} जीवेद्धर्षगतव्रयम् ॥ २७० ॥
 रसगन्धाश्मरसकं^{१३} तुल्यं^{१४} दरदमाक्षिकम्^{१५} ।

- (१) This charana is not found in M (२) M reads मूत्रपुरीषाणम्
 (३) K reads कासीसं (४) K reads विनि क्षिपेत् (५) K reads
 चक्षुः । (६) ददेत् is an ungrammatical term. दद्यात् is the pro-
 per one (७) तरुणादित्यवर्चसम्, a variant in M (८) This
 hemistich is not found in M. (९) K reads erroneously मार्गं
 (१०) M reads व्रजेत् which is incorrect. (११) K reads तिलमुष्टिं
 (१२) M has मासद्वयप्रयोगेण, which is incorrect (१३) रसगन्धाश्म
 रसकं a variant in M (१४) K reads तुल्यं (१५) K reads
 रसदिका, which is incorrect.

याम^१मुष्णाम्भसा वृष्ट तारपत्राणि लेपयेत् ॥ २७१ ॥
 द्विवार तु धमेद्देवि^२ स्याच्चतुर्दशवर्णकम् ।
 क्रमेणानेन देवेशि शुल्ब षोडशवर्णकम् ॥ २७२ ॥
 एकैक हेमताराश इन्द्र^३ कान्ताभ्रयो, पृथक् ।
 उष्णोदकेन समर्द्य^४ धमनात् खोटता व्रजेत्^५ ॥ २७३ ॥
 तन्मुखे धारयेन्मास^६ वच्चकायो भवेन्नर ।
 तश्चूर्णं यवमात्र तु^७ भक्षयेन्मधुसर्पिपा^८ ।
 यावत् पल तस्य मलै^९ शुल्ब भवति काञ्चनम् ॥ २७४ ॥
 उष्णोदपाचितान् खादेत्^{१०} कुलत्यान् चीरपो^{११} भवेत् ।
 स्नानमुष्णाम्भसा कुर्यात् वर्षाद्वर्षशतायुषम्^{१२} ॥ २७५ ॥
 चीरमुष्णोदक काय^{१३} त्रिफलायाश्च पाचयेत्^{१४} ।

- (1) M reads धाम which seems to be incorrect (2) M has
 विशाल्य तु भवद्देवि. (3) K reads इष्ट (4) M reads समर्द्यात्
 (5) B (which resumes from this verse) reads नयेत् K reads खोटता
 which is incorrect M reads खोटता नयेत् which is partly correct
 (6) B reads erroneously तन्मुखे धारयेन्मास (7) K has वचमात्र तु
 M has तच्च instead of तश्चूर्णे (8) M reads मधुना चच (9) K
 reads यावत् पल तस्य मलै, which is incomplete M reads यावत् पल तस्य मलै-
 (10) उष्णोदकपाचिता भूजे, a variant in P which has no clear sense
 उष्णोदकपाचितान् is the reading in K which is partly incorrect M reads
 उष्णोदकपाचितान् which is incorrect (11) B and K read चीरपो,
 which is an error of the scribe K reads कुलत्या, which is incorrect M
 reads कुलत्यान् (12) K reads शतायुषी (13) चीरमुष्णोदकपाचिता,
 an incorrect variant in M (14) K reads पाचन

पायस कान्तपात्रे तन्मासमेकन्तु भक्षयेत्^१ ।

भुक्त्वा जीवेत् शतकल्प^२ वैष्णवायु^३र्भवेन्नर ॥ २७६ ॥

अत पर प्रवक्ष्यामि शैलोदकविधि प्रिये ।

कर्दमापी महीशैल^४ शिलश्चेति^५ चतुर्विधम् ॥ २७७ ॥

कानिचित् क्षणवेधोनि दिनवेधीनि कानिचित् ।

पक्षमासादिपन्मास^६ वेधनानि^७ महीतले ॥ २७८ ॥

क्षिप्त यदा^८ भवेत् काष्ठ शैलीभूत च^९ दृश्यते ।

बहिरन्तश्च देवेशि^{१०} वेधक तत् प्रकीर्त्तितम् ॥ २७९ ॥

हिङ्गुल हरितालञ्च गन्धकञ्च मन शिला ।

एषा गन्धापहार यत्^{११} कुरुते तच्च वेधकम्^{१२} ॥ २८० ॥

गन्धकं तालकञ्चैव तोयपूर्णे घटे क्षिपेत् ।^{१३}

- (1) मासमात्र तु is the reading in K. मास भुक्त्वा महायुष is the reading in M. (2) B has जीवेदपशत कल्प. This charapa and the next one are not found in M. (3) B reads विष्णवायु which is incorrect. K reads विष्टवायु which is also incorrect. After this śloka we find in K only—इति उच्यते कल्पः । अथ शैलोदककल्पः । (4) B reads महाशैल. K reads दकमा महीशैल which is incomplete. M reads कर्दमापी महीशैल. It is called afterwards भूशैल (see verse 286). (5) B and K read शैलश्चेति. (6) पक्षमासादिपन्मासा a variant in K. (7) K reads वेधकानि. (8) K reads क्षिप्त, wh ch is incorrect. M reads यदा wh ch is also incorrect. (9) K reads तु. (10) M reads erroneously देवेशी. (11) K reads तु. (12) B reads कुरुते च वेधक which is incomplete. K reads क्षिप्तकम्. M reads erroneously तत्र वेधक वेधकम्. (13) This śloka (281) is not found in M.

यदा तद्बुद्धाकार^१ तदा शैलीदक भवेत् ।
 अन्यथा वेष्टक^२ देवि तदशाह्य निरर्थकम् ॥ २८१ ॥
 श्रीशैले श्रीवनप्रान्ते^३ पर्यङ्गाख्ये^४ शिलातले ।
 तत्रस्य क्षणवेधि^५ स्यात् नदीभगवतीतटे^६ ।
 एकाह्णे वेधक तत्र^७ गोकर्णे तु दिनत्रयम् ॥ २८२ ॥
 भद्राङ्गे^८ दिनवेधि स्यात् त्रिस्त्रयान्ते त्रिवासरम् ।
 धारेश्वरे^९ पाक्षिक स्यात् वर्षापुर्या^{१०} दिनैकत ॥ २८३ ॥
 ब्रह्मेश्वरे मासिक स्यात् व्याघ्रपुर्यान्तु^{११} वासरम् ।
 अघोरेशे मासिक तु^{१२} सिंहद्वीपे^{१३} तथा पुन ।
 दिनमेक ब्रह्मगिरौ विन्ध्ये तु क्षणवेधकम् ॥ २८४ ॥
 वामर मास्यवन्तेपु^{१४} क्षणवेधि शिलोदकम्^{१५} ॥ २८५ ॥

- (1) यदा तद्बुद्धाकार an incomplete variant in B (2) M reads
 वेष्टक. (वेष्टक = निर्यास) (3) B reads श्रीवन इ न M reads श्रीशैल
 (4) M reads पर्यङ्गाख्य (5) All the texts read क्षणवेधी wh ch is
 grammat cally incorrect (6) B reads नद्या भगवतीतटे which is in
 complete K reads नद्या भगवतीतटे wh ch is incorrect M reads क्षण
 भगवतीतटे where n the frst term is un ntell g ble (7) K reads
 एकाह् वेधकतत्र (8) K reads तत्रस्य M reads चन्द्राङ्ग (9) M
 reads धारेश्वरे (10) B reads पाक्षिकर्षा This charapa and the next
 one are not found in M (11) B reads व्याघ्रपूर wh ch is incorrect
 (12) अघोरेशे तु मासैक a variant in M (13) B reads सिंहद्वीपे
 (14) वामर मास्यवन्तेपु an incompl te variant in K M reads वामरवन्ते
 तु (15) B and M read क्षणवेधी तु तत्र च K reads क्षणवेधी शिलो
 दक wh c n the first term is incorrect

किष्किन्ध्या^१पर्वते रम्ये पम्पातीरे दृणोदकम्^२ ।

तस्य पश्चिमतो देवि योजनद्वितये पुनः ।

भूशैलमस्ति तत्रैव त्रिदिनं वेधि पर्वते^३ ॥ २८६ ॥

सद्वाचले पुरे देव्याः चोरक्षेत्रस्य सन्निधौ ।

शैलोदकं कोटिवेधि दुर्जदेशेऽपि वासरम् ।

लक्षवेधि नृसिंहस्य नगरे गोकुलाभिधे ॥ २८७ ॥^४

अन्यत्र यत्र तत्रापि ब्रह्मविष्णुशिवोद्भवम् ।

अमृतं तत्र तत्रापि वञ्चीकरणमुत्तमम् ॥ २८८ ॥

। तस्योत्पत्तिं प्रवक्ष्यामि यथा जानन्ति साधकाः ॥ २८९ ॥

महीं समुद्रतवतो वराहस्य कलेवरात् ।

यः स्नेदः पतितस्तस्माज्जातं शैलोदकं परम् ॥ २९० ॥

तन्मुखे चणिकं जातं क्रोडदेशे^५ तु वासरम् ।

वाहुभ्यां चरहवेधि^६ स्यात् मासवेधि तु पार्श्वयोः^७ ।

यस्मासमपराङ्गे च^८ सर्वं समफलं भवेत्^९ ॥ २९१ ॥

(1) B reads किष्किष K reads किष्किधे (2) B and K read

चणोदक (3) B has वेध पर्वति, which seems to be incorrect (4)

The portion commencing from सद्वाचले and ending in गोकुलाभिधे is

found only in MS. K. (5) B reads कषदेशे (probably कसुदेशे)

This charana is not found in M. (6) B and M read दय which

seems to be incorrect. (7) K reads स्वर्पयो M reads मासमेवन्तु

(8) B has an incomplete charana यस्मासपराङ् च (9) M

reads समफलं तत्

अघोरास्त्रेण तत्त्वेव^१ रक्षां कृत्वा दिशां बलिम्^२ ।
 दत्त्वा लक्षं जपित्वा तु^३ गृह्णीयादमृतं परम् ॥ २८२ ॥
 शरद्वीषवसन्तेषु हेमन्ते वा सुरार्चिते^४ ।
 आयसे ताम्रपात्रे वा^५ पात्रेऽलाबुमयेऽथवा^६ ।
 शैलाम्बुपलमष्टौ तु^७ पलं चीरस्य निक्षिपेत् ॥ २८३ ॥
 चीरावशेषं संकाथ्य^८ त्रिसप्ताहं पिवेन्नरः^९ ।
 जीवेद्वर्षसहस्रं तु^{१०} बलीपलितवर्जितः ॥ २८४ ॥
 अथवाष्टपलं^{११} क्षीरं पलैकेनाम्बुना युतम्^{१२} ।
 चीरावशेषं सेवेत्^{१३} पूर्वोक्तं लभते^{१४} फलम् ॥ २८५ ॥
 कुलत्याष्टगुणं^{१५} वारि पचेदष्टावशेषितम् ।
 चतुर्गुणेन तेनाज्यं^{१६} पाचयेद्दृतशेषितम्^{१७} ॥ २८६ ॥

- (1) अघोरास्त्रेण तत्त्वेव, a variant in K (2) K has कृत्वा दिवलि,
 which is incomplete (3) K reads जप कृत्वा. This charana is
 not found in M (4) M has सुरार्चितम् which is incorrect (5)
 आयसे ताम्रपात्रे वा, an incorrect reading in M (6) B reads errone-
 ously पात्रे कलाबुमयेऽथवा K reads तलेलाबुमयेऽथवा, which seems to be incor-
 rect (7) शैलाम्बु पलमष्टौ, a variant in K. (8) K reads
 संकाथ्यं. कृत्वावशेषं तत्काथ्य, a variant in M (9) M reads अशेषम्,
 which is incorrect (10) M reads वर्षसहस्रणि. (11) B and
 M read अथवाष्टपलं, which is incorrect (12) All the texts read
 पलैकेनाम्बुनि युतम्, which is not gram correct. (13) B reads erro-
 neously सेवेति (14) M reads कृत्वा, which is incorrect. (15)
 K reads कृत्वाष्टगुणं, which is incorrect (16) K reads erroneously
 ताम्रज्यं (17) पाचयेद्दृतशेषितम्, a variant in K

लिङ्गान्मधुसमीपेतं¹ विसप्ताहं बृहस्पतिः² ।
 मासेन शास्त्रसम्पत्तिं³ ज्ञात्वा देवि बलावलम्⁴ ।
 हिरण्यवर्षकाकार⁵ सहस्रायुर्न संशयः⁶ ॥ २९७ ॥
 अवशिष्टकुलत्वं तु⁷ पादांगं मधुसर्पिणा⁸ ।
 भक्षयेद्वर्षमेकन्तु⁹ मासेनायुतजीवितः¹⁰ ॥ २९८ ॥
 तस्मिन्नेतैर्नाभ्यङ्ग मर्द्दनञ्चापि कारयेत्¹¹ ।
 मासमेकं ततो मर्द्य¹² देहसिद्धिं करोति च ॥ २९९ ॥
 पामाविचर्चिकादद्दु¹³कुष्ठानि सहसा जयेत्¹⁴ ।
 बलीपलितनिर्मुक्तः सहस्रायुश्च जायते¹⁵ ॥ ३०० ॥

- (1) B has लिङ्गान्मधुसमीपेत K has लिङ्गान्मधुसमीपेत. M has लिङ्गान्मायु समीपेत. None of the readings is perfectly correct (2) M reads विसप्ताहमहर्षेति (3) B has सनेन सर्वसम्पत्ति, wherein the first term is incorrect. We do not find this charaṇa and the next in M. (4) मन्त्रदेवो बल बल, a variant in B, which seems to be incorrect (5) K reads हिरण्यवर्षकाकार. M reads हिरण्यवर्षकाकार, which is incorrect (6) K has सप्तायुः संशय, which is incorrect (7) K reads कुलत्वं which is incorrect. (8) K has पादांगमधुसर्पिणा M has पादांगमधु सर्पिणा (9) B and K read वर्षमेकन्तु. (10) मासेनायुतजीवित, an incorrect variant in B मासेनायुतजीवित, a variant in K, wherein the last term is incorrect (11) सर्वदेहेषु कारयेत्, a variant in B K reads भक्षय [perhaps घृषय] चैव कारयेत् (12) B and K read मर्द्य, which is gram inc. This charaṇa and the next one are not found in M (13) M reads दन् instead of दद्दु, which is incorrect (14) B reads erroneously सह योजयेत् (15) K reads सहस्रायुः प्रजायते

य पिवेत् प्रातरुत्थाय शैलाम्बुचुलुक^१त्रयम् ।
 परमासात् स्यात्^२ सहस्रायुर्वलीपलितवर्जित^३ ॥ ३०१ ॥
 अथवा सूतक देवि वारिणा सह मर्द्दयेत् ।
 मासेनैकेन देवेशि नष्टपिष्ट भविष्यति ॥ ३०२ ॥
 मासमात्र समश्रोयात्^४ स भवेदजरामर^५ ॥ ३०३ ॥
 अथवा त रस हेन्ना^६ हेमभस्म ततोऽवली^७ ।
 मर्द्दयेत्तेन तोयेन धामयेत् खदिराग्निना ॥ ३०४ ॥
 गुटिका सुन्दरी नाम^८ सर्वायुधनिवारणी^९ ।
 कर्त्ता हर्त्ता स्वय सिद्धो जीवेच्चन्द्रार्कतारकम् ॥ ३०५ ॥
 कुनटी चाभ्रमाचीक^{१०} हेम तार तथैव च ।
 तत् सर्वं पयसा क्षीरैर्मद्य पाच्य दिनत्रयम् ।
 मासमात्रप्रयोगेण वलीपलितवर्जित^{११} ॥ ३०६ ॥

- (1) All the texts read चुलुक which no lexicon supports (2)
 B reads वक्ष्म स स्यात् is want ng in M (3) निवलीपलितव स a
 variant in B K reads वलि (4) B reads दमक्षीयान् which is
 incorrect K reads मासमात्र श्रु मश्रोयात् which is incorrect (5)
 स भवेदजरामर a variant in K (6) B has अथवा परकीत रसे ईडा
 which mars the metre and sense (7) This charana and the next
 one are not found in K and M (8) B and M read गुलिका M
 reads erroneously सुन्दरीरोषा (9) सर्वायुधनिवारणम् a variant in M
 which is not correct K reads निवारिणी (10) This charana
 and the next five ones are not found in K and M After these chara
 nas, we find in B the ślokas 302 and 303 again repeated. (11) ' '
 find in B the first letter सा out of the whole hem such

अथ तेनोदकेनैव चीरार्द्धं पायसं पचेत् ।
 मासमात्रप्रयोगेण बलीपलितनाशनम् ॥ ३०७ ॥
 पक्ता¹ तेनाम्भसा पथ्या पष्टि² त्रीणि शतानि च ।
 मधु सयोज्य भाण्डस्य³ भूमौ सर्वं निधापयेत् ॥ ३०८ ॥
 दिने दिने तथैकैकं भक्षयेत् प्रातरुत्थित⁴ ।
 बलीपलितनिर्मुक्तो जीवेद्वर्षसहस्रकम् ॥ ३०९ ॥
 शैलीभूत कुलत्प वा⁵ भक्षयेन्मधुसर्पिणा⁶ ।
 पण्मासेन प्राशनेन⁷ जीवेद्वर्षसहस्रकम् ॥ ३१० ॥
 कुष्माण्ड मारितं कृत्वा⁸ यानि कानि⁹ फलानि च ।
 जले चिप्तानि लोहानि शैलीभूतानि¹⁰ भक्षयेत् ।
 चीराहारय¹¹ जीर्णान्ते वज्रकायो भवेन्नरः ॥ ३११ ॥
 तेनोदकेन समर्द्धं अभ्रक¹² काथयेत् प्रिये ।

- (1) B reads पक्ता and पथ्या Both of them are incorrect (2)
 B reads पष्टौ K and M read पष्टि Both are incorrect (3) K
 has मधुना यत्र भाण्डस्य wherein the middle term is incorrect M reads
 भाण्डोत्थं which is inaccurate (4) M reads पुनरुत्थित (5) This
 śloka (310) is not found in K M has शैलीभूत कुलत्प वा which is incor-
 rect (6) M reads मधुसर्पिणम् which is not correct. (7) B
 reads पवेद्वर्ष M reads पण्मासापठशत which has no sense at all (8)
 All the texts read कृत्वा, which is also correct. K reads मरिच कृत्वा,
 which is not correct (9) K reads कर्तव्यानि which is incorrect
 (10) B reads शैलीभूतानि which is incorrect. M reads erroneously शिमु-
 तानि (11) K reads चीराहारय which seems to be incorrect.
 (12) M has मन्त्रकथय

कटुत्रययुत खादेत् जीवेद्वर्षसहस्रकम ॥ ३१२ ॥
 अथवा रसकर्षकं तज्जलेन तु^१ मर्दयेत् ।
 इद्गुदी^२फलमध्यस्य तच्छैलीदकमध्यगम^३ ।
 कालेन^४ त्रिगुणेनैव काठिन्यं तस्य जायते ॥ ३१३ ॥
 परमास तन्मुखे धार्यं^५ वचकाय करोति च^६ ।
 दशनागसमप्राणो^७ देवै सह च^८ मोदते ॥ ३१४ ॥
 गृहीत्वा त्रिफला^९ तत्र शैलवारिणि निक्षिपेत्^{१०} ।
 यदा भवति तच्छैल^{११} गृहीत्वा चूर्णयेत्तत^{१२} ॥ ३१५ ॥
 कान्तजीर्णरस^{१३} तेन सार्धं घृत^{१४} मधुमुत्तमम् ।
 भक्षयेद्वर्षमेकान्तु^{१५} तत चीराशनो^{१६} भवेत् ॥ ३१६ ॥
 उदयादित्यसङ्काशो मेधावो^{१७} प्रियदर्शन ।

- (१) B reads त कथन तु which is incorrect (२) M reads
 इद्गुदी wh ch is not correct (३) तत् शैलीदकमध्यग a variant in B
 तत् शैलीदकमध्यगम् a variant in M (४) K reads कालेन wh ch has
 no clear sense (५) K reads तु मुखे M reads काय (६) B
 reads तत् (७) M has an incorrect reading दशनागसमप्राणो (८)
 च is wanting in B \ has देवै सह मोदते (९) M has गृहीत्वा त्रिफला
 wh ch is not perfectly correct (१०) K reads नि क्षिपेत् (११)
 तदा भवति तच्छैल an incorrect variant in M (१२) B reads गृहीत्वा
 कथयन्त where n the last term is incorrect M reads गृहीत्वा wh ch
 is not perfectly correct. (१३) B has कान्त जीर्ण रस (१४) M reads
 घृत wh ch seems to be incorrect. (१५) B and K read वर्षमेक तु
 (१६) B reads erroneously चीराशनो (१७) K read मेधावान्

नीलकुक्षित¹केशय जीवेश्न्द्रार्कतारकम्² ॥ ३१० ॥

पारदं हरितालं च शिला माक्षिकमेव च ।

दरदं च विषं चैव मर्च्चमेकत्र कारयेत्³ ॥ ३१८ ॥

मर्दयेत् खल्लपापाने⁴ मातुलुङ्ग⁵रसेन च ।

गोनकं कारयित्वा तु⁶ वारिमध्ये निधापयेत् ॥ ३१८ ॥

तेन तारं च⁷ शुल्वं च काञ्चन भवति ध्रुवम् ॥ ३२० ॥

उपयुञ्जीत मासैकं धनीपलितवर्जितः ।

सहस्रं जीवितं⁸ तस्य महाबलपराक्रमः ॥ ३२१ ॥

गैलीभूतां हरिद्रां तु तश्चूर्णवापमात्रतः⁹ ।

हेमत्वं लभते नागो बालार्कसदृशप्रभम्¹⁰ ॥ ३२२ ॥

गैलीदके विनिक्षिप्य¹¹ भूगैले कर्दमेऽपि वा¹² ।

(1) B reads erroneously निम. K reads imperfectly नीलकुक्षित (2)

B reads ताक्षे, which is an error of the scribe. (3) M reads

घोषदत्त (4) All the texts read खल्लपापाने. (5) B reads मातु

निङ्ग K reads मातुलुङ्ग (6) विषा च धनयित्वा तु, a variant in M

(7) B and K read तेनांतरे च, which has no clear sense (8)

सहस्रजीवित is the reading in B and M (9) We have only पमात्र

of this hemistich in M B and K read तश्चूर्णे वापमात्रतः, which is not

accurate. (10) B and K read बालार्कसदृश प्रभ, which is gramma-

tically incorrect. (11) B reads विनिक्षिप्य which is incorrect. K

reads विनिक्षिप्य which is also incorrect. (12) भूगैलेकर्दमेऽपि वा, an

incomplete variant in B भूगैले लभते ऽपि वा an incorrect variant in K

भूगैले कर्दमेऽपि वा, an incorrect reading in M (for भूगैले and कर्दमे see

pp. 177)

ज्ञात्वा कालप्रमाणेन बन्धयेत्^१ पारदं तत ॥ ३२३ ॥
 रक्तचारयुतं धातुं सुवर्णं समसारितम्^२ ।
 गताशेन तु लोहानां सर्वेषां हेमकारकम्^३ ॥ ३२४ ॥
 द्वितीयसारणा^४ प्राप्य भक्षयेन्मधुसर्पिणा^५ ।
 तत्कालं चित्तजातानां^६ मूर्ध्नि भवति चानिल^७ ॥ ३२५ ॥
 कालज्ञानं भवेत्तस्य जीवेद्युतपञ्चकम् ॥ ३२६ ॥
 द्वितीयसारणा प्राप्य सहस्राशेन विधत्ति^८ ।
 तं खोट^९ धारयेद्वक्त्रे दिव्यत्वं लभते ध्रुवम्^{१०} ॥ ३२७ ॥
 निचुले^{११} ककुभे चैव किशुके मधुकेऽपि वा^{१२} ।
 इन्द्रदी^{१३} फलमध्ये वा रजनीद्वयमध्ये^{१४} ॥ ३२८ ॥

- (1) M reads बद्धयत (2) K read समसारित M read समर्षा
 तम् (3) B has an incomplete chara as a मन्त्रं बधक M reads सारकम्
 (4) B and K read सारण (5) The charana and the next four
 ones are not found in M (6) तत्कालचिन्तना in incomplete
 variant in K (7) K reads चानिल (8) M reads विन्दति
 (9) B reads तं खोट M reads तं ज्ञेय (10) M has an incorrect
 variant—लभ्यत्वं लभते ध्रुवम् (11) K reads निचुल M read निचुल
 Both appear to be incorrect (12) K reads च M reads erro-
 neously किशुके मधुकेऽपि वा (13) This is the stich and the next one
 are not found in K M reads इन्द्रदी which is incorrect (14)
 रजनी चैव त्रयम् a variant in B M reads सारण which is not correct
 After this charana we have a sloka in this text only which is thus
 —अथवा कालके वाप्यं रक्तकन्दैः पथी तु च । दिव्यं चारकम् च विधिं तन्व साधयन् ॥
 which we have not adopted for its incorrectness

पारद गन्धक चैव मर्दयेत् गुलिकाकृति^१ ।
 पाचयेद्दिनमेक तु^२ हेन्ना सवेष्ट्य धारयेत् ॥ ३२८ ॥^३
 त्रिफलाव्योष^४कल्केन वेष्टयित्वा प्रयत्नत ।
 पादेन^५ कनक दत्त्वा पारद तत्र योजयेत्^६ ।
 क्षिपेच्छैनाम्युमध्यस्थ^७ गुलिका वज्रवद्भवेत् ॥ ३३० ॥
 पूर्व्ववत् सारणा कार्या^८ पूर्व्ववत् सिद्धिदा भवेत् ।
 धार्यमाणा मुखे सा तु सहस्रायुष्करी भवेत्^९ ॥ ३३१ ॥
 द्वितीय^{१०}सारणायोगादयुत वेधयेत्तु^{११} सा ।
 धार्यमाणा मुखे सेय^{१२}मयुतायु प्रदा भवेत् ॥ ३३२ ॥
 तृतीय^{१३}सारणायोगाज्जायते लक्षवेधिनी^{१४} ।
 त खोट^{१५} धारयेद्वक्त्रे लक्षायुर्जायते नर ॥ ३३३ ॥

- (1) B reads गुलिकाकृति which is inaccurate (2) K reads erroneously पाचयेद्दिनमेक तु (3) This sloka is not found in M (4) B has व्याध M has प्रव Both are incorrect (5) M reads पादेन which is absurd (6) पात् तव प्रयोत्रयम् a variant in M (7) B has क्षिपेत्क्षैनाम्युमध्यस्थ which has no sense M reads मध्यस्था which is also correct (8) B reads सारणा काव्य which is incorrect (9) This hemistich is not found in B K reads सहस्रायुष्करी (10) M reads द्वितीया which is incorrect (11) K reads दायुत माधरात् which is not accurate (12) K reads मुखस्थय which is incorrect M reads मुखे सेय (13) M reads तृतीया which is incorrect (14) B has लक्षवेधिनी which is incorrect K has लक्षवेधनी (15) P reads खोट M reads खोट Both are incorrect

चतुर्थी मारणा^१ प्राप्य कोटिवेधो^२ न मगय ।
 कोट्यायुर्जीवित^३ तस्य खेचरत्व च लभ्यते^४ ॥ ३३४ ॥
 पञ्चभिर्दशकोटि स्यात्^५ षड्भि कोटिगत भवेत्^६ ।
 यावच्चन्द्रार्कजीवित्व^७ मनन्तबलवीर्यवान् ॥ ३३५ ॥
 ददाति सप्तमीं सापि^८ मारणा गुटिका परा ।
 खेचरी नाम विख्याता भैरवेण प्रचोदिता ॥ ३३६ ॥
 यस्तु तद्राजिकामात्र मासमेकन्तु भक्षयेत् ।
 वज्रदेह स सिद्ध^९ स्यात् दिव्यस्त्रीजनवल्लभ ।
 क्रीडते खेचरीभोगे^{१०} स्वेच्छया^{११} गिवता व्रजेत् ॥ ३३७ ॥
 नानाविधफल च स्यात्^{१२} तद्रसैर्वीजतैस्त १३ ।

- (1) B and K read erroneously चतुर्थीमारणा M reads चतुर्थमारणा
 (2) B and M read कोटिवेधो K reads कोटीवधी Both the texts seem
 to be incorrect (3) B reads कोट्याय जीवित K reads कोट्याय
 ज्ञायते (4) M reads खचरत्व भविष्यति (5) K reads पञ्चमे दश
 कोटी स्यात् (6) षड् कोटीगत भवेत् a var ant in K M reads कोटि
 क्रम भवेत् wh ch is incorrect (7) K reads जीवित् wh ch is gramma
 t cally incorrect (8) B reads सप्तमी चापी K reads सप्तमी सापी
 M reads सप्तमसापि All are incorrect (9) B reads ससिद्धि M
 reads वज्रदेहस्य सिद्धि (10) K reads खेचरे भोग (11) M reads
 स्वच्छया wh ch s ncorrect The verb क्रीडते though used n all the
 texts s grammatically ncorrect The proper term is क्रीडति (12)
 फलशान्दा s the reading in B wh ch s ncorrect न नानाविधफल च स्यात् १३
 incorrect var ant in K M reads erroneously फलान् चान्यान् (13)
 K read त्रसैर्वीजतैस्त wh ch is partly incorrect This cha ana and
 the next one are not found n M

तद्वहं पारदं^१ चैव गुटिका^२ शृणु सुन्दरि ॥ ३३८ ॥
 शुद्धवदरसेन्द्रस्तु^३ गन्धकं तत्र जारयेत् ।
 त्रिगुणे गन्धके जीर्णे तेन हेम तु^४ कारयेत् ॥ ३३९ ॥
 कारयेद्भस्म सूतन्तु^५ काञ्चनं तत्र सूतकम् ।
 तद्भस्म सूतके जार्यं^६ रसेन्द्रस्य समे समम्^७ ॥ ३४० ॥
 तेन सूतकजीर्णेन वज्ररत्नन्तु जारयेत्^८ ।
 तद्वहं जायते भस्म सिन्दूरारुण^९सन्निभम् ॥ ३४१ ॥
 तद्भस्म जारयेत् सूते^{१०} त्रिगुणे तु सुरार्चिते^{११} ।
 छाटके^{१२} सारयेत्त तु गुटिका^{१३} तेन कारयेत् ॥ ३४२ ॥
 त्रिलोहावेष्टितं तं तु^{१४} सुखे प्रक्षिप्य साधकः ।
 नष्टच्छायो^{१५} भवेत् सोऽय-मदृश्यो देवदानवैः ॥ ३४३ ॥

- (1) B reads तद्वहं पारज, which seems to be incorrect. (2) B and M read घुटिकां (3) शुद्धवद रसेन्द्र तु, a variant in B. शुद्धवद रसेन्द्र तु a variant in K (4) B and K read हेमं तु which is unusual (5) M reads भस्मसूतक, which is inaccurate (6) तद्भस्म सूतक जार्यं, an incorrect variant in K (7) B reads समे सम, which seems to be the error of the scribe (8) B has something redundant—मात्रगरयेत् instead of जारयेत् (9) K reads सिधूरारुण, which is not correct (10) तद्भस्म जार्यं सूते तु, an incorrect variant in B तद्भस्म जार्यं सूते तु, a variant in M (11) त्रिगुण तु सुरारौते, an absurd reading in B M reads त्रिगुण तु (12) M reads छाटके, which is incorrect (13) B and M read घुटिकां (14) B and K read त्रिलोहा वेष्टयेत् तं तु. (15) K reads नष्टच्छायो M reads नष्टच्छायो. Both are incorrect

तत्क्षणाद्देधयेद्देवि^१ सर्वलोहानि काञ्चनम् ।^२
 बहुवर्ष^३सहस्राणि निर्वलीपलितो^४ भवेत् ॥ ३४४ ॥
 शून्येन शक्तिसयुक्त रत्नादिगुणभूषितम्^५ ।
 वक्त्रे करे च विभ्रयात् सर्व्यायुधनिवारणात्^६ ॥ ३४५ ॥
 थोम मात्तिकसत्त्वञ्च^७ तारामात्र^८ सुरायुधम् ।
 वैक्रान्त तालकं स्र्तं^९ रत्नादि^{१०}गुणभूषितम् ॥ ३४६ ॥
 गुटिका^{११} सा वरारोहो मधुरत्नयसयुता^{१२} ।
 वक्त्रस्था नागयेत् साक्षात् पलित^{१३} नात्र सशयः ।
 शिवशक्तिय देवेशि रत्नादिशिवगा यथा^{१४} ॥ ३४७ ॥
 हेम तार तथा भानुः^{१५} समभागानि कारयेत्^{१६} ।
 स्त्रीरजो व्याघ्रमध्यस्थ पद्मसूत्रेण वेष्टयेत् ॥ ३४८ ॥

- (1) After this charana some portion of the M^s B is left blank
 (2) This hemistich is not found in M. (3) K reads लक्षवर्षं
 (4) K has निर्वलीप च वर्षी M has निर्वलीपलित, wherein the last term is incorrect, (5) K reads रत्नादिगुणभूषण, which is partly incorrect
 (6) This hemistich is not found in K (7) K reads मात्तिकसत्त्वञ्च which seems to be redundant (8) K has तत्त्वञ्च (9) K reads तालकञ्च (10) M reads रत्नादि (11) M has गुटिका
 (12) M reads संयुता, which is incorrect (13) K reads पलिते M reads पलित. Both the readings seem to be incorrect. (14) K has रत्नादिशिवगा, which is unintelligible (15) K and M read भानु (without विमर्त), which is grammatically incorrect (16) सम भागानि कारयेत् an incorrect variant in M

सेचयेत्तत् तथावेद्य^१ गुह्यस्थाने^२ निधापयेत् ।
 रणे राजकुले द्यूते^३ दिव्ये काम्ये^४ जयो भवेत् ।
 यन्मुखे चैव तद्गोलं स सर्व्वरञ्जको भवेत्^५ ॥ ३४८ ॥
 वैक्रान्ताभ्रककान्तं तु^६ सस्यकन्तु सुरायुधम् ।
 विभीतकादिसम्भूतं^७ काञ्चिकस्य समं^८ भवेत् ॥ ३५० ॥
 राजावर्त्तं^{१०} ततः सूते योजयेत् पादयोगतः ।
 कुमारीरससंघृष्टा^{११} कृतैका^{१२} गुटिका शुभा^{१३} ।
 रोगमृत्युजरा^{१४} हन्ति वक्तस्या नात्र सशयः ॥ ३५१ ॥
 पञ्च तारं^{१५} वरारोहे सूतकं द्वयमेव च ।
 त्रयो गगनभागाः स्युरेकैकं हेमकान्तयोः ॥ ३५२ ॥

(1) सिचयेत्तत्तथावेद्य, a variant in K, which is incorrect - सेचयेत्तत्

मावेद्य, a variant in M, which is partially correct (2) K reads

यत्स्थाने (3) K reads द्यूते M reads नरो राजकुले द्यूते (4) M

reads दिव्यकाम्ये (5) K reads शतस्य राजको भवेत् This hemistich

is wanting in M (6) वैक्रान्ताभ्रककान्तैः an incorrect reading in K

(7) K has an incomplete charana—सक तु सुरायुध (8) K and

M read सम्भूत, which appears to be inaccurate (9) K reads समीपे

सम, which is unintelligible M reads काञ्चिकस्य, which makes the

charana incomplete (10) K reads समावर्त्तं M reads समावर्त्ते

(11) K reads संघृष्टो which is incorrect M reads संघृष्टा, which is also

incorrect. (12) K reads कृतैका M reads कृतैका (13)

K reads शुभा, which means brilliant. M reads घटिका (14) रोगा

मृत्युजरा, a reading in K, which is incorrect. रोगमृत्युजरा, a reading in M

(15) M reads भाग which is not correct.

अर्धशुक्लविधानेन गुटिकामरमुन्दरि^१ ।
 अक्षयो ह्यजरसैव^३ भवेत्तेन महाबलः ।
 सर्वरोगविनिर्मुक्तो जीवेदक्ते विधारणात्^४ ॥ ३५३ ॥
 भस्मसूतपलैकश्च^५ मृतकान्तपलं तथा^६ ।
 माचिकस्य पलसैव^७ शिलाजतुपलं^८ पुनः ॥ ३५४ ॥
 पलमेकं विडङ्गस्य^९ पथ्या^{१०} चूर्णपलं तथा ।
 एकीकृत्याथ^{११} तत् सर्वं मध्वाज्येन तु पीयेत् ॥ ३५५ ॥
 गुटिकां^{१२} कारयेद्देवि षष्ट्यधिक^{१३} शतत्रयम् ।
 एकैकं भक्षयेन्नित्यं वर्षमेकं निरन्तरम् ॥ ३५६ ॥
 जीवेद्वर्षसहस्राणि रुद्रतुल्यी^{१४} महाबलः^{१६} ॥ ३५७ ॥
 अतः परं प्रवक्ष्यामि रसभस्मरसायनम् ।
 विज्ञेयं निष्परीक्षारं^{१६} साक्षाद्दिव्यीपधं परम् ॥ ३५८ ॥

- (1) M reads अर्ध which is incorrect. (2) K reads erroneously सुदरी M reads गुटिका. (3) M reads अजरसैव (4) K reads बर्धस्य धारणात्, which is incorrect This hemistich is not found in M (5) K has an incomplete charana भस्मसूतपलैकं M has an incorrect reading—भस्मसूत पलैकश्च (6) This charana and the next nine ones are not found in K (7) M reads erroneously फलसैव (8) M reads शिलाजतुपलं, which is incorrect (9) M reads विडङ्गस्य (10) M has पथ्या, which seems to be the error of the scribe (11) M has एकीकृत्याथ, which is grammatically incorrect. (12) M reads गुटिका - (13) M reads erroneously षष्ट्याधिक (14) M reads यथा रुद्र (15) After this charana we find in K इति, गुटिकापत्रात् । (16) K reads निष्परीक्षारं which mars the metre

शामलक्यादि कान्तञ्च पारदञ्च मनःशिलाम् ।

वाकुचीसप्तभागञ्च^१ क्षीरिणी^२रसपेषितम् ।

मेघनादरसोपेतं मूकमूषागतं^३ पुटेत् ॥ ३५८ ॥

मापं त्रिमापं त्रिगुणं^४ भक्षयेत्तु क्रमिण तु^५ ।

वर्षत्रयपरं^६ देवि पादनिष्कार्दकं^७ क्रमात् ॥ ३६० ॥

पट् सप्ताष्टौ च वर्षाणि क्रमान्निष्कप्रमाणतः ।

मुञ्जीत स च दिव्यान्नं^८ जरावैरूप्यवर्जितः^९ ॥ ३६१ ॥

किञ्चित् काञ्चनसंयुक्तं निष्कं निष्कार्दमेव च^{१०} ।

यो भक्षयेत्^{११} त्रिभिर्वर्षैः सर्व्वव्याधीन्^{१२} जयत्यलम् ॥ ३६२ ॥

अष्टवर्षं सहस्रायुः^{१३} द्वादशे लक्षवेधकः^{१४} ।

- (1) K reads सप्तभागानि, which is incorrect. M reads वाकुचिसप्तभागानि, which is also incorrect. (2) M reads erroneously क्षीरीणि.
- (3) K reads मूकमूषागतं (मूषा = मूषा). (4) मापादिमाषत्रिगुण, a variant in K. मापत्रिमाष नगरत्रिगुण, a redundant reading in M. (5) भक्षयेत्तु, a variant in M. (6) K has वर्षत्रय पर. (7) M reads पादनिष्कार्दक, which is unintelligible. (8) K reads दिव्यां त, which is incorrect. M reads मुञ्जति, which is also incorrect. (9) जरावैरूप्यवर्जित, a variant in K. M reads वर्जित in place of वर्जित.
- None of these seem to be correct. (10) K reads निष्कनिष्कार्दमेव च. M reads erroneously निष्कार्द. (11) K reads यो भवेत् स, which is not correct. (12) K has सर्व्वव्याधि, which is incorrect. M has सर्व्वव्याधि.
- (13) K and M read अष्टवर्षं सहस्रायु, which has no clear sense. (14) K reads लक्षवेधका, which is incorrect.

पौडशे वक्षरे देवि^१ दिव्यरूपः स^२ जायते ॥ ३६३ ॥

शतपलमभयानामक्षधात्रयोस्तथैव^३

कथितजलशताष्टौ^४ भागमष्टावशेषम् ।

घृतमधुसितयाक्षं^५ व्योपचित्रं दशाशं

रसफलरससिद्ध लोहजीर्णं मृतञ्च^६ ॥ ३६४ ॥

गिरिजतुसममभ्र^७ कान्तभृङ्गं विडङ्गं

रससहितमुभाव्य तच्छुलैर्दिव्यमुख्यैः^८ ।

अहिमरकतकल्क^९ लोह^{१०}पात्रस्थमाप

त्रिदिनतनुसुसिद्ध^{११} कल्कमेतद्वरिष्ठम्^{१२} ॥ ३६५ ॥

लिहति शयनकाले^{१३} वामनेत्रावसेवी^{१४}

- (1) M reads दिव्य which seems to be incorrect (2) M has दिव्यभूपत्न्यु (3) K reads incompletely मक्षधान्वास्तु M reads अक्षयान्वास्तु Both seem to be incorrect (4) कथितजलशताष्टौ, a variant in M which is not correct (5) घृतमधुसितय, an incorrect reading in K (6) K reads लोहजीर्णं मृतञ्च wherein the last term is unintelligible (7) M reads incorrectly गिरिजतुसममभ्र (8) K reads मुखै, which is incorrect. M reads तच्छुलैर्दिव्यमुख्यैः (विलसमुख्यै ?) (9) अहिमरकतकल्क a variant in K अमरकतकल्क a variant in M (10) M reads लोह (11) K has त्रिदिनतनुसुसिद्ध M has त्रिदिनतनु घण्ट Both are incomplete (12) K has कल्कमेतद्वरिष्ठ which seems to be incorrect. (13) M reads जिज्ञासकाल (14) K reads वसेवि, which is incorrect M reads वामनेत्रावसेवि which is also incorrect

घननिविडसुमध्यो¹ मत्तमातङ्गदर्प ।
 विगतसकलदोषः सर्वदिग्दिव्यचक्षुः²
 मदन इव सुकान्तिः³ कामिनीनां प्रवीरः ॥ ३६६ ॥
 जलदलववपुष्मान्⁴ कुञ्चितानीलकेशः⁵
 सुरगुरुरिव शुद्धः⁶ सत्कविश्चिकारी⁷ ।
 वृषभगतिविचेष्टः⁸ स्निग्ध⁹गम्भीरघोषः
 सुरगज इव लोके यान्तिहन्ताशु¹⁰ नित्यम् ॥ ३६७ ॥
 प्रभवति खलु लोके सोमतारार्कजीवी
 कमलसदनसुश्री¹¹न्यायशास्त्रादिवेत्ता¹² ।
 सुजनसमयपाता¹³ धर्मदीचानुमाता
 हरिहरमगभीरः¹⁴ सूर्यसोमाब्धिधीरः¹⁵ ॥ ३६८ ॥

- (1) घननीवडसुग्रहो an incorrect variant in K M reads घननिविड
 सुसभ्या, which is partly correct (2) M has सर्वदा दिव्यचक्षु (3)
 K reads erroneously मदनद्रवसुकान्ति (4) K reads जलदमिव च पुष्मान्,
 which is incorrect (5) कुञ्चितानीलकेश, an incorrect reading in K
 (6) स इ गुरुवचिष्ट, an incorrect variant in K सुरग इव च शुद्ध, a variant
 in M (7) K reads incorrectly सत्कवि चिकारि. (8) M
 reads विवेष्टा, which is absurd (9) M reads मन्द (10) K
 reads शीतलसप्तप (=शीतलसप्तप) M reads यान्तिहन्ताशु None is perfectly
 correct (11) K reads कमलमदनसुश्री, which seems to be incor-
 rect (12) This charaṇa and the next three ones are not found
 in M. (13) K reads साता, which is incorrect (14) K
 reads मिव गभीर, which is incorrect. (15) After this K has—सुकल
 मदनसमीर मिष्टीतालवीर, which is incorrect

कान्तहेमरविचन्द्रमभ्रकं^१
 गोलकं निहितमिद्गुदीफले^२ ।
 शैलवारिवरसिद्धगोलकं
 सुन्दरं ह्यमररञ्जकं शुभम्^३ ॥ ३६८ ॥
 कान्तहेमरविचन्द्रमभ्रकं
 वज्ररत्नमहिराजगोलकम् ।
 क्षिप्रमामलककाष्ठकोटरे^४
 भूमिशैलनिहितं समुद्धृतम्^५ ।
 शैलता गतमयाहितं सुखे
 वज्रकायकरमल्प^६वासरैः ॥ ३७० ॥
 ताल^७हेमवरगुल्मसूतकैः
 गोलकं वरणकाष्ठयन्तितम्^८ ।
 शैलवारिक्तसुन्दरीरसं^९
 खेचरीति गुटिका^{१०} निगद्यते ॥ ३७१ ॥

- (१) This śloka (369) is not found in K. M reads मभ्रकै, which seems to be incorrect. (2) M reads निहितमिद्गुदीफले, which is incorrect. (3) M reads शुभ, which seems to be incorrect. (4) M reads षडकार. (5) क्षिप्रमामलककाष्ठकोटरे, an incorrect variant in M. (6) M reads भूमिशैलसहित. K reads समुद्धृत, which is incorrect. (7) M reads कल्प, which is incorrect. (8) M reads वार. (9) K reads वरण, which seems to be incorrect. M reads यन्तिते. (10) K reads रस, which is grammatically incorrect. (11) M reads गुटिका

शैलाम्बुनिक्षिप्तपलाशबीजं^१

शैलीकृतं क्षीद्रघृतेन खादित् ।

त्रिःसप्तरात्रं दिनमेकमेकं^२

सहस्रजीवी विजयी^३ नरः स्यात् ॥ ३७२ ॥

सूतकं चाभ्रकक्षैव वञ्चीक्षीरसमन्वितम् ।

हाटकेन समायुक्तं गुटिका खेचरी भवेत् ॥ ३७३ ॥

करञ्जफलमध्यस्थं सूतकं तत्र निक्षिपेत्^४ ।

घृतं^५शैलाम्बुमध्यस्थं सहस्रायुः प्रयच्छति ॥ ३७४ ॥

तिन्दुके द्विसहस्रायुः जंवीरे त्रिसहस्रकम् ।

मातुलुङ्गे च नारङ्गे^६ चतुःपञ्चसहस्रकम् ॥ ३७५ ॥

रन्भाफले षट्सहस्रं पनसे सप्तसंख्यकम्^७ ।

विभीतकफले चैव दशसाहस्रसंख्यकम्^८ ॥ ३७६ ॥

नारिकेले^९ महाभागे सहस्राणि चतुर्दश^{१०} ।

- (1) K reads शिलांबुनिक्षिप्त पलाशबीजं, which is not perfectly correct. M reads शैलाम्बु निक्षिप्त पलाशबीजं, which is also partly incorrect. (2) K has त्रिसप्तवार दिनमेक, which is incomplete M has त्रिसप्तरात्र which has no clear sense (3) K reads जितो M reads विजितो Both are incorrect (4) सूत तत्रैव निक्षिपेत्, a variant in M (5) M reads घृत (6) च नारङ्गे is wanting in K (7) K reads षट्संख्यकम्. This śloka (376) is not found in M. (8) K reads सप्तकम्, which is incorrect. (9) K reads नारिकेले (10) K reads erroneously, चतुर्दश

त्रिंशत्सहस्रं पद्मे च^१ लक्षमामलके^२ पुनः ॥ ३७७ ॥
 अभ्रपत्रद्रवे काय^३महोरात्रं शिलोदके ।
 तस्मात्तु घोडृतं सूतं^४ मृत्युदारिद्र्यनाशनम् ॥ ३७८ ॥
 सारणाक्रमयोगिन^५ नवीनं^६ जायते वपुः ।
 रसे^७ रसायने चैव लक्षवेधी न संशयः ॥ ३७९ ॥
 कर्दमश्च कुमार्याश्च^८ रसेन कृतगोलकम्^९ ।
 धमनात् पतते सत्त्वं मुखे तद्वारयेन्नरः^{१०} ।
 यस्मासेन मयोगेण ह्यजरामरतां व्रजेत् ॥ ३८० ॥
 स्रोतोऽञ्जन^{११}युतं धातं सत्त्वं पारदमिथितम् ।
 तं खोटं^{१२} धारयेदक्ते अदृश्यो भवति ध्रुवम् ॥ ३८१ ॥
 यस्य यो विधिराम्नात उदकस्य शिवागमे^{१३} ।
 रसेनैव तु^{१४} काले तु कुर्यादेव^{१५} रसायनम् ॥ ३८२ ॥

- (1) K has पद्माणां, which is not accurate. M has सहस्रं पद्मया लक्षं, which is not correct
 (2) K reads लक्षमामलके. M reads लक्ष मामलक
 (3) K reads अभ्रपत्रेददीत्काय, which seems to be incorrect
 (4) तस्मात्तु घोडृतं सूतं, an incorrect variant in K. M reads वधति घोडृतं सूतं which is partly incorrect
 (5) M has सारणाक्रमयोगिन
 (6) M reads वपुः
 (7) M reads रसा, which is incorrect
 (8) K has an incomplete charana—वटपत्र कुमाश्च
 (9) K reads कृत पिडिक
 (10) K reads मधारयेन्नर. M reads मुखस्य धारयेन्नर
 (11) K reads erroneously आतामन
 (12) M reads घोट, which is not correct
 (13) K has मुदक वा शिवागमे
 (14) M reads रसेनैव तु, which is incorrect
 (15) K has कुर्यादेव, which appears to be incorrect

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरस्रवादे^१

रसार्णवे रससहिताया

रसवन्धनी नाम^२

द्वादश पटल ॥ १२ ॥

(1) We do not find this in B and M (2) B has सारण

सारणविषयतमैलोचोदकक्रियासिद्धनाम K has गुटिकावधन नाम M has रस
 मोचन नाम शैलीकविधिं समान, which seems to be incorrect since we
 see in the beginning of this Patala "मद्य भैरवि यवेन रसस्य रसवन्धनम्" रस
 मोचन is the subject of the 10th Patala (See ante p 156)

तयोद्देशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच ।¹

देव त्व पारदेन्द्रस्य प्रोक्ता² मे बालजारणा³ ।

अत, पर समाचक्ष्ण सम्यग्बद्धस्य जारणा⁴ ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।⁵

या पूर्व वणिता⁶ सेयमधमा⁷ बालजारणा⁸ ।

उत्तमा दुर्लभा चैव⁹ श्रूयता बद्धजारणा¹⁰ ॥ २ ॥

अवहं जारयेद्¹¹ यस्तु जीर्यमाणः¹² क्षयं व्रजेत् ।

बद्धस्य जीर्यते प्राप्ती¹³ जीर्णस्य च मुखं¹⁴ भवेत् ॥ ३ ॥

- (1) B reads श्रीपारदेव्युवाच M wants this which is incorrect. (2) K reads प्रोक्त which is incorrect. (3) B reads बालजारण K has जारण This sloka is not found in M (4) B has बद्ध जारणा (5) This is wanting in M (6) Vide 7th sloka of the 11th Patala K reads पूर्वं विणिता wherein the last term is incorrect (7) K reads मध्यमा which is incorrect. (8) M reads बालजारण, which is not correct (9) B reads चैव, which is not correct M reads उत्तमा दुर्लभाचैव (10) B has बद्धजारण K has बद्धजारणा M has बद्धजारणा None of these readings is correct (11) M reads जारयेद् (12) K reads जीर्णमाण, which is grammatically incorrect. (13) K has प्राप्ती, which is an error of the scribe (14) जीर्णस्य च मुखं, K has जीर्णस्य च मुखं, which is an error of the scribe.

सुसुखो निर्मुखो^१ धत्ते^२ सम्पूर्णात्तमलक्षणे^३ ।
 सामान्योऽग्निसहत्वेन महारत्नानि जारकः^४ ॥ ४ ॥
 सामान्यः प्रथमं कार्यः^५ सद्यासक्तु^६ सुसंमतः ।
 वसुदेहकरो देवि सामान्यो हि भवेद्यम्^७ ॥ ५ ॥
 यासहीनस्तु^८ यो बद्धो दिव्यसिद्धिकरो भवेत् ॥ ६ ॥
 उत्तमो मूलबन्धस्तु^९ मध्यमं रसबन्धनम्^{१०} ।
 अधमः पाकबन्धः स्या^{११} देवं त्रिविधबन्धनम् ॥ ७ ॥
 मूलबन्धस्तु यो बन्धो वासनावन्ध उच्यते ।
 स्याच्चतुः^{१२} पट्टिमूलेभ्यः किञ्चिन्मूलेन^{१३} बन्धनम् ॥ ८ ॥
 प्राण्यङ्गमसुरादीनां^{१४} मूलाङ्गं देवतामतम् ।
 पापाणं चैव सिद्धानां मानुषाणाञ्च पूजितम् ॥ ९ ॥
 पिण्डिकाद्गतिसङ्घीचैस्त्रिविधं बन्धनं भवेत् ।

- (1) K reads सुसुखो निर्मुखो M reads सम्सुखो निर्मुखो (2) M reads दत्ते (3) सम्पूर्णात्तमलक्षण, a variant in M. (4) K reads incompletely महा नि जारकः । (5) M has सामान्या प्रथम कार्य, which seems to be incorrect. (6) K reads सद्यासक्तु, which is incorrect M reads सद्यासक्तु which is also grammatically incorrect (7) सामान्यादि भवेद्यम्, a variant in K, which seems to be incorrect (8) M reads यास हीनस्तु which is not correct. (9) उत्तम मूलबन्ध तु, a variant in K उत्तम मूलबन्धन, a variant in M Both the above readings seem to be incorrect (10) K reads सारबन्धन (11) अधम पाक बासा, a variant in K, which is evidently an error (12) K reads या चतु (13) K has कि कि मूलेन M has किञ्चिन्मूले. (14) K reads incorrectly मसुरादीना

दिव्याभिरोपधीभिय प्रागुक्तं शुद्धवन्धनम् ॥ १० ॥
 हुतिभिर्वध्यते सूतः क्षणवन्ध उदाहृतः ॥ ११ ॥^१
 अश्वकं हरवीजं च^२ षोडशश्रेण काचनम् ।
 धातं प्राकारमूपाया^३ शोधयेत् काचटङ्कणैः ॥ १२ ॥
 दक्षिणावर्त्तितं धात हरवीजिन मेलकम् ।
 मूपा त्यक्त्वा^४ वरारोहे तिष्ठते बद्धवद्रस^५ ॥ १३ ॥
 रक्षिका^६र्वाहमानेण पर्वतानपि वेधयेत्^७ ।
 भक्षणात्तस्य देवेशि रुद्रतुल्यो भवेत्परः ।
 क्रीडते समलोकेषु^८ शिवतुल्यपराक्रमः ॥ १४ ॥
 हुतीना मेलनं देवि दिव्यौषधिपरं शृणु^९ ॥ १५ ॥
 वयस्कन्दं लाङ्गली च^{१०} उच्चाटेन^{११} समन्वितम् ।
 अश्वकं क्रमते शीघ्रमन्यथा नास्ति संक्रमः^{१२} ॥ १६ ॥
 कृष्णागुरुशङ्खनाभी^{१३}रसोनसितरामठैः^{१४} ।

- (1) The 10th and the 11th ślokas are not found in K, but only found in M wherein the word हुति is written as हृति which seems to be an error of the scribe (2) M reads सारवीज च (3) धातं प्राकारमूपाया, a variant in M (4) K reads मूपां पक्त्वा, which appears to be incorrect (5) तिष्ठतेति भवेद्रस a variant in M (6) M reads रक्षिका (7) M has an incomplete reading—पर्वं यत् । (8) K reads सर्वलोकेषु (9) This hemustuch is not found in M (10) वयस्कन्दरुलीचो च a variant in M (11) M reads उच्चटादि (12) K reads erroneously नास्ति समतम (13) K has an incomplete charapa—कृष्णागुरुशङ्खनाभी M has कृष्णागुरु नाभिः (14) रसे नासितरामठै a variant in M

नारीकुसुम¹पालाश-धीजतैलसमन्वितैः ।

सोष्णैर्मिलन्ति कथिता² द्रुतयः सकला रसैः³ ॥ १७ ॥

माक्षिकं च विषं गुञ्जा⁴ टङ्गणं स्त्रीरजस्तथा⁵ ।

स्त्रीस्तन्येन विलिप्तञ्च⁶ सर्व्वद्वन्द्वानि⁷ मेलयेत् ॥ १८ ॥

जीवाहि⁸व्योमपाषाणैः क्रोष्टु⁹जिह्वासुभावितम् ।

कामणं¹⁰ सर्व्वलीहानां द्रुतीनामपि¹¹ मेलकम् ॥ १९ ॥

अश्वस्य लाला लशुन¹²मार्द्रकं निम्बपल्लवम् ।

टङ्गणञ्च रसं¹³ व्योम वञ्चं चापि¹⁴ प्रवेशयेत् ॥ २० ॥

अम्बहेमद्रुतिं सूतं¹⁵ नृपमेकत्र मेलयेत्¹⁶ ।

कामणेन तु¹⁷ मूषाया लेपं दत्त्वा¹⁸ विचक्षणः ।

(1) K reads नारीकुसुम, which seems to be incorrect. (2)

सोष्णे मिलन्ति कथिता an incorrect variant in K (3) K has an

incomplete charana—द्रुतय सकला After this we find two 4lokas 13

and 14 repeated here with the following additional hemistich—कवाट

सुदधाटित तेन यस्य धनदस्य च (4) M has विषद्वय, which seems to

be incorrect (5) K reads टकशास्थिरजस्तथा which appears to be

incorrect (6) स्त्रीस्तन्यमादित लिप्त, a variant in K (7) K

reads वसवद्वानि, which is incorrect (8) K has जीवाहि M has

जीवाभि (9) M reads क्रोष्ट (10) K reads कामना, which

seems to be incorrect (11) M reads द्रुतिनामपि, which is incor

rect (12) अश्वस्य लाला लशुन a variant in K (13) K reads

रसो (14) K reads चापि (15) अम्ब हेमद्रुतिवृत्तं a variant in

M (16) M reads नृपमेकत्र मेलयेत् (17) M reads च (18)

M has लेपयिता

तुपकर्वग्निना भूमौ स्वेदेन^१ मिलति क्षणात् ॥ २१ ॥
 गतवेधी भवेत् सोऽयमारतारे च^२ शुक्लके^३
 तस्य मध्ये तथा देया चभ्रहेमद्वृत्ति^४ पुन ॥ २२ ॥
 तुपकर्वग्निना स्वेद्य^५ यावत् सूतावशेषितम् ।
 सहस्रवेधी स भवेत् नात्र कार्या विचारणा^६ ॥ २३ ॥
 सकलैः सकलैर्वन्धे^७ वेध दशगुणोत्तरम् ।
 समसकलिकावह^८ कोटिवेधी महारसः ॥ २४ ॥
 शरीरायं यदा^९ भवेत् गुञ्जामात्र^{१०} विचक्षण ।
 त्रिकटुत्रिफलायुक्तं हृतेन मधुना सह ।
 जीर्णं जीर्णं तु सप्राज्ञ^{११} यावत् स्यादष्टरत्निका^{१२} ॥ २५ ॥

- (१) M reads सदन (२) K reads मारे च शुक्लके which is incom-
 plete (३) This hemistich and the next two are not found in M
 (४) B reads चभ्रहेमद्वृत्ति which is incorrect (५) तुपाकर्वग्निना
 स्वेद्य a variant in K (६) M reads विचक्षणा, which is incorrect
 (७) सकलैः सकलैर्वन्धे, a variant in B सकलैः वह an incomplete variant
 in K त्रिखला त्रिखलैः वन्धे an incorrect variant in M (८) K has
 समसकलिकावह M has समसि हृतिव वध The latter two seem to be
 incorrect But we see in राम स मङ्गलावहन्तु द्विद्विद्विधायक " Chap
 २१ v 74 (९) K reads पयो M reads यथा (१०) B and M
 read गुणमिका, which is grammatically incorrect (११) B reads
 कोर्णोर्णोर्ण तु सप्राज्ञ M reads श्रीर्णोर्णोर्ण तु सप्राज्ञ
 रत्निका M reads रत्निका

शतादिकोटिपर्यन्तं^१ संकलैर्यो हतो रसः^२ ।
 जीवेत्तेन प्रमाणेन^३ वञ्चवल्ली यथा रसः^४ ॥ २६ ॥
 हेमाभ्रशुक्लद्रुतिभिः^५ पारदसु समन्वितः^६ ।
 वेधयेत् पूर्वयोगिन^७ भक्षयेत् सर्वयोगतः^८ ।
 लभते^९ वैष्णवं स्थान विष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ २७ ॥
 आराभ्रहेमद्रुतयः^{१०} पारदेन समन्विताः ।
 वङ्गस्य प्रतिवापेन^{११} शतांशे स्तम्भनं ध्रुवम् ॥ २८ ॥
 तीक्ष्णमारं तथा हेम पारदेन समन्वितम् ।
 नागस्य प्रतिवापेन शतांशे स्तम्भनं भवेत् ॥ २९ ॥
 तीक्ष्ण घोषं तथा तारं पारदेन समन्वितम् ।
 वङ्गस्य प्रतिवापेन स्तम्भनं स्याच्छतांशतः ॥ ३० ॥
 एवं हि द्रुतियोगास्तु^{१२} विज्ञातव्या विधानतः^{१३} ।

- (1) B reads erroneously शतादिकोटिभ्यन्तं K reads कोटी instead of कोटि (2) संकलैर्यो हतो रसः, a variant in B संकलैर्यो हरेद्रसः, a variant in K सिद्धलैर्यो रसाहृतः, a variant in M (3) M reads प्रयोगिनः.
 (4) K reads वञ्चव वाध जायया, which has no sense here (5) B reads द्रुतिभिः M reads द्रुतीभिः Both the readings seem to be incorrect
 (6) M reads पारदसु समन्वितम्. (7) K reads सर्वयोगिनः
 (8) This charaṇa is not found in B M reads पूर्वयोगतः. (9) K reads लभते The portion commencing from this śloka and ending in the 40th of the next Patala, is wanting in M (10) B reads हतयः, which is not correct (11) K reads प्रतिवापेन, which is an error of the scribe (12) एष हि द्रुतियोगिनः, a variant in K. (13) K wants this charaṇa and the next one.

अनेन द्वितियोत्तेन देहलोहकरो रस^१ ॥ ३१ ॥

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरसवादे^२

रसार्थवे रससहिताया

द्वतिबन्धनो नाम^३

त्रयोदश. पटलः ॥ १३ ॥

- (1) K has an incomplete charana—देहकरो रस (2) This is not found in B. (3) B has सारकारसवन्धो नाम. K has द्वतिबन्धो नाम which is grammatically incorrect. In the beginning of this Patala, we find in K, that the god Bhairava proposes to explain रसकारणा. But as the Patala ends in several varieties of द्वतिबन्ध, so it is named as द्वतिबन्ध instead of सारकारण.

चतुर्दशः पटलः ।

भीमैरव उवाच ।¹

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि वक्ष्यन्धं सुरेश्वरि² ॥ १ ॥

गन्धकं भक्षयेन्नारी दिनानामेकविंशतिम्³ ।

तद्रजो⁴ रसरजस्य बन्धने जारणे हितम् ॥ २ ॥

वक्ष्यन्धं⁵ तु भागैकं भागाः शुद्धरसास्त्रयः⁶ ।

द्विपदी⁷ रजसामर्द्यं यावत्तत् कल्कता गतम् ॥ ३ ॥

पादाग्नेन सुवर्णस्य पत्रलेप तु कारयेत् ॥ ४ ॥

व्योमवल्लीरसं कान्तं टङ्कणं च सुचूर्णितम्⁸ ।

अभ्रकमष्टमांशिन⁹ खले कृत्वा विमर्दयेत्¹⁰ ॥ ५ ॥

मष्टपिष्टं चतुष्कं त¹¹ दन्धयित्वा¹² पुटेत्ततः ।

अश्वसूपागतं धातं क्रामणेन समन्वितम् ।

(1) B reads श्रीपार्वत्युवाच, which is inconsistent, as in the following śloka the god Bhairava addresses her (2) B has सुरचिते (3)

दीनानामेकविंशति, an incorrect variant in B K has विंशति, which is grammatically incorrect (4) B reads तद्रजो, which is incorrect

(5) K reads वक्ष्यन्ध, which is not correct. (6) K has भागा यद् रसत्रय, which is evidently incorrect (7) B and K read द्विपदी,

which is not correctly spelt (8) K reads टक ताल च चूर्णित (9) K has दद्यात्तदष्टमांशिन (10) B has मर्दयेच्च प्रयत्नत (11) K

reads incompletely मष्टपिष्टं च च च (12) B reads दन्धयित्वा K reads दधे दत्वा

खोटसु जायते^१ देवि शतवेधी महारसः^२ ॥ ६ ॥
 सौवीरं टङ्कणं काचं दत्त्वा दत्त्वा विशोधयेत् ।
 अजीर्णं मिलिते^३ हेम्ना समावर्त्तसु^४ जायते ॥ ७ ॥
 एकोत्तरक्रमे हृद्ग्रा^५ संकलैः^६ कामयेत्ततः ॥ ८ ॥
 एकगुणेन सूतेन एका^७ संकलिकीचते ।
 त्रिगुणेन तु सूतेन द्वितीया संकली^८ भवेत् ॥ ९ ॥
 पद्गुणेन तु सूतेन तृतीया संकली^९ भवेत् ।
 दशगुणेन सूतेन चतुर्थी संकली भवेत्^{१०} ॥ १० ॥
 पञ्चदशगुणेनेषि^{११} पञ्चमी संकली भवेत्^{१२} ।
 एकविंशद्गुणेनेषि^{१३} षष्ठी संकलिका मता ॥ ११ ॥
 अष्टाविंशद्गुणेनेषि^{१४} सप्तमी संकली^{१५} स्यूता ।

- (1) खोटसुजायते is the reading in B, which is incorrect (2) B has शतवेधी महारस, which is partly correct (3) K reads अजीर्णं मिलिते. (4) h reads समावर्त्तन (5) h reads हृद्ग्रा (6) K reads शस्रमै, which is an error of the scribe (7) Both D and h read एका, which is grammatically incorrect. (8) D reads द्विषां संकलिका, which is incorrect. (9) D reads erroneously तृतीया संकलिकी (10) This hemistich is not found in B, D and K. (11) B reads पञ्चदशगुणेनेषि D has repeated पद्गुणेन तु सूतेन, which is incorrect (12) B has पञ्चमा संकली भवेत्, which is incorrect. This charaṇa is wanting in D and h. (13) एकविंशतिगुणेनेषि a variant in D This charaṇa and the next two are not found in B (14) B reads अष्टाविंशद् D reads अष्टाविंशति. Both are incorrect (15) D reads अष्टाविंशद्, which is incorrect

षट्त्रिंशद्गुणसवदा^१ भवेत् सकलिकाष्टमी ॥ १२ ॥

पञ्चचत्वारिंशद्गुणै^२ सकली नवमी मता^३ ।

पञ्चपञ्चाशद्गुणेन^४ दशमी सकली स्मृता^५ ॥ १३ ॥

एवञ्च क्रमवृद्धास्य^६ सकलीदशबन्धनम् ॥ १४ ॥

प्रथमे दशवेधी स्यात् शतवेधी द्वितीयके ।

तृतीये सहस्रवेधी च चतुर्थेऽयुतवेधक^७ ॥ १५ ॥

पञ्चमे लक्षवेधी स्यात् दशलक्ष तु षष्ठके^८ ।

सप्तमे कोटिवेधी च^९ दशकोटि तथाष्टमे^{१०} ॥ १६ ॥

धूमावलीको^{११} नवमे दशमे शब्दवेधक^{१२} ।

सकलै सकलैर्बद्धो^{१३} वेधो दशगुणो^{१४} भवेत् ॥ १७ ॥

- (1) षट्त्रिंशद्गुणे वदा a variant in B (2) चत्वारिंशद्गुणेनेति a variant in B चत्वारिंशद्गुणेनेति a variant in D चत्वारिंशद्गुणेनेति a variant in K. The word पञ्च is dropped in these MSS. This number should be 45 and not 40 in accordance with the rule stated in the 8th sloka (3) D reads चता which is incorrect (4) पञ्चदशकपञ्चाशद् a reading in B पञ्चपञ्चाशद्गुणेनेति a reading in D पञ्चपञ्चाशद्गुणेनेति a reading in K (5) B and D have दश सकलिका स्मृता (6) B reads एवञ्च क्रमवृद्धा तु (7) चतुर्थो युतबन्धक, a variant in D which is incorrect (8) B reads षष्ठमे which is grammatically incorrect D reads षतुष्टवे which is incorrect (9) K reads कोटीवेधी च which mars the metre (10) D reads दशकोटिस्तथाष्टमे K reads दशकोटी तथाष्टमे (11) D reads धूमतालोकि which is incorrect (12) D reads incorrectly शब्दवेधकम् (13) D reads सकलै वद (14) B reads erroneously नशगुण

दशसकलिकावद शब्दवेधी महारस ।

यथा लोहे तथा देहे क्रमते नात्र सशय^१ ॥ १८ ॥

वेधयेत्तत्प्रमाणेन धातुश्चैव^२ शरीरकम ।

कारयेद्गुटिका^३ दिव्या वदरास्थि^४प्रमाणत ॥ १९ ॥

महाकालीं पूजयित्वा^५ धारयेत् सतत बुध^६ ।

तस्य^७ मन्त्र प्रवक्ष्यामि त्रिदशैरपि दुर्लभम्^८ ॥ २० ॥

प्रणवो भुवनेशीवीज^९ लक्ष्मीवीज तत परम^{१०} ॥ २१ ॥

ॐ ह्रीं श्रीं कालिका^{११} कालि महाकालि मासयोषितभोजिनि^{१२} ।

ह्रीं ह्रीं हु^{१३} रत्नकण्ठमुखे देवि^{१४} रससिद्धि ददस्व^{१५} मे ॥२२॥

(1) क्रमेणैव न सशय a var ant n D wh ch is partly correct (2)

D reads धातु चैव K reads धातु चैव (3) B reads घटिका wh ch is not correct (4) K reads वदरास्थि wh ch is incorrect. (5)

K reads तु after पूजयित्वा but it s redundant (6) Both D and

K read बुध wh ch is grammatically incorrect (7) K reads

तथा (8) Th s hem stich is not found in D (9) प्रणव बीज

वदस्व a variant in B D wants this he n st ch प्रणवभुवनेशीवीज a

var ant n K (10) B reads पुन K read लक्ष्मी बीज wh ch s

not correct (11) The word कालिका is not found in B (12)

B reads भोजिनि wh ch is incorrect D has an incomplete charaon

मन्त्रसाहित्ये K reads भाजन (13) D has ह्रीं इ ह्रीं K has ह्रीं इ

ह्रीं (14) रत्नकण्ठमुखे देवि a read n_o in B रत्नकण्ठ मुखे देवि

n read ng n D रत्नकण्ठ मुखे देवि a read ng n K (15) K read

रससिद्धि ददस्व wh ch is incorrect.

श्रीं स्त्रीं^१ रमा शक्तिश्च ताराख्यो^२ मन्त्रोऽयं^३ सर्व्वसिद्धिदः ॥२३॥
 पूजयित्वा ततो देवीं^४ सिद्धचक्रं^५ विशेषतः ।
 तां चिपेहकामध्ये तु^६ गुटिका दिव्यरूपिणीम्^७ ॥ २४ ॥
 शतवेधेन या बद्धा^८ रसेन गुटिका^९ प्रिये ।
 मासमेकं तु वक्तव्या जीवेच्चैव युगावधि^{१०} ॥ २५ ॥
 तथा सहस्रवेधेन या बद्धा गुटिका शुभा^{११} ।
 मासद्वयं तु वक्तव्या जीवेच्चन्द्रार्कतारकम्^{१२} ॥ २६ ॥
 दशसहस्रवेधेन बद्धा च^{१३} गुटिका यदि ।
 शक्रतुल्यं तदायुः स्यात्^{१४} त्रिभिर्मासैर्वरानने^{१५} ॥ २७ ॥
 लक्षवेधेन या^{१६} बद्धा गुटिका दिव्यरूपिणी^{१७} ।

- (1) B has only श्रीं D has not this hemist ch (2) B reads ताराया रमा शक्तिश्च ताराख्यो a variant in K (3) K reads मन्त्रोऽयं (4) B has देवि D has दवि K has देवी (5) B has सिद्धि चक्र D has सिद्धि चक्रौ K has सिद्ध क्र (6) D reads तारा चिपेहकामध्ये तु wh ch is absurd (7) B reads गुटिका K reads दिव्यरूपिणि wh ch is incorrect (8) शतवेधेन न यावदा a variant in D wh ch is not correct (9) B reads गुटिका (10) D reads युगावधि K reads युगावधि (11) बद्धा या गुटिका शुभा a variant in B D reads च instead of शुभा wh ch is probably पुन an error of the scribe (12) B has वैष्णव लभते फल wh ch is not consistent with other texts (13) च is not found in K (14) D reads तन्नायुश्च (15) त्रिभिर्मासैश्च ज्ञायते a variant in K (16) या is not found in D (17) K reads incorrectly दिव्यरूपिणि

दशसकलिकावद शब्दवेधी महारस ।

यथा लोहे तथा देहे क्रमते नात्र संशय^१ ॥ १८ ॥

वेधयेत्तत्रमाणेन धातुधैव^२ शरीरकम् ।

कारयेद्दुटिका^३ दिव्या वदरास्थि^४प्रमाणात् ॥ १९ ॥

महाकाली पूजयित्वा^५ धारयेत् सतत बुध^६ ।

तस्य^७ मन्त्र प्रवक्ष्यामि त्रिदशैरपि दुर्लभम्^८ ॥ २० ॥

प्रणवो भुवनेशीवीज^९ लक्ष्मीवीज तत परम^{१०} ॥ २१ ॥

ॐ क्लीं श्रीं कालिका^{११}कालि महाकालि मासशोणितभोजिनि^{१२} ।

ह्रीं ह्रीं हु^{१३} रक्तकण्ठमुखे देवि^{१४} रससिद्धि दृष्टु^{१५} मे ॥२२॥

- (1) क्रमेणात्र न संशय a variant in D which is partly correct (2) D reads धातु चैक K reads धातु चैव (3) B reads घटिका which is not correct (4) K reads वदरास्थि which is incorrect (5) K reads तु after पूजयित्वा but it is redundant (6) Both D and K read बुधे which is grammatically incorrect (7) K reads तस्या (8) This hemstich is not found in D (9) प्रणव बीज इदम् a variant in B D wants this hemstich निणवमुपनशीगौल a variant in K (10) B reads पुन K reads लक्ष्मी बीज which is not correct (11) The word कालिका is not found in B (12) B reads भोजिनी which is incorrect D has an incomplete charana मासशोणितने K reads भाजन (13) D has ह्रीं क ह्रीं K has ह्रीं ह्रीं हु हु (14) रक्तकण्ठमुखे देवि a reading in B रक्तकण्ठमुखे देवि a reading in D रक्तकण्ठमुखे देवि a reading in K (15) K reads रससिद्धिदृष्टु which is incorrect

नवमासं^१ तु वक्रस्या स भवेद्दृगपको नर.^२ ॥ ३३ ॥
 नवसकलिकाबद्ध. स्वयम्भुर्वा महेश्वर ।^३
 कर्त्ता हर्त्ता स्वय भोक्ता शापानुग्रहकारक.^४ ॥ ३४ ॥
 सर्वज्ञ. सर्वकर्त्ता च सूक्ष्मरूपो निरञ्जन. ।
 दृच्छ्या कुरुते सृष्टि^५मिच्छ्या सहरेज्जगत्^६ ॥ ३५ ॥
 सच्छन्दगमनो भूत्वा विश्वरूपो भवेन्नरः ।
 पूज्यते सर्वदेवैश्च^७ ब्रह्मविष्णु^८महेश्वरैः ॥ ३६ ॥
 पुनरन्य प्रवक्ष्यामि वज्रबन्धं सुदुर्लभम्^९ ॥ ३७ ॥
 समाश भक्षण^{१०} हेम शुद्धसूतेन कारयेत् ।
 मृतवच्चं पलाशिन^{११} मर्दयेद्द्विपदीरसै.^{१२} ॥ ३८ ॥

- (1) D reads भवमास, which is an error of the scribe (2) स भवेद्वर्षक भवेत् a variant in D स भवेद्वर्षक, a variant in K Both are incorrect (3) This hemistich is not found in B D reads स्वयम्भुवा K reads स्वय भोक्ता which is repeated in the next śloka (4) This hemistich is not found in D (5) D reads दृष्टि K reads सृष्टौ. (6) मिच्छ्याया वा इये जगत्, an incorrect variant in D मिच्छ्याया वा इरे जयेत्, a variant in K, which is partly incorrect (7) K reads erroneously पूज्यते स देवैश्च (8) B and K read ब्रह्मविष्णु, which is grammatically incorrect (9) D has वज्रबन्धुस्य दुर्लभम्, which is incorrect (10) B reads समशभक्षण. (11) K reads पलाशिन, which appears to be the error of the scribe (12) मर्दयेद्विपदीरसै, a variant in B मर्दयेद्विपदीरसै, a variant in D मर्दये वि रसे, a variant in K All the texts are incorrect

प्राग्बक्ष्येय पुराजातं^१ हसपाद्या^२ विमर्दितम् ।
 भाषित पुटित रत्नै^३ पूर्ववत् सफल भवेत्^४ ॥ ३८ ॥
 वज्रबद्धो भवेत् सिद्धो^५ देवदानवदुर्जय ।^६
 चतुर्विंशतिसिद्धाना नायक. सर्व्वसिद्धिद^७ ॥ ४० ॥
 वज्रचूर्णसम^८ सूत हसपाद्या विमर्दयेत्^९ ।
 पुटित्वा मारयेत्त तु^{१०} पुनस्तुत्य^{११} रस चिपेत् ॥ ४१ ॥
 धात खोटो भवत्याशु^{१२} शोधित काचटङ्गणै ।
 यावच्छक्रोदयप्रख्यो^{१३} जायते स रस^{१४} प्रिये ॥ ४२ ॥

- (1) पूर्व्वस्य सुपराजात a reading in D पूर्व्वस्य तु पुराजात a reading in K,
 which is partly incorrect (2) K reads हसपाद्या which is incor-
 rect (3) B has पुटित्वा मारयेत्तत् (4) पूर्व्ववत् सफल भवेत् a
 variant in B पूर्व्ववत् सफल भवेत् a variant in D (5) B reads
 वज्रसिद्धो भवेत् सिद्धो (6) D has an absurd hemistich—वध बर्द्धो
 पारसिद्धैर्वैरतसर्व्वदुर्जयै. (7) D reads सर्व्वसिद्ध which destroys the
 metre (8) B reads वज्रचूर्ण सम D reads विसृष्टाभ्यपिषित पि सम
 which is absurd (9) B reads विमर्दित D reads हसपाद्या (10)
 D has सुक्तिभानप्रयत्नेन which is unintelligible (11) D reads
 पुनस्तुत्य (12) B reads धातरकोगे भवत्याशु which is incorrect D
 reads ध्यान घोगे भवत्याशु which is absurd K reads धाता, which is an
 error of the scribe (13) B reads यावच्छक्रोदयप्रख्यो D reads
 यावच्छक्रोदय प्रख्यो which is incorrect. K reads यावच्छक्रोदय प्रख्यो which
 is also incorrect (14) B reads च रस D reads चाऽपि स

- यज्वसत्त्वं च गगनं^१ रसं हेम च मेलयेत्^२ ।
 अमरत्वमवाप्नोति^३ वक्त्रस्थेन सुराधिपे^४ ॥ ४३ ॥
 जारयित्वा रसं तद्धि^५ पुनस्तेनैव जारयेत् ।
 कोटिवेधी^६ न सन्देहो वक्त्रस्थः^७ खेचरं पदम् ॥ ४४ ॥
 वेधयेत्तद्व्यमाणेन^८ धातुं चैव शरीरकम्^९ ।
 कारयेद्गुटिकां दिव्यां^{१०} वज्रसिद्धेन काञ्चने^{११} ॥ ४५ ॥
 अनेन क्रमयोगेन यावच्छक्यं तु मारयेत् ।
 तद्भक्ष^{१२}सूतकं देवि^{१३} सर्वरोगनिवर्हणम्^{१४} ॥ ४६ ॥
 हेन्वा च सारयित्वादी^{१५} चन्द्रार्कं लेपयेत्ततः^{१६} ।

(1) वज्रसत्त्वं च गगनं, an incorrect variant in D (2) D has

सहेम च मेलयेत्, which mars the metre K has रसं हेम च मेलयेत् (3)

अमरत्वमजरावहं वध्य, a variant in D अमरत्वमवाप्नोति, a variant in K.

(4) B reads सुराधिपे, which is incorrect D reads वक्त्रस्थे च सुराधिपे K

reads वक्त्रस्थे सुराधिपे (5) जारयेत्तद्विधे रस, a variant in D. (6)

B reads कोटिवेधि (7) D reads वक्त्रस्थे (8) D reads वेधयेत्

प्रमाणेन, which is incomplete (9) धातुं चैव शरीरके, a reading in B

K has धातुं (10) B reads कारयेद्गुटिकां दिव्यां D reads वक्त्रस्थे गुटिका

दिव्या K reads वक्त्रस्थे गुटिका दिव्या (11) K has वज्रसिद्धेन त काञ्चने,

which is apparently erroneous (12) D reads न तस्य, which

seems to be incorrect (13) B reads देवी, which is incorrect

(14) M reads निवारणम् (15) हेन्वा च सारयित्वा तु, a variant in

B. हेमं च सारयित्वादी, a variant in D M reads तु instead of च

(16) This charana and the next two are not found in B

द्वात्रिंशत्शेन हेमार्ध^१ मात्रिकाभ्यधिक^२ भवेत् ॥ ४७ ॥
 यदरास्त्रिप्रमाणेन कारयेद्गुटिका^३ बुधः ।
 यथा लोहे तथा देहे क्रमते नान्यथा क्वचित् ॥ ४८ ॥
 वक्षेण हृदितं हेम^४ कान्तशुक्लकयोजितम्^५ ।
 रञ्जयेत् समवाराणि^६ तं खोट सूक्ष्मचूर्णितम्^७ ॥ ४९ ॥
 भावित स्त्रीरजस्यैव^८ गुह्यापञ्चमितं युतम्^९ ।
 भूर्जपत्रे निवेश्याथ^{१०} बह्वा वस्त्रेण पोटलीम्^{११} ।
 स्वदयेद्देवदेवेशि यावद्भवति गोलकम् ॥ ५० ॥

- (1) द्वात्रिंशत्शे तु हेमार्ध a reading in K द्वात्रिंशत्शेन हेमार्धे, a reading in M (2) K and M read erroneously मात्रिकाभ्यधिक and मात्रिकाभ्यधिक respectively (3) K has गुटिकां कारयत् (4) वक्षेण हृदिते हेमे a variant in B वक्षेण शोधित हेम, a variant in D वक्षेण वक्षित हेमि a variant in K (5) B has कान्तशुक्लकपावनी M has an incomplete charana—कान्त कपावनी. (6) समवाराणि is grammatically incorrect, yet it is found so in all the texts. (7) खोट तस्य विचूर्णित, a reading in D खोट सूक्ष्मविचूर्णित, a reading in K तं खोट सूक्ष्मचूर्णितम्, an incorrect reading in M (8) B reads स्त्रीरजस्यैव D reads स्त्रीरजस्यैव K reads स्त्रीरजस्यैव M reads स्त्रीरजस्यैव None of the readings is perfectly correct (9) D reads गुह्यापञ्चमितं युतम् M reads भूर्जपत्रे निवेशितम् (10) भूर्जपत्रे निवेश तु a variant in B द्रुतपत्रेण सयुक्त a variant in M (11) D reads वभेत् M reads घोटलीम् After घोटलीं we have an incorrect hemistich in D only, which runs thus द्रुतपत्रेण सयुक्त which, if written correctly becomes द्रुतपत्रेण सयुक्त as the text in M

साङ्गली जीवकश्चैव^१ मुस्तायुक्तेन्द्रवारुणी^२ ।
 एतेषां निक्षिपेत् पिण्डे^३ वज्रगोलं तु वेष्टयेत्^४ ॥ ५१ ॥
 मूपामध्ये तु निक्षिप्य^५ अन्धयित्वा^६ प्रयत्नतः ।
 भूमौ मूपा विनिक्षिप्य पुटं मूर्ध्नि प्रदापयेत्^७ ॥ ५२ ॥
 अनेनैव प्रदानेन^८ बन्धमेति महारसः ॥ ५३ ॥
 गोलक^९ धारयेद्वक्त्रे वर्षमेकं^{१०} यदि प्रिये ।
 जीवेत् कल्प^{११}सहस्राणि यथा नागो^{१२} महाबलः ॥ ५४ ॥
 वर्षैर्वादशभिः^{१३} साक्षात् रुद्ररूपसु^{१४} जायते ।
 गावस्य तस्य प्रस्वेदात्^{१५} अष्टौ लोहासु^{१६} काञ्चनम् ॥ ५५ ॥

- (१) D and K read जीवकश्चैव M reads जीवको चैव (२) लण्ट
 नीलरवारुणि a variant in B मुस्तायुक्तेन्द्रवारुणी, a variant in D अंधारी
 नरवारुणी, a variant in M (३) D reads एतेषां निक्षिपेत्चैव which is
 unintelligible (४) D has वज्रा गोलं तु वेष्टयेत् M has वज्रगोलं तु
 वेष्टयेत् (५) This śloka is not found in D. (६) B reads
 अंधयित्वा K reads इ धयित्वा M reads आन्धयित्वा (७) K reads
 मूर्ध्नि, which is incorrect M reads प्रदापयेत् (८) B reads प्रदापयेत्
 M reads प्रदापयेत् (९) D reads erroneously गोलक (१०) D
 reads वर्षमेक, which is an error of the scribe (११) D reads वर्ष
 (१२) D reads महा नागो which is partly incorrect. K and M read
 महाबलः (१३) B reads वर्षैर्वादशभिः K reads वर्षैर्वादशभिः, which is
 partly incorrect (१४) B has रसपुष्यसु K has रसपुष्यसु M has
 रसपुष्यसु None of them is correct (१५) D reads तस्य गावस्य तस्य
 वर्षेणात् K reads तस्य गावस्य वर्षेणात् (१६) K reads अष्टौ लोहासु.
 M reads अष्टौ लोहासु.

वज्रभस्म तथा सूत¹ काञ्चनेन समन्वितम् ।
 वक्त्रस्थ कुरुते यस्तु सोऽध्यात्² पलितवर्जित ॥ ५६ ॥
 कृष्णाभ्रकस्य सत्त्वं च तार ताम्र च³ हाटकम् ।
 माद्विक कान्ततीक्ष्ण च समभागानि कारयेत् ॥ ५७ ॥
 अश्वमूषा⁴गत धात खोटी भवति तरचनात्⁵ ।
 त खोट⁶ सूक्ष्मचूर्णन्तु द्रुतसूतेन⁷ गोलकम् ॥ ५८ ॥
 मृतवज्रस्य भागैक भागाद्यत्वारि⁸ गोलकम् ।
 मर्दयेत्तप्तखलेन⁹ भस्मीभवति सूतक¹⁰ ॥ ५९ ॥
 मारयेद्गुधरे यन्त्रे सप्तसकलिका¹¹ क्रमात् ।
 गुञ्जामात्र तु तद्भस्म¹² मध्वाज्येन तु लेहयेत्¹³ ॥ ६० ॥
 सवस्तरप्रयोगेण¹⁴ ह्ययुता यु¹⁵ भवेन्नर ।

- (1) D has तथा कान् K has तथा कान् (2) B and M have
 अध्यात् D has वलो K has आयु (3) B reads तारे ताम्र च D
 reads तारताम्र च (4) B reads अश्वमूषा D has an ncomplete
 charana अश्वमूषा K reads अश्वमूषा M reads अश्वमूषा (5) B reads
 खोट D wants next three charanas M has खोट भवति तरचनात् wh ch
 seems to be ncorrect (6) M reads त खोट wh ch is ncorrect
 (7) K reads कृतसूतेन (8) M read erroneously भाग चत्वारि
 (9) D reads मर्दयेत् सत्वतल्लेन wh ch is un ntell g ble (10) K reads
 सूतक (11) M reads सप्तसि खलिका wh ch is ncorrect (12)
 Ths charana and the next two are not found in D K has an ncom
 plete charana—च तु तद्भस्म M reads तन्मध्वा (13) K and M read
 लेहयेत् (14) B reads सप्तसकलिका wh ch is ncorrect M reads
 प्रयोगेण (15) K has अयुतायु M has अयुतायु

बलीपलितनिर्मुक्तो महाबलपराक्रमः ॥ ६१ ॥
 तद्भस्मपलमेकन्तु^१ पलैकं गन्धकस्य च^२ ।
 अन्धमूपागतं धातं खोटो भवति तत्त्वणात्^३ ॥ ६२ ॥
 जीवेत् कल्पसहस्राणि यथानङ्गो महाबलः ।
 तस्य मूत्रपुरीषेण^४ लोहान्यष्टौ च^५ काञ्चनम् ॥ ६३ ॥
 तं खोटं^६ रञ्जयेत् पथात् वज्राभ्रक^७कपालिना ।
 रञ्जयेत् सप्तवाराणि^८ भवेत् कुङ्कुमसन्निभम् ॥ ६४ ॥
 हेन्ना सह समावर्त्य^९ सारणावय^{१०}सारितम् ।
 सहस्राग्निं तेनैव सर्व्वलीहानि वेधयेत्^{११} ॥ ६५ ॥
 ह्यन्नाभ्रकस्य सत्त्वञ्च तारं ताम्रञ्च हाटकम्^{१२} ।
 तीक्ष्णं च बद्धसूतं च^{१३} माचिकञ्च^{१४} समन्वितम् ॥ ६६ ॥

- (1) K has an incomplete charaṇa—तत्पलमेकन्तु M has तद्भस्मपलमेकन्तु, which is incorrect. (2) K reads तु (3) B reads खोटो वाऽऽ भवति तत्त्वणात् an incorrect reading in M (4) K reads मूत्रपुरीषाभ्यं (5) K reads अष्टौ लोहानि (6) K has तत् खोट, which is incorrect. (7) M reads वज्राभ्रक. (8) This word is grammatically incorrect. (9) हेन्ना सहस्रमावर्त्य, a variant in B D reads सम समाचारी, the latter word being incorrect. K reads हेन्ना सम. M reads erroneously समावर्त्या (10) B reads सारणविय, which is incorrect D reads सारितावय, which is not correct K reads विय, which is incorrect. (11) इतश्चेन तु तेनैव तारावित्तु वेधयेत्, a variant in M (12) D and K read टहक (13) तीक्ष्णं च बद्धसूतं च, a variant in D K reads erroneously तीक्ष्णं बद्धसूतं च (14) D and K have माचिकेन

अन्धमूपा¹गत ध्यात खोटो² भवति तत्क्षणात् ।
 हेन्ना सह समावर्त्य³ सारणात्रयसारितम्⁴ ॥ ६७ ॥
 शताग्निन तु तेनैव शुल्बवेध प्रदापयेत्⁵ ।
 जायते कनक दिव्य देवाभरणभूषणम्⁶ ॥ ६८ ॥
 बहसूतस्य⁷ भागैक भागैक पत्रगस्य च ।
 हाटकस्य च⁸ भागैक भागैक चाभ्रकान्तयो ॥ ६९ ॥
 एकीकृत्य तु तद्वाम्य⁹ रसे जीणे¹⁰ तु जारयेत् ।
 शताग्निन तु¹¹ तेनैव शुल्बवेध¹² प्रदापयेत् ॥ ७० ॥
 बहसूतस्य भागैक भागैक कुटिलस्य¹³ च ।
 अन्धमूपा¹⁴गत ध्यात खोटो¹⁵ भवति तत्क्षणात्¹⁶ ॥ ७१ ॥

- (1) K has अन्धमूपा which is not correct (2) B reads खोट-
 M reads वोट (3) देवा सहसमावर्त्य a variant in B K reads
 सह instead of सह (4) D reads सारणात्रयसारितम् K reads सारणा-
 त्रिय which is incorrect M reads सारणत्रय which is also incorrect.
 (5) शताग्निनैव तेनैव एव बह तु अपयेत् a variant in D (6) D reads
 भूषितम् M reads भूषणम् which is incorrect (7) D has बहसूतस्य
 which is senseless (8) D and K read तु (9) All the texts read
 एकीकृत्य which is grammatically incorrect. B reads तद्वाम्ये D reads
 तद्वामि (10) D and K read रसजीणे (11) D reads शताग्निनैव
 (12) D reads एव बह (13) B reads कुटिलस्य K reads कुजीलस्य
 Both seem to be incorrect (14) K reads मूपा (15) M
 B reads वोट M reads वोट (16) M reads तत्क्षणात् which is
 incorrect We do not find these characters and the next three in D

तस्य खोटस्य भागैकं^१ भागैकं गन्धकस्य च^२ ।
 अन्धमूपागतं धातं यावद्द्वैतवशेषितम्^३ ॥ ७२ ॥
 अनेन क्रमयोगेन वद्धं निर्वाप्य षड्गुणम्^४ ।
 अनेन क्रमयोगेन वहेन्नागञ्च षड्गुणम्^५ ॥ ७३ ॥
 तद्रसं रञ्जयेत् पद्यात् तीक्ष्णशुक्लकपालिना^६ ।
 रञ्जयेत् तत् प्रयत्नेन यावत् कुङ्कुमसन्निभम्^७ ॥ ७४ ॥
 हेन्ना सह समावर्त्य^८ सारणात्रयसारितम्^९ ।
 शतांशे^{१०} वेधयेत् शुक्ल दिव्यं हेम प्रजायते ॥ ७५ ॥
 पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि द्रवघ्नंस्कारमुत्तमम्^{११} ॥ ७६ ॥
 रञ्जयेत्^{१२} शुद्धकनकं तीक्ष्णशुक्ल^{१३}कपालिना ।

- (1) तत्खोटभागैकैक, a variant in B तत्खोटभागैकैक a variant in M (2) K reads erroneously यकनतस्य च (3) यावत् द्वा-
 वशेषित, an incorrect variant in M. (4) B reads षड्गुण D reads
 निर्वाप्य K reads षट्गुण M reads निर्वाप्य. (5) B reads षड्गुण
 D has वहेन्ना षड्गुण वद्ध, which is senseless and void of metre K has
 षट्गुण. This hemistich is not found in M. (6) D has तीक्ष्णशुक्ल-
 कपालिना, which seems to be incorrect (7) K wants this
 hemistich M reads सन्निभ, which is incorrect. (8) हेन्ना सहस्र-
 भाव्यं, a variant in B हेन्ना सहस्रभावनं, a variant in D This charapa
 and the next are not found in K. (9) सारणं यत्रसारित, a variant
 in D (10) K reads शतांश. (11) रसवन्मूलमम्, a variant
 in D दिव्यंस्कारमुत्तमम् a variant in M (12) This hemistich is
 not found in D M reads कारयन् (13) K reads तीक्ष्ण दन्त
 M reads erroneously तीक्ष्ण

पक्वबीजस्य भागैकं भागैकं द्रुत^१सूतकम् ।
 मर्दयेन्मध्यमास्त्रेन^२ गोलकं भवति क्षणात्^३ ॥ ७७ ॥
 मृतवज्रस्य^४ भागैकं भागाद्यत्वारि गोलकम्^५ ।
 मर्दयेत् तप्तखल्लेन^६ भस्मीभवति सूतकम्^७ ॥ ७८ ॥
 मारयेद्भूधरे यन्त्रे सप्तसंकलिका^८क्रमात् ।
 तद्भस्म तु पुन पद्यात् मध्यमास्त्रेन^९ मर्दयेत् ॥ ७९ ॥
 पुट दद्यात् प्रयत्नेन पश्चाधिकशतत्रयम्^{१०} ।
 तद्भस्म जायते दिव्य सिन्दूराखणसविभम्^{११} ॥ ८० ॥
 तेनैव वेधयेत्तार^{१२} सहस्रांशेन^{१३} काञ्चनम् ।

- (1) B reads द्रुत, which is incorrect (2) मर्दयेत्तप्तखल्लेन,
 a variant in D, which seems to be partly incorrect (3) D has
 तत्क्षणात्, which mars the metre M has गोलकं तत् क्षणायत्, which
 appears to be partly incorrect (4) D reads मृतबीजस्य M reads
 द्रुतसूतस्य भाग, which destroys the metre (5) B reads भागद्यत्वारि, which
 is incorrect. D has an absurd variant—भागद्यत्वारि भाजोर्कं गोलकम्
 M has an incomplete charana—यत्वारि गोलकम् All the texts read यत्वारि,
 which is gram. inc. (6) M reads तप्तखल्ले च (7) B and D read सूतक
 (8) M reads त्रि खलिका, which is incorrect (9) M reads मध्यमास्त्रे तु
 (10) All the texts read पश्चाधिक, whereas पश्चाधिक is more proper
 K reads शतसूतक which is incorrect After शतसूतक this text has a
 single charana—द्विपदापी मखपुष्पा which is found in no other texts
 (11) D has सिन्दूराखणसविभम् which destroys the metre K has सिधुग
 यधमनिभ M has सिन्दूरमखणसविभम् which is grammatically incorrect
 (12) D reads यन्त्रेत्तार (13) M has यन्त्रेत्तार तु

मृतवज्रस्य भागैकं भागाः षोडश सूतकम्^१ ॥ ८१ ॥
 देवदाली-गंखपुष्पी रसेन मर्दित^२ क्रमात् ।
 मारयेद्^३भूधरे यन्त्रे भस्मीभवति तत्क्षणात्^४ ॥ ८२ ॥
 फूत्काराणां सहस्रेण^५ धाम्यमानो न^६ गच्छति ।
 इंद्रगं भस्मसूतं च देहे लोहे च योजयेत्^७ ॥ ८३ ॥
 तद्भस्मपलमेकं तु^८ पलमेकं तु गन्धकम्^९ ।
 अश्वमूषागतं^{१०} धातं खोटो^{११} भवति तत्क्षणात् ॥ ८४ ॥
 तं खोटं^{१२} रक्षयेत् पद्यात् कापालि^{१३}क्रमयोगतः ।
 सारणावययोगिण^{१४} शुल्बवेधं^{१५} प्रदापयेत् ॥ ८५ ॥
 भस्मसूतपलैकं च^{१६} पलैकं पन्नगस्य च^{१७} ।

- (1) D reads सूतकम्, which is an error of the scribe (2) B and M read मर्दित (3) D and M read मर्दयद् (4) M reads erroneously तत्क्षणात् (5) K reads फूत्काराणां M reads पुत्काराणां सहस्राणि Both are incorrect. (6) D has धाम्यमानेन. K has धाम्यमानेन. M has धाम्यमानानि (7) इंद्रे च योजये, an incomplete variant in K इंद्रलोहे च योजयेत्, a variant in M (8) M has हनु-भस्मपलमेकञ्च, which is partly incorrect. (9) K reads पलैकं इत्यत्र च. (10) D reads अश्व मूषागत, which is incorrect. K reads अश्व-मूषागत, which is also incorrect. (11) D has खोटी. M has खोटी. (12) M reads तन् खोटी (13) K reads कपालो M reads कपाले. (14) सारणाक्रमयोगिन, a variant in M (15) D has इत्त वै. K has इत्त वै. (16) D reads च. (17) D reads इत्त वै च D reads इत्त वै च K reads पलमेकं च इत्त वै We have adopted the reading in M, since we see afterwards, the term > देह in all the texts

पुटेन जायते भस्म^१ सिन्दूरारुणसविभम्^२ ॥ ८६ ॥
 तद्भस्म तु पुन. पयाद् गोपित्तेन तु मर्हयेत्^३ ।
 ताम्रपात्रेण तत्^४ कृत्वा मर्हयेत्लोहमुष्टिना ॥ ८७ ॥
 मृदग्निना ततः पात्रं यावद्वाग्नेन^५ मेलनम् ॥ ८८ ॥
 तद्भस्मभागमेकं तु^६ भागेकं हेमगोलकम् ।
 एकोक्तव्याथ^७ संमर्द्य क्रामणेन^८ सहैकतः ॥ ८९ ॥
 तारारिष्टं तु तेनैव^९ सहस्राग्निं काञ्चनम्^{१०} ।
 अग्नेन क्रमयोगेण वद्भस्म प्रजायते ॥ ९० ॥
 सहस्राग्नेन तेनैव शुक्लवेधं प्रदापयेत्^{११} ।
 तच्छुक्ल जायते तारं शंखकुन्देन्दुसविभम् ॥ ९१ ॥
 श्वेताभ्रकस्य सत्त्वं च^{१२} कान्ताकान्तं^{१३} तथायसम् ।

(1) This charapa and the next are put in M after the next sloka

(2) D reads सिन्दूरारुणसमप्रभम्, which destroys the metre. K read

सिधूरा M reads सिन्दूरारुणसमप्रभम्. (3) This hemistich is placed

in M after the next sloka (4) B, K and M read त, which

seems to be incorrect. (5) D reads erroneously यावद्वाग्नेन (6

D has an incomplete charapa—तस्माद्भागमेकं तु (7) All the text

read एकोक्तव्या, which is grammatically incorrect. (8) M read

कामणेन (9) D has an incomplete charapa—तारारिष्टं तु तेनैव K has

तारारिष्टं तु तेनैव (10) This charapa and the next are not found

in K. (11) शुक्ल वेधं प्रजायते, a variant in D. K reads एत्वे वेधं

(12) D has श्वेताभ्रकस्यात्त्वं चक, which seems to be incorrect. The

charapa and the next are not found in K. (13) D reads कपित

चात्, which appears to be incorrect. M reads चापिचात्.

वहं तारं तथा खेतं¹ वैकान्तश्च कदम्बकम् ॥ ८२ ॥

अश्वमूपागतं² धातं खोट³ कुन्देन्दुसन्निभम् ।

तं खोट⁴ सूक्ष्मचूर्णं तु द्रुतसूतेन⁵ गोलकम् ॥ ८३ ॥

सूतवक्षस्य भागैकं मागाद्यत्वारि⁶ गोलकम् ।

मर्दयेत्तप्तखलेन⁷ भक्षीभवति सूतकः⁸ ॥ ८४ ॥

मारयेद्गूधरे यन्त्रे सप्तसंकलिका⁹ क्रमात् ।

ततश्च जायते भक्ष्यं शङ्खकुन्देन्दुसन्निभम् ॥ ८५ ॥

तद्भक्ष्यं पलमेकं तु¹⁰ पलमेकं तु गन्धकम् ।

अश्वमूपागतं¹¹ धातं खोटो भवति तत्क्षणात्¹² ॥ ८६ ॥

तारेण च समावर्त्य¹³ सारणात्रयसारितम्¹⁴ ।

- (1) वहं तारैरथा खेतं, a variant in D K and M read खेत (2) K reads अश्वमूपागतं. (3) B and K read खोट. M reads खोट. Both the readings are incorrect. (4) K reads खोट. M reads खोट. (5) B reads द्रुत instead of द्रुत. D has द्रुतेन च, which is unintelligible. K reads द्रुतसूतेन. (6) B and D read भागदत्वारि. M reads भागदत्वारि. None is correct. (7) D reads तप्तखलेन. K reads तप्तखलेन. (8) D reads सूतकम्. M reads गोलकम्. (9) M reads सप्तसंकलिका. (10) M reads पलमेकम्, which is incorrect. (11) K reads अश्वमूपागतं, which is not correct. (12) खोटो भवति तद्वत्, a variant in B. खोटो भवति तद्वत्, a variant in D. खोटो भवति तद्वत्, a variant in M. After the 96th sloka we find the following hemistich in K only—द्रुतेन जयते भक्ष्यं शङ्खकुन्देन्दुसन्निभम् (13) D has तारेण च समावर्त्यं. (14) D has सारणात्रयसारितम् which seems to be incorrect.

सहस्राग्नेन तेनैव शुक्लवेधं प्रदापयेत् ॥ ९७ ॥
 तीक्ष्णसूतपलान्यष्टी^१ द्रुतसूतपलाष्टकम्^२ ।
 मर्द्दयेत्तप्तखलेन कुष्ठछल्ली^३रसेन च^४ ॥ ९८ ॥
 तत्क्षणाज्जायते पिण्ड^५ तीक्ष्णेन सह गोलकम् ।
 मर्द्दयेत्तप्तखलेन भस्मीभवति तत्क्षणात्^६ ॥ ९९ ॥
 मारयेद्भूधरे यन्त्रे सप्तसकलिकाक्रमात्^७ ।
 षोडशाग्नेन तेनैव^८ वङ्गवेध^९ प्रदापयेत् ॥ १०० ॥
 तद्भस्मपलमेकान्तु पलैक गन्धकस्य च ।
 अश्वमूपागत^{१०} भ्रात खोटी भवति तत्क्षणात्^{११} ॥ १०१ ॥
 तस्य खोटस्य^{१२} भाग च तोक्ष्यचूर्णं च तत्समम्^{१३} ।
 द्वौ भागौ द्रुतसूतस्य^{१४} सर्वमेकत्र मर्द्दयेत् ॥ १०२ ॥

(1) This charana and the next fifteen are not found in D (2)

पलाष्टी द्रुतसूतक a variant in B K has an incomplete charana—द्रुत

सूतक (3) B reads टुकुचुली K reads कुष्ठकुली M reads कुष्ठशीली

(4) M reads तु (5) K reads पिण्डौ (6) M reads erro

neously तक्षणात् (7) सप्तसि खलिकाक्रमात् a variant in M wherein

the middle term is incorrect (8) This charana and the next

five are not found in B (9) K reads वङ्ग वेध M reads वङ्गवेध

(10) K reads अश्वमूपागत which is not correct. (11) M reads

खोट भवति तक्षणात् which is incorrect. After this charana we find in K

the following hem stich—मारयेद्भूधरे यत्र सप्तसकलिकाक्रमात् (12) D

reads खोट च M reads खोटस्य (13) तीक्ष्णधर्मे तु सम a variant

in D तीक्ष्ण तु तप्तसम a variant in K. Both are incomplete M reads

तप्तसम which is incorrect (14) Both D and K read द्रुतसूतस्य

तप्तखले तु संमर्द्य^१ गोलको भवति क्षणात्^२ ।
 मारयेद्बुधरे यन्त्रे सप्तसंकलिकाक्रमात्^३ ॥ १०३ ॥
 तत् सर्व्वं जायते भस्म^४ शङ्खकुन्देन्दुसन्निभम् ।
 तद्भस्म कारयेत् खोटं^५ तीक्ष्णेन दन्धितं सह ॥ १०४ ॥
 अनेन क्रमयोगेण सप्तसंकलिकाक्रमात्^६ ।
 तद्भस्म^७ जारयेत् पद्यात् सारणात्रयसारितम्^८ ॥ १०५ ॥
 लक्षाग्निं तु तेनैव^९ वद्भवेधं^{१०} प्रदापयेत् ।
 भस्मसूतपलैकं तु^{११} शङ्खं वद्भं प्रलेपयेत्^{१२} ॥ १०६ ॥
 मर्दयेदायसे पात्रे वद्भन्तु म्त्रियते^{१३} क्षणात् ।
 द्विपलं सूतवद्भस्य तारचूर्णं^{१४} पलद्वयम् ॥ १०७ ॥
 द्विपलं^{१५} गन्धकं दद्यात् पलैकं^{१६} टङ्कणस्य च ।

(1) D has तप्तखले समर्द्य, which is incomplete (2) गोलको

भवति तत्क्षणात्, a variant in D, which destroys the metre (3)

M reads सप्तत्रिंखलिकाक्रमात् which is partly incorrect. (4) This

śloka and the next are not found in D (5) K reads खोट. M

reads खोट (6) M reads त्रिंखलिका, which is incorrect. (7)

M reads त खोट (8) M reads सारणात्रयसारणात् (9) Both D

and K read लक्षाग्निं तेनैव. (10) K reads बुधे वेधं M reads

बुधवेध. (11) भस्मसूत पलैकं तु, a variant in D M reads erroneously

भस्मसूत. (12) D reads प्रदापयेत् M reads शूलमम, which seems

to be incorrect (13) D reads सूतये K reads क्षीयते M reads

क्षयते All are grammatically incorrect. (14) B reads तारचूर्णे

D reads तद्भवेधं K reads तारचूर्णे (15) M reads सूतपल (16)

M reads द्विपल

अन्धमूषागत^१ धातं खोटी भवति तत्क्षणात्^२ ॥ १०८ ॥

पलैक खोटचूर्णस्य^३ पलैकं द्रुतसूतकम्^४ ।

मर्दयेन्मातुलुङ्गाञ्चै^५ गोलकी भवति क्षणात्^६ ॥ १०९ ॥

पोडशाशेन तेनैव शुल्ववेध^७ प्रदापयेत् ।

वद्गस्थाने दृष्टेन्नाग^८ तारस्थाने तु^९ काञ्चनम् ॥ ११० ॥

• पूर्ववत् क्रमयोगेण^{१०} रस खोटन्तु^{११} कारयेत् ।

त खोट सूक्ष्मचूर्णं तु द्रुतसूतेन^{१२} गोलकम् ॥ १११ ॥

पोडशाशेन तेनैव तारारिष्टं तु वेधयेत् ॥ ११२ ॥

सूतवद्गपलैकं तु पलैकं सूतकस्य च^{१३} ।

सत्त्वचूर्णपलैकं तु त्रयमेकत्र मेलयेत्^{१४} ॥ ११३ ॥

मर्दयेन्मातुलुङ्गाञ्चै^{१५} गोलकी भवति क्षणात्^{१६} ॥ ११४ ॥

सूतवच्चस्य भागैकं भागाद्यत्वारि^{१६} गोलकम् ।

(1) k. reads अधमूषागत which is incorrect (2) खोटी भवति

तत्क्षणात् a variant in M (3) M has खोटचूर्णस्य (4) B reads

द्रुतसूतकम् D and k. read सूतसूतकम् (5) M reads erroneously

मातुलुङ्गाञ्चै (6) खोटी भवति तत्क्षणात् a variant in M (7) D

has शुल्व वेध K has सुल्व वेध (8) D has दृष्टेन्नाग M has वद्गस्थाने

(9) D has तु which is an error of the scribe (10) Both D and

M read पूर्वक्रमयोगेण (11) D reads रसखोट M reads रसखोटन्तु

(12) Both D and k. have द्रुतसूतेन (13) D reads पलैकं सूतगोलकं

k. has पलैकं कट्टेदुसंनिभ which seems to be absurd (14) This

item is the last of the next twelve and is not found in B M reads योजयेत्

(15) M has खोटी भवति तत्क्षणात् wherein the last term is incorrect

(16) M reads भागद्यत्वारि.

- । एकत्र मर्दयेत् खल्ले¹ ओषधी²द्रवसयुतम् ॥ ११५ ॥
 मारयेद्भूधरे यन्त्रे पुटानां सप्तकेन तु ।
 । तत् सर्व्वं जायते भस्म वज्रस्यैव³ प्रभावतः ॥ ११६ ॥⁴
 सामुद्रं विफलं⁵ देवि भस्ममध्ये⁶ प्रदापयेत् ।
 एकीकृत्याय⁷ संमर्द्य वज्रीचीरं⁸ दिनत्रयम् ॥ ११७ ॥
 विख्यामित्रकपालस्थं पुटं दद्यात्तु भूधरे ।
 तत् सर्व्वं जायते भस्म शङ्खकुन्देन्दुसन्निभम्⁹ ॥ ११८ ॥
 तेनैव यवमात्रेण वज्रं स्तम्भयति¹⁰ क्षणात् ।

- (1) M reads मर्दे (2) M reads खल्ले, which is incorrect
 (3) M has वज्रस्यैव, which is incorrect (4) After this we
 find the following śloka in K only—

भस्मभूतपलैकं च नासभस्मपलद्वयम् ।
 सत्वचूर्णे पलैकं तु यवमेकं च कारयेत् ।
 मर्दयन्नातुल्यं गान्धर्वागोलकी भवति क्षणात् ।
 मृतवद्रस्य भागैकं भागाद्यत्वारि गोलकम् ।
 एकत्र मर्दयेत् खल्ले ओषधीद्रवसयुतम् ।
 मारयेद्भूधरे यन्त्रे पुटानां सप्तकेन तु ।
 तत् सर्व्वं जायते भस्म वज्रस्यैव प्रभावतः ।

- (5) B reads सामुद्रं, which appears to be incorrect K reads विफलं
 (6) M reads भस्ममध्ये, which is incorrect. (7) K has एकीकृत्याय,
 M has एकीकृत्या तु, Both are grammatically incorrect. (8) M
 reads वज्रीचीर, which is incorrect. (9) K has an incomplete
 charana—शङ्खकुन्देन्दुसन्निभ (10) वज्रं स्तम्भयति is the reading in K which
 seems to be incorrect M reads वज्र instead of वज्र

वङ्ग तार^१ तथा सत्त्व समसूतेन गोलकम् ॥ ११८ ॥
 अनेन क्रमयोगेण मारयेच्च पृथक् पृथक्^२ ।
 तत् सर्वं जायते भस्म वज्रस्यैव^३ प्रभावत ॥ १२० ॥
 भस्मसूतपलैक च^४ वङ्ग^५ भस्मपलद्वयम् ।
 द्वे पले^६ मृततारस्य सत्त्वभस्मपलद्वयम्^७ ॥ १२१ ॥
 शङ्खचूर्णपल पञ्च^८ सामुद्रस्य पलाटकम् ।
 टङ्गणस्य पलान्यष्टौ^९ सर्वमेकत्र मर्दयेत् ॥ १२२ ॥
 वञ्जीचीरेण सपेय्य पुट तथाश्चतुर्दश^{१०} ।
 एष सिद्धरस^{११} साक्षात् दुर्लभस्त्रिदशैरपि^{१२} ॥ १२३ ॥
 वङ्ग तु द्रावयेत् पद्यात्^{१३} भाण्डे चैव तु मृन्मये^{१४} ।
 सिद्ध भस्म भवेन्नोह^{१५} शलाकेन च चालयेत्^{१६} ॥ १२४ ॥

- (1) M reads वङ्गतार (2) M reads erroneously प्रथक प्रथक
 (3) D reads चन्द्रस्यैव K reads चंद्रस्यैव (4) D has भस्मसूत पलैकच
 (5) K wants this charana M reads वङ्ग. (6) K reads द्विपल
 (7) This hemistich is not found in D. (8) शङ्खचूर्णपलैकच a vari-
 ant in M (9) B reads पलाटक (10) पुटा मृत्वा चतुर्दश,
 a variant in D पुट दत्वा चतुर्दश a variant in K पुट दद्यात्तया दस a
 variant in M (11) B reads सिद्धिरस (12) दुर्लभस्त्रिदशैरपि
 a variant in M (13) D has वङ्ग सुद्रावयेत्पद्यात् which is gramma-
 tically incorrect. M has an incomplete charana—वङ्गद्रावयेत् पद्यात्
 (14) याम्बोदौ चैव तु मृन्मये an incorrect reading in D M reads भाण्डजैव
 तु मृन्मये, which is incorrect (15) सिद्धभस्म भवेन्नोह a reading in
 B and M सिद्ध भस्मयस्ये खोह a reading in D. (16) M has शलाकेन
 तु चालयेत्

घापयेच्च¹ प्रयत्नेन यावत् कठिनता व्रजेत्² ।
 अन्धमूपागतं धात³ तार भवति शोभनम् ॥ १२५ ॥
 कदाचित् पुटिते तारे⁴ पुनर्वङ्गं⁵ प्रदापयेत् ।
 पत्रे दाहे कवे च्छेदे⁶ तत्तारं शाश्वतं भवेत्⁷ ॥ १२६ ॥
 स्तम्भित तत्तु गोल च⁸ षोडशांश⁹ समन्वितम् ।
 मृतवज्रस्य¹⁰ भागैक मेकत्रैव तु¹¹ मर्दयेत् ॥ १२७ ॥
 देवदानी शङ्खपुष्पी तद्रसेन तु मर्दयेत् ।¹²
 मारयेद्बुधरे यन्त्रे पुटाना समकेन तु ॥ १२८ ॥
 तद्गच्छ तु¹³ पुनः पद्मात्¹⁴ दीपयन्त्रेण पाचयेत्¹⁵ ॥ १२९ ॥
 भस्मसूतपलैकं च¹⁶ श्वेताभ्रकपलद्वयम् ।

(1) D reads चालयेत्तु (2) M reads व्रजेत्, which is incorrect.

(3) D has चय मूपागत तार which is incorrect K reads मूपा (4)

D reads स्तम्भते तार K reads स्फुटते तारे M reads यत् किञ्चित् पुटिते तारे.

(5) D reads erroneously पुनर्वङ्गं (6) यत्रैदाहकच्छेदेन, a variant in

D पत्रे दाहेकश्छेदे, a variant in K तत्र दाहकपांचेदेन a variant in M.

All the texts seem to be incorrect (7) तार सारस्वत मवेत्, a variant

in D M reads शोभन instead of शाश्वतं (8) B reads एतु instead of

केतु K reads erroneously स्तम्भित M reads चतुर्षोडश, which has no

clear sense (9) Both D and K read षोडशांशि (10) D has

मृतवज्रस्य (11) D has एक चैव तु (12) This hemistich is

not found in D and M (13) K reads तद्द्वयस्तु, which is gram-

matically incorrect (14) After this charapa we find the following

two charanas in B and K.—पुट दद्यात्तुर्दश । रसोय यवमात्रेण (15)

B reads तापयेत् (16) D and K read तु

गङ्घचूर्णपलैकं तु^१ पलैकं टङ्घणस्य च ।
 एकीकृत्याय^२ तत् सर्वं वज्जीक्षीरेण पीपयेत्^३ ॥ १३० ॥
 आरण्योत्पलकै^४ पश्चात् पुट दद्याच्चतुर्दश ।
 रसोऽयं यवमात्रेण^५ बद्धं स्तम्भयति क्षणात्^६ ॥ १३१ ॥
 क्षणाभ्रकपलैक तु^७ द्वे पले मृतसूतकम्^८ ।
 गन्धकस्य पलत्रैकं^९ एकीकृत्याय^{१०} मर्दयेत् ॥ १३२ ॥
 मर्दमानं प्रयत्नेन गोलक भवति क्षणात् ॥ १३३ ॥
 मृतवज्जस्य भागैक^{११} चतुर्भाग च^{१२} गोलकम् ।
 मर्दयेत् प्रहरैक तु^{१३} भस्मीभवति सूतक^{१४} ॥ १३४ ॥
 आरण्यगोमयेनैव^{१५} पुट दद्यात्तु^{१६} भूधरे ।
 अनेन क्रमयोगेण सप्तसङ्कलिका^{१७} कुरु ॥ १३५ ॥

- (1) D reads पलत्र तु which is not correct (2) K and M
 read एकीकृत्याय which is incorrect (3) M reads पीपयेत् (4)
 D has आरण्योत्पलकै K has आरण्योत्पलकै (5) D reads यवमात्रेण
 (6) D reads स्तम्भयते K reads erroneously स्तम्भ मर्दयेत् (7) D has
 क्षणाभ्रक पलैक तु This charana and the next two are not found in K
 (8) B reads द्विपले D reads द्विपलेनैव सूतकम् M wants this charana
 and the next two (9) D reads पलैक च (10) B has द्रव्यौ
 क्षीरेण (11) D reads भाग च (12) D reads चतुर्भागस्य M
 reads मृतवज्जस्य (13) B reads तप्तसत्त्वम् D reads प्रहरैक तु (14)
 D reads सूतकम् K has स , an incomplete charana (15) D
 reads द्रव्यत्रय च तैर्नैव M reads आरण्य instead of आरण्य (16) Q
 reads दद्यात् (17) B reads सङ्कलिका K reads द्वि सङ्कलिका, which
 is incorrect

शताशेन तु^१ तेनैव नागवेधं^२ प्रदापयेत् ।
 तं खोट^३ रञ्जयेत् पद्यात् शुल्वाभ्रककपालिना^४ ॥ १३६ ॥
 पुनस्तं रञ्जयेत्^५ पद्यात् तीक्ष्णशुल्बकपालिना^६ ।
 पुनस्तं रञ्जयेत् पद्यात् नागाभ्रककपालिना^७ ॥ १३७ ॥
 हेन्ना सह समावर्त्य^८ सारणात्रयसारितम्^९ ।
 सहस्राशेन तेनैव शुल्बवेधं प्रदापयेत्^{१०} ॥ १३८ ॥
 जायते कनकं दिव्यं देवाभरणसुत्तमम्^{११} ॥ १३९ ॥
 वज्रभस्म सुहीचीरे^{१२} पुटितं दशभिः पुटैः^{१३} ।
 तत्तुल्य^{१४} मर्दयेत् सूतं देवदात्या रसे. पुटेत्^{१५} ॥ १४० ॥

- (1) D wants तु K reads च
 नाम वन (2) Both D and K reads
 (3) M reads खोट (4) गन्धाम्बु कपालिक, a variant
 in D पद्माभ्रककपालिना, a variant in K After this sloka we find the
 following in D only—मृतपत्रस्य भासैक चतुर्भांगस्य शीलकम् । मर्दयेत् प्रहरिक तु
 भक्षीभवति सूतकम्, which seems to be the repetition of the 134th sloka.
 (5) D reads पुनस्तदञ्जयेत् (6) B reads तीक्ष्णशुल्बाभ्रकपालिना D reads
 कपालिनाम् (7) This hemistich is not found in D and K (8)
 D has समावर्त्य, which is not proper (9) D has only सारणात्रय
 सारि, which is an error of the scribe (10) K reads पुन्ये वेध
 D reads प्रदापयेत्, which is incorrect (11) B has भूषण D and
 M have भूषितम् (12) B reads सुहीचीर M reads सुहिचीर (13)
 D reads ११ पुटैः D reads जोडित in place of पुटित B reads शीलक
 which is incorrect (14) D has तत्तुल्य, which is a tautology
 (15) B reads हन

तत्तुल्यञ्च पुटेत्तीक्ष्ण¹ त्रिफलाया रसेन तु² ।
 तत्तुल्य पुटेयेन्नाग³ महिमाराटरूपकै⁴ ॥ १४१ ॥
 हेमवर्णप्रद तद्वि⁵ विशत्यशेन योजितम्⁶ ।
 चतु पथ्यशकेनेद⁷ शुद्धतारश्च⁸ रञ्जयेत् ॥ १४२ ॥
 अष्टमाशेन तेनैव नागपत्राणि लेपयेत् ।
 पुटेयेन्मारयेन्नाग⁹ सिन्दूराकृष्णसन्निभम्¹⁰ ॥ १४३ ॥
 तत्तुल्य मारयेद्देम¹¹ काञ्चनाररसे पुटेत्¹² ।
 तत्तुल्य मारयेच्छुल्व गृहकन्या¹³ रसेन च ॥ १४४ ॥
 पथादस्तेन¹⁴ पुटेयेद् यावत् सिन्दूरसन्निभम् ।
 चन्द्रार्क रञ्जयेत्तेन¹⁵ शताशेन तु वीधयेत्¹⁶ ॥ १४५ ॥

- (1) B has तत्तुल्य मदयेत्तीक्ष्ण D has तत्तुल्य पुटेयत्तीक्ष्ण M has तत्तुल्य पुटेयत्तीक्ष्ण
 (2) K reads च (3) D K and M read नाग
 which is incorrect (4) महिमाराटरूपकै a variant in D महि
 मायाटरूपकै a variant in K (5) हेमवर्ण प्रदत्त तत् a variant in B
 हेमवर्णप्रद सिद्ध a variant in D हेमवर्ण प्रद सिद्ध a variant in K (6)
 D and K read योजयेत् (7) K reads erroneously चतुपथाशकेनेव
 M reads चतुपथाशकेनेव (8) D reads शुद्ध तारश्च (9) D reads
 पुटेयेन्मारयेन्नाग which is incomplete (10) सिन्दूराकृष्णसन्निभम् a variant
 in B सिन्दूरसन्निभम् a variant in M (11) M reads मारयेद्देम
 which is incorrect (12) B has काञ्चनाराण्य पुटेत् D has काञ्च
 नीरसपुटे K has काञ्चनीचीरसपुटे M has काञ्चनारस पुटेत् (13)
 K and M read गृहकन्या which is not correct (14) K reads यावद्
 स्तेन M reads पथादस्तेन (15) चन्द्रार्क रञ्जयेत् an incorrect variant
 in B (16) D reads वीधयेत् M reads वानितम्

सवीजं वीजवर्जं वा¹ वज्जेण² सह सूतकम् ।
 तद्भस्म मर्हयेत् पथात् स्पर्णपत्ररसेन तु³ ॥ १४६ ॥
 तेनैव वेधयेच्छुल्वं⁴ शुल्वं तारे तु योजयेत्⁵ ॥ १४७ ॥
 वज्जेण इन्द्रयेद्देम⁶ हेन्ना च इन्द्रयेद्रसम् ।
 रसेन इन्द्रयेद्देहं⁸ स देही ह्यजरामरः⁹ ॥ १४८ ॥
 कदलीकंदसौवीरं¹⁰ कण्टकारीरसप्रुतम्¹¹ ।
 क्रामणं¹² सर्व्वधातूनां सर्व्वइन्द्रेषु¹³ मेलनम् ॥ १४९ ॥
 तिमिरस्य¹⁴ तु पञ्चाङ्गं मार्जारो¹⁶ वीजसंयुतम् ।
 एकीकृत्याथ संमर्ह्य वज्ज तेनैव वेधयेत्¹⁶ ॥ १५० ॥

- (1) B reads वीजवज्ज वा D reads विंशति वीजवज्जेण K reads विंशति वीजवज्ज च
 (2) M reads चन्द्रेण (3) B reads स्पर्णपत्रे रसेन तु D reads स्पर्णपात्रे रसेन तु M reads पर्णपत्रे रसेन तु (4) M reads पथात् (5) तारे तार च योजयेत् a variant in D तावेतातु योजयेत्, a variant in K शुल्व तारे नियोजयेत्, a variant in M (6) D reads वेधयेद्देम K reads वधयेद्देम (7) हेन्ना रस च वेधयेत् a variant in D K reads वधयेद्रस (8) D reads वेधयेद्देह K reads वधयेद्देह (9) मर्द्वेहीत्यजामकम्, an incorrect variant in D K reads स देह्यजरामर M reads स देही-जरामरम् which is incorrect (10) B reads कदली. D reads शाकं च and K reads साक च instead of सौवीर. M reads दक्ष instead of कद (11) कदम्बकाल्पुत, and कण्टक कितम् incomplete variants in D and M respectively (12) D reads क्रमण K reads क्रमणा M reads का (13) M reads सर्व्वइन्द्रेण (14) M reads तिमिरस्य (15) B reads पेशरी M reads पेशरी. (16) B reads वेधयेत् D reads वज्ज in place of वज्ज

वज्रमूपागतं^१ धातं हेमदन्वन्तु कारयेत्^२ ॥ १५१ ॥
 कान्तपापाणचूर्णं तु^३ भूलता रामठं मधु ।
 शुक्ला^४टङ्गणकाचं च कर्कटास्थि सुहीपयः^५ ॥ १५२ ॥
 एतत् सर्वं भ्रमं योज्यं^६ स्त्रीस्तन्येन च मर्हयेत् ।
 भूपालिपगतं प्रान्ते^७ वज्रमैलापकः सुखी^८ ॥ १५३ ॥
 हठान्गौ वज्रमूपायां^९ दृढवज्रा मिलन्ति च^{१०} ।
 सुसूक्ष्मा रजका^{११} भृत्वा ह्येकोभावं^{१२} व्रजन्ति ते ॥ १५४ ॥
 काचटङ्गणयोगेन धातः^{१३} शुद्धिमवाप्नुयात् ।
 बहुभिद्यैव^{१४} मूपाभिस्तेजःपुञ्जो^{१५}ऽभिजायते ॥ १५५ ॥

- (1) M reads वज्रीमूपागत (2) This hemistich is not found in D and K M has इन्दित तप्तु कारयेत् (3) M reads चूर्णम् (4) D has मधु. K has मध (5) B reads कर्कटास्थि K reads सुहिपय
 The portion commencing from the next sloka and ending in the last śloka of the 14th Patala is not found in M (6) तत् सर्वं च समायोज्य, a reading in D and K (7) B reads प्राञ्जो D reads सुखलेखगत K reads मूपालिपगत (8) वज्रकौसारक सुखम्, a variant in D वज्रकौमारक सुखा, a variant in K (9) K has दृढवज्रा B has वज्रमूपाभि. D has दृढमूपायां (10) दृढ वज्रे मिलति च, an incomplete variant in D दृढ वज्र मिलति च, an incorrect variant in K (11) B and D read रजका, which seems to be incorrect (12) B reads ऐकोभावे. K reads द्विकोभावे, which is incorrect (13) The word धात is not found in K (14) B reads समभिद्यैव (15) B reads erroneously तेजपुञ्जो

मृतवज्रस्य भागैकं भागाः षोडशं चाटकम्^१ ।
 श्वेतकाचस्य चूर्णं तु भागान्^२ षोडशं दापयेत् ॥ १५६ ॥
 अश्वभूषागतं^३ धातं वज्रवन्धं तु^४ कारयेत् ।
 अनेन क्रमयोगेण सप्तवारांश्च^५ दापयेत् ।
 मिलति तत्क्षणं वज्रं^६ हेम्ना तु सलिलं यथा ॥ १५७ ॥
 चूर्णं नरकपालस्य^७ मृतवज्रं^८ तु दापयेत् ।
 अश्वभूषागतं धातं हेम्ना मिलति तत्क्षणात्^९ ॥ १५८ ॥
 भृङ्गपत्रं नृकेयं च^{१०} मृतकान्तं सटङ्कणम्^{११} ।
 बालवत्सपुरीयं च स्त्रीस्तन्येन च^{१२} पिपयेत् ॥ १५९ ॥
 मूषालेप^{१३} ततः कृत्वा वज्रे हेम च^{१४} दापयेत् ।
 अश्वभूषागतं^{१५} धातं वज्रं मिलति नान्यथा ॥ १६० ॥

- (1) D has an incomplete charana भागैकं चाटकम् (2) B has भाग D has भाग K has भागा. All the texts appear to be incorrect
- (3) Both D and K read अश्वभूषागत (4) B has वज्रवन्धं तु D has वज्रवन्धं तु (5) B reads सप्तवारं तु (6) This charana and the next are not found in B D has मिलति तत्क्षणादये, which is not grammatically correct (7) This charana and the next are not found in B K reads रचणे रत्नकपालस्य, which is senseless.
- (8) D reads मृत वज्र. (9) This charana and the next seven are repeated in D (10) D reads भृङ्गपत्रं च केयं च K reads भृङ्गपत्रं, which has no sense (11) मूष कान्तस्य टङ्कण, a variant in B K reads मूष (12) K wants च, so the charana being incomplete
- (13) K reads मूषालेप (14) B and K read वज्रं हेम च (15) K reads अश्वभूषागत

वज्रमूपागतं¹ धातं हेमदन्वन्तु कारयेत्² ॥ १५१ ॥
 कान्तपापाणचूर्णं तु³ भूलता रामठं मधु ।
 गुञ्जा⁴टङ्कणकाचं च कर्कटास्थि क्षुहीपयः⁵ ॥ १५२ ॥
 पतत् सर्वं समं योज्यं⁶ स्त्रीस्तन्येन च मर्दयेत् ।
 भूपालेपगतं प्रान्ते⁷ वज्रमैलापकः सुखी⁸ ॥ १५३ ॥
 हठाग्नी वज्रमूपायां⁹ दृढवज्रा मिलन्ति च¹⁰ ।
 सुसूक्ष्मा रजका¹¹ भूत्वा ह्येकीभावं¹² व्रजन्ति ते ॥ १५४ ॥
 काचटङ्कणयोगेन धातः¹³ शुद्धिमवाप्नुयात् ।
 बहुभिद्यैव¹⁴ मूपाभिस्तेजःपुञ्जो¹⁵ऽभिजायते ॥ १५५ ॥

- (1) M reads वज्रीमूपागत D and K M has इन्दित तत्तु कारयेत् (2) This hemistich is not found in D and K M has इन्दित तत्तु कारयेत् (3) M reads चूर्णम् (4) D has रज्ज्. K has मधु (5) B reads कर्कटास्थि K reads क्षुहीपय
 The portion commencing from the next sloka and ending in the last sloka of the 14th Patala is not found in M (6) तत् सर्वं च समायोज्य, a reading in D and K (7) B reads प्राञ्जो D reads भूपालेपगत K reads मूखालेपगत (8) वज्रकौसारक सुखम्, a variant in D वज्रकौमारक सुखा, a variant in K (9) K has दृढाग्नी B has बहुमूपाभि. D has वज्रमूपायां (10) दृढ वज्रे मिलति च, an incomplete variant in D दृढ वज्रे मिलति च, an incorrect variant in K (11) B and D read रजका, which seems to be incorrect (12) B reads ह्येकीभावे. K reads हेकीभाव, which is incorrect (13) The word धात is not found in K (14) B reads वज्रभिद्यैव (15) B reads erroneously तेजपुञ्जो

मृतवज्रस्य भागैकं भागाः षोडश चाटकम्^१ ।
 खेतकाचस्य चूर्णं तु भागान्^२ षोडश दापयेत् ॥ १५६ ॥
 अश्वमूषागतं^३ धातं वज्रबन्धं तु^४ कारयेत् ।
 अनेन क्रमयोगेण सप्तवारांश्च^५ दापयेत् ।
 मिलति तत्क्षणं वज्रं^६ हेम्ना तु मलिलं यथा ॥ १५७ ॥
 चूर्णं नरकपालस्य^७ मृतवज्रं^८ तु दापयेत् ।
 अश्वमूषागतं धातं हेम्ना मिलति तत्क्षणात्^९ ॥ १५८ ॥
 भृङ्गपक्षं नृकेशं च^{१०} मृतकान्तं सटङ्कणम्^{११} ।
 बालवस्त्रपुरीषं च स्त्रीस्तन्येन च^{१२} पिषयेत् ॥ १५९ ॥
 मूषालीपं^{१३} ततः कृत्वा वज्रे हेम च^{१४} दापयेत् ।
 अश्वमूषागतं^{१५} धातं वज्रं मिलति नान्यथा ॥ १६० ॥

- (1) D has an incomplete charana भागशोभ चाटकम् (2) B has भाग D has भाग . K has भागा . All the texts appear to be incorrect
- (3) Both D and K read अश्वमूषागत (4) B has वज्रबन्धं तु D has वज्रबन्धं तु (5) B reads सप्तवारं तु (6) This charana and the next are not found in B D has मिलति तत्क्षणात्, which is not grammatically correct (7) This charana and the next are not found in B K reads रक्षकपालस्य, which is senseless.
- (8) D reads मृत वज्र. (9) This charana and the next seven are repeated in D (10) D reads भृङ्गपक्षं च केशं च K reads भृङ्गपक्ष, which has no sense (11) मूष कान्तस्य टङ्कण, a variant in B K reads मूषं (12) K wants च, so the charana being incomplete
- (13) K reads मूषालीपं (14) B and K read वज्रं हेम च (15) K reads अश्वमूषागत.

कान्तं वञ्चं^१ तथा गुञ्जा^२ गन्धकं च^३ चतुष्टयम् ।
 स्तनक्षीरेण^४ पिष्टं तु मूपात्तेपं तु कारयेत् ॥ १६१ ॥
 अश्वमूपागतं धातं वञ्चं मिलति तत्त्वणात् ॥ १६२ ॥
 क्षीरेणोत्तरवारुण्या^५ मृतवञ्चं तु भावयेत् ।
 हेमपिष्टिकया मध्ये वञ्चं तत्रैव निक्षिपेत् ॥ १६३ ॥
 वेष्टयेद्भूर्जपत्रेण^६ वह्निर्वस्त्रेण वेष्टयेत् ।
 धान्यमध्ये तु संस्थाप्यं पक्षमेकं निरन्तरम्^७ ॥ १६४ ॥
 उद्धृतं तत् प्रयत्नेन वञ्चबन्धं तु कारयेत् ।^८
 दुता वञ्चासु^९ तेनैव मेलनीयासु पार्व्वति^{१०} ॥ १६५ ॥
 दुतबन्धः स विज्ञेयः^{११} शतसाहस्रवेधकः^{१२} ॥ १६६ ॥
 रत्नानां तु तथा सर्ञ्चान्^{१३} वेधयित्वा यथाविधि^{१४} ।
 शतसाहस्र^{१५}वेधी च देहसिद्धि^{१६}प्रदायकः ॥ १६७ ॥

(1) B reads कान्तसुख K reads कान्तं भूख (2) K reads गुजा

(3) B reads गन्धकस्य (4) D reads क्षीरेण (5) D reads

क्षीरेणोत्तरवारुण्या (6) K reads भूर्जपत्रेण (7) B reads erroneously

निरन्तरि (8) The portion commencing from वेष्टयेद्भूर्जपत्रेण and

ending in कारयेत् is not found in D (9) B has दुता वञ्चसु तेन,

an incomplete charāṇa D has शतसाहस्रान्दु मूत्रेण K has दुतबन्धसु तेनैव

(10) D reads पार्व्वती, which is incorrect (11) B reads दूतबन्धः

D reads मृतवञ्च स विज्ञेयः, which is incorrect (12) B has शतसाहस्र

वेधक D has शतसाहस्रवेधकः (13) This charāṇa and the next

two are not found in B K has रत्नानां दुतय सर्ञ्चा. (14) D reads

यथाविधि, which is incorrect (15) D reads सप्तम (16)

B reads, दृष्टे सिद्धि D reads दृष्टे सिद्धि, which is incorrect

मुसली^१ चित्रकं बभ्या-कर्कोटी कन्दपद्मिनी^२ ।
 कञ्चुकी नीलसिन्दूरी^३ वासा^४ नागबला तथा ॥ १६८ ॥
 कांस्यपात्रे^५ रसयैव रत्नानां द्रुतयस्तथा^६ ।
 आतपे धारयित्वा तु^७ अम्बकर्पानलस्तथा^८ ॥ १६९ ॥
 ओषधीनां^९ रसं कृत्वा स्वच्छं^{१०} कृत्वा पुनः पुनः ।
 याममात्रं च घर्मे तु^{११} द्रुतिर्मिलति वै रसम्^{१२} ॥ १७० ॥
 न तेषां क्रामयणं शक्यं^{१३} वक्तुं वर्षयतैरपि^{१४} ॥ १७१ ॥
 सैम्बयं निम्बपत्राणि वाकुची वेष्टिता^{१५} जले ।
 द्रुताभ्रस्य रसेनैव^{१६} मेलनं परमं मतम्^{१७} ॥ १७२ ॥

- (1) K reads मुसलि, which is incorrect. (2) D has पद्मि, which is incorrect. (3) B has नीलसिन्दूरा. K has नीलसिंधूरी. (4) D reads वासा. K reads वसा. (5) K reads कांसपात्रे. (6) B has द्रुतयस्तथा, which seems to be the error of the scribe. - (7) B reads वै. D reads धारयित्वा तु. (8) अम्बकैवामल तथा, a variant in B. अय कर्पामल तथा, a variant in D. Both the texts have no sense. Mysore Manuscript (My) reads अय कर्पामल तथा, which is not clear. (9) B reads पद्मिनीनां (10) D reads स्वच्छ. (11) याममात्रे विधर्मे च, a variant in B. याम पात्रे च घर्मे तु, a variant in D. (12) द्रुतिर्मिलति वै रसे, a variant in D. द्रुतिर्मिलति चैव हि, a variant in K. (13) तेषां क्रमेणाशक्ते, a variant in B. D has क्रमचं शक्नुं. K has क्रामया शक्ते. (14) B reads वज्रयतैरपि. K reads वज्रयतैरपि. (15) B and My have वाकुचिरेष्टिता. D has वाकुचीरेष्टिता. K has वाकुचि वेष्टिता. (16) B reads erroneously द्रुताभ्रस्य रसेनैव. D reads द्रुताभ्रस्य रसेनैव. (17) मेलनेन वस्यभ्रमम्, a variant in D.

वचं द्वन्द्वनमीशानि^१ वक्ष्येण रसमारणम्^२ ।

सवीजं मारणं प्रोक्तं^३ खोटवचनमेव च^४ ॥ १७३ ॥

तन्ममावक्ष्य देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि^५ ॥ १७४ ॥

इति श्रीपार्व्वतीपरमेश्वरसंवादे^६

रसार्णवे रससंहितायां

वच्यवन्धो नाम^७

चतुर्दशः पटलः ॥ १४ ॥

(1) वक्ष्येणममीशानि, a variant in B वक्ष्येणममीशानि, a variant in My D wants this charaṇa and the next (2) K has वक्ष्येणममीशानि (3) सवीजमारणं प्रोक्तं, a variant in B and My वक्ष्येणममीशानि, a variant in D. (4) D has सवीजं खोटवचनम् My has खोटवचनमेव च (5) किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि, a variant in K. (6) This portion is not found in B and My. D and K read श्रीपार्व्वतीपरमेश्वरसंवादे (7) B has वच्यवन्धो नाम

पञ्चदशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच ।

महारसैरुपरसैः⁽¹⁾ लोहैश्च परमेश्वर⁽²⁾ ।

आज्ञापय समस्तं तु⁽³⁾ रसराजस्य बन्धनम्⁽⁴⁾ ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

[बीजानि कल्पितान्येवं रञ्जितानि परं शृणु ।

घनं माचीकचूर्णेन शुल्वचूर्णेन रञ्जितम् ॥

इन्दानं वाप्यसत्त्वेन रसराजस्य रञ्जनम् ।

आरक्तवल्लीभिर्मूत्रैर्बहुधा परिकीर्तितम् ॥

कुमुदीगन्धपाषाणे सह माचिकहिङ्गुलैः ।

वापित सेचितो रक्तगणधेर्हर्मतो रसः ॥

रञ्जनं रसराजस्य]⁽⁵⁾

(1) D has साहारसै रूपरसै, which seems to be incorrect. K has
रुपरसै, which is an error of the scribe. We do not find the first eight
ślokas in the MS M.

(2) लोहैसलैश्च मेलन, a variant in B. K
reads परमेश्वर, which is inc.

(3) D reads erroneously आज्ञापयसा-
मस्तं तु. My reads तत्.

(4) D reads रसराजबन्धनम्, which is incom-
plete as well as inc. K has द्रवति सलिल यथा, which is inconsistant.

After this śloka we find in B only the following verse —

तस्यायौषधीवत्त्वं दीव वक्तुमर्हसि सकर ।

(5) The portion within brackets is found only in K MS, and is
almost a repetition of what is stated in the 8th Paṭala (vide ante p-
133). As it appears to us an incongruous matter in the chapter of
रसबन्धन, we have kept it separate from the texts of other MSS.

वैक्रान्तस्य तु भागैकं^१ चाष्टभागन्तु^२ सूतकम् ।
 कनकस्य तु समांशं द्विपदी^३रसटङ्कणम् ॥ २ ॥
 नष्टपिष्टं च शुष्कं च^४ धातं^५ खोटी भवेत् प्रिये ।
 सौवीरं टङ्कणं काचं दत्त्वा दत्त्वा तु^६ शोधयेत् ॥ ३ ॥
 समहेन्नि^७ समावर्त्य सूतं^८ मूपागतं ततः^९ ।
 समांशभक्षणं तं तु^{१०} शहसूतेन^{११} कारयेत् ॥ ४ ॥
 वैक्रान्तं पीडयामेन^{१२} पूर्वयोगेन धामयेत् ।
 दशसंकलिकायोगात् वेधो दशगुणीत्तरः^{१३} ॥ ५ ॥
 [सप्तसंकलिकायोगो वेधो दशगुणीत्तरः ।
 वैक्रान्तो चक्षवत् ज्ञेयो नात्र कार्ष्ण्यं विचार^{१४} ॥ ६ ॥
 पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि प्रयोग भुवि दुर्लभम् ॥ ६ ॥
 वैक्रान्तसत्त्वं देवेशि पारदेन समन्वितम्^{१५} ।

- (1) D reads न भागैक, which seems to be incorrect. K has only भागैक and wants वैक्रान्तस्य तु (2) B and My read सप्तभागं तु (3) I reads द्विपदी (4) नष्टपिष्टं च शुष्कं च, a variant in B and My नष्टपिष्टं च तु च, a variant in K (5) B and K read धात (6) D has दत्त्वा दत्त्वा च, which is not clear in sense K reads च in place of तु (7) K reads समे हेन्नि, wherein the last word is grammatically incorrect (8) B and My read सूक (9) D has मूपागतं यत, which appears to be incorrect K has also मूपागतं (मूपा=मूपा) (10) K reads समांशभक्षणं ततः (11) D and K read शहसूतेन (12) वैक्रान्तं पीडयामेन, a reading in D (13) B reads सप्तसंकलिका भवेत्तु (14) The portion within brackets is found only in B (15) I reads समन्वितं which is incorrect

जारितं समहेन्ना तु शिलाभाण्डे निधापयेत्¹ ॥ ७ ॥
 मासमात्रोपितं² भूमौ समुद्धृत्य³ प्रयत्नतः ।
 एष देवि रसो दिव्यो देहद्रव्यकरो भवेत् ॥ ८ ॥
 वैकान्तकास्तु ये⁴ केचित् त्रिफलाया रसेन च ।
 भूम्यामलकसारेण वसुभट्टरसेन च⁵ ॥ ९ ॥
 एकैकं देवि सप्ताहं⁶ खेदिता मर्दितास्तथा⁷ ।
 सुभाता भूकम्पाया⁸ खीटो भवति चाक्षयः⁹ ॥ १० ॥
 कान्तं रूप्यं सकनकं¹⁰ पारदं चैव योजयेत् ।
 शुक्लं तृतीयभागन्तु¹¹ स्त्रीतोऽङ्गन¹² समन्वितम् ।

(1) D, K and My read शिलाभाण्डेन दापयेत्, which has no clear sense

(2) D reads erroneously मासमात्रोपितं (3) D reads सभाच्छा. K reads समुद्धृत्य The former has no sense, and the latter is grammatically incorrect (4) वैकान्तकास्तु ये, a variant in D, which is incorrect

(5) वसुभट्टे रसायने, a variant in D वसुभट्टरसेन वा, a variant in K (6) D reads सप्ताह K reads देवी Both are incorrect.

(7) B has खेदितमर्दितस्तथा D and K have खेदिता मर्दितास्तथा We have adopted the reading of M, as there are वैकान्तका in the 9th śloka. (8) सुभातो भूकम्पाया, a variant in D सुभातो भूक

म्पाया, a variant in K M reads सुभाता (9) B reads चाक्षय. M reads वाही भवति चाक्षय, which is incorrect (10) B reads कान्तं

रूप्यं सकनकं K reads कान्तं रूप्यं सकनकं M and My read कान्तं रूप्यं सकनकं

(11) D reads तृतीयभाग तु (12) B and K read स्त्रीतोऽङ्गन

तत् भातं खोटता याति^१ देहलोडकरं भवेत् ॥ ११ ॥

श्वेतवैक्रान्तचूर्णन्तु^२ ह्यमूत्रेण^३ मर्हयेत् ।

आदौ सुस्त्रिभमादाय^४ पले पलगत क्षिपेत् ॥ १२ ॥

तारस्य जायते भस्म विग्रुहस्कृतिकाकृति^५ ।

तद्भस्म मेलयेत् सूते^६ समभारी^७ विचक्षणः ॥ १३ ॥

चारयेत् रजतं सूते^९ ह्यमूत्रेण मर्हयेत् ।

पुटयेदन्धसूपायां^९ क्रमेण^{१०} मृदुवह्निना ॥ १४ ॥

क्रामणेन समायुक्तं^{११} मूषामध्ये^{१२} विचक्षणः ।

अहोरात्रं^{१३} विरात्रं वा भवेदग्निसहो रसः^{१४} ॥ १५ ॥

स्पर्शनात् सर्व्वलोहानि^{१६} रजतञ्च^{१६} करिष्यति ।

- (1) B has त भातं, which is incorrect D reads सुभात K wants सु and reads only भात M and My read त भात which is inc (2) D reads erroneously वधे तु (3) D reads ह्यमारेण (4) This charana and the next seven are not found in D K has सुस्त्रिभमादाय (5) B reads विग्रुह स्कृतिकाकृति K, M and My read विग्रुहस्कृतिकाकृति, which is gram incorrect (6) M has वैस्यत् सूत, which is incorrect (7) B, M and My read समभाग (8) B wants सूत, which mars the metre K reads रजत सूत M reads रजित सूत Both are incorrect (9) D and K read मृदायां instead of मूपायां (10) B reads क्रामने, which seems to be the error of the scribe (11) This hemistich is not found in D and M (12) B and K read मूषामध्ये (= मूषामध्ये) (13) M reads एकरात्र (14) D and K have भवेदग्निसहोदरे which has no clear sense (15) D has सर्व्वलोहानां This charana and the next six are not found in h. (16) D reads रजतञ्च

भक्षिते^१ वक्ष्यमाणेन जरादारिद्र्याग्नम् ॥ १६ ॥

रक्तस्य वक्ष्यते कर्म^२ जरादारिद्र्याग्नम् ।

सप्तधा भावयेत्तस्य^३ व्याघ्रीकन्दाग्भसा रजः ॥ १७ ॥

पलं तस्य पलं हेम्नः पलं शुद्धरसस्य च^४ ।

शुभं भस्म भवेत् सर्व्व^५ पुनर्हेमशतं^६ क्षिपेत् ।

तद्भस्म जायते क्षिप्रं^७ शुद्धहेमसप्तप्रभम् ॥ १८ ॥

तद्भस्म रसराजे तु पुनर्हेम्ना च मेलयेत्^८ ।

भवेदग्निसहो देवि^९ ततो रसवरो भवेत्^{१०} ॥ १९ ॥

स्पर्शवेधी भवेत् सूतः^{११} कीटिवेधी महारसः ॥ २० ॥

रक्तवैकान्तसत्त्वं च^{१२} हेम्ना तु^{१३} सह मेलयेत् ।

- (1) This hemistich is not found in D, M and My. (2) रक्तस्य च कर्मे कर्म, a variant in D, which has no sense M reads काम instead of कर्म (3) D reads चरयेत् सत्व. (4) पलं शुद्धरसं सस्य च, a variant in B, which seems to be incorrect. (5) M has शुद्धभस्म भवेत् सत्त्वं (6) D and K read हेमशतम्. M reads हेमशता, which is grammatically incorrect (7) B and K read सर्व्वे (8) D reads तु क्षिपयेत् M reads तु instead of च (9) K reads erroneously भवेदग्नीसहो देवी (10) ततो रसवराग्ने, a variant in B ततो रसवरो भवेत्, a variant in D ततो रसवरो भवेत्, a variant in K. We have adopted the reading in M and My. (11) D reads स्पर्शवेधा, which is incorrect. K has an incomplete charapa—स्पर्शवेत्सुत. (12) B and D read कृत्वे च M and My read कृतम् (13) M reads च

समं तं जारयेत् सूतं^१ सारयित्वा समेन तु ।
 सहस्राशेन लोहानि वेधयेन्नात्र संशयः ॥ २१ ॥
 कृष्णवैक्रान्तभागैकं शुद्धसूतपलाशकम्^२ ।
 एकत्र मर्दयेत् खल्ले चूर्णं च भवति द्वयम्^३ ॥ २२ ॥
 अस्य चूर्णस्य भागैकं^४ हिमभागसहस्रकम् ।
 एकत्र मर्दयेत् तावत् यावद्दक्ष तु जायते^५ ॥ २३ ॥
 धमेत्तच्चान्धमूपाया^६ यावत् खोटो^७ भविष्यति ॥ २४ ॥
 समाशमक्षणं^८ तस्य शुद्धसूतं तु कारयेत्^९ ।
 वेधयेत् सर्व्वसोहानि स्पर्शमात्रेण पार्व्वेति^{१०} ॥ २५ ॥
 तच्चूर्णमभ्रक^{११} चैव रसेन सह मर्दयेत् ।
 एकत्र मर्दयेत्तावद्यावद्दक्ष प्रजायते^{१२} ॥ २६ ॥

- (1) B has जायते सूते D has जारयेत् सूत K has जायते सूत M has तत्पुत्र जारयेत् सूते (2) D has त च सूत पलाशक K has हिमभाग सहस्रक M has शुद्धसूतपलाशक (3) K wants this charaṇa and the next four My reads ध्वम् (4) M reads भागैक which is incorrect (5) This hemistich and the next one are not found in D (6) भवेत् चान्धमूपाया, a variant in B तदभ्रकवैदम्भमूपाया, a variant in M (7) B reads खोटो. M reads खोटो (8) B has समाशमक्षण. M has समाशमक्षणं (9) M has खोटिकां कारयेत् शुद्ध (10) B reads वेधता K reads पार्व्वेति, which is grammatically incorrect M and My read वैसता (11) D reads तच्छूर्णं गभ्रक (12) B reads यावद्दक्ष तु जायते, which is partly incorrect This hemistich and the next four are not found in D, M and My

धमेत्तदन्धमूषाया¹ यावत् खोटो भविष्यति ।
समाशं भक्षण² तस्य पिष्टिका³ कारयेद्बुधः ॥ २७ ॥
वेधयेत् सर्वलोहानि स्वर्गमात्रेण हेमता⁴ ।
तच्चूर्णमभ्रकं चैव रसेन सह मर्दयेत् ॥ २८ ॥
स्वेदयेज्जारयेच्चैव⁵ ततो वह्निसहो भवेत् ।
स रस⁶ सारितश्चैव सर्वलोहानि विध्यति ॥ २९ ॥
पीतवर्णेऽपि⁷ वैक्रान्ते रक्तक्षणाविधिर्मतः⁸ ॥ ३० ॥
पीत⁹वैक्रान्तचूर्णं तु हेमचूर्णसमन्वितम्¹⁰ ।
पीताभ्रकस्य चूर्णेन¹¹ मेलयित्वा महारस ।
स्वेदितो मर्दितश्चैव मासादग्निसहो रसः ॥ ३१ ॥
खेतं पीतं तथा क्षुण्यं रक्तवर्णं तथैव च¹² ।
एव चतुर्विधा वर्णा¹³ वैक्रान्ते षड्वर्णिनि ॥ ३२ ॥
वज्रस्थाने तु वैक्रान्तो¹⁴ मेलनं परमं मतम् ।

(1) B reads भवेत्तदन्धमूषायां

(2) K reads भावयेत्

(3)

B reads पीठिका

(4) B and K read हेमतां, which seems to be

incorrect

(5) M reads स्वेदयेज्जारयेच्चैव

(6) D reads सारसा

M reads सारितः. Both the readings seem to be incorrect.

(7) D

reads सितवर्णेऽपि, which is incorrect, सितवर्णं being already mentioned

in the 12th śloka.

(8) B reads रक्तक्षणाविधिर्मतः, which appears to be

incorrect

K reads रक्तक्षणादिकर्मतः

(9) D reads पीत.

(10) हेमचूर्ण-

समन्वितम्, a variant in B

हेमचूर्णे समन्वित a variant in K

(11) D and

K have चूर्णे तु

(12) This hemistich and the next three are not

found in D, M and My

(13) B reads चतुर्विधो वर्णा

(14) B

reads वज्रस्थाने तु वैक्रान्तः, which seems to be incorrect

देहलोहकरो यद्य^१ पारदो लौहवत्^२ प्रिये ॥ ३३ ॥
 नीलवर्णस्तु वैक्रान्तो^३ म्रियते^४ रससयुतः ॥ ३४ ॥
 कृष्णाभ्रकेण^५ सहित मधुसपिर्युत च यत् ।
 मच्चयेन्मण्डल देवि जीवेच्चन्द्रार्कतारकम् ॥ ३५ ॥
 यस्य यस्य हि यो योग तस्य तस्य प्रयोगतः ।
 मेलयित्वा रस गुष्णा-मान चिमधुसयुतम् ॥ ३६ ॥
 पथ्य चीराज्यशाल्यद्र^६ भोज्यमन्यच्च^७ वर्जयेत् ॥ ३७ ॥
 [एकान्ते मच्चिकामध्ये निर्वास संस्थितो नरः ।
 रसमृत्पुञ्जयो मन्त्र सदा जप्यो हृदन्तरे ॥
 पशूना विमुखस्तत्र स्त्रीणा चैव न दर्शनम् ।
 भस्मोद्भूलितसर्वाङ्गो मन्त्रध्यानपरायणः ।
 वक्षर क्रमते मर्त्तगस्तस्य सिद्धिर्न सशय ॥]^८
 वैक्रान्तसत्त्वसयुक्त^९ लुङ्गाम्ने मर्दयेद्रसम्^{१०} ।

(1) K reads यस्य (2) K reads पारदी स हवत् (3) After
 this charana we find the following hem stich in B only—

अपिमध्ये यथा सिद्धे अचक्षसा सद्दतरसा ।

which we have rejected for its incongruousness (4) D reads

मृत्तये M reads मृदये Both are incorrect (5) This sloka and

the next forty three (i e 35—78) are not found in B (6) D has

खोट चारज्यशाल्यद्र M has वीर चीराज्यशाल्य त My has खोट वैक्रान्तशाल्यद्र

(7) D reads भोज्यमन्यत् (8) The portion within brackets is found

only in K MS (9) D reads वैक्रान्त सत्वसयुक्त, which seems to be

inc. K reads सत्वसयुक्तो which is gram inc. (10) D and K have

वृग म्नेन मर्दयेद्रसम् M has तसुद्राम्नेन मर्दयेत् which appears to be inc.

तापयेत् कोष्ण^१तापेन जलेन^२ परिपूरयेत् ॥ ३८ ॥
 सत्त्व सूतञ्च समिश्रा^३ धमेत् स्याद्रसवन्धनम्^४ ।
 बह रस^५ मुखे चिक्षा भूमिच्छिद्राणि पश्यति^६ ॥ ३९ ॥
 निष्कमेक च वैक्रान्तम्^७ अश्वसूत्रेण मर्दयेत् ।
 दिनमेकमिद देवि मर्दयित्वा मृतो भवेत् ॥ ४० ॥
 चतुर्दिनमिद कृत्वा सम सूत समानयेत्^८ ।
 मर्दन स्वेदन चैव पूर्ववच्छुद्धमानस^९ ॥ ४१ ॥
 सप्तहन्धनमेकैक^{१०} सप्ताष्टमपल^{११} भवेत् ।
 मर्दयेन्मातुलुङ्गाम्बै^{१२} चतु पष्टिपुट ददेत् ।
 उदयारुणसकाश, सञ्ज्वलीहानि वेधयेत् ॥ ४२ ॥
 कृष्णाम्बकस्य सत्त्व च रस हिमसम भवेत् ।

(१) संतापयेत् च a variant in D My has कृष्ण (2) K reads जलेना-

M reads जलेन (3) D reads साच सूत च समिश्रा K reads सत्त्व सूत

च समिश्रा M reads सत्त्वसूतञ्च समिश्रा which is inc. (4) धमेत्

रसवन्धनम् a variant in D धामयेत् रसवन्धनम् a variant in M (5) D

reads बह रस wh ch is incorrect K reads बहुरस (6) D reads

पश्यति wh ch is incorrect K reads भूमौच्छिद्राणि which is also incorrect

(7) M reads निष्कमेकञ्च सञ्क्रान्त which is an error of the scribe (8)

D reads सम मयेत् M reads धमयेत् (9) जायते शुद्धमानस, a

variant in D (10) K reads सत्त्व वधनमेकैक (11) D and

K read सप्ताष्टमपल M reads सप्तमाष्टपल My reads सप्तमाष्टपल (12)

K reads विगाहनै M reads सुहावन This charapa and the next five

are not found in D

निक्षिप्य वक्षमूपायां¹ धमित्वा खीटतां नयेत्² ॥ ४३ ॥
 बद्धं रसं मुखे³ चिह्ना ह्यजरामरतां व्रजेत् ॥ ४४ ॥
 तेनैव भक्ष्यं संमित्यं कृष्णाभ्रकसमं⁴ भवेत् ।
 शल्याविशल्या⁵मूलस्य वारिणा मर्द्दयेद्दिनम् ॥ ४५ ॥
 भ्रमरायन्त्र⁶मध्यस्थं पुटं सप्तदिनं भवेत्⁷ ।
 तच्छुद्धं भक्ष्यं सेव्यं स्यात्⁸ गुञ्जामानं तु मण्डलम्⁹ ॥ ४६ ॥
 एकाद्यं पञ्चमं मध्यं¹⁰ पुनरेकं प्रशस्यते¹¹ ।
 पूर्व्वदृढबन्धनाद्देवि¹² कीटिवेधी महारसः ॥ ४७ ॥

॥ इति वैक्रान्तबन्धः ॥

रक्तवर्णमयस्कान्तं¹³ लाघारससमप्रभम् ।

भिक्षं स्त्रीरक्त¹⁴संकाशं तच्चूर्णं सूतसंयुतम् ।

- (1) D and K read वक्षमूपायां. M reads सर्वमूपायां (2) D reads व्रजेत्. M reads खीटतां. (3) D reads बद्धरसं मुखे. M reads बद्धं रसं मुखे. (4) D reads कृष्णाभ्रकसमं, which has no clear sense (5) D has शल्याविशल्या. M and My have शल्यानि प्रस्य, which is inc. (6) K reads भ्रमरीयन्त्र. No mention is made of this apparatus (यन्त्र) in the रसप्रदसमुच्चय (7) D reads वदेत्. (8) तं गुञ्जामानं स्यात्, a variant in D. तच्छुद्धं भक्ष्यं सेव्यं च, a variant in K (9) कीटिवेधी कल्याणवर्त नर, a variant in K. (10) D reads एकाद्यापञ्चमं मर्द्दं, which is unintelligible. My reads मर्द्दं (11) This hemistich is not found in K. (12) K reads पूर्व्वदृढबन्धनाद्देवि, which seems to be inc. (13) D has रक्तवर्णं भवेत् काल. M has रक्तवर्णस्य काल (14) D and K read भिक्षस्त्रीरक्त. M reads भिक्षचैद्रक्त.

मर्ह्येच्छागरक्तेन धातं खोटो^१ भवेत् प्रिये ॥ ४८ ॥

स स्रुतः शतवेधी तु^२ सर्व्वव्याधिहरो भवेत्^३ ।

शुटिकां धारयेदक्ते जीवेद्वर्षसहस्रकम् ॥ ४९ ॥

पीतवर्णमयस्कान्तं भिन्नं^४ हेमसमप्रभम् ।

वेधयेत् सर्व्वलोहानि स्वर्गमात्रेण सुन्दरि^५ ॥ ५० ॥

इति कान्तवन्धः ॥

लाङ्गली करवीरञ्च^६ चित्रकं गिरिकर्णिका^७ ।

स्त्रीस्तन्यं^८ टङ्गसौवीरं मूपालेपन्तु^९ कारयेत् ॥ ५१ ॥

चपलाद्दिगुण स्रुतं^{१०} स्रुताद्दिगुणकाञ्चनम्^{११} ।

नष्टपिष्टं तु तत् कुर्यात् अश्वमूपागतं^{१२} धमेत् ॥ ५२ ॥

तत्र स्थितो रसेन्द्रोऽयं^{१३} खोटो भवति शोभनः^{१४} ।

(1) D and K read वनात्, which is not correct M reads धातं बंदो.

(2) D has an incomplete charana— स्रुत शतवे तु (3) D reads

शतव्याधिहरो भवेत्. K wants this charana and the next four ones

(4) D and My read भिन्न, which seems to be incorrect (5) द्राव

येत् स्वर्गमात्रेण सर्व्वलोहानि सुन्दरि, a variant in M (6) D reads

कनकवीरा (7) K reads गिरिकर्णिका (8) K reads स्त्रीस्तन्य

(9) Both D and K read मूपालेप तु, which is not correct. (10)

चपलाद्दिगुण स्रुत is the variant in D, M and My, which is inc चपलाद्दि

गुण स्रुत तु is the variant in K, which is also incorrect. (11) M

and My read erroneously स्रुताद्दिगुणकाञ्चनम् (12) Both D and

K read अश्वमूपागत, which is incorrect. (13) K reads रसेन्द्रा,

which is absurd. (14) D reads शोभने शोभो भवति शोभन, an in

correct variant in M

शताश^१ वैधयेन्नाग गुच्छावर्णस्तु जायते^२ ॥ ५३ ॥
 तेन नागशताशेन शुल्व रत्ननिभ भवेत् ।
 तेन शुल्वशताशेन^३ तार विध्यति काञ्चनम् ॥ ५४ ॥
 चपलस्य तु षड्भागा^४ तारभागास्तु सप्त च^५ ।
 अष्टौ कनकभागास्तु^६ नव भागा रसस्य तु^७ ॥ ५५ ॥
 त्रिशद्भागा मिलित्वा तु भवन्ति सुरवन्दिते ॥ ५६ ॥
 चित्रक करवीर च लाङ्गली गृध्रविट् तथा^८ ।
 मर्हित मातुलुङ्गाम्ने^९ मूपालेपन्तु^{१०} कारयेत् ॥ ५७ ॥
 अन्धयित्वा धमेद्देवि^{११} खोटो भवति शोभनः^{१२} ।
 तेन खोटशताशेन^{१३} विद्धो नागोऽरुणो भवेत् ॥ ५८ ॥
 तेन नागेन विद्ध तु^{१४} शुल्व गुच्छानिभ^{१५} भवेत् ।
 तेन शुल्वेन तार तु विद्ध^{१६} भवति काञ्चनम् ॥ ५९ ॥

- (१) D reads शताशिन K reads शताशि (२) D has गुच्छावस्य तु
 which is inc My has कारयेत् (३) M reads नागशताशिन which seem
 to be inc (४) K reads षड्भाग M reads षड्भाग which r
 inc (५) सप्त च तारभागा a variant in D K and M read तारभागस्तु
 wh ch is inc My reads तार भागस्य which is also inc (६) Both D
 and M have कनकभागस्तु which is inc (७) M reads च (८) लाङ्गली
 गिरिकविका a variant in D (९) मातुलिङ्गाम्ने is the reading in K
 (१०) K reads मूपालेप तु (मूषा=मूषा) (११) My has माधयित्वा M
 has भवेद्देवि (१२) Both D and M read शोभने M reads खोटः (१३)
 M reads शौशताशिन We do not find 66 (58—124) 4lokas in D
 (१४) M has तन् instead of तु My has विट् तु (१५) M and My
 read गुच्छाव
 (१६) M reads विद्ध, which is inc

हेमाभ चपल^१ देवि पादाङ्गन^२ तु सयुतम् ।
 पादेन^३ कनक दत्त्वा कुनद्या मर्हयेत् क्षणम् ॥ ६० ॥
 लाङ्गली चित्रकञ्चैव स्त्रीस्तन्य करवीरकम्^४ ।
 षट्प्रविष्टा तथा^५ सर्वं मूपात्पे^६ तु कारयेत् ॥ ६१ ॥
 तन्मध्ये तु स्थित धात खोटो भवति शोभन^७ ।
 पूर्वोक्त वेधयेदेत^८ निर्वीज कनक भवेत् ॥ ६२ ॥
 [सुतमे लोहपात्रे च क्षिपेच्च पलपूर्णकम् ।
 सर्वोज पारदं कृत्वा चपलस्य तु वापयेत् ।
 लाक्षाभो बध्यते सूतो गजेनेव महागज ॥]^९

॥ इति चपलबन्धः ॥

शुद्धसूतपलैक तु^{१०} पलैक गन्धकस्य च^{११} ।

एकीकृत्याथ समर्द्ध धुत्तूरस्य रसेन च^{१२} ॥

भावयेच्चक्रयोगिन^{१३} भस्मोभवति सूतकम्^{१४} ॥ ६३ ॥

- (1) हेमाभचपल is the reading in M (2) M reads पादोङ्गन
 which is inc. (3) M and My read पारदे (4) करवीरकम् is the
 reading in M (5) M has षट्प्रविष्टतया which is inc My reads
 तत (6) K reads सुखात्प which is inc (7) बोद्धो भवति शोभन,
 a variant in M After this My has the following hemistich—तेन
 खोत्रप्रताशिन विद्धो नागोऽरुचो भवेत् । (8) K reads वेधयेदत, which is
 inc (9) The portion with a brackets is found only in M and
 My (10) K reads बह in place of शुद्ध M reads च instead of तु
 (11) K reads तु (12) धुत्तूरसकेन तु a variant in K (13)
 M and My read सारवेचक्रयोगेन (14) भस्म भवति सूतक is the
 variant in M

अन्धमूपागतं धातं खोटो भवति शोभनः ।
 सूतं हेम च^१ नागं च चन्द्राकौ^२ चापि वेधयेत् ॥ ६४ ॥
 पल्लिकं शुद्धसूतस्य कर्पिकं गन्धकस्य च^३ ।
 मर्दयेत् सिन्धुखले तु^४ देवदालीरसप्लुतम्^५ ।
 मर्दयेत्तु कराङ्गुल्या^६ गन्धपिष्टिसु^७ जायते ॥ ६५ ॥
 जम्बीरार्द्ररसेनैव^८ दिनमेकन्तु मर्दयेत् ।
 पलाशमूलक्वाथेन मर्दयेत् त्रिदिनं ततः^९ ॥ ६६ ॥
 पञ्चद्रावकसंयुक्तां वटिका कारयेत् शुभाम्^{१०} ।
 पलाशमूलकल्केन वटिका ता प्रलेपयेत्^{११} ॥ ६७ ॥
 धमेत् खोटो भवेच्छेतः^{१२} काचटङ्गणयोगतः ।
 शोधयेत् तत् प्रयत्नेन यावन्निर्मलतां व्रजेत्^{१३} ॥ ६८ ॥
 तत्खोटं रञ्जयेद्देवि^{१४} त्रिगुणं पत्रगं ततः ।
 यतसो रञ्जयेत् पश्चात् शुद्धाम्बक^{१५}कपालिना^{१६} ॥ ६९ ॥

(1) K reads हेम च, which is unusual M reads सितहेम च

(2) M and My read चन्द्राकौ (3) K has an incomplete charapa

कस्य च (4) सिन्धुखलेन is the reading in K and My (5)

M has देवदालीरसैश्चट. (6) चाचटैवापि सम्बन्ध an incomplete variant

in M (7) M reads गन्धपिष्टिसु. (8) अविरस्य रसेनैव, a variant

in M and My (9) त्रिदिनं मर्दयेत्ततः, a variant in M. (10) M reads

इदाम् (11) K reads तु लेपयेत् (12) M reads erroneously

खोटो भवेत्तु चेतः (13) K has तन्निर्मलतां व्रजेत् M has यावन्निर्मलतां व्रजेत्

Both are incorrect (14) M has तसोऽपि जायते देवि My has त खोट

कारयेद्देवि (15) M reads शुद्धाम्बक (16) My reads कपालिका

शुल्वे तारे च खोटोऽयं^१ सहस्राशेन वेधकः^२ ॥
 गन्धकीम हते सूते^३ मृतलोहानि^४ वाहयेत् ॥ ७० ॥
 पुनर्हेम समावर्त्य समांश भक्षणं^५ कुरु ।
 जारिते शुल्वतारे च^६ घोष^७ विध्यति सूतकः^८ ॥ ७१ ॥
 रस^९ हेमसमं कृत्वा पिष्टिकाद्धेन गन्धकम्^{१०} ।^१
 द्विपदीरजसा युक्तं मर्दयेद्वह्णान्वितम् ॥ ७२ ॥
 नष्टपिष्टं च तत् शुल्व^{११} धातं खोटो भवेत्ततः^{१२} ।
 सौवीर टङ्गणं काचं दत्त्वा दत्त्वा तु गोधयेत्^{१३} ॥ ७३ ॥
 अक्षीणो मिलते हेम्नि^{१४} समावर्त्तसु जायते ।
 समांश भक्षणं हेम्नि^{१५} शुद्धसूतेन कारयेत् ॥ ७४ ॥
 नष्टपिष्टं च तच्छुल्वं^{१६} धातं खोटो भवेत्ततः^{१७} ।

- (1) M reads वोटोय (2) M reads वेधयेत् (3) गन्धके मिलिते सूते, a variant in M गन्धकेन हिते सूते a variant in My. (4) K reads मृतलोहानी, which is gram inc (5) K has समांशग्रण, which has no sense at all (6) शरीतशुल्वतार, a variant in M, which is unintelligible जारितं शुल्वतारे च a variant in My (7) K reads घोष, which appears to be incorrect (8) M and My read सूतकम् (9) M reads रस My reads रस which is incorrect. (10) K and My read गन्धक M reads गन्धकी, which appears to be incorrect (11) M and My read शुक् (12) आतो भवति खोटक, a variant in My (13) This hemistich and the next four are not found in M (14) My reads मिलति हेमा (15) My reads न तु (16) My reads तच्छुल्व. (17) This hemistich is written in My after the next hemistich

द्विपदीरजसा युक्त मर्दयेत् टङ्गणान्वितम् ॥ ७५ ॥
 चन्द्रार्कपीडशाशेन^१ विहं भवति काञ्चनम् ।
 हेमार्हं मिलित तत्तु^२ माहृकासमता^३ व्रजेत् ॥ ७६ ॥
 कुर्यात् संकलिकायोगात्^४ वेध^५ दशगुणीतरम् ।
 यथा हेमि तया तारेऽध्यादिवीजानि योजयेत्^६ ॥ ७७ ॥
 तृतीयसकलावह^७ पट्शताशेन वेधयेत्^८ ।
 चतुर्गुणेन तेनैव सहस्राशेन काञ्चनम् ॥ ७८ ॥
 अनेन क्रमयोगेण सप्त सकलिका यदि ।
 कुरुते काञ्चन दिव्यमष्टौ लोहानि सुन्दरि^९ ॥ ७९ ॥
 त पुनर्धूर्णयित्वा तु^{१०} पुटेऽस्म प्रजायते^{११} ।
 सर्वव्याधिहरो देवि^{१२} पलैके तस्य भक्षिते ॥ ८० ॥
 द्विपले^{१३} ब्राह्ममायुष्य^{१४} त्रिपले^{१५} वैष्णव भवेत् ।

- (1) M and M₃ read चन्द्रार्क पीडशाशेन (2) M reads हेमाल्
 which appears to be incorrect M₃ reads त तु (3) M has मापका,
 which has no clear sense (4) संकलिकायोगात् is the variant in M
 (5) M reads वेध (6) स्याद्वीजानि योजयेत् an incomplete charana
 in K स्याद्वीजानि योजितम् a variant in M M₃ reads व्याधिवीजानि
 योजित. (7) तृतीयसकलावह a variant in M (8) पट्शते नाम
 वेधक a variant in K and M₃ which is partly incorrect (9) M
 reads विधति (10) B wants तु (11) Both B and M read
 पुटेऽस्म भवति M₃ reads स्तोत्रद्वयं जायते (12) M₃ reads सर्व
 व्याधि हरिद्वि, which is incorrect (13) K reads द्विपल. M₃ reads
 द्वेपल which is incorrect (14) B and M₃ read ब्राह्ममायुष्य K reads
 ब्रह्ममायुष्य (15) K reads त्रिपल M₃ reads त्रिपले which is incorrect

चतुःपले तु रुद्रत्व मीशः^१ पञ्चपले भवेत् ॥ ८१ ॥
 षट्पले भक्षिते देवि सदाशिवतनुर्भवेत् ॥ ८२ ॥
 सूतकं गन्धकं तारं^२ मेघवल्लीरसेन च^३ ।
 त्रिदिनं मर्हयेत्तीक्ष्णं^४ वङ्गपादेन मेलयेत्^५ ।
 अश्वमूपागतं धातं वङ्गं स्तम्भयति क्षणात् ॥ ८३ ॥
 चूर्णितं गन्धकं देवि मर्कटी^६रसभावितम् ।
 भावयेच्छतवारासु जीव^७भस्म तु गच्छति ॥ ८४ ॥
 दीपयेन्मृन्मये^८ पात्रे रसेन सह संयुतम् ।
 तापयेद्द्रवितापेन मर्कटी^९रससंयुतम् ।^{१०}
 गन्धकं ग्रसते सूतः^{११} पिष्टिका^{१२} भवति क्षणात् ॥ ८५ ॥
 तिलपर्णी^{१३}रसेनैव गन्धकं भावयेत् प्रिये ।
 सप्त वारांसु देवेशि ह्यायाशुष्कं पुन पुनः ॥ ८६ ॥
 शोधितं पातितं सूतं पलैकप्रमितं^{१४} प्रिये ।

- (1) All the texts read ईश , but ऐश is proper (2) M reads, कान्त
 (3) मेघवल्लीरसे समा, a variant in B अष्टवल्लीरसेन च, a variant in K. मेघवल्लीरसेच्छह, a variant in M. मेघवल्लीरसे समा, a variant in My
 (4) M and My read मर्दयच्छूल्य. (5) धकपत्रेषु सिपयेत् a variant in M वङ्गपादेन मेषयेत् a variant in My (6) My reads कर्कोटी
 (7) My reads वीज. (8) B and My have दापयन्मृन्मये M has तापयन्मृन्मये (9) My reads कर्कोटी. (10) This hemistich is not found in K (11) K reads सूत (12) M reads पिष्टिका
 (13) K reads तिलपर्ण (14) B and My read पलैक प्रमित, which is not correct K reads पलैक द्रवत which is senseless

द्विपदीरजसा युक्त मर्हयेत् टङ्गणान्वितम् ॥ ७५ ॥
 चन्द्रार्कपोडशाशेन^१ विह भवति काञ्चनम् ।
 हेमार्ह मिलित तत्तु^२ माट्टकासमता^३ व्रजेत् ॥ ७६ ॥
 कुर्थात् सकलिकायोगात्^४ वेध^५ दशगुणोत्तरम् ।
 यथा हेन्नि तथा तारेऽप्यादिवीजानि योजयेत्^६ ॥ ७७ ॥
 तृतीयसकलावह^७ पट्टगताशेन वेधयेत्^८ ।
 चतुर्गुणेन तेनैव सहस्राशेन काञ्चनम् ॥ ७८ ॥
 अनेन क्रमयोगेण सप्त सकलिका यदि ।
 कुरुते काञ्चन दिव्यमष्टौ लोहानि सुन्दरि^९ ॥ ७९ ॥
 त पुनर्दूर्णयित्वा तु^{१०} पुट्टेऽस्म प्रजायते^{११} ।
 सर्व्वव्याधिहरो देवि^{१२} पल्लिके तस्य भजिते ॥ ८० ॥
 द्विपले^{१३} ब्राह्ममायुष्य^{१४} त्रिपले^{१५} वैष्णव भवेत् ।

- (1) M and My read चन्द्रार्क पोडशाशेन (2) M reads हेमार्क
 wh ch appears to be incorrect My reads स तु (3) M has मापका
 which has no clear sense (4) अङ्गलिकायोगात् is the variant in M
 (5) M reads वेध (6) स वीजानि योजयेत् an incomplete charana
 in K अप्यादिवीजानि योजितम् a variant in M My reads अप्यादिवीजानि
 योजित. (7) तृतीयसकलावह a variant in M (8) पट्टगतान
 वेधक a variant in K and My wh ch is partly incorrect (9) M
 reads विहति (10) B wants तु (11) Both B and M read
 पुट्टेऽस्म जायते My reads पुट्टेऽस्म जायते (12) My reads सर्व
 व्याधि हरेदेवि wh ch is incorrect (13) K reads द्विपल My reads
 द्वपल wh ch is incorrect (14) B and My read ब्राह्म मायुष्य K reads
 ब्राह्म मायुष्य (15) K reads द्विपल My reads त्रिपल wh ch is incorrect

चतु.पले तु रुद्रत्व मीग.^१ पञ्चपले भवेत् ॥ ८१ ॥
 पट्पले भक्ति देवि सदागिवतनुर्भवेत् ॥ ८२ ॥
 सूतकं गन्धकं ताम्रं^२ मेपवल्लीरसेन च^३ ।
 त्रिदिनं मर्दयेत्तीक्ष्णं^४ वङ्गपादेन मेलयेत्^५ ।
 अश्वसूपागतं धातं वङ्गं स्नाभयति क्षणात् ॥ ८३ ॥
 चूर्णितं गन्धक देवि मर्कटी^६रसभावितम् ।
 भावयेच्छतवारासु जीव^७भस्त्र तु गच्छति ॥ ८४ ॥
 दीपयेन्मृन्मये^८ पात्रे रसेन सह संयुतम् ।
 तापयेद्द्रवितापेन मर्कटी^९रससंयुतम् ।^{१०}
 गन्धकं प्रसते सूत.^{११} पिष्टिका^{१२} भवति क्षणात् ॥ ८५ ॥
 तिलपर्णी^{१३}रसेनैव गन्धकं भावयेत् प्रिये ।
 सप्त वारासु देवेगि छायाशुष्क पुन पुन^{१४} ॥ ८६ ॥
 गोधितं पातितं सूतं पलैकप्रमित^{१५} प्रिये ।

- (1) All the texts read ईग, but ऐग is proper (2) M reads काम
 (3) मेपवल्लीरसे ममा, a variant in L चटवल्लीरसेन च, a variant in K. मेपवल्लीरसेन च, a variant in M. मेपवल्लीरसे ममा a variant in My
 (4) M and My read मर्दयेत्क्षुण्ण. (5) वङ्गपादेन मेपयेत् a variant in M वङ्गपादेन मेपयेत् a variant in My (6) My reads कर्कटी
 (7) My reads जीव. (8) B and My have दीपयेन्मृन्मये M has तापयेन्मृन्मये
 (9) My reads कर्कटी (10) This hemistich is not found in K (11) K reads सूत (12) M reads पिष्टिका
 (13) K read तिलपर्णि (14) B and My read सप्तैकं पुन, which is not correct K reads सप्तैकं पुन which is senseless

मूपामध्ये^१ विनिक्षिप्य नरेन्द्ररस^२संयुतम् ।
 जारयेद्वालुकायन्त्रे भावित गन्धक^३ पुन ॥ ८७ ॥
 वृष्टि वृष्टि^४ प्रदातव्य गन्धकञ्च पुन पुन ।
 अनेन क्रमयोगेण^५ जायते गन्धपिष्टिका ॥ ८८ ॥
 गन्धपाषाणचूर्णं तु कनकस्य रसेन तु ।
 एकीकृत्य तथा खल्ले मर्दयित्वा यथाविधि^६ ।
 श्यातपे स्यापयेद्देवि कनकस्य रसेन तत् ॥ ८९ ॥^७
 भावयेत् सप्तवारास्तु स्त्रीपुष्पेण तु सप्तधा ।
 शुद्धसूतपलैक च खर्परे^८ दापयेत्तत ॥ ९० ॥
 भावित गन्धक दद्यान्नरपित्तेन सयुतम् ।
 दोलयेद्द्रवितापेन^९ पिष्टिका भवति क्षणात् ॥ ९१ ॥
 गन्धक सूक्ष्मचूर्णन्तु चणकास्त्रेण भैरवि ।
 भावयेत् सप्तवारास्तु^{१०} स्त्रीपुष्पेन च^{११} सप्तधा ॥ ९२ ॥
 द्रुतसूतकर्मध्ये तु कर्पूर गन्धक समम्^{१२} ।

- (1) K reads मूपामध्य which is incorrect (2) h reads
 नरेन्द्र रस which is incorrect My reads रसेन्द्र (3) h reads
 गन्धके (4) My reads वृष्टीकृष्टि (5) K reads क्रियमाद्येन
 (6) B reads खल्ल मय दिनाविधि (7) The 89th sloka is not found
 in M and My (8) M reads कपर which seems to be incorrect
 (9) जालयेद्द्रवितवेन a variant in B नीलयेद्द्रवितवेन a variant in M
 शोलेयेद्द्रवितवेन a variant in My (10) All the texts read सप्तवाराणि
 which is gram inc (11) h M and My read तु (12) My
 reads सम

दापयेत्त्रिचिपेद्गोष्ठे^१ सप्ताहाह्नयपिष्टिका^२ ॥ ८३ ॥

कटुकोशातकीवीजं चण्डाली^३कन्दमेव च^४ ।

स्नानक्षीरेण संपेष्य^५ पिष्टिका तेन लेपयेत् ॥ ८४ ॥

पुटयेद्ब्रूधरे यन्त्रे स्तम्भते^६ नात्र संशय ।

हेमसम्पुटमध्ये तु समावर्त्त^७ तु कारयेत् ॥ ८५ ॥

अष्टमाशिन तेनैव नागवेध^८ प्रदापयेत् ।

तन्नाग जायते दिव्य सिन्दूरावृणसन्निभम् ॥ ८६ ॥

तन्नागेनाष्टमाशिन^९ शुल्ववेधं प्रदापयेत् ।

पोडशाशिन तेनैव तारवेधं^{१०} प्रदापयेत् ॥ ८७ ॥

तत्तार जायते हेम सिद्धयोगेश्वरीमतम्^{११} ॥ ८८ ॥

गन्धपिष्टिपल्लिकं तु नागपिष्टिपलाष्टकम् ।

लेपयेन्नागपत्राणि^{१२} छायाया शोपयेत्तत ॥ ८९ ॥

(1) B, K and M₂ read गोष्ठ

(2) B reads गन्धपिष्टिका, which

seems to be incorrect

(3) K reads चाण्डाली

(4) M has

चण्डालीकाममेव च, which seems to be incorrect

(5) स्नानक्षीरेण समर्थं,

a variant in K

(6) M reads स्तम्भते M₂ reads स्तम्भते

(7)

M reads समपुटम्

(8) This hemistich is not found in K M

reads तारवेध

(9) तन्नागं चाष्टमाशिन a variant in K नागिन चाष्टमाशिन

a variant in M नागिन एतन्मन्त्रे a variant in M₂

(10) B reads

तार वेध K and M₂ read तार वेध

(11) K reads सिद्धयोगेश्वरीमतम्

M and M₂ want this hemistich

(12) M reads नागपत्राणि which

is incorrect

मूपामध्ये^१ विनिक्षिप्य नरेन्द्ररस^२संयुतम् ।
 जारयेद्वालुकायन्त्रे भावित गन्धक^३ पुनः ॥ ८७ ॥
 वुटि वुटि^४ प्रदातव्यं गन्धकञ्च पुनः पुनः ।
 अनेन क्रमयोगेण^५ जायते गन्धपिष्टिका ॥ ८८ ॥
 गन्धपापाणचूर्णं तु कनकस्य रसेन तु ।
 एकीकृत्य तथा खल्ले मर्दयित्वा यथाविधि^६ ।
 आतपे स्यापयेद्देवि कनकस्य रसेन तत् ॥ ८९ ॥^७
 भावयेत् सप्तवारास्तु स्त्रीपुष्येण तु सप्तधा ।
 शुद्धसूतपल्लैकं च खर्परे^८ दापयेत्ततः ॥ ९० ॥
 भावित गन्धक दद्यान्नरपिप्तेन संयुतम् ।
 दोलयेद्द्रवित्वापेन^९ पिष्टिका भवति चणात् ॥ ९१ ॥
 गन्धक सूक्ष्मचूर्णन्तु चणकास्त्रेण भैरवि ।
 भावयेत् सप्तवारास्तु^{१०} स्त्रीपुष्येण च^{११} सप्तधा ॥ ९२ ॥
 द्रुतसूतकमध्ये तु कर्पूर गन्धक समम्^{१२} ।

- (1) K reads मूपामध्य, which is incorrect (2) K reads
 नरेन्द्रे रस, which is incorrect M₃ reads रसेन्द्र (3) K reads
 गन्धके (4) M₃ reads कुटीकुटि (5) K reads क्रियमाण
 (6) B reads खल्ले मञ्च दिनावधि (7) The 89th sloka is not found
 in M and M₃ (8) M reads कर्परा, which seems to be incorrect
 (9) डालयेद्द्रवित्वापेन a variant in B लोलयेद्द्रवित्वापेन a variant in M
 लोलयेद्द्रवित्वापेन a variant in M₃ (10) All the texts read सप्तवाराणि,
 which is gram inc (11) K M and M₃ read तु (12) M₃
 reads रस

दापयेच्चिपेद्गोष्ठे^१ सप्ताह्नाह्नन्धपिष्टिका^२ ॥ ८३ ॥
 कटुकोशातकीवीजं चण्डाली^३कन्दमेव च^४ ।
 स्तनचीरेण संपेष्य^५ पिष्टिका तेन लेपयेत् ॥ ८४ ॥
 पुटयेद्भूधरे यन्त्रे स्तम्भते^६ नात्र संशय ।
 हेमसम्पुटमध्ये तु समावर्त्त^७ तु कारयेत् ॥ ८५ ॥
 अष्टमांशिन तेनैव नागवेधं^८ प्रदापयेत् ।
 तन्नागं जायते दिव्यं सिन्दूरारुणसन्निभम् ॥ ८६ ॥
 तन्नागिनाष्टमांशिन^९ शुल्बवेधं प्रदापयेत् ।
 षोडशांशिन तेनैव तारवेधं^{१०} प्रदापयेत् ॥ ८७ ॥
 तत्तारं जायते हेम सिद्धयोगेश्वरीमतम्^{११} ॥ ८८ ॥
 गन्धपिष्टिपल्लवं तु नागपिष्टिपलाष्टकम् ।
 लेपयेन्नागपत्राणि^{१२} छायाया शोपयेत्ततः ॥ ८९ ॥

(1) B, K and M₃ read गोष्ठे (2) B reads गन्धपिष्टिका, which

seems to be incorrect. (3) K reads चाण्डाली. (4) M has

चण्डालीकाममेव च, which seems to be incorrect (5) स्तनचीरेण समर्थ,

a variant in K. (6) M reads स्तम्भते M₃ reads सन्त्रे (7)

M reads समन्त्र. (8) This hemistich is not found in K M

reads तारवेध (9) तन्नागं चाष्टमांशिन, a variant in K. नागिन चाष्टमांशिन

a variant in M नागिन दसम्भजन a variant in M₃ (10) B reads

तारवेध K and M₃ read तारवेध (11) K reads सिद्धयोगेश्वरीमतम्

M and M₃ want this hemistich (12) M reads नागपत्राणि which

is incorrect

आटरूपकपिण्डेन^१ नागपत्राणि^२ लेपयेत् ।
 आरख्योत्पलके देवि दापयेच्च पुटत्रयम्^३ ॥ १०० ॥
 तन्नागं म्रियते दिव्यं सिन्दूरारुणसन्निभम् ॥ १०१ ॥
 तन्नागपन्नमेकं^४ तु शुक्लचूर्णपलायकम्^५ ।
 वासकस्य रसेनैव^६ प्रहरैकं तु मर्दयेत् ।
 मारयेत् पातनायन्ते शुक्लं तन्म्रियते^७ क्षणात् ॥ १०२ ॥
 षोडशाशेन तेनैव तारवेध^८ प्रदापयेत् ।
 जायते कनकं दिव्यं देवाभरणमुत्तमम्^९ ॥ १०३ ॥
 या काचिद्दन्धपिष्टी तु^{१०} आदौ^{११} नागं तु मारयेत् ।
 नागं तु^{१२} वेधयेच्छुक्लं गुम्बं तार तु वेधयेत् ।
 कनकं जायते दिव्यं सिद्धयोग उदाहृतः^{१३} ॥ १०४ ॥

- (1) आटरूपकपिण्डेन an incorrect variant in B आटुपरकपिण्डेन, a variant in K, which has no clear sense. (2) M reads नागपत्राणि which is incorrect. (3) This hemistich and the next one are not found in M. (4) K reads तन्नागपन्नमेकं. My reads तन्नागपन्नमेकं. (5) K and M read शुक्लचूर्णपलायकम्. (6) My reads वासकस्य रसेनैव. (7) P and K read तु म्रियते. My reads erroneously तन्म्रियते. (8) B and K read तारवेध. (9) देवाभरणमुत्तमम्, a variant in P, M and My. (10) K has या काचिद्दन्धपिष्टी. M has या काचिद्दन्धपिष्टी, which is grammatically incorrect. (11) M wants आदौ. (12) B and My read तन्नागं. This hemistich is wanting in K. (13) सिद्धयोग उदाहृतः an incorrect variant in B. This hemistich is not found in M and My.

गन्धक मधुसयुक्त हरवीजिन^१ मर्दितम् ।

भूमिस्थं मासपट्क तु^२ तारमायाति^३ काञ्चनम् ॥ १०५ ॥

उदत्तं तु^४ तेनैव कुष्ठरोगस्य नाशनम्^५ ।

एतेन सह सयुक्तं व्रणरोगविनाशनम्^६ ।

सवस्त्रप्रयोगेण सहस्रायुर्भवेन्नर^७ ॥ १०६ ॥

॥ इति गन्धकबन्धः ॥

शुद्धसूतपल्लैकं च पल्लैकं तालकस्य च ।

एकीकृत्याथ समर्धं उन्नत्तकरसेन च ।

मारयेच्चक्रयन्त्रेण भस्मीभवति सूतकम्^७ ॥ १०७ ॥

अन्यमूपागतं धातुं खोटो भवति शोभनः ।

वङ्गं तार^८ च शुक्लं च क्रमशो विधयेद्रसः ॥ १०८ ॥

शुद्धयङ्गपल्लैकं च पल्लैकं सूतकस्य च^९ ।

द्विपल^{१०} तालकं चैव उन्नत्तरसमर्दितम् ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटता नयेत्^{११} ॥ १०९ ॥

(1) M₁ reads erroneously चिरिवीजिन (2) M and My read

मासमेकं तु (3) B reads तारमायति K reads तार भवति M reads

तारमायाति The first and the last readings are incorrect (4) M has

उदत्तं तु (5) सवस्त्रं विनाशनं a variant in B, K and My (6)

K reads व्रणरोगविनाशनं M wants this being such (7) P, K and

My read सूतकं, which is not correct here (8) M reads वङ्गं My

reads वङ्गतां (9) My reads तालकस्य च (10) M reads

द्विपल्लैकं My reads द्विपल्लैकं (11) M reads खोटतां नयेत् M and My

have after it स त उदत्तम् ॥

तालपिष्टीपलैकं^१ तु पलैकं गन्धकस्य च ।

द्वे पले शुद्धसूतस्य^२ दिनमेकन्तु तेन वै ॥ ११० ॥

एकीकृत्याय संमर्द्य उन्नतकरसेन च ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां नयेत् ॥ १११ ॥

॥ इति तालकबन्धः ॥

शुद्धनागपलैकं च पलैकं सूतकस्य च ।

पलद्वयं कुनठ्याय सर्ज्जमेकत्र मर्द्दयेत्^३ ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां नयेत् ॥ ११२ ॥

हेमपिष्टिपलैकं तु पलैकं गन्धकस्य च ।

एकीकृत्याय संमर्द्य धूर्त्तूरकरसेन^४ च ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां नयेत् ॥ ११३ ॥^५

क्षणाभ्रकस्य सत्त्वं च कान्तं तीक्ष्णं च हाटकम् ।

शुद्धशुल्बं च तारं च माक्षिकं समभागिकम्^६ ।

अन्धमूपागतं धातं खोटो^७ भवति तद्वचनात् ॥ ११४ ॥

(1) K reads तालपिष्टिपलैक This charaṭa and the next seven are not found in M and M₃ (2) B reads द्वेपले, which is incorrect. K reads द्विपल (3) K reads रजयन्, which seems to be incorrect. (4) K and M₃ have धूर्त्तूरकरसेन. (5) We do not find 112th and 113th śloka in B. We find the following hemistich in K only — हेमपिष्टिपलैकं तु पलैकं गन्धकस्य च, which seems to us a repetition. (6) शुद्धशुल्बं च तारं च माक्षिकं समभागिकं कारयेत्, a variant in B, which appears to us irregular शुद्धशुल्बं च तारं च माक्षिकं समभागिकं कारयेत्, a variant in M and M₃, wherein शुल्ब is not mentioned (7) M reads खोटो.

तालपिष्टीपलैक^१ तु पलैक गन्धकस्य च ।

द्वे पले शुद्धसूतस्य^२ दिनमेकन्तु तेन वै ॥ ११० ॥

एकीकृत्याथ समर्ध उन्नतकरसेन च ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां नयेत् ॥ १११ ॥

॥ इति तालकबन्ध ॥

शुद्धनागपलैक च पलैक सूतकस्य च ।

पलद्वय कुनद्याथ सर्वमेकत्र मर्दयेत्^३ ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां नयेत् ॥ ११२ ॥

हेमपिष्टिपलैक तु पलैक गन्धकस्य च ।

एकीकृत्याथ समर्ध धुर्त्तूरकरसेन^४ च ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटता नयेत् ॥ ११३ ॥^५

कृष्णाभ्रकस्य सत्त्व च कान्त तीक्ष्ण च हाटकम् ।

शुद्धशुल्ब^६ च तार च माक्षिक समभागिकम्^६ ।

अन्धमूपागत धात खोटो^७ भवति तत्क्षणात् ॥ ११४ ॥

(1) K reads तालपिष्टिपलैक This charapa and the next seven are not found in M and Mj

(2) B reads द्वीपल which is incorrect K reads द्विपल

(3) K reads रज्यन्त् which seems to be incorrect

(4) K and Mj have धनुरकरसेन

(5) We do not find 112th and 113th slokas in B We find the following hemistich in K only — हेमपिष्टिपलैक तु पलैक गन्धकस्य तु, which seems to us a

repetition (6) शुद्धशुल्बतार च माक्षिक समभागिक कारयेत् a variant in B, which appears to us irregular

शुद्धतारश्च माक्षिक समभागिक कारयेत् a variant in M and Mj where न गन्ध is not mentioned

(7) M reads खोटो

तच्छोडपलमेकं तु पलैकं सूतकस्य च ।

पलद्वयं कुनद्याद्य सर्वमेकत्र मर्हयेत्^१ ।

मारयेत् पातनायन्त्रे धमनात् खोटतां^२ नयेत् ॥ ११५ ॥

कृष्णाभ्रकपलैकं तु^३ रसकस्य पलं तथा^४ ।

सूतकस्य पलैकं तु सर्वमेकीकृतं प्रिये ॥ ११६ ॥

उन्नत्तकरसेनैव मर्हयेत् पहरद्वयम् ।

मर्हयेद्दिनमेकं तु^६ टङ्कणेन समन्वितम् ॥ ११७ ॥

शुटिकां^६ कारयेद्देवि छायाशुष्कां तु कारयेत् ।

महावङ्कितं धातं खोटो भवति सूतकम्^७ ॥ ११८ ॥

तं खोटं शोधयेच्छेत^८ काचटङ्कणयोगतः ।

हेम्ना सह समावर्त्य^९ सारणात्रयसारितम् ॥ ११९ ॥

सहस्रांशेन तेनैव शुक्लवेधं^{१०} प्रदापयेत् ।

अनेन क्रमयोगेण कोटिवेधो भवेद्द्रसः ॥ १२० ॥

बीजद्वयं पलाशस्य पलमेकं तु सूतकम् ।

जम्बीरान्त्रेण संमर्धं छायाशुष्कं तु कारयेत् ॥ १२१ ॥

(1) B and My read कारयेत्

(2) M reads खोटतां.

(3)

कृष्णभ्रकपलमेकं तु, a variant in K

(4) पलैकं रसकस्य च, a variant in M.

This charaṇa and the next one are not found in My. (5) B and

My read द्वि After this charaṇa we do not find 70 (117—118) ślokaś

in M. (6) B has च शुटिकां, which seems to be incorrect. (7)

K and My read सूतकं (8) K reads शोधयेद्देत्, which seems

to be incorrect. My reads खोटं शोधयेत् चेत. (9) हेम्ना सहस्रमावर्त्यं,

a variant in B (10) B reads शुक्लवेधं

तुम्बी च^१ मेघनादा च काकजङ्घा च घूलिका^२ ।
 स्त्रीस्तन्येन प्रलिप्तायां मूपायां^३ च विनिक्षिपेत् ॥ १२२ ॥
 घमयेत् खदिराङ्गारैः खोटो भवति चाद्ययः ॥ १२३ ॥
 पलाशतैलं^४ संमर्द्य यावत् स्याद्रसपिष्टिका^५ ।
 अथमूपागतं धातं खोटो भवति लक्षणात् ॥ १२४ ॥
 पूर्वशुद्धेन सूतेन^६ सह हेन्ना^७ च पार्व्वति ।
 गोलकं कारयेत्तेन मर्दयित्वा द्रुतं^८ कृतम् ॥ १२५ ॥
 ब्रह्मसूत्रस्य बीजानि कार्पासास्थि विभीतकम् ।
 दक्षचिञ्चा तु^९ बन्ध्या च राजिका च समन्वितम् ॥ १२६ ॥
 सूक्ष्मपिण्डीकृतं^{१०} सर्व्यं तेन लिप्ता तु गोलकम् ।
 पुटनैः सप्तभिर्देवि पिष्टिकाम्लग्ननं भवेत् ॥ १२७ ॥
 वृष्ट्युटं ततो दत्त्वा मूपायां तत्तु भावयेत्^{११} ।
 समाकर्त्तं तु तं सूतं^{१२} समहेन्ना नियोजितम्^{१३} ।

- (१) B and My read तुम्बिका (२) My reads घूलिका (3) K reads मूपायां, which is incorrect My reads लक्ष्य च ते प्रलिप्तायां मूपायां
 (4) K has पाताशतैलं (5) My reads स्याद्रसपिष्टिका (6) पूर्वशुद्धेन सहैव a variant in D and K (7) D reads लक्ष्मिणी
 which is incorrect. My reads समहेन्ना. (8) D reads द्रुत, which is incorrect My reads कृत (9) B wants तु K reads दक्षचिञ्चा (10) D reads erroneously सूक्ष्मपिण्डीकृत (11) मूपायां तु भावयेत्, a variant in B मूपायां तु भावयेत्, a variant in K (12) B reads तत्तु
 D has no appropriate substitute—समाकर्त्तं तु द्रुत (13) D reads तत्तु
 incomplete charana—द्वेषा नियोजितम्

शलाशिन तु चन्द्रार्कं वेधयेत् सुरवन्दिते ॥ १२८ ॥
 पुनस्तेनैव योगेन पिष्टीस्तम्भ तु^१ कारयेत् ।
 सारयित्वा ततो ह्येवा वेधयेच्च सहस्रकम्^२ ॥ १२९ ॥
 एवं लघाणि कोटिं च वेधयेत् क्रमयोगतः ।
 सप्तसंकलिकादूर्ध्वं कृत्वा वक्त्रे^३ तु गोलकम् ।
 वर्षेष्वेकेन स भवेत्^४ बलीपलितवर्जितः ॥ १३० ॥
 चाण्डाली^५ राक्षसी चैव कुण्डगोलीद्वयो^६ रसः ।
 बीजसूत च वैक्रान्त मर्दयेत् प्रहरषयम्^७ ॥ १३१ ॥
 विशुद्धं गोलक^८ कृत्वा मूकमूपागत^९ पुटेत् । -
 खोटसु जायते देवि सुध्यातः^{१०} खदिराग्निना ॥ १३२ ॥
 चाण्डालीराक्षसीपुष्य रस^{११} मध्वाव्यटङ्गैः ।
 महारसाष्टमध्यक-मभ्रकं चापि^{१२} योजयेत् ॥ १३३ ॥
 नागं बद्ध सम^{१३} सूतं हेम तारमथापि वा ।

- (1) B and My read पिष्टिलकम्, which is gram inc (2) वेधे
 येन सहस्रक, a variant in B and My (3) K wants चक्र My reads
 चक्र (4) D reads सप्त भवेत् which is incorrect. (5) B reads
 चण्डाली (6) क इतोलीद्वये is the reading in D, which seems to be
 incorrect (7) D and My have प्रहरषयम् (8) D reads
 विशुद्धबीजक (9) D and K read मूकमूपागत which is incorrect
 (10) B reads आत which mars the metre (11) चाण्डालीराक्षसी
 पुष्योरस is the reading in B राक्षसीपुष्योरस is the reading in D (12)
 B reads मयेकमभ्रक चापि wherein the first term is incorrect (13)
 K and My read नागवधसम

अश्रकं दृतिसत्त्वं^१ वा मर्दयेत् प्रहरद्वयम्^२ ॥ १३४ ॥
 छायाशुष्कं ततो गोल^३ मूकमूपागतं धमेत् ।
 दत्त्वा लघुपुटं देवि खोटो भवति शोभनः ॥ १३५ ॥
 रश्मा वीरा^४ सुहीचीरं कक्षुकी यवचिञ्चिका ।
 दीनारी चैव^५ गौरश्मा मीनाक्षी काकमाचिका ॥ १३६ ॥
 एभिर्मर्दित^६सूतस्य पुनर्जन्म न विद्यते ।
 पूर्व्ववत् क्रमयोगेण खोटो भवति शोभनः ॥ १३७ ॥
 विष्णुकान्ता च चक्राङ्गा बला च तुलसी तथा^७ ।
 महासोमाहिवल्ली^८ च सूर्यावर्त्तय सुन्दरि^९ ।
 एभिस्तु मर्दित सूत^{१०} पूर्व्ववत् खोटतां ब्रजेत्^{११} ॥ १३८ ॥
 मुखेन प्रसते घ्रासं^{१२} जारणा तेन सुन्दरि ।
 रसोनराजिकामूलै^{१३}र्मर्दित धरवर्णिनि ।

- (1) My reads दृतिसत्त्वं (2) B reads प्रहरद्वयम् (3) K
 reads गोलं, which is incorrect My reads तथा गोलं (4) K and
 My read वीरा (5) K reads दीनादिभैव, which seems to be incorrect
 (6) समैर्मर्दित is the reading in D which is incorrect (7) काकमा
 तुलसी कथा, a variant in D (8) B reads महासोमा च बलि,
 wherein the last term is incorrect My reads महासोमा च बली. (9)
 सूर्यावर्त्तय च सुन्दरि, a variant in D सूर्यावर्त्तय च सुन्दरी a variant in K
 सूर्यावर्त्तय च सुन्दरी, a variant in My (10) B and My have मर्दित
 सूत D has मर्दिते सूत (11) B K and My read ब्रजेत् (12)
 B has an incomplete charapa—मुखेन दमे D and My want this charapa
 and the next nine ones K reads घ्रासं (13) समैर्मर्दिते विष्णुके,
 a variant in B

दिव्यीपधिपुटं पाच्यं^१ रसखोटस्य लक्षणम् ॥ १३८ ॥
 एतत्ते कथितं गुह्यं विज्ञेयं^२ रसवादिभिः ।
 मत्प्रसादेन देवेशि तस्य सिद्धिर्न^३ संशयः ॥ १४० ॥
 सुहीचीरं सकाञ्चीकं^४ वीजानि^५ कनकस्य च ।
 कञ्चुकी लाङ्गली चेन्द्र वारुणी विषमुष्टिका ।
 पलाश^६मूलतोयं च मर्हयेत्तेन सूतकम् ॥ १४१ ॥
 समे हेन्नि^७ समं सूतं पिष्टिकां कारयेद्बुधः^८ ।
 महारसान् पिष्टिकार्थं^९ मर्हयेदौषधीरसैः ॥ १४२ ॥
 यामत्रयं मर्हयित्वा गोलकं कारयेद्बुधः ।
 पिष्टिकां बन्धयित्वा तु गन्धतैले^{१०} विपाचयेत् ॥ १४३ ॥
 अन्धमूयागतं गोलं^{११} छायाशुष्कं तु कारयेत् ।
 [ततो लघुपुटं दत्त्वा खदिराग्नी तु धामयेत् ।
 खोटस्तु जायते हेन्नि सह हेन्ना तु सारयेत् ॥]^{१२}

- (1) B reads erroneously पाच्यं (2) B reads विज्ञेयं, which is incorrect
 (3) B reads तस्य सिद्धिर्न (4) सुहीचीरस्य काञ्चीकं, a variant in B सुहीचीरस्य काञ्चीक, a variant in M₃ (5) M₃ reads वीजक.
 (6) K reads पलाश (7) B and M₃ have मर्हयेत्.
 (8) पिष्टिकां कारयेत्, an incorrect variant in D M₃ reads कारयेत्
 (9) महारसान् पिष्टिकार्थं, an incorrect variant in B This hemistich and the next one are not found in D महारसे पिष्टिकार्थं, a variant in M₃.
 (10) D has गन्धतैले, which is inaccurate. (11) D and K have गोलं (12) The śloka within brackets is found only in B and M₃

षष्ठीणो मिलते^१ हेचि समावर्त्तय जायते ॥ १४४ ॥
 भक्षणादेव सूतस्य^२ दिव्यदेहो भवेन्नरः ।
 वेधयेत् सर्व्वलोहानि रञ्जितः क्रमितो रसः^३ ॥ १४५ ॥
 समांशभक्षणं सूतं^४ मर्द्दयेदोषधीरसैः^५ ।
 नष्टपिष्टं तु तं कृत्वा पूर्व्वयोगेन धामयेत् ॥ १४६ ॥
 खोटसु जायते दिव्यः^६ षोडशांशेन वेधयेत्^७ ।
 बहः^८ संकलिकायोगाद्विधेद्दशगुणोत्तरम् ॥ १४७ ॥
 मृगदूर्ब्बा^९ चन्द्रवल्ली पक्षा चिन्ता^{१०} तथैव च ।
 कीकिला^{११} करवीरं च यीजं चीन्मत्तकस्य च ।
 काकाण्डी^{१२}फलसंयुतं मर्द्दयेत् सुरसुन्दरि ॥ १४८ ॥
 समहेन्नि समं सूतं पिष्टिकां कारयेद्बुधः ॥ १४९ ॥
 अथवा सारयित्वा तु समेन सह सूतकम् ॥

(१) D reads मिलिते, which qualifies हेचि. My wants this charana

(२) D reads मन्वान्. The portion beginning with दिव्यदेहो and ending in वेधयेत् is not found in K. (३) D reads क्रमितो रस (४)

समांशभक्षणं सूतं, a variant in B समांश भक्षणे सूते, a variant in D. समांश भक्षणे सूते, a variant in K. (५) D reads मर्द्दयेत् दुग्धीरसैः, which

appears to be incorrect. (६) B, K and My read दिव्य, which is gram. inc. (७) B and My read वेधयत् (८) D reads बह

K reads बह (९) My reads मृग दूर्बा (१०) B reads erroneously एकचिन्ता. D reads, एकचिन्तो (११) B has कीकिला D

has कीकिला My has कने १. (१२) D reads, काकाण्डी. K reads काकाणि

महारसं पिष्टिकार्यं^१ मर्हयेदीपधीरसैः ॥ १५० ॥
 यामत्रयं मर्हयित्वा गोलकं कारयेत्ततः^२ ।
 अन्धमूपागतं^३ गोलं छायाशुष्कं तु कारयेत् ॥ १५१ ॥
 ततो लघुपुटं दत्त्वा^४ धातः खोटी भवेत् प्रिये ॥ १५२ ॥
 मृगदूर्वातमासोम-रसैः^५ सूतकचारणम्^६ ।
 मूलैस्त्रयाणां लाङ्गल्या रामठेन च हन्यते^७ ॥ १५३ ॥
 समेन हेन्ना संयुक्तां पिष्टिकां^८ कारयेद्बुधः ।
 अथ तारकपिष्टं च^९ समसूतेन कारयेत् ॥ १५४ ॥
 पूर्व्ववत् क्रमयोगेण खोटी भवति शोभनः ।
 अन्धमूपागतं^{१०} भूमौ खेदयेत् करिपाम्बिना ॥ १५५ ॥
 अहीराद्यं त्रिराद्यं वा चूर्णबन्धो^{११} भवेत्ततः ।
 तच्चूर्णबन्धः कुरुते^{१२} वेधं दशगुणोत्तरम् ॥ १५६ ॥

(१) B reads पिष्टिकाद्यं. D has महारात्रं पिष्टिकार्यं. Both the readings seem to be incorrect.

(२) K reads चापदेतत. My reads कारयेद् बुधः.

(३) D and K read अंधमुपागतं, which is incorrect.

(४) K reads दत्त्वात्.

(५) B reads सोमरसो. मृगदु-खिलभासोमारसैः, a variant in D. My has मृगदूर्वातमासोमरसैः.

(६) K reads सूतकचारिणा, which has no sense.

(७) D reads हन्यति. My reads समेन च हन्यते. Both the readings seem to be incorrect.

(८) B and My have संयुक्तं पीष्टिका, which is incorrect.

(९) B and My read अथतारक दीप्तं च. This hemistich and the next two are wanting in D.

(१०) अन्धमूपागतं is the incorrect reading in B and K.

(११) D reads चूर्णवेधो. My reads चूर्णबन्धो.

(१२) D has an incomplete character चूर्णवेधं. My has तच्चूर्णवेधः.

शूलिनीरसमूलस्य^१ स्रोतोच्चनसमन्वितम् ।
 पूर्व्ववत् पिष्टिकायोगात् खोटो भवति शोभनः ॥ १५७ ॥
 स्रोतोच्चनं सतगर^२ पिष्टित्रययुत रसम्^३ ।
 धमयेद्वह्निमसिचिमं^४ सूतकः सर्व्वकर्मकृत् ॥ १५८ ॥
 हेमाभ्रं चैव ताराभ्रं^५ शुल्वाभ्रं चाभ्रतीक्ष्णकम् ।
 वज्राभ्रं चैव नागाभ्रं समसूतेन वेधयेत्^६ ॥ १५९ ॥
 यथान्नाभीपधीष्ट^७ महारससमन्वितम् ।
 हेन्ना तारेण शुल्वेन तीक्ष्णवज्रो रगैस्तया^८ ॥ १६० ॥
 एभिर्व्व्यस्तै समस्तैर्वा पिष्टिं कृत्वा समे समाम्^९ ।
 मारयेत् पूर्व्वविधिना गर्भयन्त्रे^{१०} तुषाम्निना ॥ १६१ ॥
 समागं सूतकं दत्त्वा वारं वारं पुनः पुनः ।

- (1) शूलिनीरसमूलस्य, a variant in D (2) स्रोतोच्चनसमन्वितम्, a variant
 in D K reads सतगर. (3) अष्टित्रययुत रस, a variant in D, which
 seems to be incorrect (4) B reads अष्टिमसिचिम, which has no clear
 sense (5) The portion beginning from वारं and ending in चैव is
 wanting in K. My has हेमाभ्रं च ताराभ्रं (6) समसूतेन वेधयेत्, a
 variant in B and My. D reads समं सूतेन वेधयेत् K has समं सूतेन वेधयेत्
 (7) यथान्नाभीपधीष्ट, a variant in D. यथा नाभीपधीष्ट, a variant in My.
 (8) तीक्ष्णवज्रो रगैस्तया च, a variant in D, which seems to be incorrect.
 (9) दोर्वा कृत्वा समे समाम्, a variant in B and My, which is partly
 correct D reads सम, which is incorrect. (10) B and D read
 गर्भयन्त्रे For the description of गर्भयन्त्रे vide रस च Chap. ix, verses
 28-31

जायन्ते विविधाः खोटाः^१ कान्तबद्धो^२ महारसः ॥ १६२ ॥

भवेत् संकलिकायोगात् येधो दशगुणोत्तरः ॥ १६३ ॥

खोट पोटस्तथा^३ भस्म धूलिः कल्कश्च^४ पञ्चमः ।

एते निगलगोनाभ्यां^५ सर्व्वेवन्धफलोदयाः^६ ॥ १६४ ॥

शिपुसर्ज्जभवं चारं^७ ब्रह्मवीजानि गुग्गुलुः ।

सैन्धवं द्विगुणं दत्त्वा मर्द्दयित्वा विचक्षणः ॥ १६५ ॥

पिट्टिकावेष्टनं कृत्वा कल्केनानेन^८ सुन्दरि ।

विल्वप्रमाणं कृत्वा तु मूपामतिदृढां शुभाम्^९ ॥ १६६ ॥

ऊर्द्धाधो लवणं दत्त्वा मूपामध्ये^{१०} रसं क्षिपेत् ।

मूपालेपः प्रदातव्यो^{११} दग्धशंखादिचूर्णकः^{१२} ॥ १६७ ॥

(१) जायन्ते विविध खोट, a variant in D, K and My. (2) D

reads कान्तबद्धो K and My read कान्तबद्धो (3) B and My read

पाटलया. (4) D reads कान्तश्च My reads धूली कल्कश्च (5)

D reads कोनभ्यां K reads कालाभ्यां My reads रीमाभ्यां. (6) सर्व्वेवन्ध

फलोदया, a variant in B. सर्व्वे वन्धफलो दिदित्, a variant in D सर्व्वेवन्ध

फलोदया, a variant in My (7) सुदुर्लभं चारं, a variant in B and

My. D reads चारी सिद्धसर्ज्जपचार, a variant in K. (8) D has

मूषा यवेन K has मूषामनेन (9) D has an incomplete hemistich

—विल्वप्रमाणं मूषां कृत्वा मटी दृढमम् (10) D and K read मूपामध्ये,

which is incorrect. (11) मूपालेपे प्रदातव्य, a variant in B and My.

मूपालेपे प्रदातव्य, a variant in D. मूपालेपप्रदातव्य, a variant in K. All

the texts are incorrect (12) All the texts read सुदुर्लभ, which

is not lexicographically correct.

मुखं तस्या^१ दृढं बद्धा लोणमृत्तिकया^२ पुनः ।
 कारयेच्च सुधालेपं^३ छायाशुष्कं च कारयेत् ॥ १६८ ॥
 वृत्तो निगलवन्धोऽयं^४ पुत्रस्यापि न कष्यते ॥ १६९ ॥
 तुषकर्पाग्निना भूमौ मृदुस्वेदं तु कारयेत्^५ ।
 अहोरात्रप्रमाणेन^६ पुटं दत्त्वा प्रयत्नतः^७ ॥ १७० ॥
 एवं^८ मूषा महेशानि रसस्य खोटतां नयेत्^९ ।
 सुभातः^{१०} खदिराङ्गारैः रसेन्द्रं खोटतां व्रजेत्^{११} ॥ १७१ ॥
 सौवीरं टङ्गणं काचं^{१२} दत्त्वा खोटं तु शोधयेत्^{१३} ।
 अक्षीणो मिलते^{१४} हेन्नि समावर्त्तन्तु ज्ञायते ॥ १७२ ॥

- (१) D reads मूखा तस्य, which is incorrect My reads तस्य (२)
 D reads लोणमृत्तिकया, which destroys the metre. K reads लोणमृत्तिकया
 which is incorrect My reads लोणमृत्तिकया (३) D has दृढा मूख
 K has दृढां मूखां Both are improper (४) B and D read निगल
 वन्धो K reads वृत्तो निगलवन्धो, wherein the first term is incorrect. (५)
 मृदुर्धामचतुष्टयो, a variant in D मृदुर्धामचतुष्टयो, a variant in K. (६)
 B and My have अहोरात्र विरात्र वा (७) D reads प्रमाणतः (८)
 B reads एवं. This hemistich is not found in D and My (९) I
 has खोटता व्रजेत्. (१०) B and My read सुभात D reads सुभात
 which is incorrect (११) रसेन्द्रं खोटतां नयेत् a variant in B. रसेन्द्रं
 खोटतां व्रजेत्, a variant in D रसेन्द्री खोटतां नयेत्, a variant in My
 The last two readings seem to be incorrect (१२) I reads काचं
 which is incorrect. (१३) दत्त्वा दत्त्वा विशोधयेत्, a variant in B and
 My दत्त्वा खोटं तु शोधयेत्, a variant in D (१४) D and K read अक्षिण
 मिलते, wherein the first term is incorrect अक्षीणो मिलते, a variant in My

समाशभक्षणं तं तु^१ शुद्धस्तेन कारयेत् ।
 धमयेत् पूर्वयोगिन^२ रसेन्द्रं खोटता^३ नयेत् ॥ १७३ ॥
 भवेत् संकलिकायोगात् वेधो दशगुणोत्तरः^४ ॥ १७४ ॥
 पलाशबीजनिर्यास कोकिलीन्मत्तवारुणि^५ ।
 शूलिनोरससयुक्तं^६ पेपयेत् सैन्धवान्वितम् ॥ १७५ ॥
 पिष्टिकावेष्टन कृत्वा निगलेन तु बन्धयेत् ॥ १७६ ॥
 मूपाया निगलो देवि लेपितः शिवशासनात्^७ ।
 रसस्य परिणामाय महदग्निस्थितो^८ भवेत् ॥ १७७ ॥
 अश्वकस्य तु पत्रेण वज्रार्कक्षोरसिन्धुना^९ ।
 ताप्येन लोहकिट्टेन^{१०} सिकतामृन्मयेन च ॥ १७८ ॥

- (१) B and K have समाशं भक्षणं तत्तु. D has समां भक्षणं तु (२) धमे तत्रयोगिन a variant in D (३) रसेन खोटता is an incorrect reading in D My reads erroneously रसेन्द्रो खोटता. (४) B reads दशगुणोत्तर, which is incorrect. (५) कोकिलीन्मत्तवारुणी, a variant in D (६) शूलिनोरसं सयुक्तं, a variant in D (७) B reads शीवशासन K reads शिवशासनात् Both the texts are incorrect This hemistich and the next one are not found in D and My (८) B has परिणामाया महदग्निस्थिति. K reads महादग्निस्थितो. Both the texts are incorrect The text adopted above is also gram inc., महादग्निस्थितो is the proper term, which mars the metre (९) D reads परिष्ठा instead of सिन्धुना K reads वज्रका and My reads वज्रक instead of वज्रार्क. (१०) B reads ताप्येन D reads ताप्येन लोहकिट्टेन which seems to be incorrect

एभिस्तु निगलैर्बद्धः^१ पारदीयो^२ महारसः ।
 नातिक्रामति मर्यादा वेलामिव महोदधिः^३ ॥ १७८ ॥
 तैलार्कचौरवाराही^४-लाङ्गल्यो^५ निगलोत्तमः ।
 काकविट् ब्रह्मबीजानि लाङ्गली निगलो वरः ॥ १८० ॥
 वाकुची ब्रह्मबीजानि^६ कर्कटास्थीनि सुन्दरि ।
 सामुद्र साम्बर^७ चैव लवण निगलोत्तमः ॥ १८१ ॥
 सुहृत्कर्कसम्भव चौर ब्रह्मबीजानि^८ कोकिला ।
 करकस्य तु बीजानि लोहाष्टांशिन मर्द्दयेत् ॥ १८२ ॥
 निगलोऽन्यस्तु गोजिह्वा मूलानि स्त्रीरजोऽपरः ।
 वाकुची ब्रह्मबीजानि^९ सुहृत्कर्कचौरसैम्भवम्^{१०} ।
 ज्वालिनी काकविष्टा च^{११} प्रशस्तो निगलोत्तम ॥ १८३ ॥
 लवण टङ्गण क्षार शिला तालकगन्धकम्^{१२} ।
 तथास्त्रवेतस ताप्य^{१३} हिङ्गुलं समभागिकम् ।
 सुहृत्कर्कपयसा युक्तं पेपयेन्निगलोत्तमम्^{१४} ॥ १८४ ॥

- (1) निगलैर्बद्ध is the incorrect reading in D (2) D read पारदीयं
 (3) D reads महोदधे, which is gram inc (4) E and K have काहारि My has ताहारि (5) B and My read लाङ्गल्या
 (6) B reads काकची ब्रह्मबीजानि The portion from कर्कटास्थीनि upto ब्रह्म बीजानि is wanting in D (7) My reads सैम्बरं (8) K read वलबीजानि
 (9) B has वाकुचिब्रह्मबीजानि. (10) D has सैम्बरै which is not proper
 (11) D reads तु K reads ज्वालिनि which is incorrect (12) B reads तालकगन्धक (13) D has an absurd variant तादात् पयैत् प्रनाप्य तिस्र इन्ने वेतस त प्य a variant in My (14) D reads निगलत्तम

पिष्टिकां वेष्टयेदेषा^१मेकेन निगलेन तु ।

लोह^२भूषागतं प्राग्बत् खोटं कृत्वा तु वेधयेत्^३ ॥ १८५ ॥

द्वितीयं^४ गोलकं वक्ष्ये पिष्टिकास्तम्भ^५मुत्तमम् ॥ १८६ ॥

द्विपदीरजमूत्राणि सैन्धवाभ्रं च गुग्गुलुः^६ ।

पिष्टीं संवेध्य कल्केन मृदा तु पुनरष्टधा ॥ १८७ ॥

तुपकर्पाग्निना भूमौ^७ मृदुस्वेदं तु कारयेत् ।

अहीरात्रं त्रिरात्रं वा^८ पूर्व्ववत् खोटतां^९ नयेत् ॥ १८८ ॥

वाक्कुची ब्रह्मबीजानि^{१०} गगनं विमलं मणिम्^{११} ।

सौवर्चलं^{१२} सैन्धवश्च टङ्कणं गुग्गुलुं तथा^{१३} ॥ १८९ ॥

द्विपदीरजसा सूत्रं^{१४} सुश्लक्ष्णं तच्च^{१५} मर्दयेत् ।

पिष्टीं संवेध्य^{१६} कल्केन पूर्व्ववत् खोटतां^{१७} नयेत् ॥ १९० ॥

- (1) विष्टिवेष्टयेदेषा, an incomplete charaga in D. K reads देखा, which is incorrect (2) B reads तेषां (3) K reads वधयेत्.
 (4) B, D and My have द्वितीय K wants this (5) D reads पीष्टिकस्तम्भ K reads पिष्टीकास्तम्भ (6) सैन्धवाभ्रं गुग्गुलु, a variant in D My reads सगुग्गुलु (7) D has an incomplete charana—कर्पाग्निभूमौ (8) D has वद्य चापि, which seems to be incorrect
 (9) M reads खोटतां (10) वाक्कुचिब्रह्मबीजानि, a variant in K (11) B reads विमलमणि D reads विमलां मणीम् K reads विमलां मणि M reads विमलं गगन मणि My reads विमल मणि. (12) M has सुवर्चल
 (13) K reads erroneously गुग्गुलुतथा (14) द्विपदीरजसुत्रम्, a variant in B द्विपदीरजसुत्र च, a variant in D (15) B reads सुधास्त्रश्च D reads सुश्लक्ष्ण च Both are incorrect (16) B, D, K, M and My read पिष्टिकां वेष्टा, which is gram inc (17) M reads खोटतां

विषबीज^१ ब्रह्मबीज बीजानि कनकस्य च ।
 मूलानि यवचिन्नाया^२ लाङ्गली चेन्द्रवारुणी ॥ १८१ ॥
 कोकिलार्कसुहीचीरं^३ सैन्धवाभ्रकगुग्गुलु ।
 पिष्टीं संवेद्य^४ कल्केन पूर्व्ववत् खोटता नयेत् ॥ १८२ ॥
 लाङ्गली ब्रह्मबीजानि विष्ठा काकस्य गुग्गुलु ।
 खेताश्वमारमूलानि मूल कनकवारुणी ॥ १८३ ॥
 तैलं सैन्धवसयुक्तं मर्दयेत्तद्विचक्षण ।
 पिष्टीं संवेद्य कल्केन पूर्व्ववत् खोटता नयेत् ॥ १८४ ॥
 वाकुची ब्रह्मबीजानि जीरकद्वयगुग्गुलु ।
 सैन्धवाभ्रं कुलीरास्थि टङ्गण ज्वालिनोरसः^६ ॥ १८५ ॥
 पिष्टीं संवेद्य कल्केन मृदा तु पुनरष्टधा ।
 तुप^६कर्पाग्निना भूमौ मृदुस्वेद तु कारयेत् ॥ १८६ ॥
 अहोरात्रं चिरात्त वा^७ रसेन्द्र खोटता^८ नयेत् ।
 दशसंकलिकायोगात्^९ शब्दवेधी महारसः^{१०} ॥ १८७ ॥

- (1) B reads बीजबीज D reads आघोबीज (2) D reads यव
 चिन्नाया K reads मूलानि यवचिन्नाया Both are incorrect (3)
 K has कोकिलार्कसुहीचीर, which is incorrect My has सुहीचीर. (4)
 B K and My read पिष्टिकां वेद्य, which is gram inc. This hemistich
 and the next five are not found in D (5) D reads ज्वालिनोरस
 (6) B reads तुप which is incorrect (7) D reads चिरामथा
 which is incorrect. (8) M reads रसेन्द्र खोटता which is not cor
 rect My reads रसेन्द्रो खोटतां नयेत् which is incorrect (9) M has
 दशसंकलिकायोगात् (10) D and My read शब्दवेधी महारस My
 reads शब्दवेधी मर्दय

शहरस्य द्विभागन्तु पारदस्य त्रय^१ तथा ।
 पिष्टिकां कारयेत्तेन तप्तखले तु काञ्चिके^२ ॥ १८८ ॥
 पूर्व्ववन्निगलोपितं^३ खोटं कृत्वा तु वेधयेत् ।
 दशसकलिकायोगात्^४ शब्दवेधी^५ महारस. ॥ १८९ ॥
 बद्धसूतकराजेन्द्र शिलागन्धकमाक्षिकैः ।
 कान्तपाषाणचूर्णेन भूलताभिः समन्वित. ॥ २०० ॥
 धातो मूषागतश्चैव^६ रसोऽय^७ सुरवन्दिते ।
 रसाक्षीपरसान् लोहान्^८ रत्नानि च मणीस्तथा^९ ।
 प्रकाशमूषागर्भे च^{१०} प्रसते बडवानल.^{११} ॥ २०१ ॥
 माक्षिकं दरदश्चैव गन्धकं च मम.शिला^{१२} ।

- (1) पारदत्रितय is the read ng in D (2) तदा खले तु काञ्चिकम्,
 a variant in D (3) पूर्व्वनिगलोपित an incomplete variant in D
 (4) दशसकलिकायोगान् a variant in M (5) D and My read शब्द
 वेधी The ślokas 198th and 199th are not found in B and K. (6)
 B has मूषागते चैव D has मूषागतो नैव M has आते मूषागतनैव My has
 मूषागतेनैव All the texts seem to be incorrect (7) B reads
 षट्पि (8) K reads चैव (9) D reads स्वमणोजस्यथा K
 and My read मणिलया M reads मणीलया (10) प्रकाशमूषया गर्भे
 a variant in B प्रकाशमूषाया गर्भे a variant in D प्रकाशमुखगर्भे च, a
 variant in K. प्रकाशमूषानध्ययती a variant in M प्रकाशमूषाया गर्भे, a vari-
 ant in My All the texts are more or less incorrect. (11) प्रसते
 चनुरद्वलोल' a variant in D, which is senseless My reads बधादिभ्य
 (12) D has मम शिलाम् which is incorrect

राजावर्त्तं प्रबालं च कङ्कुष्ठं तुल्यकं^१ तथा ॥ २०२ ॥

पीतरक्तगणैर्भाष्यं कङ्कुणी^२ तैलमिश्रितम् ।

खोटं हृष्टिकया पक्क^३ द्रुतं हि नलिके क्षिपेत्^४ ॥ २०३ ॥

हृष्टां तु सिकतां^५ दत्त्वा त्रिरात्रमपि धामयेत्^६ ॥ २०४ ॥

आरणालेन तत् स्निग्धं^७ दोलायां धृतमेव च^८ ।

एवं संरञ्जितः^९ सूत शरीरधनकृद्^{१०} भवेत् ॥ २०५ ॥

उद्घाट^{११} परमः^{११} प्रोक्तः सर्व्वकर्महितः परः^{१२} ।

कृत्वी पतङ्गी^{१३} दुर्द्रावी दुर्मेली नैव जायते ।

वर्णान्यत्वच्च कुरुते^{१४} स्फोटयेद्दरवर्णिनि^{१५} ॥ २०६ ॥

(१) D reads कृत्त कुरुते which seems to be incorrect (2) B

reads कङ्कुणि M reads कङ्कुणी My reads कङ्कुणी (3) M has भिष्टी

कलापक, which seems to be incorrect (4) द्रुत हि नलिका पचेत्,

a variant in B द्रुत हि नलिके क्षिपेत् a variant in D द्रुत हि नलिका क्षिपेत्,

a variant in K द्रुत ही नलिका पचेत् a variant in M द्रुत हि नलिका

पचेत्, a variant in My (5) D reads हिकता, which is incorrect

M reads भाष्यां तु सिकतां (6) D and K read धारयेत् (7) D

reads तस्निग्धं, which seems to be incorrect (8) B reads दोलायां

M and My read दोलायां द्रुतमेव च (9) B reads संरञ्जित K

reads संरञ्जित M reads स रञ्जित My reads संरञ्जित . (10)

B reads शरीरदृष्टकृद्. (11) M reads कृत्खोट My reads उद्घाट

पचन (12) B and K read पर (13) M reads क्षित्री पतङ्गी.

(14) D reads वन्य स्वच प्रकुरुते, which appears to be incorrect (15)

स्फोटयेद्दरवर्णिनी a variant in B D reads दरवर्णिनी which is incorrect

K has स्फोटयेद्दरवर्णिनि M₃ has स्फोटयेद्दरवर्णिनि

व्यमेवं^१ द्रुतं कृत्वा कुरुते वक्ष्यकारणम्^२ ।

अमाचक्ष्व देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ २०७ ॥

इति श्रीपार्व्वतीपरमेश्वरसवादे^३

रसार्णवे रससहिताया

वक्ष्यबन्धो नाम^४

पञ्चदश. पटल. ॥ १५ ॥

(1) B reads वदमेव D and My read वदमेव M reads वदमेतत्, which is grammatically incorrect (2) कुरु वक्ष्यणि कारण, a variant in K कुरि वक्ष्यणि कारणम् an incorrect variant in M. My reads कुरु वक्ष्यकारण (3) B, M and My want this line. (4) D M and My have पिष्टिसन्नम नाम K has पिष्टिसन्नमहारसीपरसुखीद्वयो नाम

षोडशः पटल १

श्रीदेव्युवाच ।^१

वदस्य^२ रसराजस्य^३ कथं द्रावणमीश्वर^४ ।

वञ्चादिजारण चापि^५ कथमाज्ञापय ग्रभो ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।^६

त खोट सूक्ष्मचूर्णन्तु स्त्रीरजोभिस्तु भावयेत्^७ ॥ २ ॥

पुनर्नवा च^८ मीनाची रश्माकन्द^९ स्त्रियोरजः ।

मणिसन्ध^{१०} शिलाधातु सर्ज्जमेकत्र पेपयेत्^{११} ॥ ३ ॥

कल्केनानेन सङ्खममारोटरससयुतम्^{१२} ।

त रस^{१३} भूर्जपत्रे तु बद्धा षोटलिका^{१४} ततः ॥ ४ ॥

दोलायन्त्रे^{१५} सुरेशानि स्वेदयेद्विषसत्रयम् ।

अनेन क्रमयोगिण नृत सूतो^{१६} भवेद्भुत^{१७} ॥ ५ ॥

(1) M has देव्युवाच

(2) B reads वदस्य

(3) D reads

रसवदस्य which is incorrect

(4) B reads erroneously द्रावणमीश्वर

(5) B and D read चापि

(6) This is wanting in D

This hemistich is not found in D

(8) पुनर्नवो चै is the reading

in B, M and My

(9) M reads रश्माकन्द

(10) B reads मणि

सन्ध D reads मणिसन्ध K reads मणिसन्ध M reads मणिसन्ध My reads

मणिसन्ध

(11) M has मेलयेत्

(12) D reads सयुत which

is incorrect

(13) D and K read गदस्य

(14) M reads षो

लिका

(15) B, M and My read दोलायन्त्र

(16) B and

read सतसूतो M reads सुतसूतो which is incorrect

(17) My reads

erroneously भवेत् ५६

आर्द्रकं मूलकं शरही लसुनं हिङ्गु मात्तकम् ।
 त्रिचारं पञ्चलवणं कांची कासीसगन्धकम्^१ ।
 अश्ववर्ग^२समायुक्तं गोलकं कारयेत् प्रिये ॥ ६ ॥
 तस्य मध्यगता पिष्टो^३ दोलायां स्वेदनेन तु^४ ।
 द्रवते नात्र सन्देहो द्रुतं जारयते रसम्^५ ॥ ७ ॥
 बद्धं महारसं^६ देवि द्रावयेत् पादयोगतः ।
 द्रुतपादे ततो देयं^७ द्रावयित्वा पुनर्द्रवेत्^८ ॥ ८ ॥
 एवं बद्धं द्रुतं कृत्वा समद्विविगुणादिकम्^९ ।
 तस्मिन् द्रुते जारणा च^{१०} कर्त्तव्या कर्मवेदिभिः ॥ ९ ॥
 कुक्कुटीकन्दमार्जासी^{११} उच्चटापीश्वरी तथा^{१२} ।

- (1) काशिकीसीसगन्धकम्, a variant in D, काञ्चीकौशीसगन्धक, a variant in K काचीमांसीसगन्धकम्, a variant in M. (2) R and My read अश्ववर्गं M reads दशवर्गं (3) तस्य मध्यगत पिष्ट, a variant in D तस्य मध्ये गता पिष्टि, a variant in K My has an incomplete charana—तस्य ता पिष्टि (4) D reads दोलायन्त स्वेदरश्च तु, which is incorrect. दोलायां स्वेदनेन तु, a variant in M, which is partly correct My reads दोलायां. (5) D reads रसे M reads रस Both are incorrect (6) D reads महारसे, which is incorrect We do not find the 8th, 9th and 10th slokas in My (7) द्रुत पादयोगतः देयं, a variant in D द्रुत पादेरीधाय, a variant in M (8) M reads पुनर्द्रवेत्, which is incorrect (9) K reads समं द्विविगुणादिकम् M reads समद्विविगुणादिकम्. (10) M reads जारणा च (11) कुक्कुटीकन्दमार्जासी, a variant in D कुक्कुटीकन्दयाज्जाव a variant in K (12) उच्चटांशु मामरी तथा, a variant in D उच्चटांशु मामरी तथा a variant in K.

चीरकञ्चुकया युक्तं^१ स्वेदितं च द्रुतं^२ रसम् ॥ १० ॥
 द्रुतं दोलादिसंभिन्नं^३ कुकुट्याद्यै^४र्दिनत्रयम् ।
 आर्द्रकाद्यैर्द्रुतञ्चैव^५ तस्मृतं स्वेद्यता^६ व्रजेत् ॥ ११ ॥
 वज्रं^७ द्रुतं यथा^८ मृतं जारयेत्^९ सुरवन्दिते ।
 ईश्वरस्तस्य^{१०} विज्ञेयो देवदेवो^{११} जगद्गुरुः^{१२} ॥ १२ ॥
 विधाय खोटं यत्किञ्चित्^{१३} मृतकोत्यापिते रसे^{१४} ।
 पङ्गुण हीम जार्यं तु सारयेत् सारणात्रयम्^{१५} ॥ १३ ॥
 कोट्यंशेन^{१६} तु तेनैव शुल्बवेधं^{१७} प्रदापयेत् ।
 जायते कनकं दिव्यं देवाभरणभूषणम् ॥ १४ ॥
 पुनस्तत्तु^{१८} रसेन्द्रस्य वज्ररत्नानि जारयेत्^{१९} ।

- (1) चीर कञ्चुकया युक्त, a variant in D (2) सेवित च द्रुतरस, :
 variant in D M reads मृत (3) D has दोल ससित कर्क. K has
 दोलादिसमित—, an incomplete charana M and My read दोलादिसमित
 (4) B reads ककभाया D reads कर्कण्टोये K reads कर्कटाये. (5)
 B and K read आर्द्रकादि. D reads आर्द्रकादि एते चैव, which seems to be
 incorrect This charana and the next nine ones are not found in My.
 (6) B and M read सच्छता D and K read स्वेदता (7) B and
 M read वज्र (8) K reads यदा (9) D reads पाण्ड, which
 seems to be incorrect (10) M reads ईश्वरस्य तु (11) M
 reads देवदेव्या (12) D reads erroneously देवदेवस्तव भवत्पुत्रम्
 (13) D reads त यद्वक्ति, which is incorrect. (14) मृतकोत्यापितो रसे
 a variant in M (15) B reads सारणात्रय (16) D has वधा
 केन, which is senseless. (17) D reads यच्च वज्र (18) B has
 पुनस्तत्तु D has पुनस्त K has पुनस्त. (19) D reads रसेन्द्र.

प्रकाशमूपागर्भे च हठाग्नी जरते क्षणात्¹ ॥ १५ ॥

उच्चटा² मीननयना सर्पाची³ रक्तचित्रकैः ।

एतैः रत्न द्रवत्याशु⁴ नीलमाणिक्यमौक्तिकम्⁵ ॥ १६ ॥

विष्णुकान्ता च चक्राङ्गा⁶ कुमारी यवचिञ्चिका⁷ ।

वज्राणि पद्मरागाद्य⁸ राजावर्त्तादिसस्यकम्⁹ ।

श्रीपधीना द्रवं दत्त्वा तप्ते¹⁰ सूते विनिक्षिपेत् ॥ १७ ॥

पद्याद्रद्धानि देयानि द्रवन्ति सलिलं यथा ॥ १८ ॥

दोलायां¹¹ खेदयेद्देवि विडयोगिन¹² जारयेत् ।

प्रकाशमूपागर्भे च हठाग्नी जारयेत् क्षणात् ॥ १९ ॥

शंखेनैवार्कदुग्धेन¹³ पुटेन शतवापितम् ।

तद्वोजं¹⁴ क्षारसंयुक्तमम्बुवर्गेण¹⁵ भाषयेत्¹⁶ ॥ २० ॥

- (1) D and K read जायते क्रमात् (2) D reads उच्चस, which is incorrect
 (3) D has सार्याञ्जी, which is unintelligible K has सर्पाचि
 (4) एते रत्नद्रव्यांशु, an incorrect variant in D M reads द्रवत्याशु which is incorrect.
 (5) तिलमाणिक्यमौक्तिकम्, a variant in K, which is not correct (6) D reads चक्राङ्गा M reads चक्राङ्गी (7) D has यवचिञ्चिका
 (8) D and K read पद्मराग च. (9) K reads सस्यका which is incorrect (10) D reads तप्ते. K reads तप्त
 (11) D reads दोलायम्बे, which destroys the metre. (12) D reads वीरयोगिन which is incorrect. (13) K reads शनैवार्कदुग्धेन, which destroys the metre
 (14) B reads तद्विड D reads तद्विज M reads तत्पिण्डी (15) B and M read क्षारलवणम् (16) B and M read भाषितम्

विडहिङ्गुलसयुक्त^१ राजावर्त्तप्रवालके^२ ।
 गन्धक शिलया युक्त^३ खोटाणा जारणे हित^४ ॥ २१ ॥
 मूपालिपादिसयोगात्^५ बद्धहेम्नी हि जारणम्^६ ।
 तत्क्षेपाज्जायते देवि^७ विडयोगेन जारणम्^८ ॥ २२ ॥
 यथाहेम प्रदातव्य षट्त्रिंशाशद्रवेण च^९ ॥ २३ ॥
 ततो वै सूतराजस्य जायते रश्मिमण्डलम्^{१०} ।
 तिर्यग्गूर्द्धमधोव्यापि^{११} तेज पुच्छेन पूरितम् ॥ २४ ॥
 इत्य शुद्धो भवेत् सूत^{१२} चिन्तामणिरिव^{१३} स्वयम् ।
 सदेवै. पूष्यते सिद्धैः^{१४} द्वितीय इव शङ्करः^{१५} ॥ २५ ॥

- (१) विडहिङ्गुकसयुक्त a variant in M (२) राजावर्त्तं प्रवालके a variant in D राजावर्त्त प्रवालकम् a variant in M. (३) गन्धकेमशिलया युक्तै, a variant in D which is senseless M reads गन्धक शिलया युक्त
 (४) D and K read हित M reads खोटाणां जारणे हितम् (५) D and K read मूपालिपो हि सयोगात् M reads मूपालिपाभिःसयुक्त (६) B has बद्धो हेमादिजारण D has बद्धो हेमा हि जारणम् K has बद्धो हेमादिजारण M has बद्धहेमाभिःजारणम् (७) B reads तदक्षेपाज्जायते देवि D reads तक्षेपाज्जायते देवि K reads तक्षेपा जारण देवि (८) B D and K read विड योगेन जारणेत् M reads विडहेमाभिःजारणम् (९) K reads षट्त्रिंशाशद्रवेण च which is incorrect (१०) जायते रश्मिमण्डले a variant in B जारणद्रश्मिमण्डले a variant in D जायते रश्मिमण्डलम्, a variant in K. (११) B and K read वापि which seems to be inaccurate (१२) B reads इत्येव भवेत् सूत D reads इव वा भवेत् सूत K reads इत्य यथा भवेत् सूत M reads इव इत्य भवेत् सूत (१३) K reads चिन्तामणिरिव which is not correct (१४) D and K read सर्वदेवैः प्रपूष्यन्, which is incorrect (१५) K reads सिद्धैः द्वितीयशङ्करः

लोकानुग्रहकर्ता च भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ।

जारयेच्च महानील तत्त्वसख्याक्रमेण^१ तु ॥ २६ ॥

भ्रमते दक्षिणावर्त्तस्तदासौ खेचरो रसः^२ ।

वेधयेत् सर्व्वलोहानि भारसंख्यानि^३ पार्व्वति ॥ २७ ॥

एवं जीर्णस्य सूतस्य शृणु कापालिरञ्जनम् ॥ २८ ॥^४

शुक्लपत्रपलैकं तु^५ पलार्द्धं^६ गन्धकस्य च ।

टङ्कणं कर्पमेकं तु कर्पैकां रसकञ्जलीम्^७ ॥ २९ ॥

मात्सिकं^८ कर्पमेकं तु सर्व्वमेकत्र कारयेत्^९ ।

अन्धसूपागतं धातं खोटो^{१०} भवति तत्क्षणात् ॥ ३० ॥

तं खोटं सूक्ष्मचूर्णन्तु चणकास्त्रिन^{११} मर्दयेत् ।

आरण्य^{१२}गोमयेनैव पुटान्^{१३} दद्याच्चतुर्दश ॥ ३१ ॥

इन्द्रगोपकसंकाशं जायते नात्र संशयः ॥ ३२ ॥

तच्चूर्णं मधुना युक्तं शुद्धतारं तु रञ्जयेत् ।

(1) D reads तत सख्याक्रमेण

(2) तदासौ खेचरगो रस, a variant

in B तदासमो खेचरो रस, a variant in M, which is incorrect (3)

M reads दारसख्यानि which is incorrect (4) After this hemistich

we find in B अत पर प्रवक्ष्यामि यथा कापालिरञ्जन, in D अत पर कलापालनी,

in K अत पर कपालिनि (5) D has शुक्लपत्रकपौक तु which is incor-

rect K has शुक्लपत्र पलैक तु (6) B reads पलैक (7) कर्पैक

सकञ्जली, a variant in B कर्पैक रसकञ्जल, a variant in D कर्पैका रस

कञ्जली, a variant in M (8) B reads मात्सिक (9) M reads

मर्दयेत् (10) M reads खोटो. (11) B and K read दनुजास्त्रिन

M reads लिङ्गुचास्त्रिन (12) D reads आरण्य (13) B, k and

M read पुट

रक्षयेत् वीणि वाराणि^१ शोभनं हेम जायते^२ ॥ ३३ ॥
 एष कापालिको योगः सर्व्वलीहानि रक्षयेत् ।
 रक्षयेद्बद्धतं च^३ वज्रबन्ध^४ रक्षयेत् ॥ ३४ ॥
 आरचूर्णपल्लिकं वा^५ मृतनागपलं तु वा^६ ।
 वङ्गाभ्रकपल्लिकं वा^७ तीक्ष्णचूर्णपलं तु वा^८ ॥ ३५ ॥
 विशुष्य नागवङ्गी वा^९ एकैकाशसमन्वितम्^{१०} ।
 विशुष्यं गैरिकैकैक^{११}मथवा तीक्ष्णमाक्षिकम् ॥ ३६ ॥
 अथवा तीक्ष्णभागौ द्वौ त्रयो घोषा नवीरगाः^{१२} ।
 ताम्रस्य नव भागाः स्युरारभागचतुष्टयम्^{१३} ॥ ३७ ॥
 अथवा द्वेवदेवेशि माक्षिकस्य पलद्वयम् ।
 मयूरधीवतुल्यैकं^{१४} मृतनागपल तथा ॥ ३८ ॥

- (१) वीणि वाराणि is grammatically incorrect This hemistich and the next one are not found in D (2) K reads जाययन् which is not correct (3) M reads रजयद्बद्धतमेन (4) D and M read वद्धतं च (5) D reads च आरचूर्ण पल्लिकं a variant in K. M reads तु (6) मृतनाग पल तु च, a variant in D K reads च (7) D reads तु वङ्गाभ्रक पल्लिकं च, a variant in K (8) B reads च वा D reads तीक्ष्णचूर्णं च तु वा, which is incorrect तीक्ष्णचूर्णं पल तु वा, a variant in K (9) M has नागवङ्गी वा (10) D reads समन्वित K reads एकैकं तु समन्वित (11) विशुष्य गैरिकं चैव, a variant in D विशुष्य गैरिकैकं वा, a variant in M (12) D reads वदो दोषा M reads नवीरगा Both are incorrect (13) D has तारभागचतुष्टयम् K has तारभागचतुष्टय (14) K reads मयूरधीव तन्यैव, which is incorrect This hemistich and the next two are not found in M.

अथवा वङ्गनागांशमेकैकं सुरवन्दिते^१ ।
 तीक्ष्णद्वयं त्रिशुल्वं च हेमताप्यचतुष्टयम्^२ ॥ ३८ ॥
 यदा^३ विमलवैक्रान्तवङ्गनागानि रीतिका^४ ।
 सशुल्वाप्यथवा^५ हेम विमलं च भुजङ्गमः ॥ ४० ॥
 एषामन्यतमं देवि पूर्व्वकल्पसमन्वितम् ।
 अन्धमूपागतं^६ धातं खोटो^७ भवति तत्त्वणात् ॥ ४१ ॥
 पुटयेत् पूर्व्वयोगिन रञ्जयेत् पूर्व्वयोगतः ॥ ४२ ॥
 नागशुल्वं^८ तथा तीक्ष्णं कापालिक्रम^९मुत्तमम् ।
 तेनैव रञ्जयेत्तारं सप्तवारं पुनः पुनः ॥ ४३ ॥
 तेनैव रञ्जयेद्धेम सप्तवारं पुनः पुनः ।
 पक्वबीजमिदं^{१०} श्रेष्ठं सर्व्वकर्म्मसु^{११} योजयेत् ॥ ४४ ॥
 वङ्गतीक्ष्णं कपाली च^{१२} शुल्वं तारं तु रञ्जयेत्^{१३} ।
 रञ्जयेत् सर्व्वलोहानि यावत् कुङ्कुमसन्निभम् ॥ ४५ ॥

- (१) D reads सुरवन्दिति. (2) This charapa and the next two are not found in K (3) B reads तार (4) विमलवैक्रान्तवङ्गनागासुतीक्ष्णा, a variant in D (5) * B reads सशुल्वाप्यथा. M reads सशुल्वाप्यथवा (6) D and K read अन्धमूपागत, which is not correct. (7) M reads खोटो (8) B reads नाग श्ल्व (9) K reads erroneously कायाक्रम M reads कापालीक्रम (10) M reads पक्वबीजमिदं. (11) B and K read सर्व्वकर्म्मसि. D reads सर्व्वकर्म्मसि. (12) वङ्गतीक्ष्णकपाली तु, a variant in B वङ्ग तीक्ष्ण कपालि च, a variant in D वङ्ग तीक्ष्णकपाली तु, a variant in M. (13) D has पक्वतार तु योजयेत्. M reads पक्वतार तु रञ्जयेत्

वैक्रान्त नागकापाली^१ शुद्धतार तु रञ्जयेत्^२ ।
 रञ्जयेत् सह हेम्ना तु^३ भवेत्^४ कुङ्कुमसन्निभम् ॥ ४६ ॥
 रक्ततैल^५निषिक्त तु लोह^६सक्रान्तिनाशनम् ।
 भारकापालिचूर्णन्तु शुद्धतार तु रञ्जयेत्^७ ॥ ४७ ॥
 विमलेन च नागेन^८ कापाली परमेश्वरी ।
 रञ्जयेत् सर्व्वलोहानि तार हेम विशेषत ॥ ४८ ॥
 रञ्जयेत् त्रीणि वाराणि^९ जायते हेम शोभनम् ।
 तेनैव रञ्जयेद्देम^{१०} सप्तवार पुन पुन ॥ ४९ ॥
 लवणोद^{११}निषिक्तन्तु लोहसक्रान्तिनाशनम् ।
 यङ्गनाग^{१२} तथा क्रान्त शुश्व तीक्ष्ण च मास्तिकम्^{१३} ॥ ५० ॥
 रविनाग कपाली तु^{१४} शुद्धतारन्तु रञ्जयेत् ।
 रञ्जयेत् त्रीणि वाराणि^{१५} मारारिष्ट तु जायते ।
 तेनैव रञ्जयेद्देम^{१६} सप्तवाराणि^{१७} पार्ष्वति ॥ ५१ ॥

- (1) This hemi stich and the next one are not found in B D read नागकापालि M reads नागकापाल. (2) D has शीघ्रयत् which seem to be incorrect (3) M reads द्विगुणम् (4) K reads धारम् (5) D has रक्ततैले (6) D reads लोह (7) This hemistich is not found in D and M (8) विमलेन च भार्गव an incorrect variant in D (9) This is grammatically incorrect, yet found in all the texts (10) तथा शीघ्ररोहिम an incorrect variant in B (11) B reads लवणोद (12) B reads संग मास्. (13) मास्तिकी गोष्पमरिचम् a variant in D (14) रवि नागकापालि च a variant in D (15) This is grammatically incorrect (16) B reads जायते इम (17) This is grammatically incorrect.

रक्तवर्गनिषिक्तं च लोहसंक्रान्तिनाशनम् ।

वङ्गनागं^१ तथा शुक्लं कापाली^२ सुरवन्दिते ॥ ५२ ॥

गुडेन नीलकाचेन^३ तुल्याम्लवषणेन च ।

विषपित्ताम्बु^४पिष्टेन हन्यात् संक्रान्तिकालिकाम् ॥ ५३ ॥

गैरिकं गन्धकं सूतं तिलतैलेन पेययेत् ।^५

लेपयेत्तारपत्राणि दत्त्वा शुक्लकपालिकाम् ॥ ५४ ॥

कक्षीधस्वन्धमूपायां^६ शुभ्रं^७ हेमदलं भवेत् ॥ ५५ ॥

भागैकं हरितालस्य भागैकं गैरिकस्य च^८ ।

मादिक^९कल्कभागैकं चत्वारो गोलकस्य च ।

अन्धमूपागतं धातं हेम रञ्जयति क्षणात् ॥ ५६ ॥

अनेन क्रमयोगेण चतुर्वारं तु रञ्जयेत् ।

यक्षवीजमिदं श्रेष्ठं बालार्कसदृशप्रभम् ॥ ५७ ॥

सेन वर्णद्वयोत्कर्षः घोडशांशेन जायते ॥ ५८ ॥

रक्ततैले निषिक्तं च लोहसंक्रान्तिनाशनम् ।

(1) D and K read वङ्ग नाग (2) D reads कपालि, which is incorrect (3) गुडेन पीतकचैव, a variant in B गुडेन हिलकाचेन, a variant in K विष्टे च द्रवे दडकाचेन, an incorrect variant in M. (4) B reads विषसिद्धार्थ This hemistich and the next one are not found in D

(5) Here ends the MS M in the middle part of the 16th Patala (6) कक्षीधस्वन्धमूपायां, a variant in B. D and K read मूपायां, which is incorrect (7) K reads धम, which is incorrect (8) B has an incomplete charapa—भा गैरिकस्य च (9) B and K read मादिक

रसकस्य तु कापाली^१ चन्द्रार्क तु शताशत^२ ।
 अश्वमूपागत धात शोभन हेम जायते ॥ ५८ ॥
 शुद्धनागपलैक तु कर्षक द्रुतसूतकम्^३ ।
 सारयेत् सारणायन्त्रे खोटो भवति सूतक ॥ ६० ॥
 खोटस्य पलमेक तु माक्षिकस्य पल तथा ।
 एकीकृत्याथ समर्धं कनकस्य रसेन च ।
 पाचयेन्मृन्मये पात्रे^४ भवेत् कुङ्कुमसन्निभम्^५ ॥ ६१ ॥
 पूर्वकल्केन सयुक्त खोट कुर्याति पूर्वत^६ ।
 एतत् कापालिकायोगात्^७ चूर्णमन्त्रेण^८ भर्दयेत् ॥ ६२ ॥
 पुटयेत् पूर्वयोगिन रञ्जयेत् पूर्वयोगत ॥ ६३ ॥
 येन केन^९ रस बद्धा हेमगन्धशिलोरगै ।
 क्रमेण विष्टित धात शतवाराणि^{१०} वेधयेत् ॥ ६४ ॥
 आदौ^{११} तु बद्धसूत च बद्ध^{१२} ताग मन शिला ।
 क्रमेण वेष्टयेत् धात शतवेधौ न सशय ॥ ६५ ॥

(1) B reads कपाली K reads कापालि (2) D reads शताशयो
 K reads शताशत (3) This charana and the next one are not found
 in K (4) B reads मर्दि (5) भवेत् कुङ्कुमसन्निभ a variant
 in B (6) B reads पूर्वत (7) एतत् कापालिक चूर्ण a variant
 in B D reads कापालिकायोगात् (8) B reads मध्यमन्त्रेण (9) K
 reads तोनकेन wh ch is an error of the scr be (10) B reads दश
 वाराणि D reads शत वाराणि (11) Th s hem st ch and the next
 two are not found in D K reads आदौ wh ch is incorrect (12)
 K reads बद्ध wh ch is incorrect

अनेन कुरुते तार कनकेन तु काञ्चनम् ॥ ६६ ॥

सूतो सूतो हन्ति समेन वङ्ग^१

तेनैव हन्यात्^२ द्विगुण च तारम्^३ ।

तारं चतु पष्टिरवि करोति

हिमापि तद्वत् फणिहिमयोगात्^४ ॥ ६७ ॥

सूतरसपलमेक^५ पञ्चनाग च दद्यात्

कनकपलविमिश्र^६ धातसूतावशेषम्^७ ।

पुनरपि शतवारानेवमेव^८ क्रमेण

भवति च^९ रसरज कोटिवेधी क्रमेण ॥ ६८ ॥

सूतसूतपलैक तु^{१०} द्वे पले^{११} दरदस्य च ।

चतु पल गन्धकस्य कङ्कुष्ठस्य^{१२} पलत्रयम् ।

शिलाया पञ्चक चैव गोपित्तेन तु मर्दयेत् ॥ ६९ ॥

(1) D has an absurd charapa—आयो चतुर्धे सूतेन सूत इति समेन त वङ्ग

(2) B reads वग (3) तेनैव गावश्चि गुड च तारं, an incorrect variant

in D (4) K has वङ्गदुक्त दमतीन मनीहर हिम गोपात् wh ch is absurd

(5) D wants पल, hence it reads सूतरसमेक which mars the metre as

well as the sense (6) B reads कनकपलं विमिश्र, wh ch destroys

the metre as well as the grammar and sense (7) D reads धात

सूतावशेष wh ch mars the metre (8) शतवारान्विश्वमेक, a variant in D

शतवार निष्कमेव a variant in K (9) D has only भवति wh ch makes

the charapa an incomplete one K reads स भवति (10) D has

सतपल पलैक तु (11) D reads रिपल K reads पलैक (12) B

reads क कुमल

पल्लैकनागपञ्चाणि^१ तेन कल्केन^२ लेपयेत् ।
 मारयेत् पुटयोगेन नागोऽयं म्रियते^३ क्षणात् ॥ ७० ॥
 वटिकां कारयेत्पद्यात् पटिं चीणि यतानि च ।
 एकैकां वटिकां पद्याद्गोपिप्तेन तु भईदेत् ॥ ७१ ॥
 अनेन क्रमयोगेण शतं दद्यात् पुटानि च^४ ।
 नागोऽयं जायते देवि सिन्दूरारुणसन्निभः^५ ॥ ७२ ॥
 शतांशिन च तेनैव^६ तारे धेधं^७ प्रदापयेत् ।
 तत्तारं जायते देवि देवाभरणमुत्तमम्^८ ॥ ७३ ॥
 मृतनागपल्लैकं तु^९ हेमपत्रं तु तत्तमम् ।
 मारयेत् पुटयोगेन म्रियते हेम^{१०} तत्क्षणात् ॥ ७४ ॥
 तद्भ्रमनागैकयुतं^{११} हेमपत्रं तु तत्तमम् ।
 मारयेत् पुटयोगेन म्रियते हेम तत्क्षणात् ॥ ७५ ॥
 अनेन क्रमयोगेण चीणि वाराणि^{१२} कारयेत् ।
 सहस्रांशिन तेनैव तारे धेधं^{१३} प्रदापयेत् ॥ ७६ ॥

- (१) This hemistich and the next one are put in B after the 71st śloka पल्लैक नागपञ्चाणि, a variant in K (२) D has तिलकल्केन.
 (३) D reads म्रियते, which is grammatically incorrect (४) शत दद्यात् पुट म्रिये, a variant in B (५) B reads सप्रभ, K reads सप्रभ (६) D reads तेनैव (७) D reads तारधेध (८) B reads देवाभरण भूषण. This hemistich is not found in D (९) मृतनाग पल्लैकम् a variant in D. (१०) D reads देवि, which is not accurate K reads चीयते, which is incorrect (११) तद्भ्रमनागैकयुतं, a variant in B. D and K read युत (१२) This is grammatically incorrect (१३) D reads तारधेध

सुखसाध्यप्रयोगेन^१ तत्तार कनकं भवेत् ।
 कल्कवेधमतो वक्ष्ये^२ सुखसाध्यं सुरेखरि ॥ ७७ ॥
 यलाशनिम्बविल्वाक्ष-कार्पासकटुतुम्बिनी ।
 कङ्गुषीकटुतैलं च^३ एकैकं रसमारकम्^४ ॥ ७८ ॥
 समे हेन्नि समं सूतं^५ तारं ताम्रमथापि वा^६ ।
 महारसाष्टमध्ये तु चत्वारोपरसास्तया^७ ॥ ७९ ॥
 फलाम्बुकाञ्जिकैर्मध्य^८-निरङ्गारे तु^९ खलयेत् ।
 तप्तायसेऽथवा लोह^{१०}-मुष्टिना मृदुवङ्किना ॥ ८० ॥
 प्रागुक्त^{११}बालुकायन्त्रे तैलं दत्त्वा विचक्षणः ।
 मर्दयेत् पञ्चमेकं तु^{१२} दिवारात्रमतन्द्रितः ॥ ८१ ॥
 तत्कल्कं जायते श्रेष्ठं धर्मकामार्यमोचदम् ।
 वेधयेदष्टलोहानि देवानामपि दुर्लभम् ॥ ८२ ॥
 नाशयेत् सकलान् रोगान् पलैकेन न संशयः ।
 त्रिकटुत्रिफलायुक्तं मध्वाच्येन तु भक्षयेत् ॥ ८३ ॥

- (1) This charapa is wanting in B This hemistich is not found in D (2) B reads हतो वक्ष्ये D reads कल्के वेधमतो K reads कल्क-वधमतो वक्ष्ये, which is incorrect (3) कङ्गुषी कटुञ्ज तैल, a variant in D. (4) B reads रसमारक (5) B has समे एत, which is incorrect. (6) तार ताम्रं तथापि वा, a variant in D. (7) चत्वार उपरसास्तया is the correct grammatical form (8) B reads फलाम्बु काञ्जिकैर्मध्वा D reads मृदा, which seems to be incorrect (9) B has निरङ्गारे तु D has निरक्ष ये तु, which is unintelligible. (10) तथादायसेऽथवा लाह, a variant in D. (11) D reads प्रगुक्त (12) B reads च

हेम्ना तु बद्ध गुणैक^१ तारिण द्वे^२ सुरिश्चरि ।
 तान्त्रेण गुञ्जाधितय^३ वर्षात् स्यादजरामर ॥ ८४ ॥
 सेवन्ते चन्द्रवदना सर्वाभरणभूषिता ।
 त्रिफलाबीजमध्वाच्च नस्य कृत्वा निशासु च^४ ॥ ८५ ॥
 रस तु^५ भक्षयेत् प्रातरजीर्णं नैव जायते ।
 गन्धक पानमालिप^६ कद्दुष्ठ भक्षयेद्दुध ॥ ८६ ॥
 पलेन^७ भक्षयेत् सूत सुरासुरनमस्कृतम्^८ ।
 तप्तहेमनिभाकारो बालार्कसदृशप्रभ ॥ ८७ ॥
 बंधयेत् सर्वलोहानि क्लेदे दाहे^९ न सशय ।
 बद्धा तु सकलावन्धै^{१०}र्वटिका^{११} खेचरी भवेत् ॥ ८८ ॥
 काकजङ्घा च लहती शरपुड्वाजशृङ्गिके^{१२} ।
 शिवा^{१३} शकलता^{१४} कन्या समैतासु^{१५} महालता ॥ ८९ ॥

- (1) हेमस्तु पलगुणैक a variant in D K reads फलगुणैक (2)
 D reads त रेषार्णे K reads त रेषरह (3) D has गुञ्जाधितये (4)
 निश त्पुन s the incorrect reading in D (5) K reads एव तु which
 is incorrect (6) गन्धकेनाद्य मालिप a variant in D (7) K
 reads चनेन (8) K has an incomplete charana—सुरासुरनमस्कृतम् (9)
 D reads क्लेदादे This hemstich is not found in K (10) B reads
 बद्धस्तु which is incorrect बद्धा कश्चिकलावेधे a variant in D बद्धास्तु
 सकलावन्धै a variant in K (11) B reads शृटिका (12) बुद्धित
 पुष्पावभृशिके a variant in B शरपुड्वाजशृङ्गिका a variant in D सुस्त
 पुष्पावभृशिका a variant in K (13) B has शिवा D has शिव K
 has शिव which seems to be incorrect (14) B reads शकलता D reads
 शकलता which is correct (15) समैते तु महालता a variant in B
 समैते तु महालता a variant in D समैतस्तु महालता a variant in K

गुह्याद्गुह्यं समाख्यातं वातारिस्त्रेहसंयुतम् ।
 समे हेन्नि समं सूतं^१ तारे ताम्नेऽथवा प्रिये ॥ ८० ॥
 महारसाष्टमध्यैकं दद्यात्तूपरसास्तथा^२ ।
 मर्हयेत् खल्लपापाणे^३ यावन्निश्चेतनं भवेत् ॥ ८१ ॥
 स्वेदयेदारणालेन^४ मर्हयेत् पूर्व्वकल्कवत् ।
 तच्च लोहस्य देहस्य तत्तत्कर्मसु^५ योजयेत् ॥ ८२ ॥
 हेमाभ्रकस्य चैकैकं सूतकस्य द्वयं तथा^६ ।
 ताराभ्रकस्य चैकैकं सूतकस्य द्वयं तथा^७ ॥ ८३ ॥
 पिष्टिकां कारयेत्सेन निगलेन च बन्धयेत् ।
 पुटेषु पिष्टिकाबन्धो^८ गोलैः निगलेन च^९ ॥ ८४ ॥
 पुनरन्य प्रवक्ष्यामि चूर्णबन्धं सुरेखरि^{१०} ॥ ८५ ॥
 पिष्टिका^{११} टङ्गण दत्त्वा द्विपदीरस^{१२}मर्हितम् ।
 नष्टपिष्टं च शुष्क तत्^{१३} धामयित्वा पुटे^{१४} पचेत् ॥ ८६ ॥

(1) B reads समे सूते (2) दद्याद्दुपरसास्तथा, a variant in B

(3) D reads खलु पापाणे (4) D and K read स्वेदयेदारणालेन (5)

B reads तत्र कर्मसु D reads तत्र कर्मसु (6) D reads सूतकस्यादसं तथा,

which seems to be incorrect (7) This hemistich is not found

in D K reads सूतक द्वितय तथा (8) All the texts have पिष्टिका

बन्धो, which seems to be incorrect (9) B reads वा After this

we find the following in B only—इति पिष्टिकाबन्धः । (10) D has

चूर्णबन्धं सुरेखरी, which is incorrect (11) B reads पीठिका (12)

D has द्विपदीरस (13) नष्ट पिष्टं च शुष्क तत् a variant in B नष्ट

पिष्टं च शुष्क च, a variant in D (14) B reads धामयित्वा पुटे D and

K read पुटे

वेष्टयेद्देवदेवेभि गोलेन निगलेन च^१ ।

तुपकार्पाग्निना भूमौ मृदुस्वेद तु कारयेत् ॥ ८७ ॥

अहोरात्र चिरात्र वा चूर्णं भवति शोभनम् ।

बहसकलिकाभावात्^२ भवेद्देहा तु वेधकम्^३ ॥ ८८ ॥

पुनरन्य प्रवक्ष्यामि पट्टबन्धं^४ सुदुर्लभम् ॥ ८९ ॥

कासीस^५ टङ्कण क्षार सैन्यव गन्धमभ्रकम्^६ ।

सूतक^७ मातुलुङ्गेन मर्दितं पुटवेधकम्^८ ॥ ९० ॥

वङ्गताराभ्ररसक^९ सुक्क्षीरकृतगोलकम्^{१०} ।

वेष्टयेद्गूर्जपत्रेण वस्त्रसूत्रेण^{११} वेष्टयेत् ॥ ९१ ॥

जर्ह्वीधो^{१२} गोमय दत्त्वा भूमध्ये स्वेदयेत्तत ।

मर्दनं स्वेदनं कुर्याच्चिवारानिवमेव च^{१३} ॥ ९२ ॥

लेपयेद्देशधर्माच्च^{१४} मर्दयेद्गुडकाञ्जिकैः ।

धत्तूररसनिप्ताया भूपाया^{१५} सनिवेशयेत् ॥ ९३ ॥

(1) B reads वा

(2) B reads योगात्

(3) After this

we find in K only the following incomplete =loka - वङ्गताराभ्ररसक चर्ह्वी

क्षीरेण तापक । वेष्टयेत् भूर्जपत्रेण which is found afterwards 11 B and D

(4) K reads पट्टबन्ध (5) D and K read कासीस (6) D reads

गन्धमावकम् which seems to be incorrect (7) D wants सूतक

(8) तस्य हे पुनर्वेधकम् an absurd variant in D K reads पट्टबन्धक (9)

D and K read वङ्गताराभ्ररसक (10) D and K read चर्ह्वीक्षीरेण ताप

कम् (11) D reads वस्त्र सूत्रेण (12) D reads जर्ह्वं which

renders the charata incomplete (13) शीले चाराणि सुन्दरि a variant

in D विधि चाराण्येष च an incorrect variant in K (14) D reads

वङ्गधर्माच्च K wants this (15) B wants this

बद्धा मूषामुखं^१ देवि सन्धिलेपं तु कारयेत् ।
 लोणमध्ये चिपेन्मूषां^२ उहन्मूषां च^३ वाह्यतः ॥ १०४ ॥
 मुखं तस्याथ मूषाया बद्धा लोणमृदा ततः ।
 तुपकर्षाग्निना भूमौ मृदुस्वेदं तु^४ कारयेत् ॥ १०५ ॥
 अहोरात्रं त्रिरात्रं वा चित्रधर्मा भवन्ति ते^५ ।
 अनेनैव प्रकारेण सप्तवार^६ तु कारयेत् ॥ १०६ ॥
 अन्तर्वह्निष्व बद्धास्ते^७ धर्मशुद्धा भवन्ति ते ॥ १०७ ॥
 गन्धकेन हतं सूतं काञ्चीकासीससैन्धवम्^८ ।
 सुहृत्कं टङ्गणं गुञ्जा रविचीरेण मर्दिता^९ ।
 पुराणका भवन्त्याशु^९ धर्मकामार्थमोक्षदाः ॥ १०८ ॥
 पञ्चभागं तु शुल्बस्य द्विभागं कुञ्जरस्य च ।
 कारयेद्दलधर्मांश्च^{१०} लेपयेत् पूर्वयोगतः ॥ १०९ ॥
 रसेन्द्रो रञ्जति^{११} ह्येवं कर्त्तव्यं सारणादिकम् ।
 तन्ममाचक्ष्व देवेशि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ११० ॥

- (1) D reads मूषामत, which is incorrect. (2) K reads उहन्मूषा
 च, which is incorrect (3) D reads च (4) B reads तु
 D reads लिखधर्मा भवन्ति ते. K reads वितधर्मा भवन्ति हि (5) D has
 चार चार. (6) B reads विहास्ते. D reads बधाने, which is incorrect,
 (7) D and K have काञ्चीकासीससैन्धव. (8) D and K read मर्दयेत्,
 which seems to be improper here (9) पुराणार्कभयोव्यास, a variant
 in D. पुराणार्कभयोव्यास, a variant in K. Both seem to be incorrect.
 (10) कारयेद्दलधर्मांश्च, a variant in D and K (11) B reads रजते
 K reads रजिते, which is incorrect.

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरमवादे^१

रमार्षवे रममञ्जिनाया

रमरञ्जनी नाम^२

घोडग. पटम. ॥ १६ ॥

(1) B wants this portion

(2) B and D read रञ्जनी नाम

In the beginning of this Patala the Goddess asks the द्रावण of रस to be explained and not रञ्जनी the latter being the final subject

सप्तदश. पटल. ।

श्रीदेव्युवाच ।

द्रावण रञ्जन चैव पारदस्य युत मया ।

सारण क्रामण चैव क्रमादाख्यातुमर्हसि¹ ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

भूषा तु गोस्तनीं कृत्वा धत्तूरकुसुमाकृतिम्² ।

तदर्द्ध³ पूरयेत्तैल रञ्जित च रस क्षिपेत् ॥ २ ॥

तुषकपर्वाग्निना वाह्ये भूषायास्तु⁴ प्रदापयेत् ।

विशाश⁵ नागसयुक्तं समावर्त्त च खोटकम् ।

दीर्घसदशनैव⁶ प्रक्षिपेत् सारित भवेत् ॥ ३ ॥

द्विगुणेन ततो⁷ हेम्ना जायते प्रतिसारितम् ।

ततस्त्रिगुणहेम्ना तु⁸ जायते चानुसारितम्⁹ ॥ ४ ॥

(1) D has an incorrect variant क्रमदस्तातुमर्हसि

(2) D and K

have धत्तूरकुसुमाकृति which is grammatically incorrect

(3) All

the texts read तसार्धं, which is grammatically incorrect

D has an

incorrect variant—तसार्धं तैले पत्रैल

(4) B reads भूषायां तु D and

K read भूषायास्तु which is incorrect

(5) D reads विशाश (6)

B has दीघ सदशनैव D and K have दीघसदशनैव

(7) D reads

इतो which is not correct

(8) B reads ततस्त्रिगुण देवा तु This

hemistich and the next two are not found in D

K reads ततस्त्रिगुण

देवा तु which is incorrect

(9) B has चानुसारिता K has चानुसारित,

which is incorrect

जारदेहिडयोगिन¹ प्राग्बच्चाथ पुन पुन ।
 अनेन विधिना देवि भवेद्देधा तु² वैधक ॥ ५ ॥
 भूलताशोणितशिला³ विपटङ्गणपारदम् ।
 ताप्य स्त्रीस्तन्यसपिष्ट क्रामण क्षेपलेपयो⁴ ॥ ६ ॥
 इन्द्रगोपो⁵ विष कान्त दरद⁶ रुधिर तथा ।
 रसक तिलतैल च क्रामण क्षेपलेपयो ॥ ७ ॥
 भूलता माक्षिक⁷शिला टङ्गण रुधिर विषम् ।
 काकविठा स्तनक्षीर⁸ महिषीकर्णयोर्मल⁹ ।
 रामठ च महेशानि क्रामण क्षेपलेपयो¹⁰ ॥ ८ ॥
 भूलता लाङ्गली शृङ्गी काकविठा च शैलजम् ।
 विष्णुकान्ता मधुच्छिष्ट¹¹ रुधिर द्विपदीरज ॥ ९ ॥
 सुरसा ब्रह्मसोमा च गृध्रकर्णी च लक्षणा¹² ।
 कर्णग महिषस्यापि¹³ क्रामण क्षेपलेपयो ॥ १० ॥

(1) आलयेद्विजयनेन a variant in K which seems to be incorrect

(2) B reads तु (3) D reads शोणित शिला K reads शोणित शिल

(4) D and K have क्षेपलपयेत् which is incorrect (5) D read

पटङ्गीय which is incorrect (6) K reads सुदर (7) D read

माक्षिक (8) D reads स्तनक्षीर which mars the metre (9)

महिषीकर्णस्य मल a variant in D (10) K reads erroneously च

क्षेपलेप्य (11) भूलताशोणित च an incorrect variant in B (12)

गृध्रकर्णा विमलचक्र a variant in D गृध्रकर्ण च लक्षणा a variant in K (13)

कर्मसोमादिमस्यापि a variant in B कर्णगारातद्विमस्यापि a variant in D

कर्मसपिष्टमस्यपि a variant in K The sense of all of them is not clear

गण्डोल^१ विषभेकास्य-महिषाक्षिमलं तथा^२ ।
 रुधिरेण समायुक्तं रससक्रामणं परम् ॥ ११ ॥
 विष सुरेन्द्रगोपद्य^३ रोचना गुग्गुलुस्तथा ।
 स्त्रीस्तन्यं^४ चैव तैर्युक्ती लोहे तु क्रमते^५ रसः ॥ १२ ॥
 श्रीखण्ड^६ निम्बनिर्यास-स्त्रीस्तन्यविषटङ्कणैः ।
 गोघृतेन समायुक्ती लोहे तु क्रमते रसः ॥ १३ ॥
 अरिषर्गहतौ^७ वङ्ग नागौ द्वौ क्रामणं^८ परम् ॥ १४ ॥
 मातृवाहः^९ कुलीरश्च शङ्खाभ्यन्तरजो मल ।
 तथा कपिलनिर्यासी^{१०} रससंक्रामणं परम् ॥ १५ ॥
 क्रामणं रसरजस्य वेधकाले प्रदापयेत् ।
 क्रामण यो न जानाति श्रमस्तस्य निरर्थकः ॥ १६ ॥
 अतः परं प्रवक्ष्यामि हेमतारदलानि तु ॥ १७ ॥
 नागं सूतं समं घृष्ट गन्धदादशसंयुतम्^{११} ।
 धत्तूरकरसे घृष्टा गुटिका^{१२} चणकाकृतिः ॥ १८ ॥

(1) D reads गण्डमले, which is incorrect. (2) महिषाक्षीमलं तथा,

a variant in B महिषाक्षीमलं तथा, a variant in K. (3) B and K

read विषमलेन्द्रगोपाद्य (4) K reads स्त्रीस्तन्ये which is inaccurate (5)

D reads क्रमणी. K reads क्रमते (6) B has स्त्रीवीज D and K

have श्रीखण्ड (7) D reads अरिषर्गादहतौ, which seems to be incorrect

(8) D has क्रामण, which is incorrect (9) D reads श्रीमाविषाद्य,

which is incorrect (10) B reads निर्यासि which is incorrect (11)

गन्धके दशसंयुतम् a variant in D (12) B has घृष्टघटिका K has

धत्तूरकरसे

तारस्य भागाद्यत्वार^१ शुक्लभागास्तयस्तथा^२ ।
 सम्यगावर्त्य देवेशि गुटिकैका^३ तु निक्षिपेत् ॥ १८ ॥
 अनेन क्रमयोगेण तारि ताम्ब^४ तु वाहयेत् ।
 यावत्तु जायते रक्त तारं चैव न सशय^५ ॥ २० ॥
 अस्य भागद्वय ग्राह्य तारस्य भागपञ्चकम्^६ ।
 हेमभागेकसयुक्तं द्रुत^७ हेमाष्टक भवेत् ॥ २१ ॥
 गन्धकेन हत शुक्लं दरदेन समन्वितम् ।
 आर्द्रक मूलक शुण्ठी लसुन हिङ्गु माक्षिकम् ॥ २२ ॥
 मर्दयेन्मातुलुङ्गेन^८ नागपत्राणि लेपयेत् ।
 पुटेन म्रियते नाग सिन्दूरारुणसन्निभ^९ ॥ २३ ॥
 तप्तारि त्रिगुणे व्यूढं^{१०} निर्घाज कनक भवेत् ॥ २४ ॥
 गन्धपापाणदरद तीक्ष्णखर्परसूतकै^{११} ।
 भागद्वयै समध्वान्यै^{१२} पञ्चमाशेन लेपयेत् ॥ २५ ॥
 पुटनाच्छुष्कपुटनात्^{१३} द्विधा तारस्य कृष्णता^{१४} ॥ २६ ॥

(1) D reads यत्वारि which is incorrect (2) D reads एव

भागस्तय तथा which is incorrect (3) D and K read गुटिकैका

(4) D and K read तारि ताम्बे (5) B has तारभागस्य पञ्चक (6)

D reads द्रुत which is incorrect (7) K reads मातुलिनेन (8)

B and D read सशय (9) B reads अष्ट D reads अष्टे K reads

ससूते (10) D reads मूलका, which is grammatically incorrect

K reads पापाण in place of खर्पर (11) B reads erroneously समध्वान्यै

B reads भागद्वये (12) पुटेन तच्छुष्कपुटनात् a variant in D पुटयत्

एवपुटनात् a variant in K (13) द्विधा तयस्यकृष्णता an incorrect

var. int. in D

पीतगन्धकपालाश निर्व्यासेन प्रलेपितम् ।
 पुटवयप्रदानेन^१ रजतं काञ्चनं भवेत् ॥ २७ ॥
 पीतकृष्णारुणगणं^२ यथालाभं सुचूर्णितम् ।
 गोसर्पिर्भाषितं तारे^३ वापेन श्वेतनाशनम्^४ ॥ २८ ॥
 रक्तपीतासितगणं^५ छागघ्नीरेण भूयसा ।
 समाहं स्यापयेत्तारे^६ निपेकाद्रक्तिवर्द्धनम्^७ ॥ २९ ॥
 यदा वाप^८निपेकाभ्यां मार्जारनयनप्रभम् ।
 तत्तारं दलसंप्रोक्तं^९ मेलनं परमं मतम् ॥ ३० ॥
 शुल्बस्य^{१०} कांस्यकृष्णं तु रसकेन तु रञ्जयेत् ।
 द्वी भागौ तस्य शुल्बस्य तारस्यैकं च मेलयेत् ॥ ३१ ॥
 तदा तस्य रसेन्द्रस्य मेलनं परमं मतम् ।
 वेधयेत् शुद्धसूतेन^{११} शताग्निं सुरेश्वरि ॥ ३२ ॥
 हेममाक्षिकलवणं^{१२} पेपद्येन्मधुसर्पिषा ।

(1) पुटवय प्रदानेन, a variant in B, which seems to be incorrect

(2) D reads रक्त instead of कृष्ण This charana and the next five are not found in K (3) गोसर्पिर्भाषितातार, a variant in B (4) D has

वापने श्वेतनाशनी, which has no clear sense (5) B reads सितरुण,

which is evidently an error of the scribe (6) B reads erroneously

स्यवेतरे (7) निपेकाद्रक्ते वधन, a variant in D, which is partly incor-

rect (8) D reads incompletely यदा से K reads यदा वाप्य, which

is not correct (9) D and K read तदा तस्य रसेन्द्रस्य, which seems

to be improper (10) B reads शुल्बं तु D reads शुल्बिनं तु, which is

incorrect (11) B reads सिद्धमृतम् (12) B reads हेम

मार्जिकलोच च

कुङ्कुमाभं भवेद्यावत् तत्र नागपुटे^१ पचेत् ॥ ३३ ॥
 सम शुल्ब^२ ततो देय तच्छुल्ब तारपञ्चके^३ ।
 त्रिवार शोधयेद्दृष्ट्वा शुद्ध हेमदल भवेत् ॥ ३४ ॥
 बद्ध नाग तथा^४ तीक्ष्ण शुल्ब तार च पञ्चकम्^५ ।
 त्रिवार शोधयेद्दृष्ट्वा शुद्ध हेमदल भवेत्^६ ॥ ३५ ॥
 तालक गन्धपापाण^७ मात्तिक खर्पर^८ विषम् ।
 मातुलुङ्गयुत^९ लिङ्गा बङ्गलोह पुटे पचेत्^{१०} ॥ ३६ ॥
 दरद गन्धपापाण मात्तिक सैन्धव विषम् ।
 मातुलुङ्गयुत लिङ्गा तीक्ष्णलोह^{११} पुटे पचेत्^{१२} ॥ ३७ ॥
 कुनटी गन्धपापाण मात्तिक सैन्धव विषम् ।
 मातुलुङ्गयुत लिङ्गा नागलोह पुटे पचेत्^{१३} ॥ ३८ ॥
 सर्व्व हेमदले वाह्य^{१४} हेम बद्धेन^{१५} वेधयेत् ॥ ३९ ॥

- (1) D has त्रिवं नागपुट K has तत्र नागपुट (2) B reads सम
 शुल्ब (3) B and K read तारपञ्चके wh ch seems to be incorrect
 (4) K wants तथा (5) This hem stich a id the next one are not
 found in D (6) This hem stich is not found in K (7)
 D reads दमपापाण (8) B reads खपरौ (9) K reads मातुलुङ्ग
 युत (10) D reads पुट मवेत् wh ch seems to be incorrect (11)
 K reads बङ्गलोह (12) After this śloka we find a śloka in B,
 wh ch is a repetition of the 36th hav ng नागलोह in place of बङ्गलोह
 (13) This śloka is not found in D In K we see only the word कुनटी
 (14) B reads वाह्य D reads सर्व्व दमन्तो wh ch seems to be incorrect
 (15) B reads दम च नेन

सुत्याशौ हेमकरिणी¹ तीक्ष्णं द्विगुणमेव च² ।

व्यूढं रक्तगणैः सिक्त³ तत्तारं कनकं भवेत् ॥ ४० ॥

शुल्वं ताप्यहतं⁴ कृत्वा वरनाग⁵ तु रञ्जयेत् ।

तं नाग वाहयेत्तारे यावद्हेमदल⁶ भवेत् ॥ ४१ ॥

विषं सूतसमं गन्ध⁷ त्रिगुणाञ्जनसंयुतम्⁸ ।

अम्बेन त्रिदिन⁹ पिष्ट्वा ताराकौ¹⁰ मेलयेत् समी¹⁰ ॥ ४२ ॥

पक्वं पञ्चमृदा चैव¹¹ पुटेत्तारावशेषितम् ।

एवं धारत्रयेणैव रञ्जयेत्तारमुत्तमम् ॥ ४३ ॥

भुजङ्गस्य¹² च शुल्वस्य पृथगंश¹³ चतुष्टयम् ।

पृथग्द्वादशतैलस्य¹⁴ रीतिकातारयोर्द्वयोः¹⁵ ॥ ४४ ॥

- (1) B reads सुत्याशौ which is incorrect K reads erroneously हेम कणी (2) D has तीक्ष्णं द्विगुणं भवेत् (3) B reads रक्तगणे. D reads शिक्त, which is incorrect (4) B has शुल्वताप्य हत (5) D reads तारेखोग, which is unintelligible (6) D has यावद्वासेदल, which is incorrect (7) विष सूत सम गन्ध, a variant in B and K विषसूतसम गन्ध, a variant in D (8) B has त्रिगुण अञ्जनसंयुत. D reads erroneously त्रिगुण वेन संयुतम् (9) D reads त्रिगुण, which is evidently an error (10) ताराकौ मेलयेत् समम् a variant in B ताराक मेलयेत् समम् an incorrect variant in D (11) D has पूर्ववदमृता चैव, which is partly correct K has पक्व पञ्चमृता चैव which is incorrect. (12) B reads भुजङ्गस्य (13) D and K read पृथगंश (14) पृथग्द्वादशतैलस्य, an incorrect reading in B पृथग्द्वादशतैलस्य a variant in D पृथग्द्वादशतैलस्य, a variant in K (15) रीतिकातारयोर्द्वयोः a reading in B रीतिकातारयोर्द्वयोः, a variant in D. K has an incomplete character—रीतिकातारयोर्द्वयो

कनकस्य तु भागैक हेमतारावशेषितम् ।

मार्जारान्निप्रभ देवि वर हेमदल भवेत् ॥ ४५ ॥

ताराष्टक ताम्रचतुष्कभाग^२

नागह्वय काञ्चनमेकभागम् ।

सर्व्वं ततो रक्तगणेन सिक्त

तारावशेष कनक करोति ॥ ४६ ॥

राजावर्त्तं चतुर्थं च^३ दरदञ्च प्रबालकम् ।

हेममालिकसयुक्तं समभागानि कारयेत् ॥ ४७ ॥

रसकस्य^४ त्रयो भागा मेषीचीरेण^५ मर्द्दयेत् ।

बटिकां कारयेत् पथात् छायाया शोषयेत्तत ॥ ४८ ॥

पञ्चद्रावकसयुक्ता शिलापट्टेन पेपयेत् ।

अनेन सिद्धकल्केन तारारिष्टं तु योजयेत्^६ ॥ ४९ ॥

प्रथमे^७ समकल्केन द्वितीये तु तदर्धकम् ।

तृतीये पादभागेन तारारिष्टं तु जायते ॥ ५० ॥

पत्रे दाहे कपे च्छेदे^८ हेम तच्चाह्वयं भवेत् ॥ ५१ ॥

सूतकं दरदं ताप्यं गन्धकं कुनटी तथा ।

गृहीत्वा क्रमहृत्वा तु शुष्यपत्राणि लेपयेत् ॥ ५२ ॥

(1) D reads हेमतारावशेषितम् which is not correct (2) K reads ताम्रचतुष्कभागे
 कारकस्य wh ch is incorrect (3) D reads राजावर्त्तचतुर्थं च (4) K reads मेषीचीरेण in D, wh ch is incorrect
 (6) B reads तु भागेन (7) B D and K read प्रथमं but th s is not accurate (8) D reads द^८ wh ch seems to be incorrect.

चाङ्गेरीस्वरसे^१ पिष्टा दापयेत्^२ पुटपञ्चकम् ।
 तच्चूर्णं वाहयेत्तारे हेमाकृष्टिरियं^३ भवेत् ॥ ५३ ॥
 कनके^४ योजयेद्देवि कृष्णवर्णं भवेत्ततः^५ ॥ ५४ ॥
 गोमूत्रेण^६ निशां पिष्टा शुक्लमावर्त्त्य^७ सेचयेत् ।
 शतधा शोधनेनैव भवेत् काञ्चनतारकम् ॥ ५५ ॥
 अथ कांस्थोद्धृतं^८ तान्त्रमारोटमथवा प्रिये ।
 पद्मणेन तु नागिन^९ शोधयित्वा ततो बुधः^{१०} ॥ ५६ ॥
 शताङ्गं सिन्धुवारस्य रसमध्ये तु ढालयेत् ।^{११}
 कुष्माण्डस्य रसे^{१२} पश्चात् सप्तवारं तु दापयेत् ॥ ५७ ॥
 तथा तन्ने निशायुक्ते तप्ततप्तं च^{१३} दापयेत् ।
 शुकतुण्डकिंशुकामं छेदे रत्नं मृदुं तथा^{१४} ॥ ५८ ॥

- (1) D reads चरसे, which is an error of the scribe (2) K reads चपयत्, which has no sense (3) D reads हिमकृष्टिरिय, which is incorrect K reads हेमकृष्टिरिय (4) B reads कनकेन, which destroys the metre. This hemistich is not found in D (5) K reads भवेत् वा (6) D reads गोमूत्रे, which mars the metre (7) D reads शुक्लमावर्त्त, which is incorrect (8) D reads काञ्चोद्धृत K reads कांस्थोद्धृत. Both the readings are incorrect (9) पठ बुधेन बुधनिन, a variant in D. (10) B reads ततो नध, which is incorrect (11) After this 18 slokas (57—74) are wanting in B (12) D reads कुष्माण्डस्वरसे K reads कुष्माण्डस्य रस, the latter being incorrect (13) D has पुनस्तत्रैव K has तप्ततप्तैव, which is grammatically incorrect. (14) हेदेरत्नं च तथा an incorrect variant in D K reads मृदुस्तथा

ताप्येन वायं कृतं तत्^१ शुल्वं कालिकया गतम्^२ ॥ ५ ॥
 दरदं किंशुकरसं रक्तचित्रकमेव च ।
 हरिद्रे^३ हे वरारोहे छागमूत्रेण पेपयेत् ॥ ६० ॥
 दद्यान्नियेवन^४ शुल्वे समवारं न संशयः ।
 शुल्वं सिन्दूरवर्णं च वरं^५ हेमदलं भवेत् ॥ ६१ ॥
 द्विगुणौ तीक्ष्णभुजगौ घोषकृष्णं^६ तु वाहयेत् ।
 अथवा यन्त्रकारस्य^७ चैकद्वित्रिपलक्रमात्^८ ॥ ६२ ॥
 त्रिपञ्चकं च^९ नागस्य शुल्वस्य च^{१०} पलं तथा ।
 भ्यातं यदवशिष्टं^{११} तत् तपनीयनिभं भवेत् ॥ ६३ ॥
 लाङ्गली चित्रकं शिशुर्निर्गुण्डी करवीरकम् ।
 सुहृत्कीर्चीरचिञ्चाम्ना वञ्चकन्दसमन्विताम् ।
 महिषीचीरसंयुक्तां सुरां देवि प्रकल्पयेत्^{१२} ॥ ६४ ॥
 सुहृत्कीर्चीरलघणैः शुल्वपत्राणि लेपयेत् ।
 सुरायां प्रथमोक्तायां दिनमेकन्तु पाचयेत् ॥ ६५ ॥

- (१) ताप्येन यत्कृतं तत्, a variant in K, which is incorrect. (2) K reads रत (3) K reads हरिद्रे. (4) D reads दद्यात्त्रिपलम् (5) D reads इत् (6) K reads घोषकृष्ण (7) K reads पञ्चकारस्य, which has no clear sense (8) D reads पञ्चक्रमात्, which is not correct (9) D has त्रिपञ्चकम् (10) D reads एतेन च, which is incorrect (11) D reads यदावशिष्टं K reads यदावशिष्ट which seems to be incorrect (12) This clause is not found in D

प्राग्बलिमाग्निवर्णानि^१ सुराया सेचयेन्मुहुः^२ ।
 आवर्त्तितानि बहुधा^३ कुर्यात् कुण्डवराटकैः^४ ॥ ६६ ॥
 सर्जिका^५ सिन्धुदत्तैश्च वपेत् कर्मसु^६ योजयेत् ॥ ६७ ॥
 रसकस्य पल्लैकं तु^७ हेममात्रिकसंयुतम् ।
 सैन्धवस्य पल्लार्धं तु मातुलुङ्गान्त्र^८ संयुतम् ॥ ६८ ॥
 पाचनं कारयेत् पद्यात्^९ घ्रातं^{१०} कुङ्कुमसन्निभम् ।
 इन्द्रगोपसमं^{११} कल्कं पुटयोगेन जारयेत्^{१२} ॥ ६९ ॥
 तत् कल्कं मधुसंयुक्तं शर्कराटङ्गान्वितम्^{१३} ।
 एकीकृत्याय संमर्द्य^{१४} गव्यक्षीरेण^{१५} पाचयेत् ॥ ७० ॥
 प्रागेव शोधितं शुक्लं रसकस्केन^{१६} रञ्जयेत् ।
 रञ्जयेत् त्रीणि वाराणि जायते हेम शोभनम् ॥ ७१ ॥
 भावयेन्मुनिपुष्याणि करवीरं मनःशिलाम्^{१७} ।

- १/ प्रब्लिशितानि वर्णानि, a variant in D (2) D reads सेचन
 सुः, which is not grammatical (3) आवर्त्तितानिपल्लितुर्यामा, an incor-
 rect variant in D (4) कुर्यात् बुधराटकैः, an incomplete charana
 in D (5) D reads सर्पिका which seems to be an error of the
 scribe (6) D reads कर्म च, which is not grammatical (7)
 D reads फल्लैकं तु, which is incorrect (8) K reads मातुलुङ्गान्त्र.
 (9) K has only कपरयेत् पद्यात् (10) K reads सुत, which has no
 sense (11) K reads इन्द्रगोपसमा, which is incorrect (12) K
 reads जायते (13) D reads erroneously शर्कराटङ्गान्विताम् (14)
 एकीकृता सुत मर्द्य, an incorrect variant in D (15) D has गव्यक्षीरेण,
 which is incorrect (16) D reads रञ्जकस्केन, which is incorrect.
 (17) करवीरमन शिला, a variant in D

तत्पूर्वं रञ्जित^१ शुल्व शिलया च तथा युतम् ।

अम्बमूपागत^२ धात जायते हेम शोभनम् ॥ ७२ ॥

तेनैव रसकल्केन तारपिष्टि तु कारयेत् ।

सेचयेत् कङ्कणीतैले तद्विष्य^३ कनक भवेत् ॥ ७३ ॥

अर्जुनी लाङ्गली पद्मचारिणी^४ शक्रवारुणी^५ ।

सुवर्णा^६ चौपधीभिय गैरिकेण तु पार्व्वति ।

विलिप्त शुल्वपत्र तु निपिक्त कनक भवेत् ॥ ७४ ॥

✓ मयूरघीवतुल्यञ्च^७ कुङ्कुम रसक तथा ।

बालवत्सपुत्रीय च विष ह्यालाहल तथा ।

रक्तचित्रकचूर्णञ्च^८ समभागानि कारयेत् ॥ ७५ ॥

मर्दयेन्मध्यमान्नेन छायाशुष्क च कारयेत् ।

मधुना सह संयोज्य^९ नागपत्राणि लेपयेत् ॥ ७६ ॥

मूकमूपागत^{१०} धात नाग रञ्जयति क्षणात् ॥ ७७ ॥

- (1) तत्पूर्वरञ्जित a variant in D (2) D and K read अम्बमूर
गत which is not correct (3) K reads त दिव्य wh ch is not c
rect (4) D reads लाङ्गली पद्मवारुणी K reads वसुधाङ्गली wh
seems to be incorrect (5) B reads शक्रवारुणि which is incorrect
(6) D reads सुवर्ण wh ch is incorrect K reads सुवर्णे (7) D h
तुल्य च wh ch s incorrect (8) D reads वर्णे तु wh ch seems to l
incorrect K has तु instead of च (9) मधुमांसकसंयुज्य a var at
in B wh ch has no clear sense मधु सहस्र लीज्ज an incorrect variat
in D K reads संयोज्ज (10) D and K read मूकमूय गत wh c
is incorrect

शाकपत्र^१रसेनैव सप्तवारैः^२निषेचयेत् ।
 अष्टाविंशतिकृत्वो वा^३ तैले भूनागसम्भवे ।
 तन्नागं^४ जायते दिव्यं देवाभरणभूषणम् ॥ ७८ ॥
 अथवा भूलताचूर्णं^५ नागचूर्णं समांशकम् ।
 अन्धमूपागतं धातं तैले तप्तं^६ निषेचयेत् ॥ ७९ ॥
 एवं कृते सप्तवारं भवेत् पीडशवर्णकम् ॥ ८० ॥
 बालवत्स^७पुरीषं च लाघागैरिकचन्दनम् ।
 हंसपादाख्यदरदं^८ विष्वमज्जा गुडस्त्रया ॥ ८१ ॥
 राजावर्त्तं च कडुहं शाक^९पल्लववारिणा ।
 भुजङ्गं कनकं कुर्याच्छतवारं निषेचनात्^{१०} ॥ ८२ ॥
 मञ्जिष्ठा रजनीदन्तं कांची कनकमाचिकम्^{११} ।
 कौसुमं विपसिन्धूयं^{१२} दरदं रक्तचन्दनम् ॥ ८३ ॥
 शाकपल्लवपालाश-कुसुमैः सह संयुतम् ।
 सेचनाच्छतवारिण^{१३} नागं रञ्जयति प्रिये ॥ ८४ ॥

- (१) D and K read अशोकपत्र (२) K reads वे. (३) B and K have त नाग, which is grammatically incorrect (४) B reads भूलताचूर्णे, which is incorrect (५) B reads तैलतप्त D reads तैले तदा K reads अन्धमूपागत तैले तप्त तप्त (६) D reads erroneously बालवत्स (७) हंसपादाख्यदरद, a variant in D (८) B reads शोक, which seems to be incorrect. (९) D has शतवारिणि निषेचयेत् K has शतवारिणि निषेचयेत् Both the readings are incorrect (१०) काञ्चि दत्सकमाचिकम्, a variant in D K has only काञ्चिकं (११) B has विपुत्य, which is incorrect. (१२) This charapa is wanting in K.

कद्दुष्टं गन्धपापाणं^१ रजनीद्वितयं तथा ।
 भावयेत् सप्तवारांश्च चामीकररसेन तु^२ ॥ ८५ ॥
 निषिक्तं शिशपातैले^३ सप्तधा प्रतिवापितम्^४ ।
 नागं रञ्जति च^५ क्षिप्रं रञ्जितं चाद्यं भवेत् ॥ ८६ ॥
 विद्रुमं दरदं तीक्ष्णम् अनेम^६ प्रतिवापितम् ।
 मञ्जिष्ठाकिंशुकरसे शाके चैव निषेचयेत्^७ ॥ ८७ ॥
 प्रतिवापनिषिक्तय^८ क्रमेणानेन रञ्जितः^९ ।
 भुजगो^{१०} हेमता याति नात्र कार्या विचारणा^{११} ॥ ८८ ॥
 उक्तं हेमदल^{१२} देवि वरं तारदलं^{१३} शूलु ॥ ८९ ॥
 श्वेताभ्र काञ्चिके खिवं^{१४} विचारं पुटितं ततः ।
 स्वल्पटङ्गणवह्नं च शुद्धशुखे तु वापयेत्^{१५} ॥ ९० ॥

- (1) B and K have गन्धपापाण (2) K reads शाकिकररसेन तु
 (3) D reads तैले. (4) D reads erroneously प्रतिवापिता (5)
 नाग रञ्जयते is the reading in B. नाग रञ्जति is the reading in D This
 hemistich and the next one are not found in K. (6) D reads
 शमन (7) K reads erroneously निषेचयेत्. (8) D reads
 निषिक्त च K has विद्रुम before प्रतिवापनिषिक्त च, which is incorrect.
 (9) कृते चानेन रञ्जयेत्, a variant in D (10) K reads भुजगो (11)
 K reads विचारणा, which is incorrect (12) D has सिक्त हेमदले
 K has रत्नहेमदल Both सिक्त and रत्न are absurd (13) D reads
 चिर तारदल, which is not correct (14) B has खिवे काञ्चिके
 खिव is the variant in D (15) D reads एहदलेन, K reads
 वाहदले

पञ्चमांशिन मिथं तत्^१ तारं तालं च वेधयेत्^२ ।

तत्ताल^३ मेलयेत्तारे द्रुतं सिक्तेन^४ वेधयेत् ॥ ८१ ॥

रससैम्भवमेकैकं तिलसर्ज्जि^५द्वयं द्वयम् ।

टङ्कैकं कनकरसे^६ मर्दयेद्विषसत्रयम् ॥ ८२ ॥

तेन लिप्तं ताम्रपत्रं^७ धमेदावर्चितं^८ पुनः ।

इद्द्रुत सतालमूल^९ दध्यस्त्रेण तु पेपयेत् ॥ ८३ ॥

तन्मध्ये ढालयेच्छुष्वं सप्तवारं^{१०} दलं भवेत् ।

हृतीयांशिन वीजस्य मेलयेत् परमेश्वरि^{११} ॥ ८४ ॥

लाङ्गली चित्रको दन्ती ह्यघ्नोत्तरवारुणी^{१२} ।

गोधावती वञ्चवल्ली^{१३} श्वेतार्कः शक्रवारुणी^{१४} ॥ ८५ ॥

(1) पञ्चमांशे धन तारं, a variant in D. K has only पञ्चमांशिन घन

(2) तारवद्ध तु वेधयेत्, a variant in B तार ताल च वेधयेत् a variant in D.

K has तार वद्ध च वेधयेत्, (3) B has तद्दले. D has तत्तार (4)

B reads दृता सिक्तेन D reads, द्रुत सिक्तेन Both are incorrect (5)

B reads सिक्तासर्ज्जि (6) D reads कनकरसे, which is incorrect (7)

B has ताम्र पत्रं D has ताम्रपात्र Both are incorrect. (8) D reads

धमेदावर्चितं, which has no clear sense (9) इद्द्रुदीमूलताम्रमूल, a

variant in B. इद्द्रुदीमूलताम्रमूल, a variant in D इद्द्रुदीमूलताम्रमूल a variant

in K. (10) K reads सप्तवार (11) D has only परमेश्वरि

out of this hemistich (12) D reads इच्छुष्ववारुणी, which is incor

rect (13) B reads गोधावती, which is not correct D has ताम्र

वञ्चवली च . K has गोधावती वञ्चो Both are incorrect and incomplete.

(14) B reads शक्रवारुणी D reads श्वेतार्कः, which is incorrect.

विशुक्लान्ताश्वगन्धा च^१ शिशुपञ्चाङ्गुली तथा ।
 पुनर्नवा अपामार्ग इङ्गुदी^२ चक्रमर्दकः ॥ ८६ ॥
 गुडची चैव हिस्त्रा च^३ एकद्वित्रिचतुर्थकः^४ ।
 मद्दिपीचीरसम्भानात्^५ समाहादुपरि प्रिये^६ ।
 निपेके क्रियमाणे तु^७ जायते शुक्लशोधनम्^८ ॥ ८७ ॥
 तासु^९पोडुशभागेन शुक्लपत्राणि लेपयेत् ।
 स्थापयित्वाभ्यमूषायां^{१०} विधा चावर्त्तयेत् पुनः^{११} ॥ ८८ ॥
 शुक्लवर्गस्त्रिधा चारं^{१२} गृह्यसैन्धवसर्जिकाः ।
 दन्ताः कपर्दी. कम्बुय^{१३} शुक्तयः शुक्लवापना^{१४} ॥ ८९ ॥

- (1) विशुक्लान्ता चाश्वगन्धा, a variant in B विशुक्लान्ता च गन्धा च a variant in D
 (2) D reads शिशु च, which is incorrect
 (3) गुडची च वधद्विसा च, a variant in D
 (4) B reads चतुर्थका
 (5) D reads सघाता which is incorrect.
 (6) D has समाहात् परिधीनयेत् K has समाहादुपरी योजयेत्
 (7) क्रियमाणे जायते तत्, a variant in D.
 निपेके क्रियमाणे तु a variant in K. Both the readings are incorrect. (8) D reads शुक्ल शोधन परम् which mars the metre
 (9) B reads तासु D reads तत् K wants this term
 (10) चापयित्वा विधा चावर्त्त, a variant in D K reads स्थापयित्वाभ्यमूषायां, which is incorrect
 (11) D has तासुद्वयत्न तत् पुनः, which is incorrect K has विधा सवर्त्तयेत् पुनः
 (12) शुक्लवर्गसुधाचार, a variant in B शुक्लवर्ग विधा चौर, a variant in D शुक्लवर्गविधाचार, a variant in K. (13) B reads कम्बुय D reads दन्ताः कपर्दि कम्बु च. K reads कपर्दि
 (14) B has 'शुक्लव शुक्लवापना'
- ३) He is शुक्ल च शुक्लवापना K has only शुक्लवापना

पादमेतत्सुरासेकै^१र्जायते नखपाण्डुरम् ॥ १०० ॥
 त्रयोऽयस्कान्तभागाः^२ स्युरारतारद्वयं तथा ।
 वङ्गस्य^३ दश भागाः स्युस्तारवेधेन^४ वेधयेत् ॥ १०१ ॥
 धारस्य द्विगुणं तारं तारात् कान्तं चतुर्गुणम् ।
 कान्तादष्टगुणं^५ वङ्गं तारवेधेन वेधयेत्^६ ॥ १०२ ॥
 तालं सूतं समं कृत्वा वञ्जीचोरिण मर्दितम् ।
 पुटं दत्त्वा तु यन्त्रेण सत्त्वं पतति शोभनम् ॥ १०३ ॥
 वङ्गमावर्त्य देवेशि वञ्जीचोरिण^७ पेपयेत् ।
 एकविंशतिवाराणि वङ्गशोधनमुत्तमम् ॥ १०४ ॥
 तद्वङ्गं जारयेत् सूतं^८ समं वा^९ द्विगुणादिकम् ॥ १०५ ॥
 भङ्गातराजिकातैल^{१०}-शङ्खचूर्णविद्धेन च^{११} ।
 नागवङ्गी भवेत्तेन समं वङ्गेन सारणात्^{१२} ॥ १०६ ॥
 क्षारीदकनिपेकाश्च^{१३} तद्वङ्गीजमनेकधा^{१४} ।

- (1) पादमेतत्सुरासेकै, a variant in B पादमेतत्सुरासेकैक, a variant in D पादमेतत्सुरासेकै, a variant in K. (2) D reads त्रयोऽयस्कान्तभागाः अन्तः, which is incorrect. K reads त्रयो भागाः अन्तः स्युः (3) B reads वङ्गस्य, (4) K reads तारवेधेन (5) D has कान्तादष्टगुणं (6) B has तारं वेधेन वेधयेत् D has तारवेधेन वेधयेत् K has तार वेधेन वेधयेत्. (7) K reads वञ्जीचोरिण. (8) B reads जारयेत् सूतं, which is incorrect D reads जारयेत् सूतं, which is also incorrect (9) D and K read तन्-समं (10) D has भङ्गातराजिकतैलं, an incomplete character K has भङ्गातराजिकतैलं (11) B reads विद्धानि, D reads विद्धानम् (12) D and K read सारणात् (13) K has क्षारीदकनिपेकाश्च which seems to be incorrect (14) तद्वङ्गीजमनेकधा, a variant in D, which is senseless

तमुपाय प्रवक्ष्यामि मार्हवं येन जायते ॥ १०७ ॥
 घृतं दधि पयः^१ चीद्रं विल्वजम्बीरकद्रवैः^२ ।
 गुडस्त्रिलसमायुक्तो^३ निपेकात्^४ मृदुकारकः^५ ॥ १०८ ॥
 गजदन्ता हयनखा^६ मेपशृङ्गं च सैरिभम्^७ ।
 कम्बु^८निर्याससयुक्तं समवार निपेचयेत्^९ ॥ १०९ ॥
 सहस्रधा विस्फुटितं दलं भजति^{१०} मार्हवम् ॥ ११० ॥
 ज्योतिष्मतीकुसुमानां^{११} तैले कारञ्जकेऽपि वा^{१२} ।
 निपेक शस्यते^{१३} इत्यर्थं कनकस्य विचक्षणैः ॥ १११ ॥
 आवर्त्यमानं तारे च^{१४} यदि तन्नैव^{१५} निर्मलम् ।
 काचटङ्गणवापेन क्षिप्र निर्मलता व्रजेत् ॥ ११२ ॥
 मधुक^{१६}मधुमेषान्य सौराष्ट्रीगुडसैन्धवैः^{१७} ।

- (1) B reads घृतघटिमधु (2) किल्वजम्बीरकद्रवैः, a variant in B
 (3) गुडतैलसमायुक्त, an incorrect variant in D (4) D and K read
 वापयेत् (5) D has मृदुकारकम् K has मृदुकारके (6) B reads
 हयनखो (7) यद् चैव सैन्धव an incomplete charana in D मीरीष म
 च सैन्धव, a variant in K (8) D and K read ककु which seems to
 be incorrect (9) D reads समवारानि मेपयत् (10) D has
 सहस्रधा वस्फुटिते दले भवति K has सहस्रधा च स्फुटते दले भवति (11) ज्योति
 संसुभाना, an incomplete charana in B. (12) कारञ्जकेऽपि वा a
 reading in D (13) K reads शस्यते. (14) B reads तारेण
 K reads ततारे (15) D reads तन्नैव which is incorrect (16)
 B D and K read मधुक, which is not accurate (17) D reads
 रत्नमेपयत्

शुक्तिकम्बुखुरावापं^१ चन्द्रार्कं मृदु जायते ॥ ११३ ॥

मधुतैलघृतैश्चैव^२ वत्समूत्रे निपेचनात्^३ ।

जायते खरसत्त्वानां दलानामपि मार्दवम् ॥ ११४ ॥

चिञ्चारसेन सामुद्रैः क्षीरे चार्कस्य^४ वङ्गिना ।

विशुद्धं जायते तारं गङ्गकुन्देन्दुसन्निभम् ॥ ११५ ॥

यदि तन्निर्मलं^५ नैव तदा^६ तद्वत् पुनः पचेत् ।

विधिरेप^७ समाख्यातस्तारकर्मणि पूजितः ॥ ११६ ॥

कङ्गुणी^८ तैलमञ्जिष्ठा-हरिद्राद्वयकुङ्कुमम् ।

निपेकात् कुरुते हेम बालार्कसदृशप्रभम् ॥ ११७ ॥

शुल्बार्हं गन्धकं दत्त्वा तदर्धं मृतसूतकम्^९ ।

चाङ्गेरी^{१०} स्वरसेनैव मर्दयेद्वासरत्रयम् ॥ ११८ ॥

मुतं^{११} चित्ररसेनैव लेपयेद्देम पाण्डुरम् ।

पक्का^{१२} पञ्चमृदा देवि हेमोत्कर्षणमुत्तमम् ॥ ११९ ॥

- (1) सिद्धमधुमधुरावाप, a variant in D. शुक्तिकचुखुरावाप, a variant in K. (2) मधु तैल घृत चैव, a variant in D. मधुतैलघृत चैव, a variant in K. (3) वत्समूत्रे निपेचयेत्, a variant in B. वत्समूत्राणि सेचयान्, a variant in D. Both the variants have no clear sense. (4) D reads क्षीरे चार्कस्य, wherein the first term is incorrect. (5) B and D read तन्निर्मलं which is incorrect. (6) D reads तदा. (7) D reads erroneously विधिरेपा. K reads विधिरेव. (8) K has कङ्गुणि. (9) B has मृतपारद which seems to be incorrect. (10) B reads चाङ्गेरी, which appears to be incorrect. (11) D reads शक्ति which mars the metre. (12) D and K read क्षयि.

हेम शुल्व तथा तीक्ष्ण समभागानि कारयेत् ।

अन्धमूषागत^१ धात खोटो भवति तत्क्षणात् ॥ १२० ॥

खोटस्य भागमेक तु रसहेमसमन्वितम् ।

पाचयेदनुजाम्बेन^२ यायत् कुङ्कुमसद्विभम् ॥ १२१ ॥

शताशिन तु तेनैव वेधयेद्देम पाण्डुरम्^३ ।

जायते कनक दिव्य द्विवर्णोत्कर्षण^४ भवेत् ॥ १२२ ॥

यावच्छुद्ध भवेत्तावत् पुटेल्लवणभस्मना^५ ।

रक्ततैले^६ निषेक्तव्य जायते हेम शोभनम् ॥ १२३ ॥

मर्दित कटुतैलेन^७ स्वर्णगैरिकगन्धकम् ।

अथवा मातुलुङ्गाम्बे^८ राजावर्त्तकमाक्षिकम् ॥ १२४ ॥

अथवा विट् कपोतस्य^९ राजावर्त्तकसैन्धवम् ।

पुटनाच्छेतकनक^{१०} कुरुते^{११} कुङ्कुमप्रभम् ॥ १२५ ॥

राजावर्त्तस्य चूर्णं तु शिरोपकुसुमद्रवै^{१२} ।

(1) D and K read अ धमूषागत wh ch is not correct

(2) पाचये

इतनाम्बेन a variant in D [अनुज may mean अन्धम]

(3) वेधयत्

पतपाण्डुरम् a variant in D

(4) This charapa and the next three

are not found in D

K reads द्विवर्णोत्कर्षण

(5) B reads भस्मना

wh ch is incorrect

(6) K reads रक्त तैले

(7) मर्दित तैलेन

सित्त, a variant in D, wh ch is senseless

(8) K reads मातुलुङ्गाम्बे

(9) D has विट्कपोतस्य

(10) K has पु ट कनकम् which is incorr-

plete as well as incorrect

(11) K reads कुरुते wh ch is not

D type * (12) शिरोपकुसुमद्रवै अत्र अन्धमूषागत इति अन्धमूषागत इति

भावितं बहुश. चित्तमशीत्यंशेन¹ वर्षद. ॥ १२६ ॥

शतशः कङ्कणीतैले ताम्रं हिन्ना समं द्रुतम्² ।

माचिकेन कृतावापं शतांशेन तु वर्षकृत्³ ॥ १२७ ॥

कार्पासबीजदरद⁴ तुष्यसैन्धवगैरिकैः⁵ ।

पत्रालक्तक⁶मञ्जिष्ठा-रक्तचन्दनविद्रुमैः⁷ ॥ १२८ ॥

गुडभक्तातकस्त्रेह⁸ वत्सविष्टेष्टकायुतैः⁹ ।

आवापाज्जायते श्वेतं¹⁰ कनकं रविसन्निभम्¹¹ ॥ १२९ ॥

रक्ताष्टकं त्रयो भागो¹² त्रयो भागा. समुद्रजम्¹³ ।

सितार्कपत्रतोयेन¹⁴ पुटो वर्षप्रदो भवेत्¹⁵ ॥ १३० ॥

- (1) B reads चित्तमशीत्यंशेन D reads चित्तमशीत्यंशेन K reads चीर
शमीत्यंशेन, which is incorrect. (2) ताम्रं हिन्ना समं द्रुतम् a variant in B
ताम्रे हिन्ना रसे द्रुत, a variant in D, which is not correct (3) D
reads the whole hemistich thus माचिकेन शतांशेन नृत्तुष्यवापनद्रवेत्, which is
partly incorrect K wants कृता (4) B and D read कार्पासबीज
दरद (5) D reads तुष्यसैन्धवैरिक, which is incorrect. (6) D
reads पत्रालक्तक K reads पत्रालक्तक (7) D and K read निद्रितै
instead of विद्रुमै. (8) गुड भक्तातकस्त्रेह a variant in D (9)
वत्सविष्टेष्टकायुतै, a variant in D. वत्सविष्टेष्टकायुतै, an incomplete variant
in K. (10) B reads श्वेतं D reads श्वेत (11) B has रवि
सन्निभ, D has विद्रुमसन्निभम् (12) B has रक्ताष्टक D has रक्ताष्टक
वत्सविष्टेष्टकायुतै K reads रक्ताष्टकत्रयो भागा (13) B has समुद्र
योजविष्टेष्टकायुतै Both the readings are unintelligible (14)
सितार्कपत्रतोयेन, a variant in D (15) पुटो वर्षप्रदायितु, an incorrect
variant in D

रक्तपीतो^१ समो कृत्वा ताभ्या तुल्यं च^२ मात्त्रिकम् ।
 करञ्जतैलीनालोद्य मूकमूषागत^३ धमेत् ॥ १३१ ॥
 सक्तत् पीत^४दशाशेन दश पीतशतेन च^५ ।
 शत पीतसहस्रेण^६ कीटिमर्द्धेन विध्यति^७ ॥ १३२ ॥
 शतश किशुकरसे भावित^८ सवण पुन ।
 सटङ्कणपुटेनैव^९ वर्षोत्कर्षप्रद^{१०} भवेत् ॥ १३३ ॥
 लोहचूर्ण^{११} त्रयो भागा गैरिक द्विगुण तथा^{१२} ।
 मधुककुसुदाभोभि^{१३} मूत्रेणापि निषेचयेत्^{१४} ॥ १३४ ॥
 पेययेत् कीटवेणैव^{१५} गोष्ठमध्ये^{१६} तु निक्षिपेत् ।

- (१) D has रक्तपितो (२) D reads तुल्यं च which is incorrect
 (३) B reads चमूषागतं D and K read मूकमूषागत wherein the
 middle term is incorrect (४) D reads पाद (५) दद्यात्
 पीतेन च पृथक् a variant in D (६) शतपीत च सत्रेण a variant in D
 शतपीतसहस्रेण a variant in K, which is incomplete (७) B reads
 कीटिमर्ध न विध्यति D reads कीटिमूर्द्धेन तिष्ठति K reads काटिमर्ध न तिष्ठति
 (८) D reads erroneously भवेत् (९) सटङ्कण तु पुटनान्, a variant in
 B (१०) D and K read वर्षोत्कर्षप्रद which is not correct (११)
 D reads लोहचूर्ण (१२) गैरिका द्विगुणस्य च a reading in B गैरिका
 द्विगुणस्य च a reading in D गैरिक द्विगुणस्य च a reading in K All are
 inaccurate (१३) मधुककुसुदाभोभि, a variant in B मधुकुन्देन कुन्दाभो
 a variant in D मधुकुन्देन कुन्दाभो a variant in K All are partly incor-
 rect (१४) B reads च पेययेत् K reads च पेययेत् which is incorrect
 (१५) पेययेत्सर्वमेव a variant in D पेययेत्सर्वमेव, a variant in K (१६)
 D reads गोष्ठमध्ये

अशीत्यंशेन तदिदं^१ वापाद्वर्णप्रदं भवेत् ॥ १३५ ॥
 शुल्वातिरिक्तं कनकं^२ पुटयेदन्धमूपया^३ ।
 सामुद्रधातुतोयेन निषेकः शस्यते तदा^४ ॥ १३६ ॥
 सामुद्रगैरिकालिसं^५ द्रावितं^६ मृदुतां व्रजेत् ।
 गोशकृद्भस्मलिप्तं तत्^७ समभागं प्रलेपयेत् ॥ १३७ ॥
 शुल्वातिरिक्तं कनकं^८ पुटं निम्बलता व्रजेत् ॥ १३८ ॥
 बागास्थिभस्मकल्केन मूपा लिप्ता विचक्षणः ।
 निक्षिपेदन्धमूपाया^९ नित्यं हेमदलं भवेत् ॥ १३९ ॥
 ततस्तन्मृदुभिर्घाटैः^{१०} सम्प्रसार्य विचक्षणः ।
 तप्ततप्तं^{११} निषेक्तव्यं यावत्तन्मृदुता व्रजेत् ॥ १४० ॥
 सामुद्र^{१२}धातुकल्केन लेपयित्वा विचक्षणः ।
 कृत्वा पलाशपत्रे^{१३} तु तद्दृष्टेन्मृदुवह्निना^{१४} ॥ १४१ ॥

(1) D reads ताविद K reads तदौद Both are incorrect (2)

शुल्वातिरिक्तकनक a reading in D शुल्वादि नक्त कनक, an incorrect reading

in K (3) पुटे दीयान्धमूपया a variant in D K reads मूखया, which

is incorrect (4) D has an incomplete reading—रसेक शस्यते दा

(5) सामुद्र गैरिकालिसं, a variant in D सामुद्र गैरिक लिप्त a variant in K.

(6) D reads erroneously द्रावयित्वा (7) D reads गोशकृद्भस्मलिप्त.

K reads लिप्त च (8) D reads शुण्के, which is senseless (9)

यावत्तन्मूपाया a variant in B (10) D and K read मृदुभिर्घाटैः

सम्प्रसार्य (11) B reads तप्त तप्त This hemustich and the next one

are not found in D (12) K reads सामुद्र (13) D reads

पलाशपत्रे K reads पलाशपत्रे (14) D has तद्दृष्टं दृष्टवह्निना which is

incorrect

तावत् पचेत् पचेद्दीमान्^१ यावन्निर्मलतां व्रजेत् ।
 ततस्तच्छीतले^२ कृत्वा तीथे निर्वापयेत्ततः ॥ १४२ ॥
 [तावदेव^३ विधिः कार्यो यावदर्णः समागतः ॥ १४३ ॥
 ततस्तत्तापयेद्भूयो गोशङ्खचूर्णसंयुतम् ।
 तप्तं तपनतस्तत्र लवणे प्रक्षिपेद्बुधः ॥ १४४ ॥
 प्रकृतं तु ततो हेम पचेत्तवणैरिकैः ।
 कर्पकेण तु संगोध्य भूयो भूयो विचक्षणः ॥ १४५ ॥
 लेपयेत् पुटयेच्चैव वर्णसंजननाय च ।
 तारारिष्टं तु देवेशि रक्ततैलेन पाचयेत् ॥ १४६ ॥
 निमेषयेच्च शतशो दलं रज्यति रक्षितम् ॥ १४७ ॥
 रसोपरसवर्गं तु निर्वहेन्नागवद्भयोः ।
 नागवद्भौ पुनः शुल्ले शुल्लं तारे तु निर्वहेत् ॥ १४८ ॥
 तारं निषिक्तं देवेशि रक्ततैले पुनः पुनः ।
 जायते हेम कल्याणं सर्व्वदोषविवर्जितम् ॥ १४९ ॥
 हेमार्देन समायुक्तं रसोच्छिष्टं प्रशस्यते ।
 जायते कनकं दिव्यं मातृकासममुत्तमम् ॥ १५० ॥
 वङ्गाभ्रं सितताप्यं वा शैलं वा वापयेत् सिते ।
 तद्धि तारे दशांशेन वर्णोत्कर्षप्रदं भवेत् ॥ १५१ ॥
 अटानवतिरंशास्तु तारारिष्टस्य पार्व्वेति ।

(1) तावद्विषयतो विद्यात्, a variant in D तावद्विषये विद्यात् an incom-
 plete variant in K (2) ततस्तच्छीतलम्, a reading in K (3) The
 phrase within brackets (143—152) is found only in B

एकैको रसहेमांशः शतवेध इति स्मृतः ॥ १५२ ॥]

अनेन क्रमयोगिण सहस्रांशेन वेधकः^१ ॥ १५३ ॥

मूपां^२ तु गोस्तनीं कृत्वा दलपूर्णां तथा दृढाम्^३ ।

धमेहलं निर्मूलं तत्^४ धृतमुन्मीलितं यदा ॥ १५४ ॥

क्रामणेन समायुक्तं रसं दत्त्वा तु वेधयेत् ।

दलपत्रं रसालितं ताम्रपावान्तरे^५ स्थितम् ॥ १५५ ॥

उपरिष्ठामृदा लितं दत्त्वा मृदग्निमेव च ।

वीजसंयुक्तमावर्त्य स्थापयेन्मतिमान् सदा ॥ १५६ ॥

दृढाणं तिलचूर्णं च शीतले तु निवापयेत्^६ ।

रससिद्धं तु^७ कनकं पक्षैकं स्थापयेद्भुवि ।

उद्धृत्य पुनरुद्वाप्य^८ विक्रेयं तत् सुरेखरि ॥ १५७ ॥

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि रसवेधो^९ यथा भवेत् ॥ १५८ ॥

← तिलसर्पपचूर्णस्य द्वे पले च प्रदापयेत्^{१०} ।

द्वे पले च हरिद्राया एकत्रैव तु मर्हयेत्^{११} ॥ १५९ ॥

- (1) B has सहस्रांशादिवेधक . D has सत्त्वाणेन विधायक, which is incorrect
 (2) D and K read मूर्ता, which is incorrect. (3) दल पूर्णं तथा दृढ, an incorrect variant in D. (4) D and K read च.
 (5) B reads ताम्र पावान्तरे. K reads ताम्रपत्रान्तरे, which is incorrect. (6) D reads शीतलेन तु वेधयेत् K reads शीतलेन निवापयेत्, which is partly incorrect
 (7) D reads रसे विद्धे तु, which is incorrect K reads रस विद्धे तु
 (8) D reads पुनरुद्वाप्य, which is unintelligible K reads पुनरुद्वाप्य.
 (9) B reads रसवेधः D and K read रसवेध Both are incorrect. (10) D and K read द्वे पले च हरिद्राया, wherein the last term is incorrect (11) This hemistich is not found in D and K

सर्दयेन्मृगये पात्रे पलपञ्चक^१पत्रगम् ।

धापयेत् सिद्धसूतेन^२ शलाका चैव चालयेत्^३ ॥ १६० ॥

पुनश्च धापयेत्तावत्^४ यावत् कठिनतां व्रजेत्^५ ।

तत्रागं जायते दिव्यं जाम्बूनदसमप्रभम्^६ ॥ १६१ ॥

उद्घाट^७ कथयिष्यामि रसविद् च पत्रगम्^८ ॥ १६२ ॥

घोषाकृतं तु यत् शुल्ब^९ षोडशांशेन^{१०} योजयेत् ।

एकीकृत्य^{११} समावर्त्य छागमूत्रे निषेचयेत् ।

सर्व्वदोषविनिर्मुक्तं जायते हेम शोभनम्^{१२} ॥ १६३ ॥

लोहवेध इति ख्यातो विस्तरेण सुरेश्वरि ॥ १६४ ॥

यथा लोहे तथा देहे कर्त्तव्यं सूतक. सदा ।

समानं कुरुते देवि प्रविशन्^{१३} देहलोहयोः ॥ १६५ ॥

- (1) D reads पलं पञ्चक K reads पलं पञ्चक (2) धापयदन्मृगयेन,
a variant in D K reads बद्धसूतेन (3) D reads शलाकी च धापयेत्,
which is incorrect (4) B reads पञ्चान् D reads पञ्चादापयद्वरिडा
an incomplete variant in D (5) K has the following hem stich
after व्रजेत् — संधापयद्वरिडां तु धापत् कठिनतां व्रजेत् (6) D reads जम्बूनद
समन्वितम् which is not correct (7) उद्घाट is the readings in D
(8) D has रसविद् च धापत् K has रसविद् च पत्रगम् (9) D reads
पञ्चान् which is incorrect, (10) K reads erroneously षोडशांशेन
(11) D and K read एकीकृत्य which is grammatically incorrect
(12) D has सम शोभनम् which is incorrect (13) D read प्रविशन्
K reads प्रविशन्

पूर्वं स्तोत्रे परीक्षेत ततो^१ देहे प्रयोजयेत् ।

तन्ममाचक्ष्य देवेशि किमन्यच्छोतुमिच्छसि ॥ १६६ ॥

इति श्रीपार्व्वतीपरमेश्वरसंवादे^२

रसार्णवे रससंज्ञिताया

स्तोत्रवेधो नाम^३

सप्तदशः पटलः ॥ १७ ॥

(1) D reads erroneously वदो (2) B wants this line (3)

D and K have साहबिधानो नाम This is not correct, as we see in the beginning of the next पटल स्तोत्रवेधः &c and not स्तोत्रविधा

षष्ठादश. पटल. ।

श्रीदेव्युवाच ।

श्लोहबेधास्त्वया देव यदर्थमुपवर्णिता.¹ ।

त देहबेधमाचक्ष्य येन स्यात् खेचरी गति² ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ।

प्रथम शोधयेद्देहं पथात् कल्फं समाचरेत् ।

अन्यथा न³ भवेत् सिद्धि रश्चे चैव रसायने ॥ २ ॥

प्रातः प्रातः पिबेदादौ त्रिदिनं घृतसैन्धवम्⁴ ।

केतक्या⁵ स्तनज⁶ काय तदनु⁶ त्रिदिनं पिबेत् ॥

विधिना स्वेदनं कृत्वा सयवचारशर्करम्⁷ ।

त्रयं पिबेद्द्वाराक्काय⁸ सदेवासुरवन्दिते⁹ ॥ ४ ॥

क्काय¹⁰ कटुकरोहिण्या सम्यक् जाते विरेचने¹¹

त्रिदिनं यावत्कान्न च¹² भुञ्जीत घृतसयुतम् ॥ ५ ॥

(1) श्लोहबेधास्त्वया देवि यदर्थमुपवर्णिता an incorrect variant in D (2)

D reads खेचरी गति which is incorrect (3) D and K read नाम्ना

यु (4) D reads घृतसैन्धव wh ch is incorrect (5) B has

केतक्यास्तनजे D has केतक्यास्तनजे K has केतक्यास्तनजे (6) B reads

तदनु D reads तदनु (7) D reads शर्कराम् which is incorrect.

(8) D has पिबेद्द्वाराक्काय which is incorrect K has वरकाय (9) सदे

वासुरवन्दिते a variant in B अशुद्धिवासरवन्दिते a variant in D (10)

K reads क्काय (11) B reads विरेचन (12) B has दिनं यावत्कान्न च

पलाशबीजजम्बू-गुड़मोदकभक्षणात् ।

कीटस्य पातनं कुर्यादय काकेटवारिणा^१ ॥ ६ ॥

वचामरिचसिन्धूत्य-रजनीकणनीगरात्^२ ।

धात्रीगुड़विड़ङ्गाच्च परामं दिवसत्रयम् ॥ ७ ॥

एवं संशोध्य शाल्यसं^३ क्षीरमुद्गाम्बुयावकैः^४ ।

ततो जातबलो^५ भूत्वा चरेद्रासायनं विधिम्^६ ॥ ८ ॥

धानीरसष्टतचीद्रेः क्षीरैः सुरतरुद्वयैः^७ ।

सैलं^८ निर्मथ्य देवेशि द्विचतुःपट्पलान्वितम्^९ ॥ ९ ॥

क्षधुमध्योत्तमैर्मानैः त्रिमासं प्रत्यहं^{१०} पिवेत् ।

घारोटं^{११} भक्षयेत् पथात् जीर्णं च तदमन्तरम् ॥ १० ॥

क्षेत्रीकृत्य ततो देहं^{१२} ततो भक्ष्यं तु वर्धयेत्^{१३} ॥ ११ ॥

(1) This sloka is found in B only (2) D has भक्षण राशनीगरं.

K has only त नागरात्. (3) K reads शाल्यस, which is incorrect.

(4) क्षीरमुद्गापावकैः, an incomplete variant in D. (5) जात बलो,

a reading in D, which is incorrect K reads यतबलो. (6) यतेशो

ते चापनविधि, an incorrect variant in D राशद्रासायनं विधि, a partly incor-

rect reading in K (7) D reads तचद्वयै. K reads सुरतरुद्वयै, which

is incorrect and incomplete. (8) B reads सैल, which is incorrect.

(9) द्विपट्पलान्वित in B. द्विचतुःपलान्विते in D. Both the readings

are incorrect. (10) D reads त्रिमासं प्रत्यहं. K reads त्रिमासं प्रत्यहं,

which is absurd. (11) "सुशोचितो रसः सप्यक् घारोट इति कथ्यते ॥"—Vide

रस च Chap. xi v. 60 (12) D reads देहं (13) B reads

वर्धयेत् D, reads वैवर्धयेत् K reads वद्व तु भक्षयेत्

शोधित व्योमताप्याभ्या¹ पातित तदनन्तरम्² ।
 तन्दुस्रीयकभृङ्गाङ्ग³ पेपित वापित⁴ रसम् ।
 पारोटमिति सेवेत⁵ प्रथम देहसिद्धये⁶ ॥ १२ ॥
 अथवा भस्मता प्राप्त⁷ षट्कार⁸ कल्कयोगतः ।
 यावत् सवक्षर पूर्ण तावदारोटक भजेत्⁹ ॥ १३ ॥
 शिलाजतु¹⁰ चौद्रविडङ्गसर्पिः¹¹ ।
 खोडाभयापारदताप्यभक्षम्¹² ।
 आपूर्यते दुर्बलदेहधातून्¹³ ।
 त्रिपञ्चरात्रेण यथा शशाङ्क ॥ १४ ॥

- (1) B has शोधितव्योमताप्या an incomplete variant D has शोधित व्योमता वापि, which is senseless K has शोधित व्योम ताप्य वि (2) D reads त तदनन्तरम् an incomplete charaṅga (3) तन्दुस्रीयक भृङ्गाङ्ग in D तदुपलभ्याङ्ग in K Both are incorrect variants (4) योपित वापित an incorrect reading in D K wants वापित (5) D reads पारोटमिति सवेते wherein the last term is incorrect K reads सेवते (6) D reads देहसिद्धये which is grammatically incorrect K reads erroneously देहसिद्धयेत् (7) B has प्राप्त D has प्रोत्, which is incorrect (8) B reads षट्कार (9) K reads भजेत् (10) K reads शिलाजतु (11) K has विडङ्गसर्पिः D has चौद्रविडङ्ग खोडा K has चौद्रवीडङ्गं which seems to be partly incorrect (12) तप्यभयापारदताप्यभक्षम् an incorrect variant in D (13) आपूर्या दुर्बलदेह देह धातून् an incorrect reading in D आपूर्यं तदन्तदेहधातून् also an incorrect reading in K

वक्त्रकन्यारसघ्नी^१ द्विनिशात्रिफलागुडैः ।
 कल्कीकृतं रस^२ व्योम-कान्त^३मध्वाज्यसंयुतम् ।
 भुञ्जा गच्छेदमरता चैत्रीकरणमुत्तमम् ॥ १५ ॥
 चूर्णमभ्रकसत्त्वस्य कान्तलोहस्य वा ततः ।
 तीक्ष्णस्य वा महादेवि त्रिफलाकाथभाषितम् ॥ १६ ॥
 यावदञ्जनसकाश वस्त्रच्छन्नं विशोध्य तत्^४ ।
 भृङ्गामलक^५सारेण हरिद्राया रसेन च ॥ १७ ॥
 पुटितं रससयुक्त^६ मधुघृतसमन्वितम्^७ ।
 लोहसंपुटमध्यस्थं मास धान्ये प्रतिष्ठितम् ॥ १८ ॥
 घृतेन मधुना लिङ्घ्यात् चैत्रीकरणमुत्तमम् ।
 एवं वर्षप्रयोगेण^८ सहस्रायुर्भवेन्नरः ॥ १९ ॥
 रससिद्धे^९ पुरा हेम गुञ्जामात्रं दिने दिने ।
 भक्षयेद्देहसिद्धयर्थं रससिद्धिं प्रलायते ॥ २० ॥
 कान्ताभ्रसत्त्व सरस मीपत्कान्तकारितम्^{१०} ।
 लिङ्घ्यादादौ समध्वाज्य^{११} चैत्रीकरणमुत्तमम् ॥ २१ ॥

- (1) D has वक्त्रकन्यारि सघ्नी which is incorrect K has an incomplete charapa—कन्यासघ्नी (2) D reads कल्कित तद्वत् (3) B reads कृत (4) D reads वस्त्रच्छन्नं विशोध्य, which is improper. K reads वस्त्रच्छन्ने विशोध्य which is partly incorrect (5) विभागामलक is the reading in D (6) B has कौशिक घृत (7) मधुसन्वितम्, a variant in B (8) B reads एव वर्षप्रयोगेण (9) K reads रससिद्धे, which is grammatically incorrect (10) D and K have कान्ताभ्रकान्त मत्त रसमीपत् प्रयोजितम् Here रसं is mentioned (11) लिङ्घ्यादौ समध्वाज्य a variant in D and K Here रसं is repeated

वर्ष वर्षादिमघवा पूर्वमेवं^१ तु भक्षयेत् ॥ २२ ॥
 वष्यजीर्णो रसो^२ देवि ह्युत्तमः^३ परिकीर्तित ।
 मध्यमो हेमजीर्णस्तु तारजीर्णोऽधम * प्रिये ॥ २३ ॥
 हेमजीर्णं भस्मसूते^४ रुद्रत्वं भक्षिते^५ व्रजेत् ।
 विष्णुत्व तारजीर्णं तु^६ ब्रह्मत्व भास्करेण तु ॥ २४ ॥
 मीस्थजीर्णं धनाध्यक्ष. सूर्यत्व चपलालये तु^७ ।
 वाजरे तु^८ शशाङ्कत्वम् अनलत्व तु रोहणे^९ ।
 सामान्येन तु तीक्ष्णेन शकत्व प्राप्नुयान्नरः ॥ २५ ॥
 एवं यो लोहजीर्णं तु भक्षयेद्भस्मसूतकम्^{११} ।
 जलेन जलरूप स्यात्^{१२} स्थलेन स्थलता व्रजेत् ॥ २६ ॥
 तेजोऽधिके तथा तेज वायोरप्यधिको बली ।
 हृत्तं कर्त्तं स्वय साक्षात् शायानुप्रवृत्तकारक ॥ २७ ॥

- (१) B and D read पूर्वमेव. (२) D reads वष्यचाररसो which seems to be incorrect
 (३) K reads उत्तम (४) B reads erroneously तारजीर्णसम D reads ताराजीर्णसम. which is also incorrect.
 (५) हेमजीर्णो भस्मसूतो a variant in D हेमजीर्णो भस्मसूत a variant in K.
 (६) D reads भक्षित K reads भक्षितो Both are incorrect (७)
 B reads तारजीर्णं तु D reads विष्णुत्व तारजीर्णं तु, wherein the first term is incorrect
 (८) B has सूर्यत्व तु पटादले D has सूर्यत्व च पतन्वते K has सूर्यत्व चपलालये
 (९) D reads वाजरे तु which is incorrect (१०)
 This charapa is not found in D K has चमरत्वं तु शारोहणे, which seems to be incorrect
 (११) B reads सूतके, which seems to be incorrect
 (१२) B has जलरूप च D has जलरूपश्च (जलरूप च)

यत्र^१ मूत्रपुरीषं तु साधकस्तु परित्यजेत्^२ ।
 पापाणो मन्मथ तत्र स्पष्टं भवति काञ्चनम्^३ ॥ २८ ॥
 प्रस्नेदस्तस्य^४ गात्रस्य लोहान्यटौ च वेधयेत् ।
 तत् सर्व्वं कनकं नित्य^५ भक्षिते द्वादशे^६ पले ।
 रुद्रतुल्यो महादेवि अजरामरकारिणि^७ ॥ २९ ॥
 भस्मघृतं तथा तारं^८ भक्षयेत् षोडशं पलम्^९ ।
 अथवा तारजीर्णं तु भक्षयेद्भस्मपूतकम् ।
 शुक्लञ्च वङ्गघोषं च^{१०} तत्स्नेदात् तारतां व्रजेत् ॥ ३० ॥
 अथवा^{११} तीक्ष्णजीर्णं तु भक्षयेद्भस्मसूतकम् ।
 मूत्रेण तस्य स्पष्टं तु वङ्गं व्रजति^{१२} तारताम् ॥ ३१ ॥
 एकैकेन निषेकेण^{१३} स्तम्भन नागवङ्गयोः^{१४} ॥ ३२ ॥
 गुञ्जामात्र^{१५} रसं देवि हिमजीर्णं तु भक्षयेत् ।

- (१) D and K read यस्य which seems to be incorrect. (2) D has साधकस्य प्रयोजयेत् (3) This hemistich is not found in K (4) D reads प्रवेपादाद् (5) D reads शौला (6) प्रक्षिपेद्द्वादशे a variant in D (7) K reads अजरामरकारण (8) This hemistich is not found in D. (9) B reads षोडशे पले which is grammatically incorrect This hemistich is not found in D (10) This hemistich and the next one are not found in B D reads एतौवर्णे वङ्गघोषे K reads एतौवर्णे (11) D reads अथवा (12) B and D read भवति, which is incorrect [व्रजति is the correct reading] (13) D reads निषेकेन K reads निषेकेन Both are incorrect (14) B reads एङ्गयोः D reads एङ्गयोः (15) B reads गुञ्जामात्र [मात्र]

द्विगुह्यां तारजीर्णस्य रविजीर्णस्य तत्रयम्^१ ॥ ३३ ॥
 तोष्णाभ्रकान्तमापैकं^२ गुह्यैका द्राविका भवेत्^३ ।
 यथैकान्तजीर्णं तु भक्षयेत् सर्पिपान्वितम्^४ ॥ ३४ ॥
 नागं यज्ञं रसं भक्ष^५ विषोपविषसंयुतम् ।
 मात्रायुक्तं ततथैव^६ भक्षयेच्च रसायने^७ ॥ ३५ ॥
 हिम तारं तथा कान्तं जायतेऽग्निसहं क्रमात् ।
 वदथ रसराजोऽयं देहसिद्धिं प्रदापयेत् ॥ ३६ ॥
 यथायस्कान्तमाचीक वैक्रान्ताभ्रककाञ्चनैः ।
 एतैर्जीर्णैर्यथालाभं रस. शस्तो रसायने^८ ॥ ३७ ॥
 यडेवोपरमायैव^९ भक्षणार्थं च वाहयेत्^{१०} ।
 भक्षणात्तीक्ष्णजीर्णस्य^{११} पलमेकं तु भक्षयेत्^{१२} ॥ ३८ ॥
 दग्धवर्षसहस्राणि वयकाय. स जीवति^{१३} ॥ ३९ ॥
 एवञ्च द्वादशपलं तीक्ष्णजीर्णं तु भक्षयेत् ।

- (1) B has चतुर्दश मयुजोर्णस्य, which destroys the metre (2) D has an incomplete charana—तोष्णाभ्रकान्तमापि (3) B reads द्रविको D wants this charana K reads द्राविको, which is not gram correct (4) मध्येय सर्पपयोजितम् a variant in D K reads सर्पिषोन्मितम्. (5) D has नागवद्वयशकोट K has नागं वर रसा किति (6) मयुजुक्त हिमवत् is the reading in D. मयुजुक्त वर is the reading in K (7) D has ऋजिन् कपित्थमायने K wants this charana and the next eleven ones (8) The slokas 36th and 37th are not found in D (9) यडेवोऽभ्यस्य वैव, a variant in D. (10) B reads न वाहयेत् D reads नाहयेत् (11) भक्षणात्तीक्ष्णजीर्णस्य a variant in D (12) भक्षयेत् भक्षिषावयस a variant in D (13) This sloka 11 and the next 12 are not found in D

एव जीवेन्महाकल्प^१ प्रसयान्ते शिव व्रजेत् ॥ ४० ॥

भस्मन शुक्लजीर्णस्य पलैकी लक्षमायुषः ।

द्विपले कोटिरायुष्य त्रिपले ब्रह्मणायुषम्^२ ॥ ४१ ॥

चतु पले वैष्णवायु रुद्रायु पञ्चमे पले ।

षष्ठे पले च सप्राप्ते महाकल्प स जीवति^३ ॥ ४२ ॥

भस्मनो हेमजीर्णस्य पलेन ब्राह्मणमायुषम्^४ ।

द्विपले वैष्णवायुश्च रुद्रायुस्त्रिपलेन तु^५ ।

चतु पलेन देवेशि शिवत्वं प्राप्नुयान्नर^६ ॥ ४३ ॥

हेमजीर्णे भस्मसूते^७ त्रिपले भचिते क्रमात्^८ ।

षष्ठाश्रीति^९सहस्राणि योगिन्यो बलदर्पिता^{१०} ।

तस्य तिष्ठन्ति^{११} किं कार्यं कामरूपी भवेन्नर ॥ ४४ ॥

यद्यद्भावयते रूपं तत्तद्रूपधरो^{१२} भवेत् ।

मितै पलैकादशभि^{१३} हेमभस्मानि^{१४} भक्षयेत् ॥ ४५ ॥

(1) एव जीव महाकाल a variant in D

(2) B reads ब्रह्मणायुष

(3) This śloka is not found in D

(4) This hemistich is not

found in D K reads पल ब्रह्मणायुष which has no sense

(5)

K reads erroneously क्षीपलन

(6) शिवत्वं समवाप्नुयान् a variant in D

शिवत्वं समवाप्नुयान् a variant in K

(7) D reads हेमजीर्णे भस्मसूते which

is partly incorrect

(8) B reads erroneously त्रिपले त्रिपलेन इति

क्रमात् a variant in D

(9) षष्ठाश्रीति is the incorrect reading in K

(10) D reads बलिदायिने, which is senseless

(11) K reads तिष्ठ

तिष्ठति which is incorrect

(12) D reads तत्तद्रूपधरो

(13)

श्रीर्णे पलैकादशभि a variant in B

मितै पलैर्वा दशभि a variant in D

(14) D reads हेमभस्मानि

K reads हेमभस्मापि

शुद्धैकामात्रं देवेशि ज्ञात्वा घाम्निबलं निजम्¹ ।
 घृतेन मधुनाच्छाद्य² ताम्बूलं कामिनीर्भजित्³ ॥ ४६ ॥
 एको हि दीपः सूक्ष्मोऽयं भक्षिते भक्षसूतके⁴ ।
 त्रिसप्ताहं वरारोहे कामान्धो जायते नरः⁵ ॥ ४७ ॥
 कामिनीनां सहस्रं तु श्रीभयेद्विषसान्तरि⁶ ।
 नारोसङ्गाद्⁷ वरारोहे देहे काम्यति⁸ सूतकः ॥ ४८ ॥
 नारीसङ्गे⁹ वरारोहे अजीर्णं तस्य जायते ॥ ४९ ॥
 मैथुनाञ्जनिते शुक्ले¹⁰ त्रिसप्ताहावधि¹¹ क्रमात् ।
 जायते प्राणसन्देह¹² स्तस्मात्तन्मैथुनं त्यजित्¹³ ॥ ५० ॥
 युवत्या जल्पनं कार्यं युवत्या चाङ्गमर्दनम्¹⁴ ।
 यस्या¹⁵ स्पर्शनमात्रेण रस काम्यति¹⁶ विग्रहे ॥ ५१ ॥
 यथा कामोऽप्युदयति¹⁷ सुस्त्रीरुपनिरीक्षणात् ।

- (1) D has इत्यादिपिपय निवेत् which is incorrect (2) D reads
 दाया which is incorrect. (3) D reads अर्जित् which is not correct.
 (4) भक्षिते अथाङ्गकम् a variant in D (5) D reads पुन, which is
 not accurate (6) K reads अद.द्विषसान्तरि (7) D reads नारीसङ्ग
 which is incorrect. (8) K reads कामति (9) D reads अर्ज
 कते, which is incorrect (10) D reads अर्जिते (11) श्रीभय
 कत, an incorrect variant in D K has त्रिसप्ताहावधि. (12) D reads
 erroneously जायते अथसन्देह (13) त. अर्जिते अर्जिते, a variant in D
 कर्तव्यं अर्जिते अर्जिते wherein the first term is incorrect. (14) D reads
 आङ्गमर्दनम् K reads अर्जिते Both are incorrect. (15) K reads
 अर्जिते (16) K reads कामति (17) K has यथाऽप्युदयते

तथा^१ क्राम्यति देवेशि सूतकोऽसौ ततः^२ क्रमात् ॥ ५२ ॥
 अश्वत्थपत्रसदृशो^३ भगो यस्याः समः शुभः^४ ।
 तादृश्या. सुरतं^५ देवि भाजनं तु रसायने ॥ ५३ ॥
 निर्मांसयैव दीर्घय भगः शुष्कशिरास्तथा ।
 सदा दारिद्र्यकर्त्तारं वर्जयेत्तं रसायने^६ ॥ ५४ ॥
 अर्घ्येण तर्पयेन्नित्यं^७ मत्स्यमांसं निवेदयेत्^८ ।
 योगीन्द्रान् योगिनीर्मन्त्रैः^९ पूजयित्वा क्षमापयेत् ।
 ककाराष्टकवर्णैस्तु^{१०} कद्रुमूलवणं त्यजेत् ॥ ५५ ॥
 अभ्रजीर्णपलैकेन^{११} व्याधिभिर्नाभिभूयते^{१२} ।
 द्वितीये शुक्रवृद्धिः^{१३} स्यात् तृतीये बलवान् भवेत् ॥ ५६ ॥
 चतुर्थे पलितं हन्ति^{१४} बलीं जयति पञ्चमे^{१५} ।
 षष्ठे श्रुतिधरो वाग्मी सप्तमे नेत्ररोगजित्^{१६} ॥ ५७ ॥

(1) D reads तत्र (2) D reads सूतके सेवत, which is incorrect.

(3) अश्वत्थपत्रा यस्य, an absurd variant in D (4) यस्य भोगसम यम,

an incorrect variant in D (5) D has तादृशान्तरसो K has तादृशस्तु

रसो Both are unintelligible. (6) This śloka is not found in D

(7) आदिनाश्रुपुत्रे नित्य, a variant in D (8) मत्स्यभागं न वेदयेत्, a variant

in D (9) यामोद्राश्रुयोगिनी मन्त्र, a variant in D. योगीन्द्रा योगिनी मन्त्र,

a variant in K. Both the readings appear to be incorrect. (10)

D has ककाराष्टकवर्णैस्तु K has ककाराष्टकवर्णैस्तु (11) पलमापययोगेण,

a variant in D (12) व्याधिना नाभिभूयते, a partly correct variant in D

(13) K reads शुक्रवृद्धि (14) न भवति पलितवान्, an incomplete

variant in K (15) बलित जितपञ्चमे, a variant in D. बलितजितपञ्चमे,

a variant in K Both are incorrect (16) नेत्ररोगजित्, a reading in D.

अष्टमे ताक्ष्यदृष्टिः^१ स्यात् ब्रह्मायुर्ब्रह्मविक्रमः ।
 नेवपलोपयोगेन^२ सुरमेलापको भवेत् ॥ ५८ ॥
 दशपलप्रयोगेण^३ द्वितीयः शङ्करो भवेत् ॥ ५९ ॥
 रसवीर्यस्य रक्षार्थं बलि दद्याद्दिने दिने ।
 जपेन्मृत्युञ्जयं मन्त्र रससिद्धिं प्रजायते ॥ ६० ॥
 समे तु विमले जीर्णे यो रस भक्षयेत्परः^४ ।
 दशवर्षसहस्राणि स जीवेत् परमेस्वरि^५ ॥ ६१ ॥
 द्विगुणे विमले जीर्णे दशलक्षं स जीवति ।
 त्रिगुणे विमले जीर्णे दशकोटिं च जीवति^६ ॥ ६२ ॥
 जीर्णे चतुर्गुणे देवि^७ रस खेचरता नयेत्^८ ।
 ततः पञ्चगुणे जीर्णे स्पर्शवेधी^९ महारस ॥ ६३ ॥
 यादृशं विमले जीर्णे^{१०} तादृशं हेम माक्षिके^{११} ।
 तत् फलं लभते देवि तस्य वीर्यं स जीवति^{१२} ॥ ६४ ॥

- (१) नावदृष्टिः, a reading in D (2) नवमे पलोपयोगेन a variant
 in D नवमे लोपयोगेन a variant in K (3) D reads दशमे प्रयोगे,
 which is incomplete K reads दशपलप्रयोगेन which is incorrect. (4)
 रससंभ्रमवेत्परः, a variant in D विसर्ग भक्षयेत्परः, a variant in K (5)
 K reads परमेस्वर (6) This hemistich is not found in D (7)
 जीवेश्वरगुणे देवि, a variant in D (8) This charana and the next
 one are not found in D (9) D reads शतवेधी (10) B reads
 जीर्णे, which is incorrect D reads यादृशी K reads यादृशे (11)
 D and K readु जैसनाज्जिकी (12) This hemistich is not found in
 D and K

पुनरन्यं प्रवक्ष्यामि वज्रभस्मरसायनम् ॥ ६५ ॥
 प्रथमं जारयेत्^१ सूते गन्धकं सुरवन्दिते^२ ।
 दापयेत्त्रिगुणं तीक्ष्णं समं हिम च सूतके^३ ॥ ६६ ॥
 तेनैव हिमजीर्णेन वज्ररत्नं तु^४ लेपयेत् ।
 बालवत्सपुरीषेण तद्वज्रं वेष्टयेत्ततः^५ ॥ ६७ ॥
 बद्धा पीटलिकां तेन पुटपाकं तु दापयेत् ।
 तत्क्षणाज्जायते भस्म शङ्खकुन्देन्दुसन्निभम् ॥ ६८ ॥
 तद्वज्रभस्म^६ सुभगे कारयेत् पिष्टिकासमम्^७ ।
 तत्सूतगोलकरजो^८ गतदेह^९ विमर्दयेत् ॥ ६९ ॥
 पुनस्तद्गोलकरजो बालवत्सपुरीषकैः ।
 मूपालिपं तु तेनैव अर्द्धाङ्गिन^{१०} तु कारयेत् ॥ ७० ॥
 तद्वमेदम्भमूपाया^{११} मूर्च्छितं वज्रजारितम्^{१२} ।
 फूलाराणा सहस्रेण^{१३} भस्म तज्जायते क्षणात् ॥ ७१ ॥

- (1) D reads जायते K reads जारयेत् (2) समगन्ध च दीयते, a variant in D K has an incomplete charana—गन्धते (3) D reads सप्तसे स च सूतकम्, which is incorrect. K reads समदेहो च सूतक which is also incorrect. (4) D reads वज्रकं ता तु which is senseless. (5) This hemustich and the next one are not found in D (6) D and K read तद्वज्रभस्म, which is grammatically incorrect (7) D has वषडेत् पिष्टिक समम् K has वषडेत् पीष्टिकासम (8) तत्सूतगोलकर भाग, a variant in B. (9) K reads गतदेहं (10) D reads प्रदाहेन, which is incorrect B reads अधोऽर्धेन (11) B reads धनेतदम्भमूपाया D has an incomplete charana—धमयेदेध (12) B reads वज्रजारित D reads वज्रजारित Both are incorrect (13) B and D read सप्तसे हे

अर्द्धाहं^१ प्राप्यते भस्म गोचीरसदृशं प्रिये ॥ ७२ ॥
 स्नेहे धृत^२ च यत्कल्क कङ्कुणीतैलसयुतम् ।
 त्रिसप्ताहादरारोहे कायशुद्धिसु^३ जायते ॥ ७३ ॥
 तिलमात्रं दण्डभस्म हेमभस्म च तक्षमम्^४ ।
 धमेद्वचूर^५सलिप्तं बलीपलितनाशनम् ॥ ७४ ॥
 शुद्धहेमपलान्यष्टौ सृत^६सूतसमायुतम् ।
 मर्दयेन्मध्यमान्नेन गोलको भवति क्षणात् ॥ ७५ ॥
 अर्द्धं च प्राप्यते भस्म गोचीरसदृशं प्रिये^७ ॥ ७६ ॥
 सूतषण्डस्य भागैकं गोलभागचतुष्टयम्^८ ।
 मर्दयेत् तप्तखलेन भस्मीभवति सूतकं ॥ ७७ ॥
 सारयेद्भूधरे यन्त्रे सप्तसकलिकाक्रमात् ।
 तद्भस्म तु^९ पुनः पश्चात् मध्यमान्नेन मर्दयेत् ॥ ७८ ॥
 पुष्टं दद्यात् प्रयत्नेन यथाधिकशतवयम् ।
 तद्भस्म जायते देवि^{१०} सिन्दूरारुणसविभम् ॥ ७९ ॥
 तद्भस्म पलमात्रं तु लिङ्घ्यान्मध्वाण्यसयुतम् ।
 लिङ्घ्यादेव सप्तवारं क्षीराहारो जितेन्द्रियः ॥ ८० ॥

(1) D reads अर्द्धाहं B reads अर्धोर्द्धं (2) D reads धृत (3)

D reads कार्यसिद्धिश्च (4) तत्समायुतं समिलयते an incorrect variant in D

(5) B reads धमे धचूर (6) D has धृत्. k has दृत् (7) This

hemistich is not found in D { अथ ऊच प्रथमतो भस्म गोचीरसदृशं, a variant

in k (8) गोलभागचतुष्टये a variant in B गोलभागा is the reading

in D (9) D reads तद्भस्मना तु which is grammatically incorrect

(10) तत्सम जायते ऋषि, a variant in D and k

द्वितीये सप्तमे चैव^१ भक्षेत्रे च पलद्वयम्^२ ।
 अनया क्रमद्वया तु^३ भक्षयेत् सप्तसप्तकम्^४ ॥ ८१ ॥
 तद्वया^५ जायते सिद्धो^६ दिव्यतेजा भवेन्नरः ।
 रुद्रायुष भवेत्तस्य^७ खेचरत्व^८ न शक्य ॥ ८२ ॥
 तस्य भूत्रपुरीषाभ्या लीहान्यष्टौ च काञ्चनम्^९ ॥ ८३ ॥
 तद्भस्मपलमेक तु क्रामणेन समन्वितम् ।
 द्रव्याद्वाद्दशसाहस्र पलमानि भुजङ्गमे ।
 जायते कनक दिव्य देवाभरणभूषणम् ॥ ८४ ॥
 कान्तचूर्णपलान्यष्टौ पलान्यष्टौ रसस्य च ।
 एकीकृत्याथ समर्धं बीजपूरान्त्रमद्वितम् ।
 मर्दयेत्तप्तखलेन गोलको भवति चणात् ॥ ८५ ॥
 मृतवज्रस्य भागैक गोलभागचतुष्टयम् ।
 एकीकृत्याथ समर्धं भस्मीभवति सूतकः ॥ ८६ ॥
 मारयेद्बुधरे यन्त्रे सप्तसकलिकाक्रमात् ।
 तद्भस्मभागमेकन्तु भागैक गन्धकस्य च ।
 अन्धमूषागत धात खोटो भवति तत्क्षणात् ॥ ८७ ॥
 द्वात्रिंशन्मृतखोटस्य शुद्धहेन्द्रय विशति ।

(1) B reads सप्तके चैव K reads प्रथमेनैव (2) B has भक्षेत्रे च पलद्वयम्

(3) B reads erroneously अनेन क्रमद्वया तु D has an absurd variant अनया क्रमद्वया च (4) K reads सप्तसायक which is incorrect

(5) D and K read तद्वया (6) K reads सिद्धि (7) B reads

भवतेन (8) K reads अमरत्व (9) The following nineteen

lem st chs are not found in D and K

तारं ताम्रं ध्यीमसत्त्वं कान्तसत्त्वं चतुर्थकम् ।
 षकैकं द्वादशांशः स्युः सर्जमेकत्र कारयेत् ॥ ८८ ॥
 अश्वमूषागतं धातं खोटो भवति तत्क्षणात् ।
 द्वात्रिंशन्मितः खोटान् सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ॥ ८९ ॥
 तत् खोटसूक्ष्मचूर्णं तु आरोटरससयुतम् ।
 मर्द्देन्मध्यमास्त्रेण गोलको भवति क्षणात् ॥ ९० ॥
 गोलकस्य पले द्वे च नृतकान्तस्य तत्समम् ।
 एकीकृत्याथ समर्धं मेघनादरसेन च ।
 मुनिपुष्परसेनैव दिनमेकं च मर्द्दयेत् ॥ ९१ ॥
 गुटिका^१ कारयेद्देवि पञ्चदशतत्रयम्^२ ॥ ९२ ॥
 तत्रैका गुटिका सर्पिस्त्रिफलामधुसयुताम् ।
 भक्षयेद्दर्पमेकं तु ब्रह्मायुर्जायते नरः ॥ ९३ ॥
 सर्वाङ्गा भक्षयेत् पथात् रुद्राय स भवेन्नरः^३ ॥ ९४ ॥
 अथैका धारिता वक्त्रे^४ गुटिकामरसुन्दरि ।
 हृष्टाद्रोगाणि क्लृप्तानि^५ पलितानि च नाशयेत् ॥ ९५ ॥
 उपचारं प्रवक्ष्यामि वज्रमत्त्वरसायने^६ ॥ ९६ ॥
 वज्रवज्रम् यो^७ देवि रसोऽयं वज्रता नयेत् ।

(1) B reads गुटिका

(2) B reads रुद्रसकम्

(3) This

hemistich is not found in D and K (4) षकैकं धारिते वज्र an incor

rect variant in B This hemistich is not found in K (5) रोगाणि

is grammatically incorrect [रोगान् is the correct term] (6) वज्र

पुष्परसायन a variant in B वज्रं तु सर्व रसायने a variant in D (7)

D reads erroneously वज्रवज्रता.

तेन बद्धास्तु ये देहास्ते देहा वज्ररूपिणः ॥ ८७ ॥
 तिलमात्रं रसं^१ देवि ब्रह्मायुर्दश^२ जीवति ।
 यवमात्रं रसं देवि विष्णुकोटिं स जीवति^३ ॥ ८८ ॥
 गुञ्जामात्रं तु^४ देवेशि महाकल्पायुषो भवेत् ।
 माषमात्रं वरारोहे मम तुल्यगुणो भवेत् ॥ ८९ ॥
 मन्वहीनेन^५ सुभगे न स गम्यो^६ भविष्यति ।
 न सिद्धिसाधनं^७ तस्य जन्मकोटिशतैरपि ॥ ९० ॥
 मूढचित्तो भ्रमत्येपं कुलशासनवर्जितः^८ ॥ ९०१ ॥
 तस्य विघ्न^९सहस्राणि कुर्वन्ते^{१०} देवदानवाः ।
 देव्यद्याकाशगामिन्यो भूचर्य्यश्च^{११} सुरेखरि ॥ ९०२ ॥
 स्वप्ने तं भजयित्वा तु^{१२} रेतोरक्ते हरन्ति ताः^{१३} ।

(१) B and D read तिलमात्ररसो. [Here भजयित्वा s to be understood]

(२) D reads देश, which is incorrect (3) This hemistich is not found in B and D (4) B reads गुञ्जामात्रेण (5) B reads

मन्वहीने (6) B reads मग्निवाजा, which is unintelligible K reads शाशनाय. (7) D reads न सिद्धि साधन (8) मूढचित्ता भ्रमत्येषा,

a partly incorrect variant in D. मूढचित्ता भ्रमत्येषु an incorrect variant in K (9) D and K read विद्या, which is incorrect (10)

D and K read कुर्वन्ते, which is inc. (11) D reads भूवर्जस्य, which is not correct (12) स्वप्ने ते य भजयित्वा, a variant in B सल भजयित्वा

च, an incomplete variant in D. स्वप्ने रेतोरकचित्ते च, a variant in K.

(13) B has रेतोरक्ते हरन्ति ये, an incorrect variant D has रेतोरक्ते हरि विधे, K has रेतोरक्ते हर विधे. Both are incorrect.

तेनैव रतीमार्गेण^१ हरन्ते भक्षितं^२ रसम् ॥ १०३ ॥
 भास्कराद्या यद्वा देवि गर्जन्ति निजरूपतः^३ ।
 चन्द्रियस्य तु रूपेण देवा वै गर्जयन्ति च^४ ॥ १०४ ॥
 पिशाचा वैश्यरूपेण^५ शूद्ररूपेण^६ राक्षसाः ।
 अन्ये मानुषरूपेण भजन्ते स्वपनात्तरे^७ ॥ १०५ ॥
 अस्थिमांसानि खादन्ति स्वप्नेषु^८ सुरसुन्दरि ।
 स्वप्नान्ते प्राप्यते श्रान्तिः^९ प्रायः पश्यति मानवः^{१०} ।
 वज्रभस्म हरन्त्येव^{११} स्वप्नान्ते क्षीभयन्ति च ॥ १०६ ॥
 भक्षिते हिमविमले पलायन्ते दिग्गो दश ।
 भूतप्रेतपिशाचाश्च शाकिन्यो गुह्यकादयः^{१२} ॥ १०७ ॥
 वज्राणां मारणे ये तु^{१३} लोहानां वा रसश्च तु^{१४} ।

- (1) D reads हेमार्केण, which is absurd which is incorrect D and K read रजित भक्षितो, which is also incorrect (2) B reads रक्षि
- (3) गर्जयतीति शब्दपठ, an incorrect variant in K (4) हे वैश्येन भक्षति, an absurd reading in D देवि वैश्ययन्ति च, an incorrect & incomplete charan in K (5) D and K read वैश्यरूपेण, which is incorrect (6) D reads शूद्ररूपेण K reads शूद्ररूपेण Both are incorrect (7) भुज्यते स्वपनात्तरे, an incomplete variant in B D reads भुज्यते, which is incorrect, K reads भुज्यते, which is also incorrect. (8) B reads स्वप्ने हि (9) D reads प्राप्यते K reads प्राप्य एतेषु (10) पश्यति मानवे, a variant in D (11) वज्रभस्मोद्हरणेन, a variant in D and K (12) B reads शाकिन्यो K reads क्षिप्रयो (13) B reads मारणे च । D reads रक्षितो मारणे गुह्य K reads मारणे तु (14) वज्रमारणश्च a variant in D, which seems to be incorrect.

वर्जनीयाः प्रयत्नेन^१ प्रयुक्तांस्तान् शृणु^२ प्रिये ॥ १०८ ॥
 तेषां युक्तिप्रकारास्तु^३ प्रयुक्ता युक्तिदायकैः^४ ।
 एवं वदन्ति भूताद्या भीषयन्ति स्र तं नरम्^५ ॥ १०९ ॥
 रञ्जको रागकारी^६ स्यात् क्रामणः क्रामणे हितः^७ ।
 बन्धका दृढकाराद्य^८ तथा मुष्टिकराः स्मृताः^९ ॥ ११० ॥
 शुक्रशोणितविण्मूत्रे विविधेन तु भक्षयेत् ।
 कुष्ठव्याधिकर तच्च^{१०} नागवङ्गकलङ्कितम्^{११} ॥ १११ ॥
 त्रिफलाजातिकङ्गोलं कर्पूररसमिश्रितम् ।
 खदिरं समतीयेन मर्दितं भक्षयेद्रसम् ॥ ११२ ॥
 पयसा कटुकं घृष्टा^{१२} पथ्यं^{१३} क्रामणमुत्तमम् ।

(1) से वर्जनीया यत्नेन, a variant in B.

(2) B has प्रयुक्ता

श्रवण. D has प्रसक्ताश्रवणा K has प्रयुक्ता श्रवण

(3) तेषां युक्तिकरा ये

ण, a variant in B and K

(4) प्रयुक्ता युक्तिकादय, a variant in B

प्रयुक्ता युक्तिकादय, a variant in D

(5) This hemistich is not found

in D and K

(6) B reads रञ्जको D reads रणकारी Both are

incorrect.

(7) क्रामणीत्क्रामणोदितम्, a variant in D K reads

erroneously क्रामणी क्रामणे (8) बद्धका दृढकाद्याद्य, a variant in B

D reads बन्धको बद्धा दृढकाराद्यैव a variant in K

(9) B reads स्मृता,

(10) कुष्ठव्याधिकर चैव a variant in D. कुष्ठव्याधिकरी ताद्य, a variant in K.

(11) नागवङ्गकलङ्कितौ, a variant in D

भागवङ्गकलङ्कितौ, a variant in

(12) D reads द्वा, which is incorrect

(13) D and

K read वस्तु

स्तन्येन हेमघृष्टेन न खाद्योऽयं^१ सुरेश्वरि ॥ ११३ ॥
 अलम्बुधायस्नान्तस्य^२ तालकस्य^३ च भक्षणात् ।
 देहे^४ क्रामति सूतेन्द्रो नात्र कार्या विचारणा ॥ ११४ ॥
 अथर्वं क्रामवे सूतः स्त्रीयोगे क्रामणं परम् ।
 ब्रह्मचर्येण वा योगी^५ सदा सेवेत^६ सूतकम् ॥ ११५ ॥
 समाधि कारणं तच्च^७ क्रामणं परमं मतम् ॥ ११६ ॥
 प्रभाते भक्षयेत् सूत^८ पथ्य^९ यामहयाधिके ।
 नो लङ्घयेत् त्रियामं तु मध्याह्ने न तु^{१०} भोजयेत् ॥ ११७ ॥
 अतिपान चात्यशन^{११}-मतिनिद्रातिजागरम् ।
 स्त्रीषामतिप्रसङ्गं चात्यधानं च विवर्जयेत्^{१२} ॥ ११८ ॥
 अतिकोपं चातिद्वेषं मतिस्त्रीष्य मतिस्पृहाम्^{१३} ।
 शुष्कवादं जनक्रीडामतिचिन्ता च वर्जयेत्^{१४} ॥ ११९ ॥
 कुमाण्डं कर्कटीं चैव कालिङ्गं^{१५} कारवेक्षकम्^{१६} ।

- (१) B has न खाद्येय, D has खनेय K has न खजेय. (२) D
 reads अलम्बुधायसकाय, which is incorrect. (३) D reads तालकस्य,
 which seems to be incorrect (4) B reads देह (5) D and
 K read ब्रह्मचर्येण वा कुर्यात् (6) D and K read पादाश्रितेण (7)
 D and K read तस्य (8) D and K read सूते which is incorrect
 (9) D reads पथ्य, which is incorrect (10) B reads मये न तु,
 which is incomplete. (11) D reads चात्यदान (12) वर्ज्यं
 अति वर्जयेत् a variant in D and K (13) B reads यतोमर्षं D
 reads अनस्युः. Both are incorrect. (14) अतिस्त्रीषां विवर्जयेत्, a variant
 in D (15) D reads कलिङ्ग (16) K reads कारवेक्षिका

कुसुमकच कर्कोटं^१ कदलीं काकमाचिकाम्^२ ।
 ककाराष्टकमेतद्धि वर्जयेद्रसमचक.^३ ॥ १२० ॥
 पातकं च न कर्त्तव्यं पशुसङ्गं विवर्जयेत्^४ ।
 लिङ्गच्छाया^५ न लङ्घेत नारीच्छायां तथैव च^६ ॥ १२१ ॥
 चतुःपथे न गन्तव्यं^७ विष्णुव्रतं न च लङ्घयेत् । ।
 सुराणां निन्दनं देवि^८ स्त्रीणां निन्दां च वर्जयेत्^९ ॥ १२२ ॥
 सत्यं च वधनं ब्रूयादप्रिय न वदेद्दहचः^{१०} ॥ १२३ ॥
 कुलत्यमतसीतैल तिलान् मापान् मसूरकान्^{११} ।
 कपोतकं काञ्चिकानं तक्रभक्तं च वर्जयेत् ॥ १२४ ॥
 कङ्कलीक्षु^{१२} लवणं पिच्छिलं^{१३} पिच्छलं च यत् ।
 तिलतैलं दधि घीरं^{१४} द्राक्षाकीलपरूपकम्^{१५} ॥ १२५ ॥
 वदरं करविश्वञ्च^{१६} सहकारं सुवर्जलम् ।

- (1) कुसुम काचकर्कोटं, a variant in D K reads कुम्भकर्कोटी, which is incomplete (2) B reads काचमारौका, which seems to be incorrect. (3) B reads भक्ष्यमचक (4) पशुसङ्गं च वर्जयेत्, a variant in K. (5) K reads निवच्छायां (6) B reads न लङ्घयेत् (7) B reads न कर्त्तव्यं (8) देवताणां न निन्देत्, a variant in D बीराणाम् निन्देद्देवि, a variant in K. (9) D reads स्त्रीनिन्दां, which is incorrect K reads स्त्रीनिन्दां चैव वर्जयेत् (10) दधियो न वदेद्दहच, a variant in B, which is partly incorrect; (11) B reads मन्त्रिणां D reads मन्त्रिणाः. Both seem to be incorrect (12) B reads तिल (13) D and K read पिच्छलं, (14) तिलतैले दधिघीरे, a variant in B. (15) द्राक्षाणी पशुम गतं, a variant in D and K (16) B reads मन्त्रिणाञ्च

- नारङ्गं काञ्चनारञ्च^१ शोभाञ्जनमपि त्यजेत् ॥ १२६ ॥
 सुधाक्षीं नैव तिष्ठेत अजीर्णं नैव^२ कारयेत् ।
 न वादजल्पनं^३ कुर्यात् दिवास्वापं न कारयेत्^४ ॥ १२७ ॥
 नैवेद्यं नैव भुञ्जीत कर्पूरं वर्जयेत् सदा ।
 कुङ्कुमालेपनं वर्ज्यां वर्जयेन्नटनं चित्ती ॥ १२८ ॥
 नाग्निं स्पृशेत्^५ पादेन न गा वा^६ ब्राह्मणाश्च च ।
 न हन्यात्तु कुमारीं च वातुलानपि^७ वर्जयेत्^८ ॥ १२९ ॥
 दिवारावं जपेन्नन्त्रं स्नातव्यं च दिने दिने ॥ १३० ॥
 हितञ्च सुहा^९ दुग्धानं शाल्यत्रं च समाहितम्^{१०} ।
 शकं पौनर्नवं^{११} देवि भेषनादं च वासुकम् ।
 सैम्भवं नागरं भुस्तां पद्ममूलानि भक्षयेत् ॥ १३१ ॥
 उद्भिन्नचूचुका^{१२} श्रामा सुरूपा सुभगा शुभा ।

- (1) B reads विनाशम् (2) K reads न च (3) B reads
 वादजल्प, which renders the charaṇa incomplete (4) दिवाचारी न
 पण्डित, a variant in B (5) D reads अग्नि, which is grammati-
 cally incorrect (6) B, D and K read न गावो, which is gram-
 matically incorrect (7) B reads मातुलानो D reads मातुलानां,
 which is incorrect (8) After this śloka we find in B the follow-
 ing hemistich कुर्यात्तेनैव तिष्ठेत अजीर्णं न च कारयेत्, which we have rejected,
 the first charaṇa being absurd, and the second being a repetition
 (9) K wants सुहा (10) B, D and K read समाहित, which is not
 accurate, समाहित here means विगोधित and qualifies शाल्यत्र (11)
 D reads पद्मनाभ K reads शक च पुन, an incomplete charaṇa (12)
 D reads erroneously उद्भिन्न चूचुका

दिव्यतेज समायुक्ता कामशक्तिविवर्दिता¹ ।
 सन्निधाने च कर्त्तव्या वृद्धैश्च² परिरक्षिता ॥ १३२ ॥
 कृष्णागौरातिवृद्धाङ्गी³ कुशोला न भजेत् क्वचित् ॥ १३३ ॥
 तिलक कुङ्कुम गन्ध⁴ कस्तूर्या च मनोहरम् ।
 सुरभीणि च पुष्पाणि सुखशय्यष्टभोजनम् ॥ १३४ ॥
 सुखवासित्वमेवोक्त⁵ क्रामण सूतकस्य तु ।
 आत्मज्ञानकथा पूजा⁶ शिवस्य तु विशेषत ॥ १३५ ॥
 एतासु⁷ समयान् भद्रे न लङ्घेद्रसभक्षणे ।
 लङ्घनादिविध लक्ष्य लक्षण तस्य⁸ कथ्यते ॥ १३६ ॥
 रसराजे त्वजीणे तु⁹ प्रत्ययोऽय भवेत् प्रिये ।
 मूर्च्छा शोको भ्रम कम्प. कर्द्दिर्मोहो ज्वरस्तथा¹⁰ ॥ १३७ ॥
 द्विक्रावेपथुशूलानि¹¹ निद्रालस्यमरोचकम्¹² ।
 लिङ्गस्तम्भो ह्यतीसार¹³ कासश्वासविजृम्भिका¹⁴ ॥ १३८ ॥
 कर्णास्थचक्षु कुक्षौ च हृषणोदर¹⁵मूर्धनि ।

- (1) B reads विवर्जिता (2) भव्यैश्च परिरक्षिता a variant in D
 K reads वृद्धन (3) D reads सवाङ्गी K reads सवाणि, wh ch is
 incorrect (4) तिलकुङ्कुमगन्ध च a variant in D तिलकुङ्कुमक गन्ध,
 a variant in K (5) D read मशक्त (6) B D and K read
 प्राजा (7) D reads एकतनु wh ch is incorrect (8) D reads
 मन् K reads चाद (9) रसराजे तु भीर्षे तु an incorrect variant
 in D (10) कर्द्दिमूर्च्छाश्वास ज्वर, a variant in B (11) D reads
 शूलानि (12) B D and K read मरोचक (13) B reads ह्यतीसार.
 K reads अतीसार (14) B reads विजृम्भिका (15) B reads
 जठरोदर

मेद्रे दाहोऽग्निमान्यञ्च^१ जातः सर्व्याङ्गसंशय ॥ १३९ ॥
 अन्यायैव महाव्याधीन् रसाजीर्णं तु^२ लक्षयेत् ॥ १४० ॥
 काञ्चिक^३ सर्जिकाघार कारवल्ली^४रसप्लुतम् ।
 गोमूत्रसैन्धवयुतं^५ तस्य संक्रामण^६ पिवेत् ॥ १४१ ॥
 मोचकस्य रस देवि राजकोपातकोरसम् ।
 सिन्धुक क्षण्णगोमूत्रं कारवल्लीरसप्लुतम् ।
 सीवर्जलसमोपेत रसाजीर्णं पिवेन्नर.^७ ॥ १४२ ॥
 रसाजीर्णं न जीवेत्तु म्रियते नात्र संशयः ।
 रसायने सुजीर्णं तु तेन सर्वं विधीयते^८ ॥ १४३ ॥
 यदा सुप्तस्तदङ्गं च^९ स्त्री स्तनेनैव घर्षयेत् ।
 वामेन मर्हयेदेवं सूतं क्लामति निर्व्यथः^{१०} ॥ १४४ ॥
 निवाते निर्जने स्थाने भूगृहे निरुपद्रवे ।
 शीतातपविनिर्मुक्त^{११} पथ्याशी लघुभोजकः^{१२} ।

- (1) मेद्रे दाहोऽग्निबंधय, a variant in B. मेदु दाहापिमदाय a variant in D मेददाहोऽग्निमदय a variant in K (2) B reads रसाजीर्णं K reads रसेजीर्णं (3) B reads काञ्चिक (4) B reads कारवेल्लि D reads करवल्ली (5) This hemistich and the next two are not found in D K has गोमूत्र सैन्धव युत (6) K reads तस्य त क्लामण (7) B reads पिवेन्नर which is incorrect (8) B has च भवेत् स्यात् पथते which has no sense (9) त स्तनेनैव च, a variant in B. तेषां सुप्तस्तदङ्गे, a variant in D K has an incomplete hemistich तेषां सुप्त तनेनैव च (10) K wants this term (11) D and K read विनिर्मुक्त, which is grammatically incorrect (12) B reads लघुभोजक D reads शीतलभोजक K reads लघुभोजक All a e incorrect.

यथोक्तदिवसे.¹ सिद्धिं प्राप्नुयाद्वात्र संशयः ॥ १४५ ॥

सर्व्वहारिण² दिवसैर्द्विगुणैः सिद्धिमाप्नुयात् ।

सेवनाच्छीतवाताभ्यां³ त्रिगुणैर्दिवसे, क्रमात् ।

अतिमार्गस्य धर्मैश्च⁴ दिवसैस्तु चतुर्गुणैः ॥ १४६ ॥

तत्र वेधं प्रवक्ष्यामि देहसिद्धिकपूर्व्वकम्⁵ ।

तत्र स्रेहेन देवेशि प्रोक्तमेव रसायनम्⁶ ॥ १४७ ॥

त्वग्बेधः प्रथमं देवि⁷ मांसवेधो⁸ द्वितीयकः ।

तृतीयो रक्तवेधस्तु⁹ चतुर्थयास्त्रिवेधकः¹⁰ ॥ १४८ ॥

पञ्चमो मज्जवेधः स्यात्¹¹ न्नाहीवेधस्तु षष्ठकः¹² ।

सप्तमो धातुवेधश्च¹³ अष्टमः कवचस्य तु ॥ १४९ ॥

त्वचावेधेन देवेशि पद्मगः कुटिलो भवेत् ।

मांसवेधेन सुभगी कुटिलः काञ्चनं भवेत्¹⁴ ॥ १५० ॥

- (1) D reads यथोक्ता दशवे, which is incorrect (2) D has सिद्ध्यावहारिण. K has सर्व्वहारिण Both are incorrect. (3) B reads सेवनाच्छीतवाताभ्यां D reads वे जना चिति वा सिद्धि K reads सेवनाच्छिची वासाभ्यां. All are incorrect (4) D reads अचनि मार्गस्य धर्मै च, which is incorrect K reads अचान, which is also incorrect (5) This hemistich and the next one are not found in D. (6) K reads मपूर्व्वत (7) D reads देश, which is incorrect (8) B reads मांसवेधो, which is not correct D reads खवेधो, which is also incorrect. (9) D and K read चौरवेधस्तु (10) चतुर्थयाधिबेधकः, an incorrect variant in D (11) D has वज्रवेधश्च K has वज्रवेधश्च Both seem to be incorrect. (12) D has षष्ठकः, which is incorrect. (13) B and D read अचवेधश्च (14) This sloka is not found in D

अस्थिवेधेन देवेऽग्नि तीक्ष्ण कनकता व्रजित् ।
 मज्जवेधो^१ वरारीहे लोहान्यष्टी च वेधयेत् ॥ १५१ ॥
 कवचस्य तु वेधेन मृन्मय काञ्चन भवेत् ।
 वेधे तु^२ हेमविमले मज्जो^३ हेम प्रजग्यते ॥ १५२ ॥
 तारे^४ मास सुरेशानि जीर्णसूतथ वेधयेत् ।
 अलके^५ विमले ताप्ये तीक्ष्णे तारे च^६ भाष्करे ॥ १५३ ॥
 क्रामणे तु भवेत्तक्र शर्करा मात्तिक तथा ।
 कपिलाकृष्णगोतक्र तत्तु^७ देवि रसायने^८ ॥ १५४ ॥
 सात्त्विक गव्यतक्र तु राजस सारसोद्भवम्^९ ।
 तामस माह्विय^{१०} तक्र देय नैव^{११} रसायने ॥ १५५ ॥
 भार्द्रकस्य रसो देवि तथा पूग^{१२} फलानि च ।
 मर्दन नवनीतेन रसस्य कामण परम् ॥ १५६ ॥
 अधम शाकमूलोत्थ मध्यम फलमूलजम् ।
 उत्तम देवदेवेऽग्नि रसक तु रसायने ॥ १५७ ॥

- (1) B and K read मज्जावेधे (2) B reads वेध तु (3) B reads
 मज्जनात् D and K read मज्जानां (4) B reads तार (5) D reads अष्करो
 K reads अष्टकः. Both seem to be incorrect (6) K reads तीक्ष्णतारे
 च (7) K reads श्व (8) B reads रसायन (9) राज
 सया रसोद्भवम् a variant in B (10) D reads पवित्र K reads
 भिषज् (11) B has रसे चैव But D and K have देय नैव We
 have adopted the latter on account that नैव is the worst of the kind.
 (12) D reads तथा पूगी

तोत्प्लवेधेन नीलाभ^१ ताम्बेणारुणसंप्रभः ।

रजतेनिन्दुसंकाशो^२ हेम्ना काञ्चनसन्निभः^३ ॥ १५८ ॥

धूमावलीकी वक्त्रस्थो^४ मासात् खेचरतां नयेत्^५ ।

स्पर्शवेधी तु वक्त्रस्थो^६ द्विमासात् सिद्धिदायकः ॥ १५९ ॥

शतकोटिस्त्रिभिर्मासैः चतुर्भिर्दशकोटिक^७ ।

पञ्चभिः पञ्चकोटिश्च^८ षड्भिः स्यात् कोटिवेधकः^९ ॥ १६० ॥

एवं क्रमेण कुरुते शरीरमजरामरम् ।

अणिमादिगुणैश्चर्यमाप्नासिद्धिः प्रजायते^{१०} ॥ १६१ ॥

सप्तभिर्लक्षवेधी स्यादष्टाभिर्द्यायुतं पुनः^{११} ।

सहस्रं नवभिर्मासैर्दशमासैः शतं पुनः ॥ १६२ ॥

तस्य मूत्रपुरीषैस्तु श्लेष्मणाद्गमलैस्तथा ।

लेपाद्धेमत्वमायान्ति^{१२} पापाणादीनि^{१३} भूतले ॥ १६३ ॥

चतुःपद्यंशतो वेधी मासैकाद्दशवेधकः ।

- (१) तोत्प्लवेधेन नीलाभ, a variant in B, which seems to be incorrect
D and K read नीलाभ (2) This charana is not found in D (3)
B reads हेम D wants this hemistich (4) धूमावलीकी वक्त्रस्थो,
an incorrect variant in D (5) मासं खेचरतां व्रजेत् a variant in D
(6) D reads वक्त्रस्थो which is incorrect (7) D reads दशकोटिभिः
K reads दशकोटय (8) कोटिवेधी पञ्चभिर्मासैः, a variant in D
(9) B reads दशकोटिहत् D reads षष्ठासै instead of षड्भिः स्यात् K
reads दशकोटय (10) D and K read प्रजायते. (11) D has
दशभिश्च पुनः पुनः (12) लेपाद्धेमत्व, an incorrect variant in D
(13) B reads दानि लीहानि

द्वात्रिंशंशकवेधो तु^१ वर्षाद्देहं तु वेधयेत्^२ ॥ १६४ ॥
 कुञ्चितायास्तु यत्केशा या श्यामा^३ पद्मलोचना ।
 विस्तीर्णं जघनं यस्याः^४ सङ्कीर्णं हृदयं भवेत् ॥ १६५ ॥
 कृष्णपक्षे भवेद्यस्या युवत्याः पुष्पदर्शनम्^५ ।
 कामिनी सा समाख्याता उत्तमा च रसायने ॥ १६६ ॥
 आलिङ्गने स्पर्शने च^६ मैथुनालापयोरपि^७ ।
 सर्वरोगविनिर्मुक्तो बलीपलितवर्जितः ॥ १६७ ॥
 नासौ छिद्येत शस्त्रैश्च पावकेन न दह्यते^८ ।
 वायुवेगो महातेजा, कामदेव इवापरः ॥ १६८ ॥
 इच्छया जायते दृश्यो ह्यदृश्यैव^९ जायते ।
 तस्य^{१०} सस्पर्शमात्रेण सर्व्वलीहानि काचनम् ॥ १६९ ॥
 तस्मिन्नेकार्णवे घोरे नष्टस्यावरजङ्गमे^{११} ।
 देवा यत्र विलीयन्ते^{१२} सिद्धस्तत्रैव लीयते^{१३} ॥ १७० ॥

- (१) द्वात्रिंशत् कोटिवेधो च, a variant in D (२) वर्षाश ईम
 वेधयेत्, a variant in D. (३) D reads श्यामा या K wants
 this hemistich and the next one (४) B reads विस्तीर्णजघनं तस्या,
 which is not accurate (५) D reads पुष्पकर्मणि, which is incorrect.
 (६) आलिङ्गने स्पर्शनेन, a variant in B आलिङ्गन स्पर्शने च, a variant in K.
 (७) D reads erroneously मैथुनाद्ये द्वयोरपि (८) पावकेन च विद्यते, an
 incorrect variant in D (९) संदृश्यैव, a reading in D and K,
 which is incorrect. (१०) D reads erroneously तस्या (११) नष्ट
 स्यावरजङ्गमे, a variant in D (१२) K reads विलीयते (१३) विधि
 तत्रैव जायते, a variant in D

इदं रहस्यं परमं मया प्रोक्तं^१ सुरेश्वरि ॥ १७१ ॥

साधुसज्जनसारज्ञा रसजीर्णक्रियापराः ।

रसवादीति संप्रोक्ता^२ इतरे द्वेषवादिनः^३ ॥ १७२ ॥

पुनरन्यां^४ प्रवक्ष्यामि गुटिकां रसदुर्लभाम् ॥ १७३ ॥

वङ्गसीसकशुल्बाम्ब्र-हेमतारसमन्वितः^५ ।

वक्ष्यायसादिभिर्युक्त क्रियते वादिकैः^६ रसः ॥ १७४ ॥

सर्व्यांस्तानेकतः कृत्वा^७ मूपामध्ये स्थितान्^८ धमेत् ।

गुटिका जायते दिव्या नाम्ना वक्ष्याद्गमुन्दरी ॥ १७५ ॥

मुखस्था सिद्धिदा प्रोक्ता जरामृत्युविनाशिनी ॥ १७६ ॥

संग्रामे विजयी वीरो वक्षदेहो महाबलः ।

सर्व्वलोकप्रियो नित्यं नारीणां सुभगस्तथा ॥ १७७ ॥

वक्ष्व्योमजसत्त्वकं सकनकं^९ चन्द्रं रविं कान्तकं^{१०}

नागं वङ्गमथायसं^{११} दृढतरं सूतं कृतं तत्समम्^{१२} ।

(1) B reads भोक्त. This hemistich and the next three are not found in D (2) B reads रसवादी इति प्रोक्त K reads रसवादि इति प्रोक्त

(3) B has द्वेषवादिन, which is incorrect (4) K reads पुनरन्य, which is not correct

(5) D reads समन्वितै (6) B reads वादिको

(7) B reads सर्वोत्तमैकीकृत which is incorrect (8) D reads मूपामध्ये स्थितो K reads मूपामध्ये स्थिता Both are incorrect.

(9) D has वक्ष्योमजसत्त्वकं K has वक्ष्योमजसत्त्वक Both are incorrect (10)

D reads चांद्र रविसम K reads चांद्र रवि कस्तक Both are incorrect

(11) B reads नाग वमतोष्णसुरायस D reads शीतल काल तदायस K reads शीतल काल तदायस

(12) मूपक रूप तत्सम, "an incorrect variant in D

वक्त्रस्थं रसगोलकं रतिकरं सर्व्वार्थदं तापहं^१

वर्षकेन निहन्ति दीपनिचयं कल्पायुषो जायते ॥१७८॥

पूर्व्वसिहरसे^२ देवि पादांशं^३ हेम योजयेत् ।

सूतवध्रपलायिन^४ व्योमसत्त्वं प्रयोजयेत् ॥ १७९ ॥

चीरकाञ्चुकितोयेन सुरदालीरसेन च ।

विधिना मर्दयित्वा तु नष्टपिष्टं तु कारयेत्^५ ॥ १८० ॥

कान्तचूर्णतुटि^६ दत्त्वा मूकमूपागतं धमेत् ।

गुटिका^७ जायते दिव्या वक्त्रस्था सर्व्वसिद्धिदा ॥ १८१ ॥

सुभग माचिक^८ चैव वज्रमभ्रकमीव च ।

हेम शुल्वं तथा तारं^९ समभागानि कारयेत् ।

वध्रवहा तु गुटिका वक्त्रस्था सर्व्वसिद्धिदा^{१०} ॥ १८२ ॥

भ्रामकं माचिकं चैव लोहत्रयसमन्वितम् ।

शक्तिबीजसमायुक्तं बीजत्रयसमन्वितम्^{११} ॥ १८३ ॥

त्रिदण्डीमर्दितं सूतमेकीकृत्य^{१२} च गोलकम् ।

अभ्रमूपागतं धातं समावर्त्तं तु^{१३} कारयेत् ॥ १८४ ॥

(१) B reads सर्वाथेसंधापह. D reads सर्वाथेसंधापह K reads सर्वाथि

संधापह (२) D and K read पूर्वासिहरसे, which is incorrect (३)

B reads पादांश (४) B reads कलायिन (५) D wants this

charana and the next one (६) B reads ट्टि which seems to be

incorrect (७) B reads गुटिका (८) D has एव सुभगा, which is

not correct (९) D reads तार (१०) This hemistich and

the next one are not found in K (११) D wants this hemistich

(१२) D and K read ममेकीकृत्य which is grammatically incorrect

(१३) B reads समावर्त्तं which is not correct

पूजां कृत्वा क्षिपेद्वक्त्रे परमासात् स भवेत् प्रिये ।
 अभयः सर्वशत्रूणां^१ वज्रकायो महाबलः ॥ १८५ ॥
 नन्दिकेश^२कुमाराद्या भक्ष्यमाणं हरन्ति ये ।
 नष्टच्छाया न दृश्यन्ते हस्ते ददति^३ भस्म च ॥ १८६ ॥
 क्रियमाणं रसं तैस्तु^४ मूढबुद्धिर्न पश्यति^५ ।
 कथयेत् सर्वजन्तूनां न मे सिद्धी^६ रसायने ॥ १८७ ॥
 मनसा रससिद्धिस्तु^७ तथा क्लेशो मया कृतः^८ ।
 मया कृता द्रव्यहानिर्दुर्धिया^९ मूढचेतसा ॥ १८८ ॥
 ईदृशं नैव जानाति^{१०} विधिहीनं मया कृतम् ।
 पापिष्ठो दूपयेच्छास्त्रमात्मकर्म न विन्दति ॥ १८९ ॥
 विधिहीनो रसो देवि^{११} नैव सिध्येत्^{१२} कदाचन ॥
 शास्त्रहीनस्य देवेशि नैव सिद्धिर्वरानने^{१३} ॥ १९० ॥
 अशुभैः कर्मभिः सर्वैः^{१४} सम्प्रदायो न सिध्यति^{१५} ।

- (1) B reads सर्वशत्रूणां. (2) B and D read नन्दिकेश, which is a repetition. (3) D reads ददति, which is grammatically incorrect. (4) क्रियमाणं रसेस्तैस्तु, a variant in K, which is incorrect. (5) D reads नियच्छति. K reads न दच्छति. (6) B, D and K read सिद्धि, which is grammatically incorrect. (7) K reads रससिद्धि. (8) D and K read तस्य. D reads कृति instead of कृत. (9) D and K read दुःप्रिया, which is incorrect. (10) इदं नैव जानामि, an incorrect variant in D. (11) D and K read erroneously देवी. (12) D reads सिद्धि. (13) नैव सिद्धि रसायने, a variant in K, which is partly incorrect. (14) D reads पूर्व. K reads सद्यः. (15) संप्रदायेन सिध्यति, a variant in B. संप्रदायेन सिध्यति a variant in D.

न सिध्येद्रसशास्त्रे तु^१ न सिध्येत्तादृशी गुरु^२ ॥ १८१ ॥

न प्रापेत्तादृशीमात्रा^३ नैव ज्ञानं च तादृशम्^४ ।

न प्रापेत्तादृशीं नारीमेकचित्तां वरानने ॥ १८२ ॥

न प्रापेद्रसवन्तं च तां च देवीं रसाङ्गुलीम्^५ ।

यस्य तुष्टः शिवः साक्षात्तस्य सिद्धी^६ रसायने ॥ १८३ ॥

पुनरन्यत्^७ प्रवक्ष्यामि गोलबन्धनमुत्तमम् ।

येन भक्षितमात्रेण^८ जायते ह्यजरामरः ॥ १८४ ॥

गन्धाभ्रकान्तसहितं भानुखर्परकाञ्चनम् ।

समं तीक्ष्णं^९ रसेन्द्रस्य बहं कृत्वा तु गोलकम् ॥ १८५ ॥

रसेन्द्रं पञ्चपलिक^{१०} समभागेन मेलयेत् ।

सप्तजम्बीरतोयेन^{११} मर्द्दयेद्गोलकस्य च^{१२} ॥ १८६ ॥

छायाविशुष्कं गोल तु शशिभावं करोति तत् ।

(1) न सिध्येत्तादृशी शास्त्रे, a variant in D

(2) न सिध्येत्तादृशीगुरु, a variant in D

न सिध्येत्ता वरानने, an incorrect variant in K (3)

D reads तादृशीं विद्यां

(4) शान प्याज द्रव्यं तादृश, an incorrect variant in D

This hemistich and the next one are not found in K (5)

B reads रसाङ्गुली

(6) K reads erroneously सिद्धि (7) B, D and K read पुनरन्य, which is grammatically incorrect

(8) येन च सप्त

मात्रेण, a variant in D येन सप्तमात्रेण a variant in K (9) D reads सम जीवे

K reads नमो जीवे Both are partly incorrect (10)

रसेन्द्र पञ्चपलिक, an incorrect variant in D (11) B reads सप्तम बजा

सप्त K reads सप्तमोज रमो येन (12) यदा तद्गोलकस्य वा, a variant

in D गोलकस्य यथाहवा an incorrect variant in K.

एतत् सर्व्व विमर्द्ये तु सूतकं गोलकस्य च^१ ॥ १८७ ॥
 तत् करीषाग्निना भूमौ मृदुस्त्रेदं तु कारयेत् ।
 वक्त्रे स्थितमिदं गोलं चामरताप्रदायकम् ॥ १८८ ॥
 सूतगोलकजातस्य फलं वक्तुं न शक्यते^२ ।
 रसायने वर्णकरो^३ रससिद्धिप्रदायकः^४ ॥ १८९ ॥
 सुगन्धलेपताम्बूल-कस्तूरीकुङ्कुमागुरु ।
 शीखण्ड मृगनाभिश्च कङ्कोलं जातिकाफलम्^५ ।
 अन्यानि च सुगन्धीनि^६ स्नाने पाने प्रदापयेत्^७ ॥ २०० ॥
 [कुञ्चिताग्रास्तु यत्केशा^८ या श्मामा^९ पद्मलीचना ।
 विस्तीर्णं जघनं यस्याः सङ्कीर्णं हृदयं भवेत् ॥ २०१ ॥
 क्षणपत्रे भवेद्यस्या युवत्याः पुष्पदर्शनम्^{१०} ।
 कामिनी सा समाख्याता^{११} उत्तमा च रसायने ॥ २०२ ॥
 आलिङ्गने स्पर्शने च मैथुनालापयोरपि ।
 सर्व्वरोगविनिर्मुक्तौ बलीपलितवर्जितः ॥ २०३ ॥]^{१२}

(१) This hemistich and the next two are not found in D (२)

This hemistich is not found in B and K (३) D reads वर्णकरो

K reads वातकरो (४) This hemistich is not found in B (५)

D reads आयकाफलम् (६) B and D read सुगन्धानि. (७) स्नान

पानानि पानि च, a variant in B, (८) आकुञ्चिताया यत्केशा, a variant

in D and K (९) D reads श्मामाया, which is incorrect K reads

श्मामा या (१०) D reads erroneously पुष्पदर्शने (११) K reads सङ्गता

(१२) The above three slokas within brackets and the following two

slokas within brackets seem to be repetition of the previous slokas—

165, 166, 167, 168 and 169 As these were found in all the texts,

we have kept them within brackets

शतरोग विनश्येत^१ सुखमध्ये धृतेषु च^२ ।

यवसुख्यप्रमाणेषु जीवेद्वर्षशतत्रयम् ॥ २०४ ॥

अथ षोडशवर्षाणि^३ षोडशानि सुरेश्वरि^४ ।

धृतानि सुखमध्ये तु तेषु वक्ष्यामि ये गुणा ॥ २०५ ॥

[नासी क्षियेत शस्त्रैश्च पायकेन न^५ दह्यते ।

वायुवेगो महातेजा कामदेव इवापरः ॥ २०६ ॥

इच्छया जायते दृश्यो ह्यदृश्यस्यैव जायते ।

तस्य सस्पर्शमात्रेण सर्व्वस्त्रीहानि काश्चनम्^६ ॥ २०७ ॥]

पुनरन्य प्रवक्ष्यामि वज्रवन्धं सुरार्चिते^७ ॥ २०८ ॥

हीनाङ्गोऽभ्यधिकाङ्गय^८ सव्याधिः कुल आनत^९ ।

नताङ्गिः^{१०} पाणिनि सूतो^{११} जरया स्त्रीभित्तेन्द्रिय^{१२} ।

जडगद्गदमूकोऽपि^{१३} गतिहीनस्तथैव च^{१४} ।

- (1) B reads शतधृतिषु पश्चाद्गसु, which has no sense (2) K reads सुखमध्ये धृतेऽप्यथा, wherein the first term is incorrect (3) अथ षोडशवर्षाणि a variant in D. (4) वचने सुरेश्वरि, a variant in D. (5) D reads पायके नैव (6) This hemistich is not found in D (7) B reads सुरेश्वरि (8) B has हीनाङ्गव्यधिकाङ्गय, D has हीनाङ्गव्यधिकाङ्गय K has हीनाङ्गव्यधिकाङ्गय. (9) B reads कुलमानत D reads सर्व्वे व्यधिपरजिता K reads कुमानत which is incomplete (10) B reads नताङ्गि (11) जराजर्जरिताहाय a variant in D. (12) जरया स्त्रीभित्तेन्द्रिय, a variant in B कामयनी जितेन्द्रिया, a variant in D जरायव-जितेन्द्रिय a variant in K. (13) जडगद्गदमूकापि an incorrect variant in B जडगद्गदमूकोऽपि, a variant in D, which has no sense जडगद्गदमूकापि, an incorrect variant in K (14) D reads मूको वाक्किविहीनश्च • K reads 'अन्वयवर्षेव च, which is a repetition

शङ्खत्वचविनिर्मुक्तो¹ जीवितैरेव तिष्ठति² ॥ २१० ॥

बहस्यास्य प्रभावेन समावर्त्तो यदा भवेत्³ ।

कोटिवेधि रसं ग्राह्यं पिण्डपटकेन संयुतम्⁴ ॥ २११ ॥

एकैकस्य तु मध्यस्थां गुटिकां कारयेद्बुधः ॥ २१२ ॥

गुटिकाः पञ्चसंख्याताः षष्ठी चैव तु पञ्चमी⁵ ।

षट्संगुणितपिण्डं स्यात्⁶ ताम्रपात्रं सुशोभनम् ।

जर्ङ्ग⁷ पुरुषमात्रं तु पुरुषार्धं च⁸ मण्डलम् ।

चतुर्मुखकृतं⁹ काष्ठं तस्योपरि निवेदयेत् ॥ २१३ ॥

सष्टतं च महातैलं समभागेन लेपयेत्¹⁰ ।

पूजयित्वा कटाह तु दिक्पालाद्यैव पूजयेत् ॥ २१४ ॥

कुमारी पूजयेत् पद्याद्याद्विष्टु बलिं¹¹ तथा ।

धमनं तत्र कुर्वीत चतुर्दिक्षु शनैः शनैः ॥ २१५ ॥

सुतप्तं च विधातव्यं¹² निर्धूमं च यदा भवेत्¹³ ।

(1) D has मस्यत्व च विनिर्मुक्तो, which is senseless K has बहल च

विनिर्मुक्तो, which is also absurd (2) जीवितैः शरदां शत, a variant in

D, which is quite opposite in meaning जीवितैरेव तिष्ठति, a variant in D.

(3) D reads सुखमध्ये प्रदापयेत् (4) पिण्डपटकोत्सृष्टित, a variant in

D and K (5) B reads षट् चैव च पञ्चमम् D reads षट् च पञ्च

K reads षष्ठी चैव तु पञ्चम (6) B reads पिण्डपट्टा D reads पिण्डे स्यात्.

(7) B reads चर्ङ्ग (8) B has पुरुषार्धेण (9) B reads चतुर्मुखे

कृत. (10) D reads मलयेत् (11) D reads दद्यादह K reads

बलिं (12) नत तत्र विधानं तु a variant in D मूलं तत्र विधानं तु, a variant

in K. (13) रत्नवर्णे भवेत्तदा, a variant in D. K reads यदा भवेत्

तदा नत्वा गुरु देव^१ चन्द्रार्कादि^२ग्रहानपि ।
 नक्षत्राणि च सपूज्य^३ आत्मान तत्र निक्षिपेत्^४ ॥ २१६ ॥
 पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च^५ ।
 सुदुर्लभ विजानीयात्^६ सिद्धिरूप नियोजयेत् ॥ २१७ ॥
 कलत्र च भवेत् सर्वं पुरधापो विनिक्षिपेत्^७ ।
 रक्तवर्णं विजानीयात्तेजस्तेजसि योजयेत्^८ ॥ २१८ ॥
 मासपिण्ड भवेत्तत्र वायु^९ तत्रैव निक्षिपेत् ।
 कान्तवर्ण^{१०} तदा कार्यं निक्षिपेत् ख कपालके^{११} ॥ २१९ ॥
 धमन्त^{१२} हेमसकाश चारत्वं तन्तु^{१३} पादयेत्^{१४} ॥ २२० ॥
 कृत्वा तत्र महाराव^{१५} हुद्धारं सुरपूजितम्^{१६} ।
 उत्तिष्ठति^{१७} न सन्देह पुष्टाद्गो भास्करो यथा ।

- (1) D has नत्वा गुरु गणपति K has पद्यात् (2) K reads द्वावि
 wh ch is incomplete (3) B reads अग्नि पूज्य D reads योगिनीभ
 K reads अग्निपूजा (4) षडि तत्र विनिक्षिपेत् a variant in B. (5)
 D reads वायुराकाशमेव च which is incomplete (6) D reads सुदुर्लभ
 B reads सुदुर्लभ विनिक्षिपेत् Both seem to be incorrect (7) D read
 पुरधापिच which is incorrect (8) B reads तेजो तेजो नियोजयेत् wh c
 is incorrect (9) D reads यत्र (10) D reads अन्तवर्णं ।
 reads तलद्वयं (11) B reads तत्र कपोलके D reads अकमिषकी K
 reads अकपालिकी (12) B reads धमन्त D reads धमन्त K read
 धमन्ते (13) B has चारत्वं तत्र K reads तत्र (14) B and
 D read दापयेत् (15) D reads महाराव (16) B reads अकपाल
 D reads अकपालकार सुपूजितम् (17) B reads उत्तिष्ठते which is no
 correct K reads उत्तिष्ठति which is also incorrect.

दिव्यतेजा महाकायो दिव्यदृष्टिर्महाबल^१ ॥ २२१ ॥
 शतयोजनविस्तीर्णं घण्टाराव सुपूजितम्^२ ।
 दीप्तहेममय दिव्य रत्नमाणिक्यशोभितम् ॥ २२२ ॥
 पुष्पमालापताकाद्य^३ किङ्किणीजालमण्डितम् ।
 विमानोत्तममारूढं शङ्खकाहलनि.स्वनैः ॥ २२३ ॥
 अप्सरोगीतवादित्रैर्नृत्यैरपि मनोहरैः ।
 दिव्याभरणसपूर्णा दिव्यमाल्योपशोभिता^४ ॥ २२४ ॥
 अपाङ्ग^५रागसम्पन्ना सुररूपा मदविह्वला^६ ।
 आगच्छति न सन्देहो देवकन्योदित प्रति^७ ॥ २२५ ॥
 गृहीत्वा साधकेन्द्रं च सिद्धलोके वसन्ततः^८ ॥ २२६ ॥
 दिव्यानि स्नानपानानि^९ दिव्यान्याभरणानि स ।
 रमते शतसाहस्र^{१०} सिद्धकन्या स्मरातुराः^{११} ॥ २२७ ॥

- (1) After this «loka we find in D a portion of a work called शौरासिद्धिः, which being quite unconnected with the present subject, we have rejected (2) K reads जगत् सुपूजित, which has no clear sense (3) K has पुष्पमालायुत काद्ये wherein the last term is incorrect (4) दिव्यमाल्यो सुशोभिता a variant in K (5) B D and K read उपांग (6) B reads दिव्यकामिनी (7) B reads आदिम शोभितामिति D reads देवकलोदित प्रति (8) B reads सिद्ध—व्रति ता D reads सिद्धलोका वसन्ति च These two readings are partly incorrect K reads सिद्धलोक वसन्ततः (9) K reads यानि पानानि (10) B has रमते only K has रमते (11) D and K read स्मरातुराः which is incorrect as there is सिद्धकन्या singular number

तस्मिन्नेकार्णवे घोरे नष्टस्यावरजङ्गमे ।
 देवा यत्र^१ विलीयन्ते सिद्धस्तत्रैव लीयते ॥ २२८ ॥^२
 भूतकालान्तको नाम चण्डीऽयमुपवर्णितः^३ ॥ २२९ ॥
 तत्त्वतोऽय^४ महादेवि यदा कर्तुं न शक्यते ।
 अनेनैव शरीरेण तदा^५ सिद्धिर्भविष्यति ॥ २३० ॥

इति श्रीपार्वतीपरमेश्वरसवादे^६

रसार्णवे रससहिताया

देहवेधी नाम^७

अष्टादश पटल ।

॥ समाप्ताय ग्रन्थः^८ ॥

- (१) B reads भुवनाणि (2) This sloka is a repetition of the previous sloka No 170 (3) चण्डीऽयमुपवर्णित, an incorrect variant in D (4) ह्यथा a reading in D, तथा a reading in D तत्र था a reading in K (5) D and K read यथा (6) B and D want this portion (7) D reads देहवेधी नाम, which is incorrect (8) B has ॥ इति श्रीरससहितायां रसार्णवे उपसंहारः ॥

एतद्ग्रन्थसङ्कलनम् ।

काश्मीराहचिणावर्त्तात् विकानीराञ्च देशतः ।
मान्द्राजाञ्चैव नगरात् बहुवित्तोपघाततः ॥
प्रफुल्लचन्द्ररायेण रसायनविपश्चिता ।
श्रीमता धीमताहृत्य तन्त्राणि बहुयत्नतः ॥
तेषान्तु बहुदोषाणामशुद्धानाञ्च वर्णतः ।
पाठापाठविवेकाय विशुद्धीकरणाय च ॥
नियुक्तः श्रीहरिचन्द्र कथिरन्नाभिधो द्विजः ।
रसार्णवमिमं ग्रन्थं कलयामास यत्नतः ॥
कलिकातापुरे चन्द्रनेत्रधस्त्रिन्दुसन्निभे ।
शाक्ये ग्रन्थं समाप्तोऽयं तपोमासीन्दुजे दिने ॥

INDEX

WITH

GLOSSARY

N B. The reader is requested to consult the Table of Errata and variants before referring to this Index

घ

अच (See विभीत) २६८, ३६७
 अगदधपुष्प (Sesbania grandiflora, Pers. Beng. vaka) ७०, ७२
 अगुरु (Aquularia Agallocha, Roxb, Beng. aguru) ६
 अमिक (See चित्रक) १७०
 अमिजार (A sort of sea grown plant) ७१
 अमिघमनी (A small species of kantakári, Beng. ganiri, also written अमिदमनी) ५८
 अङ्गोल (Alangium Lamarkii, Thwaites, Beng ankod, also written अङ्गोट) १२१, १५२
 अङ्गनायिका (d. r. अङ्गनाभिधा = लवणकार्पासी) ६०
 अङ्गार, अङ्गारक (Charcoal of bamboo, catechu, jujube tree &c.) ४२
 अजदुग्धक (Goat milk) १०६
 अजनायिका (See अङ्गनायिका) १६६

अजमारी (=अजहा, cowach, carpopogon pruriens, Beng. áákushi) ६०
 अजवारि (Goat-urine) १३८
 अजम्झिका (A milky and thorny plant, with fruits of a crooked figure, like a ram's horn, Beng medásingá) ३६८
 अजाचीर (Goat milk) १२४
 अङ्गन (Here it refers to सोतो-ङ्गन see सोतोङ्गन) १२५, ३७६
 अतसीतैल (Oil of अतसी, Linum usitatissimum, Linn., Beng. masinár tail) ४१६
 अतिबला (Sida rhombifolia Linn, Beng pitabeledá) ८७, १२२
 अद्रिज (See शिलाजतु) १००
 अनन्ता (Hemidesmus Indicus, R. Br, Beng. anantamál) ५७
 अनुसारित (सारितस्य त्रिगुणहेत्या पुनः सारितम्) ३७३
 अन्वनाल (नाल or pipe of अन्वमुषा, see अन्वमुषा) ६३

- अन्वमूषा (A sort of crucible)
(formation of) ४६, ८४, ८५,
१०४, १२२, २६४, ३१८, ३२०,
३२५, ३२८ ३३६ ३३८ ३४१
४११ ४१३ ४२८ &c
- अपामार्ग (Achyranthes aspera
Linn, Beng ápang) ६४
७२, १२१, १६१ १७०, ३८८ &c
- अपामार्गहार (Alkali of अपामार्ग)
८६ ११८
- अभया (=हरीतकी Terminalia
chebula Retz, Beng
hartuki) २६८ ४०२
- अभिषव (See अभिषेक) १५६,
१६०
- अभिषेक (=क्षण। "दृते वज्रस्थिते
सोष्टे विरम्याएनिमेयकम्, सलि
सस्य परिक्षेप सोऽभिषेक इति
स्मृत"—रस स Throwing
water to a molten metal
when it is on the fire) ५२
- अभ्र (See अभ्रक) १२५
- अभ्रक (Mica) (varieties of) ६८,
६९
- अभ्रकपत्र (A plate of mica) ७५
- अभ्रकसत्व (Essence of mica)
१६६, ४०३
- अभ्रतीक्ष्णक (See तीक्ष्णभ्र) ३४४
- अभ्रपत्र (See अभ्रकपत्र) ७५, २७२
- अमल (See अभ्रक) १२२
- अमलमाचीक (=तारमाचिक or
रौषमाचिक Iron pyrites of
silvery radiated crystals,
see माचिक) १३६
- अमृता (=गुडूची Tinospora cor
difolia, Miers, Beng gul
ancha) ८६
- अम्ल (Acid) ४२, ६६ १००, १०३,
११४ ११६ १६५ &c
- अम्लगण (A class of acids) ६४
- अम्लुर्ग (See अम्लगण) १०७ १२६,
१४४, ३५७ &c
- अम्लवेतस (Rumex vesicarius,
Linn, sour reed, country
sorrel) ६४ ७०, ८२, ६०, १२२
१५६, ३४८ &c
- अय (Iron) ११७
- अय कटोरक (Iron cup) ४९
- अयम (Iron) १७६, १६२, २६८
- अयस्कान्त (Loadstone) ७७, १२२

- ८७ (Red) ३२४, (Yellow)
 ३२५, ३८६, ४०६ &c
 अरुणोत्पल (Red lotus) ७०
 अर्क (*Calotropis gigantea*, Beng
 ákanda) ७४, १२१, १२२ &c
 अर्कचार (Alkali of ákanda) ७४
 अर्कक्षीर (Milky juice of ákanda)
 ६७, ११६, ११८ &c
 अर्कद्रुम (See अर्कक्षीर) ८७ १००
 ३५७
 अर्कपत्री (अर्कपत्रिका) (= ईश्वरमूल
 Beng isher mól) ६१
 अर्कपयः (See अर्कक्षीर) ७४८
 अर्जुन (*Terminalia arjuna*,
 Bedd , Beng arjun) १३८
 अर्जुनचार (The text अर्जुन means
 here अर्जुनचार or Alkali of
 arjuna) ७४
 अर्जुनी (= जालासुयी = रक्तचिक्क
 — रक्तकामधेनु) ६३, ३८४
 अलक (= देवदाली — रक्तकामधेनु,
 see देवदाली) ११८
 अलक (d r अलक, हरिताम्र,
 see ताल) ४२४
 अलम्बुषा † A sort of मञ्जुशक्ता,
 a sensitive plant) १६०, ४१८
 अलकं (*Calotropis gigantea alba*
 or *procera*, Beng sveta
 (white) ákanda) १८५
 अमसदलनी (= अमसमेदक, Beng
 pútharchúr) १३१
 अश्वगन्धा (*Withania somnifera*,
 Dunal, Beng asvagandhá)
 १२२, ३८८
 अश्वत्थ (*Ficus religiosa*, Linn,
 Beng asvattha) ८६
 अश्वमार (= श्वेत करवीर, Beng.
 white karabí) ३५०
 अष्टमूलिका (Eight plants used
 for the purification of mer-
 cury) ६३
 असन (*Terminalia tomentosa*,
 W and A , Beng píásá)
 ६६
 अस्थिमूल (= अस्थिमंथार *Vitis*
quadrangularis, Wall.,
 Beng hídjoda) ८६
 अहि (See नाग) १८८, २०७
 अहिमार (See अहिमार) २६८
 अहिमार (= विष्णुद्विह Acacia

Farnesiana, Willd, Beng.

guábáblá) १३८, ३०८

अहिराज (See नाग) २७०

अहिवल्ली (See नागवल्ली) ३४०

आ

आखुकर्णी (Salvinia cucullata
Roxb, Beng indurkani) ८२

आखुपणी (See आखुकर्णी) (Beng
bada indurkani) ५८

आण्य (Clarified butter Beng
ghee) ६६, ३०३

आटरुयक (Justicia adhatoda,
Beng vásska) ३०८, ३३४

आमलक (See आमलकी) २७० २७२

आमलकसार (Exudation of आम
लक, see आमलक) ३०३

आमलकी (Phyllanthus Emblica,
Linn, Beng ámla) ५७

आमलक्यादि (आमलकी and the
rest—रक्तपीतगन्धक—रमकाम
घेनु) २६७

आम्ल (-अमुरम Sour fluid of
tamarind) ७४ ७५, १३८

आर (Brass, Beng pittala) १८८,
२७८, ३८६

आरक्तराकामूल (१) (d. r आरक्तं
चाकैमूलं. Root of the red
áhanda) ८५

आरक्तवल्ली (Probably रक्तवल्ली=
मञ्जिष्ठा) १३३, ३१५

आरग्वध (Cassia Fistula, Linn,
Beng sondhali) १५२

आरचूर्ण (Powdered brass, Beng.
pitalchur) ३६०

आरख्यगोमय (Wild cowdung
Beng banagobar) १६१, ३०६
३५६ &c

आरख्योत्पलक (Wild cowdung
cakes, Beng banaghunte or
bilaghunte) ३०६, ३३४

आरनाल (See काञ्जिक) ६६, १५५,
१६६ &c.

आरनालामु (Sour gruel, see
आरनाल) ७०

आरोट ("सुशोधितो रम. मय्या
रोट इति वच्यते" रम म, "आ
रोटसंज्ञा लभते चारमेकं स्वस्तु
य." रमदपल Well purified,

once killed, mercury) १५०,

१६३, १६५, ३५४, ३८१, ४०१ &c.

आर्द्रक (Zingiber officinale Rosc
Beng. अद्र) ६४, १४४ &c.

आवर्त्तक (=रौप्यमालिक, see
मालिक) ६८

आवाप ("इते द्रव्यान्तरक्षेपो लौहाद्यो
क्रियते हि यः, स आवापः" रस
स Throwing other things to
the molten metals see वाप
and परिवाप) ११६, १२१

आशुगण्ड (See अरपुष्ट) १८५

आसुरी (See आसुरीलवण)
१७०, १८७

आसुरीलवण (=विडलवण, Ka'á
nimak, Beng. bitlavan))
१५२

आस्फोट (See अर्क, it means
also akhrot = Juglans regia)

१६०

Planchon, Beng ingot)

११८ ३८८

इक्षुदीफल (Fruit of इक्षुदी)
२५८, २६०, २७०

इन्दुरी (=इन्दुरा, सोमराजी, see
वाङ्गुची. Vernonia anthe-
lomatica Willd. Beng soma-
rá) ६२

इन्दुरेखा (=सोमराजी, see वाङ्गुची)
८६

इन्द्रगोप (Coccinella of various
kinds) १३४ १७८, ३७४ &c

इन्द्रगोपक (See इन्द्रगोप) १०४, ३५६

इन्द्रवारुणी (Citrullus colo-
cynthus, Schrad, Beng.
indrayava) ६०, ८८, २६१,
३४१, ३५० &c

इष्टका, इष्टिका (A brick or brick-
dust) १८७, — १५३, १६६, &c.

ई

इ

इक्षुद (See इक्षुदी) ३८७

इक्षुटी (Balanites Roxburghii,

इन्वरी (A sort of creeper called
बन्धाककोटकी, "भूरिषीरपरि
सावा"—रसकामधेनु) ६१ ३५५

उ

- उच्चटा (A sort of creeper, "उच्चटा सा शुकत्रोटिपुटाकारदलान्विता" श्वेतगुञ्जा च white kunch—रमकामधेनु, Beng okragáchh) ५६, ३५५, ३५७
- उच्चटी (A sort of दिशौषधि) (description of) २१७
- उच्चटीरस (Juice of उच्चटी) २१७
- उच्चट (See उच्चटा) २७६
- उक्कटा (= मिहलीपिप्पली, Beng vanpipul, dr उर्वरा—रमकामधेनु) ६१
- उत्तरवाहणौ (See रन्द्रवाहणी) ८५, ८७ १२२ &c.
- उदककणा (= जलपिप्पली, Commenlyn salicifolia, Roxb, Beng panikanebdá) ६२, ११७, १६०
- उद्गमर (Ficus glomerata, Roxb, Beng vajradumur) ८७
- उद्घाट (A sort of preparation of mercury cleared off all its defects or impurities) १३६, ३५२, ३६८
- उत्थापित (Having got उत्थापन, which is defined as "स्वित्ने व्याहियोगेन स्वरूपापादनं हि यत्। तत्त्थापनमिच्छुक्तं मूर्च्छां थापतिनःप्रथम् ॥" opposite of निरुत्थ, see निरुत्थ in p. 136) ३५६
- उत्थत्त (See पुत्तूर) ८२, १२२, ३३५ &c.
- उत्थत्तक (See उत्थत्त) ६५, ३३५ &c.
- उत्थत्तनिर्धाम (Juice of उत्थत्त) १०६
- उत्थरस (Inferior or secondary minerals or metallic ores and earths—eight in number) ३२, (enumerated) १०८, ११५, ३०६ &c.
- उत्थरमशुद्धि (Purification of उत्थरस) ११३—११४
- उत्थविष (Minor or factitious poisons) ३२ (enumerated) ६५, १००, ३०६
- उत्थापन (A sort of उत्थत्त; London

usitatissimum, Linn, Flax,

Beng. Masiná) ७१

उरग (See नाम) १०२, १७३ &c

उरगा (=नागी-बन्ध्याककोटकी,

Beng. Titkánkti, d r

तुरगी=व्यग्रगन्धा) १५२

उलूखल (A wooden mortar,

Beng udukhál) ४२

उषण (=शुष्की. Dry ginger,

Beng sunth) १५५

उष्णोद (A hot mineral water)

२५०

उष्णोदक (See उष्णोद) २४७, २५०

ज

जर्ण (Wool, felt &c. the hair

of sheep, deer, camels &c)

१०३, ११४ १३२, १५३ &c

जर्णपातन (A sort of apparatus

resembling Pitana yantra,

see Ray's Hindu Chemis

try, Vol I, p 122) १५४

कवल (=मरिच Black pepper)

१५५

ए

एकपर्णिका (=एकपत्रिका, Beng
gandhasati) ५८

एकवीरा (=बन्ध्याककोटी) ५६

एकवीराकन्दरस (Watery juice
of the root stock of एकवीरा)

२१४

एरण्ड (Ricinus communis, Linn,

Beng bheránda) १४२, १६१

एरण्डतैल (Oil of bheránda,

castor oil) ६६, ६८, १०६

एरण्डवृक्ष (Plant called एरण्ड,

see एरण्ड) ८८

ओ

ओषधि (An annual plant or

deciduous herb) ४२

ओषधी (See ओषधि) ५६, १६४

औ

औमदण्ड (Stem of masiná tree
or flax stem) ७१

क

- ककाराष्टकवर्ग (Eight objects with the letter क as their initial, Lushmānda &c) ४०६ (enumerated) ४१८ ४१९
- ककुभ (See अर्जुन) २६०
- कङ्कालखेचरी (A sort of व्योषधि) ६३ २०५
- कङ्कालखेचरीतैल (Oil of कङ्काल खेचरी) २०५
- कङ्कुष्ठ (One of the eight उपरस & a medicinal earth coral coloured as described in the text) ६७, १०८, ११३, १२७ १३५ ३५२, ३८५ &c
- कङ्कोल (A fragrant spice known as sitalchini) ४१७, ४३१
- कङ्कुणी, कङ्कुनी (Panicum Italicum, Linn, Beng kángni dhán) ६५
- कङ्कुलीज ([Oil of] कङ्कुणी, see कङ्कुणी) ६५
- कङ्कुलीतैल (Oil of कङ्कुणी see कङ्कुणी) ७०२ ७५२ ७६१ ४१७

- कच्छप (See कच्छपयन्त्र) १८८
- कच्छपयन्त्र (An apparatus called kachchhapa, it is of two sorts—जलकूर्मयन्त्र and स्थल कूर्मयन्त्र, see रसकामधेनु) १६७
- कचुक (Impurities of mercury—such as—क्षितिदोष गिरिदोष जलदोष, नागदोष, वज्रदोष, विष वज्रि, मल &c) १४६
- कचुकितोय (Watery juice or fluid of कचुकी) १२०
- कचुकी (= चीरकचुकी चीरीश वृक्ष, Beng konchdā) ५७ ५६ ६०, ७१, ११८ &c
- कचुकीचीर (Milky juice of कचुकी) ७५
- कटु (Pungent, Beng jhál) ४०६ ४१६
- कटुक (See विकटुक) १६८ ४१७
- कटुकरोहिणी (Picrorrhiza kurroa, Benth, Beng katki) ४००
- कटुकालावु (= तिक्तमुन्नी, Beng titláu) १०२ १११ [१४४]
- कटुकालावुक (See कटुकालावु) २१८

कटुकोशातकी (A sort of bitter
ghoshálatá, see कोशातकी)

३३३

कटुतुम्ब (See कटुतुम्बी) १७२,

१७६

कटुतुम्बी (A wild variety of
Lagenaria vulgaris, Sering,
Beng titláu) ६०, १३६ २२६

कटुतैल (Mustard oil) १३१, ३६२

कटुत्रय (=त्रिकटुक The aggre-
gate of three spices—ginger,
long pepper and black pep-
per, Beng. shunth, pipul
and marich) ११४, १४३ २५८

कण (=पिपुली Piper longum,
Linn, Beng pipul) ४०१

कण्टकारीरस (Juice of कण्टकारी
=Solanum xanthocarpum,
Schrad) ३०६

कफूलसूरण (Itchy सूरण=
Amorphophallus campanu-
latus, Blume, Beng bunol)
८७

कतक (Strychnos potatorum,
Linn, Beng nirmali) १७२

कदम्बक (=माक्षिक See माक्षिक)
२६६

कदली (Musa sapientum, Linn,
Beng kalá) ६२ ६४, १२१,
१४२, १६०, ४१६ &c.

कदलीकन्द (Root stock of the
plantain tree Beng kalar
ete) ६७, १३०, ३०६ &c.

कदलीकन्दक (Root stock of plan-
tain tree) ७४

कदलीकन्दतोय (See कदलीकन्द
निर्यास) १३०

कदलीकन्दनिर्यास (Watery juice
of the root-stock of the plan-
tain tree) १६१

कदलीकन्दसार (See कदलीकन्द
निर्यास) ६७, ११३

कदलीरस (Juice of the plantain)
६६ ६७, ६६

कनक (Gold) १२४, १३०, १७०,
१७२, २४५, २६१, २६४,
४१३ &c.

कनक (A sort of dhaturá called
kanak dhaturá) ३३२, ३४१,
३५० ३६४ &c

कनकमाक्षिक (= स्वर्णमाक्षिक See
माक्षिक) ३८५

कनकरस (Milky juice of *kanaka
dhuturá*) ३८७

कन्द (= भ्रूण See भ्रूणकन्द)
८६ ११८

कन्दपद्मिनी (A sort of मधुषधि)
३१३

कन्या (= छतकुमारी *Aloe Vera
Linn*) ३६८

कन्यारस (Juice of कन्या, see
कन्या) ४०३

कपर्द = चरटक (Beng cowrie)
३८८

कपाली (*Embelia Ribes*, Burm
Beng *vidanga*) ७३

कपाली (One of the impurities of
mercury—see कपाली) ३६१

कपि (= कपिकक्षु = शुक्रशिमी
Mucuna pruriens, D C,
Beng *śákushi*) ७०, ७२

कपित्थतोय (Watery juice of
कपित्थ = *Feronia elephantum*
Corr, Beng *kathbel*) १३१

कपिकाण्डमौलक (Bittermilk

produced from the milk of a
black coloured *kapilá* cow)
४२४

कपोतक (The pigeon, Beng.
páyrá) ४१६

कपोताख्य पुट (An apparatus
for roasting, digesting or
subliming metals, minerals,
or drugs, called *kapota*,
‘यत पुट दीयते भूमौ ब्रह्म
सखवनोपलै’, see पुट and
पुटपाक) ४४ १६१

कपोतिका (= चाणक्यमूलक A sort
of मूलक *Beng chanak mola*
see मूलक) ५७

कम्बु (*Conch Beng sánk*)
३८८, ३६०, ३६१

करक (= पलाशद्वय, *Butea fron
dosa Roxb*) ३४८

करञ्ज (*Pongamia glabra Vent*,
Beng *dabar Laramchá*)
११८

करञ्जतैल (Oil of करञ्ज) १०४
१०६, ३६४ &c.

करञ्जफल (= कपित्थ *Feronia ele-*

- phantum, Corr, Beng
kathbel) २०१
- करझाख (See करझ) १३६
- करवीर (Nerium odorum,
Soland, Beng karabi, also
a sort of creeper "हयमार
समाकारा लता पुष्पसमन्विता,
करवीरसतेव्युक्ता"—रसकामधेनु)
६५, ७० ८०
- करवीरक (See करवीर) ३८२
- करिन् (See नाग) ३०६
- करिषामि (A fire of dry cow
dung) ३४३
- करीषामि (See करिषामि) ४४ ४३१
- ककट (—ककटक A sort of कन्द
विष) १३७
- ककटाम्बि (Crab-shell) ८६ ८७
३१०
- ककटी (A sort of cucumber,
Cucumis Melo Tinn, Beng
kankud) ३१८
- ककटि (See ककटी) ३१६
- ककाटी (—ककाटिका Beng
kankrol) ६० २४५
- ककटीकन्द (File under
ground stem of ककटी) २१५
- ककाख्य (—श्वेतम्बिगटी White
Barleria cristata) १३२
- कर्करी (A sort of मधुसूयधि) २३४,
(origin of) २३५, (varieties of)
२३५—२३६
- कर्दम (=पद्म "सदधा मर्दिता सैव
(कञ्जली) पद्म इत्यभिधीयते"—
रसकामधेनु) २०२
- कर्पूर (Camphor) ६ ८४, १७०,
३३७, ४१०
- कर्षक (A sort of kánta or
kántapáshána, see कान्त
पाषाण) ७६ ३६६
- कर्षामि (See करिषामि) ४४ ३४६
- कर्ज्वल (See करिषामि) १८६
- कनस (The uterus, the embryo,
here it means मांसपिण्ड) ४३४
- ककन्द (A paste prepared by grind
ing dry or fresh vegetable
substances on a stone with
a miller and then making
a thin paste with the addi-
tion of water when neces-
sary ("य पिण्डाद्देहचालं

म कलत्र इति कीर्तितः—योग-
सरङ्गिणी) ७५, १२६, १७२,
(a stage of रम) ३४५

कवच (An armour Here pro-
bably it means the cover
which preserves the brain
It is a technical téntric
term, denoting certain man-
tras, which preserve the
life. See p 27) ४२३, ४२४

कषोपल (A touch-stone, Beng
kastipáthar) ४२

कस्तूरी (= गृगनाभि Mush) ४२१,
४३१

काची (See काङ्गी) ६३, ३५५ &c
कांस्थरुष्ण (Bell metal and cast
iron, see घोषरुष्ण) ३७७

काकनद्धा (*Leea hirta*, Roxb,
Beng kowáthengá, kanta
gudkáoli) ५७, ६० &c.

काकतुण्डी (*Asclepias curassavica*
Linn Beng kowáthunti)
१३६

काकमाचिका (See काकमाची)
३४० ४१६

काकमाची (*Solanum nigrum*,
Linn, Beng gudkáoli)
५७, ५६ &c.

काकमाचीरम (Juice of काकमाची)
११४, १७१ &c

काकतुण्डी (See काकतुण्डी) ६०

काकवित (Feces of a crow)
३४८

काकविष्ठा (See काकवित) १८८
२०७ ३५०, ३७४ &c.

काकाकीफल (Fruit of कोलशिमी,
Beng álikushi) ७५, ३४२

काकिनीबीज (Seed or kernel of
काकिनी or गुञ्जा, or a sort
of creeper "स्यूलकरुटकपर्णा
प्रा प्रोक्ता सा काकिनी लता"
—रसकामधेनु) (d r कामाची
बीज = काकमाचीबीज) ७२

काकेटवारि (Water in which lea-
ves of निम्ब are macerated,
see निम्ब) ४०१

काङ्गी (—सौराष्ट्रस्थितिका See
सौराष्ट्री) ६६, १४१ &c

काच (A sort of salt called विद-
लवण) ६४ ६६ &c.

- काचकिट्ट (= काचमल. Excretion of mica mixed with saline earth, Beng malamati) ६६
- काचकूपी (Glass bottle) १८४
- काचन (Gold) (See सुवर्ण) ११५
- काचन (Bauhinia acuminata, Linn, Beng. kánchan) १४२
- काचनार (Bauhinia variegata, Linn., Beng rakta kánchan) ३०८, ४२०
- काचनी (Turmeric. Curcuma longa, Roxb., Beng halud) ५६
- काञ्जिक (A sour gruel prepared from the acetous fermentation of powdered paddy and other substances, see धान्याम्) ४२, १२१, १५३ &c
- काञ्जिकाम (Boiled rice steeped in काञ्जिक, see काञ्जिक) ४१६
- काञ्जी (See काञ्जिक) १६५
- कान्त, कान्तक (See कान्तपाषाण) (Varieties of) ७६, ८६, ४०३, ४२७
- कान्तचूर्ण (Powdered कान्त, see कान्त) ४१३
- कान्तचूर्णखण्डि (A smallest portion of कान्तचूर्ण, see कान्तचूर्ण) ४२८
- कान्ततीक्ष्ण (A sort of cast iron called कान्तलोह) २६२
- कान्तनाग (The best कान्त—सर्वतोमुख कान्त, see p. ७७) ७६
- कान्तपाषाण (A sort of stone called कान्त—as loadstone) ६८, ८३, ३१०, ३५१ &c
- कान्तबन्ध (Binding of कान्त or loadstone) ३२५
- कान्तमुख (The best कान्त—सर्वतोमुखकान्त, see p. ७७) १४२
- कान्तलोह (Cast iron, Beng. kántilohá, d r. काञ्चिलोह, काललोह इति रसकामधेनु) ११७, १८२, ४०३
- कान्ता (A plant called priyangu or krtshnakali, d r. कान्ता) १५२
- कान्ताकान्त (d. r. काञ्चिकान्त, कान्तिलोह, see कान्तलोह) २६८
- कान्तमन्त्र (Essence of कान्तपाषाण) १६६, ४१३

कापालिकयोग ("मूषाया भस्मीकरणं तद्रक्तवर्णं कपालीयोग 'वच वन्धादिरञ्जनार्थं कपालीयोगा' —रसकामधेनु) ८३ ३६० (Probably a practice of the Kāpālikas or worshippers of Siva of the left hand order, who carry a half of the skull as a cup for drinking spirituous liquors)

कापालिक्रम ("नाग शुल्ब तथा तीक्ष्णं कपालीक्रमसुत्तमम् । तेनैव रञ्जयेत्तारं सप्तवारं पुन पुन । —"वङ्गतीक्ष्णकपाल्या च शुद्धतारं वर जयेत् । रञ्जयेत् सद्यैव तु भवेत् कुङ्कुमसन्निभम् ॥"—रसकामधेनु) २६७ ३६१

कापालिरञ्जन ("कपालीयोगेन रञ्जनम्") ३५६

कापाली (One of the impurities of mercury —अथवा कपाली "कपाली कालिका वङ्गे नामे श्यामा कपालिका —"कपाली वै वीम्यहानि कुरुते नात्र म शय"—रसकामधेनु) ३६१ ३६२

काम (मदनवृक्ष = दमनकवृक्ष *Artemisia vulgaris* Linn) १३६
कारञ्जक तैल (Oil of कारञ्जक, see कारञ्जतैल) ३६०

कारवल्लिका (Beng chhota kara lā uchchha) ६०

कारवल्लीरस (Juice of कारवल्लिका see कारवल्लिका) ४२२

कारवल्ल (*Momordica charantia*, Linn, Beng Bada karala uchchha) ६३

कारवल्लक (See कारवल्ल) ४२८

कार्पास (*Gossypium herbaceum*, Linn Beng kabas Cotton plant) ६० ८८

कार्पासपत्र (Leaf of cotton plant) ८८ १५४

कार्पासमूल (Root of कार्पास) ८५

कार्पासास्थि (कार्पासबीज, seed of कार्पास) १३१, ३३८

कालकूट (A sort of poison, Beng- káthvisb) ६५ १०३

कालिका (=काकोली A root said to be brought from Nepal or Morin.) ६० .

- कालिका (A sort of impurity (दोष) of mercury or metals or minerals, see पारददोष) १०५, २११, ३८२
- कालिङ्ग (Water melon Beng tarmuj) ४१८
- काशीस (Ferrous Sulphate, Sulphate of iron of two varieties—*dhátuk ísisa* = green vitriol, and *pushpakásisa* = yellow vitriol, Beng *hirákas*) १२०, १४१ &c
- काशीसशुद्धि (Purification of काशीस) ११२
- काश्मीरद्रव (Fluid of कुङ्कुम or *crocus sativus*, Linn) २२१
- काश्मीरिपाषाण (Stone of Kásmir) २२०
- काममद् (Cassia Sophora, Linn, Beng *kálkásundá*) ६२, ११२
- काशीस (See काशीस) ८६, ९९ &c
- किंशुक (*Butea frondosa*, Roxb, Beng *palása* having flowers of 4 colours—red, yellow, white and blue; see पलाश) ६६, १३८ &c.
- किंशुकद्रव (Fluid of किंशुक) १४२
- किंशुकरम (Juice of किंशुक) ३८२
- किट्ट (A rust of iron called *man dura*) ४८
- कीट (Worm) ४०१
- कीटमारी (=रक्तलम्बाशुका *red lajjávatí*, dr सिंहशुती) ३०२
- कीलालरम (Juice of शलकी or *Boswellia serrata*, Roxb) ८३
- कुङ्कुटी (=शास्त्रली *Bombax Malabaricum*, D C, Beng. *simul*) ५८
- कुङ्कुटीकन्द (dr कर्कोटीकन्द, under ground stem of कुङ्कुटी, see कुङ्कुटी) ३५५
- कुङ्कुम (Saffron) ६, ६६, ३८४, ४२०, ४३१
- कुञ्जर (See नाग) ३०१
- कुटिल (=बहु-बद्ध Tin, Beng *ráng*) १०३, १३०, १८१, २६४, ४२४

- कुण्डगोलोद्भव (Steeped in कुण्ड
गोल or काञ्चिक) ३३६
- कुण्डवराटक (A sort of cowrie
Beng ghenchikori) ३२३
- कुनटी (=मन शिला Realgar)
१३३ २१८ &c
- कुनटीघृत (Clarified butter pre-
pared with realgar) ११३
- कुमारी (=घृतकुमारी Aloe vera
Linn Var officinalis) ५६
१३८ १५३ &c
- कुमुद (Nymphaea lotus Linn
Beng sáluk) ७० &c
- कुमुदिनी (A sort of दिशैषधि)
२२०
- कुमुदी (Katphal or gámbhári
tree) ३१५
- कुम्भ (-शूर्पमान = 64 seers) १२३
- कुम्भक (Barleria cristata, Linn
Beng raktajhinti) ६३
- कुम्भश्री (- कुम्भश्री = सुम्भश्री
Phaseolus trilobus Ait Beng
mugáni) ५७
- कुलत्थ (Dolichos uniflorus,
Lamk.) ८२ ८३ ४१६ &c

- कुलत्थक (See कुलत्थ) १३१
- कुलत्थकाय (Decoction of kula-
ttha, see कुलत्थ) ६२ ६६
- कुलिश (-वज्र, see वज्र) १७७
- कुलिशचीर (-वज्रचीर = milky
juice of खुही, see खुही and
खुहीचीर) ७४
- कुलीर (=कर्कट - a crab) ३७५
- कुलीरास्थि (Crab shell see कर्क-
टास्थि) ३५०
- कुलौषधि(धी) (See दिशैषधि)
२०६
- कुवेराच (-वल्लीकरञ्ज or लता
करञ्ज Beng latákaranja)
११८
- कुष्ठ (Saussurea Lappa C B.
Clarke, Beng kud) १७७
- कुष्ठक्षीरस (d r कुष्ठक्षीरस
Juice of kud and क्षीर =
tree called Bhavarasáli in
Marháttá) ३००
- कषाण्ड (Benincasa cerifera
Savi, Beng kumdá) ११०
२५७ ४१८
- कसुम्भ (Carthamus tinctorius

Linn, safflower, Beng
kusumphul) ६६, ३६०

कुसुम्भक (See कुसुम्भ) ४१६

कुसुम्भज ([Oil of] kusumbha
see कुसुम्भ) ६५

कुहुकंविका (d r कुरुडिका or
कुरुगिटका = साकुरुडरुच, a
sort of creeper very difficult
to be identified) ६०

कूपीपाषाण (d r कुम्भपाषाण or
कूपिकापाषाण, the heap of
pebbles in the bed of a
river is called कूप, or कूपी or
कूपिका) ४६

कुम्भ (Tortoise) ६६

कुम्भपट्ट (Tortoise-shell) ८३

कुम्भास्थि (See कुम्भपट्ट) १२१

लताञ्जलि (Mimosa pudica, Linn,
Beng Lajjavati latá) ६२

लघ (The best iron, i e steel)
११७

लघाकनक (Beng black kanak
dhuturá) ६०

लघाजीरक (Nigella sativa,
Linn, Beng kála jurá) ६०

लघातेलक (Oil of लघातिल or
black sesamum Indicum
DC) ६२

लघापशी (Black ocimum sanc-
tum, Linn, Beng kála
tulasi) ५८

लघामार्जारी (d r. लघामञ्जीरी,
a sort of creeper difficult
to be identified) ६१

लघारानि (—लघासर्वप Black
mustard) २२५

लघाविष (A sort of virulent
poison, see महाविष) ६५

लघा (d r मूर्वा, a sort of crea-
per "भिन्नकञ्जलसंकाशा लता
लघालतेत्यसौ"—रसकामधेनु) ५७

लघागुरु (Black अगुरु, see अगुरु)
२७६

लघाभ्र (Black mica) ६८, ६६

लघाभ्रक (See लघाभ्र) १३३,
२६२ & c

लघाभ्रपत्र (A plate of black
mica) ७४

लघाभ्रसत्त्व (Essence of black
mica) १७३

लण्णोच्चन (Black dhuturá, see

धुत्तूर) २४०

केसकी (Pandanus odoratissimus

Roxb) ६३, ११६

केशिनी (Nardostachys Jatamansi

Beng जटामासी) ५६

कोकिलत्रय (Three कोकिलs or

charcoals, "श्लिखित्रा पावकी
श्चिष्टा चङ्गारा. कोकिला.

सृता"—रसकामधेनु, "जलेन
चित्ताश्चेत तर्हि कोकिला."—

do. 3 burnt charcoals steep
ed in water Rasabridaya

says also "खदिरकोकिले:"
or charcoals of catechu

wood) १०४

कोकिला (=काकोली A berry

of the Calculus Indicus,
brought from Nepal and

Morung. Beng. kánklá)
३४७, ३४८

कोकिलाच (Hygrophila spenosa,

T Ander, Beng kulákhá
dá, its seed is called tál

mákhná) ५७

कोकिलाचकवीष (Seed of कोकिल

लाचक, see कोकिलाच)

३४२

कोकिलाचीर / Milky juice of

कोकिला or काकोली, see

कोकिला) ३५०

कोटराची (Supposed to be को

टरपुष्पी = Vriddhadáraka,

Beng Vytádak) ६०

कोदव (Paspalum scrobicula-

tum, Linn, Beng kado

dhán) ८२, ८३, ३६४

कोदवकाय (Decoction of कोदव,

see कोदव) ८६, ६२, ६६

कोल (=वदर = Zizyphus Jujuba,

Lank Beng kul) १६०

कोल (Here means ककूल, prob-

ably Cocculus Indicus, and

not वदर since we have

that word in the next line)

४१६

कोशातकी (Luffa acutangula

Roxb, Beng. Ghoshálatá)

६२ ११३

कोशातकीद्वारक (Juice of the

leaves of कोशातकी, see
कोशातकी) १४३
कोष्ठ (See कोष्ठिका) ११४
कोष्ठक (See कोष्ठिका) (Description of) ५३, ५४
कोष्ठिका (Koshtih apparatus. See Hindu Chemistry by P.C. Ray, Vol. I. p. 89, Beng. Hāpar) ४२, ४८
कौमारी (=कुमारी=एतकुमारी. Aloe vera, Linn) ६३
कौरुडक (Belonging to कुरुडक =मदनवृक्ष =Randia dumetorum, Lamk.) १३८
कौवेरीमूल (Root of उत्तरवारुणी, see उत्तरवारुणी) १६०
कौमुद (Juice of कुमुद see कुमुद) ३८५
क्रान्ता (=वृद्धती. Solanum Indicum, Linn, Beng. viruti or vyākur) २३०
क्रामण (Penetration or transmission) ११, ५६, १३६, १४०, १५०, १६०, &c
क्रामिकौषधि (Transmitting

plants) ६२—६३
क्रोष्टुजिह्वा, (=शुगलजिह्वा, probably Beng. chākuliā) २७३
कथितजल (Decocted water) २६८
काय (Decoction generally prepared by boiling one part of vegetable substances with sixteen parts of water, till the latter is reduced to one-fourth, "पानीयं षोडश-गुणं क्षुद्राद्दद्यादितिष्ठियेत। नृत्पात्रे कथितं यात्रमष्टमांश-वशेषितम्। इतः कायः कषायश्च निर्यूहः स निगद्यते।"—योगतरङ्गिणी) ८६
क्षत्रियमारण (Killing of वध of क्षत्रिय class, see p. 80) ८७
क्षमापाली (d. r क्षेमपाली. A sort of औषधि) ६३
क्षार (Alkali) ४२, ६६, १००, १०३ &c.
क्षारत्रय (3 sorts of alkali—मर्जिक्षार, यवक्षार and टङ्गणक्षार, i.e. natron, saltpetre and borax) ६०, १४३, १५६

चारराज (-टङ्कगन्धार Borax)

२१६

चारवर्ग (See चारत्रय) ७५

चाराम्न (चार alkali and अम्ल acid) १५६

चाराष्टक (Eight sorts of चार)
७४

चितिकिङ्क (A synonym of रसक,
see रसक) १०३

घीर (Milk) ४०१

घीर (Milky juice) ४०१

घीर (Milk fried with sugar)
४१६

घीरकषुक (घीरीशरुष, see
कघुवी) १५४

घीरकषुका (See घीरकषुक) ३५६

घीरकषुकितोय (Juice of घीर
कषुकि see घीरकषुका) ४२८

घीरकन्द (Beng bhumikushmā
nda or bhuinkumdā) ७०
२२७

घीरकन्दरम (Juice of घीरकन्द
see घीरकन्द) ७४

घीरकुकटी (Probably a sort of
कुकुटी or शाल्मली, silk cot

ton tree or उक्कटा=white
okdā) ६१

घीरनाली (d r कीरनाली, a sort
of creeper having juicy
stem, very difficult to be
identified) ६३

घीरिणी (=गम्भारी Beng
gamar, or khirui plant) ५८

घीरिणीरस (Milky juice of
घीरिणी, see घीरिणी) २६७

घुदाम्ब (=घाङ्गेरी Oxalis corni-
culata, Linn, Beng āmrul
sāk) १५५

घुरक (=रघुर=कोकिलाक्ष, see
कोकिलाक्ष Beng kuliakhā
dā) ११८

घेवज (A variety of gold) ११५

घेवदोष (The impurity of mer-
cury or other minerals ob-
tained from the field or
mine) १५४

घेपलेप (See लेपलेप) ३७४

घौद्र (Honey) ६७ १०७, ४०१ &c

घमापाल (A sort of घोषप्रि)
२१२ २१२

ख

- खड (= काशीस, Sulphate of iron, see काशीस) ५१, १०८
- खड गारो (= खड गिमार, *Scirpus maximus*, Beng. khadgako shalata) ५८
- खण्डसौराष्ट्री (A variety of सौराष्ट्री earth, see सौराष्ट्री) १२०
- खदिर (*Acacia catechu* Beng khayer) ६६, १३६
- खदिराग्नि (Fire of खदिर wood, see खदिर) ३३६, ३४१
- खदिराङ्गार (Charcoal of खदिर wood) ३३८, ३४६
- खरमङ्गरी (= अपामार्ग, see अपामार्ग) १६०
- खराग्नि (तीव्रानल, intense fire) ११४
- खर्पर (= रसक [खर्परीतुल्यक], a sort of calamine or zinc ore) १०३, ३७८, ४३०
- खर्पर (-ऋत्याच विशेष Beng kháprá) १३८, २२० ३३२
- खल ({ Generally) spelt खल in

all the MSS] A vessel or mortar for grinding drugs) ४२, (made of different materials) ५४, (varieties of—as तप्तखल) १७४, (and as क्षिप्रखल) ३२८

खलपाषाण (See खल) ३६६

खसत्त्व (= अभसत्त्व Essence of mica) १३२, १३५ &c.

खादिराङ्गार (Charcoal of खदिर wood) ११३

खुर (Hoof) ३६१

खिचर (= काशीस, Sulphate of iron) ६३

खिचरता (A certain state of mercury, the sky going efficacy of mercury) १८०

खिचरी (A sort of चारणा [see चारणा]) १७२, (a sort of गुटिका or pill) २६२, २७०, २७१

खोट (One of the seven stages of mercury, Beng खमक, फुट) १८६, (definition of) १६०

खोटक (See खाट) ७६, (definition of) १६० &c

खोट-बन्धन (Binding or fixation into पिष्टी, see पिष्टी — 'पिष्टी बन्धस्तु खोटक' — रसकामधेनु) १६४

ग

गगन (Mica, Beng गगन) ७१

गगनदुत्ति (Liquefaction of mica) १२२

गङ्गायमुनामध्य (By गङ्गा is meant the white fortnight on account of the whiteness of her water, and by यमुना is meant the black fortnight on account of the blackness of her water, the मध्य or the middle point of these two fortnights is पूर्णिमा or the full moon) १६३

गजकर्णिका (Cucumis Melo Linn, Beng kákud) ५८

गजदन्त (Ivory the elephant's tooth) ३६०

गजपुट (गजाकार पुट, 'गजप्रमाद्य मूर्द्धाधिः पुटं गजपुटं स्मृतम्', an apparatus for roasting metals or minerals in a pit in the ground see पुट) १११

गजारि (= गजमादन-शूलकीटवृक्ष. Boswellia serrata, Roxb Beng gajamádan salái) २१२

गजारी (See गजारि) ६०

गण्डोल (Treacle, molasses, Beng guda) ३७५

गदा (= पाटलवृक्ष, see पाटली) १६०

गन्ध (See गन्धक) १४२

गन्धक (Sulphur) (Origin of) १०८, (varieties of) १०८, (purification of) ११०

गन्धकचूर्ण (Sulphur powder) १८३

गन्धकजारण (Calcination of sulphur) ४४

गन्धकत्रय (Threefold sulphur, viz red yellow and white black sulphur is not available see p 109) ८६

गन्धकबन्ध (Binding or fixation of sulphur) ३३५

गन्धकशुद्धि (Purification of sulphur) ११०

गन्धचूर्ण (See गन्धकचूर्ण) २१६

गन्धतैल ("व्यावर्तमाने पयसि दत्त्वा गन्धकजं रजः । तज्जातदधिजं सर्पिर्गन्धतैलं वदन्ति हि ॥" Sulphurated butter prepared from milk boiled with the addition of sulphur) ८६, ३४१

गन्धनाग (Sulphurated lead, गन्धकजारित सीस) १७१, १८२

गन्धपाषाण (Sulphur) १२०, १३३, १३५ &c

गन्धपिष्टी (Sulphur paste) ३३३

गन्धबंगैल (शरकतैल, castor oil) ६०

गन्धाभ्र (Amalgam of sulphur and mica) ३३०

गन्धाह्न (See गन्धपाषाण) २३६

गर्भद्रुति ("द्रुतिं चरति छतेन्द्रो यषाण्यं च हुताशनः"—रसधार ।" Liquefaction of met-

als or minerals within mercury) १४०, १६५, १८५ &c.

गर्भयन्त्र (An apparatus for calcination of paste) (Description of) ४५, ३४४

गाङ्गुली (=नागबला, Sida spinosa, Lind) १५४

गार, गारा ("जले चिरं शीर्षां ऋत्तिका गारम्"—रसकामधेनु । Earth steeped in water for several hours, as is prepared for kánchá masonry, which is called tagár by the mas-
ons) ४८

(गिरि (=शिलाजतु Bitumen) १००
गिरिकर्षिका (Beng Aparájitá)

५८, ३२५

गिरिकर्षी (See गिरिकर्षिका) १५२

गिरिजतु (=शिलाजतु Bitumen) १३२, २६८

गिरिशोष (Impurities obtained in the stony mines of moun-
tains) ११०, १२६, १५४

गिरिमस्तक (=मोरक, [according

- to रसकामधेनु] Nitre or Nitrate of potash, Beng sorá) १०१
- गिरिमानुष (=शिलाजतु Bit 1 men) ६६
- गुग्गुलु (Balsamodendron Mukul Hooker Beng guggul) ११४ १३२
- गुग्गुला (Seed of Abrus precatorius Linn Beng kunch) ५१ ६६ &c (=6 yavas) १५१
- गुड (Treacle molasses) ६६ १११ &c
- गुडमोदक (Sweetmeats made of treacle) ४०१
- गुडूची (Tinospora cordifolia Miers, Beng Gulancha) ११७ ३८८
- गुणत्रय (Here रस हेम and वज्र are referred to by 3 qualities तम रज and सत्त्व respectively—रसकामधेनु) ८८
- गुधकर्म (=गुधपर्णी=गुधपत्ता=घुग्गुयचा Beng támpátá) ३०४
- गुधविट (Faeces of a vulture) ३२६
- गुधविष्ठा (See गुधविट) ३२७
- गुधकन्था = घृतकुमारी Aloe vera Linn) १५३, ३०८
- गुधधूम (Soot Beng jhul) २३६
- गरिक (Red ochre Beng giri máti) १०८ ११२ &c
- गैरिकशुद्धि (Purification of गैरिक see गैरिक) ११२
- गोकर्ण (According to Madanapála —गन्धगन्था but according to Rasakámadhenu—पलाय) १५४
- गोक्षर (Tribulus terrestris Linn, Beng gokhri) १२२
- गोघृत (Cow-ghee or clarified butter obtained from cows milk) १०० ११३ ३०५
- गोजल (See गोमूत्र) १००
- गोलिङ्गा (Flephantopus scaber Linn Beng g j álatá) ५७ ६० &c
- गोधूम (Wheat Beng gam) ११४

- गोधावती (=गोधापदी, *Vites pedata*, Vahl, Beng *goáha latá*) ३८७
- गोधोदृता (=नाकुली, a kind of रास्ना. *Vanda Roxburghii*, Beng *Nái*—रसकामधेनु) ११८
- गोपालकी (=गोरक्ष चाकुलिया, see नागवला) ११७
- गोपित्त (=गोरोचना, see गोरोचना) ११२, २२६ २६८
- गोपेन्द्रमण्डली (An assemblage of *cocemella* of various kinds, इन्द्रगोपकौटपुञ्ज) १२२
- गोभट्ट (d r. गोभट्ट, A synonym of रसक, see रसक) १०३
- गोमय (Cowdung, Beng *govar*) ४२
- गोमयामि (Fire of cowdung) ७४
- गोमांस (Beef) ७४ १०६, १११
- गोमूत्र (Cow's urine) ६८, १०७ &c
- गोरभा (A plant probably गो रक्षा or गोरक्षी) ३४०
- गोरक्ष (Cow's milk. Beng *godugdha*) १०७
- गोरसना (=गोलिङ्गा, see गोविङ्गा) १२७
- गोरोचना (Concretions rarely found in the gall bladder of the ox or according to some in the brain of a cow) १३६
- गोल (d r गोला =वक्षमूषा—रसकामधेनु, a sort of preparation of मूषा in order to bind or fix रस) ३४५
- गोलक (Definition of) ३४६, ३६६
- गोशक्त (गोमय, cowdung) १०७
- गोशक्तद्रव्य (Ashes of cowdung) ३६५
- गोशङ्ख (Cow horn) २०८
- गोसन्धी (A sort of plant difficult to be identified) ६०
- गोसर्पि. (See गोदृष्ट) ३७७
- गोस्तनमूषा (A crucible resembling the shape of the udder of the cow) १८४
- गोस्तनी (See गोस्तनमूषा) ३७३
- गौरभा (=इरिडा. see इरिडा) ८८

गौरीफल (चाखा इति उत्तरदेशे
प्रसिद्ध मृदुकण्ठकित वृक्ष —
रसकामधेयु , A plant known
as akhá) ११८

ग्रीष्मसुन्दर (Mollugo cerviana
Seringe Beng gimásák)
१५४

घ

घन (A synonym of लौह—रस
कामधेयु see लौह) १३३

घनध्वनि (Cyperus rotundus,
Linn , Beng muthá) ५७,
१८८

घनरव (See घनध्वनि) ६२, ८२

घृत (Ghee or clarified butter)
१०७, २६८ & c

घृतोदक (Ghee-water or water
resembling ghee) २३७

घोष (= कांस्य Bell-metal, an
alloy of copper and tin)
१८८, २७६, ३२६, ३६०

घोषाह्वय (कांस्य लौह, Bell metal
and cast iron) १३७, ३८२

घोषाह्वय (Extracted from घो
or Bell metal) ३६८

च

चक्रमर्द (Cassia Tora, Linn
Beng chakundá) ५७ २२।

चक्रमर्दक (See चक्रमर्द) ३८८

चक्रयन्त्र (An apparatus of the
shape of a wheel) ३३५

चक्रयोग (Aid of चक्र an appar
tus resembling a wheel
३२७

चक्राह्वय (See चक्राह्वय) ३४०, ३५

चक्राह्वय (= चक्राह्वय) (सुदग्रानलत
Beng urtipurti) ६१

चक्रिका (See चक्रमर्द) ६१

चक्री (See चक्रमर्द) ५६

चटुलपर्वी (द र वसुंलपर्वी) (
plant defined in the text
२१४

चयकाश्व (See चयकाश्व) ६
१६१ & c

चयकाश्वक (Acid of cicer arict
num, Linn Beng gách

chholá, Hindi chanakloni)

६४

चण्ड (A fierce god, who is called
भूतनाशान्तक or destroyer of
elements or existing beings)

४३६

चण्डाली (लिङ्गिनीलता according
to राजनिघण्टु but भून्या
मलकी according to रसकाम
धेनु) ५८

चण्डालीकन्द (= चण्डालकन्द known
as chandálsák) ३३३

चन्दन (Santalum Album,
Linn) ६

चन्द्र (= तार = Silver) २७० ४२७

चन्द्रतोय (See चन्द्रोदक) २३२

चन्द्रवल्ली (= सोमलता according
to राजनिघण्टु, but वाकुची
and मोमा according to रस
कामधेनु) ४४२

चन्द्रहेम (The amalgam of silver
and gold) २०६

चन्द्रार्क (The amalgam of silver
and copper. "भागाः षोडश
तारस्य तान्दस्य द्वादशैकया।

यावत्तितास्तु चन्द्रार्कं वर्णोत्कर्ष-
करदयम् ।"—रसकामधेनु) २५८,
३०८ &c.

चन्द्रार्कयव (Plates of silver and
copper alloyed together)
१३६, २२३

चन्द्रार्कादि (The moon, the sun
and the rest) ४३४

चन्द्रोदक (Moon water or rather
fullmoon water) (Definition
of) २३२, (Effect of) २३३

चपल (One sort of महारस,
"(इंश्वरस्य) मासिकं कर्षणमलं
सौवीराद्यं च नेचलम् । नाम्ना
मलं तु चपलं मलं देहस्य टङ्क-
यम् ।" "नाभाविधं विष्णानीयात्
चपलाख्यं महारसम् । नाग
तारविद्यम्बर्षवङ्गतीक्ष्णादिपूर्व-
कम् ।" "विंशत्यलमितं नाम
भातुदुग्धेन मर्दितम् । विमर्दा
पुटयेत्तावत् यावत् कर्षावशेषि-
तम् । न नत्त पुटमदस्यैव चय
भायाति मञ्जसा । चपलोऽयं
नमाख्याभो वासिकैर्नागमम्भवः ।
इत्यं हि चपल, कार्यां वङ्ग

स्यापि न सशय ॥—रसकाम
धेनु) ६५, १०० &c

चपलबन्ध (Binding or fixation
of mercury by chapala see
चपल) ३२७

चपलालय (A sort of कान्तलोह
see कान्तलोह "चपलालय
कान्तलोहम्" इति रसकामधेनु ।
११७ १८२ ४०४

चपलाण्डि (Purification of चपल)
१०१

चरयुखान्त [१] (शिलाजतु Bit
men—see रसकामधेनु) ६६

चर्म्मर (One kind of द्रव see
द्रव) १०५

चर्म्मरगन्धिक (A synonym of
द्रव see द्रव) १०६

चवी (=चविका Piper chaba
Hunter Beng chai) ६३
१२२

चाङ्गिरी (Oxalis corniculata
Linn Beng amrul) ६४
३८१ ३६१

चाण्डाली त्रिभिः ज्ञानेनोत्पन्नं
३० राजनिघण्टु b t चाण्डाली

जीति विनिर्दिष्टा त्रिचतु पत्र
धारिणीः सरता चीरकन्दा च
तया सूतो निबध्यते ॥" accor
ding to रसकामधेनु) ३३६

चामीकरकर (Producing चामीकर
or gold) १६६

चामीकररस (dr शाकटचारस,
कनकधूपररस, see कनकरस)
३८६

चारण ("चारखेन बल कुर्यात् —
This process adds strength or
efficacy to mercury ; it is a
part of चारण, see चारण)
१४६ १५६

चिकस (यवचूर्ण Barley powder)
११४

चिन्ना (Tamarindus Indica
Linn Beng tetul) ६४
१८७ ३४२

चिन्नाचार (Alkaline ash of tama
rind fruit) १४५

चिन्नाफलाब्ध (Acid of tamarind
fruit) १२६

चिन्नाम्ब (Acid of tamarind or
it means Rumex vesicarius)

Beng. chukasák) ३८२

चिञ्चारस (Juice or pulp of tamarind fruit) ३६१

चिञ्चास्यि (The kernel of tamarind fruit, Beng tentul bichi) ८४

चित्र (See चित्रक) १४४, २६८

चित्रक (Plumbago Zeylanica, Linn, Beng. chita) ११८, १२१, (of ३ kinds) २२१ &c.

चित्रकक्षार (Alkaline ash of चित्रक, see चित्रक) ७४

चित्ररस (Milky juice of चित्र, see चित्रक) ३६१

चिरविष्य (=करञ्ज. see करञ्ज) ४१६

चीर (A rag) ४८

चूमक (A sort of कान्त or कान्तपाषाण, see कान्तपाषाण) ७६

चूर्ण (A powder prepared by pounding dry substances in a mortar with a pestle, and passing it through cloth)

७५

चूर्णपारद (A synonym of दरद, see दरद) १०६

चूर्णबन्ध (Binding or fixation of चूर्ण or powders) ३६६

चूलिका (See चूलिकालवण ; चूलिका = नवसार इति रसकामधेनु, see नवसार) १४२

चूलिकालवण (A sort of salt, called by some writers as नवसार or nausadar) ६४, १४२, १४३ (vide Hindu chemistry, Vol. 1. p. 96)

चूली (See चूलिकालवण) १४२

छ

छत्री (Disfigured mercury having the shape of an umbrella) ३५२

छागचीर (Goat-milk) ११४, ३७७

छागमूत्र (Goat-urine) ३८२, ३६८

हुहुन्दरी (A musk-rat or a shrew mole, Beng. chhuncho) १४२

खिदन (A graver, Beng. chheni)

ज

- जतु (शिलाजतु Bitumen) १००
 जन्तुघ्न (=हिङ्गु Assafoetida) ४०१
 जम्बीर (Citrus medica, Linn, Beng godánebugáchh) ६४, ७०, १५६ २७१
 जम्बीरकद्रव (Fluid of जम्बीर fruit see जम्बीर) ३६०
 जम्बीरतोय (See जम्बीररस) ४३०
 जम्बीरफल (Fruit of जम्बीर, Beng godánebu) ८६
 जम्बीररस (Juice of जम्बीर fruit, see जम्बीर) २२७
 जम्बीराम्ल (Acid of जम्बीर fruit, see जम्बीर) १४३ ३३०
 जया (=विजया=भङ्गा, Beng sddhi or जयापुष्प or "पीतशीराफ़कीपत्रच्छदनातीव लम्बिता । विख्याता विजयेत्येषा रमयन्त्यविधीक्षिता ॥"—रसकामधेनु) १४४
 जलविन्दुका (d r जलविन्दुका and जलनिचिका, Beng chench d) १७

- जलकायन्व (d r जलौकायन्व, "जलौका पक्कयन्व स्यात्"—रसकामधेनु one of the seven stages of mercury) १८६
 जाति (=जातिफल, Myristica fragrans Houtt, Beng jáyaphal) ४१७
 जातिकायल (See जाति) ४३१
 जाम्बूनद (Gold, supposed to be obtained in the sand of जम्बूनदी, a river issuing from mount Sumeru and passing through Jambu Dwipa) २१८
 जारख (Calcining or oxydizing metals or minerals) १४६, १४६ १५६ १६५ &c
 जारखा (Calcination "जारखा नाम मालमघातनद्यतिरेकेण घनहेमाद्रियामपूर्वकपूर्वावस्थाप्रतिपन्नत्वम् — रसन्द्रचिन्तामणि, (खेचरी) ११, १७२, (भृचरी) ११ १३४ १४६ १७१ &c
 जारखाविड (A vida used for calcining metals or minerals)

see विड vide also Hindu chemistry Vol 1. pp 72 and 73) १४१

जीरकद्वय (Two sorts of जीरक or cuminum cyminum, Linn, such as white and yellow जीरक) ३५०

जीव (See जीवक) २७७

जीवक (*Pentaptera tomentosa*, a plant called jivaka, Beng jiyat shashti) २६१

ज्योतिष्मती (*Cardiospermum Halicacabum*, Linn, Beng latáphatki) १३६, (definition of) २२३, ३६०

ज्योतिष्मतीतैल (Oil of ज्योतिष्मती creaper, see ज्योतिष्मती) २२३

ज्वालामुखीचीर (Milky juice of red चित्रक, see चित्रक) ६०

ज्वालिनी (= मूर्वा *Sansevieria zeylanica*, wild) ५७, ११६, ३४८, ३५०

ज्वालिनीबीज (Seed or root of ज्वालिनी, see ज्वालिनी) ११०

ट

टङ्क (See टङ्कण) ६७, ११६ १८७, ३२५ &c

टङ्कण (Borax, Beng sohágá) ५१, ६६ ७३ &c

टङ्कणचार (Alkali of टङ्कण, Borax) ६४ १६० &c

त

तक्र ("तक्रं पादणलं प्रोक्तम्", buttermilk with a fourth part of water) ३२४

तक्रभक्त (Boiled rice with buttermilk) ३१६

तगर (*Tabernaemontana coronaria* Br, Beng tagar) ३३४

तन्दुलीयक (= विडङ्ग, *Embelia Ribes*, Burm) ४०२

तमनीय (Gold) ३८२

तमखल (A sort of खल see खल "दाद्यांगुलविस्तार, खलो भवति वर्तुल. । लौहिनैर्बन्धितो यस्तु तमखलः, य उच्यते ।"

- अथवा "अनामलनमुषादिं तु
 दीपयित्वा सुवि चिपेत् । तस्यो-
 परि म्यितः खलः सप्तखलः न
 उच्यते ॥"—रसकामधेनु,) १०४
 ४१२, ४१३
 तमा (d. r उत्तमा, भूम्यामलकी,
 Beng Bhuin ímlá) ३४३
 ताप्य (A sort of iron pyrites,
 sulphide of iron, generally
 implying svarnamálshika,
 —so called for its being pro-
 duced in the bed of the
 river Tápi See P C
 Ray's Hindu chemistry
 Vol 1 p 84) ८४, ६८ १२६,
 १३२, १३४—१३७, १८८, २२६
 ४०२, ४२४ &c
 ताप्यसञ्च (Essence of ताप्य see
 ताप्य) १३३, १३७, १६३
 ताम्बूल (See ताम्बूलपत्र) ४३१
 ताम्बूलपत्र (Leaf of Piper Betel,
 Linn , Beng Pán) ८८
 ताम्बूली (Piper betel Linn,
 Beng Pán) ६० ६२ १६०
 ताम्र (Copper, Beng támrá)
 ११५, (varieties of) ११६
 ताम्रपर्णी (Beng gandhabháduli)
 ६१
 ताम्ररञ्जक (A synonym of रसक,
 see रसक) १०३
 ताम्रराम (Colour of copper)
 १२६
 ताम्रशोधन (Purification of cop-
 per) ११६
 तार (Silver, see रजत) ११६,
 ४२४ &c
 तारजीर्य ([Mercury] calcined
 with silver) ४०४
 तारदल (A preparation of silver
 with other minerals, mica
 &c) ३८६, ३८७
 तारपत्र (A plate of silver) २१३
 तारपत्रक (A plate of silver) ३७८
 तारपिष्टि (पिष्टी of silver, see
 पिष्टी) ३८४
 तारबीज (A sort of preparation
 of silver, purified by white
 वर्ग or aggregate of dying
 plants or white materials.
 (Definition of) १३७

- तारशोधन (Purification of silver) ११६
- ताराभ्र (An amalgam of silver and mica) १३०, १३१ १६३ &c
- ताराभ्रक (See ताराभ्र) ३६६
- तारादिष्ट (Arista or decoction of silver) १८६, १८८ २६८ &c.
- ताराक (Silver and copper) ३७६
- ताल (=हरिताल, Orpiment) ८५
१२४, १३७ &c
- तालक (See ताल) ८३ ८४, ८६
१०८, ४१८ &c
- तालकबन्ध (Binding or fixation of orpiment) ३३६
- तालकशुद्धि (Purification of orpiment) १११
- तालमूल (=तालमूली Curculigo orchoides, Gaertn) ३८७
- तिलश्राक (=वरुणवृक्ष, Crataeva religiosa, Forst) १६०
- तिन्तिडी (Tamarindus Indica, Linn, Beng tentul or Am lavctasa) ५८
- तिन्निग्र (*Ougenia dalbergioides*, Benth, Beng jarulgáhh) १२२
- तिन्तिगी (Tamarind, Beng. tentul) २२८
- तिन्तिगीक (See तिन्तिगी) ६४
- तिन्दुक (Diospyros Embryopteris, Pers, Beng gáb) ७०, ७२, २७१
- तिमिर (=तमाल, Garcinia Xanthochymus, Hook f) १८६, ३०६
- तिल (Sesamum Indicum DC) ६४, १११, ११४, १४२, ४१६ &c.
- तिलज (Oil of tila see तिल) ६५
- तिलतैल (Oil of tila, see tila) १०६ ४१६
- तिलपर्णी (तिलोनी नामक श्राक विशेष) १६२, ३३१
- तिलपिष्ट (Sweet cake made of tila see tila, Beng tilkuta) २४६
- तीक्ष्ण (Iron, see तीक्ष्णलोह) ११५, (of 3kinds) ११७, ४०३ ४२४ &c
- तीक्ष्ण (d. r तिल Spices with

- hot and pungent qualities)
४१६
- तीक्ष्णचूर्ण (Iron filings or iron powder, Beng lohachurna)
१२०, ३६०
- तीक्ष्णजीर्ण ([Mercury] calcined with iron) ४०४
- तीक्ष्णलोह (A metal called तीक्ष्ण or iron also called kánta loha or kántiloha or kánchi loha) ११७, १३४
- तीक्ष्णशुद्धकपालिन् (A process of dyeing metals or minerals with the aid of iron and copper according to the method adopted by the kapálikas) २६५, ३०७
- तीक्ष्णाभ्र (An amalgam of iron and mica) १३१, १३७, १६३
- तीक्ष्णाभ्रक (See तीक्ष्णाभ्र) १३६
- तुष्य (A synonym of रसक, sulphate of copper, Beng tutiá)
१०३, १२०, १८७ &c
- तुष्यक (See तुष्य) ३५२
- तुम्बी (A long gourd, Beng badaláu) ३३८
- तुम्बीचार (Alkali of तुम्बी, तुम्बी) ७४
- तुम्बुर (Xanthoxylum alatu Roxb, Beng nepáhi d nia or támbulphal) ११८, १६०
- तुम्बुरद्रव (Juice of तुम्बुर, तुम्बुर) १६०
- तुरसिंहनी (d r कुररीदरी, a of औषधि or plant, difficult to be identified) २०७
- तुलसी (Ocimum sanctu Linn) ५८, ६७, ३४०
- तुला (A fine balance of goldsmiths, the scales) ४२
- तुवरी (=काँची alum earth, सौराष्ट्री) १६०
- तुष, तुषा (The husk or chaff of rice) ४८, ४६ &c
- तुषामि (Fire of chaff) ३४४
- दृष्यञ्चोति (A sort of दियो difficult to be identified)
- दृष्योदक (A sort of mineral water) २५३

दृणौघधि (Vegetable ओघधि or plant) २०६

तेल (Oil) ११, (varieties of) ६५, १३६ &c.

तोयवल्ली (= अमृतवल्ली, called रुदनी in चिदकूट) ६०

तोल, तोलक (12 máshás, weight of 1 Rupee) १५१

त्रय (Tin, see वङ्ग, Beng ráng) ११७

त्रिकटु (See कटुत्रय) २७८, ३६७

त्रिकटुक (See त्रिकटु) १२२ १५४

त्रिकर्षमूल (The root of त्रिकर्ष, viz. नागर, अतिविधा and मुस्ता, Beng. sunth, ataich and muthá) ८५

त्रिद्वार (3 alkalis—टङ्कणचार, यवचार and मर्जिचार) ६४, १२२

त्रिदण्डी (A sort of creeper, "सपुष्पालिलतोपेता रक्तशस्त फलान्विता । रसबन्धविधौ प्रोक्ता त्रिदण्डीति क्षताभिधा ॥"—रस कामधेनु) ६१, ४२८

त्रिपर्णो—गालपर्णी, Desmodium

gangeticum, DC, Beng. sálpáni) ५८

त्रिपुष्प (Flowers of 3 colours, i.e. white, red and yellow) १११

त्रिफल (See त्रिफला) १००

त्रिफला (Aggregate of 3 myrobalans—आमलकी हरीतकी and विभीतक, see आमलकी and विभीतक in their respective places, हरीतकी=chebulic myrobalan) ७६, १२२, १५२, १५५, २५०, ४०३ &c.

त्रिफलाकाय (Decoction of three myrobalans) ४०३

त्रिमधु (Aggregate of 3 sweets—honey, ghee and sugar) ३२२

त्रिलोह (Aggregate of 3 metals—gold, silver and copper) २६३

त्रिशूली (A sort of creeper, "त्रिशूलाकारपत्रा या सम्याकफलवत-फला । त्रिशूलिनीति विख्याता"—रसकामधेनु) ६१

सुटि (The smallest weight and

measure used by physicians)

१५०, ३३२

त्रैलोक्यजननी (A sort of मधु-
यधि, called अजनायिका or
अजनाभिधा) १६६

शूषण (See त्रिकटु "पिप्पली शृङ्ग
वेरुष मरिचं शूषणं विदुः।")
१६५

त्वक्चौर (= वंशलोचना, Bamboo
mana) ८६

द

दग्धरुहा (See दग्धारोहा) ६१

दग्धारोहा (A sort of मधुयधि,
which grows anew after
being burnt) २२४

दग्धोर्णा (Burnt wool) १६६

दध्म (Acid of दधि or curdled
milk) १०६, ३८७

दधि (Curdled milk, Beng. doi)
४१६

दशुणाम्ब (= वायव्यवेतस—रमकाम-
धिनु, see वायव्यवेतस) ३६७

दन्त (A tooth) ३८८

दन्तिनी (See दन्ती) ६०

दन्ती (Baliospermum montanum
Mull) [croton polyandrum]
३८७

दन्तीदन्त (A stem of दन्ती, see
दन्ती) १२१

दरद (= सिङ्गुल, cinnabar) ६५,
(varieties of) १०५, १२७,
१३२ &c

दरदशुद्धि (Purification of cin-
nabar) १०७

दरदायम (Combination of cin-
nabar and iron) १७१

ददुराभ्रक (A sort of mica) ६८,
६९

दल (दलं—"लोहादिकरणं शुभम्।
जास्याविधिहीनस्य द्रव्यमापन-
कारणम्।"—रममारः। A pre-
paration of several metals or
minerals by purifying or
refining them by other met-
als and minerals before they
have undergone the process
of calcination) ११, ३२७,
३७५ &c

हाथी (= दासहरिद्रा. *Berberis asiatica*, Roxb.) ७३

हाली (See देवहाली) १२१

दिव्यौषधि (घी) (Plants of divine character, 64 in number, also called कुलौषधि) २०६, २१०, ३४१

दीपयन्त्र (= दीपिकायन्त्र, "तिर्यक्-पातनस्थानमेतत्"—रसकामधेनु। An apparatus called *Dīpikā* which occupies the place of *Tiryakpātana yantra*) ३०५

दुर्दावी (Mercury not properly fixed) ३५२

दुर्मेली (Mercury not properly mixed) ३५२

देवदास (*Cedrus Deodara*, Loud) १३६

देवहाली (*Andropogon serratus*, Retz, Beng. *deyātādā*) ६०, ६१, ६२, ११४ &c

देवहालीदलद्रव (Liquid extract of the leaf of देवहाली, see देवहाली) १४२

देवहालीफलरजः (The dust or

pollen of देवहाली fruit) ११८

देवहालीरस (The milky juice of देवहाली, see देवहाली) ६७, १२० &c

दोला (See दोलायन्त्र) ३५२, ३५५

दोलायन्त्र (A suspension apparatus, see P. C. Ray's *Hindu chemistry*, Vol. 1 p. 121) ४३, १६१ १७४ &c.

दोलाखिद (Perspiration or fumigation by *Delā* apparatus, see दोलायन्त्र) ५८, ८८ &c.

द्रव्यसंस्कार (Purification of objects—such as gold, silver, lead &c) २६५

द्राक्षा (A grape) ४१६

द्रावक (A sort of कान्तपाषाण, see कान्तपाषाण) ७६

द्रावकपञ्चक (See द्रावणपञ्चक) ७५ ११४

द्रावण (Liquefaction, a sort of संस्कार of mercury) १४०

द्रावणपञ्चक (Five liquefiers or liqueficients, viz. गुञ्जा or *Abrus precatorius*, टहुण or

borax, मधु or honey, घृत or ghee and गुड or molasses)

६६

द्राविक (Liquefier or liquefacient) ६२

इतबन्ध (Binding or fixation of liquids) ३२२

दिनिष्ठा (Two sorts of निष्ठा or turmeric, viz हरिद्रा and दारुहरिद्रा) ४०३

दिपदी (—दिपदिका or दिपादिका = नागकेशर वृक्ष, Mesua ferrea, Linn) १६५

दिपदीरज (Dust or pollen of दिपदी or नागकेशर flower) २०१ २०२ &c

दिपदीरस (Juice of दिपदी or नागकेशर) २०७, ३१६

दिपघ्नो (It means both शालपघ्नो and एन्निपघ्नो, शालपघ्नो = Desmodium gangeticum DC, Bei g śálpáni एन्निपघ्नो = Uraria ligopoides DC, Bei g chákula) ५८

दिमुखा (—अनौका loches the

are of 12 varieties, of which first six are venomous and second six are anti venomous) १२२

दन्तून (Compound of two metals or minerals, dr बन्धन) ११४, ३२३

दन्तूमेलापन, (दन्तूमेलापक) (An amalgam, or a compound of metals or minerals) ११ १३०

दन्तूभन्नापनौषध (Plants or drugs which have capacities or properties to combine metals or minerals together, such as are described in pp 130 132) १३६

दार्द्रक (Two sorts of दार्द्रक—ginger and dry ginger) १००

ध

धत्तर (See धुत्तर) ३०३, ३१२

धम (The act of blowing) १२०

धमनी (A bellows) ३२

धवाधि (The fire of धव, Anger)

sus latifolia, Wall, Beng
dhroyá) २२८

धातकी (Woodfordia floribunda
Salisb Beng dháiphul) १३२

घातु (-गिरिचत्तिका, Red ochre,
Beng girimáti) ११४, ३६५

घातुमाक्षिक (=रौप्यमाक्षिक ac
cording to रसकामधेनुः, but
स्वर्णमाक्षिक according to
राजनिघण्टु, see माक्षिक) ६८

घात्री (=आमलकी, see आमलकी)
१६७ २६८ ४०१

घात्रीफल (The fruit of आमलकी
वृक्ष, see आमलकी) ११६

घात्रीरस (Juice of घात्री, see
घात्री) २२६, ४०१

घान्याभ्रक (A preparation of mica
with sáli rice) ७०

घान्याम्ब्र (Sour gruel made of
the fermentation of rice
water, see काक्षिक) १००,
(d r. सुघाम्ब्र) १५२, १६०, १६७

घान्याम्ब्रक (See घान्याम्ब्र) ७२

धुत्तूर (Datura Metal, Linn.,
Beng dhuturá) ३२७

धुत्तूरकरस (Milky juice of Dat-
ura Metal, see धुत्तूर) ३३६

धुत्तूरद्वय (White and black
Datura Metal) ११८

धूमज (See धूमोत्थ) १६६

धूमसार (=सहधूम The soot,
Beng jhul) ११४, १५३, १८७

धूमावलीकिन् (Mercury in a cer-
tain stage or the best re-
fined stage of mercury,
which engenders खेचरता or
the sky going efficacy) २४५,
२८६

धूमोत्थ (=वज्रचार, most pro-
bably carbonate of potash)
१८७

धूलि (A stage of mercury) ३४५

न

नक्तमाल (See करझ) ११७ ११८

नक्तान (Oil of नक्ता or नक्तमाल,
see नक्तमाल, d r तिलक-
इहुरीफणक) ६५

नम. (=अध, see अध) १६५

- नरकपाल (Human skull) १३०
३११
- नरकसा (Probably नीलवृक्ष,
Indigo plant) ५६
- नरजीव (See नरजीवा) २११
- नरजीवा (d r नरजिह्वा a plant,
d difficult to be identified) ६०
- नरपित्त (Human bile) ३३२
- नरलोम (Human hair) १८३
- नवसार (Na १५ádar sal ammo
niac vide Ray's Hind
chemistry Vol 1 p 96 97)
१५१ १६१, १७० &c
- नष्टपिष्ट ("स्वरूपस्य विनाशेन पिष्टत्वा
पादनं हि यत्। विद्विजित
सुप्तोऽसौ नष्टपिष्ट स उच्यते।"
—रसकामधेनु। When Mer
cury, being subdied and
losing its own character
takes the form of a paste it
is called नष्टपिष्ट) २८१, ३२८ &c
- नाग (Lead) ११६ ११७ &c
- नागकन्या (=नागकुमारिका, गुड,
ची see गुड, ची) १३८
- नागकर्षी (=घासुकर्षी) *Salvinia*
cucullata Roxb Beng in-
durkani) ६१
- नागजिह्वा (=अनन्ता see अनन्ता)
६१
- नागताप्य (An amalgam of lead
and sulphide of iron) १३१
- नागदल (A plate or leaf of lead)
१८३
- नागदोष (The impurity of mer-
cury caused by the amalgam
or alloy of lead) १५३
- नागपत्र (See नागदल) १८६ ३७६
- नागवला (*Sida spinosa*, Linn,
Beng gorakshachákuliá)
५७ १५१ ३१३
- नागर (=नागरसुप्तक, a sort of
grass called nágar, *Cyperus*
pertenuis) ३०१ ३२०
- नागवल्ली (*Piper Betle* Linn,
Beng pán) ६३ ८३
- नागवीज (A preparation of lead)
१३७
- नागशुष्की (*Helictropium indi-
cum*, Linn, Beng hátsun-
dá) १६३

नागशोधन (Purification of lead)

११७

नागाध (An amalgam of lead and mica) १११, ११३ &c.

नागाभ्रक (A sort of mica) ६८, ६९

नागाभ्रककपालिन् (A process of dyeing metals or minerals with the aid of lead and mica according to the method adopted by the Kápálikas) ३०७

नागास्थिभस्म (Boneash of an elephant) ३१५

नागिनी (= नागदन्ती, "नागिनीत्युच्यते यज्ञी नागभोगसमाङ्गिका । सर्पादिकविषघ्नी च सा स्रग्धरसवन्दिनी ।"—रसकामधेय) ६२

नागिनीकण्ड (Under-ground stem or bulbous root of नागिनी, see नागिनी) २२३

नारङ्ग (= नागरङ्ग, Citrus Aurantium, Linn., Beng. kamalá nebu) ६४, २७१, ४२०

नारङ्गाश्च (Acid of नारङ्ग, see नारङ्ग) ६७

नारिकेल (Cocoa-nut palm) २७१

नारी (= अश्वबला इति प्रसिद्धा श्लोषधि, a plant known as aswabalá) १२२

नारीश्वीर (See स्त्रीस्तन्य) २१४

निगल (= निगड़. A sort of preparation, which acts as a fetter to bind mercury, and with which the crucible is smeared or plastered) ३४५, ३४६

निचुल (= हिज्जल, Barringtonia acutangula, Gaertn., Beng. hijal) ७१, ७२, ११६ &c.

निचुलक्षार (Alkali of निचुल, see निचुल) १४२, १४३

निम्ब (Melia Azadirachta, Linn., Beng. nim) १६१, ३७१

निम्बपत्र (Leaf of निम्ब, see निम्ब)

८८

निम्बुक (Citrus medica, Linn., Beng. káṅṅi nebu) ११०

नियामक (That which restrains mercury) १५५

नियामकौषधि (Plants which restrain mercury) ५७, ५८

नियामन (Restraining of mercury

“रोधनाह्वयवर्गस्य चपलत्वनिवृत्तये । क्रियते पारदे खेद प्रोक्तं

नियामनं हि ततः” — रसकाम

धेनु । “वीर्यानियमसंस्कारो नियामनम्” — रसमार्गण्ड) ५६

निरुत्य (= मृत killed) १२४ १३६

निरुद्धार (Which does not eject any slab or particle) १५३

निरुद्धारि (Which has no उद्धार or bubble) १६८

निर्गुण्डी (Vitex Negundo, Linn, Beng nisindá) १५४, ३८२

निर्गुण्डीपत्र (Leaf of निर्गुण्डी, see निर्गुण्डी) १९६

निर्गुण्डीरस (Juice of निर्गुण्डी, see निर्गुण्डी) १९६

निशा (See हरिद्रा) १०३, २१८, ३८१

निशाचर (= Soma, see सोम or सोमलता) १६४ १६७

निशाचररस (Juice of सोमलता, see सोमलता) १६५, १६६ &c.

निधेक (Immersing any hot metal into water, “तप्तस्याम्बु

विनिक्षेप, निघाप स्रपनश्च तता”

— रस स, “निधेक मञ्जन विदुः”) ५२, ११८ २०२ &c

निध्याव (Vigna catiung, Endl, Beng barbati) ११४

नीलकाच (Black salt or kách javan) ३६३

नीलचित्रक (Black Plumbago zeylanica, Linn, Beng kál chitá) ५६

नीलज्योति (A sort of द्विगुणधि difficult to be identified

६१

नीलपुष्य (Probably means blue topaz) ६०

नीलमिन्दूरी (= नीलमिन्दुवार, blue Vitex Negundo) ३१३

नीली (Indigofera tinctoria Linn, Indigo plant) ५७

नीलीनिघ्याम (Expressed juice of नीली or Indigo plant) १६७

नीलोत्पल (Here means sapphire)

१७७

वृक्षेश (Human hair) ३११

वेत्तरोगारि (A synonym of रसक)

१०३

प

पक्वबीज (Ripened बीज, i e gold, silver and other metals or minerals, ripened with the help of other metals or minerals) १३४, २६६

पञ्चगव्य (5 objects obtained from a cow, viz. milk, urine, dung, curd and ghee) ११३, ११४

पञ्चद्रावक (See द्रावकपञ्चक or द्रावणपञ्चक) ६७, ३८०

पञ्चपटु (See पञ्चलवण) १५६

पञ्चमाह्विष (5 objects obtained from a buffelaw, viz. milk, urine, dung, curd and ghee) ११४

पञ्चमृद् (5 sorts of earth, viz

earth, ant hill, red ochre, chalk and salt or saline earth, "वन्म्रीकमृत्तिका भूमिः गैरिकं खटिका पटु। इतिता मृत्तिकाः पञ्च संप्रोक्ता रस-कर्मणि ॥") ३६३

पञ्चरत्न (5 sorts of दिव्यौषधि,— मन्त्रसिद्धासभा, कङ्कालखेचरी, इन्दिरा, चमापाली or चमापाली and निशाचरी, ६३, ६४। "कनकं हीरकं नीलं पद्मरागश्च मौक्तिकम्"—these 5 sorts of metals or minerals) १६२

पञ्चलवण (5 sorts of salt—viz. काश्च, सेन्धव, सासुद, विड and मौषर्षल) ३५५

पञ्चाङ्ग (5 parts of a tree, viz. root, fruit, leaf, flower and bark) ७२, ८४, २१६ &c

पञ्चाहुली (=तक्रा, a small plant known by the name of talrā) ३८८

पञ्चास्र (An aggregate of 5 acids—such as (1) कुल, दाहिल, निमिडो, पुलक, अम्बवेगम,

- (2) जम्बीर, नारङ्ग, अम्बवेतस,
तिन्तिडी, वीजपूरक) १३५
- पञ्चावस्था (5 stages of mercury,
viz धूम, चिटिचिटि मण्डूक
झलि, सकम्प and विकम्प) १६८
- पटु (Salt) १५५, १६५
- पटपत्रक (5 sorts of salt, see पत्र
लवण) १२२
- पटौली (=खादुपटोल, or sweet
Trichosanthes discica, Roxb)
६१, ६३
- पट्टबद्ध ([Mercury] Bound or
fixed by the process called
पट्टबन्ध) १६८
- पट्टबन्ध (One of the seven stages
of mercury, bound or fixed,
as if by cloth) १८६ १६० &
- पट्टमन्दश (Scissors, Beng kátari)
४२
- पत्तङ्ग (=पत्तङ्ग, *Casalpinia Lap-
pan* Linn Beng vakam)
६६
- पत्तङ्गी (A state of mercury, or
mercury in a certain state
"ब्यारोटो लोहजीख स्यात्
- पत्तङ्गी पारदेश्वरः"—रसद्वयं)
१५२
- पत्ताभ्र (See च्चभ्रकपत्र) ७५, १५८
- पथ्या (Terminalia chebula, Retz,
Beng haritaki) १०३, ११४,
२५७
- पथ्याचूर्ण (Powder of पथ्या or
powdered पथ्या, see पथ्या)
२६६
- पद्म (Lotus, *Nelumbium speci-
osum*, Linn) २७२
- पद्मचारिणी (*Hibiscus mutabi-
lis*, Linn, Beng sthalapad-
ma) ५७ २८४
- पद्मयन्त्र (An apparatus resem-
bling the shape of a lotus)
१८८
- पद्मराग (A ruby) १२८, १७२
- पद्मस (*Artocarpus integrifolia*,
Linn, Beng kántál) २७१
- पद्मस (Lead) १३५, १३६ २०२ &c.
- पद्मस (=चूर्ण Powder) ४०१
- परिच्छिन्नारस (Expressed juice of
परिच्छिन्ना—क्षिन्ना—गुडुची,
see गुडुची) १९१

- परिवाल (A sort of iron ; according to some it is हुमाल or humála) १२५
- परिवाप (See आवाप) ११८
- परूषक (*Grewia Asiatica*, Linn, Beng. phalsá) ४१६
- पर्यटिका (= सौराष्ट्री, see सौराष्ट्री) १३५
- पल (Eight tolás) १५१
- पलाश (= किंशुक. *Butea frondosa*, Roxb.) ६४, १४२ &c
- पलाशक (The lac, being produced from the पलाश tree, see पलाश) १२४
- पलाशचार (Alkali of palása, see पलाश) ११८
- पलाशतेल (Oil of पलाश, see पलाश) ३३८
- पलाशपुष्पतोय (Water in which palása flowers are steeped or macerated) १७३
- पलाशभस्म (Ash of palása tree) १७०
- पलाशमूल (*Palása root*, see पलाश) ३२८
- पलाशमूलतोय (Water in which palása roots are steeped or macerated) ३४१
- पलाशबीज (Seeds of palása, see पलाश) २७१, ४०१
- पलाशबीजनिर्यास (Expressed juice of the seeds of palása, see पलाश) ३४७
- पाटली (*Stereospermum suaveolens*, DC, Beng. párul) १३६
- पाटा (*Stephania hernandifolia*, Walp., Beng. áknádi) ५७, १२२
- पातनयन्त्रक (See पातनयन्त्र) १११
- पातनयन्त्र (An apparatus called Pátaná Vide P. C. Roy's Hindu Chemistry, Vol. 1, p. 122) ३३४, ३३६
- पातालयन्त्र (An apparatus called Pátála, "स्त्रिभद्रथभृतं पात्रम् अधश्चिद्रान्यपातकम् । गर्ते निधायोपयन्त्रिः यत्नं पातालसंश्रितम् ।"—अथ अतिरूपलानां,

स्निग्धद्रव्यं गन्धतालादि—रस-
कामधेनु) १६८, २०६

पारद (Mercury) (Definition of)
५, ६, &c.

पारददोष (Impurities or defects
of mercury, 3 in number)
१५०

पारदीय महारस (Mercury known
by the name of पारद) ३४८

पारद्वेद्र (Mercury) २७४

पारावतमल (Fæces of a pigeon)
११४

पालाशचार (Alkali of palāsa,
see पलाश) ६३

पालाशनिर्व्यास (Expressed juice
of palāsa, see पलाश) ३७७

पालाशपत्र (Palāsa-leaf, see
पलाश) २३८

पालाशबीजतैल (Oil of the ex-
pressed seeds of palāsa, see
पलाश) २७७

पाषाण (Sulphur, see गन्धपाषाण)
२७७

पाषाणमर्दक (A grinder made of
stone) ४२

पिच्छिल (Sauce mixed with rice
gruel) ४१६

पिच्छीबन्ध (Forming into a lump)
७८

पिण्याक (=तिलकल्क. Expressed
sediments of linseed or other
seeds, Beng. khali) ११४

पित्त (Bile—5 varieties of) ६५

पित्तल (Bilious, producing bile)
४१६

पित्तल (Brass, an alloy of copper
and zinc) २०३

पिनाकाभ (See पिनाकाभक) ६६

पिनाकाभक (A sort of mica) ६८

पिप्पली (Piper longum, Linn.,
long pepper, Beng pipul)
१३६

पिशाचीतैल (Oil of a small
variety of चटामांसी, called
व्याकाशमांसी) ११९

पिटिका (See पिष्टी) ८६

पिटिकास्तम्भ (See पिष्टीस्तम्भ)
३४६

पिष्टी (A paste of mercury or
other minerals, रसादिद्रव्य

आहारः पिष्टौ" "मर्दनाञ्जायते
पिष्टौ") ८६, ८८, १४६, १६६ &c.
पिष्टौस्तम्भ (Stoppage of flow of
पिष्टौ, see पिष्टौ) १३६
पीत (Yellow gem, see पुष्यराग)
६०
पीतगण (See पीतवर्ग) १३६, ३५२
पीतगन्धक (Yellow sulphur, see
p 109) ३७७
पीतपुष्प (Flowers of yellow col-
our, such as पीतभिण्डो,
चम्पक &c.) ११२
पीतवर्ग (An aggregate of 5 yellow
objects, producing yellow
eye) ६६
पीताभ्रक (Yellow mica) ६८,
६९ &c.
पीतारण्य (Aggregates of yellow
and red dyers, see पीतवर्ग
and रक्तवर्ग) १२६
पीशुक (Salvadora persica, Linn.
tooth brush tree) ६०, १६०
पीशुकैः (Oil of पीशुक, see पीशुक)
७४
पुट ("घातुषु उपलेखनराक्षः पुटम्" ।

"रसादिद्रवपाकानां प्रमाणज्ञा-
पकं पुटम्" । It is of several
varieties, such as—लावकपुट,
कपोतपुट, गोबरपुट, महामुट,
गजपुट, वाराहपुट, कुम्भपुट,
भूधरपुट and भाण्डपुट) ८६ &c.
पुटपाक (Roasting. "द्रव्यमापोषितं
जम्बूवटपत्रादिसन्मुटे । वेष्टयित्वा
ततो बद्धा हृद् रञ्ज्यादिना तथा ।
श्लेषं दाह्युलं कुर्यादयवाहुलि
मात्रकम् । दृष्टेय पुटाकारादयौ
यावत्क्षेपस्य रक्तता ॥—परिभाषा-
प्रदीप । Vegetable drugs first
reduced to a paste and then
wrapped up in jambu or
vatapatra, firmly tied with
fibres of some sort, covered
with a layer of clay from
half to one inch in thick-
ness, are roasted in cow-
dung fire. When the layer
of clay assumes a brick red
colour on the surface, the
roasting is known to be
completed.) ८६, ९१

पुनर्नवा (*Boerhaavia diffusa*,
Linn) ५७ ७० &c

पुष्यराग (A topaz) १२८, १७७

पुष्याम्बु (Extract of flowers, such
as, वासन्ती, सेवती &c) ८६

पूगफल (The fruit of the betle-
nut tree, *Areca catechu*)
४२४

पूतिक (Tin and lead—these 2
metals are called Pūtikas
on account of their foetid
odour) ११५

पेटारी (= कुवेराक्षी *Abutilon*
Indicum) ८६

पेटारीबीज (The seed of पेटारी,
see पेटारी) ८५

पोट (d. r पाट, "पाटः पर्पटि
काबन्ध."—रसकामधेनु, one of
the five effects of fixation of
mercury, viz खोट, पोट,
भस, धूलि and कलक) १४५

पोतकी (= उपोदिका, Beng pur-
sāk) १२१

पौनर्नव (Belonging to पुनर्नवा, see
पुनर्नवा) ४२०

प्रकटमूषिका (See प्रकाशमूषा) ६७

प्रकाशमूषा (A sort of crucible,
see मूषा) (Formation of)
४६, २७६ &c.

प्रतिमान (Weights) ४२

प्रतिवाप (See प्रतीवाप) १२१, १२२,
२२४ &c.

प्रतीवाप (The act of covering a
melted metal, "क्वादनं तु प्रती-
वापः") ५२

प्रतिभारित ("भारितस्य भारणा
नन्तरं पुनः भारितम्" see
भारण) ४७६

प्रवाल (*Coral*) २०७, ४५२

प्रवालक (See प्रवाल) ६०

फ

फडिजिडा (= महाशतावरी or
श्वेतशतावरी see शतावरी or
शतमूली) ५७

फलजय (See विपला) ७६, ११७

ब

बदराक्षार (Burning charcoal of
jujube wood) ११० .

- बदरी (Zizyphus Jujuba Lamk
Beng kul) ८६
बदरीपत्र (Jujube leaf) ८८
बद्ध ([Mercury] Bound or fixed)
१५०
बद्धचारणा (Calcination of mer-
cury when fixed) ११, १५७
२७४
बन्धा (See बन्धाककोटी) ६२,
११३ ३३८
बन्धाककोटी (= तित्तककोटी,
Beng titkánkrī) ३१३
बला (Sida cordifolia Linn
Beng white bedela) ५७,
१२२ १६० ३४० &c.
बालचारणा (Calcination of mer-
cury when in the early
stage) ११ १५७ २७४
बालमोचका (Young शाल्मली or
Bombax Malabaricum DC
Beng chárá simulgach) ५८
बालवत्सपुरीष (Feces of a calf)
३८४ ३८५ ४११
बाला (Pavonia odorata Willd)
८७.

- बालुकायन्त्र (An apparatus call-
ed Báluká, "निर्वन्धिनीनिधी
डित्तदम्बरादिपरिलिप्तान् अति
कठिनघटीम् अघस्तर्जन्धुलि
प्रमाणितच्छिद्रायाम् अनुकूल
स्थालिकायाम् आरोप्य परि-
तस्ता द्विवाङ्गुलिद्वयसेन लवणैर्न
निरन्तरान्तीकरणपुर मरं सिक-
ताभिरागल परिपूय्य बर्द्धमानरु-
मारोपणीयम् क्रमतश्च त्रिघत्तु-
शाणि पञ्चषाणि वा चासराणि
उवलनञ्जालया पचनीयम्"—रसे-
न्द्रचिन्तामणि) २१२ ३३२,
३६७
ब्रह्मचारिणी (See ब्रह्मी) ५६
ब्रह्मदण्ड (= ब्रह्मयष्टि Clerodendron
Siphonanthus, R. Br, Beng
Bamanhítī) ६३
ब्रह्मदण्डी (Lamprachœnium mi-
crocephalum) ५७ ६१
ब्रह्मनिर्यास (Expressed juice of
ब्रह्मदण्ड or palása tree) १७७
ब्रह्मरीति (= राबरीति, the best
brass) २३१
ब्रह्मबीज (= मलाशबीज the seed

- of palāsa, seed पलाश) ६०,
१३८, ३४५ &c
- ब्रह्मरुच (= पलाशरुच see पलाश)
३३८
- ब्रह्मसोमा (See ब्रह्मी) ३०४
- ब्रह्मी (Herpestes Monniera H
B K Beng brahmi sák)
६२
- ब्राह्मी (See ब्रह्मी) १५४

भ

- भद्रा (= काकोडुम्बरिका Ficus
oppositifolia, Beng kákdumur) १५५
- भक्ष्मात (See भक्ष्मातक) २२३, २४६
३८६
- भक्ष्मातक (Semecarpus Anacardium Linn, the marking
nut tree, Beng bhela) ३६३
- भक्ष्मातकस्रोह (Oil of भक्ष्मातक, see
भक्ष्मातक) ३६३
- भक्ष्मा (A bellows) ५४ २०७
- भक्ष्मा (Ashes) २६३ &c
- भक्ष्मा (One of the five effects

of fixation of mercury, see
पीठ) ३४५

- भक्ष्मामूषा (A sort of crucible, —
ashes of तिल or sesamum
Indicum 2 parts and brick
dust 1 part—are the ingre-
dients of this crucible) ५०
- भक्ष्मरुच (One of the seven stages
of mercury) १८६, १९०, १९४,
३०५ &c
- भाङ्गिका (द र हृङ्गिका) (A cup
a cupel) १३४
- भाद्र (= ताम्र copper) २६४, ३३०
- भार (2000 subhas, 1 subha =
32 palas, 1 pala = 8 tolas
1 tola = 12 máshás 1 má-
shá = 6 gunjas or Abrus
precatorious) १५१
- भावना (Maceration of powders
in fluids, such as expressed
juice of herbs &c The mix-
ture is allowed to dry in
the sun in day times) ७४
- भास्वर (= ताम्र, copper) १३६,
१६८, ३२४

भास्करनिर्मित (ताम्रनिर्मित,
made of copper) २०५
भास्करप्रिय (A ruby) २०७
भास्कराभक (An amalgam of
copper and mica) १६३
भिण्डिमूल (The root of भिण्डि or
भिण्डी, see भिण्डी) ७०
भिण्डी (A shrub called bhendá
in Beng) ८६
सुजग (Lead, see नाग) १८२
३८२, ३८५*
सुजङ्ग (Lead see नाग) ३७२
सुजङ्गम (Lead, see नाग) ११५,
३६१, ३१३
सुजङ्गमशोधन (Purification of
lead) ११८
सुजङ्गासि (Snake-bone) ८३
भू (=स्फटिका = काङ्गी = मौराष्ट्र
श्लसिका "चित्तिनाथी सुजाता
च मौराष्ट्री"—रमकामधेनु, see
मौराष्ट्री) ५१
भूधर (A name of mercury pro-
perly calcined) १७८
भूधरी (A name of calcination)
१७५

भूधर (See भूधरयन्त्र) ११६,
२६६, ३०५
भूधरयन्त्र (An apparatus called
Bhúdhara, "वायुकागूढसर्वा
घ्रां गर्ते मूर्धा रसान्विताम् ।
हीनोपलैः सद्युयात् यन्त्रं तद्-
भूधराह्वयम् ॥") ३५, ३३३, ३१२
भूघात्री (See भूम्यामलक) ७०
भूनाग (= गणूपदी, a small spe-
cies of earthworm in con-
trast with भूलता a larger
species. Beng chhota ken-
cho) ३८५
भूपाटली (d r भूपालटी, Beng
tokápáná) ६३
भूम्यामलक (Phyllanthus Nir-
uri, Linn Beng bhui-
ámhá) ३१७
भूर्ज (See भूर्जपत्र) १७३
भूर्जपत्र (Betula Bhojpatra,
Wallé) ३१९
भूलता (The earthworm Beng
large kencho) १०३, १९२ &c.
भृङ्ग (See भृङ्गराज) ११०, २६८,
३०३

भङ्गपत्र (Feathers of the bird called Bhimraj probably of the variety of shrike) ३११

भङ्गराट (See भङ्गराज) ६३

भङ्गराज (Wedelia calendulacea Less, Beng bhimraj) ५७ ११० &c.

भङ्गाभस (Water of भङ्गराज i.e. water in which भीमराज is steeped) ११०

भङ्गाङ्क (See भङ्गराज) ४०२

भेकास्य (Probably the mouth of a frog) ३७५

भ्रमरायन्त्र (द र भ्रमरीयन्त्र— An apparatus which is mentioned in Rasakāmadhenu, but no explanation is given) ३२४

भ्रामक (A jackal) ८४

भ्रामक (A sort of कान्तपाषाण see कान्तपाषाण) ७६ १२६ ४२८

म

मष्णन (Emmersing of red hot

metals into water "तप्तस्या विनिक्षेप") ५२

मञ्जिष्ठा (Rubia cordifolia Lr ६६ १३६ २०२ &c

मणि (A gem a precious stone ३४६

मणिमन्थ (-सैन्धवलवण Ro salt) ६३ ३५४

मणिराज A synonym of हिङ्गु cinnabar) १०६

मण्डूकपर्णौ (Hydrocotyle Asiatica Linn, Beng thulku ५७

मण्डूकवसा (Marrow of a frog ११६

मण्डूकास्थि (Bone of a frog) १

मण्डूकी (See मण्डूकपर्णौ) १५४

मत्स्यापित्त (Bile of a fish) ११ १२१

मत्स्यगर्भी (हिलमोचिका Fndra fluctuans Lour Beng hinche sák) ५७

मद्यन्तिका (= नवमल्लिका A sort of jasmine Beng kátmal ka) ६६

मधु (Honey) ६६, २६८ &c.
 मधुक (= यष्टिमधु Glycyrrhiza
 glabra, Boiss., or according
 to रसमञ्जरी, = मधुक Bassia
 latifolia, Roxb Beng ma
 huá) २६०, ३६०
 मधुकुआण्डक (A sort of sweet
 pumpkin gourd or Benin
 casa cerifera Savi) १११
 मधुघातुक (= स्वर्णमाचिक accord
 ing to 'रसकामधेनु, but
 both स्वर्णमाचिक and रौष्य
 माचिक according to राज
 निघण्टु) ६८
 मधुरत्रय (Ghee, honey and su
 gar in equal parts) २६४
 मधुच्छिष्ट (Bee's wax, Beng
 mom) ११४, ३७४
 मध्यमान्न (Acid of middle qua
 lity, i e neither pungent
 nor very mild) २६६,
 ४१२ &c.
 मन शिला (Realgar, Beng man
 chhal) १३१, १२५ &c
 मन्त्रसिंहासनी (The same as

मन्त्रसिंहासना, see मन्त्रसिंहा-
 सना) २०६
 मन्त्रसिंहासना (A दिव्यौषधि or
 divine plant, a गुल्मलता or
 a creeper having bulbous
 roots, this is one of the five
 gems i e पञ्चरत्न or an aggre
 gate of five best divine
 plants called by the name of
 jems, applied to calcine and
 purify mercury) ६३
 मयूरयौवतत्य (This is not the
 real तुत्य (calamine) but म-
 स्यक having the play of
 colours of the throat of a
 peacock see मयूरतुत्य) ३६०,
 ३८४
 मयूरतुत्य (A synonym of मस्यक,
 blue vitriol, having the
 play of colours of the throat
 of a peacock, it is differ
 ent from तुत्य, which is sy
 nonymous with रसक or
 calamine) १०५
 मरकत (An emerald, Beng

- harinmani) ६० १२८
- मरिच (Piper nigrum, Linn Beng golmarich) ७०, ७३, १८७, ४०१
- मर्कटीरस (See अषामार्ग and कपि. Expressed juice of either अषामार्ग or कपिकच्छु) ३३१
- मर्दक (A grinder, a pestle) ५४
- मर्दन (Rubbing, grinding, or pounding "उद्दिष्टैरौषधैः मर्दं सन्धानैः काञ्जिकैरपि । पेषयं मर्दनाख्यं स्याद्देहिर्मलविनाशनम् ॥"—रसकामधेनु) १४६
- मल (A sort of पारददोष or impurities of mercury, which are three in number) १५०
- मलयोद्भव (A sort of iron brought from the Malaya mountain, according to some authorities it is कालिङ्ग or कलिङ्गोद्भव, brought from the country called Kalinga on the Coromandel coast) १२५
- मल्लिका (Jasminum Sambac, Ait) ११८
- मखरक (Lens esculenta Moench, Beng musurkalái) ४१६
- महाकाली (= वृश्चिकाली. Tragia involucrata, Linn, Beng. vichuti) ६०
- महाणारय (A sort of कल्क) १७२, १७६
- महातिल (= वमा, marrow, Beng. charvi) ४३३
- महानील (The emerald, see मरकत) १२७
- महाबला (Sida rhomboides, Roxb, Beng sveta bedelá or pitabedelá)
- महारत्न (= नवरत्न. Nine precious gems, such as मौक्तिक a pearl, हीरक a diamond, वैदूर्य a lapis lazuli, पद्मराम a ruby, गोमेद a gomedá or a variety of agate, पुष्यराम a topaz मरकत an emerald, प्रवाल a coral, and नीलरत्न a sapphire) १७७

महालता (Principal creepers,
7 in number) ३६८

महारस (Superior minerals, 8
in number) १५, १२६ १३४,
३१५ &c.

महारसशुद्धि (Purification of
महारस, see महारस) ११३,
११४

महाविष (Verulant poison)
(5 sorts of, but 9 and 13
according to other authori-
ties) ६५

महासोमा (A sort of सोमलता,
see सोमलता) ३४०

महिवीहीर (Milk of a she-buffa-
lo) ११३, ३८२, ३८८

महौषधि (A large or supe-
rior deciduous plant, see
ओषधि) २२६

माक्षिक (Honey) ४२४

माक्षिक (Iron pyrites [see
P. C. Ray's Hindu chemis-
try, p. 138], "कान्यकुब्जदेशजं
खर्चमाक्षिकं, तापीतीरसम्भवं
तारमाक्षिकं"—रसकामधेनु)

(origin of) १५, (varieties
of) १६, (purification of) १७,
(synonyms of) १८ &c.

माक्षिकगुण (Medicinal effects
of माक्षिक) १८

माक्षिकपूर्य (Mākshika powder,
i.e. powdered mākshika, see
माक्षिक) १३३

माक्षिकशुद्धि (Purification of
माक्षिक, see माक्षिक) १६-१८

माक्षीक (See माक्षिक) ८६

माघखेचरि (री) (A sort of ओष-
धि, very difficult to be iden-
tified) २०५

माखिन्य (A ruby) १२७

मातुलाम्भस् (Liquid juice of
धुतूर, see धुतूर) १८८

मातुलुङ्ग (Citrus medica, Linn.,
Beng. chholanga nebu)
१८६, २७१, ३७६

मातुलुङ्गफल (The fruit of मातु-
लुङ्ग, see मातुलुङ्ग) ७३

मातुलुङ्गरस (Juice of मातुलुङ्ग,
see मातुलुङ्ग) १७७, २१६, २५६

मातुलुङ्गाश्व (Acid of मातुलुङ्ग,

- see मातुलुङ्ग) ११६ २१६ &c
- भाटवाह (See माटवाहक) ३७५
- भाटवाहक (=पर्दकौट An insect which has in its body a smell of farting, Beng pedo poká) १२२
- भाटवाहकजीव (See माटवाहक) ८८
- भाटका (d. r पात्रिका) (Probably here means गौरी, the first of the 16 goddesses called MATRIKAS The metal takes the colour of गौरी, i e becomes गौरवर्ण or of pale red or whitish yellow colour) १६६ ३३०, ३६६
- भानिनीकन्दा(=लक्षणाकन्दा, "पुत्रकारकरक्ताल्पविन्दुभिर्लाञ्छिता सदा । लक्षणा पुत्रजननी वसुगन्धाकृतिर्भवेत् ॥" The root of भानिनी or लक्षणा) ५६
- भारक (=सिङ्गल Cinnabar) २४०
- भार्जारपाशी (=रक्तचित्रक Red chitraka, see चित्रक) ७३
- भार्जारीबीज (d r. पेटारीबीज and पोटारीबीज, see पेटारी बीज) ३०६
- भालती(तीर)नीरसम्भव (See टङ्गय, produced in the bed or bank of the river Málati) १४१
- माष, माषक (A weight of six gunjas or Abrus precatorious) १५१
- माष (Phaseolus Mungo, Linn, Beng máshkalai) ११४, ४१६
- माद्विषतक्र (Buttermilk produced from the buffalo's milk) ११८
- मिश्रक (A synonym of mercury) १४५, १४६
- मीननयना (See मीनाक्षी) ३५७
- मीनाक्षी (See मत्स्याक्षी, d r. देवाक्षी and हिमाक्षी) १५२, १६१, ३४०, ३५४
- सुक्ताफल (A pearl, so called for its resemblance with a fruit) १२७, १७७
- सुखीविर्यासक (Exudation of सुखी

- or सुखितका, *Sphoeranthus-Indicus*, Linn., Beng. mundiri) १६२
- सुह (*Phaseolus Mungo*, Linn, Beng. mugkalái) ४२०
- सुहपर्णी (*Phaseolus trilobus*, Ait., Beng. mugáni, vanamudga) १५४
- सुहामु (Soup of boiled सुह or of kidney-bean, *Phaseolus Mungo*, Linn. Beng. mugerdál) ४०१
- सुनि (= *Vaka Sesbania grandiflora*, Pers.) १६१
- सुनितरु (The tree of red vaka flower) ८२
- सुनितोय (Juice of vaka flower, see वक; d.r. "सुनिते सु" [सुनिते=कृद्रिते qualifying गोमांसि]—रसकामधेयु) ७४
- सुनिपुष्प (= *Vaka flower*) ३८३
- सुनिपुष्परस (Juice of सुनिपुष्प, see सुनिपुष्प) ४१४
- सुनिरस (Juice of vaka [flower] ७२
- सुषल (A pestle) ४२
- सुमली (= तालमूली, *Curculigo orchioides*, Gaertn) १२१, १६०, ३१३
- मूकमूषा (See अन्यमूषा) ६३, ६६, १०३, ४२८
- मूत्र (Urine, 5 varieties of) ६५, १४२
- मूत्रवर्ग (An aggregate of 5 sorts of urine) १४३
- मूर्च्छित (One of the seven stages of mercury) १८६
- मूर्च्छितवन्ध (One of the seven stages of mercury) १८६, १६०
- मूलक (*Raphanus sativus*, Linn, Beng. mulá) ६४, १४४, १५२, ३५५, ३७६
- मूलकन्दरस (Liquid extract of मूलकन्द = कन्दमूल = मूलक, see मूलके) १६१
- मूलिका (See अष्टमूलिका) ६३
- मूषा (See मूषा) ७६
- मूषा (A crucible) ४२, (of 2 varieties—प्रकाशमूषा and अन्यमूषा) ४६, १७६ &c.

- मूषायन्त्र (Crucible apparatus,
 see मूषा) ४४
 मूषिका (See मूषा) २२०
 मृगदूर्वा (White dūrvā grass, Cy-
 nodon Dactylon, Pers, it is
 so called for its being fa-
 vorite to the deer—रस
 कामधेनु) ३४२, ३४३
 मृगनाभि (Musik see कस्तूरी) ४३१
 मृतकान्त (Killed kāntapāshāna,
 see कान्तपाषाण) २६६ ४१४
 मृततार (Killed silver) ३०४
 मृततीक्ष्ण (Killed iron) १३५
 मृतनाग (Killed lead) १३५
 मृतवज्र (Killed tin) १३५
 मृतवच (Killed gem) २८७
 २६२ &c
 मृतशुण्व (Killed copper) १३५
 मृतस्रत (One of the seven sta-
 ges of mercury) १८६
 मृतस्रतक (Killed mercury)
 ३०६
 मृत्तिका (Earth—its varieties)
 ४८
 मृदुदूर्वा (=नीलदूर्वा, blue dūrvā
 grass, as मृदुत्पल=नीलोत्पल,
 blue lotus, but रसकामधेनु
 reads here मृगदूर्वा, see मृग
 दूर्वा) १२२
 मृदुहि (Gentle fire, i.e. gentle
 heat of fire) ११०
 मेघ (See अश्व) ७३
 मेघनाद (Amaranthus polygamus,
 Beng kāntānatiā sāk)
 ७०, ४२०
 मेघनादरस (Juice of मेघनाद,
 see मेघनाद) २६७, ४१४
 मेघनादा (See मेघनाद) १५१, १६०,
 १३८ &c
 मेदिनीयन्त्र (An apparatus, pro-
 bably resembling पातालयन्त्र,
 see पातालयन्त्र) २०६
 मेघवल्ली (See मेघद्वित्री) ३३१
 मेघद्विज (Sheep horn) ८३ ८४,
 ८६ ८७ १२१, २२६ ३६०
 मेघद्विकिका (See मेघद्वित्री) ५६
 मेघद्वित्री (Gymnema sylvestre,
 R. Br, Beng medāsingi)
 ५८, ७०, ८५, ६३, १५१, १७६,
 १८७ २४०

मेघाण्य (Ghee produced from the milk of an ewe) ३६०

मेघीक्षीर (Milk of an ewe) ३८०

मोचक (= पाटल, d. r. मोचक—
रसकामधेनु, *Stereospermum
suaveolens*, DC Beng
páruł or ghañtá parul) १४२,
४२२

मोचकचार (Alkali of मोचक
see मोचक) ६६

मोचक्षार (Alkali of मोच or
मोचक, see मोचक) ६३

मोचिका (= शाल्मली *Bombax
Malabaricum* DC, Beng
(simul) ६४

मोदक (A sort of sweetmeat) ४०१

मोदा (= अजमोदा *Carum Rox
burghianum* Benth Beng
rádhant, according to some
hansyavánt) ५६

मोदिनी (d r रोचिनी see मोदा)
६१

मोरटक्षार (Alkali of मोरट or
a tree known as Jatákarád)
६४०

मौक्तिक (A pearl Beng mukta)
६०

मौर्वी (See भूर्जपत्र) ७३

श्वेच्छ (= चिङ्गुल, Cinnabar)
१०६

य

यव (A weight of 6 सिद्धार्थ or
सर्षप or mustards) १५१

यवक्षार (Factitious carbonate
of potash, see P C Ray's
Hindu Chemistry, p 45)
६४ ७४ ७८ १००

यवचिचा (= तिमिङ्गी, tamarind
—रसकामधेनु) ६०, ७० &c

यवचिचारम (Juice of यवचिचा,
see यवचिचा) १६०, १८६

यवचिचिका (See यवचिचा) ३४०,
३५७

यवामृ ("द्वयमिक्थममन्वित्तत्वं यथा
गृह्यम्" इह गुणवारिपक्षा चतु
गुणतश्चुक्रचूर्णस्यता बहुमिकथा
उच्छिका A gel prepared by
six parts of water and ११

parts of powdered rice boiled together, यवागू is used in 3 different forms—मण्ड, पेय and विलेपी, "सिकथकै रहितो मण्डः पेया सिकथसमन्विता । यवागूर्बहुसिकथस्या विलेपी विरलद्रवा ॥" Beng yáu) २४१

यावक (= यवागू prepared by barley powder) १३२, ४०१

यावकान्न (= सिद्ध यव Barley grains boiled in water) ४००

युग् (A weight of 6 लिब्धस=6 मुट्टि, see मुट्टि) १५०

योगवाहिन (A menstruum or medium for mixing metals or medicines) ६८

र

रक्तकञ्चुकिकान्ध (The bulbous root-stock of red कञ्चुकि or कञ्चुकशाक, or a sort of व्योषधि) २१४

रक्तपार (Alkali of रक्तवर्ग, see रक्तवर्ग) २६०

रक्तगण (See रक्तवर्ग) १३३, १३४ &c.

रक्तचन्दन (Red sandal wood, Pterocarpus Santalinus, Linn) १३६, २०२, २२८ &c

रक्तचित्रक (Plumbago rosea, Linn, Beng lálchitá, but एरण्ड or Ricinus communis Linn, according to रसकामधेनु) ५६, ६१, १५४ &c.

रक्ततैल (Oil prepared from रक्तवर्ग, see रक्तवर्ग) ३६२, ३६६

रक्तपुष्प (Flowers of red colour—such as red vaka, red karavira, red kánchana &c) ११२, १३६

रक्तपीत (रक्तवर्ग and पीतवर्ग, see both of them) ३६४

रक्तवर्ग (An aggregate of 5 objects producing red dye, such as मञ्जिष्ठा, कुङ्कुम, लाजा, खदिर and धमन) ५०, ६६, १०५, ११२

रक्तशङ्खी (= रक्तकर्कटशङ्खी Red कर्कटशङ्खी or Rhus succeda

- nea Linn, Beng lál kánk-dásingá, and a sort of creeper—according to रसकामधेनु) ५६
- रक्तमिन्दुद्ग्व (Red सैन्धव, see सैन्धव) १८५
- रक्तखट्टी (Red Euphorbia nerifolia, Linn, Beng. lál manasá, and a sort of creeper according to रसकामधेनु) ५६, ६१, ११८ •
- रक्तखेह (See रक्ततैल) १३५
- रक्ताभ्र, रक्ताभ्रक (Red mica) ६८, ६९
- रक्ताटक (Eight red-dye-producing objects or plants—such as “दाडिमं किंशुर्कं लाचा वन्यकश्च निशादयम्। कुसुम्भपुष्पं मञ्जिष्ठा इत्यष्टौ रक्तवर्गकः”, but 5 only are mentioned in the text) ३६३
- रक्तिका (Red गुड्गा plant) ५६, (Red गुड्गा seed) २०६
- रजः (A weight of 6 yúkas [युक्]) १५०
- रजक (Powdered dust, small particles) ३१०
- (रजत (Silver) ११५, (of 2 varieties) ११६
- रजनी (See हरिदा) ११८, १५३ &c.
- रजनीचूर्य (हरिदा powder, see हरिदा) १८२
- रजनीद्वय (2 sorts of रजनी—हरिदा and दाखहरिदा, curcuma longa, Roxb and Berberis Asatica, Roxb.) १३६, २३६ &c.
- रञ्जन (Colouring, dyeing) ११, १३२, १३४ &c.
- रज (Gems) १२६
- रजजारण (Calcination of gems) १०६
- रजद्रावण (Lequefaction of gems) १२२
- रजद्रावणविधि (Process of lequefaction of gems) १२२
- रम्भा (See कदली) १६०, ३४०
- रम्भाकन्द (See कदलीकन्द) ३५४
- रम्भाफल (Fruit of कदली, see कदली) २०१

- रवि (Copper) १३५, १३६ &c
 रविचौर (= व्यकौचौर, see व्यकौ
 चौर) १४१, ३७१
 रविजीर्य (Mercury) Calcined
 with copper) ३०६
 रविनागकपाली (A process of dye-
 ing pure silver, by the aid
 of copper and lead, accord-
 ing to the practice of the
 kápálikas) ३६२
 रस (Mercury) (Definition of)
 ६, (5 varieties of) १४५, १४६
 (modes of purification of)
 १४६, (becomes भूचर) १७८,
 (becomes खेचर) १८०
 रसक (One sort of महारस, cal-
 amine) ६५, १०१, १०२, (syn-
 onyms of) १०३ &c.
 रसकञ्जली ("गन्धाष्टौ. ममभागेस्तु
 कञ्जली मर्दितो रसः।"—रस
 कामधेनु) ३५६
 रसकशुद्धि (Purification of cala-
 mine) १००, १०३
 रसकाभ्र (Calamine and mica)
 १३६
 रसगन्धकसम्भव (A sort of द्विहुल,
 see द्विहुल) १०६
 रसज (A variety of gold) ११५
 रसपिष्टि, रसपिष्टी ("रसो हाद्य
 भागस्तु युञ्जामाचं तु गन्धकम्।
 मर्दितं हतवदूधम् रसपिष्टीति
 कीर्त्ताते ॥"—रसकामधेनु) १२६,
 ३६६
 रसफल (See व्यामलक) २६८
 रसभस्मरसायन (Medicinal effect
 of the calx of mercury) २६६
 रसराज (See रस) १३३, १३४ &c
 रसवादिन् (= वादिक. Experts in
 chemistry or alchemy)
 (Definition of) ३२७
 रसमन्डार (Methods of purifica-
 tion of mercury, 8 in num-
 ber) १४६
 रसालष्टि (A sort of preparation
 of mercury) (Definition of)
 १३५
 रसाङ्कुश (A sort of MANTRA
 by which the goddess रसा
 कुशो is worshipped) २६,
 (a sort of ओषधि) १४४

रसाङ्गुष्ठी (The goddess, worshipped by the experts in alchemy before undertaking the purification of mercury) २२

रसायन ("देहस्येन्द्रियदन्तानां दृष्टीकरणमेव च । बलीपलितखालित्यवर्जनेऽपि च या क्रिया । पूर्वं वैद्यप्रणीतं हि तदसायनमुच्यते ॥" Elixir Vitæ—a medicine preventing old age and prolonging life See P. C. Ray's Hindu Chemistry, Vol I. p 80) ६८

रसेन्द्र (See रस) २०७ &c.

रसोद्भव (A synonym of रसक) १०३

रसौन (= लसुन. Allium Sativum, Linn.) २७६, ३४०

राक्षस (A sort of सोम, see निशाचर) १६४

राक्षसी (= A sort of perfume called chora) ५८, ३३६

राग (Dye, hue colour) १२५

रागसंख्या (Number of hues) ११, १२६०

रागिणी (= अशोक) १७०

राजकोशातकी (= पीतघोषा, Luffa acutangula, Roxb) ११२, ३२२

राजावर्त (One of the उपरस, a gem considered to be an inferior kind of diamond, also called Lapis lazuli. See उपरस) १०८, ११३ &c.

राजावर्तक (See राजावर्त) ३६२

राजावर्तशुद्धि (Purification of राजावर्त) ११३

राजिका (Brassica juncea, Hf, Beng. rai sarishá) ५६, १५५ &c.

राजी (See राजिका) १६६

राची (See हरिदा) ६६

रामठ (Asafoetida, Beng hing) ६०, ३१० &c.

राखा (Vanda Roxburghii, R. Br.) ५८

रीति (= पिचल Brass) १८५

रीतिका (See रीति) ३६१, ३०८

रीतिलत (A synonym of रसक) १०३

रुदन्ती (dr रुन्ती or रुदन्तिका
चणपत्रसम पत्रं सुपञ्चैव तथा
विध । शैथिरे धलविन्दूनासव
मीति रुदन्तिका ॥" A plant
known in Orissa) ५६, ६१,
२२६

रुधिर (-कुङ्कुम Saffron Beng
Jafrán) ३७४ ३७५

रुप्य (Silver) ३१७

रोचना (See गीरोचना) ३७५

रोम (Human hair) १८३

रोमकान्त (A sort of कान्त, see
कान्त) ७६

रोहण (A sort of कान्तलोह see
कान्तलोह, भोगराज—रस
कामधेनु) ११७ १८२, ४०४

ल

लक्ष्मणा (= श्वेतकण्टकारी White
कण्टकारी or Solanum Xan-
thocarpum, Schrad) ६२,
३७४

लक्ष्मी (= श्वेततुलसी White तुलसी
or Ocimum sanctum Linn)
६

लवुकन्दरस (A synonym of
हिङ्गुल, see हिङ्गुल) १०६

लघुपणो (= मूर्वा Sansevieria
Zeylanica, Willd) १५२

लता (Here it means probably
भूलता see भूलता, see रस
सार, रत्नमेलापक प्रकरण)
१३२

लवण (Salts chloride of sodium)
(5 varieties of) ६४, (6 varie-
ties of see Foot note in
p 64) १४३

लवणोद (Salt water) ३६२

लघुन (See रसोन) ८७ २७७

लघुन (See रसोन) ३५५ ३७६

लाक्षा (Lac, coccus lacca Beng.
gálá) ६६ ६५ &c

लाक्षापटल (Shell lac or stick
lac, Beng pátgálá) १८२

लाङ्गली (Gloriosa superba, Linn
Beng Vish lánguliá) ५६
६५ &c

लाङ्गलीकन्द (Bulbous root of
लाङ्गली see लाङ्गली) १२१
२१५ &c

- लिजा (A weight of 6 त्रुटिs, see त्रुटि) १५०
- शुक्रास्र (Acid of मातुशुक्र, see मातुशुक्र) ६४, १११ &c.
- शेषशेष (See P. C. Ray's Hindu Chemistry, Vol. 1. p. 120) ३०४
- सोय (Salt) ४५, ३७१ &c
- सोयमृत्तिका (Saline earth) ३४६
- सोयमृद (Saline earth) ३७१
- सोह (Generally means all the metals, but specially iron) ११५ १२६ —specially ११० &c.
- सोहकिट्ट (Rust of iron or man dura) ३४७
- सोहकास (All the metals, iron and the rest) ६०
- सोहजीर्य ([Mercury] calcined with iron of all varieties) ४०४
- सोहवय (3 sort^s of cast iron—सोहवय, वाजर and चपलालय) ४५८
- सोहदण्ड (Probably सोहितयटि or मञ्जिष्ठा) ६४
- सोहद्रावविधि (Process of lequefaction of iron) १२२
- सोहनाली (Iron blow-pipe, एक हस्तदीर्घा काय्या—रसकामधेनु) ४२
- सोहनिग्रक (=सोहमारक, killer of iron see रसेन्द्रसारसंग्रह) ११०
- सोहपत्र (Iron plate) १२०
- सोहमारण (Killing of metals and minerals) १२३, १२४
- सोहसुटि (Iron pestle It is so called probably for its being handled with the fist) २६८, ३६०
- सोहमूया (Iron crucible) ३४६
- सोहयन्त्र (Iron apparatus) ४२
- सोहवेद्य (Infusion of metals) ३६८, ४००
- सोहमंकरण (A variety of gold) ११५
- सोहावर्त (A state of melted metals, it is called शुद्धावर्त in रस म.) ५३

व

वशनाली (A bamboo blow pipe)

४२

वशपत्री (द्रष्टव्यणी A grass whose blades resemble the leaf of bamboo) ६१

वकुल (Mimusops Elengi Linn)

१३८

वक्रनाल (Bent tube of koshtikā)

४२, ४८

वक्रनाल (See वक्रनाल) (Description of) ५४

वज्र (Tin, see वषु) ११५ (Varieties of) ११७

वज्रतालक (An amalgam of tin and orpiment) १३१

वज्रतीक्ष्णकपाली (A process of dyeing copper and silver by the aid of वज्र and तीक्ष्ण according to the practice of the kápálikas see कपालिकयोग) ३६१

वज्रदोष (Impurity or fault of

fected from being mixed with tin) १५३

वज्रपत्र (Tin foil) १३१

वज्रमस (Calx of tin) २६८

वज्रवीथ (Definition of) १३७

वज्रशोधन (Purification of tin) ११७

वज्राभ (An amalgam of tin and mica) १३० १३१ &c.

वज्राभक (See वज्राभ) १३१, २६३, ३६०

वज्राभककपालिन् (A process of dyeing metals or minerals with the aid of tin and mica according to the method adopted by kápálikas) २६३

वचा (Acorus Calamus, Linn, Beng vach) १६१, ४०१

वच (A precious stone) (Origin of) ८० ८१, ८२, ८३ (or Beng Manasá or siju) ७४ ६३ &c.

वचक (A precious stone) ८३

वचकन्द (= शुकराकन्द or वनशूरण) ६२ ८५ ६३, ६६, &c.

वचकन्दक (See वचकन्द) २१७

वज्रकन्दरस (Milky juice of वज्र-
कन्द, see वज्रकन्द) ७४, ११४

वज्रक्षार (Alkali of manasá or
siju) ७४

वज्रशीर्ष ([Mercury] calcined
with jewels) ४०४

वज्रपिण्डी (Definition of) ११४

वज्रबन्ध (Binding or fixation of
mercury by the aid of
gems) २८२

वज्रभस्म (Calx of gems) ४११,
४१६

वज्रभस्मरसायन (Medicinal effects
of वज्रभस्म, see वज्रभस्म) ४११

वज्रमारण (Killing of gems, see
वज्र) ८३

वज्रमूषा (A hard crucible) (Defi-
nition of) ४८ ३१०, ३२४

वज्ररत्न (Here probably means
diamond, the best of the
gems) २७०

वज्रलता (See वज्रवल्ली) ८६, १०६

वज्रवल्ली (- अस्थिमंक्षारलता, see
अस्थिमंक्षारल, Beng hárdjorá)
७०, ७३, ७४, ८५

वज्रवारि (Milky juice of वज्र or
manasá or siju) ६३

वज्रसत्त्वरसायन (Medicinal effects
of वज्रसत्त्व or essence of gems)
४१४

वज्राङ्गमुन्दरी (A pill or bolus so
called) ४२७

वचाभ्रक (A variety of mica)
६८, ६९

वची (d. r वकी. Euphorbia an-
tiquorum, Linn., Beng.
tekátásiju) ५९

वचीक्षोर (Milky juice of वची,
see वची) ८३, ८५ &c.

वडवासुख (- वाराहीकन्द, see
वाराही) १४२

वत्समूत्र (Urine of a calf)
३६१

वत्सविला (Dung of a calf) ३६३

वदर (The fruit of the jujube,
Beng kul) ४१६

वदरासि (The kernel of jujube)
२८४, २९०

वनराजी (- अयसनाकण्ड, Beng.
ábutá) ५९

- वनशिग्रु (Wild शिग्रु, see शिग्रु) १३१
- वनशूरण (Wild शूरण, see शूरण कन्द) ७०
- वरण (=वरणवृक्ष, *Crataeva religiosa*, Forst) २७०
- वरमूषा (A sort of crucible) (Description of) ४६
- वराकाश (Decoction of त्रिफला, see त्रिफला) ४००
- वराटिका (A cowrie) ६६
- वराहकर्णी (=अश्वगन्धा With *anis somnifera*, Dunod, but according to रसकामधेनु a sort of महीषधि) ६२
- वर्णिकादय (हरिद्रा and दारु-हरिद्रा) १८५
- वर्तुलपर्णिका (See चटुलपर्णी) ६१
- वर्षाभू (=पुनर्नवा both red and white see पुनर्नवा) ८२, १३०
- वल्मीकस्थलिका (Ant hill earth, Beng *umāti*) ४८
- वसन (A rag, जीर्ण सूत्रम वस्त्र) ४२
- वध (The marrow) (Of 5 varieties) ६५, १००
- वसुहट्ट (*Sesbania grandiflora*, Pers, Beng *vaka*) १४६, १७०
- वसुहट्टरस (Juice of *vaka* flower) ३१७
- वज्र (=चित्रक, see चित्रक) ११३ ३६१
- वज्र (A sort of पारददोष or fault of mercury) १५०
- वज्रिकर्कोटी (A sort of कर्कोटी, Beng *kámkrol*) ५७
- वज्रितोय (Milky-juice of वज्र or चित्रक, see चित्रक) ४८
- वज्रिशिखा (=अभिशिखा, *Gloriosa superba* Linn, Beng *vish-lánguli*) १८६
- वाक्कुची (*Vernonia anthelmintica* Willd, Beng *somarāj*) ६०, २६७, &c.
- वाजर (A variety of cast iron) ११७, १८२ ४०४
- वाय (=शरद्वृक्ष, d r बालपीलुक) १६०
- वातारितैल (See शरद्वृक्षतैल) ६८
- वातारिस्रोत (See शरद्वृक्षतैल) १६६
- वाप (See आवाप) ५२, ११७, ११६

षाराही ("सुसलीकन्दवल्कन्दा तद्-
लाकारवद्वा । सचीरा लोम-
शा ।" Dioscorea. An escu-
lent root, a yam, Beng.
chubdi átu) ३४०, ३४८
वारुणी (A plant known as kara-
viruni in Concan) ३४७,
३५०
वासक (Adhatoda Vasaca, Nees.,
Beng. vásantiphul) १३८,
१५३, ३३४
वास (See वासक) १४२, ३१३
वास्तुक (Chenopodium album,
Linn, Beng. vetuá sák)
१४२, ४२०
विट (Feces, of 5 varieties) ६५
विड ("ऊर्द्धाधश्च विडं दद्यात्"—
रसेन्द्रचूडामणि. A collection
of certain objects required in
the calcination of mercury)
११, ४२, (सध्वंजारण—) १४१,
(जारणा—) १४१, (वञ्जितुख—)
१४२, (श्वालासुख—) १४२,
(प्रवर—) १४३, (हेमजारण—)
१४४

विडङ्ग (Embelia Ribes, Burm.)
२६६, २६८, ४०१
विदाधरयन्त्र ("स्यालिकोपरि विन्यस्य
स्यालीं सम्यङ्निरुध्य च । ऊर्द्ध-
स्याल्यां जलं दत्त्वा वञ्जिं प्रश्व-
लयेदधः । एतद्विदाधरं यन्त्रम्
द्भिद्भुलाकृष्टिहेतवे ॥"—रसकाम-
घेनु । See P. C. Ray's
Hindu Chemistry, Vol 1,
pp. 124 and 125) १५३, १६५,
२०२
विट्टम (Coral) ३८६, ३६३
विप्र (वज्र of the ब्राह्मण class) ८७
विभीत (Terminalia bellorica,
Roxb., Beng. vahedá)
१३८, १५३
विभीतक (See विभीत) ३३८
विभीतकफल (The fruit of विभीत
tree) २७१
विमल (One of the ४ महारमः,
see महारम ; see P. C. Ray's
Hindu Chemistry, Vol 1,
pp. 84 and 85) ६५, ६६ &c.
विमलशुद्धि (Purification of वि-
मल, see विमल) ६६

- विखी (*Cephalandra Indica*,
Naud, Beng tel'kuchá)
१५५
- विख (*Angle Marmelos Corr*
Beng bel, or according to
रसकामधेनु a creeper called
विखनी—“न्योतिश्रतीलताकार
पर्यपूर्णं पयस्विनी ”) ६१ ३६७
- विशल्या (=गुडूची according to
रसकामधेनु see गुडूची) ३२४
- विश्वभेषज (=शुण्ठी, see शुण्ठी)
२२६
- विश्वामित्रकपाल (Beng narikel
málá नारिकेल or the cocoa
nut palm is ascribed to be
created by the sage Visvá
mitra) ३०३
- विष (*Aconitum ferox*, Wall,
Beng katvish or senko vish
it is of 2 kinds—महाविष
and उपविष) ४२ ५१ १००
१२२ १३२ &c
- विषतोय (A sort of पारदतोय)
१५० (See विषोदक) २४०
- विषटण (A po ० ० is grass) २४१
- विषपानीय (See विषोदक) २४१
- विषसृष्टिका (*Strychnos Nux*
vomica, Linn, Beng ku-
chilá) ३४१
- विषवीज (The poisonous root of
aconite) ३५०
- विषोद (See विषोदक) २३७
- विषोदक (Poisonous water,
Beng vishavat jal) २४७
२४१
- विष्णुकान्ता (*Clitoria Ternatea*,
Linn Beng nil aparajitá)
३४०, ३५७, ३७४, ३८८
- विष्णुकान्तारस (Juice of विष्णु
कान्ता see विष्णुकान्ता) १७३
- वीज (Of 2 sorts—शुद्ध—gold
and silver मिश्र—हैमाभ,
ताराभ, &c —रसकामधेनु)
१२८ १२६ १३३
- वीजकला (=वीजमय्या, see वीज)
११
- वीजत्रय (तालक गन्धक and शिला
—These three sorts of वीज
are referred to here) ४२८
- वीजपूराम्ब (Acid of citrus medi

रा, Linn, Beng tábá nebu
rasa) १५६, ४१३

बीजरञ्जन (Dyeing of बीज, see
बीज) १३८

बीजसाधन (Preparation of बीज,
see बीज) १२६, १२८

बीजा (=जयपाल, Croton Tig
lum, Linn) ८६

बीरा (=बीरवल्ली "रक्तबीरवती
बिख्खदलोपमदलान्विता", ac
cording to रसकामधेनु it is
विदारी or bhóm kumda)
६१, १२२, ३४०

वृक्षचार (Vegetable alkali) ६४

वृद्धदारक (*Argyrea speciosa*,
Sw., Beng vytdák) ६१

वृद्धतो (*Solanum Indicum*,
Linn, Beng vyakud) ५६,
३६८

वृद्धतीतय (3 sorts of वृद्धती—
वार्ताकी, चुद्रवार्ताकी and
कण्टकारी) ७५

वृद्धतीफल (=वृद्धतीबीज The
seed of वृद्धती) ८६

वृश्चिकापत्रिकाबीज (The seed of

वृश्चिकाली, see वृश्चिकाली)
२१४

वृश्चिकाली (*Tragia involucrata*,
Linn Beng vichati) २१३

वेगाफल (The fruit of वेगा or
महाच्योतिष्मतीलता or the
large च्योतिष्मती creeper,
see च्योतिष्मती) ७३

वेणुयन्त्र (Bamboo apparatus)
२४०

वेतसाख (See च्यम्बवेतस) ८४, ६०

वैक्रान्त (A precious stone infe
rior to diamond, but resem
bling it in properties) ८३,
६१, २६४ & c

वैक्रान्तक (See वैक्रान्त) ६८, ६१,
१३५

वैक्रान्तजीर्य ([Mercury] calcined
with vaikránta, see वैक्रान्त)
४०६

वैक्रान्तनागकापाली (A process of
dyeing pure silver by the aid
of वैक्रान्त and नाग according
to the practice of the kápá-
likas) ३६२

- वैक्रान्तबन्ध (Binding or fixation of mercury with vaikrānta see वैक्रान्त) ३२४
- वैडूर्यं (The lapis lazuli) ६०
- वैश्यमारण्य (Killing of वच of the vaisha class) ८७
- वाघनखी (A sort of perfume, known as nakhi) ५६
- वाघ (See करञ्ज) २६४
- वाघी (See कण्टकारी—under कण्टकारीरस also a creeper according to रसकामधेनु) ५८ ६३
- वाघीकन्द (A bilbour root of वाघी or कण्टकारी) ६२, ३१६
- वाघिघातफल (The fruit of वाघिघात or आरग्वध, see आरग्वध) १११
- योम (Mica) ७४, १२६, १५६ & c
- योमआरण्य (Calcination of mercury with mica) १५८
- योमरज. (Mica powder) ७-
- योमवल्ली (—आकाशवल्ली, Cassia the filiformis, Linn) ७८१

- योमसञ्च (Essence of mica) १५५, १६३ & c.
- योष (See त्रिकटु or कटुत्रय) १४१, १५२ & c.

श

- शक्ति (अश्रक, कान्तघायाण, वच and वैक्रान्तक are the four शक्तिस or powers or energies employed in dealing with mercury) ६७
- शक्तिधीज (त्रिधा मन्थकजारण Thrice calcination of sulphur) ४२८
- शक्रगोप (—इन्द्रगोप) २१६
- शक्रनील (—इन्द्रनील. A sulphure) १२७
- शक्रलता (—इन्द्रवारणीलता, see इन्द्रवारणी) ४६८
- शक्रवारणी (See इन्द्रवारणी) ११८, ४८४, ६८७
- शक्रोदय (—सुरगोपक see सुरगोपक) ६८८
- शङ्कर (White शर्कर, see शर्कर) १५१

शङ्ख (The conch shell) ६६, ११६,

१३५, ३८८

शङ्खचूर्ण (Conch powder) १४१,

३०४, ३०६

शङ्खदुग्ध (The milky exudation
of a conch) ८७

शङ्खनामि (A sort of perfume)

१७६ १७७, २७६

शङ्खपुष्पो (der शरपुष्पा Canscora

decussata, R. et Sch Beng

dānkuni *) ५८, ६१, १५०,

२६६ ३०५

शङ्खशुक्तिका (The shell of the
conch) १४४

शतमूली (Asparagus racemosus,

Willd) ५७

शतावरी (See शतमूली) ५७, ६२,

१५२, १५४, १६०

शमी (Acacia Sums, Ham,

Beng sām) ५६, ८२

शमीरस (Juice of शमी see

शमी) ७०

शम्भरी (See चाखकर्वी) ६०

शरपुष्प (See शरपुष्पा) ८४

शरपुष्पा (Tephrosia purpurea,

Pers) ५७, ३६८

शर्करा (Sugar) ४२४

शल्या (=मेदा according to रस

कामधेनु, known as medá or

mahameda) ३२४

शशपक्षा (Marrow of a hare or

rabbit) ७०

शशशोणित (Blood of a hare or

rabbit) १०४

शशिभाव (Silvery aspect, i e

moon white) ४३०

शाक (Tectona grandis, Linn,

Beng segum) १३८

शाकपल्लवचारि (The juice of the

tender leaf of शाक, see

शाक) ३८५

शाकपल्लवसार (Essence of the

tender leaf of शाक) १७३

शाकरुच (See शाक, Teak tree,

Beng segungáchh) २२८

शाखोटक (Strobilus asper, Lour,

Beng seedá) ५६

शाखोटकौ (See शाखोटक) ६१

शाख्यन्न (Boiled rice called sālī,

its rural name is áman or

- a corn ripened in autumn)
४०१, ४२०
- शिशपतैल (Oil of शिशपा or
Dalbergia Sissoo, Roxb)
३८६
- शिशुखिनी (=गुञ्जालता, see
गुञ्जा) ५७
- शिशुपित्त (Bile of the peacock)
१०६, १७७, २२६
- शिशु (See शोभाञ्जन) ६४, १११,
११३ &c.
- शिशुक (See शोभाञ्जन) ६२, १६०
- शिशुतोय (Juice of शोभाञ्जन,
see शोभाञ्जन) ६६
- शिशुमूल (Root of शोभाञ्जन, see
शोभाञ्जन) ११४
- शिशुमूलद्रव (See शिशुमूलरस)
१४३
- शिशुमूलरस (Juice of the root
of शोभाञ्जन, see शोभाञ्जन)
१४१
- शिषा (=पद्मकन्द. The bulbous
root of a water-lily) ६३,
११३
- शिरोधनुसमद्य (Juice of the
flower of शिरीष or Albizzia
Lebeck, Benth) ३६२
- शिला (=मन शिला One of the
४ उपरस or inferior min-
erals Realgar) ७३, ८३, ८७,
१०८ १११, १२० &c.
- शिलाचार (Alkali of मन.शिला,
see शिला) १४४
- शिलाजतु (Bitumen of ४ kinds
—स्वर्ण, रौप्य, ताम्र and
कृष्णायस, ८३, ६६, १००, १५१ &c.
- शिलाघातु (See शिलाजतु) ८४,
३५४
- शिलाभाण्ड (Stone pot) ३१७
- शिलावतु चरमुष्णान्त [?] (See
शिलाजतु) ६६
- शिलाशुद्धि (Purification of शिला
or bitumen) १११, ११२
- शिलोद्क (Water having the
properties of शिला, see
शिला) १७२
- शिवा (= श्यामालता Ichnocar-
pus frutescens, R. Br ; dr
शिखा =मूर्धा) ३६८ . .
- शिवावीज (d r. शिफावीज =पद्म

बीज, seed of शिवा, see शिवा) १३४

शुकतुण्डक (A sort of दरद or द्विज्जुल or cinnabar) १०५

शुकतुण्डी (=शुकनवा, शुकजिह्वा, Beng suáthuntí) २१६

शुक्ति (Pearl-oyster, Beng jhí nuk) ६६, ६८८, ६९१

शुक्लवर्म (An aggregate of 5 objects producing white dye) ५०, ६६, ६८८

शुक्लाभ्र (White mica) ६८

शुण्ठी (Dry ginger Beng sunth) ३५५ ३७६

शुद्धाभ्रककपालिन् (d r शुभ्राभ्रक कपालिन, here शुद्ध = शुभ्र A process of dyeing metals or minerals with the aid of white mica according to the method adopted by the kápalikas) ३२८

शुभ्र (A weight of ३२ palas) १५१

शुक्ल (Copper, see ताम्र) १०२, (१०,०० hues of) १२७, (पक्व

बीज of) १३६, (colouring of) १३८ &c.

शुक्लक (See शुक्ल) २७८

शुक्लकपालिका (A process of dyeing metals or minerals with the aid of copper according to the method adopted by the kápalikas) ३६३

शुक्लचूर्ण (Copper powder) १३३

शुक्लजीर्ण ([Mercury] calcined with copper) ३०६

शुक्लपत्र (Copper plates) २१६ २२६, ३५६, ३८०

शुक्लाभ्र (An amalgam of copper and mica) १३१, ३४४ ४२७

शुक्लाभ्रककपालिन् (A process of dyeing metals or minerals with the aid of copper and mica according to the method adopted by the kápalikas) ३०७

शुक्लचार (= धवचार Alkali of धव or Anogeissus latifolia, Wall) ११८

शुककन्द (The bulbous stock of

- शूक or a sort of ग्रन्थिपत्र, a sort of gall caused by an insect on some tree) २१५
- शूकरी (= वाराही see वाराही) ६३
- शूद (वय of the शूद class) ८७
- शूरणकन्द (A bulbous under ground stem of शूरण or Amorphophallus campanulatus Blume Beng ol) ६६
- शूर्पपत्रो (= सुन्नपत्रो d r सुर्मपत्रो, see सुन्नपत्रो) १५४
- शूलिनी (Beng solá) १५४ ३४४, ३४७
- श्रमालजिह्वा (Probably श्रमाल वयट, Beng seyálkántá, it is not easy to identify this plant) ५६
- श्रृङ्ग (= श्रृङ्गवर, see श्रृङ्गवर, or it may mean cow horn) १३०
- श्रृङ्गतेल (The only liquid substance exuded from श्रृङ्गवर, see श्रृङ्गवर) ७०
- श्रृङ्गवर (= चादक and शुष्की, see both of them under their respective heads) ११०, १५४
- श्रृङ्गी (One of the 5 virulent poisons, called महाविष, Beng sringavisha) ६५
- श्रृङ्गी (= कर्कटश्रृङ्गी. Rhus succedanea Linn, Beng kándaríngi) २४०, ३७४
- श्लै (= श्लैलाजतु, see श्लैलाजतु) ६५, १००, १३२, १८८
- श्लैज (= श्लैलाजतु see श्लैलाजतु) ६६, ३७४
- श्लैवारि (= श्लैलोदक, see श्लैलोदक) २७०
- श्लैशुद्धि (Purification of श्लै, see श्लै) १००
- श्लैलामु (See श्लैलोदक) २५४, २५६, २७१
- श्लैलोदक (Mountain water) (of ५ sorts) २५१, (origin of) २५३
- श्लैलितश्लैला (Red realgar) ३७४
- श्लैधनचिन्तय (An aggregate of 3 purifiers—viz काच, टङ्ग and मौवीर, see them under their respective heads) ६६

घोभाङ्गन (*Moringa pterygosperma*, Gaertn., Beng. sajiná) ४२०

घ्न्यामा (*Panicum frumentaceum*, Roxb., Beng. syámághás)

८२

श्रीखण्ड (= हरिचन्दन, yellow variety of sandal wood)

३७५, ३३१

श्वेत (White अर्क, see अर्क) ८६, ३५०

श्वेतकाच (White काच salt, see काच) ३११

श्वेतगुञ्जा (White गुञ्जा, see गुञ्जा) ६१

श्वेता (White गुञ्जा, see गुञ्जा) ८६, ३५०

श्वेताभ्रक (See गुञ्जाभ्र) ३०५

श्वेतार्क (White अर्क, see अर्क) ६०, ३८७

घ

घटिकास्य (Acid of घटिका rice, which is so called for its

being ripened within 60 days, Beng. shetedhán) ७१

स

संकल (Combining or blending together) २८२, २८३

संकलिका (Combination or collection) २८२, २८३

संकली (See संकलिका) २८२, २८३

संडशी (see संडसी) १८३

संडसी (A pair of tongers, pin-cers, Beng. sándási) ३२

संदंशान (d. r. संदंशक, see संदंसी) ३७३

संस्कार (Purification of mercury by 8 different modes, see p. 146) १५१, १८३

सक्तुक (One of the 5 virulent poisons or महाविष, Beng. chhátári visha) ६५

सहूर (An amalgam of metals or minerals) १३२

सजीवनी (न) जल (Animative water) (Origin of) २२२

- सटिरी (Probably सटी or curcu
ma zer umbet, Roxb) ६२
- समावर्त्त (Act of revolving
whirling round) २८२ ४३३
- समुद्रज (सामुद्रलवण see सामुद्र)
३६३
- सरल (Pinus longif lia Roxb)
१३६
- सर्ज (The resinous exudation
of sál tree or Shorea robusta
Gaertn see सर्जनिर्यास) १३२
३४५
- सर्जनिर्यास (The resinous exu-
dation of sál tree Beng
dhuná) ११४
- सर्जिका (see सर्जिकाचार) ६४
११४ १४१ ३८३
- सर्जिकाचार (Natron, alkali
or the impure carbonate
of soda Beng sájumáti)
४२२
- सर्जिचार (See सर्जिकाचार) ७४,
३४५
- सर्जो (See सर्जिका) ३८०
- सषाची (Oph orrhiza Mungos
Linn, Beng gandhanákuli)
५७ १५५, १८७, ३५७
- सर्पि (Ghee or clarified butter)
६६ ४०२
- सर्षप (A mustard seed) १११,
११४
- सर्षप (A mustard seed—a
weight of 6 rajas also cal-
led सिद्धार्य) १५१
- सर्षपज (Oil of mustard seeds)
६५
- सस्य (=मयूरतुत्य or मयूरयौव
तुत्य see either of them)
१०५
- सस्यक (See सस्य) ६५ ६८, १०५
१२६ १३५ ३५७
- सस्यकशुद्धि (Purification of sa-
syaka, see सस्यक) १०५
- सहकार (A fragrant sort of
mango) ४१६
- सहचरा (Yellow Barleria cris-
tata Linn Beng pita
jhinti) ५७
- सहदवी (Beng vanapálang)
१५२ १८६

सहादेवी (See सहदेवी) ५७
 सासुद (Sun dried sea salt, manufactured in the Madras Presidency, Beng karkach)
 ६४, १७०, ३०३, ३०४, ३६१
 सारण (See सारणा) ११, १४७
 (description of) ३७३
 सारणा ("सारणा पुनर्जाणानु-
 सारणक्रामणवेधविधिः" । "सूते
 सतैलयन्त्रस्ये स्वर्णादिहेपणं हि
 यत । वेधाधिव्यकरणं लोके सार
 णा परिकीर्तिता ॥" "समबीज
 जीर्णं सूतेक्यकरणं सारणा ।"
 —रसकामधेनु) १३४
 सारणा (सारण) तैल (Oil used in
 the process called सारणा)
 (description of) १४०
 सारणयन्त्र (An apparatus used
 for the process of सारणा) १४६
 सारलोह (The best of the metals
 —gold and silver) ११५
 सिंहवल्ली (—सिंहोलता, "सिंहि
 का नाम दिखाता जेतपुण्या
 पयंसिनी । कुलत्यवन्नवन्पत्रा
 शरीरकन्दा लता भवेत् ॥" वामा

इति रसकामधेनु) ६३, १८४
 मित (=सितवर्ग, see शुक्लवर्ग) १२६
 सित (=जैतचन्दन) १४३
 सितगुग्गुला (See जैतगुग्गुला) २३०
 सितसुजा (Beng white muthá)
 ६५
 सितरामठ (White asafoetida)
 २७६
 सितसर्यप (White mustard,
 Beng rái sarishá) १५३
 सिता (Sugar) २६८
 मिताङ्गोल (White अङ्गोल, see
 अङ्गोल) ६१
 सितार्कपत्रतोय (Milky juice of
 the leaf of white अर्क, see
 अर्क) ३६३
 सितेयुपुष्पा (= White शरपुष्पा, see
 शरपुष्पा) १६२
 सिद्धार्य (A mustard seed) १८७
 सिनाटिका (d. r. दिनाटिका—
 रसकामधेनु, d. r. सिनाटिका—
 रक्तपुनर्नवा, it is not easy to
 identify this plant) ७६
 सिन्दूर (Red oxide of lead, mi-
 nium) २३६

- सिन्धु (= मैथिलवलय, see मैथिल) ५१, १३१, १६०, १६५, १८७, ३४७
- सिन्धुदत्त (= मैथिलवलय, see मैथिल) ३८३
- सिन्धुत्य (= मैथिलवलय see मैथिल) १४०, ३८५ ४०१
- सीस (Lead) १६५
- सीसक (Lead) ४०७
- सुदञ्ज (d r. सुदञ्जी-गोरक्षी, Beng goraksha chakulia) ६३
- सुधा (Lime) ६६
- सुभग (A fragrant spice called जौलन, or borax) ४२८
- सुसुख (= राजिका, white mustard, or white तुलसी) ७०
- सुरगोप (See इन्द्रगोप) १३६
- सुरगोपक (See इन्द्रगोपक) १३१
- सुरगण्डुभव (Fruited from सुरगण्डु or देवदाद) ४०१
- सुरदासीरकः (The pollen of the देवदासी fruit, see देवदासी) ११६
- सुरदासीरक (Juice of the देवदासी, see देवदासी) ४२८
- सुरमा (Red or black तुलसी, see तुलसी) १३२, ३७४
- सुरा (Spirit) ३८२, ३८३
- सुरायुध (= वज्र) २६४, २६५
- सुरेन्द्रगोप (See इन्द्रगोप) २७५
- सुवर्चल (See मौवर्चल) ४१६
- सुवर्ण (Gold see दैम) (varieties of) ११५
- सुवर्णा (= हरिद्रा, Turmeric) ४८४
- सुवीर (= मौवीरायन, see मौवीर) १६५
- सुत (Mercury, see रस) (definition of) ६ & c.
- सुतक (See सुत) ८ १३६ & c.
- सुतकराष्ट्र (See सुत) ३५२
- सुतराज (See सुत) ३३०
- सुतम्ब (See सुत) ३३३
- सुरग (Amorphophallus campanulatus, Bume., Berg al) ८६
- सुरगण्डु (See सुरगण्डु) १३७
- सुरगण्डुक (See सुरगण्डु) ६९, ८०

सूर्यकन्दसम्पुट (A sort of cas-
ket or hollow cup made of
the bulbous stem of सूर्य)
६७

सूर्यभक्ता (= व्यादित्यभक्ता *Cleome
viscosa* Linn, Beng hur
hurá) ६०

सूर्यावर्त्त (*Gynandropsis penta-
phylla*, DC, Beng hurhu
rriá) ६२ २१३ ३४०

सृष्टितय (= लवणत्रय — रसकामधेनु
viz विड सैन्धव and सौवर्चल)
१६०, ३४४

सृष्टाम्बुज (According to some
authorities = सैन्धवलवण, ac-
cording to others = the urine,
the menstrual excretion and
semen virile of the females
— 'नारीमूत्रं, रज शुक्रं सृष्टा-
म्बुजमिति केचित्' — रसकाम
धेनु) १५५

सैन्धव (Rock salt, originally
obtained from the country
called मित्त) ६४, ७४, ११४ &c

सैरिभ (Here means the horn
of सैरिभ or buffalo) ३६०

सोम (= सोमलता, see सोमलता)
३४३

सोमलता (*Sarcostemma breviss-
tigma*, W A) ५६, ६२

सोमवह्नी (See सोमलता) १६२

सौभाग्य (= टङ्कण see टङ्कण) १०४,
११३, ११४

सौभाग्नरस (Juice of श्रीभाग्न,
see श्रीभाग्न) १८६

सौराष्ट्री (= तुवरी A sweet scen-
ted earth of Surat in the
Bombay Presidency) (of
2 sorts चूर्ण and खण्ड) ८६
१०८, ११२, १४३

सौराष्ट्रीशुद्धि (Purification of
सौराष्ट्री, see सौराष्ट्री) ११२

सौवर्चल (Sonchal or so hal salt
called by up country physi-
cians as kalánimák) ६४,
७३ ७४ &c

सौवीर (Galena or sulphide of
lead, a sort of collyrium,
its name is सौवीराङ्गन, being
obtained from the mountains
of सौवीर a country along
the Indus) ६६, १२२ १४१ &c

- स्तनक्षीर (Milk of a woman's breast) ३१२ ३३३ ३७४
- श्रीस्तन्य (See स्तनक्षीर) १३१ १३२ १८७ &c
- स्थलकुम्भी (= स्थलपर्णी, Beng dāngār pana) ६०
- स्थलपद्मिनी (Hibiscus mutabilis, Linn Beng sthalapadma) ६१ (defined) २१६
- खपन (=अभिषेक, throwing water to melted metals on fire "इते वज्रिस्थिते लोहे मलिलस्य परिचेय ") ५२
- क्षिब्धखल (Cold vessel for grinding medicines opposite to तप्तखल see तप्तखल) ३२८
- क्षुक (See क्षुही) ८३
- क्षुकक्षीर (Milky juice of क्षुही see क्षुही) १११ ११८ ३०
- क्षुहीक्षीर (Milky juice of क्षुही see क्षुही) ७२ ६८ &c
- क्षुही (Euphorbia nerifolia Linn. 'Beng mansá sija) ६५ १२२ &c
- क्षुहीक्षीर (Milky juice of क्षुही see क्षुही) ८७ ६७ &c
- क्षुहीदुग्ध (See क्षुहीक्षीर) १०
- क्षुहीपय (See क्षुहीक्षीर) ३१०, ३६८
- जैह (Only substances—such as oil, ghee &c) ४२, १०३, ११४ &c
- स्फटिकादि (Crystal or crystal like precious stones and the rest such as सुव्यक्तान्त चन्द्रकान्त &c) ६०
- सोतीज (See सोतीऽञ्जन) १०७
- सोतीऽञ्जन (A sort of collyrium, produced in the bed of the Jamuná and other rivers, it is called saffed or white surmá, whereas सौवीराञ्जन is called kálá or black surmá) ६५ २७२ ३१७ ३४४
- सोतीऽञ्जनशुद्धि (Purification of सोतीऽञ्जन see सोतीऽञ्जन) १०७
- खरस (Expressed juice prepared by pounding fresh vegetables in a mortar and strained through cloth "आहतात् तत्तद्योऽहटात् दद्यात् क्षुषात् मसुदवेत् । पथनिष्पीडितो यस्तु रस खरस उच्यते ।"

—योगतरङ्गिणी) ११८, २०३ &c

खर्चगैरिक (A sort of ochre, golden ochre, Beng lálgeri máti) ३६२

खर्चपत्रस (Juice of senna or सोनासुखी) ३०६

खेदन (Application of heat to the skin or any substance for inducing perspiration, "आरान्नेरौषधेर्वापि दोलायन्त्रे स्थिरस्य हि । पाचनं खेदनाख्यं स्यात् मलप्रोथिल्यकारकम् ॥"—रसकामधेनु, "मलापकषयं खेद."—रसमात्तैः) १४६

ह

हंसदाही (Probably हंसदाही = अगुरुचन्दन, see अगुरु) ६२

हंसपाक (An apparatus for calcination of mercury, this is identical with the apparatus described in रसरत्न-कार) ४७, १४३, १४४

हंसपाद् (d. r हंसपाक A sort of हरेद, see हरेद) १०५, ३८५

हंसपादी (d r हंसपादी, Beng

goáhalatá, see गोधावती) ६२, ८६, ११७ &c.

हंसपादीरस (Juice of हंसपादी, see हंसपादी) २१५

हंसाङ्घि (See हंसाङ्घी) २१६

हसाङ्घी (Red Mimosa pudica, Linn, Beng lál jayálu lata)

६०

हठामि (=प्रबलामि Intense fire) ३५७

हनूमती (=वानरी =शुकशिशु, Beng alákushi) ६०, ६१ २०२

हयघ्न (See अश्वमार) ३८७

हयनख (=अश्वखुर, Horse hoof) ३६०

हयलाला (Saliva of a horse) ११६

हरगौरी (Probably Mercury and Mica, see pp 6 and 68) २१६

हरवीज (Mercury) ५, १२३, २३८, २७६, ३३५

हरिंदरीरस (Juice of हरिंदरी, it is very difficult to identify this plant, if हरि means here a horse, then the plant becomes अश्वमार) २०८

- स्तनक्षीर (Milk of a woman's breast) ३१२, ३३३, ३७४
- श्रीस्तन्य (See स्तनक्षीर) १३१ १३२, १८७ &c
- स्थलकुम्भी (= स्थलपर्णी, Beng dāngār pana) ६०
- स्थलपद्मिनी (Hibiscus mutabilis, Linn, Beng sthalapadma) ६१, (defined) २१६
- क्षपन (=अभिषेक, throwing water to melted metals on fire "दृते वज्रिस्थिते क्षोद्रे सलिलस्य परिक्षेप.") ५२
- निग्धखल्ल (Cold vessel for grinding medicines, opposite to तप्तखल्ल see तप्तखल्ल) ३२८
- क्षुक (See क्षुही) ८३
- क्षुकक्षीर (Milky juice of क्षुही, see क्षुही) १११, ११८, ३००
- क्षुहीक्षीर (Milky juice of क्षुही, see क्षुही) ७२, ६८ &c.
- क्षुही (Euphorbia nerifolia, Linn., 'Beng mansá siju) ६५, १२२ &c
- क्षुहीक्षीर (Milky juice of क्षुही, see क्षुही) ८७, ६७ &c
- क्षुहीदुग्ध (See क्षुहीक्षीर) १७०
- क्षुहीपय. (See क्षुहीक्षीर) ३१०, ३६८
- वेह (Oily substances—such as oil, ghee &c) ४२, १०३, ११४ &c
- स्फटिकादि (Crystal, or crystal like precious stones and the rest, such as सूर्यकान्त, चन्द्रकान्त &c) ६०
- स्रोतोज (See स्रोतोऽञ्जन) १०७
- स्रोतोऽञ्जन (A sort of collyrium, produced in the bed of the Jamuná and other rivers, it is called suffed or white surmá, whereas सौवीराञ्जन is called kálá or black surmá) ६५, २७२ ३१७, ३४४
- स्रोतोऽञ्जनशुद्धि (Purification of स्रोतोऽञ्जन, see स्रोतोऽञ्जन) १०७
- स्वरस (Expressed juice, prepared by pounding fresh vegetables in a mortar, and strained through cloth, "व्याहृतात् तत्तद्यथोक्तघातं दद्यात् क्षुष्यात् मसृज्येत् । यत्ननिष्पीडितो यस्तु रस, स्वरस उच्यते ।"

—योगतरङ्गिणी) ११८, २०३ & c

खर्चगैरिक (A sort of ochre, golden ochre, Beng lálgeri máti) ३६२

खर्चपत्ररस (Juice of senna or सोनासुखी) ३०६

खेदन (Application of heat to the skin or any substance for inducing perspiration

“चारान्नेरौषधैर्वापि दोलायन्त्रे स्थिरस्य हि । पाचनं खेदनाखं स्यात् मलश्लेथिल्यकारकम् ॥” —

रसकामधेनु, “मलापकघण्टं खेद” — रसमार्त्तण्ड) १४६

ह

हसदावी (Probably हसदाही = अगुरुचन्दन, see अगुरु) ६२

हसपाक (An apparatus for calcination of mercury, this is identical with the apparatus described in रसरत्नाकर) ४७, १४३, १४४

हसपाद (d r हंसपाक A sort of दरद, see दरद) १०५, ३८५

हसपादी (d r हसपादी Beng

goáhalatá, see गोधावती) ६२, ८६, ११७ & c

हसपादीरस (Juice of हसपादी, see हंसपादी) २१५

हसाद्धि (See हसाद्धी) २१६

हसाद्धी (Red Mimosa pudica, Linn Beng lál luyálu lata) ६०

हठानि (=प्रबलाग्नि Intense fire) ३५७

हनुमती (=वानरी = शुक्रशिमी. Beng vákushi) ६०, ६१ २०२

हयग्न (See अश्वमार) ३८७

हयनख (=अश्वखुर, Horse hoof) ३६०

हयलाला (Saliva of a horse) ११६

हरगौरी (Probably हरेण्य and Mica, see pp ६२-६५) २१६

हरवीज (Mercury) १, १२३, ३३८, २७६ ३३५

हरिंदरीरस (Juice of हरिंद्री, it is very difficult to identify this plant, if हरि means

here a horse then the plant becomes अश्वमार) ३०८

हरिताल (Orpiment) १३१, १३५,
२५१, २५६
हरितालचार (Alkali of orpi-
ment) १३४
हरिद्रा (Turmeric) २५६ ३८२, ४०३
हरिद्राद्वय (2 sorts of हरिद्रा viz
हरिद्रा and दारुहरिद्रा) ३६१
हलिनी (Beng vishlāngaliā)
११८ १२२
हाटक (Gold) २६३, २७१, २६२,
३११, ३३६
हालाहल (A sort of poisonous
plant found in the Himā-
lāya, in Concan, and in the
Kiskindhya mountain) ३८४
हिंसा (= जटामानी, Nardosta-
chys Jatamansi, DC) ३८८
हिङ्गु (Ferula Asafoetida, Linn.,
Beng hing) १४३, ३५५, ३७६
हिङ्गुल (Cinnabar) ८७, १०६,
१२४ &c
हिमापती (A plant known as
himāvali) ५६
हिलमुषा (Enhydra fluctuans,
Lour., Beng hinchāśāk) १६०

हैम (Gold) (Varieties of) ११५
(of 16 colours) ११६
हैमजीर्ण ([Mercury] calcined
with gold) ४०४
हैमदल (A sort of preparation
of gold with other minerals)
३७५, ३७६, ३७७, ३७८
हैमपर्णी (= हैमपत्र. A plant cal-
led हैमपत्र or घुसूर) ६३
हैमपुष्पी (= स्वर्णयुधिका, Jasmī-
num humile, Linn) ६०
हैममाक्षिक (= स्वर्णमाक्षिक see
माक्षिक) १३३, ३७७ &c
हैमवलरी (= हैमलता = स्वर्ण
जीवन्ती) ६१
हैमवीज (A sort of preparation
of gold, purified by yellow
and red वर्णों or aggregates
of yellow and red dyeing
plants or objects) १३७
हैमशोधन (Purification of gold)
११६
हैमालक्षि (Definition of) ३८२
हैमाक्ष (An amalgam of gold
and mica) १३०, १३१, १३६ &c